Mircea Dinutz

DE UNDE NE VIN CRITICII?

Fireşte, şi din Bucureşti. Nimeni nu poate contesta, dacă e de bună credință, că excelenta prestație a criticii bucureştene pre-decembriste a jucat un rol decisiv în cernerea valorilor şi în structurarea unei ierarhii acceptate – în linii mari – chiar la această oră. Dar la fel de adevărat este că nimeni, nici măcar aceştia (Eugen Simion, Valeriu Cristea, Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Mircea Iorgulescu) n-au primit de la naştere harul divinației şi al judecăților definitive, nefiind scutiți de mici excese şi nejustificate puneri între paranteze, rod al polemicilor purtate între grupuri şi grupări mai mult sau mai puțin literare. Nimeni nu le poate contesta înzestrarea nativă, simțul critic (uneori şi moral), indiscutabilul lor talent literar, acuitatea analitică, fără de care n-ar fi edificat o operă critică rezistentă. Au ieşit la iveală, de aici, cărți importante, la care ne-am referit cu toții, preț de câteva promoții, înainte de 1989. Rău a fost însă altceva: s-a creat, astfel, un singur **centru** de putere care dicta ce este şi ce nu este valoare, un centru devenit, în anii din urmă, tot mai ipotetic. Ne amintim astăzi, cu amuzament, de spusele unui critic ieşean care observa, acum peste două decenii, că atunci când N. Manolescu strănuta la Bucureşti, toți criticii din ***provincie*** (iată un concept de care ar trebui să scăpăm cât mai repede!) îşi deschideau umbrelele!… Ce-i drept, erau vremuri cam ploioase.

În realitate, critica practicată în afara Bucureştiului a avut un rol mult mai important decât se crede la o privire razant-discreționară. Iată, de pildă, în recenta„Istorie critică a literaturii române”, N.Manolescu reține din vechea gardă doar pe Cornel Regman, mai mult pentru contraperformanțele stilistice, Mircea Zaciu, Gheorghe Grigurcu, Al.Călinescu, Livius Ciocârlie, Cornel Ungureanu, Marian Papahagi, Ion Vartic (dintr-un total de 27 de voci critice) şi pe Ion Simuț, Mircea Mihăeş (de ce ne-am mira?) din cei opt critici care ar reprezenta penultimul val al comentatorilor literari de reală pregnanță. Cu câțiva ani mai devreme, Alex Ştefănescu, în a sa sinteză, reține din „provincie” doar pe Ion Negoițescu şi Gheorghe Grigurcu (capitole separate), dar şi pe Alexandru Protopopescu, Livius Ciocârlie, Marian Papahagi, Cornel Ungureanu,Ion Simuț, discutați succint la „Panoramic”. Despre cum şi cât sunt apreciați, asta deja e o altă poveste.

Cornel Regman, membru activ al cenaclului literar de la Sibiu,care pare unora astăzi desuet, a constituit, în bună măsură, un factor activ de temperare a judecăților de valoare prea entuziaste la adresa reprezentanților generației ’60 (cum i s-a spus), opunând Centrului literar (recunoscut ca atare) propriile rezerve şi obiecții ce se cereau ascultate. Cronicarul revistei„Tomis” a adunat o bună parte din articolele sale consacrate criticii de întâmpinare a momentului în volumul său cel mai reprezentativ „Cică nişte cronicari” (1970), ce şi-a avut rațiunea sa de a exista. Cornel Ungureanu, un critic de cursă lungă, rezistent, tenace şi riguros, a avut un cuvânt greu de spus în calitatea sa de cronicar al revistei „Orizont”, oferind portrete viabile în „Proza română contemporană” (1985). Foarte preocupat să deseneze o geografie literară, el a reuşit să ne convingă de faptul că acest Centru, meritoriu în multe privințe, a profitat din plin de vigoarea şi creativitatea scriitorilor din aşa-zisa, „margine literară” (v. „Muntenia”, 2003). Aproape de acesta, la Cluj-Napoca, regretatul Marian Papahagi, eminent editor şi traducător, a fost şi un critic respectat pentru judecățile sale cumpănite şi atent argumentate (vol. „Interpretări pe teme date”,1990) şi e regretabil că a fost uitat de literații nou-veniți, prea preocupați de ***vizibilitatea*** lor.

Al. Cistelecan a debutat cu critică la „Echinox”, după care s-a afirmat la „Familia”, unde a avut o excelentă prestație între 1980-1987. Astăzi, semnătura lui e râvnită de orice revistă literară. Un poet comentat favorabil de acesta poate fi convins că va avea un destin literar fericit. E ca o marcă de calitate respectată de toată lumea. Un critic controversat, dar nu mai puțin merituos, este Gheorghe Grigurcu, afirmat la aceeaşi revistă orădeană, după care semnătura lui migrează cu succes spre cele mai importante reviste de cultură ale țării. Chiar atunci când irită sau stârnesc proteste, judecățile sale critice se bucură de un constant interes. Cam în aceeaşi perioadă îşi trăia boema Al.Protopopescu, un foarte înzestrat comentator de literatură, după cum reiese din paginile revistei „Tomis”, dar care ne-a dăruit – din păcate – cu doar o singură carte: „Romanul psihologic român” (1978), prima cercetare de acest gen la noi.

Dinspre Iaşi, se anunța, prin anii ’70, o redutabilă echipă de critici („Convorbiri literare”): Val Condurache, care a părăsit exercițiul criticii de întâmpinare după 1989, George Pruteanu care a devenit – mai târziu – om politic (multicolor) şi un charismatic spuitor de vorbe, Constantin Pricop şi Al. Dobrescu.

Dintre aceştia, doar ultimul s-a menținut în cursă, confirmând,fie că a fost preocupat să valorifice zestrea literară şi profilul moral al lui Titu Maiorescu şi G.Ibrăileanu, fie că s-a lansat într-o operație ambițioasă de demascare a „corsarilor minții”. Oricum, această echipă de critici reuşise, pentru o scurtă perioadă, să realizeze un pol important al criticii româneşti.

La „Argeş” s-a afirmat, în timp, Nicolae Oprea (vechi

echinoxist) în dubla ipostază de cronicar literar: „Opera şi autorul” (2001), „Timpul lecturii” (2002) şi de eseist: „Al. Macedonski” (1999), „I.D.Sârbu” (2000), „V. Voiculescu” (2003), după cum, la „Ateneu”, îşi desena cariera Constantin Călin, a cărui prestație de cronicar literar de peste un deceniu nu s-a finalizat cu un volum; în schimb istoricul literar a avut deplină izbândă :„Dosarul Bacovia”, vol.I (1999) şi vol.II (2004). Din Oltenia au dat şi dau semne de vitalitate Ion Pecie cu „Romancierul în fața oglinzii” şi Florea Firan cu un remarcabil studiu de istorie literară: „Tudor Arghezi. Treptele devenirii”, dinspre Cluj se aud distinct vocile critice ale Ruxandrei Cesereanu şi Irinei Petraş, dinspre Timişoara Maria Nițu, dinspre Teleorman Ana Dobre, dinspre Râmnicu Sărat - Valeria Manta Tăicuțu, dinspre Huşi vocea ferm articulată a lui Theodor Codreanu, autorul unor eseuri şi studii de excepțională valoare: ,,Modelul ontologic eminescian'', 1992, ,,Complexul Bacovia'' , 2002, iar dinspre Câmpina istoricul literar Constantin Trandafir. Toți aceştia se pun în slujba literaturii române cu tot ce au mai bun, fără să fie neapărat interesați de ce spune sau nu spune Alex. Ştefănescu, dacă N. Manolescu i-a citit sau nu, pentru simplul motiv că asta e mult mai puțin important decât a o iubi şi a trăi literatura. Simplu şi firesc. Literatura română contemporană s-a clădit şi se clădeşte prin efortul tuturor acestora.

De unde ne vin criticii? De peste tot, din Suceava sau de la Târgovişte, din Satu Mare sau Slobozia, din Târgu Mureş, Bacău sau Timişoara, fiecare contribuind la efortul colectiv după puteri şi talent, oferind repere viabile şi construcții respectabile chiar dacă, unii dintre ei, nu ajung prea des pe Calea Victoriei.

D. R. Popescu

CUI ÎI ESTE FRICĂ DE ISTORIE?

Cartea domnului Dan Berindei este o meditație asupra istoriei, într-o perioadă când nevroza socială şi politică arată un dezinteres aproape total – în şcoli şi în viața publică! – față de istorie, aşezând-o chiar într-o carantină, la periferia cetății, ca pe o gripă nesemnificativă, dar eternă. Cui îi este frică, totuşi, de istorie? Sunt destui supermani ai momentului pentru care adevărurile vieții țin de istoria secretă a cotidianului – şi această istorie palpabilă ar merita plătită îndesat, pentru roadele ce le poate returna înzecit. Căci, altfel spus, atâtea întâmplări devin secrete încât Adevărul cu A mare este un fel de biserică a bravului Manole – ale cărei zidiri se află într-o continuă surpare.

Ei, da, crima, la români, este un act rațional, întâlnit chiar în gena ciobanilor mioritici, drăgălaşii, care pun la cale, colocvial, senini, moartea verişanului lor... Şi nu trebuie să-i uităm nici pe verişorii lui Horea, frații Mățieş, care l-au făcut pe Horea plocon dragilor soldați imperiali, întru tragerea sa pe roată... Crima este un act rațional, chiar în cazul lui Tudor Vladimirescu, eroul citat deseori de domnul Dan Berindei... Da, punerea lui Tudor în furci – nu sub roată! – nu are nimic irațional! E o pierdere umană ireversibilă, care, însă, nu produce în criminali nici un ecou! Aşa că nu putem vorbi de un adevăr relevat de moartea lui Tudor – de exemplu! – aşa că nu putem vorbi nici o secundă de revelarea sacrului, vai! – fiindcă pentru făptaşi crima este un exercițiu ce nu implică un tragism potențial...

Însă pentru domnul Dan Berindei istoria nu este un delir criminal, nu este un abator ambulant, însângerat, tras prin secoli de nişte catâri nebuni! Istoria are legile ei de fier, repetă domnul Dan Berindei, dar istoria este ca o cetate. Iar profesorul Dan Berindei se simte în mijlocul acestei cetăți... Chiar scrie dânsul negru pe alb: „Istoria merită să i se recunoască „dreptul de cetate”, mai ales că ei îi revine datoria nu numai să dea coeziune şi logică evoluției fiecărei națiuni, dar, totodată, să fie liantul între națiuni...”

Fără istorie, fără familie, fără țară, fără secolii care s-au scurs, nimeni, adică, nu poate muri, fiindcă încă nu s-a născut!..

Asta ar putea să însemne că omul este angajat nu doar față de prezentul său, ci şi față de istoria trecutului său, care este viu, precum şi față de istoria ce trebuie să vină în ziua de mâine. Iar istoricul „nu este doar un înregistrator de fapte şi evenimente. El trebuie să fie şi comentatorul lor senin şi dezinteresat... Istoricului îi revine să trăiască în mijlocul cetății şi nu izolat într-un turn de fildeş...”

Despre români ce scrie profesorul Dan Berindei?

„Suntem mulți în țară, în această parte a lumii. După ucrainieni şi polonezi, suntem cei mai numeroşi, aproape întreit mai mult ca bulgarii, mai mult ca îndoit decât ungurii.” „Suntem mulți, ca cucuruzul brazilor, suntem mulți şi tari, striga Avram Iancu pe Câmpia Blajului în 1848! Şi astăzi suntem mulți pe tot cuprinsul țării şi dincolo de Prut, în cea de-a doua țară – cu care în mod necesar vom sfârşi prin a ne uni – şi răspândiți în toate țările lumii. „România – scria Alecu Russo cu aproape un veac şi jumătate în urmă – este ca Dunărea cea lată, mare şi adâncă, în care se contopesc apele deosebite din dreapta şi din stânga: cu cât mai multe pâraie, pe atâta şi Dunărea creşte; valurile străine s-au contopit în românie, nici un val nu ne-a putut îneca... de multe ori un val amenințător de pieire ne-a întărit, de multe ori acel val ne-a împins spre o propăşire.”

Sigur, trecutul şi prezentul îşi amestecă, firesc, combustiile în substanța conştiinței... Sigur, ființa umană este supusă circumstanțelor vieții, dar asta nu presupune că este total lipsită de libertatea de a alege să fie ea însăşi... Sigur, pentru români, care, după cum se ştie, au trăit mereu

între cel puțin trei imperii, libertatea nu de puține ori a fost imprevizibilă... Să ne uităm, întâi la vecini!

Scrie domnul Dan Berindei: „O altă învățătură poate fi desprinsă tocmai din această necunoaştere şi ignorare a fenomenelor istorice. Drama fostei Iugoslavii poate constitui un exemplu în această privință. Când apar focare de conflict, rareori acestea sunt întemeiate numai pe factori interni, deoarece peste aceştia se suprapun interese contradictorii ale marilor puteri şi totodată nu se acordă factorilor interni atenția cuvenită, în credința absurdă că pot fi manipulați într-un sens sau altul. Ori istoria ne arată şi cazul zdrobirii celor mici până la nimicire..."

În prefața cărții despre „Răscoala lui Horea", David Prodan scrie că lucrarea sa este nu doar o reluare, în virtutea bogatei bibliografii a cercetătorilor de până la acea dată, ci şi o rejudecare a materialului documentar însuşi... Dificilă e stăpânirea unei asemenea mase de material, ierarhizarea sa valorică, deducerea adevărului din multiplicitatea şi neconcordanța opiniilor... David Prodan conchide: „La o asemenea lectură incită lucrarea, nu la o lectură de agrement, care place."

Există, desigur, şi cărți de istorie în care jucăuşe conştiințe variabile, nedefinite, virează dintr-o culoare în alta, dintr-un partid în altul, turnesolic – da, conştiințe turnesolice! – mereu pe val, mereu câştigătoare la potou, caricaturi galonate care dau istoriei aspectul manelistic şi grotesc al unui carnaval cu măşti, în care nici actanții nu mai ştiu care este masca şi care este propriul lor chip.

După mine, domnul Dan Berindei face parte din familia istoricului David Prodan.

Sigur, şi aceste maimuțăreli, despre care am făcut vorbire mai sus, fac parte din istorie – altfel istoricul Caragiale n-ar fi existat! Demersul acestor ființe, închinat propăşirii naționale şi desăvârşirii de sine, este sublim! Aversiunea dintre părți, dezgustul fiecărui ins față de confrații de până ieri, adâncirea temeinică a conflictelor dintre actanți – toate acestea duc la o certitudine a instabilității generale şi a relațiilor de incertitudine!.. Istoria, devine, astfel, un fel de sinteză a egoismelor individuale, iar discursul conştiinței devine un spectacol pirotehnic, gălăgios, sclipitor şi efemer, o deşertăciune a deşertăciunilor...

După mine, domnul Dan Berindei, repet, face parte din familia istoricului David Prodan.

De obicei, societatea îşi construieşte propriile structuri economice şi politice, structuri ce intră, cu timpul, firesc, în degradare, foarte greu putând să-şi elimine limitele exceselor, ale viciilor, dezordinii, corupției, crimei, căci, vai, nu există stat inocent!

Sigur, se poate viețui şi sub zodia acceptării imperfecțiunii, în care progresul este deturnat!

Sigur, valurile şi vânturile vremilor conduc la dese contagiuni politice, ale căror fundamentalisme etice – orale! – clamează din zori şi până-n seară, prin imitarea unui fericit viitor virtual, perfecțiunea socială şi umană...

Sigur, conştiințele şi sufletele rezultate, la comandă, din această hipnoză duioasă, ce suspendă orice aderență la realitate, duc, în timp, la anularea rațiunii înseşi... Da, dar...

E îmbucurător faptul că în plină metaistorie domnul Dan Berindei încearcă să ne aducă aminte, fără emfază, ce este istoria românilor! Şi are numeroase motive, nu doar ca istoric...

„Aparțin unui şir de generații care a trăit şi a participat la constituirea României moderne. Doi dintre străbunicii mei s-au numărat printre deputații care au votat neatârnarea României la 9 mai 1877, ceilalți doi au fost ofițeri superiori pe frontul de la Sudul Dunării în Războiul Independenței. Un bunic a comandat mari unități în Primul Război Mondial, celălalt a lăsat în urma sa, ca arhitect, un număr de construcții şi, printre ele, edificii care-l reprezintă şi astăzi – de la Palatul Culturii din Iaşi şi până la Palatul cu lei şi la Casa Oamenilor de Ştiință din Bucureşti. Tatăl meu, tânăr student de nici 18 ani la Paris, a revenit ca voluntar în țară pentru a lupta la Mărăşeşti şi a rămâne invalid pe viață, iar mama s-a înscris ca soră medicală voluntară în cel de-al doilea Război Mondial, primind o înaltă decorație pentru comportamentul ei brav în spital sub bombardamentul aerian inamic.

Soarta a vrut ca pe mine să mă ocolească chemarea sub arme. Dând două clase într-un an, mi-am depăşit contingentul şi în timp ce foştii mei colegi de clasă erau încorporați, am beneficiat de scutire pentru studii. Unii dintre colegii mei nu aveau să se mai întoarcă la casele lor. Cu atât mai mult m-am simțit dator întreaga viață să-mi slujesc țara".

Deci: cui îi este frică de istorie? Domnului Dan Berindei, categoric, nu!..

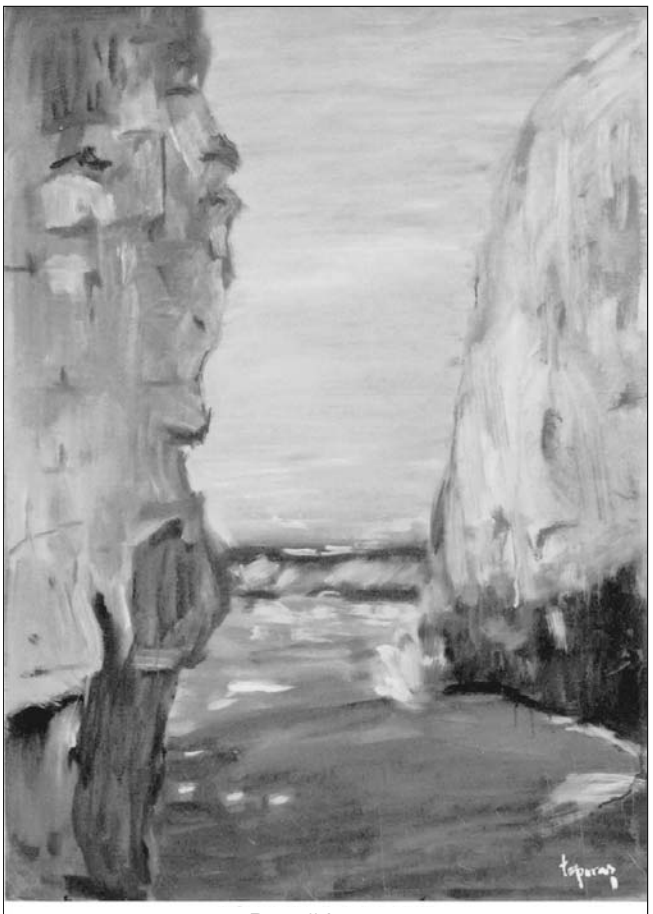

Poartă la mare

Irina Mavrodin

MÂNA POIETICĂ A LUI POUSSIN SAU MÂNA CARE TREMURĂ

Să reflectăm puțin asupra acestei sintagme, atât de mult folosită, atât de mult gustată astăzi, cu neputință de imaginat măcar într-un context „clasic" ca acela al secolului al XVII-lea francez: „opera imperfectă". Poate că putem face puțină lumină asupra acestui concept care ne fascinează, pe noi, modernii şi postmodernii, gândindu-ne la un caz concret, unul dintre nenumăratele cazuri concrete care pot fi semnificative pentru problematica „operei imperfecte". Şi cum această problematică este, după părerea mea, indisociabilă de cea a „mâinii", a „mâinii care face", a mâinii care scrie, care pictează, care sculptează etc., mă gândesc şi la un caz mai special : la mâna care tremură, din cauza bătrâneții şi a bolii, la mâna nesigură şi bolnavă a lui Poussin.

Am ales cazul lui Poussin pentru că el este socotit emblematic pentru pictura clasică franceză, emblematic deci pentru o doctrină a „operei perfecte". De fapt, drumul pictorului cunoaşte mai multe etape, prima fiind legată de incertitudinile debutului, care au drept rezultat o seamă de imperfecțiuni ale compoziției şi execuției, imperfecțiuni criticate de unii dintre contemporanii lui Poussin, dar mult gustate astăzi de unii dintre contemporanii noştri, mari admiratori ai pictorului. Evoluția lui trece printr-o perioadă barocă, în care „imperfecțiunea" e calculată, manifestată, printr-o compoziție dezechilibrată, invadată în prim-plan de reliefuri puternice, aproape diforme, de racursiuri spectaculare, de gesturi care se desfăşoară cu vehemență, într-un fel de dezordine (dar tot calculată), într-un spațiu îngust, strâmt, aglomerat, ocupat până la refuz de personaje.

Este o „imperfecțiune" care nu-i conştientizată ca „imperfecțiune" de către Poussin sau de către contemporanii lui, în receptarea noastră, cei obsedați de opera „ambiguă", de opera „deschisă", această operă barocă poate să creeze un „efect de imperfecțiune".

Senzația „imperfecțiune" vs. „perfecțiune" se precizează când comparăm operele baroce ale lui Poussin, pictate într-o manieră de care el se separă treptat (maniera sa proprie se constituie tocmai ca rezultat la această rezistență față de baroc, față de „gigantismul" practicat de şcoala de la Fontainebleau, în succesiunea lui Michelangelo, căruia îi opune o pictură la scară umană), cu cele din perioada zisă de maturitate, absolut divergentă, care tinde către o compoziție simplificată, statică în raport cu dinamismul celeilalte, simetrică, dispunând într-un spațiu aerat, degajat, puține personaje, care formează un grup dramatic perfect echilibrat în funcție de ritmuri atent calculate. Modelul este Rafael, model care va sfârşi prin a se substitui „stilului fontainebleau" în aceste compoziții de maturitate, în care personajele câştigă unele în raport cu celelalte o anumită autonomie, în sensul că sunt distincte, decupate în magma grupului compact, şi în acelaşi timp integrate unui ansamblu datorită unor euritmii minuțios calculate (compoziții pe care admiratorii lui Poussin din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea le consideră a fi „perfecte", pe deplin semnificative pentru arta pictorului),peisajul, element constant în pictura din prima tinerețe a lui Poussin este tot mai mult înlocuit de edificiul geometric supus unei ordini savant riguroase, unei ordini clasice.

Or, odată, cu venirea bătrâneții, voluptatea de a picta un peisaj „în sine" reapare (acest „în sine" este, evident, foarte relativ aici). Este o bătrânețe prematură, marcată de mult comentatul „tremur" al mâinii pictorului. Acum peisajul invadează întreg tabloul: el nu mai este decorul din prim-plan al tablourilor din tinerețe, şi nu este nici celălalt decor, alternat cu elemente de arhitectură, situat în arriere-plan, ci este, pur şi simplu, însuşi „subiectul" tabloului. Raportul dintre peisaj şi grupul de personaje se modifică : acestea nu par a exista decât întru gloria peisajului, integrate într-o nouă cosmologie, în tablourile anterioare, relația era de natură opusă: peisajul există întru gloria, personajelor, subordonat lor, funcționând ca un element al cărui rol era de a le pune în valoare, ca parte dintr-un ansamblu, parte care nu există decât în funcție de acest ansamblu. O lungă şi ultimă căutare îl va îndrepta pe Poussin spre această „ultimă sinteză" (cum o numesc exegeții săi) care este suita celor *Patru Anotimpuri (Primăvara, Vara, Toamna, Iarna)*. Ştiința, calculul artistic se îmbină aici încă o dată, dar într-un fel mai frapant, cu hazardul, hazard întruchipat acum într-un sfâşietor, dureros destin biologic: mâna care tremură încălzeşte, însufleteşte linia, îi dă nesiguranța fragedă a ființei, o scoate din vechea rigiditate a „perfecțiunii" din tablourile de maturitate (*făcute cu o mână care nu tremura*). Şi aceeaşi mână bolnavă, tremurătoare, chinuită, încălzeşte şi dă strălucire culorii severe din perioada de maturitate, clasică după canoanele cele mai exigente, deci „perfectă" în realizările ei. Franchețea, ingenuitatea primelor opere sunt astfel regăsite, după un întreg ciclu parcurs. Ele nu sunt pur şi simplu „date", ci şi redescoperite prin mijlocirea unei ştiințe care ştie ce vrea şi ce poate să facă, o ştiință a celui care a parcurs un drum lung, o ştiință a eforturilor şi a căutărilor însumate şi conştientizate. Să îndrăznim să spunem: o ştiință a bătrâneții, o ştiință care a tezaurizat totul într-o miraculoasă, binecuvântată mână care tremură?

Magda Ursache

PRINTRE CĂRȚILE JUNIMII VIEȚI DE CĂRȚARI

Cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la înființarea Editurii Junimea, am fost invitată să prezint, în cadrul unei sesiuni festive, o carte din culisele papirosferei; scrisă, ca actant, de Mircea Radu Iacoban. Am asigurat asistența că n-aş fi vorbit dacă M.R.I. ar fi deținut vreo funcție politică de care să depind. Nu era cazul.

În târgul Ieşilor, dulcele, e încă *dans le vent* de-construcția. Cu cât faci ceva, cu atât eşti mai tare blamat, ți se de-construieşte munca până-n temelie. Planificat. I s-a întâmplat şi lui M.R.I. Postdecembrist, o gazetă vestea că Iacoban trăgea de pe acoperişul hotelului Moldova cu o armă cu lunetă în revoluționari, ca-n filme horror. L-o fi confundat cu supermanul Sergiu Nicolaescu? N-a urmat nici o dezmințire. În ultimii luştri, M.R.I. s-o fi gândit de multe ori la *Infamie* de I.L. Caragiale, mai ales când bunul amic – generic spus – s-a dovedit „un măgar şi jumătate". Un astfel de amic – *genus irritabile* – şi-a amintit nu că a debutat la Junimea (cu o plachetă mediocră), ci că i-a fost cenzurat titlul. *Îngăduiți-mi să respir* a fost înlocuit cu *Punctul de sprijin*, după mine, mult mai adecvat. Doar P.C.R. i-a dat oxigen mult. Şi reproşurile (neargumentate) au curs. La asta îi duce pe unii caracterul: după ce te acuză grav şi greu, urmează telefonul de împăcare. Iar spălările de mâini şi de obraze se fac pe alese şi neapărat pe socoteala celuilalt. „Dosariada" – nu se mai îndoieşte nimeni – are tehnica şi strategia ei: „docomentul" apare, dacă apare, la momentul oportun, ca să distrugă pe careva, vezi cazul Cezar Ivănescu. Tot pe alese.

Ca să clarificăm lucrurile, i-am pus lui M.R.I. o întrebare: „Cât ai fost director la Junimea, ai topit vreo carte?" Mi-a răspuns, cam *sotto voce*, că nu. Nici cele 6000 de coperte ale volumului *Arca* de Mihai Ursachi, cum a declarat autorul într-un interviu? Cică tehnoredactorul desenase o mandală, luată de poet dintr-o carte de Mircea Eliade, şi asta n-a plăcut. Nu, n-a fost aşa, a venit răspunsul.

M.R.I. e predilect urât tocmai de cei pe care i-a sprijinit, de la Gh. Drăgan, luat în echipa Junimii de pe un post de… dactilografă, la Ion Druță, pus în scenă cu două piese odată la Naționalul ieşean şi sărbătorit, în '88, când împlinea 60 de ani, la Chişinău de M.R.I., cu tot cu Teatru. „Măi, Morăraşule, dacă tu crezi că eu voi pleca în Europa cu pălăria lui Iacoban, greşeşti amarnic", se rostea, ritos, Druță.

Cum n-a avut în dotare puşca aceea cu lunetă, M.R.I. n-are nici pălărie. Deține, însă, un pix de treişpe, cum ai spune cheia de treişpe din trusa de scule auto. Se apără cu el, la nevoie, de inşii cuprinşi de voluptatea delațiunii la ziar, dar calomnia lasă urme: „Şi la urmă, vai, bârfitul/ E ca mort nenorocitul/ Sub opinia mulțimii/ E pe veci înmormântat". Eu cred, însă, că mai bine îl apără ce a tipărit bun şi bine; în existența editurii Junimea au fost două etape benefice: etapa M.R.I. şi etapa Cezar Ivănescu.

I se reproşează că tot ce-a construit a construit din poziția de privilegiat al regimului ceauşist. Nu-i de negat. M.R.I. a nesocotit proverbul *mai bine cu deşteptul la pagubă decât cu… paranoicul la câştig*. S-a aflat în structurile superioare ale Puterii. S-a dat cu prostul (citiți paranoicul) şi compromisul l-a marcat. Putea aştepta căderea comunismului ca să înființeze editura Junimea ori secția de la Suceava a Teatrului Național, să renoveze Casa cu absidă a sediului Filialei Iaşi a USR? Nu. Iacoban n-a pierdut trenurile, dar a intrat în inexpugnabila rezervă de cadre PCR. Personal, cred că e o greşeală ca un om de cultură să se supună necondiționat omului politic. Asta ruinează cariere.

În socialism, alegerea a fost între a fi intelectual public sau om liber; aveai misie, cu alte cuvinte erai activ(ist) *versus* privat. Te sustrăgeai maşinăriei Puterii, dar te blocau, nu te lăsau să faci nimic, te marginalizau. Opțiunile mele politice sunt *contrare* (sublinierea îmi aparține). Îi uram pe politruci şi-i urăsc şi acum; am fost, de nevoie, mulți ani *free lance*. Mi-a fost minată brutal profesiunea de critic de poezie, m-am bucurat de o cenzură şi stupidă şi contondentă, am lipsit din presă şi din edituri, cunosc bine sistemul. „În sistemul comunist, numai cine se târăşte nu se împiedică" (Pierrce du Bois).

M.R.I. a intrat în acțiunea *tânăr, caut partid(ă)* şi a prins start profesional bun, ocaziuni fericite. A rămas în plutonul fruntaşilor. La nici 30 de ani conducea Junimea. A plătit postul cu aplauze la mitinguri de apreciere, cu cap plecat la plenare, a publicat „omagii", cuvinte de stimă şi de prețuire pentru cei doi, a lăudat cam cu forța „ideile-forță" ale lui Ceauşescu, la fel ca orice alt intelectual public al vremii. La el, indicațiile n-au devenit *convingeri comuniste*, ca la Corneliu Sturzu, căruia M.R.I. îi face un prea generos portret. Sturzu a fost oportunistul dichisit, distins şi destins al realismului socialist. A avut oarece talent, dar de prisos. Talent de prisos. Alcoolizat, mergând cu bastonul prin Iaşi, se lăuda c-a vrut să oprească rapidul cu piciorul. În fapt, trenul îi retezase câteva degete, parcă pentru a-i tempera zelul de-a fugi de colo-colo, de-a ajunge de la nu'ş ce plenară la nu'ş ce congres. Şi-i atrag atenția lui M.R.I. că a practica un soi de onestitate selectivă în portretizarea lui Aurel Leon duce tot la fals: Bădia n-a fost un gazetar vertical.

Aceeaşi imagine o am, însă, asupra celui mai vertical profesor al Universităţii „Al.I. Cuza”, Petru Caraman. Marele slavist-şomer refuzase în ‘70 o medalie a lui Ceauşescu (vezi colecţia Documente a editurii Paideia). Fusese anchetat sub arest 7 luni, fără hotărâre judecătorească. Aşa că scrisese în memoriu: ori acuzaţiile au fost nedrepte şi înseamnă că merit medalia ori sunt vinovat, deci n-o merit. Într-o societate captivă ca şi gândirea, e mai greu să ai şi coloană vertebrală, şi operă, ca Petru Caraman.

Spus limpede: pe M.R.I. n-au drept să-l atace nici cei care au stat la coadă pentru un carnet roşu, nici cei care, din frică să nu-şi piardă biroul vast de şef, deveniseră mai cenzori decât cenzorii. În unele cazuri, Iacoban a contribuit la postarea impusturii. „Pe cine n-ai mai lua în echipa Junimii?”, l-am chestionat cu acelaşi prilej. A mârâit, tot *sotto voce*, că i-ar fi luat pe toţi. N-am insistat, nu eram la anchetă, dar, în ce mă priveşte, am beneficiat, din partea unui redactor de carte, de cel mai agramat referat posibil. Tovarăşul cu pricina nu citea, el „lectura”.

Dar să adunăm bunele cu bunele. După o perioadă de hiat, a fost tipărită la Iaşi, în sfârşit, o carte: poeziile lui George Lesnea. Şi lista lui M.R.I. e lungă: Toader Hrib, I.D. Sârbu, Mihai Ursachi, Traian Chelariu, cărturarul ajuns la ecarisaj, prototipul lui Petrini, cel mai iubit dintre pământeni. Într-un plen, forurile l-au acuzat: carecum iese de la închisoare publică la Junimea.

M.R.I. a salvat cu inteligenţă cărţi prohibite. „În România, n-a funcţionat o cenzură, ci şaptezeci şi şapte de cenzuri adiacente, subsecvente, colaterale, superpuse, juxtapuse, subînţelese ş.a.m.d.”, notează într-o tabletă. A luptat cu cenzura (cum a făcut la „Cronica” şi Corneliu Ştefanache, în perioada „cutezătorii” a revistei) folosind toate mijloacele: de la… focuri de tabără la publicarea instructorilor din sistem. Îi publicai pe cenzori ca să nu te cenzureze. Au fost şi paşi greşiţi: a executat comenzi sociale (conform realismului socialist: gândeşte ce vrei, dar scrie ce trebuie), a tocat hârtie cu colecţia Reporter Socialist, dar a semnalizat stânga şi a virat dreapta, cu folos. O secvenţă a volumului *Printre cărţi* se referă la istoria editurii, care n-a fost, pentru perioada directoratului său, instituţie personală. Ca să-l tipăreşti pe Ilie Corfus, trebuia să ai nas de editor. *Însemnări pe marginea anilor* e modestă, totuşi, faţă de intimidanta lucrare *Însemnări de pe manuscrise şi cărţi vechi din Ţara Moldovei*, corpus editat de I. Caproşu şi E. Chiaburu, ajuns la volumul IV.

M.R.I. se poate lăuda cu editarea superbelor volume de Nichita Stănescu. *Epica magna*, cu desenele lui Sorin Dumitrescu, a câştigat, la Dresda, concursul „Cele mai frumoase cărţi”. A păcălit cenzura ca să apară *Bunavestire* de N. Breban. După, a fost făcut praf într-o plenară a CC. L-au săpunit chiar cei care-i dăduseră aprobarea.

Reuşita deplină: în ‘79, *Un dicţionar al înţelepciunii* de Theofil Simenschy, 6000 de cugetări, din 680 de opere fundamentale, din 14 limbi. După „Reformă”, sanscritologul fusese scos din Universitate şi trimis contabil într-un GAC, să numere ouă. A fost anevoie reîncadrat, ca asistent. Când s-a dus la Bucureşti să obţină certificatul de traducător, Simenschy a scris în formular că ştie sanscrita, persana, greaca veche şi neogreaca, latina, italiana, germana, franceza, spaniola, engleza, daneza. Despre babiloniană, chineză, egipteană, a mărturisit că le cunoaşte doar „mulţumitor”. Examenul n-a avut loc. Cine să-l fi chestionat?

Natură statică cu gutui şi pere

În ‘76, la Junimea a apărut prima carte cu literă latină a unui scriitor basarabean: *Steaua de Vineri* de Grigore Vieru. M.R.I. a pitit-o, a camuflat-o în plan între o carte despre OZN-uri şi câteva SF-uri. Unde să-l fi plasat pe Vieru? La secţiunea traduceri (din română în română?) sau la literatură originală în limba română (pe un cetăţean sovietic)? Şi-i dau dreptate cu G. Călinescu, tânăr, care cerea ca, la o carte nou apărută, să se arboreze drapelul naţional. Vieru ar fi avut dreptul ăsta. „Când va fi întreagă limba română va fi întreagă şi ţara”. Şi nu-i, câtă vreme din Dicţionarul moldo-român al lui Vasia Stati lipsesc vocabulele Basarabia şi basarabean.

În ‘76 s-a lansat colecţia Eminesciana, coordonată de Mihai Drăgan, cu Alain Guillermou, *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*. Fără capitolul *Doina*, cenzurat. Am reuşit, eu şi Petru Ursache, să editäm dosarul poemului la „Timpul” lui Cassian Maria Spiridon, în 2000.

În fapt, volumul lui M.R.I. e carte de gazetărie culturală şi culturalizatoare. Şi-i invidiez titlul lui G. Liiceanu, *Dansând cu cărţile*, parafrază după un film celebru care se chema *Dansând cu lupii*. Generaţia noastră chiar asta a făcut: a dansat cum i-au cântat cărţile.

Partea a doua a volumului e un „Jurnal de cărţi”. Econom cu minele de pix şi cu pixelii, M.R.I. se supune probei conciziei ca performeur al tabletei miezoase (lung scrie despre dosarul Al.I. Maican, regizorul învins de cabala actoricească şi dat afară din Teatrul Naţional; cazul Maican i se pare şi al său).

Ar fi un excelent PR al oricărei edituri, pentru că ştie să extragă esenţa unei cărţi şi s-o toarne într-o sticlă mică: „esenţele tari se păstrează în sticluţe mici”. Decupajele sale incită să te duci la carte. Spune-mi ce citeşti ca să-ţi spun cine eşti. Documentele sunt partea leului, extrase din arhivele USR, ale Securităţii ori din

cele de Stat. Trece de la o carte despre limba de lemn la *Elemente estetice în senologie* de dr. Mihai Pricop (pentru necunoscători, ştiința sânului), apreciind…. materialul ilustrativ. Cum eu şi P. U. suntem prietenii care i-am împrumutat *Manual de sinucidere* de Radu Mareş, pot devoala faptul că facem troc de cărți (şi de motani, ca pisicari convinşi), aşa că am citit aproape toate volumele la care se referă. Nu l-am urmat când a fost vorba de *Mica enciclopedie a transporturilor* (e îndrăgostit până la uitare de sine de locomotivele cu aburi) ori de *Bolile metabolice*. Nu vreau să aflu dacă pot sau nu să mănânc pere.

M.R.I. vrea să ştie multe şi de toate: de la Hasdeu, cum era nasul lui Țepeş, câți descendenți a avut Mao, cum a sfârşit Beria (împuşcat cu 5-6 luni înainte de a-i fi pronunțată sentința, exact în stilul justiției de el patronată, vezi Amy Knight, *Beria – o mitologie a crimei*). Citeşte *Jurnalul unei fete greu de mulțumit* (Jeni Acterian) şi confesiunile amantei lui Stalin, Vera Davîdova, prim solistă la Balşoi Teatr; cele 564 de pagini, format A4 ale *Dicționarului de cerebrologie* de Leonard Gavriliu şi *O istorie culturală a penisului* de David Friedman, editată de Humanitas. Alte cărți răsfoite? *Rusia lui Putin* (autoarea, Anna Politkovskaia, a fost împuşcată în 2008 cu un Makarov, în lift; asasinul – neidentificat) ori *Moartea unui idol comunist* de Lavinia Betea, ca şi monografia *Cimitirul Eternitatea* (Junimea, Iaşi, 2008). Citeşte în manuscris, în plumb, în pixeli; ştie ce să decupeze şi arta decupajului nu-i uşoară.

Cartea a fost firul Ariadnei şi-n labirint, şi după ieşirea din el; o vreme, libertatea i-a fost mai mult povară decât şansă. Târgul nostru nu-i defel cum crede D. Anghel: „laşul ca o vastă familie în care toți se cunosc, se ajută şi se tolerează”. Poveste! O fi avut putere să-şi spună că numai în pomul cu roade se aruncă pietre? Poate. Refugiul i-a fost scris-cititul, pe urma marilor modele. Borges a fost salvat de bibliotecă; deținuții politici Anania şi Steinhardt – la fel. S-or întâmpla minuni şi-n zilele noastre, când cititul a ajuns să irite?

Profesorul Constantin Ciopraga ne povestea că, în lagărul de ofițeri de la Oranki „74”, suport i-a fost o „bibliotecă”, dosită în ranițele prizonierilor, din care nu lipseau un Baudelaire integral, în „Pléiade”, sonetele lui Shakespeare, *Memorialele* lui Pârvan, Puşkin, Gogol şi Cehov, în franceză.

Istoria o scriu învingătorii, repetă M.R.I., în varii împrejurări. O fi, dar literatura o scriu şi învingătorii şi învinşii. Învinşii scriu mai bine chiar decât învingătorii. Cât despre istorie, ea ar trebui scrisă de istorici, nu de ficționari.

Bref, directorul fondator al Junimii a îmbogățit Galaxia Gutenberg cu multe cărți bune. Cum a făcut-o şi Cezar Ivănescu.

N.B. La a treia întrebare pe care i-am pus-o lui M.R.I. („Ai avut lector de carte?”), am obținut alt *nu*. Dar mai există, în lumea editorială, profesiunea asta? Am pariat (deh, vieți de cărțari!) că pot descoperi 50 de sminteli tipografice în *Printre cărți*. Când am atins cifra 50, m-am plictisit să le mai număr. Şi asta pentru că am „aplicat”, din nevoi financiare, de rezolvat în „câmpul muncii”, pentru un post de corector la Junimea. „Cum să te angajez când ai comis o asemenea greşeală de tipar?”, mi-a răspuns, cu nesuferita infatuare tipic masculină, directorul. M-am străduit să fiu obiectivă şi detaşată față cu acest răspuns.

Liviu Ioan Stoiciu

JURNALUL POEMELOR

*(*Nota LIS: *Poemele îşi aleg aici zilele de jurnal. Zile în care poemele au fost scrise. Poeme inedite, rămase în sertar, nepublicate, asemenea jurnalului. Sunt tot în anul **1987**, în 19 februarie am împlinit 37 de ani, locuiesc la Focşani-Vrancea, familist, şi sunt bibliotecar la Biblioteca Județeană-BJ)*

Miercuri, 7 octombrie 1987

După o noapte de nesomn, trezit de griji şi de țânțari (la naiba; azi, în pauza de masă, venit de la serviciu, am dat, cu pompa stricată, cu o soluție împotriva țânțarilor), la ora 7 în baie, sângerez *(Nota LIS-2009: Mă abțin să dau amănunte; cenzurez două rânduri din jurnal).* Îl trezesc pe Laurențiu, fiul, îi dau ceai cald îndulcit, cu patru felii unse cu unt şi gem, şi măsline. Îi fac pachețelul: ciocolățică, ultimele felii de salam de vară, şase măsline şi pâine, plus biscuiți şi stiksuri. Pun o bucată mare de unt (calup, făcut rost de la țară) în „refrigerator”: se pare că se taie curentul electric în lipsa mea de acasă, mereu văd scurs ceva de aici. La ora 8.15 la Biblioteca Județeană, după obişnuitul meu mic-dejun. Îmbrăcat la fel, cu două pieptare şi un flanel, plus cămaşa de postav verde, pantalon subțire de vară şi pantofi pânzați. Mă aşteaptă M.C. Voicu, poet, am uitat să-i aduc o revistă, *Convorbiri literare*: a renunțat la bicicletă, îmi spune, a răcit, aşteaptă maşina mică, acum vine cu „convenția” (maşina ce-i ia pe navetişti din sat şi-i aduce la diferite întreprinderi din Focşani, şi invers; plecarea e de la autogară). Prelucrez colecția revistei *Luceafărul* din 1958 şi 1959. Apare Eugen Dogaru, poet: îmi recită vreo patru poezii noi de ale lui, sunt in-

teresante şi astea, îmi pare rău că nu pot să-l ajut să le publice undeva, la ora 9 are de făcut un „ciubuc” (din asta trăieşte, nu-mi dau seama cum face faţă). Înainte de ora zece apare poetul Viorel Munteanu: ies cu el să văd presa „în oraş”, bem o cafea-nechezol la „Mercur”, îmi povesteşte de deruta lui I. Constantinescu, fost regizor popular la Teatrul local, acum contabil la ISEH (Întreprinderea de Scule şi Elemente Hidraulice), divorţat şi „încurcat” cu o puştoaică „reuşită fizic”, din cauza căreia a ajuns să-şi ureze să moară, „puştoaica e o târfă ordinară, şi nu mai ştie ce să se facă”, a renunţat la soţie şi copil, la apartamentul de lux, acum stă într-o garsonieră mizerabilă. Îmi vorbeşte şi de Gh. Zbârciog şi D. Niculoiu, doi poeţi vrânceni rataţi din cauza alcoolului. Aflu că Apostu Vultureanu nu mai bea apă deloc, bea continuu alcool (o fi o legendă), Dumnezeule mare… Venim la Piaţa Mare, cumpăr un borcan mare (de murături) de 15 litri (16 lei), ţelină, hrean, ardei (23 lei). Trecem pe la „Optica” lui Virgil Panait, la atelier, n-a reuşit să-mi facă rost de ouă nici la suprapreţ. Revin la BJ cu Viorel Munteanu, îi dau o grămadă de „hârtii ministeriale”. Fosta soţie a lui Viorel Munteanu e în pericol să fie condamnată penal, îmi mai spune, a găzduit o femeie care şi-a făcut avort… Bat în lemn! La ora 11 îi telefonez lui Taica (tatăl soţiei): să vin în cartierul Sud să iau ce a adus de la Ciuşlea (unde el „munceşte în grădină”, la o casă bătrânească părăsită). Vin la autobuz, schimb o vorbă cu profesorul Ion Leu, e supărat că el e prostul colegilor, că se omoară cu practica agricolă patriotică, „în timp ce ăştia freacă mangalul”. Iau de la Taica (locuieşte la bloc) pătlăgele verzi (unele înroşite) şi o sticlă cu doi litri de must, de fapt vin nou. Vin cu ele acasă, Taica pleacă iar azi la Ciuşlea, acolo se simte în libertate. Revin după ora 12 la BJ, merg şi cumpăr un al doilea borcan mare de murături, de 10 litri (12 lei). Vin acasă în pauza de masă, cumpăr două pâini (7 lei): mănânc singur, mătur holurile şi bucătăria cu mătura curată, udă. Mănânc musaca gătită de Doina, cu slănină, şi struguri). Fac în sufragerie curăţenie în amănunt. Alecu Lenco, colegul de birou, o dată întors la BJ la ora 14, mă invită să vin mâine la „muncile agricole”, îi răspund că nu pot, n-a venit soţia de la Ferma 13 (unde e cazată cu elevii, plecată şi ea la muncile agricole obligatorii), atunci o să mergeţi poimâine: să vedem… Citesc din ultimele două numere din revista *Magazin istoric*. La ora 15.15 apare alt poet (Vrancea e plină de poeţi), I. Botezatu: a fost la o petrecere astă noapte, la care a mâncat şi a băut de i s-a făcut rău, mergem la un ness la „Teatru”, a fost la amicul lui la Bucureşti zilele trecute, s-a aprovizionat cu alimente, prietenul lui vrea să mă cunoască, va veni la Focşani. Mă întorc la BJ la ora 17 cu I. Botezatu, după ce trec degeaba pe la Casa Cărţii şi iau crenguţe de vişin (rupte din pom; sunt bune de pus la murături), trec pe la chioşcăriţa „Olga” (coafată, gata să plece la Cluj să se aprovizioneze), cumpăr „Almanahul umorului” scos de revista *Viaţa Românească*, 25 lei. La ora 17.20, acasă, Laurenţiu, chipurile, ar fi stat să scrie la lecturi particulare (mare minune). Pun peştele supravieţuitor din cada cu apă în borcanul de 15 litri şi dau drumul la apa caldă, iar sângerez abundent, nu sunt deloc în regulă. Laurenţiu iese la fotbal, a mâncat singur din ce i-am lăsat la prânz. Intru în cadă, sună soneria taman când mă şamponam, e un maistru şcolar, am uitat cum îl cheamă, de la Liceul 1, a adus o sacoşă cu struguri negri de la soţie de la Ferma 13 cu maşina lui mică, îi mulţumesc, „mâine vă va veni acasă consoarta”… Spăl baia, vin să-mi tai unghiile. Spăl borcanele mari cumpărate azi, ardeii iuţi, hreanul, ţelina. Spăl două sacoşe pânzate, cos pantalonul copilului. Îl pun şi pe Laurenţiu să facă baie generală. Pun masa (ciorbă şi ceapă, mazăre cu oase de porc şi ardei în oţet, struguri excelenţi), şterg pe jos cu cârpa udă. De la ora 21 stau la televizor la un serial oarecare, „Adam şi Eva”, fără chiar nici un haz, cehoslovac. Nicocea (Nicolae Ceauşescu) s-a dus în Bulgaria cu Elena lui: nicăieri, nici un tablou de şef de stat afişat! Grozav. Înainte de 22, Laurenţiu se culcă. Umplu cada cu apă rece, umplu cele patru sticle de un litru cu apă rece, ca în fiecare zi, să avem rezervă (dacă se opreşte şi apa rece). Mă hotărăsc la ora 22.30 să mă aşez la birou: scriu un poem! În jumătate de oră, mare minune:

Două mii de ani

după prima ardere, prin intermediul corpurilor transparente care
se află între noi, după chiar prima ardere, când vasele de lut sunt decorate şi unse
cu smalţ, după această
primă ardere a plecat însoţit de umbra lui şi de umbra
catârului încălecat: oxigenul din
mască avea
gust de metal încins… A

plecat, scârbavnic, de două mii de ani. Şi nu s-a mai
întors, ca Iisus. Martore ne sunt
eşantioanele de polen din vasele de lut dezgropate,
vase de lut de două mii de ani.
A plecat acolo unde i se aprind şi azi lumânări la
picioare: priveşte, cerul e plin. Sunt

lumini, noaptea: ele trec dintr-o moară în alta. Tu
numeri morile manuale de cochilii de melci,
care se macină între ele?
După ce cochiliile se golesc de purpură. Purpură
pentru un nou rând de smalţ.

Aţipesc în câteva rânduri când scriu poemul! La 23.15 îl definitivez: poemul e neterminat însă, rămâne şi el ca un exerciţiu (veche poveste, scriu pentru sertar, nu-mi fac iluzii)… Apropo, duminică am ratat scrierea celui de-al patrulea poem al săptămânii trecute! Fiind dat peste cap de nepotul Cosmin Ţovârnac (fiul sorei Mela) şi întoarcerea lui de la gară… După definitivarea poemului, scriu aici în jurnal până la 12 noaptea: am reuşit să mă concentrez fără probleme, mare mirare – la cât sunt de obosit. Azi nu m-am mai ocupat de mureturi şi se ofilesc toate. Mă culc lângă Laurenţiu, în dormitor, înainte de 1.

Am telefonat azi, pe furiş, de la BJ la ora 9.30 lui Mircea Ciobanu: îmi răspunde chiar el, îmi vorbeşte cu „boierule", auzindu-mă. A fost în concediu de odihnă la mare, să împace spiritele în familie, el ieşind rar la soare… Are de gând să vină săptămâna viitoare la Focşani „cu un prieten": în ce sens, nu mi-a spus… Dacă sunt în plan editorial pe 1988? Eşti în planul ferm al Cărţii Româneşti cu un volum de poezie, mai încape vorbă? Lăsaţi, că şi anul trecut mi-aţi spus la fel, că în 1987 sunt în planul ferm… Ei, dar anul trecut erai cu o carte de proză, ce să-ţi fac dacă poeţilor nu li se bagă în seamă decât poezia… În fine, să dea Dumnezeu să fiu în 1988 în planul ferm: inima mea îmi spune că nu sunt nici în 1988… *(Nota LIS-2009: Într-adevăr, n-am apărut în 1988 cu volumul de poezie; iar cartea de proză, intitulată „Grijania", predată din 1985 la Editura Cartea Românească n-a apărut decât după 15 ani, în 1999 la Editura Paralela 45)* Pe moment, terminând de vorbit la telefon („trei minute", cum m-a asigurat centralista) am avut o explozie de bucurie: încet-încet am uitat. Aşa se întâmplă când eşti păţit… Ce şansă de publicare voi mai avea eu, „oaia neagră" a acestor vremuri? Dracul ştie (dacă nu Dumnezeu)…

Joi, 8 octombrie 1987

Mă chinuiesc şi în noaptea asta ţânţarii, degeaba am dat ieri cu flit, mă scol în trei rânduri şi-i caut, înnebunit. Înainte de ora 7 mă pun pe picioare, mă bărbieresc în fugă, trebuie să mă ocup de plecarea copilului la şcoală: pun de ceai, după ce-l trezesc, tai felii de pâine, le ung cu unt şi gem, îi tai salam. Fac pachetelul: salam de care-i place, măsline, ciocolată mică, pâine, stiksuri, o sticlă de apă. Va pleca în cizme azi. Spăl vasele. La 8.20, după obişnuitul meu mic-dejun, sunt la BJ. Apare şi azi poetul M.C. Voicu: îmi va citi trei poeme, scrie din ce în ce mai bine, ce înseamnă să ai talent nativ, păcat că şi l-a risipit (că de citit cărţi citeşte sporadic, din ce-i cade în mâini, îmi mărturiseşte), nu mai are autobuz de întors din schimbul III, a încălecat iar bicicleta, degeaba se lăuda ieri… Aşa cum e, e fericit: e printre puţinii fericiţi de moment ce-i cunosc! Vorba vine, ce alţi fericiţi de moment mai cunosc? Mă rog… Ajut femeia de serviciu să lămurească o chestiune, aceea a cearceafurilor împrumutate de la Liceul 3, e vorba de 30 de bucăţi, cine le va căra? *(Nota LIS-2009: Nu-mi amintesc de ce au fost împrumutate cearceafuri de către BJ)* Apare poetul Costică Ştefănescu, plecăm împreună la un ness: discutăm despre moralitate, aflu că scrie proză în care-şi bate nevasta fără mustrări, la o adică (asta înseamnă că ei îi place, intră în regimul intim) şi că nu e sigur dacă n-ar accepta ca nevasta lui să se culce cu altul! El „călcând strâmb" de câte ori are ocazia… Venim la Hala Moldovei să vedem presa, îl pun să cumpere poezie de la Casa Cărţii, venim la Virgil Panait, nu mi-a făcut nici azi rost de ouă cu suprapreţ. Costică Ştefănescu mă acuză că nu fac nimic pentru el să debuteze editorial! Mă face să râd: după ce că el mă vorbeşte de rău, mai are şi tupeul să mă creadă mai… puternic decât sunt în scumpa noastră societate literară… Vrea să plece în URSS să muncească, detaşat: are un frate marinar care vrea să rămână pe uscat, murind de foame pe vapoarele internaţionale… La ora 11.45 la BJ: citesc din abonamentele BJ, ziarele. Ieri, România-Grecia 2-1, după ce grecii au condus cu 2-0, meci amical de fotbal. Vin să mănânc (musaca şi slănină, ca ieri, plus struguri până nu mai pot!), mătur bucătăria şi holurile. Aţipesc un sfert de oră pe canapea, în sufragerie. Îi las copilului să mănânce. După ora 14, la BJ: în singurătatea biroului (cu colegele nu vorbesc, Alecu Lenco e la munci agricole) citesc *Viaţa studenţească, Agricultura socialistă, Cinema* 9 şi *Cronica* de săptămâna trecută (cu un rechizitoriu surprinzător la adresa poeziei actuale al lui Zaharia Sângeorzan). Citesc azi a patra carte a lui Nichita Danilov: reţin cinci poeme… La 16.15 apare I. Botezatu, refuz să merg să beau a doua cafea azi în oraş, mai ales că dimineaţă femeia de serviciu mi-a făcut două ceşti cu cafea amestec! Mă anunţă că la ei la IAEI (nu ştiu ce înseamnă exact) e scandal de proporţii, se face anchetă pentru datele false date în privinţa realizării planului. I. Botezatu aşteaptă să plece în comerţ, economist, prin amicul lui de la Bucureşti ai cărui părinţi sunt ştabi peste comerţul naţional. Prelucrez revista *Luceafărul* pe anul 1961. Înainte de plecarea spre casă, I. Botezatu mă invită furişat la el acasă (într-un bloc aflat în drumul meu spre casă), unde e cineva cu video, vom sta toată noaptea, îmi spune. Îmi pare rău, îi spun, nu pot, e prea târziu, vine soţia de la muncile agricole azi şi am de pus mureturi, şi de scris. „Se dau şi filme pornografice"… Nu spun că mă întreb ce m-aş fi făcut dacă n-ar fi venit Doina, soţia, acasă azi, ar fi trebuit să fac eu mâncare şi habar nu am să fac! Motiv pentru care, pentru orice eventualitate, l-am întrebat pe I. Botezatu cum se procedează în asemenea situaţie, cum se face mâncare peste noapte. În drum spre casă mă opresc să schimb o vorbă cu D. Huţanu (se fac schimbări în cultura locală, Radu Vornicu va fi înlocuit la Complexul Muzeal Vrancea, la Casa de creaţie la fel, Horia Alexandrescu nefiind înghiţit de Georgeta Carcadia, şefa Culturii vrâncene, şi la Casa de cultură a sindicatelor la fel, Liliana Bogdan e vizată). Schimb o vorbă şi cu Mihai Ianati, administrator la cantina Liceului 4: pentru prima oară de când e el în funcţie (şi e de când lumea!) nu are cartofi depozitaţi şi fasole! Şi e în situaţia să nu mai aibă ce să le dea să mănânce elevilor: degeaba i s-a dat „negaţie" că poate să cumpere de unde crede legume din ţară (până acum nu putea cumpăra decât din Vrancea),

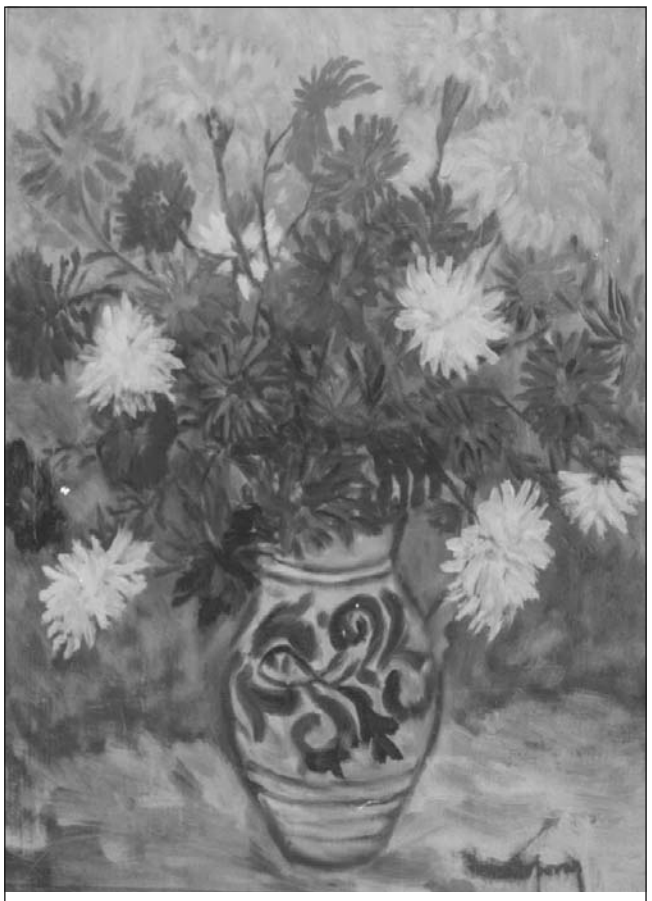

Autumnale

seceta a făcut ravagii, „nu ştiu ce vom mânca iarna asta”… În sfârşit, soția profesorului Enache Mândrescu îmi spune că practica agricolă forțată a elevilor se prelungeşte până pe 22 octombrie, că aşa ar fi dat ordin „prima secretară a PCR Vrancea” (în timp ce în județul Galați nici un copil nu a făcut practică agricolă forțată! Detestabilă prim-secretară a PCR Vrancea!). Îmi mai atrage atenția că Laurențiu, fiul, e plictisit grozav de munca asta forțată de cules struguri… A sosit Doina de la munca patriotică agricolă acasă cu o pungă de struguri: a venit pe o motocicletă cu un maistru, aflu. Mâncăm un ou prăjit: Laurențiu se plânge de poziția dirigintei față de el, care îl vorbeşte de rău, apoi iese la joacă. Eu mă ocup de murături până la ora 20, pun cei patru litri de oțet industrial făcuți rost de la Alecu Lenco (colegul de birou) „cu o jumătate de apă”, pun sare şi zahăr. Aranjez borcanul de zece litri cu pătlăgele înroşite de la Ciuşlea, cu frunze de vişin, țelină, hrean. Plus gogoşarii verzi uriaşi. Pun şi al doilea borcan, de trei litri, la fel. Ghinion: se găureşte oala mare şi curge lichidul oțețit! Pun o nouă oală, torn încă un litru de oțet cu un litru de apă, sare şi zahăr şi reuşesc să umplu şi al doilea borcan. Le acopăr cu celofan. Ce chin… În acest timp Doina face o supă şi prăjeşte ficat… *(Nota LIS-2009: Mai departe, cu părere de rău, prefer să nu transcriu un pasaj din acest jurnal al meu, legat de viața intimă; rămâne nerezolvată problema autocenzurii)* Afară plouă mocăneşte, dar nu într-atât să bălteaască, pământul e însetat. Mâncăm după ora 20. Stau la televizor la profilul de actor „George Calboreanu”. Doina şi Laurențiu se culcă la 21.15. Spăl pe jos şi fac ordine în bucătărie (Doina a spălat holul şi a făcut curat în dormitor). La 22.10 încep să scriu un poem – până la aproape 23, nu pot să mă concentrez de supărare.

În picior

în picior, prin intermediul nervilor: se pot vedea
scările dăltuite în stâncă, urcătoare
către locul de pază. Locul de pază unde culoarea roşie
afişată e obținută din coajă de prun… Un

picior al universului, care
are la bază hazardul. Pe marginea râpei, aici, unde
se arde gunoiul. Unde sunt
obiecte de cauciuc peste tot, resturi de avion. E
gunoiul unor stări. Stări „potrivnice
fericirii”. Dominând lemnul, placajul sau pânza. Un
picior al omului străvechi? Al aceluiaşi uriaş om
străvechi din umbra pădurii: ceva secundar… Simțit prin

intermediul nervilor: vărsând apa.
În picior – a prins
rădăcină. La rădăcină, apa în care a fost scăldat
un prunc, adus la botez.

Revăd „fişele LIS” (vocabular scris pe un sfert de filă velină), le elimin pe cele exploatate la maximum. Scriu apoi aici, în registrul-jurnal *[Nota LIS-2009: Pe acest registru-jurnal e consemnat cu litere mari, caligrafiate cu „carioca”, pe prima pagină, pentru a fi scuzat în fața Securității, în eventualitatea confiscării; aşteptam zilnic să fiu percheziționat de cei care mă urmăreau):* ***„Jurnal strict confidențial, de uz exclusiv personal! Nici un ochi din afară sau dinăuntru (nici măcar al unui membru al familiei mele) nu are absolut nici un drept să citească rândurile acestui Jurnal-LIS! Nu se va înstrăina şi nu se va face public Jurnalul de față sub nici o formă: nici după moartea mea! (O eventuală publicare a lui, fie şi fragmentară, fiind exclusă din capul locului!)”.*** *Un asemenea registru-jurnal ar fi putut fi probă în justiție].* Pic de somn, am în mine şi o oboseală cronică. Azi am cumpărat biscuiți speciali şi ciocolate mici pentru pachețelele copilului. Mă culc după ora 24, epuizat psihic.

(26 noiembrie 2009. Bucureşti)

Dumitru Huțanu

FOCŞANII ŞI VRANCEA DE LA MICA UNIRE – 24 IANUARIE 1859 PÂNĂ LA MAREA UNIRE DE LA 1 DECEMBRIE 1918

Esențializând, la dimensiunea ideilor generalizatoare regăsite în caracteristicile spațiului geografic şi uman vrâncean, în momentele şi evenimentele definitorii care i-au atribuit, până în primele decenii ale secolului al XX-lea, simbolul de „*Ținut al Jertfei şi al Biruinței*”, iar Focşanilor acela de „*Oraş al Unirii*”, se poate afirma, fără îndoiala de a greşi, că acest loc de legendă şi istorie a avut un destin care l-a impus cu răsunet în zbuciumul Neamului Românesc spre împlinirea deziderateloe sale naționale: unitatea, independența, suveranitatea, slobozenia.

Evenimentele vor confirma că, odată cu jumătatea secolului al XIX-lea şi până la începuturile secolului al XX-lea, Vrancea şi Focşanii se vor regăsi în marile momente ale epocii: Revoluția română de la 1848, Unirea Principatelor de la 1859, cucerirea Independenței de Stat la 1877, Războiul Întregirii Neamului din anii 1916 – 1918 şi **desăvârşirea unității naționale** (martie – decembrie 1918).

În preajma evenimentelor, viața de zi cu zi, desfăşurată aici, la hotar, prin complexitatea, multitudinea şi statornicia relațiilor interumane (sociale, economice, matrimoniale, culturale, administrative) a constituit fermentul şi suportul consolidării conştiinței naționale a locuitorilor de pe ambele maluri ale Milcovului.

Pentru focşăneni şi vrânceni, hotarul era doar un simplu dat administrativ, o linie pe harta localității, marcată doar de câteva puncte nodale, cu pichete de graniță şi paznici, pe care ei îl eludau continuu.

Pentru locuitorii de la hotar, apartenența la unul şi acelaşi neam era o realitate evidentă, trăită şi simțită ca atare.

Dincolo de relațiile matrimoniale, pentru care hotarul era inexistent, sub aspect administrativ, aşa cum o probează zeci şi zeci de documente, întreținerea lui se făcea prin hotărâri comune, prin lucrări comune, care veneau în întâmpinarea ambelor părți ale oraşului, *„târguri ce una sunt*”, cum se specifica într-un document.

Funcții administrative dintr-o parte a oraşului erau ocupate de dregători din cealaltă parte, copiii frecventau şcolile de peste hotar, viața demonstra astfel cât de neavenit era acest hotar şi cât de neputincios în fața ei.

Opreliştile se rezumau la aspectul administrativ şi financiar. O propunere năstruşnică de ridicare a unui zid „*la marginea oraşului dinspre Moldova*” făcută pe la 1850, primea rezoluția domnului Barbu Ştirbei: „*în loc de zid să se adâncească şi să se lărgească şanțul despărțitor prin înțelegere şi conlucrare cu Moldova*”.

Realitatea a făcut ca la Focşani, unic şi particular ca evoluție pe harta țării, la mijlocul secolului al XIX-lea, conştiința unității naționale să devină trăsătura dominantă a societății umane.

Aici, la Focşani, n-a mai fost nevoie de propagandă, viața ca atare a devenit argumentul principal, fundamentul acestei conştiințe colective. Năzuința realizării unității naționale şi, implicit, unificarea oraşului deveneau treptat scopul principal al acțiunilor fruntaşilor localității.

Revoluția română de la 1848 a constituit prilejul unei prime manifestări entuziaste a conştiinței naționale la Focşani.

Aici, participarea locuitorilor la evenimente a avut specificul ei, dat de situația deosebită a oraşului şi a fost determinată de mersul revoluției în cele două Principate cărora le aparținea oraşul.

Cum revoluția de la Iaşi, începută prin întrunirea de la Hotelul Petersburg, la 28 martie, a fost înăbuşită din faşă, în Focşanii Moldovei era o aparentă linişte. Dacă măsurile represive, deosebit de drastice la hotar, au stopat orice încercare de manifestare a ideilor revoluționare, prezența lor în mentalitatea colectivă era marcată de câteva evenimente care au înviorat atmosfera târgului: surghiunirea lui Alecu Russo la Soveja, trimiterea căminarului Alecu Sihleanu sub stare de arest la Focşani, „*ca unul care s-a făcut părtaş răzvrătiților*”, a sameşului Dumitru Dăscălescu sub chezăşia familiei pentru implicarea în evenimentele de la Iaşi, găzduirea şi sprijinirea revoluționarilor moldoveni Grigore Balş şi Iorgu Sion, refugiați în Focşanii Moldoveni, de a trece în Focşanii Munteni.

În Focşanii Munteni evenimentele au căpătat trăsăturile revoluției izbucnite la Bucureşti. Oraşul avea o conducere revoluționară, se crează o gardă națională, un grup de propagandişti, se răspundea şi se acționa în concordanță cu hotărârile Guvernului Provizoriu. Sprijinul populației era entuziast şi total.

Exprimarea cea mai ardentă a năzuinței de unire le-a fost prilejuită focşănenilor de sărbătorirea zilei de 11 iunie, Ziua Constituției revoluționare. Evenimentul a avut loc în Piața Munteni (Piața Unirii de astăzi) în 20 iunie 1848. Au participat şi moldovenii din Focşanii Moldovei, Tecuci şi Bârlad. „*Se citea pe fețele lor* – scria Nicu Şonțu, prezidentul Magistratului – *nădejdea că o zi vor ajunge şi ei elementul unui viitor mai fericit*”.

La rândul său, administratorul revoluționar al județului, Scarlat Filipescu, scria: „*La această publică veselie au luat parte şi mulți dintre orăşenii moldoveni care ne-au mărturisit că asemenea prilej de obştească veselie doresc să sosească şi la dânşii”* cât mai curând, ca împreună să poată striga: „*Să trăiască Unirea popo-*

rului român!"

Sutele de participanți la eveniment au întâmpinat oficialitățile cu aclamații, scandând: „*Trăiască România Toată*!".

Unirea şi unitatea constituiau ideile de forță ale tuturor discursurilor ținute atunci. Învățătorul Teodosie, în cuvântul său spunea: „*Astăzi şi românii de la mic la mare se găsesc frați… să fim tari în dragostea,* ***unirea*** *şi frăția cea dintru noi înşine … să ne silim dar, fraților români, a înrădăcina dragostea, frăția,* ***unirea*** *în inimile noastre*".

Cuvintele **moldovean** sau **muntean** au fost ocolite cu vădită intenție. Toți cuvântătorii au folosit doar expresii ca: pământul românesc, neamul românesc, aurora României, drepturile românilor, România etc. Acestea căpătau, aici pe Milcov, la hotar, expresia cea mai vie a năzuinței de unitate națională.

După revoluție, problema Unirii Principatelor a devenit principalul obiectiv în eforturile pentru făurirea statului național modern. Românii au conştientizat că viitorul atârna înainte de toate de propria lor acțiune, de voința şi abnegația lor. Efervescența luptei pentru unire a cuprins societatea românească din ambele Principate. La 25 mai 1856, la Iaşi, se înființa „*Societatea Unirii*". La 30 iunie 1856, era expediată la Iaşi adeziunea locuitorilor din Focşani şi județul Putna la programul național al acesteia: „*Sub iscăliții, cetățeni de toate clasele, locuitori ai ținutului Putna şi ai oraşului Focşani din Principatul Moldovei… prin acest înscris în unanimitate declarăm şi noi că dorințele noastre sunt Unirea ambelor Principate Valachia şi Moldova într-un singur stat sub numirea de România,…, o Constituție liberă, potrivit cu trebuințele țării şi o Adunare obştească compusă din toate clasele, numai acest mijloc crezându-se putincios pentru a aduce regenerația nații şi patria în înflorire şi fericire*". Adeziunea era semnată de 247 locuitori, printre aceştia, regăsindu-se fruntaşii vieții publice focşănene: Nicolae Voinov, Nicu Şonțu, Ştefan şi Dumitru Dăscălescu, Constantin Stamatin, Scarlat Bontaş, Lascăr Zamfirescu, Pavel Mincu, dr. Anastasie Lascăr.

La sfârşitul anului 1856 şi, îndeosebi, la începutul anului următor s-au intensificat acțiunile unioniste, formele de organizare ale unioniştilor au căpătat contur prin Comitetul electoral al Unirii de la Iaşi (februarie 1857), Comitetul Central al Unirii din Bucureşti (3 martie 1857) şi comitetele electorale unioniste din toate ținuturile.

La 28 martie 1857, în Focşanii Moldovei a luat ființă Comitetul electoral unionist, condus de boierii luminați Constantin Stamatin, Ştefan Dăscălescu, Scarlat Bontaş, a cărui principală misiune era propaganda pentru îndeplinirea Programelor Naționale de la Iaşi şi Bucureşti, pentru alegerea deputaților în Adunările ad-hoc.

În adresa trimisă la Iaşi, menționau că „ni-*am înțeles cu concetățenii noştri din oraş şi din ținut*" şi „*după sfătuire cu mai mulți s-au întocmit şi aici un comitet electoral*".

După ce comunicau componența comitetului, relatau măsurile antiunioniste ale ispravnicului Iordache Pruncu şi subliniau că în pofida acestora, „*Aderenți la cauza noastră sacră, putem încredința că este mai toată obştea de toate clasele*".

Mai mult, cum şedințele comitetului unionist moldovean nu se puteau ține din cauza „*împilării*", „*în diametru contrariu cu libertatea fraților noştri de peste Milcov*", aceştia „*frățeşte ne-au invitat a ține chiar şedințele comitetului nostru în comun cu a lor şi la dânşii, dacă la noi suntem opriți*".

Semnificativ pentru starea de spirit de la Focşani rămâne şi raportul baronului Talleyrand, comisarul Franței în Principate, către Alexandre Walewski, ministru de Externe al acestei mari puteri europene, sprijinitoare consecventă a cauzei românilor, despre cele câteva ore petrecute la Focşani, la 23 aprilie 1857, în drumul făcut de la Bucureşti la Iaşi.

Mulțimea, scria el, în frunte „*cu administratorii oraşului muntean şi al celui moldovean*" a venit să-l salute, cu entuziasm. I s-a înmânat „*o unică adresă semnată de principalii locuitori ai celor două oraşe*" în care „*mărturiseau sentimentele unanime față de Împărat*". „*Demonstrațiile populare produse la Focşani au avut dealtminteri un caracter deosebit. Toți moldovenii care voiau să mă întâmpine veniseră în parte munteană a oraşului, temându-se de asprimea cu care vor fi tratați de ispravnicul acestui district* [Iordachi Pruncu] *în calitate de vrednic reprezentant al lui Catargi*" [caimacamul Moldovei, aprig antiunionist].

În Moldova, alegerile pentru Adunarea ad-hoc, din 7 iulie 1857, fuseseră falsificate. În urma protestului Partidei Naționale, în august, Poarta Otomană a acceptat anularea lor şi a fixat pentru luna septembrie noile alegeri.

Ceea ce este semnificativ pentru Ținutul Putna şi Focşani, pentru influența şi forța unioniştilor de aici rămâne faptul că, atât în iulie cât şi în septembrie, au fost aleşi aceiaşi deputați: țăranul pontaş din Câmpuri – Vrancea, Ioan Roată, negustorul Gheorghe Ilie, din partea oraşului, Chirilă Ciocârlie, din partea micilor proprietari şi boierii Alecu Balş şi Iordache Pruncu, din partea marilor proprietari.

Adunările ad-hoc au însemnat succesul deplin al mişcării unioniste, expresia cea mai convingătoare a dezideratelor poporului român, un exemplu de abnegație națională. Prezența şi activitatea deputaților unioniști putneni, regăsite şedință de şedință în documentele Adunării purtând aceleaşi mesaje în timp, au rămas adevărate pagini de istorie locală.

Cu aceleaşi semnificații se înscrie şi candidatura marelui artizan al Unirii Principatelor Române şi al României moderne, Mihail Kogălniceanu, la Focşani, în decembrie 1858, în Adunarea Electivă a Moldovei. Era sigur de reuşită pentrucă el cunoştea Focşanii prin desele treceri pe aici, cunoştea atmosfera unionistă din oraş, legase prietenii încă din anii 1846 – 1848 cu poetul şi militantul unionist Dumitru Dăscălescu, cu colegul de studii la Berlin şi apoi, profesor, la aceeaşi Academie Mihăileană din Iaşi, Gheorghe Apostoleanu, cu Ioan Roată şi Gheorghe Ilie la Adunarea ad-hoc a Moldovei, în 1857.

A fost ales cu majoritatea voturilor deputatul oraşului Focşani, alături de cărturarul şi economistul Nicolae Suțu, din partea Ținutului Putna, la 22 decembrie 1858.

Prin glasul şi semnătura lor, la 5 februarie 1859, putnenii şi focşănenii au ales Domn al Moldovei pe colo-

nelul Alexandru Ioan Cuza.

De peste Milcov, Corpul electoral din Focşanii Munteni, dând glas aceleiaşi bucurii, aceloraşi năzuinți, expedia la Iaşi, telegrama lor de felicitare: „*Corpul electoral Focşani Munteni, simțind cu dumneavoastră sentimentele de bucurie pentru norocita alegere a Domnului, vă felicitează strigând: Glorie vouă fraților de peste Milcov! Trăiască România Unită!"*

Vestea alegerii Domnului Moldovei şi la Bucureşti, la 24 Ianuarie 1859, a stârnit în Focşani un entuziasm general. Oraşul a căpătat aspectul zilelor de sărbătoare, iar „*poporul a mers în pompă la hotarul care mergea prin inima acestei întinse şi frumoase țări şi au aruncat cu pietre într-însul, dorind ca nici numele lui să nu mai contenească*".

I se trimite Domnului Principatelor Române Unite, Alexandru Ioan I, o telegramă: „*Sub impresia unui simț de bucurie extraordinară, inimile rămân unite şi nu pot exprima toate câte simțim. Orăşenii focşăneni nu pot să zică decât: Să trăiască România, să trăiască Prințul lor!*".

În aceste zile, simbolul de Oraş al Unirii căpăta conturul idealului împlinit cu care avea să străbată deceniile şi a cărui strălucire înnobilează Stema Focşanilor până-n zilele noastre. Atunci, Mihail Kogălniceanu, adresându-se Adunării Elective a Țării Româneşti, în numele Adunării moldovene, spunea: „*povățuiți de marea idee şi sub steagul unirii, să ne întâlnim la Focşani, unde puind mână în mână, le legăm atât de strâns, nici soarta cea mai rea să nu le mai poată despărți… Chiar numele Milcovului contenească de a mai exista în limbajul românesc.*

La Focşani, la Focşani dar! Şi acolo, împreună cu binecuvântarea Dumnezeului părinților noştri să serbăm marea sărbătoare: Învierea României!".

La 5 februarie 1859, focşănenii trăiesc un alt moment înălțător al vieții lor – întâlnirea cu alesul națiunii de la 24 Ianuarie. În drum spre Bucureşti, Alexandru Ioan Cuza poposeşte două zile la Focşani. Oraşul îmbracă din nou haine de sărbătoare. Patru arcuri de triumf împodobesc Calea Mărăşeşti, căreia îi dau numele păstrat şi astăzi de „*Cuza Vodă*". Pentru iluminarea târgului s-au pregătit 850 felinare, 150 ceaune şi 650 ulcele de tuci cu smoală, păcură şi seu. În Piața Munteni, pe hotar, s-au ridicat mai multe piramide din crengi de brad, un arc de triumf şi o tribună.

Primirea s-a făcut la pichetul de graniță din fața Hotelului „*Cimbru*", cu întreaga suflare a oraşului, cu oficialitățile, cu două muzici militare, una de la Iaşi, alta de la Bucureşti, cu tarafuri de lăutari. La apariția Domnitorului uralele mulțimii erau însoțite de „*Hora Unirii*" şi un imn al vremii - „*Timpuri de mărire*".

Găzduit, peste noapte, în casele Dăscăleştilor, a doua zi Alexandru Ioan Cuza îl primea aici pe Ioan Roată, țăranul pontaş pe care-l admirase şi-l prețuise la 1857, trudind împreună la lucrările Divanului ad-hoc de la Iaşi şi căruia îi purta un respect deosebit.

La întâlnire era de față şi celălalt admirator, prieten şi părtaş la dezbaterile în chestiunea țărănească din Divan, Mihail Kogălniceanu. Sigur îi mai răsunau în minte cuvintele lui Ioan Roată din 7 octombrie 1857 la votul Unirii: „*Noi nu ştim a ura, dar Dumnezeu ştie a sendura*". Povestirea lui Ion Creangă, „*Moş Ion Roată şi Vodă Cuza*", în înşiruirea faptelor, este aidoma cu relatarea lui Mihail Kogălniceanu din unul dintre discursurile sale parlamentare. Le deosebesc doar meşteşugitul dar de povestitor al scriitorului, locul întâlnirii – Focşani şi nu Adjud şi un singur adaos, nepetrecut aievea, scuipatul boierului.

După un secol şi jumătate, această asemănare păstrează o reală şi demnă de resemnalat semnificație: amândoi protagoniştii întâlnirii căpătaseră, deja, în conştiința populară, imaginea cuvenită de personalitate istorică, atât de adânc conturată încât timpul n-a putut şi n-o va şterge nicicând.

Ajuns la Bucureşti, Alexandru Ioan Cuza mărturisea că „*nicăieri nu fusese mai bine primit ca la Focşani*".

Evenimentul care a înscris Focşanii ca o adevărată Capitală a țării a fost înființarea şi funcționarea Comisiei Centrale (10 mai 1859 – 16 februarie 1862), în conformitate cu hotărârile Congresului de la Paris (1856) şi ale Convenției de la Paris (1857). Formată din 16 membri, opt aleşi de Domnul Unirii, opt aleşi de cele două Adunări ale Principatelor, Comisia Centrală a fost găzduită în casele fruntaşilor unioniști focşăneni Scarlat Bontaş şi Dumitru Dăscălescu. Printre membrii prezenți la întâile lucrări se numărau: Mihail Kogălniceanu, Ştefan Golescu, Vasile Mălinescu, Cristian Tell, Nicolae Suțu, Ludovic Steege, Nicolae Golescu, Grigore Alexandrescu, Costache Filipescu, Ioan Florescu, Grigore Cuza, Costache Brăiloiu, Grigore Sturdza.

În cei trei ani de activitate, ca un adevărat Parlament al țării, Comisia Centrală de la Focşani a elaborat principalele legi comune, juridice, politice, administrative, economice, culturale, inclusiv proiectul Constituției Principatelor Unite, legi care aveau să stea la temelia Statului român modern.

În contextul Epocii Unirii, procesul de unificare a oraşului Focşani, început în 1859 şi desăvârşit în iulie 1862, s-a integrat evenimentelor cu întreaga-i încărcătură de semnificații, atât pentru istoria locală, cât şi pentru istoria națională, ca simbol al izbânzii crezului național.

Încă din vara anului 1859, în Comisia Centrală, Mihail Kogălniceanu, conferindu-i oraşului reala semnificație istorică, dată de unicitatea evoluției sale pe hotarul despărțitor, cunoscător îndeaproape a dorinței locuitorilor de a-l şterge de pe harta localității, a propus dezbaterea şi legiferarea Unificării Focşanilor.

În şedința din 9 septembrie 1859, Mihail Kogălniceanu a prezentat o moțiune în care sublinia: „*Focşanii, rezidență actuală a Comisiunii Centrale, devenit prin însuşi acest fact un oraş comun ambelor Principate, Oraşul unirit, până astăzi încă se află despărțit în Focşanii Moldovei şi Focşanii Valahiei…*

Dualismul şi separatismul care roade Principatele Unite îşi arată mai cu deosebire tristele lor efecte în oraşul Focşani, numai din cauza îndoitelor autorități care ades se paralizează una prin alta, când chiar nu se combat, acest oraş nu se poate dezvolta".

În final propune Comisiei Centrale „*a mijloci către ministerele din Iaşi şi Bucureşti de a se înțelege pentru întrunirea autorităților polițieneşti şi municipale din Focşani*".

Două luni mai târziu, la 23 noiembrie 1859, „*Domnul Kogălniceanu, ca raportor al Comitetului însărcinat cu elaborarea proiectului de lege relativ la unificarea autorităților oraşului Focşani”,* argumenta: *„Considerând că întrucât oraşul Focşani este menit a fi reşedința Comisiei Centrale, a Înaltei Curți de Justiție şi de Casație şi a altor autorități comune Principatelor Unite este de trebuință a se reforma şi a se unifica şi autoritățile locale din acest oraş care, în stare de dualitate actuală, nu numai împiedică dezvoltarea intereselor şi bunei stări a orăşenilor, dar şi îngreuiază şi chiar relațiunile corpurilor comune Principatelor Unite cu mai sus citatele autorități locale”.*

Până la proclamarea desăvârşirii Unirii, ca urmare a recunoaşterii acesteia de către Marile Puteri europene, din 24 Ianuarie 1862, unificarea oraşului rămăsese un deziderat.

Odată cu ianuarie 1862, unificarea intra în preocupările şi dezbaterile Consiliului de Miniştri. În şedința din 7 martie 1862, acesta a hotărât că „*municipalitatea va fi una pentru tot oraşul prin întrunirea celor două de astăzi ia ființă*”.

La 9 mai 1862, focşănenii îi adresau lui Alexandru Ioan Cuza, încă o dată, aprinsa lor dorință de unificare a oraşului: „Trecerea Înălțimii voastre prin oraşul Focşani este pururea salutată de către orăşeni cu o vie bucurie. Bucuria noastră, acum este cu atât mai mare, că dela Înălțimea Voastră acum, mai mult decât oricând, sperăm alinarea durerilor oraşului nostru.

Prea Înălțate Doamne, Înălțimea Voastră sunteți reprezentantul şi fondatorul Unirei.

De la Înălțimea Voastră noi, noi, dar, solicităm realizarea Unirei şi pentru oraşul nostru.

Plecat vă rugăm, pre Înălțimea Voastră, ca în organizarea administrativă şi judecătorească a Principatelor Unite să nu uitați şi pe oraşul nostru, acest oraş care a avut un frumos trecut şi care numai de la Înălțimea Voastră aşteaptă un frumos viitor”.

Dorința avea să fie împlinită la 10 iulie 1862, când Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a semnat Decretul de Unificare prin care, la punctul al doilea, se consfințea: „*Ambele părți ale oraşului Focşani, de dincolo şi de dincoace de Milcov, vor forma în viitor un singur oraş, care va fi reşedința județului Putna*”.

Decretul a fost primit de locuitori cu o bucurie greu de exprimat în cuvinte. Oraşul a îmbrăcat pentru a treia oară haine de sărbătoare. Se expedia la Bucureşti o succintă, dar atât de cuprinzătoare telegramă: „*Entuziasmul focşănenilor pentru definitiva unire a acelui oraş este la culme*”. Se înscrisese atunci, în bronzul timpului, unul dintre cele mai hotărâtoare şi râvnite momente ale istoriei Focşanilor.

Realității istorice, ca ferment al saltului produs în conştiința oamenilor locului, de la apartenența la neam şi limbă, la națiune şi național, cu un rol esențial în desfăşurarea evenimentelor de la Focşani, i s-a adăugat existența unui mănunchi, destul de mare, raportat la populația localității, de reprezentanți ai boierimii mici şi mijlocii, ai negustorimii, deschişi şi apți să înțeleagă ideile novatoare care dominau în Europa, cu care au intrat în contact fie prin călătorii, fie prin studii făcute în Apus.

Doctorul Anastasie Lascăr, după temeinice studii făcute la Iaşi şi Braşov, studiază arhitectura la Buda şi matematica la Pesta, dedicându-se apoi medicinii, la Leipzig (Lipsca). Aici, împreună cu I.M.C.Rosetti şi cu sprijinul material al lui Dinicu Golescu, scoate primul ziar în limba română apărut în străinătate, în iunie 1827, sugestiv intitulat, - „*Fama Lipschii pentru Dația*”. Întors la Focşani, se angajează doctor când într-una, când în cealaltă parte a oraşului şi se regăseşte în toate documentele vremii ca unul dintre fruntaşii luptei unioniste. Cu acest ziar, se înscrie, alături de Gheorghe Asachi şi Gheorghe Lazăr, printre întemeietorii presei româneşti.

Boierul luminat Ştefan Scarlat Dăscălescu, fost elev al şcolii lui Gheorghe Lazăr, unde l-a cunoscut şi pe Ion Heliade Rădulescu, face în 1858 o lungă călătorie prin Europa (Germania, Elveția, Franța), unde se hrăneşte cu ideile Apusului. La întoarcere, îşi scrie însemnările, ale căror conținut plin de comparații cu realitățile româneşti, de idei care abia prindeau contur în societatea românească, aveau să-l facă pe Nicolae Iorga să-l numească un Dinicu Golescu moldav. Anii 1850 – 1860 aveau să-l situeze printre inițiatorii şi organizatorii acțiunilor unioniste din Focşani. Epitaful pe care şi l-a scris, din păcate neaşezat pe mormânt, îi defineşte imaginea cu care a intrat în istoria locului: „*Aici zace Ştefan Scarlat Dăscălescu, român de nație şi de inimă, înfocat doritor de fericirea patriei şi a familiei*”.

Scriitorul, publicistul şi militantul unionist Dumitru Dăscălescu era fiul căminarului Ştefan Scarlat Dăscălescu. După anii de studii universitare de la Berlin şi Paris, neterminate din motive de sănătate, ocupa funcția de sameş la Iaşi. Aici se alătură, prin scris şi faptă, cărturarilor şi militanților unionişti moldoveni Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negri, Alecu Russo, de care îl va lega o statornică prietenie. Îşi publică versurile în „*Dacia Literară*” şi „*România Literară*”, regrupându-le, apoi, în volumele „*Ziorile*” (1854), „*Poezii noue*”, „*Skrisori din Țara Țințăreaskă*” (1856).

Poetul „*răzeşilor*”, cum îl numea Alecu Russo, pe care istoriografia literară îl va aşeza în pleiada „*poeților Unirii*”, s-a aflat în centrul evenimentelor Unirii de la Focşani: membru în Comitetul Unionist, deputat unionist, prefect al județului Putna, numit de Alexandru Ioan Cuza prin unul dintre primele decrete al domniei sale, la 19 ianuarie 1859, membru al Comisiei Centrale.

„*Când Unirea fu înfăptuită, misiunea poetului de la Milcov se sfârşi”*, scria George Călinescu, în a sa „*Istorie a literaturii române*”, printr-o moarte prematură, la numai 36 de ani, în 1863.

Juristul şi omul politic Gheorghe Apostoleanu, coleg de studii la Berlin şi prieten cu Mihail Kogălniceanu, profesor de Economie politică alături de acelaşi Mihail Kogălniceanu, la Academia Mihăileană şi, apoi, la Universitatea din Iaşi, s-a alăturat făuritorilor Unirii Principatelor şi eforturilor de a aşeza România modernă pe temeiul unei legislații şi al unei structuri politice moderne.

A colaborat la elaborarea Codului Civil şi a Codului administrativ, a fost membru al Comisiei Centrale, secretar general al Ministerului Justiției şi membru în Consiliul de Stat în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, deputat şi senator în Parlamentul României până la sfârşitul vieții.

Personalitatea istorică putneană al cărui nume a rezonat continuu în conştiinţa generaţiilor, din dubla ipostază de personaj intrat în legendă şi personalitate aievea, de ani implicat în evenimentele anilor Unirii Principatelor Române, rămâne Ioan Roată.

Destinul şi istoria l-au propulsat pe ţăranul pontaş Ioan Roată, din Câmpurile Vrancei, de pe prispa casei, din cătunul Gura Văii, pe înalta scenă a vieţii politice a ţării, în vara şi toamna anului 1857. Pătrunderea, descifrarea şi redescoperirea spectrului de lumină cu care istoria trebuie să-i păstreze şi să-i învăluie fapta şi chipul se resimt ca o datorie, cu atât mai mult cu cât ceaţa uitării se aşterne dureros pe trecut.

I-au rămas memorabile vorbele rostite la votul Unirii în Adunarea ad-hoc a Moldovei: „*Noi nu ştim a ura, dar Dumnezeu ştie a se-ndura*”… Atunci îşi însoţise votul, în numele său şi al celor pe care-i reprezenta, cu o formulare de o impresionantă expresivitate, de o cuprindere a spiritualităţii româneşti aproape atemporală, sintetizând într-însele întreaga înţelepciune a unui neam, venită din istorie şi prelungită-n istorie prin proiecţia în viitorul continuu.

Faptele, înţelepciunea, dârzenia („*colţos*”, spuneau contemporanii că era), spiritul de dreptate, înţelegerea momentului istoric la care participa, ne obligă a-i reconstitui chipul în liniile sale reale, prin mărturiile documentare reduse numericeşte dar suficiente şi pline de conţinut.

Reconstituirea este reclamată şi de nevoia de a estompa imaginea simplistă a lui Ioan Roată din istoriografia marxistă. Din gospodarul, oarecum înstăritul şi răzeşul Ioan Roată s-a ajuns la sărăntocul şi clăcaşul crunt exploatat, la un Ioan Roată smuls din realitatea socială, concret-istorică a satului Câmpuri, din Vrancea.

A-l privi, înţelege şi a-l situa în istorie doar prin prisma celor două povestiri ale lui Ion Creangă, a-i rezuma activitatea doar la prezentarea cunoscutei „*jalbe*” a ţăranilor în Adunarea ad-hoc este prea puţin şi nedrept pentru omul şi personalitatea Ioan Roată.

La Iaşi, Ioan Roată, prezent la aproape toate dezbaterile Adunării, ales în comisii de lucru, şi-a cucerit, prin isteţimea minţii, prin dreapta-i judecată, prin chibzuita-i vorbă, prin gestul măsurat şi grav, simpatia şi admiraţia bărbaţilor politici ai vremii: Mihail Kogălniceanu, Anastasie Panu, Constantin Hurmuzachi, Costache Negri, Dimitrie Ralet, Vasile Mălinescu.

Le-a înţeles gândurile, intenţiile, a înţeles vremea şi mersul ei, a înţeles oamenii şi interesele lor politice, i-a intuit în ce aveau ei bun şi s-a opus celor care puneau o frână la roata istoriei.

La Iaşi, Ioan Roată a făcut saltul de la ţăran la omul politic.

După încheierea lucrărilor Adunării ad-hoc, caimacamul Vogoride ordona urmărirea deputatului putnean. S-a descoperit că Ioan Roată „*ar fi în corespondenţă cu unii din locuitorii a deosebitelor sate*”. A fost călcată „*casa locuitorului Stanciu Ţeţea, om cu ştiinţă de carte şi la care s-au găsit o scrisoari cu data de 6 a trecutului lunii Ghenar, venită de la d. Ioan Roată*”, în care se făcea propaganda ideilor „*desfiinţatului divan*”. Stanciu Ţeţea a fost arestat iar „*acest Roată se află pornit de acasă, unde a lăsat răspuns că merge în capitala Eşi*”.

La 15 februarie 1858, „*Poliţia Capitalei scrie că luând pe numitul Roată de la gazda sa*”, îl expediază „*cu înadins jandarm la Starostia Putna*, *să-l supuie îndată arestului, unde va sta până la al doilea deslegare*”. Două zile mai târziu, la 17 februarie 1858, a sosit şi „*al doilea deslegare*”. Ioan Roată să fie eliberat „*pe chezăşia judeţului şi a locuitorilor sat Câmpurile*” care vor garanta că „*acesta nu se va mai abate la urmări stricăciuni a liniştii*”. Se recomanda Starostiei „*o deaproape priveghere poliţienească, asupra mişcărilor lui şi a corespondenţi*” şi „*va aresta pe vinovat la cea mai mică agitaţie în contra bunei oridine*”.

După ianuarie 1859, au urmat câteva momente din viaţa lui Ioan Roată care i-au punctat traiectoria: întâlnirea cu Vodă Cuza la Focşani, alegerea în judeţul sătesc din Câmpuri pentru care garanta „*toată obştea*”, participarea la alegerea primarului, la eforturile localnicilor de înfiinţare a şcolii.

Prestigiul său de luptător pentru „*doborârea boierescului şi împroprietărire*” îi fac pe locuitorii din Câmpuri, mai întâi, apoi pe cei din întreaga Plasă Zăbrăuţi, să-l aleagă în Comisia de împroprietărire, în toamna anului 1864.

Nedreptăţiţi într-o primă încercare de împărţire a pământului, locuitorii Plăşii Zăbrăuţi au protestat şi au hotărât, la 10 martie 1865, ca pământul ce „*li se cuvine*” prin lege să fie împărţit de „*alesul nostru, d. Ion Roată*”.

Fostul deputat s-a achitat cu o atentă corectitudine de sarcina încredinţată de obşte. Reverificată, în urma unor şicanări ale oficialităţilor, împărţirea s-a dovedit a fi „*dreaptă şi cinstită*”, cum declara inginerul hotarnic sub semnătură, desemnat să o facă în primăvara anului 1866.

Chiar succint prezentate, faptele sale ne îndreptăţesc a spune că Ioan Roată a fost un luptător, a înţeles că ideea, crezul trebuiau însoţite de fapte, că implicarea este datorie, toate conturând dimensiunea de personalitate istorică, aidoma celorlalţi părtaşi la evenimentele Epocii Unirii.

Tot destinul istoric al acestui colţ de ţară le-a călăuzit paşii, pe drumul gloriei şi al biruinţei, de la Focşani până la redutele Plevnei, ofiţerilor şi dorobanţilor din Regimentul 10 Dorobanţi Putna, în vara memorabilului an 1877.

Porniţi de pe Milcov şi Putna, de pe Siret şi Şuşiţa, din străvechea Ţară a Vrancei, au străbătut drumul cu adânca credinţă că Dumnezeu şi Ţara i-a chemat la sfânta şi mult aşteptata misie a cuceririi Independenţei României clădită de părinţii lor la 1859.

Acolo, pe meterezele redutei „*Griviţa*”, în iureşul bătăliei din 30 august 1877, prin jertfa lor de viaţă, durere şi sânge, zecile de dorobanţi ai Batalionului I „*Focşani*”, bravii lor comandanţi, maiorul Gheorghe Şonţu, căpitanul Leon Cracalia, locotenenţii Chivu Stănescu şi Grigore Ghiorghievici, sublocotenentul Gheorghe Botescu au dăruit celor dragi, rămaşi acasă, şi celor ce le vor urma prin veacuri, o Ţară slobodă, stăpână pe destinele ei.

Ca un corolar al istoriei acestor meleaguri, având drept filon, ca o coloană fără sfârşit, ideea de unitate şi unire, în jurul căreia a gravitat întreaga devenire, ca o împlinire de destin, a venit Războiul Întregirii Neamului

(1916 – 1918), cu memorabila vară fierbinte a anului 1917.

Întregul timp al devenirii noastre, cuprins între trecut şi viitor, s-a condensat atunci, în străvechiul Ţinut al Putnei, în Vrancea. A fost vara pătimirii noastre, vara eroicului şi sublimului gest al poporului nostru, făcut în numele Ţării şi Libertăţii, al dreptului sacru de a trăi în graniţele fireşti între care s-a născut şi a străbătut veacurile.

În condiţiile geo-politice ale Primului Război Mondial, ale perspectivei destrămării marilor imperii vecine, în componenţa cărora intraseră teritorii româneşti, se ivise momentul istoric prielnic de eliberare a lor, de desăvârşire a unităţii naţionale şi statale a României.

„*În noi, în virtuţile noastre, în vitejia noastră* – glăsuia *„Proclamaţia către ţară", din 14 august 1916, a Regelui Ferdinand – stă putinţa de a ne reda dreptul ca într-o Românie întregită şi liberă, de la Tisa la Mare, provinciile româneşti să propăşească în pace, privitor destinelor şi aspiraţiilor gintei noastre*".

Batalioanele române au trecut Carpaţii, *„păşind pe pământ sfânt pe care răsună de veacuri graiul neamului nostru obijdui",* glăsuia Proclamaţia Comandamentului Armatei Române. Şi, într-un marş victorios, trupele sale au ajuns până-n apropierea Sibiului şi a Sighişoarei.

Neîmplinirea întocmai şi la timp a obligaţiilor stipulate în Convenţia Militară încheiată cu Puterile Antantei (deschiderea unui front în Balcani, ofensiva rusă în Galiţia, aprovizionarea armatei române) a dus la încetarea ofensivei şi retragerea armatei române din Transilvania.

Sub presiunea crescândă a două fronturi inamice, în vestul şi sudul ţării, trupele române s-au retras luptând, presărând pământul patriei cu mii de jertfe. Armata Română nu era înfrântă: „*Noi am respins armata română dar n-am putut s-o nimicim*", avea să recunoască, după război, generalul german Eric Ludendorff.

Stabilizată pe linia Carpaţilor Răsăriteni, pe cursurile inferioare ale râurilor Putna şi Siret, precum şi pe cel al Dunării, armata română a trecut la reorganizare, instruire şi pregătire, în vederea viitoarelor încleştări cu duşmanul.

Planurile inamice de scoatere a României din război pentru „*lichidarea Independenţei de Stat*" fără rezerve, planurile nimicitoare împotriva Moldovei, singurul teritoriu rămas liber, de străpungere a frontului între Focşani şi Galaţi s-au lovit de un zid. Era zidul ridicat de fiii unui popor aprig şi curajos, gata să lupte până la sacrificiul suprem pentru apărarea gliei străbune.

Răspunsul lui a însemnat: ofensiva de la Mărăşti şi eroicele bătălii de la Mărăşeşti şi Oituz din iulie - august 1917.

Între 24 – 30 iulie, Armata a II-a română, condusă de generalul Alexandru Averescu, „*după admirabile atacuri pieptişe*", a înfăptuit, prin ofensiva de la Mărăşti, „*prima adevărată şi deplină victorie românească*", scria Nicolae Iorga.

A urmat memorabila bătălie de la Mărăşeşti (24 iulie – 21 august), cuprinzând întregul sector al frontului, de la munte până la Siret, desfăşurată neîntrerupt timp de 29 de zile.

Condusă, la început, de generalul Constantin Cristescu, apoi de generalul Eremia Grigorescu, Armata I română a înscris cea mai eroică, sublimă şi sângeroasă pagină din istoria românească.

„*Prin rezistenţa ce aţi opus cu piepturile voastre la Mărăşeşti şi Muncelu* – se adresa ostaşilor săi generalul Eremia Grigorescu, după memorabila zi de 6 august 1917 – *aţi făcut să se întunece visurile de cucerire uşoară a patriei, ce ne-a mai rămas din scumpa noastră ţară … din sângele vostru se va ridica, curat şi măreţ, o ţară românească a tuturor românilor.*

La Şuşiţa şi Siret aţi năruit sforţările groaznice ale sălbatecului duşman, dovedind lumii întregi, odată mai mult, că «nici pe aici nu se trece». Aici cunoscu generalul german Mackensen ce este înfrângerea. Mărăşeştii fu mormântul iluziilor germane".

Atunci, avea să se aşeze pe frontispiciul istoriei noastre naţionale, cu litere de foc şi sânge, judeţul Vrancea ca „*Ţinut al Jertfei şi al Biruinţei*".

Atunci, în vara anului 1917, din munţi şi până la Focşani, fiecare palmă de pământ vrâncean, plămădit cu viaţa şi durerea miilor de soldaţi şi ofiţeri căzuţi în luptele de la Soveja şi Câmpuri, Vizantea şi Străoane, Răcoasa, Mărăşti şi Muncelu, Panciu şi Garoafa, Mărăşeşti, Doaga şi Răzoare, s-a aşezat la temelia suveranităţii şi independenţei statului român, la temelia desăvârşirii unităţii sale naţionale.

Stavilă uitării, locuri de veşnică odihnă pentru eroi, de permanentă închinare în faţa osemintelor, stau astăzi Mausoleele de la Mărăşeşti, Mărăşti, Soveja, Focşani şi cimitirele de eroi presărate în satele vrâncene.

Vrancea a însemnat, atunci, deopotrivă, viaţă jertfită, suferinţă, sânge frământat cu lutul ţării, speranţă, avânt, datorie sfântă, bucuria împlinirii, viitor pe măsura aspiraţiilor unui popor care a stat dintotdeauna drept în faţa vicisitudinilor istoriei.

În condiţiile unui oraş aflat încă sub ocupaţia armatelor germano-austriece, în noiembrie-decembrie 1917, când delegaţiei oraşului, pornită spre Alba-Iulia i-a fost imposibilă deplasarea, focşănenii au dat glas imensei bucurii a Unirii prin slovele tipărite în presa locală.

Gazeta „*Focşanii*", din 9 decembrie 1918, scria: „*România Mare a fost plămădită de veacuri, iar astăzi ea s-a realizat prin patriotismul tuturor, prin vitejia necontestată a soldatului român*".

Dezvăluind rădăcinile şi noblеţea sentimentelor ce i-au animat pe români întru Împlinire, în numărul său din 16 decembrie 1918, gazeta „*Focşanii*" scria:

„*Unirea nu e opera unora ci a tuturor: cu inima, cu cuvântul, cu priceperea, cu avântul, cu sângele, cu tot ce am putut găsi mai bun în fiecare dintre noi, toţi am luptat şi am reuşit să readucem ţara în hotarele ei cele vechi*".

Ca o recunoaştere a acestui drum, cu întreaga-i zestre de adevăr şi înţelesuri, Focşanii se regăsesc, înscrişi alături de Iaşi, Bucureşti, Chişinău, Cernăuţi şi Alba-Iulia, pe Salba de Aur a Oraşelor Unirii care străluceşte şi va străluci de-a pururi pe frontispiciul Patriei.

Lucia Dărămuş

„NU SUNTEM BURICUL PĂMÂNTULUI”

Cartea* propune un grupaj de eseuri, mai mult sau mai puțin docte, în funcție de preferințele şi de orientările autorului. Primul eseu face apanajul mărturisirilor interioare despre sfârşitul inocenței. De fapt, materialul ridică o serie de probleme legate de identitatea autorului şi naționalismul autohton.

„Eram secretarul anului terminal, se apropia festivitatea de absolvire, şi decanul de atunci - om respectabil, de altfel - mi-a transmis prin intermediar ştirea că nu voi putea rosti cuvântul de despărțire de profesori: cum festivitatea urma să aibă loc în comun cu anul corespondent al secției maghiare, *e nerecomandabil* - mi s-a spus - *ca doi maghiari să vorbească la ceremonie*.” Incidentul relatat de Ştefan Borbely coincide cu sfârşitul adolescenței, de fapt, reprezintă factorul declanşator, trezirea din somnul călduicel, intrarea în viața reală, construită din adulți cu umori, aparatul opresiv al partidului de atunci, reguli ale societății impuse de acelaşi partid etc. Deşi aruncat în marea ordine socială este privit cu ură de o parte, cu suspiciune de cealaltă parte, însă seninătatea nativă a autorului îl plasează undeva la mijloc, într-un loc imaginar, în care se poate trăi, detaşându-te de părți. Să avem de-a face cu un spirit adânc, profund şi în acelaşi timp ludic? Aşa se pare, pentru că doar spiritele înalte au capacitatea de a pătrunde mediul aşa cum este, dar de a se detaşa fără efort, doar prin datul natural.

Excursul eseistic, deşi confesiv, urmează, de la un moment dat, regulile genului în cauză. Cu privire la naționalismul autohton, autorul propune trei tipuri.

Instituțional (politic), promovat prin PCR, înainte de 1990, preluat apoi de PUNR şi UDMR. E un naționalism, în această formă aşa-zis democratică, al sindicatelor. La această primă categorie se disting subcategorii cum ar fi: *antimaghiarismul, antisemitismul, aversiunea împotriva țiganilor.* Se pare, după cum arată autorul, nu rasa, ci cultura este factorul declanşator.

„Aversiunea împotriva țiganilor (...) e realizată de incapacitatea de a o turna în forme culturale, de unde rezultă o concluzie tulburătoare, şi anume că naționalismele din România sunt preponderent culturale şi abia în al doilea rând rasiale.”

După naționalismul politic, Ştefan Borbely propune un al doilea tip de naționalism, cel **autoreflexiv**, pe filieră ortodoxă.

Cel de-al treilea naționalism sesizat de autor este cel **rafinat (firesc)**.

„E naționalismul de tip Pruteanu, la care se cuvine să consimți: *naționalismul de catifea*, ingredient indispensabil (...).”

În al doilea eseu, *Schimb de locuință*, accentul cade din nou pe capcanele întinse celuilalt, celălalt (neromân) devenind de la sine altul, străinul, duşmanul, aşa cum este perceput de majoritatea românească.

Povestea lui celălalt - străinul (duşmanul) - este foarte veche, o întâlnim începând cu antichitatea. Noutatea actuală constă tocmai în modernitate, prin însăşi însemnătatea termenului modernitate.

„Un bun câştigat nu se cedează celeilalte tabere. *Dacă am da, Ei ar cumpăra totul*.”

În *Politică şi vină în conştiința românească* accentul cade pe vinovăția românului care, ieşit din anonimat prin filiera politicii îți permite orice, orice să spună, oricum să blameze spațiul în care trăieşte, fără să facă apel sau să se raporteze la o oarecare doză de moralitate. În acest sens sunt date spre exemplificare oraşele din sudul țării, sunt amintiți parveniții a căror succese de orice fel n-au nimic în comun cu valoarea intrinsecă. Spre a-şi susține cu argumente spunerea, Ştefan Borbely apelează la *Grecii şi iraționalul,* autor E.R. Dodds.

„Trecerea de la cultura ruşinii la cea a vinovăției presupune, înainte de toate - demonstrează E.R Dodds - *conştiința intensificată a insecurității şi vulnerabilității omeneşti”.*

Studiul sociologic radiografiază societatea românească, cu ajunsurile şi neajunsurile ei, cu miturile ei, arătând că poporul român trăieşte în umbra şi înrădăcinat, mai degrabă, în mitul purității” decât în cel al vinei, cum s-ar întâlni la alte popoare, nefiind atras nici de ideea eşecului, a responsabilității față de acesta, politicianul român fiind un *pater familias ludic, iresponsabil.*

Relația dintre putere şi cultură, în viziunea profesorului Borbely, nu e deloc ruptă, nici decalată axiologic.

„Cercetarea empirică demonstrează că Puterea politică şi lumea culturii nu aspiră de fapt spre unul şi acelaşi tip de putere: *pentru un stat, sau pentru un regim politic, puterea înseamnă în primul rând exercițiu, dominanță, forță de a spune”.*

Un studiu politologic foarte bine gândit şi întocmit, prin coerența datelor oferite este *Europa şi sfidările mileniului III,* în care Borbely amendează uşurința cu care politologii se raportează la statutul Europei, sancționând în acelaşi timp şi lejeritatea discursului politic al Preşedintelui Emil Constantinescu.

„Verosimilitatea mesajului mi se pare lipsită de echivoc, fiindcă nu este pentru prima oară când Preşedintele Constantinescu invocă asemenea antinomii tipologice, net defavorabile unui Occident prezentat ca obosit, alienat prin supertehnicizare, căzut în marasmul

* *Ştefan Borbely, Opoziții constructive,Cluj-Napoca, Editura Limes,2009.*

crepuscular al civilizațiilor şi invitat pe de altă parte, să-şi redobândească forțele sorbind din apa cristalină a culturii organice vii, pe care numai izvoarele Răsăritului european o mai pot produce."

În aceeaşi ordine de idei, a persuasiunii negative, este amintit şi discursul lui Victor Ciorbea, publicat în *Dreptatea nr.121/ 1996.*

Analiza fantasmelor politice culminează cu discursul lui Ciorbea, trasându-se gafele, subliniindu-se sintagmele care trimit spre rolul pe care şi-l asumă unii politicieni, fie din neştiință, fie din naivitate, fie dintr-o judecată de eroare politică, fie din toate la un loc.

„(...) noi, românii, nu suntem ordonați ca germanii" "Sub aspect fantasmatic, mesajul care contează aici este *noi, românii, nu suntem*. Discursul continuă cu o escaladare a negativităților, sugerând, pe de o parte, confuzia altor guvernanți, şi, pe de alta, fantasma subliminală a sacrificării identității naționale ca preț al joncțiunii cu organismele europene şi euro-atlantice."

Discursul, cu vădite inserții ale negativității, aşa cum este amintit de Ştefan Borbely, nu doar îl plasează în negativ pe Ciorbea, ci trimite spre o latură a percepției lui care, tradusă mai grosier, ar spune *noi, românii, nu suntem buni de nimic*, discurs care este, desigur, eronat.

Discursurile politicienilor, după cum observă profesorul clujean, nu doar accentuează negativismul, ci sunt construite pe o paradigmă dual şi comparativă, de fiecare dată fiind comparați nu cu noi înşine şi cu istoria noastră, ci cu celălalt, cu alții şi, de fiecare dată, noi suntem *oaia neagră* a acestei dualități, adevăr, desigur, eronat.

O altă meteahnă a românilor o reprezintă *interschimbabilitatea,* care constă în supremația şefului cu putere absolută de a schimba, te a te schimba cu oricine, pentru că un post nu are ca bază competența, ci conjunctura. De aici ideea că fiecare poate fi, la un moment dat, schimbat cu fiecare. „Mediocritatea e, în mentalitatea românească de azi, un neologism barbar, o monedă; dimpotrivă, ceea ce ne electrizează e voluptatea imersiunii în masă, cenuşiul chipului anonim din mulțime, bucuria de a te şti asemănător cu celălalt, neapărat frate, şi neapărat în suferință."

Ceea ce caracterizează societatea actuală pare să fie *monocromul, non-inițiativa.*

Realizând o comparație pertinentă între politicianul de ieri şi cel de astăzi sunt arătate câteva elemente precare pentru acest tip de statut:

- politicianul de ieri era legat la gură de securitate;
- politicianul de astăzi spune orice îi trece prin cap cu acordul şefilor din partid;
- politicianul de ieri se îmbăta cu un discurs adresat poporului, dar fără popor;
- politicianul de astăzi se îmbată cu apă rece, făcând o baie de oameni.

Că între politic şi cultură nu există nici o ruptură, o demonstrează *discursul* prin care se pot manipula masele sau prin care politicianul poate gafa. E cazul, subliniat de autorul acestor studii politice, discursului din ziarul *Ziua,* îndreptat împotriva lui Pleşu.

„Ceea ce mă surprinde, în mod retoric, în legătură cu recentele atacuri ticăloase pe care ziarul *Ziua* le-a lansat împotriva lui Andrei Pleşu este că nimeni din sferele Puterii nu a sărit să-l apere. Cotroceniul a tăcut chitic, premierul la fel, parlamentul aşijderea." Desigur, aici sunt mai multe tipuri de discurs, cel de presă, cel al diferiților demnitari realizat prin tăcere, prin care s-ar fi indicat că Andrei Pleşu, ca ministru de externe, ar fi fost agent al Germaniei, infiltrat în structurile politicii româneşti. Nu doar că o asemenea prostie ar fi amuzat sfera politică a Occidentului, însă, un filolog, care ar analiza mesajul şi-ar da seama imediat că e vorba de contrainformație, de manipulare, prin crearea unui discurs fals şi exagerat, lansat ca zvon prin intermediul unei falange a presei, cu scopul de a inflama masele.

Cartea domnului Ştefan Borbely, *Opoziții constructive,* mai propune un eseu interesant, în care m-am regăsit ca tânăr plecat în Occident cu un gust amar românesc în gură. *Mai spune cineva că a murit Ceauşescu?* face un exceurs pertinent prin culisele învățământului, scoțând la iveală precaritatea orelor, dar şi echilibristica pe care o face profesorul. „Când vine la inspecție brigada e interesată, cu precădere, de acuratețea stilistică a instrumentelor de acoperire (caiete de planuri, caiete de dirigenție, caiete de evaluare, etc. etc.) şi mai puțin de realitatea efectivă a claselor, care variază în funcție de mediul social în care funcționează şcoala (...)." Ca multe alte domenii din România, nici şcoala nu funcționează pe competențe.

Cel mai interesant şi extrem de bine articulat, prin punerea punctului pe i, cum se spune, este eseul *Lecție de pragmatism.* Vorbind din cunoştință de cauză, din experiență, Ştefan Borbely povesteşte despre bursierul român, plecat în Occident, despre statutul lui acolo, despre profilul bursierului român, despre raportarea statului român la el, despre percepția profesorului occidental în raport cu studentul român, fiecare nație având o stilistică proprie, despre dorința sau nu a bursierului român de a reveni ori nu în țară. Spre exemplificare dau un fragment mai consistent din acest eseu.

„Pentru mulți funcționari ai statului român, studentul cu piciorul pe scara avionului continuă să fie un infractor potențial: un om care vrea să fugă şi să rămână dincolo, să plătească, prin nerecunoştință, favorul care i s-a făcut. E adevărat, mulți rămân, mulți nu se întorc, dar motivele trebuie căutate înăuntru, nu afară: dacă statul român ar crea un cadru obiectiv, legiferat, prin care plecarea ar ieşi de sub incidența excepției, şi ar intra sub una a continuității, a normalității, lucrurile s-ar schimba radical."

Aşadar, *Opoziții constructive,* editura Limes, o carte care, fără menajamente, ne pune oglinda în față, fără a fi defectă, în care să putem privi şi să ne vedem exact cum suntem şi *nu suntem buricul pământului*!

Anghel Dumbrăveanu

„MAREA ESTE IMPERIUL MEU DE APE, DE ALBATROŞI ŞI DE SOARE”

- interviu realizat de Virgil Panait -

V.P.: - *Anul trecut ați împlinit o frumoasă vârstă. Cum se simte poetul Anghel Dumbrăveanu la 75 de ani, o vârstă a amintirilor şi a întrebărilor?*

A. D.: - Toate vârstele îşi au frumusețea, farmecul şi destinul lor, mai ales când omul este teafăr şi se poate bucura de tot ce oferă, în privelişte a vremii, viața - care se scurge mult prea repede şi ne trezim că se face seară în existența noastră şi am fi dorit atâtea să mai realizăm...

Acum se simt zăpezile pe umerii anilor, aripile se închid în noi şi nu mai avem mirarea de ieri a rostirii, se face frig în cuvinte şi târziu în iluzii.

Colegii din Asociația timişoreană m-au sărbătorit şi omagiat, cu noblețe şi generozitate, alături de Înalt Preasfințitul Mitropolit Nicolae Corneanu, născut în aceeaşi zi, 21 noiembrie, dar cu zece ani mai bogat.

Două edituri, una din Timişoara, Excelsior Art, şi alta din Cluj, Limes, mi-au tipărit două cărți: „Retorica şi umbra ninsorii” şi respectiv „Măsura lucrurilor”, cuprinzând versuri recuperate cu devotament de fiica mea, Violeta şi de Alina, soția mea, de prin reviste şi manuscrise răzlețe, şi care m-au luminat puțin, ca un surâs de crizantemă în colțurile gurii...

V. P.: - Dacă ne luăm după ideea că poezia „este un animal marin care trăieşte pe uscat şi ar vrea să zboare”, atunci, dumneavoastră sunteți un poet născut în Oltenia, trăiți în Banat şi ați vrea să locuiți la țărmul mării...

De unde această dragoste pentru mediul marin? Mai ales că şi volumul dumneavoastră de debut se intitulează: „Fluviile visează oceanul”?

A.D.: - O nobilă doamnă ziaristă, cu prilejul sărbătoririi zilei mele de naştere, mă numeşte „acest mare boier bănățean din Oltenia”.

Deşi trăitor pe meleagurile bănățene timp de 60 de ani, într-adevăr, spațiul marin al poemelor mele s-a prelungit mult în întreaga-mi creație, ca o obsesie, poate din pricina întinderii infinite pe care o propune marea, un spațiu de veşnică mişcare, de zbatere, de căutare, care inspiră asociațiile imagistice poetice.

Acvaticul are atribute ale întinderilor cu forme alunecătoare, de cărări ale largului pe care poți visa la infinit, de transpunere a fluidității asupra unor realități cu un alt dinamism, generând aceeaşi fluiditate şi multitudine a asocierilor. Marea fascinantă, feerică şi himerică, născătoare de viață şi poezie poate fi asociată cu femeia în întreg oceanul ei de sensuri. Întotdeauna ritmică, muzicală.

Încă din copilărie am fost sedus de mirajul călătoriilor, visam să văd şi să cunosc lumea, mai ales mările şi oceanele care mă vrăjeau ca nişte miracole. Am avut şansa şi norocul să ating cu piciorul câteva mări (şi oceane), pe unele le-am atins numai cu privirea din avion sau alte mijloace, altele au rămas doar vis.

Am călătorit pe cont propriu în Grecia, Jugoslavia, Italia, fosta URSS, Cehoslovacia, Turcia, şi mai apoi, trimis de Uniunea Scriitorilor, în Cuba, Vietnam, Anglia şi America, atingând şi Oceanul Pacific şi Atlantic. Aşadar am văzut Adriatica, Mediterana, Egeea, Ligurica, Marea Ionică, Baltică, Tiraniană, Caspică, Marea de Marmara, Marea de Azov, Marea Nordului, şi, fireşte, Marea Neagră, unde în fiecare vară mi-am petrecut vacanțele cu familia, timp de 35 -40 de ani.

În Grecia m-am scăldat în aceeaşi zi în trei mări, iar în fosta Jugoslavie am călătorit cu maşina o zi întreagă de-a lungul Adriaticii, cu popasuri şi băi în mare.

Titlul primului meu volum de versuri „Fluviile visează oceanul” este mai mult decât o decodare imediată, e o metaforă spre un ocean de sensuri. Marea este imperiul meu de ape, de albatroşi şi de soare.

V.P.- *Din câte se ştie, ați fost un prieten adevărat al lui Nichita Stănescu, volumul din 1972 „Belgradul în cinci prieteni” fiind o mărturie certă. Ce ne puteți spune despre acest mare poet al secolului 20?*

A.D.- De mirabilul şi magicul Nichita m-a legat o nobilă prietenie, neumbrită de niciun nor, bazată pe afinități poetice şi sufleteşti, pe respect şi prețuire reciprocă şi pe un dor nebun de a ne vedea. Întâlnirile noastre erau o adevărată sărbătoare a spiritului. Am petrecut multe clipe luminate la Timişoara, acasă la mine unde se simțea excelent, în lumina unui pahar de vin, împreună cu familia mea pe care o iubea şi o prețuia, sau în călătoriile noastre de neuitat prin țară sau în „Străinezia”, cum îi plăcea lui să spună.

Nichita este un mare poet, încă insuficient cunoscut, înțeles şi cercetat (oricât s-a scris până acum despre el), care respira poezie şi când vorbea şi când tăcea. Un prieten şi un poet de mare generozitate, care avea harul prieteniei şi rarul dar de a te fascina cu prezența lui magnetică, când şi aerul vibra în preajma sa şi emana poezie.

Era un FENOMEN.

Ne-am dedicat poezii reciproc, am notat pe ascuns poezii rostite de el în eter, care s-ar fi pierdut altfel şi pentru care apoi mi-a fost recunoscător. Miezul poemelor din „Belgradul în cinci prieteni” a fost mai întâi notat de mine, la Belgrad, pe ascuns, pentru că nu admitea să-i noteze nimeni poemele rostite.

I-am organizat la Timişoara, la Teatrul Național, un spectacol de poezie, muzică şi balet, când în fața unui public de peste o mie de spectatori, l-am prezentat şi l-am numit pentru prima dată, „Fenomenul Nichita Stănescu”.

A fost rugat să citească un poem şi a avut un succes răsunător, spectatorii au ovaționat minute în şir în picioare, iar marii balerini au îngenunchiat în fața lui şi i-au sărutat mâna. Multe întâmplări unice le-am evocat în volumul pe care i l-am închinat, purtând titlul „Fenomenul Nichita Stănescu”(Timişoara, Editura Excelsior Art, 2003).

Sunt mândru şi mă consider norocos că am făcut parte din generația lui, numită „Generația 60”, sau „Generația insurecționistă”. Ne era dor să ne întâlnim, să ne recităm poemele luminați de clipele petrecute împreună, care nu erau niciodată de-ajuns şi erau mereu unice. El m-a numit „un hidalgozaur”, „ambasador al poeziei” sau „Don Angelos”, eu l-am numit „Fenomenul Nichita Stănescu” sau Nichi! Ajunsesem să ne apelăm reciproc cu formula binecunoscută „Bătrâne!”.

Poezia sa este înainte de toate şi va rămâne întotdeauna a noastră dar în acelaşi timp poate face fericită orice mare literatură a lumii.

V.P.- Domnule Anghel Dumbrăveanu, ați fost pentru multă vreme secretarul Asociației Scriitorilor din Timişoara. Cum ați reuşit, totuşi, să țineți în frâu atâtea spirite, atâtea caractere şi orgolii?!

A.D. – Am fost secretarul Asociației Scriitorilor din Timişoara timp de 20 de ani şi am avut relații excelente cu toți scriitorii timişoreni şi cu mai toți scriitorii, în special cu cei din Bucureşti, Cluj, Iaşi şi Sibiu. I-am respectat şi prețuit şi am legat prietenii trainice cu scriitorii din toate generațiile, dar, firesc, în mod special cu cei din generația mea.

În ceea ce priveşte conducerea Asociației timişorene, am urmărit să aplic câteva principii care să-i apropie pe scriitori în avântul comun spre țelurile creatoare, prin realizarea unei atmosfere colegiale şi armonioase, bazate pe respect şi prețuire reciprocă, de înaltă profesionalitate şi civilitate desăvârşită, prin promovarea valorilor adevărate din toate generațiile de scriitori şi, conform specificității zonei, a tuturor celor care se exprimă în cele cinci limbi europene, reprezentative aici. Singurul criteriu în stimularea creației scriitorilor a fost valoarea.

Am urmărit întărirea şi creşterea prestigiului Asociației prin atragerea universitarilor şi a unor critici de certă valoare, ori prin formarea şi impunerea unor critici tineri (Cornel Ungureanu, Mircea Mihăieş, Lucian Alexiu - proaspete promisiuni pe atunci).

Am dorit impunerea creației timişorene pe plan național, prin neacceptarea ideii de literatură de provincie şi câştigarea dreptului la demnitatea de scriitori naționali prin valoarea fără drept de apel.

Sper să nu pară lipsă de modestie dacă reproduc un citat dintr-un articol al criticului şi poetului Crişu Dascălu, care poate fi ilustrativ pentru întrebarea pusă de dvs.: „pentru oricine cunoaşte dezvoltarea Asociației noastre, e limpede că Anghel Dumbrăveanu trebuie socotit artizanul atmosferei de înaltă profesionalitate şi de civilitate desăvârşită în care creația celor ce mânuiesc cele cinci dintre limbile europene se desfăşoară nestingherit şi de aceea, cu efecte nesperate altădată. El şi-a câştigat, fără să vrea, adică neostentativ, dreptul la respect atât ca poet de seamă, cât şi ca om de litere, de participant la viața scriitoricească, fiind asumat deseori şi în ambele posturi drept prototip. El este întâiul scriitor care şi-a câştigat dreptul la demnitatea de autor național. Şi ceilalți colegi de obşte au fost influențați, în bine, constatând că valoarea autentică nu mai este o firavă virtualitate. Făcând valoarea plauzibilă, Anghel Dumbrăveanu a anulat distanța dintre Timişoara şi Bucureşti”.

« FIECARE CARTE M-A ILUMINAT ÎNTR-UN FEL ANUME ŞI A AVUT ROLUL EI ÎN EVOLUȚIA ŞI DEVENIREA MEA »

VP.- Ați publicat până acum, din câte ştiu, peste 30 de cărți. Care dintre ele vă este cea mai dragă, cea mai apropiată?

A.D. – Am publicat peste 50 de cărți, dacă punem la socoteală şi traducerile în şi din alte limbi, precum şi unele selecții. Toate îmi sunt dragi, toate sunt copiii mei. Acum prețuiesc mai puțin volumul de debut „Fluviile visează oceanul”. La vremea aceea a avut însemnătatea lui şi a fost amplu şi pozitiv comentat de critica literraă (Paul Georgescu, Nicolae Manolescu, Eugen Barbu ş.a.) Nu ştiu ce să spun, fiecare carte m-a iluminat într-un fel anume şi avut rolul ei în evoluția şi devenirea mea. Poate „Iarna imperială”, „Iluminările mării”, „Oase de corăbii”, „Diligența de seară”, „Predica focului”, „Singurătatea amiezii”, „Curtea retorilor”, „Poeme de dragoste”, sau antologiile „Cele mai frumoase poezii”, „Dragoste şi iarnă”, „Războiul estetic”, „Viața de fiecare zi a poetului”, „Ceva pentru care merită să pierzi o corabie”...

Imi plac şi sonetele din volumul „Begoniile de la mansardă”, dar şi „Diamantul de întuneric” care a plăcut şi Academiei Române, din moment ce l-a şi premiat...

Acum privesc cu emoție ultima carte „Retorica şi umbra ninsorii”.

Cu fiecare carte am simțit o responsabilitate mai mare față de ceea ce am făcut şi ceea ce urmează să fac şi mi-am sporit exigențele.

V.P.- *Unii pesimişti vorbesc despre moartea artei. Va muri, în viitor, poezia, domnule Anghel Dumbrăveanu?!*

A.D. – Sunt convins că poezia bună este o victorie şi nu va pieri niciodată. Cred că sunt şi se vor ivi mereu noi talente care vor duce mai departe marea tradiție a poeziei noastre adăugându-i înnoirile modelatoare, situând-o în pas cu vremea şi cu poezia lumii. Am crezut şi cred că poezia română e un fenomen de certă valoare cu ecouri şi în lume, chiar dacă sunt mai în surdină.

Iată un punct de vedere al exegetului american Adam J. Sorkin despre lirica noastră, exprimat în prefața volumului de poezie pe care mi l-a tradus în limba engleză: „Eu consider că poezia română e mai emotivă

şi în acelaşi timp mai filosofică decât mare parte din poezia americană. De asemenea este mai simbolică şi mai suprarealistă" (v. "Selected poems of Anghel Dumbrăveanu in Romanian and England- Love and winter", Ed. The Edwin Mellen Press, Lewinston / Queenston / Lampter, 1992).

Cartea aceasta a cunoscut şi un al doilea tiraj şi s-a bucurat de remarcabile ecouri în revistele de literatură din S.U.A, care au comentat-o strâns legată de „Generația 60" - care a echivalat cu apariția unei noi generații lirice reformatoare, prin poeți români: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Ion Gheorghe, Ana Blandiana, Anghel Dumbrăveanu, Grigore Hagiu, Ion Alexandru ş.a.

Cred în miracolul şi destinul Poeziei care va înflori mereu în sufletul oamenilor ca smirdarul pe vârfure de munte, ca să ne putem mântui de toate relele lumii prin dragoste şi Poezie.

V.P.- Ce părere are poetul Anghel Dumbrăveanu despre manualele alternative de Limba şi Literatura română?

Menționez că subsemnatul nu are o idee prea bună...

A.D. – Nu prea le văd rolul şi rostul şi, dacă se tot perpetuează, cred că sunt în joc şi diverse interese. Poate se încearcă şi nişte experimente, dar nu cred că e bine să se facă experimente pe seama unei generații de tineri.

Sunt pentru manualele unice, temeinic şi responsabil întocmite, care să aibă rigoare dar şi frumusețe de conținut, bogăție sintetizată care să nu încarce, ci să modeleze sufletele tinerilor spre noi orizonturi, să-i atragă, să-i motiveze, să le deschidă aripile de zbor înalt şi de vis. Ar mai trebui biblioteci şcolare bogate, cercuri de elevi cu dezbateri vii pe temele care-i interesează mai mult...

Profesorii de literatură şi cei de limbi străine pot fi nişte ambasadori culturali ideali care să declanşeze potențele tinerilor spre sâmburele de lumină nouă.

« POETUL DOARME CU FRUNTEA PE TIMP, DAR NE ÎNTÂMPINĂ MEREU PRINCIAR CU POEZIA SA »

V.P. – Ați fost un apropiat al lui Nichita Stănescu. De ce nu a luat el Premiul Nobel?

A.D.- Nichita merita cu asupra de măsură Premiul Nobel şi dacă ar mai fi trăit l-ar fi primit cu siguranță. A fost recompensat totuşi cu Premiul Herder şi cu „Cununa de aur" de la Struga (1982). Opera lui Nichita Stănescu a fost numită, cu ocazia Premiului Herder (1970) „incitantă şi remarcabilă" de către rectorul Universității din Viena, care a remarcat şi faptul că Nichita Stănescu a fost cel mai tânăr dintre laureați.

E drept, Premiul Nobel nu ar fi fost numai o biruință personală, ci şi un succes remarcabil al Patriei, al românilor.

Poetul declara într-un interviu: "Nimeni nu te poate prețui mai mult decât ai tăi, nimeni nu te poate înțelege mai bine decât ei. Aceasta-i marea prețuire. Nici recunoaşterea de la Viena, nici cea de la Struga n-au echivalat şi nici nu vor echivala vreodată recunoaşterea de la mine de-acasă, din țara mea. Sigur nu mi-au fost indiferente". Îndurerat peste măsură, i-am rostit ultimul cuvânt la căpătâi când a plecat în marea călătorie printre astre. Poetul doarme cu fruntea pe timp, dar ne întâmpină mereu princiar cu Poezia sa.

Păcurarii vechi

V.P.- Ce este mai important pentru poetul Anghel Dumbrăveanu? Femeia, poezia sau marea?

A.D.- Marea şi femeia formează substanța, miezul poeziei mele, stări de spirit, deci poezie.

Am fost corăbier şi naufragiat pe mările interiorității în vaste explorări introspective, fără leac m-au otrăvit zeitățile mărilor, am fost gata oricând de a trăi marea, coborârea simbolică în abisuri pentru a extrage energia lansării pe verticală.

Femeia şi dragostea nu sunt doar ființă şi sentiment, ci mod de cunoaştere. Marea şi femeia sunt suporturile durabile ale unei atitudini mereu întrebătoare şi grave. Femeia e partea complementară care ne însoțeşte pretutindeni, prezența ei luminează, iradiază în jur puritate şi ajută la crearea armoniei, echilibrului între elementele universului poetic. Femeia este un element ordonator ce polarizează toate celelalte elemente.

Aud râsul femeii pe imaginarele mări şi se declanşează poezia. Femeia este martorul nelipsit al oricărei mişcări sufleteşti, ea ne dă sete de viață, bucuria stenică a împărtăşirii din toate resursele ei de fericire echilibrată printr-o undă de nostalgie şi tristețe: umbra nebiruitului. Eros poate interfera cu Thanatos. Cuplul poate birui moartea, rămânând indestructibil în roua luminii.

V.P.- *Cu toate că sunteți un adept al versului alb, de lungă respirație, în anul 2002 ne-ați surprins cu un volum de sonete: "Begoniile de la mansardă". Are această carte o istorie?*

A.D.- Cartea de sonete „Begoniile de la mansardă" (apărută la Editura Eubeea, Timişoara, 2002), îmi este foarte dragă şi a fost scrisă într-un timp foarte scurt, într-o vacanță la Vila Scriitorilor de la Sovata, unde mă

aflam cu familia. Am fost sedus total de realizarea acestui proiect care mă obseda de multă vreme. Îmi mai încercasem condeiul, de mai multe ori de-a lungul vremii, în această formă de poezie, dar nu eram mulțumit de ceea ce realizam din cauza încorsetării în forma fixă a sonetului clasic.

Citisem în adolescență, fugar şi mai apoi cu osârdie sonete ale lui Dante (Vita Nuova), Torquato Tasso, Petrarca (Rime). Apoi Shakespeare, Milton, Keats, Ronsard, Gautier, Baudelaire, Verlaine, Eminescu, Macedonski, Vasile Voiculescu. La Paul Verlaine am întâlnit şi inovația unui sonet inversat, în care catrenele urmează terținelor.

Sonetele mele respectă numai parțial forma clasică a sonetului care are patru strofe: două catrene şi două terține şi un vers final ca o concluzie. Eu am scris sonete într-o formă originală, încercând o reformă, o inovație a acestui tip de poezie. Este păstrat numărul de versuri (14) dispuse însă în trei catrene cu rime îmbrățişate, şi alte două versuri. E un monostih / vers voltaic, independent, care preia toată încărcătura sincretică lirico-semantică din primele două catrene, vers în întregime nou sau emistih preluat din versul cel mai expresiv din primele două catrene, ori poate fi reluat (leitmotiv), al patrulea vers din primul catren. Acest vers voltaicizator poate rima cu oricare vers din primele două catrene. După al treilea catren urmează versul final, la fel un monostih voltaicizator, reluat din catrenul anterior (al treilea), fie vers integral-nou ca „vers-sinteză" pentru cele trei catrene, ca o concluzie sintetică a întregului conținut al poeziei. Rimele sunt îmbrățişate, ritmul dominant este iambic, iar măsura este de 15-16, 17-18 sau mai multe silabe. Măsura sonetului clasic fiind variabilă (endecasilabul, alexandrinul sau decasilabul) şi eu fiind adeptul versului de lungă respirație, neîncorsetat, sonetele mele au un număr variabil de silabe. Sonetul m-a ademenit, deci, în aşteptări şi vecii suferinde.

V.*P.- Dacă „Fluviile [dv.] visează oceanul" prin „Oase de corăbii", la ce visează astăzi „Don Angelos"?*

A.D. – Prin „Oase de corăbii" am visat şi mai visez încă la fiorduri, la sănii lungi prin nopțile polare, la palori boreale, la flori somptuoase şi rare: nuferi, crini, magnolii albe, gladiole, orhidee şi anemone de mare, coriambi de ceață. Am încă obsesia mărilor, a plecărilor, a porturilor şi a corăbierilor. Un timp obiectiv la care mă întorc de neunde.

Dar cel mai mult mi-aş dori un anotimp însorit la Marea Neagră, Mediterană sau Adriatică de care mi-e un dor nebun, un imperiu de ape, de albatroşi şi de soare. Şi să mai respir câte un poem ori să stau la taifas cu prieteni răpiți de încinse interpretări poetice. „Ceva pentru care merită să pierzi o corabie".

V.P.- Sunteți un poet romantic, solar, optimist. Numai că în anul 1997 Academia Română v-a premiat pentru volumul „Diamantul de întuneric". Ce ne puteți spune?

A.D. – În „Diamantul de întuneric", carte premiată de Academia Română, mi-am asumat o simbolică mai complexă, o exprimare mai frustă a evenimențialului, senzorială şi revitalizată, reflectând asupra destinului, a împăcării cu lumea şi cu timpul, dar mai ales cu poezia. Am intrat în „Purgatoriul" existenței prin ispitele marginii şi nemarginii, fiind ghidat pe acest itinerariu de un sistem de iluzii care urcă dintr-un trecut mai puțin hain şi dintr-o perspectivă etică asumată.

Sânziene şi flori de câmp

M-a simțit ispitit a relua versul de la început, convins că în toate e ceva etern de curat, totul axat pe închiderea în „diamantul de întuneric", pe încrederea în virtuțile imaginarului şi ale cuvântului, pe forța iubirii. Acest volum respiră un lirism de un dramatism abia reprimat, rezultat al impactului dur al eului cu o lume mai ostilă, vidată de lumina morală, de înțelegere.

„Axios tracul înaintea deşertului" este expresia sublimată aacestei trăiri, a unei revolte detaşate şi ironice într-o lume de degringoladă în care simți că îți cresc aripi şi n-ai ce face cu ele.

Miron Blaga numeşte această poezie „gnomică, sentențioasă pe alocuri, care mărturiseşte o melancolie superioară, trufaşă şi orgolioasă, care-l prinde pe poet, şi, şi mai mult, îl înnobilează prin imaginea proprie răsfrântă în oglinzile unei conştiințe agresate şi neliniştite care izbucneşte în furtunoase ambiții creatoare. Fantezia poetului este şi acum debordantă, instituind un spectacol uneori complicat şi ermetic, alteori eteric şi suav a cărui viabilitate e susținută de unitatea stilistică şi densitatea viziunii. Realitatea pusă în scenă nu este neapărat o oglindire biografică, deşi ilustrează un spațiu propriu, în care imaginarul joacă rolul cel mai important, ca o consecință a libertății eului liric care se păstrează în zona magnetică a emoției şi ficțiunii trăirii" (Miron Blaga, Al cincilea anotimp, nr. 5/1998).

În „Diamantul de întuneric" mi-am îndreptat gândul spre un anotimp mai dinspre un amurg care trebuie trăit

cu un fel de luciditate bilanțieră în care constați că drumul e în urmă, steaua departe...

« PRIETENIA ESTE, SE PARE, CEL MAI PUR SENTIMENT ŞI CEL MAI DURABIL…»

V.P.- Ce ne mai puteți spune despre prieteniile literare de ieri? Căci cele de azi...

A.D.- Am avut şansa de a cunoaşte mulți şi mari scriitori şi sunt bogat în amintiri de neuitat în mijlocul confraților de la Timişoara, Cluj, Iaşi, Sibiu, Bucureşti sau Oradea, precum şi la Belgrad, Struga şi Ohrid, Moscova sau New York. Toți m-au dăruit regal cu dragostea şi prietenia lor învelite în cărți, cronici, aprecieri, surâsuri şi omenie. Am avut şi mai am încă parte de mulți prieteni.

Nu înseamnă că înțelegem idilic cursul unui sentiment sau al unui complex de sentimente, mai ales dacă ne aflăm în spațiul inefabilului. Prietenia este, se pare, cel mai pur sentiment. Şi cel mai durabil (chiar dacă unii se mai prăbuşesc şi din acest zbor).

Prieteniile erau atunci durabile, frumoase, pline de farmec, binecuvântate cu discuții fructuoase, bineînțeles mai mult despre literatură şi artă, în lumina unui pahar cu vin şi a unor sentimente lipsite de viermele invidiei. Eram mai uniți, mai nebuni şi mai buni. Ne publicam cu generozitate poemele, cărțile şi semnalam ce ne-a plăcut ori nu, fără ipocrizie sau alte interese în afară de literatură. Era o atmosferă de efervescență, se încingeau discuții scânteietoare, benefice. În capul listei se află, bineînțeles, Nichita, cel mai drag, cel mai iubit şi un desăvârşit prieten. Alți doi prieteni mirabili, de-o viață, sunt Mircea Tomuş şi Dumitru Radu Popescu. Apoi, au fost şi sunt: Petre Stoica, Marin Sorescu, Horia Zilieru, Adam Puslojić, Mircea Ciobanu, Radu Ciobanu, Cornel Ungureanu, Crişu Dascălu, Ovidiu Cotruş, Ion Cocora, Ionel Bota, Dan Cristea, Fănuş Neagu, Eugen Dorcescu, Valentin Taşcu, Marin Mincu, Romul Munteanu, Adrian Dinu Rachieru, Lucian Raicu, Gheorghe Tomozei, Alexandru Ruja, Laurențiu Ulici, Petru Poantă, Adrian Popescu şi lista ar putea continua mult şi cu scriitori din generațiile de mai dinainte : Franz Liebhard, Franyo Zoltan, Laurențiu Fulga, Alexandru Jebeleanu şi mulți alții.

V.P. – Vorbeam despre debutul dumneavoastră, care s-a produs în anul 1961, adică la 28 de ani. Târziu, totuşi... Vorbiți-ne despre începuturile Dvs. literare, despre atmosfera scriitoricească din anii aceia...

A.D. – Debutul meu, cu prima poezie, a fost la revista „Scrisul bănățean” (1952) devenită apoi „Orizont”, unde am fost rob şi împărat timp de 37 de ani: redactor, secretar-general de redacție, redactor-şef adjunct şi 21 de ani secretarul Asociației Scriitorilor din Timişoara. Am mai publicat în câteva reviste dar adevăratul debut îl consider la revista „Steaua” în 1959, cu un grupaj de poeme alături de alți confrați de generație: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Negoiță Irimie, Ana Blandiana, Ion Gheorghe.

Legătura cu revista „Steaua” mi-a influențat destinul literar. A fost cu adevărat o generație care a resuscitat poezia română, uniți prin idealul de a reînnoi literatura română şi de a o descătuşa din chingile şi clişeele la care era supusă, dorința de a crea o poezie a tatonării reflexive, a sentimentelor, a imaginației, de celebrare a libertății interioare spre un ținut magic al dualităților. Acest grup a rămas statornic în idealul de a stabili contactul poeziei române cu rădăcinile ei de dinaintea celui de-al doilea război mondial, redeschizând porțile modernismului vest european.

În volum am debutat în 1961, la 28 de ani, în Colecția „Luceafărul” a Editurii pentru Literatură, cu volumul de poezii „Fluviile visează oceanul”. Nichita debutase cu un an înainte.

Nu m-am grăbit, aveam destule exemple de mari scriitori care au debutat la vârste mai înaintate: Tudor Arghezi la 47 de ani, Paul Valéry, cu volumul « Cântece », la 51 de ani şi mulți alții. Voiam să fiu sigur că am ceva de spus într-un fel al meu. Aşteptam şi un moment prielnic în care să nu mi se condiționeze să am poezie despre muncitori şi partid. Cartea a fost întâmpinată bine de critica literară (Paul Georgescu, Nicolae Manolescu, Liviu Călin), fiind considerată o poezie a fascinației jocului ceremonial, a freneziei calme, apolinice, cu accente de exaltare a frumuseților lumii, cu un ceremonial al situării în peisaj.

În vremea aceea trebuia să cauți formule şi forme mai absconse ca să treci de cenzură. Am inclus şi eu câteva poezii închinate muncii ca act de creație. Din mâna sticlarului, de pildă, se iveşte cupa “poemă atât de clară şi de pură”, ca o operă de artă de mare frumusețe, deci un elogiu al muncii creatoare de frumuseți, de adevărate opere de artă. Acest prim volum a fost o treaptă, dar orientarea mea poetică s-a schimbat radical

Frezii în albastru

în celelalte volume care au urmat. De aceea, în volumele mele de selecții n-am reținut decât câteva poeme din acest prim volum, pe care mi-l asum, dar la care nu mai țin aşa de mult. Colegii au fost generoşi şi la vremea aceea a fost considerat un succes. Exigențele mele însă au sporit considerabil față de propria-mi creație.

Putem spune deci că am debutat într-o zodie fericită, sub semnul unei constelații lirice de cel mai norocos augur în literatura română contemporană - Generația 60 - de deschidere a literaturii spre resursele ei adevărate, dar mi-am căutat şi un timbru original, ocolind experimentul şocant şi adâncindu-mi mereu făgaşul poeziei. Pentru grupul Generației '60, poezia încetase să mai fie un şir de lozinci ritmate. Anul 1961 se desparte de o literatură schematică, proletcultistă, realizându-se legătura cu tradiția marii poezii româneşti, după reabilitarea lui Arghezi, Blaga, Bacovia, Ion Barbu, pietre unghiulare ale literaturii române moderne.

Ca experiență poetică am fost raliat grupului «Steaua», care sub conducerea lui Baconsky a reprezentat, în deceniul al şaselea, una din pozițiile avansate ale concepției poetice şi o influență catalizatoare a poeziei tinere, descoperirea şi contacte fertile.

Unitatea acestei generații este întărită de o nouă etică a creației şi a vieții şi în interiorul breslei, poetul e deschis solidarității şi înțelegerii condiției scriitorului.

Imunizat prin exerciții publicistice şi ucenicie îndelungată, de excesele provizoriului, am încercat să-mi dezvolt tehnica şi imaginile fundamentale într-un registru imagistic ponderat care să refacă legătura cu marea poezie românească şi atent la poezia lumii moderne.

« CRED ÎN POEZIE, CRED ÎN CEI CE ŞTIU SĂ VISEZE…»

V.P.- Trecutul şi prezentul poeziei îl ştim cu toții. Cum priviți dvs. viitorul Poeziei româneşti, acum când avem 21 de milioane de poeți?

A.D.- Timpul va cerne valorile şi va alege aurul, lamura. Poate că e bine să avem de unde alege. Poezia trăieşte numai în virtutea comunicării, asemenea fulgerului cu traiectorie marcată şi cum zicea Blaga: Poezia «ține pe cât ține: din nour până la copac, de la mine pân' la tine»

Stradă în Țicău

Cred în poezie, cred în cei ce ştiu să viseze şi să redea setea de viață, bucuria împărtăşirii din toate resursele ei de fericire, echilibrată de nostalgie şi tristețe. Omul n-are cum să fie învins dacă la capătul zilei îl aşteaptă femeia pură şi dragostea şi deci poezia şi aspirația statornică a credinței în nişte valori şi rigori morale.

În „războiul" artei/poeziei contra detractorilor, esențiale sunt gândul mereu tânăr şi poezia în ascensiunea ei nebănuită, care trebuie să devină un cântec universal. Viața şi moartea ne învață mereu să sperăm. Semințele îşi continuă zborul.

Poeții adevărați sunt strigați de astrele nopții cu sunete prelungi de lumină.

V.P.- Nu se putea să lipsească în final şi această banală întrebare: La ce lucrați în prezent, domnule Anghel Dumbrăveanu?

A.D.- O, sunteți nemilos, dar în acelaşi timp foarte generos! Mi-ați ridicat mereu, prin toate întrebările puse, mingea la fileu.

Eu mă aflu în prezent, răstignit pe o cruce culcată. Începe să se facă noapte în gânduri şi vin cețuri de pretutindeni, dar mai pot visa încă, mai am proiecte de împlinit.

Dumnezeu m-a dăruit cu o familie de excepție. Soția mea Alina şi fiica mea Violeta (ambele profesoare) şi nepotul meu Andrei-Bogdan au aceeaşi dragoste pentru literatură şi mai ales pentru poezie.

Ei mi-au adunat poemele răzlețite prin reviste ori manuscrise uitate, şi la 75 de ani m-au întâmpinat cu două volume de poezie: "Retorica şi umbra ninsorii" şi „Măsura lucrurilor".

Acum încercăm să adăugăm la cele 450 de pagini de critică literară, adunate de Violeta Dumbrăveanu în cartea „Tratat despre melancolie", cel puțin încă atâtea, rămase pe dinafară sau scrise între timp, care vor revărsa lumina lor asupra poeziei scrise de mine timp de aproape 50 de ani.

Apoi avem un proiect al unui volum de „Interviuri", în care va intra şi cel de față, dacă sunteți de acord. Urmează o carte de „Corespondență" cu mari scriitori şi personalități ale literaturii şi culturii, care îşi aşteaptă şi ea rândul.

Şi dacă timpul mai are răbdare şi se mai poate, mi-aş dori un volum cu poezii scrise frumos de mâna mea, aşa cum i-am făcut eu lui Nichita, la Muzeul Literaturii Române.

Şi dulapurile bibliotecii mele sunt pline cu manuscrise nevalorificate, pentru că am fost robit scrisului. Şi mi-ar plăcea să întind mereu către cititori un gând ca o creangă de tamarin înflorit.

V.P.- În numele cititorilor revistei Pro Saeculum vă mulțumesc pentru amabilitate şi promptitudine.

Sergiu Brandea

ULTIMELE IUBIRI. VIRGIL DUDA - 70

Zilele trecute scriitorul Virgil Duda a împlinit 70 de ani. Această aniversare a sărbătorit-o împreună cu cititorii săi, dăruindu-le încă un roman „Ultimele iubiri".

Când scriu despre Virgil Duda nu pot fi obiectiv. Prietenia noastră se întoarce multe zeci de ani în urmă, în urbea unde am văzut lumina zilei, unde ne-am petrecut copilăria – tinerețea şi i-am citit primele romanele, constatând că nu întâmplător, acțiunea acestora se desfăşoară la Bârlad, că unele personaje îşi au ca model cunoştințe comune puse în file de carte cu imaginația autorului,cum aceştia nu s-ar fi gândit vreodată.

Vreau să vă spun că Virgil Duda este un scriitor mare, dar ce importanță poate avea părerea unui cititor oarecare, aşa că am să-l citez pe criticul Mircea Iorgulescu care exprimă succint părerea majorității criticilor din România, „Virgil Duda este unul din cei mai importanți prozatori români de azi". De altfel, romanul a fost deja propus diferitelor comisii pentru premiere.

Ca unul care a citit, cred, toate romanele pe care Virgil Duda le-a scris până azi, m-am simțit tentat să împărtăşesc şi altora câteva impresii despre acest ultim roman.

Recunosc de la început că am avut mare plăcere să parcurg foile cărții, romanul, „se cere citit" şi pentru mine constituie o confirmare că în scrisul lui Virgil Duda a survenit o schimbare, după umila mea părere, în folosul cititorilor ca mine.

Eram obişnuit, când citeam romanele lui Virgil Duda să mă „concentrez", acțiunile interesante erau „presărate" de citate şi acțiuni secundare care-mi îngreunau lectura şi, spre bucuria mea, de data asta, e altfel. Desigur specialiştii în critică literară vor spune că „nu se pricepe", romanele sunt scrise într-un stil modern, care trec dincolo de convențional, etc. nu comentez, sunt un lector simplu, căruia îi place să citească, aşa am gândit.

De altfel, schimbarea stilului despre care vorbeam, am remarcat-o încă de la lectura romanului „Şase femei", când autorul ne povesteşte cu multă vervă scene din viața a şase femei diferite, din societatea bucureşteană a anilor şaptezeci.

Romanul „Ultimele iubiri" ni-l prezintă pe scriitorul Virgil Duda israilean, care şi-a ales personajele din viața conaționalilor săi „olimi hadaşimi" (nou veniți) ca şi dânsul, sau „vatichimi" (veniți de mult timp), frământați de trepidațiile vieții cotidiene israilene, de greutățile acomodării, dar şi de dorința de-a se implanta în viața acestei țări, cu bucuriile şi cu necazurile ei.

Eroul principal, în jurul căruia se desfăşoară toată acțiunea este Radu Glasberg. Un tânăr adolescent cu multe calități, frumos, deştept, viril, de care femeile se simt atrase şi dispuse a-i oferi dragostea. Colega lui de studenție de la Institutul de Studii Economice din Bucureşti, Marieta, căsătorită şi aflată în concediu de naştere, îl solicită să-i aducă notițele de la cursuri, lucru apreciat şi de soacra acesteia, Adela, mai ales pentru că „este evreu de-al nostru".

Marieta, atrasă fizic de „magnetismul" lui Radu, transformă întâlnirile colegiale în înflăcărate partide de sex, învăluite de aventura adulterului, care măreau tensiunea.

Aventurile amoroase, sunt întrerupte brusc, când Radu emigrează în Israel, fără a dezvălui nimănui fapta sa. Întâlnirea cu un văr, medic de meserie, înfricoşat, disperat din cauza şantajului la care era supus de nişte activişti de partid, îl duce la concluzia că el nu poate rămâne într-o astfel de Românie şi depune actele pentru emigrare.

De fapt, romanul începe prin a ni-l prezenta pe Radu Glasberg, cam 20 de ani după cele povestite mai sus. Înțelegem că după completarea studiilor a reuşit să se încadreze în viața israileană, este economist la o firmă

Tineri instrumentişti

de publicitate, proprietarul unui apartament într-un bloc tel-vivian situat în pitorescul cartier Florentin din sudul oraşului, rămas holtei, nu numai după dorința lui.

Câțiva ani după emigrare, se reîntâlneşte întâmplător cu fosta colegă, care ca „nou venită" în Israel împreună cu soțul „veşnicul încornorat" Radion, cei doi copii şi soacra. „Romanul dragostei bucureştene" este reluat, de data aceasta din amorul care se înfiripă între cei doi foşti studenți.

Marieta, devenită importantă „om de afaceri" nu este dispusă să-şi părăsească familia pe care o iubeşte şi care s-ar destrăma fără prezența ei, dar nici nu poate renunța la Radu, care acceptă compromisul de-a se revedea odată pe săptămână, când întâlnirile au loc în apartamentul acestuia. Cele câteva ore de dragoste se transformă în înflăcărate partide de sex, descrise cu amănunte în roman, scene erotice în descrierea cărora, autorul este mare maestru, păstrând cu artă măsura pentru a nu deveni scene „deocheate".

„Întreaga lor relație, emoțională şi sexuală, atât de puternică şi de reuşită se baza pe acel principiu al dorințelor ei ce nu îngăduia nici o intervenție din afară", scrie Virgil Duda.

Pentru Radu, Marieta înseamnă totul, simplele convorbiri telefonice îi creau stări deosebite: „Avea o intonație de alcov, o voce cu început de răguşeală, semn de poftă". (V.D.)

Singurătatea din apartament o alunga, prin desele vizite pe la cafenelele şi restaurantele din vecinătatea casei, unde se întâlnea cu un grup de prieteni. Doru-Dror, fost regizor în România, un „nou venit" căruia greutățile acomodării în țara Sfântă i-au creat mari probleme, Sorin, un scriitor începător, fost ultra religios ca şi părinții lui pe care i-a părăsit renunțând la felul de a gândi al acestora şi devenind moderat în practica religioasă, bătrâna d-nă Baum pe care o numeau Viki, parteneră la jocul de şah etc.

Toți, prietenii şi vecinii, cunoşteau relația lui Radu cu Marieta deşi nu o înțelegeau, o puneau pe seama frumuseții deosebite a acesteia, sexualității pe care o radia şi cu care l-ar fi subjugat pe Radu, fapt nu departe de realitate.

Nu odată Radu se hotărâse să-i propună Marietei, sau Etei cum o mai alinta, să se despartă de soțul ei şi să se căsătorească cu el, relația lor săptămânală se prelungise de-a lungul multor ani.

„Mai vrei să fugi cu mine în lume?"

„Oricând! Dar nu în astă-seară, fiincă am nişte obligații care…"

„– Nici vorbă!… te răpesc şi trăim fericiți până la adânci bătrâneți!

„– Amâni şi amâni, s-ar putea să mă răzgândesc !" (V.D.)

Citind romanul mă întrebam cum se va termina povestea.

Marieta îl invită pe Radu să plece cu dânsa la Amsterdam, unde ea urma să participe la un seminar internațional, pentru a fi împreună câteva nopți, nu numai câteva ore într-o anumită zi din săptămână, călătorie pe care Radu o visa ca o „lună de miere", pentru care se

Parisul Iuliei Hasdeu

pregăteşte în mod special. Din păcate lucrurile au ieşit altfel, călătoria a însemnat începutul sfârşitului.

Radu o iubeşte pe Marieta şi o va iubi până la sfârşitul zilelor sale.

Am să „arunc" un citat din carte. După o discuție care a avut loc între Radu şi Rita, studenta care-i făcuse curățenie în apartament: „Acum e târziu, ai devenit boşorog, de-asta te-a şi părăsit ca pe-o lămâie stoarsă şi acră". Oare chiar aşa stau lucrurile? Vă spun eu, Rita e caustică, are motivele ei.

Autorul găseşte soluții interesante dramei la care luăm parte, eu pot doar să spun că nu ne-am gândit la un asemenea sfârşit al romanului.

Dar nu numai drame găsim în roman, vom citi cu plăcere descrieri ale cartierului Florentin din Tel-Aviv, ale diverselor zone din țară sau străinătate, unde eroii ne duc cu povestea lor, descrieri făcute cu măiestria unui „…ochi monstruos, aşa cum alții sunt o ureche monstruoasă, adică precoce şi supradotată (Mozart, deci) în materie de sunet" (Virgil Duda, Dicționar neconvențional – Alex. Mirodan).

Eu mă opresc aici cu povestirea subiectului şi îi asigur pe viitorii cititori că le-am istorisit doar puținul necesar pentru a le stârni curiozitatea.

Îi doresc lui Virgil Duda mulți ani, sănătate şi noi romane de succes de care să ne bucurăm şi noi cititorii.

„Este o plăcere să-l citeşti pe Virgil Duda (ne spune Tudorel Urian). El ştie întotdeauna să pună întrebările esențiale, cele capabile să îl conducă pe cititor spre marile revelații".

Hartzlya – Israel, martie 2009

Doina Popa

FIRUL DE LUMINĂ

Şi a apărut un firişor de lumină în lunga, lunga goană prin întuneric după obiectele lucitoare... Un firişor pe care nu l-ai căutat, nu l-ai dorit, nici nu ai ştiut că există. A apărut ca o oază, care să te mai oprească din goană când aproape îți pierduse-şi suflul fără să ştii. Dacă ai fi fost destul de relaxat ai fi înțeles că sufletul, pustiit de singurătate, părăsit de propriul sine, pierdut prin hățişuri, orbit din pricina strălucirilor, ți-a transmis un semnal disperat: Opreşte-te din goana asta nebună, respiră, fă legătura dintre suflet şi trup prin repirație. Relaxează-te o clipă, priveşte în jur! De ce să te opreşti, de ce să respiri, de ce să te relaxezi de ce să faci legătura dintre cele două maluri atât de depărtate unul de altul? Tocmai acum să te opreşti din drum, tocmai acum când te afli pe val şi ai impresia că totul ți se cuvine şi că viața iți oferă exact ce-ți doreşti?

Luciul obiectelor nu te ajută să devii mai împăcat cu tine însuți, cu atât mai puțin mai luminat. Cu timpul chiar te oboseşte. Dar vrei să devii mai luminat? Nu vrei pentru că această stare ți-ar crea complicații şi tu nu ai timp pentru amăgiri spiritualiste. Iluminarea te afundă într-un ocean de întrebări şi răspunsuri şi acolo apar mereu lumini şi umbre ce se vor risipite. Pe când luciul dă satisfacție orgoliului tău, o satisfacție simplă, directă, palpabilă, la îndemână, îți conferă un sentiment de siguranță, sentiment subțire ca o pojghiță de ghiață şi tot atât de rezistent. Luciul te încântă dar nu te ajută să-ți împlineşti menirea. Orice clintire din oglinda luciului te aruncă în cea mai cruntă disperare pentru că nu vrei să-ți pierzi siguranța, nu vrei să pierzi ce-ai dobândit şi multe lucruri dobândind ai tot atât de multe de pierdut. Toate acumulările pe care le faci se adaugă tensiunii mentale pe care oricum o ai pentru ca eşti în permanență cuplat la nelinişte. Şi nu te potoleşti deloc odată aflat în posesia lucrurilor râvnite. Nici nu ai când pentru că imediat apare la orizont luciul unui alt obiect. Reclamă, discuții, oportunități de achiziționare, goana după promoții. Copleşit de griji e greu să progresezi spiritual, să întrevezi abisul cel dinainte, cel din urmă, cel de sus şi cel de jos. Mintea este invadată de tensiuni de tot felul şi ai impresia că singura menire a omului e să alerge după confortul lucitor şi să mențină tensiunea constantă.

Firişorul de lumină a apărut aşa, pe nepusă masă, s-a infiltrat sub forma unui dor nebun de-a umbla cu tălpile goale prin praful călduț al drumului. De a vedea aerul, devenit palpabil, tremurând de plăcerea căldurii. De a-ți impregna până la rănire retina cu verdele intens al frunzelor. Ce este mai important decât să poți intra în rezonanță cu universul primordial unde să poți accesa o întreagă istorie, să-ți recunoşti dacă asta ți-e voia chiar şi amprenta tălpii în praful de pe drum? Cu o zi în urmă nici nu te gândeai la praful călduț al drumului. Ce s-a întâmplat între timp? A fost suficient un suspin, adică o respirație mai profundă ca să se întindă puntea de legătură dintre suflet şi trup? Se pare că da. Sufletul încearcă să-ți încarce nota de plată şi nu poți protesta când ştii că de atâta vreme nu i-ai mai dat atenție.

Ajungi să te simți străin în propriul corp, şi nerăbdător, bâjbâi prin bezna cea deasă, victimă sigură a unor forțe invizibile şi de necuprins pe care nu le poți înțelege. Nu stai, nu încerci să te aduni, nu încerci să respiri, să te relaxezi, să înțelegi ce se petrece cu tine. Te avânți în vâltoare fără să te asiguri de ceva. Şi când te arunci în plină vâltoare nu ai cum să dai de liman, nu ai cum să dai de lumină, de înțelegere. Doar te afli ca într-o oglindă în care imaginea ta se reflectă. Orice faptă a ta acționează ca un bumerang ce se întoarce tot spre tine, cu o precizie milimetrică. Te arunci în vâltoare, avansezi în vâltoare şi tot acolo te întorci. Ca şi roata fântânii pe care o porneşti împingând de o spiță. Roata se învârte şi spița revine de unde a plecat şi iar se învârte şi din nou revine la punctul de plecare. Devine un drum închis din care te smulgi cu greu. Aşa cum la fel de greu îți vine să înțelegi ce se petrece. Abia atunci te gândeşti la o schimbare deşi nu ştii unde ai greşit. Ştii doar că nu mai poți continua în acelaşi ritm, nu mai poți alerga la nesfârşit după aceleaşi valori. Devii ca un personaj dintr-un joc pe computer, manevrat cu mausul de mâini dibace jocul având ca scop testarea istețimii şi a vitezei de reacție. Dar tu până când să te laşi antrenat de goană?

Capul sus, înaintează cu pieptul înainte, bombat sub presiunea aerului inspirat cu nesaț, hai, înaintează prin vremelnica pribegie, menține vederea trează ca să poți reține cât mai multe amănunte din cadrul desfăşurat pe parcurs. Este foarte important să iei cu tine cât mai multe imagini. Scopul călătoriei tale prin viață, în fond, se limitează la căutarea adevărului, a păcii din suflet, a sensului vieții. Ca să îndrăzneşti să te apropii de centrul primordial, plin de aşteptări, punctul terminal al călătoriei tale, ai nevoie de o intensă pregătire spirituală. Altfel te poți învârti în cerc ani şi ani la rând sau poți trece prin chiar punctul central fierbinte şi plin de esențe fără să-ți dai seama. Să calci pur şi simplu prin pulberea esenței şi să nu conştientizezi furnicătura din tălpi.

Orice încercare de a te schimba, pe parcursul trecerii prin viață când totul a început să te obosească, impune o strategie. Trebuie să simulezi mai întâi înaintarea prin spațiu, cu ochii minții, să faci încercări pregătitoare pentru a şti dacă avanzezi în sensul dorit. Transformarea spirituală pe care o doreşti e ca o reacție chimică de curățire a întregului. La baza acestei transformări stă nemulțumirea care te împinge la schimbare…

Priviți, copii la cârdul de cocori, vedeți zboară în for-

Camera mamei Iuliei

mație, în formă de V. Acel V de la victorie, vă amintiți? întrebă Domnu' Învățător şi pe loc îi reveni în minte Vibrația Dorinței Împlinite, care spusese zâmbindu-i complice: Uite, o să te inițiez. Inițierea înseamnă să devii conştient de nivelul divin suprem, să poți accesa la el şi nivelul să te ajute şi, la rândul tău, să poți ajuta pe alții. Să poți ajuta pe alții. Automat gândul său îl duse la Vera, la patul ei îngust în care zăcea aşteptând resemnată moartea. Şi la rândul tău, să poți ajuta şi pe alții auzi ca un ecou vocea Vibrației lovindu-se de pereții cutiei craniene şi reverberând până la nivelul sternului. Ridică ochii albaştri spre cer. Doamne, ajută-mă să pot să fac asta. Să ajut. Pe cer bulucire de nori albi, la fel ca şi în sufletul lui, dar nici urmă de Vibrație. Şi doar îi promisese că o să-i dea semn. Când a coborât ochii către grupa de copii două lacrimi i s-au prelins pe obraji. Copii erau şi ei cu ochii îndreptați către cer dorind să se încrucişeze măcar acolo, sus, cu privirea domnului Învățător şi să înțeleagă şi ei ce tot vedea el acolo? Priviți, copii, ce ritm de înaintare egal au cocorii, câtă siguranță şi grație. Parcă ne spun: ați învins frigul iernii, ați învins întunericul iernii. Ieşiți la lumină. Cum se spune duminica în biserică: Când sunteți chemați, veniți. Dacă ne ridicăm fruntea către lumină simțim cum în jurul nostru natura pulsează. Ei, copii voi simțiți? întrebă domnul Învățător alungindu-şi către cer gâtul şi aşa prea lung. Îşi ridică palmele cu degete lungi şi subțiri în sus şi câțiva copii schimbară între ei priviri vesele. Iar începe Domnu' Învățător cu ciudățeniile lui. Simțiți cum creşte firul nou de iarbă şi-l împinge pe cel vechi, cum cresc mugurii frunzelor şi ale plantelor, cum aşteaptă o anumită chemare a soarelui ca să ridice capul lor fraged în lumină? Ei, aş, copiii nu simțeau asta şi l-au privit cu un fel de neîncredere amuzată pe Domnu' Învățător. Cum adică să simți cum creşte firul de iarbă? Hai, că asta e prea de tot! Că doar nu creşte din tine! Doar un copil din clasă a ridicat palmele în sus şi a aşteptat în tăcere cu ochii spre cer să simtă firul de iarbă cum creşte. Colega de bancă, văzându-l, a ridicat şi ea palmele. Ce să simtă? Absolut nimic. Astea-s doar năluciri. Nu e ceva care sa aibă corespondent în realitate. Poate doar răcoarea aerului să simtă în palmă, ce altceva? Vedeți voi, a continuat Domnu' Învățător, în antichitate cocorii erau admirați pentru rezistența lor pentru că zburau neobosit. Aripa de cocor devenise o amuletă împotriva oboselii. Se spune că viața cocorilor este de o mie de ani şi că pasărea posedă o tehnică respiratorie care-i asigură longevitatea. Longevive ca şi țestoasele. Vă mai amintiți ce-am discutat noi, tot aici în pădure, despre broaştele țestoase? Copiii au dat afirmativ din cap. Se pare că-şi aminteau. Cât despre dansul cocorilor a continuat zâmbind cu tristețe Domnu' Învățător, ei bine, în China dansul cocorilor era simbolizat printr-un dans pe care oameni antrenați îl executau pe catalige, dar, oricât de armonici puteau să devină într-un dans pe catalige, tot nu aveau cum să egaleze grația naturală a cocorilor. Dansul cocorilor pe catalige evocă dorința de a zbura, dorință pe care omul în permanență a avut-o. Dorința de a zbura şi a ajunge pe insula nemuritorilor. Cum, după dansul pe catalige nu prea poți să învingi gravitația şi să-ți iei zborul atunci poate un coctail cu ouă de cocor iți asigura cumva nemurirea? Ce părere aveți voi? Ei, bine, s-a preparat şi acest coctail. Nimic nu a rămas neîncercat sub soare. Oamenii mereu au dorit să cunoască veşnicia. Au vrut să zboare, au vrut să afle secretul tinereții fără bătrânețe şi al vieții fără de moarte. Oamenii au avut dintotdeauna dorința de a ieşi cumva din marşul care duce inevitabil spre moarte. Ați auzit despre dasul cocorilor, copii? Câteva capete au clătinat a negare. Unii dintre ei au privit în părți, cu neîncredere şi au surâs pe furiş. Mamă, mamă, altă aiureală de-a domnului Învățător. Au dreptate părinții: Când vă predă lecția Domnu' Învățător, să fiți cu mare luare aminte pentru că o face cu suflet şi lecția lui se prinde. Dar atunci când ieşiți la plimbare… mai înțelegeți şi voi. Nimeni nu este perfect. Cum, nu a auzit nimeni despre dansul cocorilor? a insistat Domnu' Învățător cercetând chipurile copiilor până când a întâlnit fața unui băiețel care-l privea cu ochii măriți, ca de spaimă. Tu, tu ai văzut dansul cocorilor, aşa-i? Băiețelul s-a fâstâcit, a deschis gura să spună ceva, dar nici un sunet nu a ieşit în afară. – Hai, povesteşte, spune colegilor tăi cum arată dansul cocorilor. Că ei, colegii tăi, fac nişte figuri de parcă s-ar îndoi de cele spuse de mine. Păăăi, a început şovăitor copilul, şi s-a uitat când spre colegi, când spre Domnu' Învățător, păăăi, nu e chiar un dans. Copiii au schimbat între ei priviri zglobii, pline de înțeles: ce vă spuneam! Învățătorul a zâmbit ca să-l încurajeze. Ei, doar n-ai vrea să joace cocorii dansul căluşarilor, cu taraf de lăutari şi clopoței la picioarele jucătorilor. Povesteşte ce ştii despre dansul cocorilor. Povesteşte-ne ce ai văzut cu ochii tăi. Da, a spus copilul cu vocea, doar un fir de paianjen, seamănă cu un dans dar nu este chiar un dans deşi seamănă. Este mai degrabă un fel de… îndrăgostire, a spus cu greu copilul cu fața roşie ca para. Aşa mi-a spus şi moşul meu când i-am arătat cocorul care dansa pe câmp cu aripile lui albe desfăşurate precum evantaiul şi cu capul roşu aplecat către piept... Mi-a spus că el face aşa pentru că e îndrăgostit. Vedeți, copii? Şi să mai ştiți: cocorul este un simbol al primăverii, dar şi un simbol al celor înviați din morți, iar dansul pe care-l face la împerechere a devenit un simbol al iubirii şi al bucuriei de a trăi. Aşa scrie la cărți, nu am inventat eu nimic!

G. G. Costandache

METACONSILIERE SAU PEDAGOGIE POLITICĂ

Precizarea cuvintelor are în fond înțelesul de precizare a conceptelor. Astfel, cuvântul resursă înseamnă pentru limbajul curent posibilitate sau rezervă, iar mai specializat denumeşte o sursă de mijloace care pot fi valorificate continuu, din când în când sau la un moment dat. Pentru a deveni adevărate modele de conduită, persoanele aflate în poziții-cheie au nevoie să-şi dezvolte aptitudinile de comunicare; trebuie să facă față mereu unor noi provocări, să-şi diversifice aptitudinile şi să dobândească forța necesară.

De altfel, pedagogia socială cercetează determinismul social în cadrul fenomenelor educaționale, văzute ca procese de formare a omului în, prin şi pentru societate. Interesul pentru aspectele profesionale defineşte pedagogia ca exercițiu de competență recunoscută. Organizațiile care învață se află într-o continuă schimbare;ele învață din propriile lor greşeli, valorifică experiența concurenților şi îşi propun mereu țeluri mai înalte. Liderii unor organizații care învață trebuie să constituie ei înşişi un exemplu, instaurând un climat care să ofere tuturor angajaților o motivație solidă pentru a învăța şi a-şi dezvolta pe deplin potențialul, fiindcă performanțele lor asigură progresul întregii organizații.

Generozitatea este suprema resursă pentru comunicare. Nu discutăm despre ceea ce nu (se) merită… Cine nu este luat în considerație (în seama) decade. Cei care se izolează (necomunicând) se exclud din societate, ca autiştii, de pildă, sau egoiştii şi egocentriştii exagerați. Politicienii au un statut aparte.

La cel mai înalt nivel, "certitudinea ființei autentice se dobândeşte doar în acea comunicare unde se înfruntă fără rezerve, întru comuniune, libertatea cu libertatea" (Karl Jaspers), limitând lupta tuturor contra tuturor. Este vorba de libertatea mea în raport cu libertatea ta, de libertatea noastră în raport cu libertatea celorlalți.

I. Verbul **a şti**, **ştire**, (din latinescul **scire**) pare uşor arhaizant, dar în realitate din el provine substantivul **ştiință**, respectiv **înştiințare**, care nu sunt astfel considerate. De altfel, dicționarele curente propun echivalența: ştiință = ştire, veste, informație: ceea ce este numai parțial adevărat. Realmente echivalențele lingvistice (terminologie) nu sunt totdeauna şi identități conceptuale (logice)...

În cazul nostru, de exemplu **VESTE** presupune noutatea, ca fapt sau întâmplare / eveniment, dar şi ca zvon (prevestire). „A vesti" înseamnă „a înştiința", dar totodată „a remarca", de unde ceea ce este vestit, poate deveni foarte cunoscut sau chiar renumit, faimos. În schimb, ŞTIRE poate fi document, învoire sau încuviințare, presupunând grija sau paza cuiva, respectiv disponibilitatea (a fi la cheremul cuiva).

ŞTIINȚĂ ŞI INFORMAȚIE sunt termeni mai specializați, însă. Ştiințele reprezintă ansambluri de cunoştințe (coerente) pe domenii sau ramuri specializate. Reținem opoziția dintre ştiințele naturii şi cele politice sau istorice (umaniste în general). Aşadar, ŞTIINȚELE presupun pregătire intelectuală, instrucție şi educație corespunzătoare pentru obținerea unei învățături sau a unei erudiții; ele sunt mai mult decât simpla conştiență, adică asentiment sau învoire între oameni. INFORMAȚIA este un termen ce a migrat din telecomunicații şi datorită teoriei care o studiază reprezintă elemente noi, ce apar în semnificația unui simbol sau grup de simboluri, care comunică date relative la evenimente, acțiuni sau situații, stări etc. Dar ceea ce deosebeşte informația (ca şi ştiința) de ştire sau veste constă în capacitatea de evaluare, de măsurare precisă. Mărimea care precizează înlăturarea nedeterminării prin transmiterea/receptarea unui mesaj codificat se numeşte **cantitate de informație**. Dacă a şti nu presupune cu necesitate să comunici mai departe ştirea sau măcar să o fi aflat de la altcineva (transmitere intenționată), putem spune că a informa presupune cel puțin un receptor şi un emițător între care se petrece actul comunicării şi deplasarea informației codificate pe un canal asigurat tehnic contra perturbațiilor/zgomotelor.

Generalizând, se poate spune că **informația** înseamnă lămurire sau indicație despre lucruri şi persoane. Reflexivul oferă o extensie mărită: **a se informa** înseamnă a se interesa, a se edifica sau măcar a se iniția... Prin contrast, **a şti** înseamnă a afla, (adică a auzi sau vedea), dar şi a recunoaşte (de unde teama sau

---

* Conf. dr. în filozofie.Autor a mai multor eseuri critice şi interpretative,dintre care se remarcă: „Dilemele lui Blaga (2000), „Povestea aforismelor" (2004), „Filozofia lui BA" (2007). A colaborat cu texte substanțiale în elaborarea vol.IX din ISTORIA ROMÂNILOR, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2008, cap. XIII, ***Viața culturală.*** Prezent cu un număr semnificativ de comunicări ştiințifice de aleasă ținută şi probitate intelectuală, susținute cu ocazia unor manifestări naționale şi internaționale la Köln, Iaşi, Erfurt, Zaragoza, Hanovra, Berlin, Florența, Mangalia, Londra. A colaborat la realizarea mai multor volume colective, unde contribuția sa a fost majoră. Câteva exemple: „Filosofia mentalului" (1996), „Introducere în ecosofie" (2000), „Modelul german în dialog cu spirritualitatea românească" (2002). Pentru activitatea sa prestigioasă a primit mai multe premii, distincții şi diplome acordate pentru demersul său epistemologic pe temele sale preferate: ***Conştiința*** sau ***Eu şi suflet***. Citat,apreciat,respectat atât în țară, cât şi în străinătate. **G.G. Constandache** are deja o statură de anvergură europeană.

respectul) sau a pricepe, respectiv a-şi da seama, a-şi aminti sau a ține minte; totodată înseamnă a presupune sau bănui, dar totodată A AVEA îndemânare sau abilitate într-un anumit sens.

A. Pedagogia actuală reprezintă un domeniu vast în sens de teritoriu, dar şi de orizont, unde s-a instaurat posibilitatea unei meditații argumentate asupra dinamicii şi problemelor educației. Într-adevăr pedagogia a trecut progresiv de la o configurație **statică** la una **dinamică**, incluzând atât cercetarea pedagogică în sine, cât şi observarea achiziționării competențelor de către operatori. Cu alte cuvinte, este vorba despre largul cadru al experienței sub toate manifestările posibile.

Educația actuală – funcționalizează omul ca persoană activă şi receptivă, îi asigură devenirea corespunzătoare, prin drept, moralitate şi democrație.

Consilierea educațională – mijloc sau tehnică de dezvoltare şi control a proceselor educative. Colaborează psihologi, pedagogi, asistenți sociali, medici, juriști,ecologi.

Consilier (agent): profesor cu calificare superioară pentru a oferi diagnostice şi prognoze elevilor,părinților,personalului didactic interesat.

Când şi Cum? În momente critice – dificultăți de învățare sau comportament.

Prin educație intenționlă (planificată) şi funcțională (socializare estetică şi morală).

Fazele consilierii:

- explicarea dorințelor şi motivarea voinței.
- prezentarea mijloacelor/căilor de realizare
- selectarea criteriilor decizionale: scopuri, valori
- prelevarea de informații semnificative (eficiente)
- asistare şi sustinere în procesul deciziei necesare.

Educația (context şi obiectiv) – proces de formare a personalitatii prin integrare socială şi transmitere culturală. Asigură maturizarea pentru o benefică participare la viața socială prin cointeresarea mai multor factori: părinți, profesori, educatori, pedagogi etc.

Metaproblemele educaționale reprezintă o provocare benefică pentru teoria educațională spre a dezvolta concepte şi ipoteze noi despre procesul educațional.

II. Dezbaterea din sec.XX cu privire la ştiința politică a fost o parte din disputa largă privind **metodologia** în ştiințele sociale. Mulți autori au subliniat contrastul dintre acele ştiințe care, asemenea fizicii, chimiei sau fiziologiei, tind spre generalizări despre fenomene ce pot fi reproduse şi prevăzute față de acelea care, asemenea istoriei, urmăresc să sesizeze trăsăturile individuale şi unice ale obiectelor de studiu. În privința punctelor de vedere asupra explicației ştiințifice, contrastul dintre cele două tradiții este caracterizat prin formula „explicație cauzală **versus** explicație teleologică” (G.H. von Wright, **Explicație şi înțelegere**, p.26, Humanitas 1995). Alți autori consideră distincția dintre ştiință şi non-ştiință ca distincție între ştiințele naturale şi cele umaniste. Cele două categorii de ştiințe fiind fundamental diferite, politica este considerată ca disciplină umanistă. Anterior, Droysen şi apoi Dilthey credeau că scopul ştiințelor naturale este de a explica, iar țelul istoriei (şi politicii) este de a înțelege fenomenele care cad în domeniul lor. ÎNȚELEGEREA are o rezonanță psihologică pe care EXPLICAȚIA nu o are. Înțelegerea pe care noi o căutăm cu privire la ființele umane trebuie să țină seama de unicitatea lor individuală şi de voința lor liberă, iar capacitatea noastră de a interpreta evenimentele din punctul lor de vedere ne asigură înțelegerea celorlalți. Această opinie dă o interpretare exagerată conceptului de ştiință (dihotomia), deoarece etimologic **episteme** sau **scientia** (originea greacă sau latină) **indică numai preocuparea pentru cunoaştere din orice domeniu...**

Viața socială se „informatizează” într-un ritm tot mai ridicat, iar **ştiința comunicării** îşi extinde domeniul. Extensia se referă, mai întâi la canalele de informație şi la suportul informațional, dar are în vedere şi lărgirea considerabilă a publicului, prin înmulțirea categoriilor de consumatori ai informației. În democrația contemporană, se vorbeşte mult despre dreptul la informare, dar puțini înțeleg că informația reprezintă o necesitate. Într-adevăr, fără informație nu ne putem da acordul în mod corespunzător, nu putem consimți la nimic şi, pe scurt, nu ne putem simți o parte a societății ca atare.

B. Trecând la domeniul politicii, se poate deosebi o dimensiune **verticală**, caracterizată de raportul ”comandă-supunere”, care se instaurează între guvernanți şi națiune, dar şi o dimensiune **orizontală**, caracterizată prin “acțiunea de comun acord” (H.Arendt), adică prin asocierea liberă a oamenilor în vederea atingerii unui scop. Dreptul a cristalizat (meta) principii, în acest sens care şi-au păstrat importanța: “Nullum crimen/ poena sine lege”. Mai nuanțat, filosofia politică actuală a pus în evidență modul în care fenomenul politic este complex, cuprinzând în sine nu doar imperative raționale umane, dar şi interese materiale, pulsiuni instinctuale, pasiuni, convingeri morale şi religioase, exprimate prin idei, dar şi prin comportamente rituale, simbolice, metaforice, mitice. Filosofia antică sublinia distanța între clase în moduri diferite. Iată o maximă binecunoscută: “Non licet bovi, quod licet Jovi”.

Pe de altă parte, sociologia politică acordă o atenție specială temelor independente: rolul conflictului şi al consensului în dezvoltarea societății, originile puterii, condițiile care fac posibilă democrația, contrastul dintre libertate şi autoritate, rolul imperativelor raționale şi al pasiunilor în acțiunea politică.

Sarcina consilierului (sinteza):

- studiul aptitudinilor subiecților interesați.
- cunoaşterea exigențelor şi resurselor din piața forței de muncă.

Măiestria consilierului educațional – distinge veritabile vocații, bazate pe aptitudinile efective, față de proiecte himerice, ireale.

Paradoxul consilierului: cine consiliază pe alții legal, oare este indicat să se consilieze şi pe sine (mereu sau în situații speciale)?

Aici apare o problemă de autoreferențialitate (proprietatea unei expresii de a se referi la sine), care uneori generează perplexitate ca în paradoxul clasic al mincinosului…

Paradoxul mincinosului (Eubulide, Epimenide cretanul): Dacă spune că minte, are dreptate; dar când pretinde că spune adevărul atunci minte. (Minte mereu).

Paradoxul bărbierului (fundamentele matematicii): angajat cu contract la primăria satului, pentru cei ce nu se pot rade singuri. Dacă se bărbiereşte înseamnă că poate, deci nu trebuie s-o facă; iar dacă nu se bărbiereşte ar trebui s-o facă, să se radă.

Există o vocație de consilier? Da, de factură interdisciplinară (multinivelară). Se evidențiază nu doar cantitativ (varietatea problemelor), ci si calitativ (metodologia riguroasă nu elimină interesul pentru nuanțe, teoria abstractă valorifică concretul). Idealul manifest : autoeducația, oferta exterioară prilejuieşte un dialog interior cu umanitatea în devenire permanentă.

Conştiința reflexivă are trei dimensiuni:

- cognitivă, priveşte acțiunea, propune revizuiri şi reorganizări.

- structurală, priveşte reprezentările lingvistice, asigurându-le validitatea.

- intrinsecă, priveşte participarea cercetătorului la activitățile care sunt şi obiect al cercetarii.

După cum ați observat, inspirația titlului este dublă. Mai întâi am avut in vedere sloganul marxist “Şi educatorii trebuie educați.” (nimeni nu este consilier infailibil)… În al doilea rând, am luat în considerație “paradoxul bărbierului”, formulat la începutul sec. XX şi folosit în disputa privind fundamentele matematicii.

Ca şi Aristotel, trebuie să admitem un început convențional, cu o încheiere la fel.

Constantin Coroiu

LITERATURA ROMÂNĂ SUBIECTIVĂ

În 1989, criticului şi istoricului literar *Ioan Holban* îi apărea, în prestigioasa colecție „Momente şi sinteze” a Editurii Minerva, coordonată de Zigu Ornea, un volum consacrat literaturii române subiective de la origini până la finele deceniului nouă al secolului trecut. În fapt, o veritabilă istorie a acestui gen, reprezentat, în viziunea criticului, de două specii: *jurnalul intim* şi *autobiografia literară*, începând cu „Jurnalul meu” al lui **C.A.Rosetti**, a cărui primă pagină este datată 9 octombrie 1844 şi, respectiv, „Istoria vieții mele”, scrisă în 1845, a lui **Teodor Vârnav**, cea dintâi carte de amintiri din literatura noastră. Avea să fie editată în 1908 de către Artur Gorovei, care semna şi o foarte utilă prefață. Jurnalul lui C.A.Rosetti va fi publicat mult mai târziu, în 1974, sub îngrijirea lui Marin Bucur, în colecția „Restituiri” a Editurii Dacia. Binevenită prin focalizarea analizei pertinente şi competente asupra unui gen literar foarte important, deşi situat esteticeşte într-o zonă incertă, cartea, apărută într-o perioadă, cum ştim, mai mult decât tulbure, când în România gustul şi interesul cultural coborâseră la nivelul Lambadei, nu a avut ecoul meritat. A trecut, ca şi alte apariții editoriale remarcabile din acel moment de totală derută şi confuzie, aproape nevăzută. Mă număr printre cei care i-au sugerat autorului să scoată o nouă ediție a ei. Ceea ce, iată, s-a şi întâmplat, Ioan Holban publicând, la Editura TipoMoldova din Iaşi, „Literatura română subiectivă de la origini până la 1990”, o ediție adăugită. Sunt prezenți acum în sumarul ei autori de prim plan ai literaturii confesive: **Mihail Sebastian**, al cărui jurnal, un adevărat eveniment editorial şi nu numai, a apărut abia în 1996, şi **Octavian Paler**, care la momentul publicării primei ediții fiind interzis, capitolul ce privea acea tulburătoare „Viața ca o coridă” nu a putut fi inclus în sumar. Cel ce va avea cutezanța de a se aventura în hățişul diaristic şi memorialistic al perioadei de după 1990, va trebui, între altele, să se confrunte cu numeroase „măşti”, dar să le şi dea jos. Demers, nici vorbă, extrem de dificil, la care, cine ştie?, se va angaja tot Ioan Holban, un critic cu o bibliografie remarcabilă, cu o experiență de comentator avizat şi consecvent, timp de câteva decenii, al fenomenului literar în principalele reviste literare şi culturale, autorul unor cărți de referință, precum cea despre Ion Creangă, dar şi cu un lung stadiu de cercetător (timp de zece ani a lucrat la Institutul „Al. Philippide” din Iaşi al Academiei), component al admirabilei echipe de constructori ai *Dicționarului tezaur al literaturii române*.

Una din premisele de la care pleacă Ioan Holban în analiza jurnalelor şi autobiografiilor, în creionarea portretelor diariştilor şi memorialiştilor noştri mi s-a părut a o găsi într-o frază a lui Julien Green pe care Ioan Holban o şi aşează ca un fel de motto în fruntea eseului introductiv al cărții: „**Niciodată n-am fost exact omul jurnalului pe care îl scriu**”. Criticul şi istoricul literar ieşean precizează în titlul cărții că în ceea ce priveşte scrierile diaristice are în vedere jurnalul intim, adică acea scriere pe care reputatul exeget al „Jurnalelor intime vieneze” din perioada 1880-1938 („vârsta de aur a culturii”) o defineşte ca fiind „*mode d’emploi*”, dar şi „ *eu «de refugiu*»”. În ce măsură un jurnal sau altul este cu adevărat intim e o problemă care a suscitat şi probabil va mai suscita discuții. Atâta vreme cât, de pildă, Rebreanu precizează că jurnalul său poate fi dat publicității fie şi după 30 de ani de la moartea sa, nu înseamnă că jurnalul său e literalmente intim. Sigur, el este mai intim, dacă pot să mă exprim astfel, decât altele pe care le-am

citit sau le citim în timpul vieții diaristului, acesta aflându-se nu o dată la o vârstă când posteritatea e, se presupune, încă ceva îndepărtat. Pentru asemenea jurnale, cred că Michel Tournier a găsit un termen inspirat şi cum nu se poate mai sugestiv: **extim**. Am putea vorbi însă de doar două categorii de jurnale: **intim** şi **extim**? Împărțirea ar fi totuşi prea tranşantă. Nuanțele sunt absolut necesare. Oricum, personal, ca „mâncător" consecvent de literatură confesivă, înclin să le dau dreptate celor care, ca şi Ioan Holban de altfel, cred – notează el în comentariul la jurnalul lui Radu Petrescu – că „nu există jurnale care să fi fost scrise fără ca autorii să se fi gândit la ***publicarea*** acestora; jurnalul ca scriere de sertar este o convenție pe care evoluția speciei, de la întemeierea sa în secolul XIX, o contrazice mereu: jurnalul este o carte între celelalte cărți".

Ioan Holban scrie despre cei 22 de diarişti de până la 1990 – *C.A.Rosetti, Timotei Cipariu, B.P.Hasdeu, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi*, *Petre Ispirescu, Ioan Artenie Anderco, Traian Demetrescu, Gala Galaction*, *Geo Bogza, Pavel Dan, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Mihail Sebastian*, *Octav Şuluțiu, Tudor Muştescu, Radu Petrescu, M.H.Simionescu, Tudor Țopa, Costache Olăreanu, Al. George, Petre Stoica* – din mai multe perspective, inclusiv psihanalitică. Unghi de vedere, acesta din urmă, aş zice, obligatoriu, pentru un gen de scrieri, din care, de cele mai multe ori, nu lipseşte autoficțiunea. Definiția pe care o dă **Maurice Blanchot** jurnalului şi pe care o citează criticul pare să argumenteze tocmai necesitatea unei astfel de perspective, pe lângă cea literară, ori a valorii mărturiei ca document. Spune Maurice Blanchot: „Jurnalul – această carte aparent întru totul solitară – este adesea scris de teama şi de spaima singurătății la care a ajuns scriitorul prin operă". Cine a citit faimoasele convorbiri ale lui *Plinio Apuleyo Mendoza* cu *Gabriel Garcia Marquez*, ca să iau exemplul autorului „Veacului de singurătate", poate cel mai mare prozator al secolului XX, are ilustrarea peremptorie a însingurării scriitorului prin operă, ba chiar al alienării lui prin ea. Dar iată că într-o cultură ca a noastră, nu lipsită de valori, însă recentă, jurnalul lui C.A.Rosetti, personalitate complexă a veacului XIX, mare ziarist, care dă piept cu însuşi Eminescu, trădează, cum constată Ioan Holban, „disperarea de a nu ajunge la operă". Disperare care transpare şi din jurnalele unor Iacob Negruzzi, Petre Ispirescu sau chiar Titu Maiorescu. La C.A.Rosetti, criticul depistează un foarte interesant mecanism psihologic. Complexul de superioritate față de acei compatrioți, care, credea el, nu aveau organ pentru receptarea frumosului artistic, se transformă în opusul său, adică într-un complex de inferioritate. Şi asta, după contactul cu Parisul, unde, între altele, conştientizează „raportul dintre *cultură* şi *civilizație*, dintre Orient şi Occident". Textul despre jurnalul lui C.A.Rosetti este şi un portret moral-psihologic, cu unele trăsături ce sunt proprii şi altora din generația marelui paşoptist ori din generații care i-au urmat acesteia, intelectuali al căror destin – cum precizează Ioan Holban – „se confundă cu procesul făuririi României moderne". La aceştia, nostalgia operei şi accederea la demnitatea de Scriitor (cu majusculă) este dublată şi, în cele din urmă, ameliorată de supunerea conştientă, responsabilă, patriotică imperativelor unui timp inaugural. Sintetizând, Ioan Holban surprinde nu numai linia evoluției lui C.A.Rosetti, ci şi o stare mai generală a scriitorului şi intelectualului român generată de spiritul revoluționar al unei epoci: „C.A.Rosetti este cel dintâi scriitor care, asumându-şi condiția «omului blestemat», refuză o carieră literară, ce trebuie să-i fi părut derizorie prin raportare la marea literatură apuseană a epocii, pentru a se consacra idealurilor omului politic". Fireşte că aici este vorba şi de o anumită neputință. Un scriitor înzestrat cu un mare talent nu-şi ratează niciodată cariera literară, decât, eventual, dacă moare de foarte tânăr. Şi nici atunci. Talentul, care înseamnă – zicea Călinescu – suferință, nu-l lasă să refuze. Spre deosebire de adevăr, ca să răsturnăm o discutabilă butadă, talentul nu te face liber, te obligă, te subjugă. De aceea, cu totul altfel este tratată „cariera literară", în jurnalele lor, de către Radu Petrescu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Geo Bogza şi alții, în comparație cu C.A.Rosetti.

Tot într-un portret se converteşte, în cele din urmă şi comentariul privind jurnalul lui *Mihail Sebastian*, operă cu un destin nefericit, ca şi al autorului său. Modul cum a fost întâmpinat, la apariție, într-o vreme buimacă, confuză, o confirmă o dată în plus. Primirea de care a avut parte jurnalul a fost – în opinia lui Ioan Holban – „dintre cele mai lămuritoare despre soarta scriitorului român în secolul trecut". Din păcate, mulți dintre cei care s-au pronunțat privind această scriere, despre care nu s-a ştiut aproape nimic timp de mai bine de jumătate de secol (Zigu Ornea era unul dintre cei ştiau şi i-a spus, prin anii 80, chiar autorului cărții la care mă refer aici: „Este un jurnal al lui Mihail Sebastian (...), nu se ştie unde e, dar într-o zi o să apară, fii sigur!") nu au ținut seama de faptul că Sebastian însuşi atrăgea luarea aminte că o carte nu trebuie citită „mai mult pentru analogiile istorice decât pentru opera în sine". Dar nu numai atât. El pare să fi presimțit că jurnalul său va „cădea" într-o epocă de dramatice surpări – în primul rând ale conştiinței naționale şi ale conştiinței valorilor morale – ca şi cea în care îl ținuse, făcându-şi din el „*spațiul securizant* într-o lume mereu agresivă". De altfel, aminteşte criticul, au fost unii care, comentând jurnalul lui Sebastian, au semnalat „«potrivirile» de structură dintre România deceniului patru şi aceea a sfârşitului de secol!". În paranteză fie spus, România a cunoscut în secolul XX câteva decenii sinistre: al patrulea, al cincilea, al şaselea („obsedantul", cum l-a numit Marin Preda) şi ultimul („deceniul gol", cu sintagma lui Octavian Paler). Ceea ce nota Sebastian, în jurnal, cu privire la primul dintre cele amintite – şi citează, la rândul său, Ioan Holban – este pe deplin doveditor. „Potrivirile" sunt frapante: „E o îmbulzeală teribilă (de ordin moral) pretutindeni. Toată lumea se grăbeşte să ocupe poziții, să valorifice titluri, să stabilească drepturi. Nu pot. Nu mă interesează. Nu vreau. Cel mai bun lucru e aşteptarea. Acum nu se poate vorbi. Cel mult urla (...) Ce am de spus voi spune la timp. În nici un caz astăzi, când nu se mai aude nimic de atâtea țipete". Acel timp „aşteptat" nu a mai venit, din păcate, pentru scriitorul şi intelectualul Mihail Sebastian.

Mult mai la largul său, se simte Ioan Holban scriind despre acele jurnale care sunt rodul unui proiect literar, declarat sau numai sugerat. Este cazul lui *Octav Şuluțiu* – „primul autor român care vorbeşte despre obligația scriitorului de a ține un jurnal" – sau al lui *Pavel Dan*. Dacă ar fi să-mi exprim nişte preferințe aş opta în primul rând pentru „Ucenic la clasici" al lui *Costache Olăreanu*. Un titlu care evocă el însuşi, absolut memorabil, o experiență de scriitor polivalent şi rafinat. Ioan Holban face şi în cazul „Ucenicului la clasici" (1979) o critică de situare, raportându-l, firesc, la „specificul prozei lui Costache Olăreanu", la spiritul „târgoviştenilor", la tradiția autohtonă şi universală a speciei jurnalului „intim", identificând, totodată, „distanțele" pe care proza diaristului le ia „încă din 1950 față de scrisul colegilor de generație".

Dincolo de elementele de continuitate pe care le relevă Ioan Holban, n-aş trece, totuşi, cu vederea inegalitatea valorică a jurnalelor româneşti de până la 1990. Nu la fel stau lucrurile în ceea ce priveşte autobiografiile. Deşi mai puțini, doar 10, aici, autorii sunt, cum se spune, unul şi unul.

În partea a doua a volumului „Literatura română subiectivă de la origini până la 1990" *Ioan Holban* se ocupă, spuneam, de „Autobiografia literară", începând cu... începutul acestei specii la noi – „Istoria vieții mele", de Teodor Vârnav, scrisă în 1845 şi publicată, grație lui Artur Gorovei, în 1908. Este, precizează Ioan Holban, prima carte de amintiri din literatura română. Criticul pare a se feri să spună prima carte de memorii şi bine face. Deşi granița dintre „memorii" şi „amintiri" e de tot fluidă, de nu cumva inexistentă. Sunt însă alte scrieri româneşti mult mai vechi şi mai importante ce se circumscriu (şi) memorialisticii, înainte de toate cele ale bătrânilor noştri cronicari, făuritori de limbă literară românească şi naratori artişti în toată puterea cuvântului, cum ştim de la apariția *Istoriei* lui Călinescu încoace. Boierul moldovean Teodor Vârnav îşi povesteşte viața după modelul „anecdoturilor romaniceşti", intențiile lui, ne asigură Ioan Holban, „depăşind, în chip evident, simpla «dare de seamă» asupra vieții sale, structura cărții (cu capitole numerotate şi cu «rezumate» după modelul romanului picaresc), stilul «căutat» al unor secvențe, prezența «amintirilor-ecran», darul de a povesti şi chiar abilitatea de a construi conform unei «logici narative» specifice romanelor de mare circulație în epocă desemnând *literalitatea* primei noastre autobiografii".

În afara acestui boier anonim, pomenit cel mult în unele lucrări lexicografice, secțiunea „Autobiografie literară" cuprinde nume de cea mai mare rezonanță în literatura noastră clasică şi contemporană. Pe Teodor Vârnav îl urmează imediat, în cartea lui Ioan Holban, nimeni altcineva decât *Ion Creangă* – salt amețitor! – căruia criticul îi şi consacră cel mai întins studiu în care, de fapt, condensează excelentul eseu „Ion Creangă. Spațiul memoriei", pe care l-a publicat în 1984. Ceilalți scriitori ce intră în această „istorie" a autobiografiei sunt în ordine: *G.Ibrăileanu, N.Iorga, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, Marin Preda, Octavian Paler* (absent în prima ediție, din 1989, din cauză că numele său era interzis), *Livius Ciocârlie, Valeriu Cristea.*

Comentariile referitoare la unii dintre ei au desigur în vedere, conform titlului lucrării, scrierile autobiografice apărute până în 1990. Se întâmplă însă ca ei să fi scris sau/şi să le fi apărut „autobiografii" ori jurnale în anii de după 1989. Ioan Holban n-a trecut dincolo de acest hotar. Ar fi putut şi, cel puțin în cazul unora, s-ar fi impus să-l treacă. De exemplu *Mihail Sadoveanu* sau *Marin Preda*. Masivul volum de însemnări (conținutul a 25 de caiete) al celui dintâi, apărut în 2005, la Editura Junimea, „proiectează – cum afirma *Constantin Ciopraga* în studiul introductiv – lumini întregitoare asupra unui Sadoveanu necunoscut". Ştiu, tocmai această sintagmă – *Sadoveanu necunoscut* – pe care îl „proiectează" notațiile arhivate şi dactilografiate de Constantin Mitru, secretarul personal al scriitorului, şi de Maia Mitru, iar apoi structurate editorial de Olga Rusu, muzeograf şi cercetător La Muzeul Literaturii Române din Iaşi, poate ridica unele semne de întrebare asupra deplinei lor autenticități. Ceea ce cuprinde volumul – însemnări felurite, făcute, cu intermitențe, de-a lungul a 50 de ani (1906 – 1956) – nu constituie propriu zis un jurnal sau o autobiografie, decât în parte, dar nu putem ignora o mărturisire a lui Sadoveanu: „N-am alimentat notele biografice din cărți, de aceea cele mai multe sunt vagi ori cuprind inexactități. M-am gândit că unele lămuriri poate tot ar fi necesare acum, ca să se vadă de ce viața mea a fost aşa de puțin orăşenească şi aşa lipsită de viclenie".

„Jurnalul intim" al lui *Marin Preda* a apărut în 2004 (Editura Ziua), dar datează din primele decenii ale celei de a doua jumătăți a secolului trecut, încât şi-ar fi aflat locul întru totul motivat la secțiunea I al cărei obiect este chiar „jurnalul intim". Nu e o operă de „diarist de profesie" – cum observă însuşi editorul (împreună cu Oana Soare) şi autorul „Introducerii" volumului de peste 550 de pagini, *Eugen Simion* -, întrucât Marin Preda, ca şi G.Călinescu, nici nu agrea genul (sau specia), dar este totuşi – spune criticul amintit şi nu pot decât să subscriu – „*un jurnal intim în* sub *formă momentele de criză morală sau, mai obiectivă, un jurnal de creație",* în fine, opera „unui mare moralist".

Lipseşte din panorama lui Ioan Holban şi *E. Lovinescu*, cu cele şase volume de *Agende*, operă vastă ce acoperă două decenii din biografia marelui critic, din 1923 până în 1943, când moare. Adică, o întreagă epocă, înainte de toate literară. Ultimul volum a apărut în 2002 şi are 700 de pagini, iar cea din urmă însemnare este datată 12 iulie 1943, cu patru zile înainte de moartea marelui critic.

Mai frustrant este sentimentul pe care l-am avut în cazul altor trei scriitori: *Octavian Paler, Livius Ciocârlie* şi *Valeriu Cristea*. „După-amiaza de sâmbătă" a lui Valeriu Cristea (1988) presupune legătura firească, aş zice obligatorie, cu „Bagaje pentru Paradis" (1997). Şi invers. Una fără cealaltă e ca un portret neterminat. De asemenea, în momentul acesta, Octavian Paler - „autobiografistul", e de neconceput fără „Autoportret într-o oglindă spartă", chiar dacă „Viața ca o coridă" la care se limitează Ioan Holban este o culme a genului la noi, alături de „Viața ca o pradă" a lui Marin Preda. E drept, criticul menționează la începutul textului său „Autopor-

tretul", eveniment editorial al anului 2004, într-un fel de fişă bibliografică. Dar atât şi nimic mai mult. Livius Ciocârlie este reprezentat, şi el, incomplet ca diarist, fără jurnalul său – „De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri".

Ioan Holban mi-ar putea replica, firesc, invocând perioada pe care a avut-o în vedere. De acord. Dar măcar autorii care au intrat „de drept" în prezenta istorie se cuvenea să fie aduşi la zi. Altminteri, observaţiile de mai sus nu se vor neapărat un reproş, ci încă un argument în pledoaria mea ca Ioan Holban să nu se descurajeze şi să-şi continue demersul cu o panoramă a literaturii subiective de după 1990, cu toate dificultăţile pe care le presupune străbaterea a ceea ce numeam hăţişul diaristic şi autobiografistic postdcembrist, din care se ieşesc mulţi eroi de mucava, personaje „năpârlite" ori deghizate, măşti, nu o dată groteşti, dar şi autori de scrieri confesive de incontestabilă valoare, relevante pentru un timp sau altul al istoriei postbelice, ca şi pentru traiectoria unor scriitori importanţi. A se vedea, pentru a da doar două exemple, „Memoriile din când în când" ale lui *Constantin Ţoiu* şi cele ale lui *Nicolae Breban* intitulate „Sensul vieţii".

Cu totul remarcabile sunt eseurile critice consacrate lui *Ion Creangă* şi *G.Ibrăileanu*. Ele conţin observaţii şi idei vădind o lectură literalmente modernă, unele preluate şi valorificate tacit în cărţi despre cei doi ale altor autori, apărute după anii 80, când Ioan Holban a publicat amintitul „Ion Creangă. Spaţiul memoriei", volumul „Proza criticilor" şi, bineînţeles, prima ediţie a „Literaturii subiective...". Reiterând şi aprofundând ideea *legăturii genetice* dintre „ Amintirile din copilărie şi adolescenţă" ale lui Ibrăileanu şi romanul „Adela", criticul reliefează conexiunile dintre cele două scrieri, atât în ceea ce priveşte „conturarea unui anumit tip de sensibilitate, prin care cei doi – narator şi personaj – şi-l proiectează în psihologia intelectualului dintr-o epocă trecută, cât şi la nivelul *construcţiei narative*; *Amintirile* şi *Adela* se dezvoltă pe temeiul raportului dintre *imaginea ideală* şi aceea *materială* a femeii pe care îl relevă două fragmente identice în spiritul, dar şi în litera lor, aparţinând textului din 1911 şi celui din 1933: personajul romanului (*Emil Codrescu* – n.mea) şi naratorul *Amintirilor* vorbesc la fel despre evoluţia unui sentiment al *dragostei filiale* care se transformă în *iubire* pentru imaginea ideală a «icoanei mamei»".

Sunt reproduse, pentru demonstraţie, cele două ample fragmente. Ni le reamintim, citând doar fie şi câteva fraze din fiecare. Mai întâi, din *Amintiri*: „Mama mea mă iubea cu toată puterea unei naturi concentrate şi a unei vieţi care fusese tristă. Mi s-a spus că era o femeie înaltă, tăcută şi frumoasă. Ea suferise mult, căci multă vreme luptase cu cea mai grozavă sărăcie, lucrând zile şi săptămâni la o cusutură, pentru care lua câţiva lei, căci bunica mea rămăsese fără mijloace (...) Eu nu ţin minte cum era la faţă, decât foarte vag. Am mai mult o impresie nelămurită despre *fiinţa* ei, despre *esenţa* ei sufletească, despre ceva cald şi lipit cu patimă de copilul acela, care azi sunt eu (...) Ea a murit la vârsta de 31 de ani, şi o văd ca o fată. Mama mea, acum când eu am 40 de ani, când sunt mai bătrân decât ea, îmi apare într-un chip foarte curios, pe care e greu să-l exprim. Mama mea *este mai tânără decât mine* (...) La toamnă sunt 35 de ani de când a murit. Ea mai trăieşte în mintea câtorva oameni şi mai ales într-a mea. Când nu voi mai fi eu, urma pe care a lăsat-o ea în acest infinit se va şterge pentru totdeauna". Şi, în fine, din „jurnalul" lui Emil Codrescu, substanţa romanului *Adela*: „Azi se împlinesc 36 de ani de la moartea mamei... Timpul vine din viitor, trece în urmă, se dărâmă peste ea, o acopere, o face tot mai inexistentă, căci morţii mor şi ei, mereu. Când voi dispărea şi eu, va fi murit şi ea complect din univers. Prea mic, când a murit, eu n-o mai ţin minte, imaginea ei mi-am creat-o mai târziu, în copilărie, după o fotografie rea şi ştearsă, pe care am înviat-o şi colorat-o cu tot ce am auzit de la alţii şi cu propria mea fantezie: o fată tăcută, înaltă cu păr castaniu, cu ochi căprui. Amintire a unor imagini arbitrare de altădată, aceasta şi atâta *este* mama (...) Astăzi o simt fiică (...) Ca şi furtunile, care răscolesc numai faţa oceanului, pasiunile tinereţii au venit şi au trecut, dar în adâncurile cele din urmă ale sufletului dragostea pentru imaginea fetei moarte a rămas intactă, neamestecată, de o esenţă unică, şi în nopţile senine, în prima tinereţă şi uneori şi astăzi, când mă simt singur, nedreptăţit, nefericit, mi se pare că mă priveşte cu grijă şi duioşie, aplecată peste o balustradă ideală din spaţiile interplanetare".

Avem aici, dincolo de analiza lui Ioan Holban şi de speculaţiile sale, nu puţine incitante, fecunde, ceva foarte simplu de observat, dar foarte important, în fond cel mai important lucru: cum o (auto)biografie (sau, mă rog, jurnal) devine Literatură (cu majusculă), căci, aşa cum probabil nimeni nu se mai îndoieşte, „Adela" este un mare roman, o capodoperă.

În teritoriul marii literaturi, al capodoperei, ne aflăm, desigur, şi cu celebrele „Amintiri din copilărie" ale lui Creangă, scriitorul care, aşazicând, are partea leului în cartea lui Ioan Holban, rezervându-i-se nu mai puţin de 50 de pagini, din cele aproape 320. Luând în considerare ceea ce s-a scris despre genialul humuleştean înaintea sa, criticul abordează opera acestuia din diverse unghiuri, unele inedite, menite să dezvăluie structurile narative, întrepătrunderea nivelurilor temporale, ce se află dincolo de măştile prozatorului (umilinţa disimulată, autoironia), raportul dintre faptul şi evenimentul biografic istoriceşte atestate şi autoficţiune, unicitatea stilului.

Aş încheia cu cuvintele autorului: „Oricâte modificări va fi suportat (şi, sper, va mai suporta la o nouă ediţie – **nota mea**) proiectul iniţial al cărţii de faţă, conturat cu aproape treizeci de ani în urmă, convingerea autorului şi, implicit, obiectivele sale au rămas mereu aceleaşi: jurnalul intim şi autobiografia sunt *literatură,* fiecare text fiind interogat în perspectiva descoperirii structurilor, a acelor «semne» inconfundabile care conferă identitate lumii literaturii; «bornele» ce marchează «frontierele» ei nu sunt nicidecum jurnalul intim şi autobiografia literară".

Costinela Rolea

IZOMORFISMELE ACVATICULUI ŞI TIPOLOGIA PERSONAJELOR ÎN ROMANELE LUI ALESSANDRO BARICCO (II)

Ocean mare, al doilea roman al său, a fost şi el răspândit în multe țări, iar autorului i-a adus Premiul Viareggio. În încercarea descoperirii eului orfic al lui Baricco, va trebui să ne oprim mai întâi la însuşi titlul operei. Marea din acest roman se revelează în fața cititorului în toată plinătatea ei de senzații: ea e adâncă, misterioasă, cuprinde întreg orizontul cognoscibil al omului; e spațiu de naştere, renaştere şi moarte, loc al ivirii germenilor vitali dar şi martoră a cruzimii şi inefabilului. *Ocean mare* pare să înghită totul în burta lui/ei cea mare, asemenea chitului din povestea biblică sau a piesei lui Marin Sorescu. Aici, ca şi în *Iona*, marea e spațiu bivalent, dătătoare de viață şi libertate sau orizont-limită a cunoaşterii umane. Personajele însele îşi aleg statutul *vis à vis* de această instanță indestructibilă a naturii, ele sunt fie victime ale propriei nesocotințe în zadarnica lor încercare de a prinde în materie umană, efemeră, perisabilă necuprinsul apei mării, fie pacienți vindecați de imensitatea oceanului căruia îi încredințează temerile negre şi frica de a trăi.

Tipul de adeziune la lume, izomorfismele lui Alessandro Baricco țin evident de sfera acvaticului. Marea ajunge, pe rând, din cadru al acțiunii, subiect de meditație al diverselor personaje, topos al unor întâmplări ce frizează patologicul atingând chiar statutul de personaj:

> *„[...] undele mării se revelează cu surpriza nu a unei entități străine sau potrivnice a omului ci ca parte integrantă a ființei sale. Marea ca prieten, marea ca uitare sau remediu, marea ca revelare sau speranță, ca disperare sau confort, marea nesfârşită, marea ocean în care totul se pierde şi totul se regăseşte, o mare care găzduieşte destinul şi îl dăruieşte vântului ca adieri ale brizei marine."*[1]

Marea e astfel mai mult decât o simplă entitate: ea are o existență fără vârstă, veşnică şi nesupusă nici unei legi, rebelă şi capricioasă, conducându-se după propriile reguli stabilite de propria stare de agregare, dar această stare e suspendată undeva între existență şi non-existență. Marea lui Baricco nu îşi revendică acest drept de a fi, ea există în ciuda tuturor şi întruchipează originea vieții, infinitatea posibilităților, virtualul, ne-formatul, sământa primordială, ea are toate semnele unei dezvoltări viitoare dar şi amenințările de resorbție.

Natura sa dual se reflectă în atitudinea personajelor față de ea: unele îi cerşesc mila invocând vindecare şi proclamând puterea terapeutică a acesteia (doctorul Atterdel) ori alții încearcă să o înlănțuie în formule sau tratate ştiințifice ori transpuneri plastice (Bartleboom, Plasson). Reacția mării e evidentă – îi pedepseşte pe toți cei care încearcă să-i fure eternitatea ori încearcă să o imite prin influențarea de natură psihică, iar pe cei pe care marea îi surprinde umili sau precauți şi înspăimântați față de imensitatea sa, îi răsplăteşte prin aducerea conştiinței în sufletele lor debusolate. Marea însăşi pare a fi busola imensă a întregii lumi, la ea se raportează toate evenimentele lumii, către ea se scurg toate cursurile minuscule de apă care par a se înclina asemeni unor slujnice în fața stăpânei supreme (la fel cum în *Biblie*, prin analogie cu eul orfic al pământului şi cel al aerului, în visul lui Iosif se arată cei unsprezece snopi de grâu plecați, respectiv soarele, luna şi unsprezece stele închinându-se în fața sa), toate drumurile convergând spre ea. Odată cu ea începe şi se sfârşeşte totul, ea este matricea fecundă, mama primordială dar şi locul ultim al refugiului existențelor umane înainte de alunecarea în moarte. De fapt, îmbinarea celor doi termeni – „ocean" şi „mare" – se relevă şi mai acut în această corespondență de tip masculin şi feminin, ying şi yang. Oceanul este, prin excelență, exponentul virilității acerbe, „apa oceanului e înspumată, fecundantă, masculină"[2], în timp ce marea întrupează fecunditatea virginală:

> *„În tradițiile ebraice şi creştine apa simbolizează mai întâi originea creației, mamă şi matrice. Obârşie a toate câte sunt ea este manifestarea transcendenței şi de aceea trebuie considerată o hierofanie. [...] Apele reprezentând totalitatea posibilităților de manifestare, se împart în* ***Ape superioare****, care corespund posibilităților fără formă, şi* ***Ape inferioare****, care corespund posibilităților cu formă; în cartea lui Enoh, această dualitate este transpusă în termenii unei opoziții sexuale. [...] Origine şi vehicul al oricărei forme de viață, seva este apă şi, în anumite alegorii tantrice, apa reprezintă prana, sufletul vital*."[3]

În consecință *ocean mare* e o simbioză, un hibrid între elementul feminin şi cel masculin care reîntregeşte cuplul primordial şi androginizează natura. Această bivalență a *corpus*-ului acvatic simbolizează perfecțiunea *a priori*, toposul ideal din care se naşte eternitatea şi în care se varsă efemeritatea. Tocmai de aceea, puterea

lui e demiurgică: creația şi extincția sunt produse ale aceleiaşi eide (Platon), „*marea e un mod de a pierde totul, pentru a regăsi totul*”[4], o existență inefabilă care dă numeroase posibilități eventualului exploatator. Alessandro Baricco e fascinat de puterea acestei regine supreme care îi subjugă eul creator, etalându-se cu tuşe fluide pe tot parcursul romanului: „*Această poveste este, de fapt, despre un imens joc de puzzle: piese care se adună şi care se despart. Este despre a lăsa lucrurile nedefinite. Este despre mare: te poți scufunda în ea, te poți uda, dar nu poți respira sub ea.”*[5] Însă personajele din *Ocean mare* nu au această rațiune de „a încerca marea cu degetul.” Ele se avântă fie direct în mijlocul ei, fie păstrează distanța intuind un blestem care pluteşte deasupra-i. Marea dăruieşte, dar îşi reclamă şi dreptul la posesiune asupra supuşilor. Marea lui Baricco face încă mai mult decât atât, ea cheamă ca o stăpână slugile neputincioase care nu i se pot opune şi, în acelaşi timp, „***pulsantă**, marea dă ritmurile vitale fiecărui personaj, şi decide, **potentă**, destinele oamenilor*.”[6]

Se cuvine să menționăm, din motive care se vor revela pe parcursul studiului, că romanul e secționat pe trei mari părți: *Hanul Almayer*, *Pântecele mării* şi *Cântecele întoarcerii*. În prima parte este prezentat *topos*-ul şi se țese încet intriga romanescă, a doua carte este o amplă descriere a unui eveniment aparent lipsit de legătură cu prima parte a operei dar care va contribui substanțial la soluționarea misterelor din ultima secțiune în care toate personajele îşi primesc destinul conform cu starea lor meritorie şi cu atitudinea oceanului mare față de ele.

Cititorul, aflat în fața mării, o găseşte deopotrivă calmă şi relaxantă, cu proprietăți curative – ca în cazul tinerei Elisewin – dar şi furtunoasă şi neliniştitoare – vorbim aici de profesorul Bartleboom şi de pictorul Plasson – al căror eu lăuntric e tulburat de încercarea atingerii unei utopii. Zădărnicind orice sforțare a umanului de încătuşare, marea e descrisă prin intermediul frazelor fluide şi alunecoase dar nu mai puțin seducătoare ale autorului:

„[...] unda, după ce fusese ruptă la vreo zece metri mai în spate, se alungea – devenită lac, şi oglindă şi pată de ulei – urcând din nou clinul delicat al plajei şi oprindu-se în cele din urmă – tivul extrem ornat de un delicat perlage – pentru a ezita o clipă şi, în sfârşit, învinsă, ispitea o retragere elegantă lăsându-se să alunece în spate, de-a lungul unei căi de întoarcere aparent uşoare dar, în realitate, pradă destinată aviditații spumoase a acelui nisip care, până aici timid, se trezea pe neaşteptate şi, scurta cursă a apei rotite, se evapora în neant. [...] Nu era vers pentru a opri acea apropiere continuă de creație şi distrugere.”[7]

Iată cum până şi elemente ce țin de eul orfic al pământului suferă o acțiune de fluidizare, de rarefiere a compoziției compacte. Tocmai la granița dintre acvatic şi terestru apare un alt element hibrid: hanul Almayer. Pentru cei mai mulți critici ai romanului acesta este „*un non-loc care se înfățişează lângă o non-mare într-un non-timp, el este Locul prin excelență, punct de destinație a miliarde de destine care au propriul lor timp de povestit, care vor cu disperare să fugă, ajungând într-un loc al tensiunilor supreme şi, mai presus de toate, emotive.”*[8] Proiecție, pe de o parte, a acvaticului, pe de alta a terestrului, acest topos este disputat de cele două entități existențiale. Beneficiind de o amplasare perfectă din punctul de vedere al antreprenorului turistic, hanul e loc de refugiu pentru toți cei oropsiți de soartă, el pare mai mult o pensiune sau un azil de refacere a rănilor psihice care au nevoie de atenta, delicata putere tămăduitoare a apei.

Personajele care dețin şi administrează acest amplasament surprind prin inadvertența ocupației lor: Dira întruchipează autoritatea şi eficiența, însă are numai zece ani, lucru care trimite la alte eventuale implicații – în timp ce adulții sunt măcinați de probleme existențiale ale sufletului, copiii sunt ființe protejate ale mării pe care o deservesc, indirect, şi care fac trecerea de la cele două stări de agregare ale ființei: cea solidă şi cea lichidă. Răsturnarea sistemului de valori e evidentă: în hanul Almayer domneşte o ordine inversă, înțelepciunea e dată copiilor – Dira conduce cu o mână de fier pensiunea luând întotdeauna cele mai bune decizii şi oferind maximum de discreție şi confort, oaspeții hanului necunoscându-se între ei cu toții, iar Dood este întruparea unui mini-Merlin care are puteri telepatice făcându-l pe profesorul Bartleboom să viseze ce vrea şi citindu-i gândurile. Astfel hanul Almayer apare ca *„un loc în care timpul pare să nu existe, dar în care toți îşi întâlnesc propriul destin, punctul de întâlnire al vieților povestite în această carte, loc de refugiu pentru unii, şi loc de fugă pentru alții.”*[9] Abia întrezărită pe timp de furtună, pensiunea e, în genere, un loc straniu, revendicat de două elemente primordiale ale lumii, el e gazda sufletelor rătăcitoare, spațiu a-topic suspendat între pământ şi mare. Hanul se încarcă de un puternic potențial aluziv şi fantastic, sub acoperişul său personajele romanului relaționează cu universul mitic al mării şi cu propriul destin, a cărui metaforă e însăşi marea.

Revenind la personajele-copii, îi vom găsi zugrăviți cu mare lejeritate între filele romanului, de fapt, nimic nu pare nelalocul lui iar cititorul e invitat să accepte totul cu aceeaşi naturalețe cu care scriitorul şi-a aşternut pe hârtie gândurile. Dira, fetița-administrator, e peste poate dovada cea mai pregnantă a manierismului pedant:

„– Bartleboom...
Da?
Domnişoarele nu se întreabă ce vârstă au.
E adevărat, mă scuzați.
Primul etaj. Ultima cameră în capătul coridorului.”[10]

Iată cum Dira îl tratează pe oaspetele său ca o veche antreprenoare spunându-i, ca unui copil, ce se face şi ce nu se face să spui unei „domnişoare”, pe când celălalt copil, Dood, radiază o înțelepciune stranie: „*Dumneavoastră sunteți simpatic. Măcar când o să ple-*

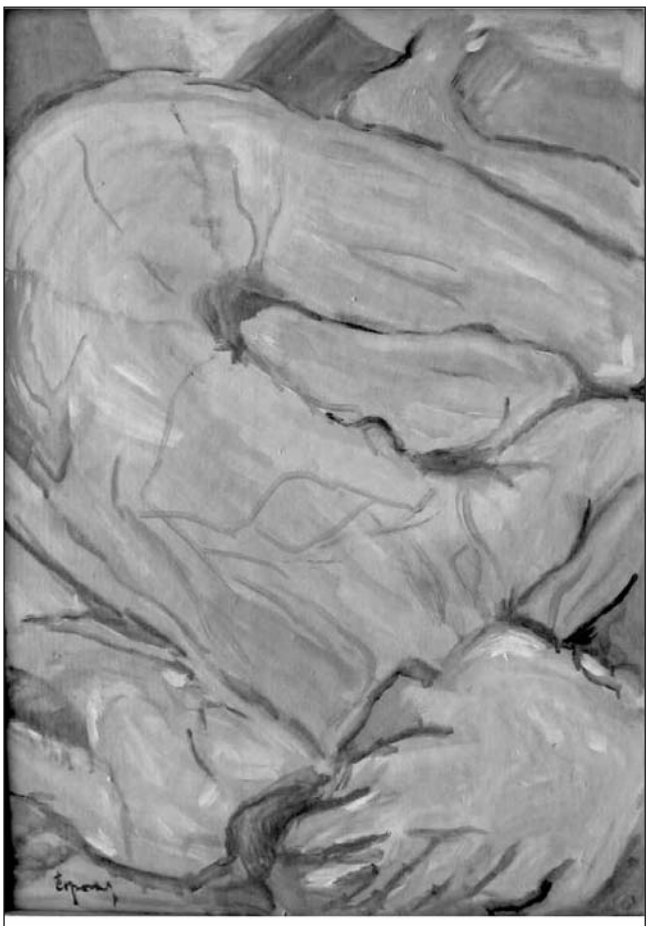

Spirala

cați veți fi mai puțin imbecil."[11] Reacția respectatului profesor se lasă însă aşteptată, ba chiar, la un moment dat, ea uită să mai apară lăsând loc doar unui sentiment de confuzie: „*Creştea, în Bartleboom, curiozitatea de a şti cine îi educase, pe copii aceia. Un fenomen, evident*."[12] Dar încă înainte de contactul cu aceste ființe stranii apare confruntarea cu o primă realitate palpabilă a hanului ce reflectă pe deplin natura mistică a locului: „*Cărțoiul cu semnăturile oaspeților aştepta deschis pe un pupitru de lemn. Un pat de hârtie abia refăcut care aştepta visele unor alte nume. Pana profesorului se insinuă cu voluptate în aşternut*."[13] Iată că registrul oaspeților menține ideea nefirească ce se leagă inevitabil de acest han: în loc să fie un registru cu file care se pot întoarce, acesta este o prezență ale cărei pagini sunt şterse de o entitate necunoscută pentru ca următorii oaspeți să-şi poată marca numele. Apare aici şi ideea de nume ca expresie a personalității, unitate ce înglobează în mod necesar întregul eu al unui individ. Având ca punct de plecare această teorie starobinskiană putem deduce cu uşurință metamorfozele eului creator: la un punct se află prezențele feminine – Ann Deverià şi Elisewin –, la un altul prezențele masculine – Bartleboom, Plasson, Adams, Savigny şi Langlais – iar la celălalt, părintele Pluche, baronul Carewall, doctorul Atterdel, Edel Trut şi Dira, Dood şi Ditz.

Personajele romanului sunt stranii, contribuind şi ele din plin la menținerea atmosferei mirifice şi la curgerea fluidă a firului narativ. Fiecare dintre oaspeții hanului Almayer este un suferind, un suflet damnat de ceva sau de cineva şi care se zbate pentru reintrarea în normalitate. Această reintegrare în circuitul lumii cotidiene e văzută sub semnul tratamentului marin, „*apa este un mijloc de purificare rituală – abluțiunea înseamnă în acelaşi timp purificare şi regenerare*."[14] Însă această terapie e şi ea bivalentă: pacientul poate fi vindecat sau poate sucomba în urma şocului cu materia acvatică ce adăposteşte în ea nucleul unei forțe magnifice: „*A te cufunda în apă şi a te coborî în ea fără a te dizolva total, în afară de cazul morții simbolice, înseamnă a te întoarce la origini, a-ți regăsi obârşia într-un imens rezervor de potențial, trăgând de acolo forțe noi; este o fază trecătoare de regresie şi dezintegrare de care depinde o fază progresivă de reintegrare şi regenerescență*."[15] Acest risc şi-l asumă toți oaspeții hanului, începând cu sensibila Elisewin şi sfârşind cu încrezătorul Bartleboom.

Plasson pare să fie măcinat de o problemă nouă care n-a apărut decât odată cu venirea sa la han: deşi e un pictor excelent al naturii şi al oamenilor, nu poate desena marea pentru că nu ştie de unde să o înceapă, nu îi găseşte „ochii" – element care reprezenta punctul de plecare al portretelor sale. Or a privi în ochi o persoană înseamnă a-i cunoaşte abisurile sufletului, pe când marea, neavând aceste orificii, îi apare pictorului ca o formă supărătoare a cărei înțelegere nu o poate cuprinde în universul lui cognoscibil: pânza. Plasson nu gândeşte şi nu simte, el pictează, pensula, culoarea şi canavasul părând a fi prelungiri ale simțurilor sale, tocmai de aceea el încearcă să picteze marea cu marea însăşi: „*Pe buzele doamnei rămâne umbra unui gust care o constrânge să gândească «apă de mare, acest om pictează marea cu marea» şi e un gând care dă fiori*."[16]

Pentru el, însă, marea va fi fatală: reuşind să picteze o colecție de 41 de tablouri – aproape toate în alb şi doar cu câteva tuşe de albastru – va fi răpus de pneumonie tocmai pentru că îşi petrecuse atât de mult timp cu picioarele scăldate în apa mării care l-a pedepsit aspru pentru dorința lui de a-i transpune „chipul", de a-i fura din perfecțiune – căci, un act mimetic nu este similar eidei. Revelația îi apare totuşi cu câteva clipe înainte de moarte, cu o luciditate dezolantă: *„Nu e o chestiune de culori, e o chestiune de muzică, înțelegeți? Am investit atâta timp dar acum (stop)*."[17] Remarcăm, iată, prezența unui element nou, muzica – o parte a mitului personal al autorului, reflectare a preocupărilor acestuia față de muzică. În mod vădit, elementul căutat cu disperare pentru reîntregirea jocului de *puzzle* al pictorului rezidă în sunet şi, mai mult, în muzică, adică în armonie. Sfârşitul pictorului idealist surprinde un alt aspect al stingerii sale: „*Plasson muri senin, în deplină solitudine şi cu sufletul în pace. [...] Acum se odihneşte, din dorința lui explicită, în cimitirul din Quartel. Piatra funerară, de pe mormântul lui, e din piatră simplă. Complet albă.*"[18] Cu alte cuvinte, tămăduirea s-a înfăptuit în cele din urmă, iar regăsirea de sine e atât de profundă încât răz-

bate şi dincolo de mormânt. El este, totuşi, la rându-i, cauză a schimbării unui individ.

Să ne amintim că, la venire, Bartleboom nu era preocupat decât de propria activitate de cercetare, mai mult sau mai puțin idealistă, fiind un egocentric decupat, parcă, din tiparele iluministe. Legătura dintre cei doi se bazează pe elementul comun de studiu: marea. Profesorul încearcă să stabilească punctul în care se termină marea pentru a redacta *Enciclopedia limitelor întâlnite în natură cu un supliment dedicat limitelor facultăților omeneşti*, iar pictorul încearcă să portretizeze marea. În timp ce unul vrea să descopere sfârşitul ei, celălalt nutreşte la începutul ei, însă, amândoi sunt nişte învinşi în competiția lor cu marea-ocean. Titlul enciclopediei lui Bartleboom este el însuşi enciclopedic, surprinzând imposibilitatea realizării proiectului, dar acest lucru nu pare să-l împiedice pe autor să-şi reorienteze cercetările, ținând cont de faptul că: *„Marea imensă, oceanul mare, care aleargă la infinit dincolo de orice privire, imensa mare omnipotentă – există un loc în care se termină şi un moment – imensa mare, un loc foarte mic şi o clipă de nimic."*[19] De fapt, marea nu se sfârşeşte, limitele ei fizice fiind doar concesii ale omenescului pentru că marea e răspândită pretutindeni, în sufletul fiecărui iubitor şi adorator al ei.

Dar aceasta nu este singura utopie întrezărită de idealistul profesor, el ține o cutie de mahon plină de scrisori adresate unei iubite imaginare, adorate, venerate, pe care să le poată dărui viitoarei soții cu aerul că a aşteptat-o dintotdeauna:

> *„Pune stiloul jos, îndoaie foaia, o bagă într-un plic. Se ridică, ia din cufărul său o cutie de mahon, dă la o parte capacul, lasă să cadă înăuntru scrisoarea, deschisă şi fără adresă. În cutie sunt sute de plicuri identice. Deschise şi fără adresă. Are 38 de ani Bartleboom. El crede că într-un loc oarecare, în lume, va întâlni într-o zi o doamnă care, din totdeauna, e doamna lui. De fiecare dată se plânge că destinul se încăpățânează să-l facă să aştepte cu atât de nedelicată stăruință, dar cu timpul a învățat să accepte lucrul acesta cu seninătate. Aproape în fiecare zi, sunt ani de-atunci, ia stiloul în mână şi îi scrie. Nu are nume şi nu are adrese de scris pe plicuri: dar are o viață de povestit. Şi cui, dacă nu ei? El crede că atunci când se vor întâlni va fi frumos să-i aşeze în poală o cutie de mahon plină cu scrisori şi să-i spună*
>
> *-Te aşteptam.*
>
> *Ea va deschide cutia şi încet, când va dori, va citi scrisorile una câte una şi privind un fir kilometric de cerneală albastră va număra anii – zilele, clipele – pe care bărbatul acela, înainte de a o cunoaşte, i le dăruise deja. Sau poate, mai simplu, va răsturna cutia şi uimită în fața acelei caraghioase ninsori de scrisori va surâde spunându-i acelui om*
>
> *–Eşti nebun.*
>
> *Şi-l va iubi pentru totdeauna*."[20]

Iată un alt element ce ține de mitul personal al autorului: ninsoarea. Fie ea şi figurată, nu prea îşi are locul într-un topos dominat de căldură ci, mai degrabă, este o transpunere inconştientă a unei realități din viața scriitorului – Baricco e născut la Torino, oraş montan – legată şi ea de acvatic: zăpada e materie lichidă solidificată de mase de aer rece, fuziune a izomorfismelor acvatice şi aeriene.

Bartleboom îşi află, însă, eşecul şi pe plan afectiv tocmai din cauza acestei cutii miraculoase. Întâlnind marea iubire, o pictoriță celebră, el trăieşte o dramă interioară: cutia cu scrisori era deja dăruită femeii cu care era logodit, iar travaliul de a aduce acest obiect de la o femeie la alta îl va costa fericirea. Astfel, el va oscila între două întrupări ale aceleiaşi femei: una e pictoriță, cealaltă pianistă, surori gemene, însă drumul de la una la cealaltă îl surprinde mereu pe picior greşit, iar în final, va ajunge să le piardă pe amândouă. Sfârşitul lui este asemănător cu cel al lui Plasson, calm, liniştit, lipsit de spectaculozitate, lăsând, totuşi, în urma-i un gol de neumplut şi o impresie personală: *„Eu am văzut odată îngerii. Stăteau pe țărmul mării*."[21]

Personajul care întrupează reuşita purificării prin terapia acvatică e tânăra Elisewin, în cazul căreia marea îşi dezvăluie proprietățile curative. Să nu uităm că Jean Chevalier spunea că:

> *„apa are prin ea însăşi o virtute purificatoare şi aceasta este un motiv în plus ca să fie considerată sacră. [...] ea şterge toată fărădelegea şi toată necurăția. Dezbărarea de omul dinainte, sau mai degrabă această moarte de o clipă a istoriei poate fi comparată cu un potop, deoarece acesta simbolizează o dispariție, o stingere: o epocă piere, o alta, nouă, se naşte. Pe lângă virtutea purificatoare, apa mai are şi o putere soteriologică. Imersiunea este regeneratoare, este un fel de renaştere, în sensul că plasează ființa într-o stare nouă.*"[22]

Sensibila adolescentă suferă de o boală rară care îi duce aproape de paroxism pe cei care o iubesc – tatăl, bătrânul Carewall şi părintele Pluche– sunt îngrijorați de hipersensibilitatea ei. Viața acestei ființe ține mai mult de eteric, ea plutind între existență şi non-existență, alunecând într-o stare de calm general, depănându-şi starea de a fi într-o linişte sublimă, embrionară, ferită de tumultul vieții trepidante. Ea, însă, va reuşi să capete controlul asupra vieții făcând uz de influența benignă, de această dată, a mării. Vindecarea e surprinsă într-o lumină apoteotică: furtuna care zguduie marea, sentimentul acut al vieții care începe brusc să curgă prin venele Elisewinei, regăsirea sufletelor pereche care, deşi aparțin unor universuri paralele, se completează reciproc. Baricco surprinde această explozie de vitalitate într-o notă proprie: de-a lungul a două pagini cititorul nu va găsi nici un punct, ci doar o singură frază molcomă, fluidă, înglobând în ea un univers al cunoaşterii şi al descoperirii, adunând elemente disparate

şi alcătuind un tot al perfecțiunii. Este, poate, una dintre cele mai reuşite recompuneri ale cuplului androgin din literatura contemporană, fiecare element *ying* găsinduşi un corespondent *yang*, alcătuind, astfel, echilibrul perfect, armonia desăvârşită.

Şi cu aceasta Elisewin este livrată vieții, născută ca ființă umană capabilă de a simți. Însă cuplul primordial se destramă, iar tânăra rătăceşte în încercarea de a înlocui jumătatea pierdută, fără succes. Dezolarea e palpabilă, surogatul perechii ideale se stinge de durerea de a se şti un simplu înlocuitor, un învins în fața încercării lui de a-i oferi totul femeii iubite. Elisewin sfârşeşte prin conştientizarea faptului că Adams – sufletul-pereche – e de neînlocuit în inima ei, iar marea e prea puternic înfierată în sufletul ei pentru a putea fi ştearsă de prezența unui pământean. Asistăm, deci, la o nuntire de proporții fantastice între două regnuri, cel uman şi cel acvatic.

Părintele Pluche, deşi nu se numără printre pacienții hanului Almayer, ajunge să fie contaminat de nebunia latentă a oceanului mare. Despărțit de protejata sa, el se refugiază în scrierea unor poeme religioase menite să-i aducă mântuirea, căci el a păcătuit văzând marea şi adorând-o pentru minunea săvârşită în cazul adolescentei. Dorința lui ultimă e aceea ca „*Să alunece mai departe/ această rugăciune/ cu forța cuvintelor/ dincolo de colivia lumii/ până cine-ştie unde./ Amin*.”[23] Iată, aici, dezvăluindu-se un alt element al mitului personal al autorului: puterea logosului, care împrumută şi valențe biblice – „La început a fost Cuvântul” –, ea fiind în posesia creatorului, fie el ființă divină, fie eu creator, instanță care dă viață unei idei prin instaurarea sa într-un topos temporal.

Ann Deverià, frumoasa doamnă adulteră, se află la han în urma descoperirii de către soț a infidelității conjugale, un fel de ostracizare cu rol de penitență, percepe vindecarea ca pe o înțelegere a sinelui, o întâlnire cu eul propriu şi nebulos, o recunoaştere a valorilor. Se vorbeşte aici, indubitabil, de imaginea în oglindă a propriei personalități: sinele privind către sine, încercarea de identificare a două jumătăți care formează un întreg. Spre deosebire de ceilalți, Ann nu caută compania cuiva ci îşi urmăreşte ecourile propriei personalități raliindu-se dictonului latin „*Nosce te ipsum*!” în încercarea de atingere a absolutului cognoscibil. Această soție infidelă este exponentul singuraticului, al omului care caută idealul dincolo de relațiile sociale, pe care le respinge cu înverşunare. Or, tocmai de aceea, căutarea ei este cu atât mai valoroasă, ea nu se înscrie pe făgaşul colectivității ci constituie, înainte de toate, o călătorie inițiatică îndreptată către valorile primordiale ale universului.

Cartea *Pântecele mării* e o stranie ipostază a eului orfic acvatic. Dacă, până acum, ocean mare era exponent al calmului şi non-violentului, această secțiune narativă probează cealaltă fațetă a monedei, aceea că „*apa este simbol al dualității sus-jos: apa ploilor – apa mărilor. Una este curată, cealaltă sărată. Apa curată este simbolul vieții, ea este creatoare şi purificatoare; apa amară aduce blestemul.* ***Apele învolburate*** *sunt semnul răului, al dezordinii. [...] Apele amare ale Oceanului reprezintă amărăciunea inimii*.”[24] Aici furia nestăvilită a naturii se dezlănțuie în mod crud producând traume de neşters în conştiința umană. Naufragiul navei numită simbolic *Alliance* cauzează dezbinarea echipajului care reuşeşte să scape rătăcind, în derivă, pe o plută. Însă, pe această „punte a suspinelor” lupta pentru supraviețuire îl reduce pe om la un animal primitiv, mânat de instinctul de securizare şi de potolire a foamei care stau, şi după Freud, la baza piramidei trebuințelor. În mijlocul oceanului fiecare se zbate pentru o clipă de existență. Naturalismul pregnant al scenelor exacerbat de violente contrastează flagrant cu descrierile fluide ale vieții la malul mării. Canibalismul se instituie ca măsură necesară pentru cei care vor să apuce următorul răsărit de soare. Într-un asemenea climat pestilențial, colcăind de abjecția spiritului uman scoasă la iveală de o karmă neîndurătoare, valorile supreme dispar, instinctualitatea se instaurează făcând din pluta salvatoare o reminiscență a Comunei Primitive. Până şi cel mai nobil sentiment – iubirea – e victimă a bestialității, ajungându-se la o decrepitudine înspăimântătoare. Putem vedea astfel că „*navigația sau rătăcirea eroilor la suprafața apei arată că ei sunt expuşi pericolelor vieții, simbolizate în mit prin* ***monştrii ieşiți din adâncuri*** *[...] Apa este simbolul energiilor inconştiente, a puterii nedesluşite a sufletului, al motivațiilor secrete şi necunoscute*.”[25] Aceşti monştri ieşiți din adâncuri se metamorfozează, după Freud, în umbrele inconştientului aduse la nivelul conştientului de o traumă umană. Instinctualitatea transformă omul din animal social (Aristotel), în bestie egoistă, preocupată de propria securitate.

Aici, marea se află în ipostaza de natură latentă, de mediu ambiant, pierzându-şi rolul de personaj actant. Autorul introduce, astfel în opera sa, agresivitatea lumii contemporane minimalizând importanța mării pentru a sublinia transformarea umanului – atunci când corabia sensibilității umane naufragiază, acea friend***ship*** a englezilor, omul regresează în timp şi spațiu, supunându-se laturii inconştiente, primitive şi animalice a caracterului său. Naratorul acestui capitol e Thomas Adams, cel care va contribui la vindecarea Elisewinei. În urma acestui eveniment traumatizant Adams dobândeşte puteri telepatice, pe modelul „ceea ce nu te ucide, te face mai puternic”, iar rătăcirea lui prin lume, incluzând aici cetatea Tombuctu sau perla Africii – visul oricărui căutător de comori, echivalent al Troiei – îl face un personaj încărcat de magnetism. Aura lui de mister e debusolantă: un om greu încercat de vicisitudinile sorții, supus chinului şi mutilării psihice, ajunge să îngrijească grădina de trandafiri a generalului Langlais – viitorul amant al Elisewinei. Poate că tocmai dualitatea acestei plante îl face să se simtă atât de bine în mijlocul lor, trandafirul simbolizând iubirea care se dăruieşte, aceste flori oferindu-i lui Adams balsamul regenerator

al rănilor psihice, în timp ce el le îngrijeşte cu devotament. Însă trandafirul e şi simbol al frumosului apărat de spinii otrăvitori, adică rezerva faţă de posibilii inamici.

Moartea acestui personaj e apoteotică: răzbunând moartea iubitei, ucisă de Savigny, îi răspunde cu aceeaşi monedă ucigând-o pe amanta acestuia – Ann Deverià – şi obligându-l să parcurgă cu ea în braţe drumul până la mare. În acest punct cercul se închide, o moarte răzbunată de o alta, o suferinţă ce urmează tiparele alteia, anterioare, iar Adams sfârşeşte spânzurat şi îngropat într-un loc anonim. Astfel, vindecarea unui pacient, oaspete al pensiunii, are un ecou ce se propagă în ceilalţi, toţi fiind părtaşi la un ciclu de vindecare care angrenează o întreagă microcomunitate.

Hanul Almayer e readus în prim plan de ultimul capitol al romanului intitulat *A şaptea cameră*. Rămasă până acum închisă privirii cititorului, ea se deschide pentru a face loc instanţei care se relevă ca un creator. E ca şi cum demiurgul eu orfic îşi scoate la iveală adevărata personalitate revelându-se cititorului ca un *deux ex machina*. Această entitate supremă închide cercul hermeneutic prin alinierea tuturor instanţelor la normalitate, copiii-administratori dobândindu-şi statutul de fiinţe supuse jocului, curiozităţii şi simplităţii în gândire. După plecarea acestui misterios locatar al pensiunii, se întrevede şi erijarea zonei de tranziţie, Baricco flirtând cu stările de agregare ale lucrurilor, dezmembrând şi reducând la iluzie o serie de existenţe tumultoase. Finalul frizează bizarul prin însăşi desfiinţarea simbolurilor-cheie şi, odată cu ele, a universului care le-a găzduit.

> *„Omul părăsi hanul a doua zi. Era un cer straniu, din acelea care fug repede, care se grăbesc să ajungă acasă. Sufla un vânt de către nord, puternic, dar fără a face zgomot. Omului îi plăcea să meargă. Îşi luă valiza şi geanta plină de hârtie, şi se grăbi de-a lungul străzii care pleca, de pe malul mării. Mergea repede, fără să se uite înapoi. Aşa că nu îl văzu, hanul Almayer, desprinzându-se de pământ şi desfăcându-se încet în mii de bucăţi care păreau vele şi ieşeau în aer, coborau şi ieşeau, zburau, şi luau cu ele totul, departe, până şi acel pământ şi acea mare, şi cuvintele şi poveştile, totul, cine-ştie unde, nimeni nu ştie, poate într-o zi cineva va fi aşa de obosit că va descoperi.”*[26]

Visul fetei

O concluzie a acestei lucrări ar putea fi formulată în termenii unei morale mai mult sau mai puţin generalizate, aceea că viaţa nu e, în viziunea lui Alessandro Baricco, decât o iluzie, un miraj moştenit de mii şi mii de ani de la strămoşii noştri. Că fericirea şi idealul sunt doar proiecţii onirice, s-a putut observa. De altfel, lumile create de autor nu sunt niciodată perfecte, armonioase ci există întotdeauna distonanţe între realitate şi viziune, dorinţe şi erori. Personajele sunt veşnici călători, îmbarcaţi pe corăbii de speranţe, navigând cu disperare, uneori cu resemnare, spre un tărâm pe care îl vor mai bun decât pe cel lăsat în urmă. Imaginea unei lumi dizgraţioase, bizare în atât de multe sensuri şi, nu în ultimul rând, injustă ne conduce pe noi, ca cititori, într-un tărâm al ambiguităţii şi al unei vagi spaime că aceasta e însăşi lumea în care trăim, că spaimele încercate de personajele aparent fictive sunt cele care ne macină şi nouă existenţa. Vedem turnuri de sticlă prăbuşindu-se, corăbii ale socializării naufragiate în mijlocul terorii şi al primitivismului, visăm la clipe romanţioase şi la *happy-end*-uri, întocmai cum o fac personajele lui Baricco. Pe scurt, trăim o viaţă de roman postmodern fără a ne da seama de acest lucru sau, poate tocmai aceasta este problema: conştientizăm absurditatea coincidenţei şi ne prefacem a citi doar ficţiune, consolându-ne cu ideea că realitatea e, de fapt, mai blândă, mai puţin transparentă, mai bine trucată.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFIE DE REFERINŢĂ

Baricco, Alessandro, *Castelli di rabbia*, BUR Scrittori Contemporanei, Milano, Rizzoli, 1991.

Baricco, Alessandro, *Oceano mare*, BUR Scrittori Contemporanei, Milano, Rizzoli, 1993.

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ
ÎN VOLUM:

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicţionar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol.1, A-D, Bucureşti, Editura Artemis, 1993.

Freud, Sigmund, *Interpretarea viselor*, traducere în limba română de Leonard Gavriliu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1993.

Starobinski, Jean, *Relaţia critică*, traducere Alexandru George, prefaţă Romul Munteanu, Bucureşti, Editura Univers, 1974.

Van Gennep, Arnold, *Formarea legendelor*, traducere de Lucia Berdan şi Crina Ioana Berdan, studiu introductiv de Petre Ursache, postfaţă de Lucia Berdan, Iaşi, Editura Polirom, 1997.

ADRESE INTERNET

http://adv.bbanner.it/cgi/bbt.cgi?13320.
http://www.bookcafe,net/maltesenarrzioni/baricco.htm.
http://www.bancadelmare.it/libro/index_libro.html.
http://www.corriere.it/t_blank.

http://www.eseresi.it/ri_baricco.htm.
http://www.it.wikipedia.org/wiki/Alessandro_Baricco.
http://www.oceanomare.com/opere/castellidir abbia/castelli.htm.
http://www.primonumero.it/libri/index.php?id=34.
http://www.servizioclienti.republica.it/serv/opere?cmd=product_detail&id_prodotto=200685030108.
http://www.tesionline.it/default/tesi.asp?idt=4030.
http://www.writewords.org.uk/members,show_profile.asp?member_id=4382.

Note:

[1] http://adv.bbanner.it/cgi/bbt.cgi?13320.

[2] Jean Chevalier, Alain Ghurbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol.1 A-D, Bucureşti, Editura Artemis, 1993, p. 115.

[3] *Ibidem*, p. 110.

[4] http://www.tesionline.it/default/tesi.asp?idt=4030.

[5] http://www.writewords.org.uk/members,show_profile.asp?member_id=4382.

[6] http://www.bancadelmare.it/libro/index_libro.html.

[7] Alessandro Baricco, *Oceano mare*, BUR Scrittori Contemporanei, Milano, Rizzoli, 1993, p. 31, (t.n.): *„[...] l'onda, dopo essersi rotta una decina di metri più indietro, si allungava – divenuta lago, e specchio e macchia d'olio – risalendo la delicata china della spiaggia e finalmente si arrestava – l'estremo bordo orlato da un delicato perlage – per esitare un attimo e alfine, sconfitta, tentare una elegante ritirata lasciandosi scivolare indietro, lungo la via di un ritorno apparentemente facile ma, in realtà, preda destinata alla spugnosa avidità di quella sabbia che, fin lì imbelle, inprovvisamente si svegliava e, la breve corsa dell'acqua in rotta, nel nulla svaporava. [...] Non c'era verso di fermare quel continuo avvicendarsi di creazione e distruzione."*

[8] http://www.servizioclienti.republica.it/serv/opere?cmd=product_detail&id_prodotto=200685030108.

[9] http://www.primonumero.it/libri/index.php?id=34.

[10] Alessandro Baricco, *Oceano mare*, BUR Scrittori Contemporanei, Milano, Rizzoli, 1993, p. 18-19, (t.n.):

„–Bartleboom.../ –Si?/ – Non si chiede l'età alle signorine./ – È vero, scusate./ – Primo piano. L'ultima in fondo al corridoio."

[11] *Ibidem*, p. 21, (t.n.): „*Voi siete simpatico.Magari quando ve ne andrete sarete un po' meno imbecile."*

[12] *Ibidem*, p. 21, (t.n.): *„Cresceva, in Bartleboom la curiosità di sapere chi li aveva educati, quei bambini. Un fenomeno, evidentemente."*

[13] *Ibidem*, 1993, p. 17, (t.n.): „*Il librone con le firme degli ospiti aspettava aperto su un leggìo di legno. Un letto di carta eppena rifatto che aspettava i sogni di nomi altrui. La penna del professore si infilò voluttuosamente tra le lenzuola."*

[14] Jean Chevalier, Alain Ghurbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol.1 A-D, Bucureşti, Editura Artemis, 1993, p. 108.

[15] Jean Chevalier, Alain Ghurbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol.1 A-D, Bucureşti, Editura Artemis, 1993, p. 107.

[16] Alessandro Baricco, *Oceano mare*, BUR Scrittori Contemporanei, Milano, Rizzoli, 1993, p. 11, (t.n.): „*Sulle labbra della donna rimane l'ombra di un sapore che la constringe a pensare «acqua di mare, quest'uomo dipinge il mare con il mare» - ed è un pensiro che dà i brividi. "*

[17] *Ibidem*, p. 179, (t.n.): „*Non è una questione di colori, è una questione di musica, capite? Ci ho messo tanto temto ma adesso (stop)."*

[18] *Ibidem*, p. 178,179, (t.n.): „*Plasson morì sereno, in quieta solitudine e con l'anima in pace. [...] Adesso riposa, per suo esplicito desiderio, nel cimitero di Quartel. La lapide, sulla sua tomba, è in semplice pietra. Completamente bianca."*

[19] Alessandro Baricco, Oceano mare, BUR Scrittori Contemporanei, Milano, Rizzoli, 1993, p. 33, (t.n.): „*Il mare imenso, l'oceano mare, che infinito corre oltre ogni sguardo, l'immane mare onnipotente – c'è un luogo dove finisce, e un instante – l'immenso mare, un luogo picolissimo e un instante da nulla.*"

[20] *Ibidem*, p. 24, (t.n.): „*Posa la penna, piega il foglio, lo infila in una busta. Si alza, prende dal suo baule una scatola da mogano, solleva il coperchio, ci lascia cadere dentro la lettera, aperta e senza indirizzio. Nella scatola ci sono centinaia di buste uguali. Aperte e senza indirizzio. Ha 38 anni, Bartleboom. Lui pensa che da qualche parte, nel mondo, incontrerà un giorno una donna che, da sempre, è la sua donna. Ogni tanto si rammarica che il destino si ostini a farlo attendere con tanta indelicata tenacia, ma col tempo a imparato a considerare la cosa con grande serenità. Quasi ogni giorno, ormai da anni, prende la penna in mano e le scrive. Non ha nomi e non a indirizzi da mettere sulle buste*: *ma ha una vita da racontare. E a chi, se non a lei? Lui pensa che quando si incontreranno sarà bello posarle sul grembo una scatola di mogano piena di lettere e dirle/ – Ti aspettavo./ Lei aprirà la scatola e lentamente, quando vorrà, leggerà le lettere una ad una e risalendo un chilometrico filo di inchiostro blu si prnderà gli anni – i giorni, gli instanti – che quell'uomo, prima ancora di conoscerla, già le aveva regalato. O forse, più semplicemente, capovolgerà la scatola e attonita davanti a quella buffa nevicata di lettere sorriderà dicendo a quell'uomo/ – Tu se matto./ E per sempre lo amerà."*

[21] Alessandro Baricco, Oceano mare, BUR Scrittori Contemporanei, Milano, Rizzoli, 1993, p. 198, (t.n.): „*Io una volta ho visto gli angeli. Stavano sulla riva del mare*."

[22] Jean Chevalier, Alain Ghurbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol.1 A-D, Bucureşti, Editura Artemis, 1993, p. 111.

[23] Alessandro Baricco, Oceano mare, BUR Scrittori Contemporanei, Milano, Rizzoli, 1993, p. 159, (t.n.): „*E scivoli via/ questa preghiera/ con la forza delle parole/ oltre la gabbia del mondo/ fino chissà dove./ Amen."*

[24] Jean Chevalier, Alain Ghurbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol.1 A-D, Bucureşti, Editura Artemis, 1993, p. 112.

[25] *Ibidem*, p. 116.

[26] Alessandro Baricco, Oceano mare, BUR Scrittori Contemporanei, Milano, Rizzoli, 1993, p. 227, (t.n.): „*L'uomo lasciò la locanda la mattina dopo. C'era un cielo strano, di quelli che corrono veloci, hanno fretta di tornare a casa. Soffiava vento da nord, forte, ma senza far rumore. All'uomo piaceva camminare. Prese la sua valigia e la sua borsa piena di carta, e si avviò lungo la strada che se ne andava, di fianco al mare. Camminava veloce, senza voltarsi mai. Così non la vide, la locada Almayer, sraccarsi da terra e disfarsi leggera in mille pezzi, che sembravano vele e salivano nell'aria, scendevano e salivano, volavano, e tutto portavano con sè, lontano, anche quella terra e quel mare, e le parole e le storie, tutto, chissà dove, nessuno lo sa, forse un giorno qualcuno sarà così stanco che lo scoprirà."*

Dumitru Velea

„FILIP, MĂSCĂRICIUL" ŞI SIRACUZANUL

La dialogul lui Platon, **Banchetul**, adică în greceşte, **Sympósion**, Petru Creția (traducătorul şi comentatorul versiunii româneşti „*Humanitas, 1995*"), privitor la acest nume, aduce în ***Studiul introductiv*** necesare lămuriri ce țin de mentalitatea lumii greceşti clasice, de acum douăzeci şi patru de veacuri. Reținem câteva care luminează caracterul de ***spectacol***. Era obiceiul ca atenienii din societatea bună „*să se adune, serile, în casa unuia dintre ei, să ia împreună masa (déipnon), după acea să procedeze la o scurtă ceremonie religioasă şi, în sfârşit, să se aştearnă împreună pe băut, syn-pinein, de unde şi numele de* ***sym-posion***". Scenariul şi tema acestuia le fixa, fireşte, *symposiarhul*, privind şi ceea ce pare mărunt: cantitatea de vin, tăria lui, şi – mai ales – felul petrecerii, „*care putea conține jocuri, recitări, cântece (cu sau fără acompaniamentul unei flautiste), mai rar dansuri, glume, ghicitori, anumite subiecte de conversație, elogii; tot el stabilea şi succesiunea participărilor*". Regula acestor ospețe o consfințea tradiția, iar excepția, *symposiarhul*. Despre locul şi modul de desfăşurare, Petru Creția detaliază: „*Petrecerea se desfăşura într-o sală destul de mare, unde gazda şi musafirii stăteau întinşi pe paturi, sprijiniți pe cotul stâng, aveau dreapta liberă să ia mâncarea şi apoi băutura, aşezate pe câte o măsuță cu trei picioare plasată în stânga fiecărui pat. Primul pat din dreapta intrării era locul de onoare, apoi paturile se înşirau de-a lungul pereților, până la ultimul, care venea în stânga uşii. Puteau să fie până la zece-douăsprezece paturi, pe care puteau sta întinse, oblic sau paralel, două sau trei persoane, toți bărbați. Serviciul îl asigurau sclavii, care aveau, la începutul întrunirii şi după cină, sarcina de a-i ajuta pe convivi să se spele, aducându-le lighene şi prosoape, parfumuri şi cununi*" (*op.cit*. pp. 6-7). Se mai aflau în încăpere un mic altar şi vasul mare cu vin. Totuşi, de ce titlul **Sympósion**? Platon schimbă procedeul dialogic socratic, al dialecticii prin întrebare şi răspuns, cu cel de expunere a câte unui „elogiu" din partea fiecărui participant, referitor la tema fixată, instituind banchetul filosofic, în cazul Symposionului său obținând şi un efect artistic, de operă polifonică. Acestea, sporite grație re-povestirii, a unei abisări, cum am zice acum, sau reverberării în posibili convivi, să spunem de la cei ai lui Platon la cei adunați de Marcelo Ficino la curtea de Medici, sau la cei de oriunde îi cuprinde spiritul, de ieri şi de azi. Mai mult, noua structură de symposion face loc ***dramaticului***, nu la nivel de întrebare şi răspuns, ci de „expunere" opozabilă sau complementară – între „expuneri" putând să apară ***elemente dramatice şi de spectacol***, acele amintite jocuri şi dansuri, recitări şi glume, cântece şi acrobații susținute sau nu de flaut. Sau, dacă au solicitat chiar ele naşterea formei de dialog simposic?!

Celebrul dialog are adăugat ca subtitlu: ***Despre Eros, dialog etic***. Această temă porneşte de la ceremonia încununării ca dramaturg a lui Agaton, ca gazdă, şi se desfăşoară prin cuvântările convivilor Faidros, Pausanias, Eriximah, Aristofan, Agaton, tumultosul Alcibiade, cu mici interludii între ele, urcând ***etic*** treaptă după treaptă a Erosului, până la „*doctrina Diotimei*", personaj fictiv, înfățişată de Socrate. Prea dens ideatic şi cu multe idei chiar estetice privitoare la frumos şi frumusețe, ori nemurirea sufletului, nu vom decela nici elementele dramatice inerente cuvântărilor şi intersectării acestora, nici ale structurii personajelor, să zicem ***silenul Socrate***, ci este suficient deocamdată lumina lăsată pe *hic et nunc*-ul spectacolului.

Trecând la celălalt dialog, **Banchetul** lui Xenofon, el este mai puțin riguros filosofic decât cel al lui Platon, dar mai mult descriptiv, dând astfel posibilitatea vădirii elementelor ce țin de spectacol. **Banchetul** acesta, fără intenția autorului, descrie pe lângă ***sărbătorirea şi elogiul lui Antolycos, învingător la lupte şi pugilat*** şi felul cum ***teatrul se strecoară oriunde este prezența omului şi a spiritului***. Pentru Xeonfon „*nu numai faptele serioase ale bărbaților de seamă merită să fie consemnate, ci şi cele săvârşite în glumă*".

Suntem în perioada „*Marilor Panatenee*", serbări ce țin şase zile şi au loc la patru ani o dată, în luna iulie, cinstind pe patroana cetății, zeița Atena. Calias, după asistarea la cursa de cai şi însoțirea copilandrului Autolycos – ieşit învingător la lupte şi pugilat – se întoarce acasă în Pireu spre a da un ospăț în cinstea învingătorului pe care îl iubea şi a părintelui său, Licon. Îi urmează şi Nikeratos. Pe drum îi întâlneşte pe Socrate cu Hermogene, Critobul, Antistene şi Charmide şi îi invită să onoreze şi să dea strălucire sărbătoririi. După cele de cuviință – gimnastică, îmbăiere şi pomădare – aceştia intră în locuință şi se aşează după cum doresc, numai Autolycos lângă tatăl-său. Frumusețea lui atrăge privirile celorlalți „*ca o vâlvătaie… izbucnind în noapte*". Şi în timp ce iau masa, în tăcere, apare ***Filip, măscăriciul***, care cere să ia parte la ospăț. Este un personaj cunoscut, prezent la ospețe cu glumele lui. „*Ştiți bine că nu sunt decât un măscărici. Am venit degrabă şi cu plăcere aici, socotind că e mai plăcut să vii neinvitat decât pregătit pentru ospăț*". Calias îl pofteşte să spună vorbe cu haz, să asigure momentul de distracție, îndeplinindu-şi rolul său obişnuit, de măscărici la ospețe, în alte cuvinte, de actor comic, stârnind buna dispoziție şi râsul comesenilor. Printr-o răsturnare de paradox comic este pus în cauză chiar râsul. Prin aceasta, îl re-stâr-

neşte. Are şi o costumaţie specifică „*măscăriciul îşi luă vălul de pe cap, făcându-şi singur curaj*”.

După momentul ritualic, al libaţiilor şi al imnului înălţat lui Apollo, al „*teatrului sacru*”, să zicem împreună cu Peter Brook, urmează cele ale „*teatrului brut*”. În seria de „interludii” teatrale, comice şi parodice, îşi fac loc şi cele muzical-coregrafice. După Filip, măscăriciul, intră în scenă „*un siracuzan, însoţit de o priceputǎ cântăreaţă din flaut, de o dansatoare în stare să se mişte de minune şi un tinerel nespus de chipeş, care ştia să danseze şi să cânte foarte frumos din ţiteră*”.

Este ceea ce se cheamă acum, o trupă ambulantă, care trebuie să fii străbătut Marea Ionică pentru a ajunge la Atena, să fi peregrinat prin insulele acesteia, plecând din Siracuza Siciliei şi poposind prin cetăţi, poate a participat la ***parodiile cu satyri***, după prezentarea tragediilor şi comediilor din ***Marile*** şi ***Micile Dionysii***. Trebuie să se fii format în Sicilia, în cetăţile Siracuza şi Taormina, în amfiteatrul acesteia din urmă fiind reprezentată pentru prima oară **Perşii**, tragedia lui Eschil. Această trupă ambulantă are în spate o imensă zestre culturală, provenind din zona „italiană” a gândirii şi înţelegerii lumii de către greci, marcată îndeosebi de Pitagora şi şcoala sa. Se spune că termenul de ***filosofie*** provine de la Pitagora (pe la 582 – 500 î.e.n), de la acel răspuns dat tiranului Leon la întrebarea: cine este?: „*Un prieten al înţelepciunii*”, *filosofos*, şi nu înţelept, *sofos*, care i s-ar fi părut pretenţios. Apare dintr-o dată o ***despărţire*** între gânditorul ca „*prieten al înţelepciunii*” şi presupusa „înţelepciune”, ca domeniu nelimitat de cercetat, cu legile sale proprii şi ordonatoare. Prin aceasta, Pitagora mută oarecum accentul de pe subiect, de pe omul care trebuie să se înţelepţească, pe înţelepciunea care trebuie cercetată în relaţiile şi structura celor din jur, surprinzându-li-se legile obiective, fizice şi matematice. Şi, în acelaşi timp, despre sine şi suflet adânceşte ca având mai multe stadii de străbatere în domeniul înţelepţirii. Sufletul este un peregrin prin diferite forme omeneşti, amintindu-şi continuu de peripeţiile sale – numita ***metempsihoză*** –, în termenii noştri, psihanalitici, ***Sinele cu inconştientul său colectiv***. Diogenes Laertios ne spune că Pitagora aseamăna viaţa cu o „*adunare sărbătorească*”: „*Aici unii vin să ia parte la concurs, alţii să vândă mărfuri, dar cei mai de seamă bărbaţi sunt spectatori; tot aşa, şi-n viaţă, unii apar cu o natură slugarnică, vânători de glorie şi câştig, pe când filosofii caută numai adevărul*” (**Vieţile şi doctrinele filosofilor**, Ed. Academiei RSR, Buc., 1963, p. 397). Ni se îngăduie astfel să surprindem conceperea unei „despărţiri” între subiect şi obiect şi a unei atitudini *contemplative* (acest cuvânt, în greacă, având aceeaşi rădăcină cu cel de *spectator*), de detaşare în cadrul vieţii ca spectacol, ca „*adunare sărbătorească*”.

Pe lângă pitagoriceni, precum Archytas, Philolaos, chiar contemporani cu Platon, sunt amintiţi de Diogenes Laertios şi trei bărbaţi purtând numele de Eudoxos (550 – 460 î.e.n), între care se află „*un grec sicilian, fiul **poetului comic Agathocles**, care a câştigat de trei ori premiul la serbările dionisiilor din cetate şi de cinci ori la serbările Leneene, după cum ne spune Apollodor în **Cronografiile** sale”* (*opt. cit*., p. 420, n.n.).

Se poate observa că sicilianul ***poet comic, Agathocles***, a trăit şi s-a manifestat în domeniu odată cu Pitagora. Acele pitagoreice idei: „despărţirea” dintre gânditor şi lumea gândită, cu contemplaţia inerentă (ca stare de spectator) şi sărbătorescul lumii trebuie să fii infuzat gândirea şi viaţa cotidiană. Altfel cum în domeniul esteticului şi al artei, îndeosebi, al teatrului, s-ar fi ajuns de la atitudinea ritualică şi tragică la cea polemică, ironică şi comică? Iar la un sumar calcul, între sicilianul poet comic Agathocles şi celebrul Aristofan se întinde aproape un veac şi jumătate. Tot atâta între Siracuzanul, cu trupa sa ambulantă, venit la **Banchetul** socratic, şi sicilianul încununat de trei ori cu premii. La o generaţie după Agathocles, contemporan cu fiul său, se manifestă Epicharmos din Cos (550 – 460 î.e.n), care de la trei luni a fost adus în Sicilia, la Megara, apoi la Siracuza. Elev al lui Pitagora, ideile şi le-a expus în ***comedii***. Şi el, încununat. Epigrama de pe statuie cuvântă: „*Între stele-i ca focul soarele care străluceşte, / Mareai de necuprins faţă de-al apelor rest. / Astfel şi eu, Epicharm cu mult întrec în cumînţenie / Încununatul ce-am fost de Siracuza cinstit*” (*opt. cit*., p. 416).

După o altă generaţie, Empedocle (484 – 424 î.e.n) sintetizează, ca gândire şi atitudine, sub cupola sublimului, ritualitatea şi teatralitatea. Discipol al lui Pitagora, el este chiar născut în Sicilia, la Agrigent, aşa cum mărturiseşte la începutul operei sale în versuri, **Purificări** („*Prieteni ce staţi pe-ale lui Acragas maluri de aur, / Cuib având în cetatea-i înaltă*”), lângă Siracuza şi la poalele vulcanului Etna – în craterul căruia, după o legendă, se pare că s-a aruncat. Provenea dintr-o familie ilustră, crescătoare de cai de rasă, cu care participa la întrecerile de la Olympia. Tatăl său, Meton, chiar fusese învingător în Olimpiada a şaptezeci şi una. Poemul **Purificări**, recitat de ***rapsodul Cleomenes*** la Jocurile olimpice, se ocupă de purificări rituale şi religioase, tratând şi despre metempsihoză. După Satyros, din cartea sa **Vieţile**, a fost şi un „*orator excelent*”, la care se adaugă descrierea lui Diodoros din Efes, a unei „*trufii teatrale*” şi a unui port de „*veşminte impunătoare*”, sau cuvintele lui Favorinus din **Amintirile** sale, că atunci când apărea în public, îmbrăca „*o haină de purpură şi, peste ea, o centură de aur, sandale de bronz şi o coroană delfică de lauri*”, că „*purta părul în plete şi mergea urmat de sclavi*”, având „*marca gravităţii unui rege*” (*opt. cit*., p. 415).

Încheind acest arc, de un veac şi jumătate, se surprinde dimensiunea reprezentării şi teatralităţii, de la nivelul vieţii cotidiene la cel al gândirii, fie ea chiar de suplete pitagoreică. Mai mult, se luminează o lucrare întinsă de la creaţia propriu-zisă de comedii (Agathocles) la edificiul de teatru pentru reprezentări (Taormina), de la actorul, rapsodul Cleomenes, la „*oratorul excelent*”, Empedocle, care înalţă comportamentul la sublimul teatralităţii, făcând chiar din moartea proprie o „scenă de teatru” şi un „mister”.

Cu această zestre de artă a reprezentării – cu străluci-

ciri consemnate în latura comicului – intră în scenă Siracuzanul. Pentru minunățiile arătate, este răsplătit cu o sumă bunicică. Cu momente de teatru, muzicale şi coregrafice, **Banchetul** lui Xenofon este întreţesut de la un capăt la altul, uneori cu participări „ideatice", alteori cu numere de virtuozitate nu mai prejos decât cele de sub cupola ambițioaselor circuri de azi. Flautista acompaniază, dansatoarea execută ***numărul cercurilor***: cele douăsprezece cercuri „*le arunca în sus, le învârtea, socotind fără greş înălțimea până unde să le azvârle, pentru ca cercurile să revină apoi, ritmic, în mâinile ei*". Face demonstrația ***cercul cu săbii***: „*i s-a adus dansatoarei un cerc prevăzut cu mai multe săbii ce-şi îndreptau ascuțişul înăuntru. Dansatoarea şi-a vârât şi şi-a scos capul printre ele şi deasupra lor, dându-le emoții să nu se rănească. Ea însă a dus la bun sfârşit exercițiul, stăpână pe sine, fără nici o teamă şi cu deplină siguranță*". Dansează şi tinerelul, uimitor. Socrate şi convivii îi admiră şi conchid în notă ironică asupra efectelor ce le-ar avea asupra fricoşilor atenieni, sau oratori ai pieței. Măscăriciul Filip se integrează momentului coregrafic, imitând în notă grotescă, precum un clown, mişcările executate de tinerel şi dansatoare. „*Filip a vrut şi el să le atragă atenția, să-i facă să râdă prin mişcările caraghioase şi neobişnuite pe care le făcea. Apoi, ca s-o imite pe dansatoarea care se apleca pe spate când mânuia cercurile, el încercă să facă aceleaşi mişcări, dar în sens invers, aplecându-se cu corpul înainte. În sfârşit, văzând că toți l-au aplaudat pe băiat care, în timpul dansului, mişca toate părțile corpului, Filip îi cerul flautistei să cânte o melodie mai vioaie, ceea ce-l făcea să mişte deodată gambele, mâinile şi picioarele. A dansat astfel până n-a mai putut de oboseală, s-a trântit în pat şi a spus:* Dovada cea mai bună, prieteni, că ştiu să mă mişc frumos, sunt dansurile pe care le-ați văzut. Acum, mi-e sete. Feciorul să-mi aducă plină cupa cea mare".

După momentul parodic al lui Filip, urmează un altul muzical al trupei Siracuzanului. Tinerelul îşi potriveşte țitera după sunetele flautului şi începe să cânte din instrument şi din gură. În contopirea frumuseții corpurilor în mişcare şi a vocilor în cântare consistă reluarea temei, momentele de spectacol părând de fiecare dată „preambulul" noii trepte a desfăşurării ideii dirijate de Socrate, direct sau indirect prin intermediul gazdei, a symposiarhul Calias. Trebuie ca fiecare participant să vorbească „*despre ceea ce crede el că ştie mai bine*", demonstrându-şi „*înțelepciunea*". Înfățişarea temei ar fi, în faza aceasta a elogiului lui Autolycos, de natură etică: determinarea raportului prin care fiecare conviv crede că poate să-i facă „*pe oameni mai buni*" şi „*virtuoşi*", să-i înalțe pe treapta unde ***dreptatea şi virtutea sunt una***.

Nikeratos se bizuie, ca orice grec, pe tradiția homerică: poate să recite „*întreaga Iliadă şi Odisee pe de rost*"; Critobul se făleşte cu frumusețea şi dragostea pentru Clinias; Antistene, cu bogăția sa, constând în lipsa materială a acesteia; Charmide, cu sărăcia; Măscăriciul Filip, cu faptul că-i face pe oameni să râdă; Licon, cu fiul său, învingătorul Autolycos; Hermogene, cu prietenii săi; Siracuzanul, „*cu faptul că există nebuni*"; Socrate, că poate să facă pe „*mijlocitorul*".

Condiția lui Filip este de luat în seamă: „*toată lumea mă invită când au parte de bucurii* – spune el – *iar când li se întâmplă ceva rău, oamenii fug de mine cât îi țin picioarele, de teamă de a nu-i face să râdă, fără voia lor*". Iar afirmația Siracuzanului că doar nebunii îl hrănesc, venind să-i vadă marionetele şi că se roagă să fie „*belşug de fructe*" şi oamenilor „*să le ia judecata*" trebuie înțeleasă cu curbura sa ironică, dar şi cu adâncul sens estetic: de uitare de sine, ca pierdere de sine în contemplație, precum într-una dintre formele de nebunie, de ceea ce s-a numit ***deliriumtremens sacru***. Ambele poziții din zona artei şi spectacolului vin şi se conştientizează în conjuncția cu spectacolul spiritului. Un măscărici „trubadur" şi o trupă ambulantă, de muzică şi coregrafie, manifestându-se în afara teatrului şi spectacolului sacru, riguros ca timp şi spațiu, reuşesc să acceadă, în aceleaşi zone înalte, în spațiul şi timpul unui alt spectacol, al spiritului, al banchetului filosofic.

În cadrul unei dezbateri ideatice în diagonală, în care sensul batjocorii iese când şi când în față, Filip măscăriciul îşi continuă „*comparațiile*", iar Siracuzanul „*exhibițiile*". Şi, aidoma dansatorilor, partiturile ideatice se execută şi ele acompaniate de flaut. Tema ajunge pe treptele Afroditei, de la cea pământească la cea celestă, unde erosul atinge sfere nemuritoare („*I se luminează ființa, când îl aude*" **Iliada**, VII, 279). Şi dragostea lui Calias pentru Autolycos se dovedeşte nimbată de virtute şi glorie.

În fine, **Banchetul** se încheie cu o ***scenă de pantomimă***, am zice ***empatică***, cu dragostea dintre Ariadna şi Dionysos: *„… Ariadna, împodobită ca o mireasă, trecu pe lângă comeseni şi se aşeză pe tronul ei. Neîntârziat o melodie bahică cântată la flaut vesti apariția lui Dionysos; comesenii îşi exprimau admirația pentru maestrul de dans. (…) Când Dionysos a văzut-o, a înaintat spre ea dansând cu foc; s-a aşezat pe genunchii ei şi luând-o în brațe, a sărutat-o. Ariadna, deşi părea că se jenează, îl îmbrățişă şi ea cu multă gingăşie. (…) Ei s-au sărutat nu din capriciu, ci cu pasiune adevărată, încât s-au aprins şi cei de față la vederea acestui spectacol. (…) Totul era aşa de bine jucat, încât cei de față ar fi garantat, toți, că interpreții, băiatul şi fata, erau amorezați unul de altul. Ei nu dădeau impresia că-şi învățaseră rolurile pe de rost, rolurile de comedianți într-un spectacol de pantomimă, ci că se iubeau cu adevărat şi acum li se oferise ocazia să-şi exprime sentimentele ce le nutreau mai demult*" (în **Amintiri despre Socrate**, trad. Grigore Tănăsescu, Ed. „Hiperion", 1990, Chişinău, pp. 187-220),

Încheind excursul, pasiunile estetice se surprind în rezonanță cu pasiunea pentru Idee, teatrul, această „*formă vie*", cum s-a zis ulterior, se împleteşte cu procesul spiritului. Şi chiar în neconvenționalitatea şi nespecificitatea sa, de „*teatru brut*", se contopeşte cu peripețiile spiritului în pofida prezervării autonomiei sale, metaforic spus, ***ambulante***.

Ioan Holban

ÎNGERUL ŞI CĂLĂUL

Noua carte de poezie a lui Valeriu Stancu, ***Triunghiuri cu pupila albastră*** (Editura Timpul,2009), continuă pe mai multe dimensiuni experimentul liric început cu *Agenția de Eufomisme (1995),Îngerul cu arcadele sparte (1996),Sinucigaşi de Lux (1996),Orbita Melancoliei (1997), Răstălmăcirea Jocului (1998),Cu siliconul în bandulieră (1999),*punând distanțe tematice, de concept şi de structură a constelației simbolice față de poemele primelor trei cărți, cele publicate înainte de 1990 *(Înfrângerea Somnului, Soarele-Lup* şi *Ființa de Vis)*; cea mai evidentă schimbare priveşte înlocuirea semnelor şi numelor dintr-o mitologie personală (Soarele – Lup, Magul Nimeni, Lastheria, Ființa de Somn) cu o mitologie a cărții înseşi şi conceperea poeziei ca pe o (in)exprimare a vocii interioare care veghează la relația cu divinitatea. Mai întâi, cartea *uitată* şi *regăsită* din acest *exordiu care* prefațează poemele volumului: „Lumina,ia literele-n palmă şi închide cartea cu grijă. Aşaz-o sub pleoapă sau pune-o la păstrare între faldurii nopții ori într-un raft, printre colindele copilăriei ori sub icoanele prăfuite şi uit-o ! Oricum, valul meu s-a prelins în nisipul purpuriu, iar când mareele mă vor purta dintr-un vag suflet în altul, te vor asalta năluciri, nelinişti, presimțiri; cândva îți vei aminti că nu-s doar nisip, ci şi plumb sângerat pe hârtie şi vei căuta cartea sub icoane, pe raft, în faldurii nopții, sub pleoapă, în leagănul zborului tău, dar în adâncul ei vei găsi doar un caier de plumb şi de nisip purpuriu, fierbinte, purtat de valuri înspre abisuri, din suflet în suflet, din vecie-n vecie, din colind în colind, migratoare plămadă. Închide cartea la loc ! Am murit în ea…" Cartea se uită, aşadar, pentru a fi deplin asumată, integrată în celula ființei şi pentru a fi regăsită întrucât aici se află memoria timpului şi a celui care a scris-o: e salvarea şi moartea, *fabuloasa carte* – iubita şi spațiul de identificare :" Să nu mă uiți când vei pleca departe / Şi n-ai să afli înspre mine punți / Când lungămi va fi noaptea cât o moarte / Iar tu chemarea-mi n-ai s-o mai asculți / Să nu mă uiți, eşti fabuloasa carte / Pe care plâns-au ochii mei cărunți / Vecia clipei gândul mi-l desparte / Dar când mă vei uita, să nu mă uiți "(***Cântec de stea***).

Apoi, poezia e acum calea regăsirii divinității, alternativa la spațiul devitalizat: calea e a *omului interior*, realitatea lipsită de ceea ce este viu e a *omului exterior*, într-un raport de confruntare amintind de lirica lui Michel Camus, unul dintre foarte numeroşii poeți de expresie franceză (din Belgia, Franța, Canada) traduşi de Valeriu Stancu, care îşi va fi pus amprenta inconfundabilă pe această zonă a poeziei din **Triunghiuri cu pupila albastră,** ca şi din cărțile anterioare: "în oaze de lanțuri poeții sfâşie orizonturi / să le sădească în privirile Domnului", se spune într-una din *ereziile boppardiene,* cum se numeşte prima secțiune a volumului. Din acest gând creşte poezia, mai exact, dimensiunea mistică a liricii lui Valeriu Stancu: Dumnezeu e singur fără cel care să-L mărturisească ("iată câtă dreptate ai avut: / ce singur e Dumnezeu fără mine!"), iar poezia însăşi e calea prin care ființa îl primeşte pe Iisus în viața sa: "Numai poezia s-a aplecat asupra-mi / Când mâinile-mi urlau din răsputeri / Orbite de sânge / Numai poezia s-a aplecat / Asemenea lui Iisus aplecat / Asupra lui Lazăr / Când mâinile-mi urlau din răsputeri / Neputința / Când mâinile-mi urlau din răsputeri / Necredința;/ Urlau a pustiu, înfrunzite în eşafod / Numai poezia m-a oprit din drumul pierzaniei, / Pe drumul Golgotei, / Pe drumul Damascului / Când nu eram decât un biet pelerin de cenuşă./ Mia însemnat calea cu tăceri / Ca în basmele copilăriei… / Eu le-am însângerat / Atrăgând nesățioase fiare / Cemi adulmecă trecerea, / Vadul, / Altarul,/ Tăcerea,/ Eşafodul,/ Securea şi lațul, / Neprihănirea, / Poezia / Venită în viața mea o dată cu Iisus / Poezia - / Cea mai albă şi mai tăcută / Biserică din câte am intrat / mi-a țintuit închinarea" (***Jurnal de călău***).

Aflat într-un aspru *exil interior* (astfel îi este poezia, ca şi viața, cum scria Valeriu Stancu şi într-un eseu din 1994, publicat în Belgia, *La Poésie.Liberté de l'Exil Intérieur*), poetul – pribeag întemnițat "pe calea nerostuită a exilului interior", fără nume, fără trecut, fără urme, fără identitate, obținând, în schimb, "dezlegare la vise", actor în ceremonia risipirii, rătăcind prin "suburbiile cerului " şi învățând "gimnastica supraviețuirii" – *viețuieşte* (până la a deprinde arta supraviețuirii) într-un *spațiu devitalizat,* ipostaziat în cele mai diverse forme: o dimineață mohorâtă "fantomând" pe o stradă din Bonn, cu un restaurant pustiu şi o galerie de artă prin ale cărui ferestre se văd doar "trecători de fum", un văzduh în care răsună încă sentința lui Nietzsche, gânditorul "teuton" care clama "Dumnezeu a murit !", cu oameni care duc saci de gunoi în spinare, fie că ies din biserică sau intră în pizzeria semnificativ numită "La Vita". O misterioasă *galerie de artă* "cam surrealistă " şi o *biserică gotică* fantomatică reprezintă topos-ul poemelor din **erezii boppardiene;** aici cântă nimănui sau, poate, tuturor un duo de chitare " improvizându-şi sunetele" şi se tânguie nişte triunghiuri cu pupila albastră – vitraliile bisericii scufundate într-un trecut care înfioară: "deşi imobil, / ochiul înregistrează / frânturi dintr-o lume gonindă, ascunsă / felucile nopții înghit / țuguiate acoperişuri, clopote martirizate / de ploi/ ardezia clipei închipuie triunghiuri / cu pupila albastră / les remparts du château / dealurile siluiesc terase / şi stânci / şi cruci de ninsori / vorbitorii ucenicesc la şcoala măreției / îngerul încătu-

Marea Sorogari

şat în vitraliile înguste / ale bisericii scufundate / mi-a lunecat în ființă / năruind feroneria fantomelor / şi stâlpii cocliți ai galeriei“ (**Triunghiuri cu pupila albastră**).

Poetul –omul exterior,fără noimă, urmând căi nerostuite – îşi caută esențele pierdute în credință, între semnele regăsite ale *prezenței prin absență* a divinității. Două sunt ipostazele eului liric în această aventură a evadării din spațiul devitalizat pe care încearcă să-l reîncarce cu sens,drumuri oriunde şi sentiment religios: *îngerul* şi *călăul* înlocuiesc în poezia lui Valeriu Stancu vechea “pereche” romantică, înger şi demon. Îngerii din **Triunghiuri cu pupila albastră** sunt “lenevoşi”, au arcade sparte (cum ştim, deja, dintr-un volum al anului 1996, *Îngerul cu arcadele sparte*), țes o cămaşă de lacrimi, mint, uneori, încătuşați în “jungla din templul lui Saul”, au un loc al lor, în cer, alături de profeți. Îngerul dă viață *altarului pustiu* (un alt semn, din altă lume, al spațiului devitalizat), multiplicând, prin epifania sa, simbolul christic al răstignirii; în legătură (de biografie?) cu imaginea tatălui crucificat de “pigmeii lunii” sau cu teama care “răstigneşte răsăritul” ori cu vameşii nopții care “crucifică latențele”, poetul, răstignit în ispită, îşi uită “neprihănirea pe cruce” şi comite o *erezie*, lirică desigur (nu în litera lui Meister Eckart, ci în spiritul poeziei lui Michel Camus) a “inventării” femininului de la Iisus, *Iisusa*, ca un substitut al mamei şi iubitei, deopotrivă, crucificate, prima, prin *jertfa* naşterii (Iisuso, augusta am să te numesc, pentru că mi-ai dat viață,/ pentru că tentaculele luminii tale mi s-au strecurat / în falange / m-au atras în adâncul unui vârtej de patimi, / de păcate, / de miracole, / de mântuiri”), a doua, prin suferința din “carcera” crucii (“Oh, Doamne, deci va rămâne încă suflet / pentru suferință / chiar şi după moartea mea / în carcera crucii, Iisusa dezleagă nesîngerată țărâna”):Iisusa e patima robirii şi minutarul destrămării: “Ai zice că doreşte să-şi ascundă frumusețea / sânilor tulburători / Sub bluze lălâi / Conturul picioarelor de ivoriu / Sub veşminte neutre, / Ca o uniformă a vârstei încă fragede, / Răcoarea gleznelor subțiri/ În cizme grele / Ai zice că doreşte să-şi ascundă / Chipul de roză sub farduri,/ Ochii adânci sub pleoape noptatice / Tăcerile sfielnice sub un surâs de madonă…/ Eu încă vagabond / Îi port imaginea în vâltorile lunii / Şi-i plâng tăcerea în care mă iubeşte/ Un beau jour qu’elle n’a dit:/ «Ştiu, eşti o iubire interzisă,/ O iubire imposibilă, Dar eşti singura mea iubire / Şi vreau să te păstrez!» / Apoi a dispărut ca ş când / n-ar fi existat niciodată în viața mea. / A dispărut pe când îmbobocea într-o nesfârşită / Săptămână a Patimilor, / Iar eu nu am găsit calea învierii ei. / De atunci, vorba unui confrate, / «am tot plâns-o şi am tot jelit-o!» / Iar într-o bună zi, / După nouă luni / Mai lungi decât toate veşniciile lumii, / Mai lungi decât toate chinurile facerii / mi-a dat semn că există,/ dar nu pentru mine./ Există în absolut,/ Există în petalele ce au zămislit-o, / Există pentru visele mele / Există pentru sufletul meu, / Pentru dragostea mea, / Dar nu pentru mine / Ea nu e decât Iisusa, / Patima robirii / Minutarul destrămării / Roza ce ne măsoară trecerea / cu parfumul ei“ (***Balada petalei de roză***). Mai mult încă, parcă în sensul *Codului lui Da Vinci,* tratat, însă, ironic, poetul inventează o *familie* a lui Iisus, într-un poem precum *In cauda venenum (copil şi frate lui Iisus)*: “«lumini s-au stins, vecii s-au spulberat / în patru vânturi s-a-nrobit pământul / când tu fecioară fără de păcat / ai zămislit a doua oară sfântul / copil şi frate lui Iisus…» / în acest punct, inspirația clasică mi s-a risipit / ca şi sentimentul pios că sunt carne din carnea lui / duh şi lut, / chip şi asemănare, / aşa că am început să studiez sexualitatea artistică, / sutrele extazului, / până când zgomotele casei / mi-au strecurat realitatea pe sub uşă / ca pe un denunț, / ca pe o scrisoare de amenințare de la / diavolii cei neadormiți ai poeziei”.

Epifaniei îngerului, când ne arată jertfa christică şi când lumea îl primeşte pe Iisus, îi răspunde, în logica structurii foarte elaborate a cărții, apariția **călăului**, protagonistul ultimei părți, intitulată chiar *Călăul neființei*: asemenea îngerului, pentru că e partea întunecată a ființei poetului – *neființa* sa, adică -, călăul pluteşte pe ape “cum doar Iisus plutea”,părăseşte eşafodul,îi cresc aripi, zboară, are chiar un înger al său şi, prin urmare, poate fi chiar “îngerul căzut”, duce flori la mormintele victimelor sale, iar în casa lui cresc “şoapte”, are o stradă care îi poartă numele şi în inimă se adună toate durerile lumii. Îngerul şi călăul,iar între ei, viața, Golgota – acesta e poetul şi astfel e rost(u)irea poeziei din **Triunghiuri cu pupila albastră: “** călăul cu inima plină de toate durerile lumii **/** se trezeşte primul în fiecare dimineață / cu ochii scăldați în roza pustiului. / Primul din toată aşezarea / Se trezeşte călăul. / Şi înainte de a-şi ascuți securea, / Îndărătul obloanelor grele / Îşi udă florile, / le pliveşte, / Le mângâie / Călăul / Cu inima plină de toate durerile lumii / Nimeni nu-l vede când îşi udă florile / Nici când scrie versuri nu-l vede nimeni, / Căci le scrie direct pe suflet, / Nici când retează capete nu-l vede nimeni, / Deoarece are obrazul acoperit / De gluga-i înspăimântătoare. / Câinelui său / Nu-i pasă / Că el e / Călăul / Cel fără de patimi, / Fără de prieteni,/ Fără de milă, / Fără de Dumnezeu, / Câinele său îl iubeşte mai presus de fire / Iar el are inima plină de toate

durerile lumii. / Florile lui sunt cele mai frumoase de pe pământ /Sunt udate cu sânge / Şi versuri ! “(**Poem fără de patimi**).

Ceea ce uneşte toate poemele din cele patru secţiuni ale volumului lui Valeriu Stancu – *elegii boppadiene, triunghiuri cu pupila albastră, întoarcerea din moarte* şi *călăul nefiinţei* – este *călătoria ca iniţiere* şi ca un *jurnal al absenţei*; textele lirice trans - figurează în alt tip de discurs, notele de drum din cărţi precum ***Mexicul – tărâmul de basm al poeziei*** (2002;2008) sau ***Trei Râuri şi un ocean de poezie*** (2007), asociindu-şi toate semnele structurii noi în care se integrează: Bonn şi Koblenz, oraşul “răstignit pe creasta apelor”, gânditorul “teuton” şi regizorul “vizigot” din ţara lui Loreley care “ îşi trece rhinul prin plete” (însoţindu-se cu prietenii- poeţi gellu “mereu rărăcitul”, cassian “phoceanul”, christian “vameşul credinţei”, thomas care îl învaţă “317 moduri de a rosti «Ja,Ja !»”, radu care “îşi aminteşte casa păcatului”), pe Marea Ionică, descoperindu-şi (auto)portretul “dintr-o toamnă damnată”, în Québec, ascultând, pe o terasă, Mahler, ca un alt Ulysse cu “neodihna plecării”, în Mexic, reinventând “imperiul lui Moctesuma”, în Amsterdam, în “hărţuirea tristă” a târgului (“7h55’ –ora Amsterdamului / mirosuri grele ca decorul / asaltul culorilor de tot felul îmi / arată drumul spre casă / mărfuri sărace, mărfuri bogate, / prostituate vii şi adevărate / canalele purificării doar pe hărţi mai există / din aer Olanda e o hărţuială tristă”) sau în Ierusalim pentru a-şi descoperi “dumnezeirea – peste tot, oriunde şi nicăieri, înger şi călău, poetul îşi plimbă exilul interior pentru că, iată, cea mai frumoasă călătorie rămâne aceea în oraşul care agonizează: “În oraşul care agonizează / Din lipsă de praf, / De temnițe, / De întuneric, / De minciună,/ În acest oraş absurd, / creşte un copac magic/ un pom din eden alungat / în trecutul lui / s-a-nţărânat aceeaşi lumină / care mie-mi scutură frunzele, / iar ţie îţi înmugureşte ramurile. / În oraşul care agonizează absurd / toate fructele lumii / Se coc în ramurile copacului magic / În ramurile sale / De metal / Şlefuite / Strălucitoare, / Fără vârstă / Toate fructele lumii / Se adună / Pe străzile oraşului / Fără praf, / Fără temnițe, / Fără eden, / Fără de întuneric, / Fără de minciună / Şi fără dorințe / Lumea ne priveşte / cum stăm în ramurile / oţelite / ale copacului magic / şlefuit, strălucitor, / Lumea ne priveşte chiorâş, / Ne supraveghează / Creşterea, / Gândurile, / Aripile… / Picură stele vântul în seri / Tremură geana văzduhului. Zbori !” (A**ripa rodului**): zborul îngerului şi căderea călăului, poetul şi poezia sa.

Nicolae Havriliuc

DESPRE UIMIRE CA STARE A OMULUI CREATOR

În devenirile pe termen lung, ca şi-n înfăţişările zilnice, omul, în general, şi omul creator, în special, sunt solicitaţi în elementul lor de fiinţă. Trăirile în **acum** şi **aici** le încearcă prezentul. Trebuie să intervină ceva din afară, sau să zvâcnească un impuls din interior şi să le schimbe direcţia de acţiune sau decizia luată.

Împrejurarea de viaţă în care este aruncat omul ca să trăiască primeşte dimensiunea societăţii şi veghea destinului. Potrivit lui Ortega Y Gasset, „circumstanţele sunt cercul de fatalitate care face parte din realitatea pe care o numim viaţă.”[1]) Chiar dacă destinul este pecetea ce pune stăpânire pe individul-om, în interiorul destinului omul este liber. El poate alege una sau alta dintre soluţii în rezolvarea problemelor sale de viaţă sau de creaţie, poate urma un drum sau altul în atingerea unui statut de făptură umană şi de făptură estetică. Toate acestea le face şi le desface în limita destinului ce-i fixează determinările. Spre a-i fi îndulcită viaţa şi inspirată forţa creatoare, omul este însoţit de **uimire** ca stare a fiinţei sale în faţa atâtor necunoscute pe care le doreşte dezvăluite până la capăt sau, după caz, închise în taină. Existând, prin urmare, numeroase necunoscute, omul nu va şti dintr-odată spre ce direcţie să sendrepte. Va intra în derizoriu, oscilând sau acceptând ca edificatoare una sau alta dintre soluţii, fără să fie sigur de niciuna. De aceea emblema uimirii sale rămâne **răspântia.** Un înţeles ce se poate stabili pentru emblemă ar fi că ascunde o ficţiune ce întreţine realul, aducând bucurii sau dezamăgiri, după caz. Şi dacă, prin absurd, ficţiunea va fi înlocuită, realul îşi va continua desfăşurarea în ciuda oricăror piedici. Dibăcia aparţine realului când îşi adaugă ficţiuni cât mai durabile spre aşi continua nestingherit şi nesuspendat mişcările în spatele unor măscări numite embleme.

* * *

Omul, ca să existe, se integrează la început într-o lume de idei ce nu-i aparţin, reprezentând în ambianţa devenirii sale tradiţia, şi le acceptă până la un punct din nevoia raportării la corpurile întemeiate. Apoi, sau în paralel, el creează o lume de idei ca un produs al propriei raţiuni, stabilind punţi de comunicare între propriile idei şi cele ce vin din tradiţie. Chipul iniţial al gândirii creatoare se-ntemeiază pe interogaţie, act involuntar sau premeditat al uimirii. Se lansează întrebarea cu privire la fiinţă şi lucru pe fundalul unei interacţiuni ideatice dintre tradiţie devenită o certitudine prin convenţiile ei şi raţiunea individului, fremătând prin pulsaţii şi insolit, pe drumul demonstrării autenticităţii ei. Tradiţia, chestio-

nată, într-o anumită problemă, trimite răspunsuri de-a gata; raţiunea individului, în schimb, se zbate să găsească altele în corespondenţă cu timpul istoric de gândire sau mişcând (şi mutând) limita şi trecând în negura ce vine din viitor. Recunoaşterea raţiunii individuale implică o acceptare şi o asimilare a efectului ei de către mediul social ce o preia ca pe o normă de îndreptare a practicului sau ca pe o sursă de energie (inspiraţie) pentru un mai departe alter-nativ.

* * *

Împrejurarea de viaţă, în care este aruncat individul-om şi care-l îndeamnă la parcurgerea unor trasee de evoluţie şi de creaţie, atenţionează asupra unor paralelisme între culoarul individului şi culoarul lumii sau al aşezării stabilite înainte de venirea sa. Neexistând un deplin acord între individ şi lume, între lume şi individ, se iveşte situaţia când şederea individului în împrejurarea deja constituită să se facă nu prin modelarea formelor de viaţă fertile (a gândi, a dirija, a controla existenţa), ci prin experimentul unor formule nocive formelor de trăire. Atins în registrul perceperilor şi evaluărilor de uimirea că lucrurile nu merg aşa cum ar trebui, omul va încerca o cunoaştere a lor spre a intra în posesie sau în relaţie cu ele. Beneficiind de însemnul de a trăi în interiorul destinului, omul va uza de libertatea ce o are şi va capta ştiri. Fixate în forma lor reală prin utilităţile practice, lucrurile intră în atenţia omului creator ce le transfigurează refăcându-le prin forma lor de impresionare emotiv-cognitivă.

După cum se spune, orice ştire porneşte de la **ignorare.** La început ştim că nu ştim, pentru ca apoi să apară **întrebările**: „Ce sunt vremurile în care trăim? De ce ni se-ntâmplă atâtea în vremurile în care trăim? Ce ne rezervă viitorul?'' Când omul începe să gândească profund la vremurile în care trăieşte, înainte de o obţine un răspuns, va observa că treptat situaţiile de viaţă îl raţionalizează, îl mistuie şi-i îngăduie preumblarea prin alte interogaţii, provocându-i pe relaţia ce o întreţine (de a cultiva eul nu în interiorul propriei persoane, ci în lumea în care există) uimirea stării de va fi fiind în prezent. „Nu ai, deci, acces la fiinţă numai prin «este», care, deşi dominator, poate avea în jurul lui o întreagă constelaţie. Trebuie să vezi şi ce va mai fi fiind o existenţă reală, ca să ai acces la fiinţa ei completă''[2], avansează un punct de vedere Constantin Noica. Reflecţia adânceşte în intenţia ei o desprindere dintr-un anumit orizont de viaţă şi o ancorare într-o eventualitate. Se pune întrebarea: „De ce nu găsim la impulsurile prezentului soluţii de trecere?'' Apare un răspuns care, printre altele, relativizează sensul întrebării. Pentru că marii gânditori ai prezentului trăiesc în trecut, căutând acolo motive şi explicaţii la felul cum rânduielile de altădată s-au prăbuşit fără a lăsa platformă de susţinere şi direcţii pentru viitorul ce venea în negură şi se pregătea să devină prezent. Într-adevăr omul este în relaţie de comunicare sau de atingere cu lumea în care se află. Dar, câteodată, el scapă fugind prin tangenta cu lumea, chiar dacă trăieşte din interiorul fiinţei sale, în afară, spre lume.

Se întâmplă uneori ca prefacerile timpului, dintr-un exces de zel şi de cunoaştere, experimentând eroarea şi minciuna indusă iar lumina din natură să se aşeze nepotrivit cu firea, să dea la iveală o comunitate greşită. Chiar izbucnind din rezervele fiinţei, atât cât a mai rămas, iubirea apropie membrii acelei comunităţi; nu plăcerea vieţii le dă sens, ci durerea vieţii le încarcă devenirea. Luând act de acest cadru al vieţii la dimensiunea realului, în expresia firească a uimirii, omul creator, exemplificând prin registrul de teatru, departe de a fugi îngrozit din perimetrul în care se vede angrenat, îl transfigurează spre a atenţiona lumea asupra limitei de viaţă până unde a ajuns în „cădere''.

Cum aflarea în cercurile concentrice ale destinului nu permite o atare lenevire sau închistare a forţelor întemeietoare, omul creator, fără încetare şi fără istovire, va recurge la „facere'' ca un „Kleine Gott der Welt''. După modelul Creatorului, el va executa „facerea'' în câteva trepte de mişcare : la început va decide ca să facă un lucru; urmează, apoi, un răstimp al analizelor în vederea configurării acelui lucru, însoţit de facerea lucrului; iar, în cele din urmă, va concluziona asupra înfăptuirii lucrului, spre a-l declara temeinic pentru ambianţă.

Trăind şi decantând „grozăvia lumii'' ca pe o prolifică disperare, omul creator se va despărţi de tot ce-i asigură necesarul confort şi, prin neliniştirea spiritului autodepăşindu-se, în ipostaza regizorului de teatru va întemeia forme estetice noi în devenire scenică, dar profund sensibile şi esenţiale. Pentru că „teatrul este o lume, nu o lume în mic, ci o lume în esenţă''.[3]

Înconjurat de lucrul fiinţei şi al gândirii sale, ca şi de acceptul celor din jur, omul creator va fi încercat de uimirea stării de a fi ceva. Dar, din nefericire, trecătoare, cum este fulgerarea. Îl va privi, în schimb, statornic din urmă opera prin acel farmec discret al conştiinţei creatoare.

Note:

[1] Jose Ortega Y Gasset, *Câteva lecţii de metafizică,* Bucureşti, *Humanitas,* 1999, p.80;

[2] Constantin Noica, *Sentimentul românesc al fiinţei*, Bucureşti, *Eminescu,*

1978, p.42;

[3] Alice Voinescu, *Aspecte din teatrul contemporan*, Bucureşti, *Fundaţia regală pentru literatură şi artă*, 1941, p.45.

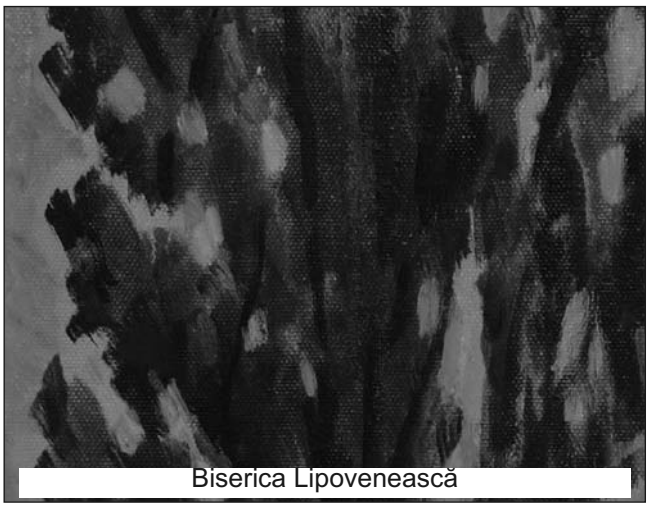

Biserica Lipovenească

Dumitru Matală

CALEA, VIAȚA, ADEVĂRUL

„Nu există în aceasta scriere nici un amănunt care să nu fi fost atestat de documentele consultate.” Sunt cuvinte care, deşi citeț aşternute pe frontispiciul unei lucrări despre viața lui Dostoievski, vor lipsi apoi cu desăvârşire când autorul, acelaşi autor, Henri Troyat, va scrie biografia unui alt uriaş al literaturii ruse şi universale – Tolstoi. De unde se poate deduce că obligatoriul adevăr ar fi putut exista şi în fruntea celei de a doua lucrări, dar şi că, tot atât de bine, ar fi putut absenta din amândouă. La urma urmei,nimic mai normal într-o scriere care chiar asta îşi propune, să prezinte pe larg biografia unei mari personalități. Prin însăşi condiția sa, ea nu poate să nu recurgă la date – la fapte – la documente, ca la singurul avocat al adevărului. Căci nu o romanță duioasă vrea biograful să dea la iveală, ci o veritabilă pledoarie,bazată pe dovezi şi mărturii de necombătut, înaintea propriei sale instanțe. Dar să şi faci dintr-o asemenea pledoarie o lectură pasionantă, ca şi cum ai citi un roman imaginar, este fără îndoială mai greu de crezut. Or exact asta-i performanța realizată de Henri Troyat atunci când anunță o lucrare de mari proporții (trei volume în vechea ***Bibliotecă pentru toți***), sub un titlu simplu şi prea puțin atractiv: *Viața lui Tolstoi.*

Fireşte, dacă e să căutăm cu tot dinadinsul unele potriveli şi coincidențe, le putem afla fără prea multă osteneală. Mai întâi că toată viața lui Tolstoi oferă cu larghețe ceea ce numim îndeobşte subiecte de roman. Aşa cum s-a petrecut ea, cu peripețiile trăite în tinerețe, cu marile poziții de respingere fățişă a politicii țariste şi a bisericii, la maturitate,şi cu bine cunoscuta fugă deacasă, la bătrânețe, se poate susține, ca şi în cazul multor altora care n-au scris un rând: viața lui a fost un roman. În plus, el chiar asta a făcut, a şi scris romane. Ce alte subiecte să mai căutăm, în viața lui cea de toate zilele, când el însuşi ne-a dăruit, într-o singură viață de om, atâtea? Pe de altă parte, nici semnatarul acestei lucrări, Henri Troyat, nu-i un amator într-ale literaturii . Nume de rezonanță al romanului universal, el se numără printre membrii definitivi al Academiei franceze. Nici că se putea deci o coincidență mai fericită decât aceea ca despre viața şi opera unor romancieri de talia lui Tolstoi şi Dostoievski să scrie tot un romancier.Ca să nu mai vorbim că, la rândul lui, Troyat a fost rus la origine şi că numele său la naştere suna Lev Tarasov. Un amănunt care, mai mult ca sigur, a contat enorm într-o bogată serie de coincidențe fericite.

Odată puse la punct aceste câteva repere strict orientative, întrebarea imediat următoare ar fi aceea cum apare Tolstoi, cu viața şi zilele sale, din acele documente pe care biograful mă asigură că le-a consultat. Iar între documente se numără, fireşte, nu numai opera lui, literară sau filozofică sau socială, ci şi *Jurnalul*, aşa cum el însuşi l-a ținut, încă din tinerețe şi până în ultima zi de viață, ca şi corespondența, cu prietenii – cu familia – cu numeroşi oameni de cultură, ca şi numeroasele studii şi evocări scrise după moartea lui. Sute de mii de pagini care cereau nu doar o lectură migăloasă, metodic organizată, ci şi condusă de un fir călăuzitor, aidoma celui din labirintul mitologic. Un asemenea fir nu putea fi găsit decât în aceeaşi mână care construise şi labirintul. Eventual,în aceste câteva cuvinte scrise chiar de mâna lui Tolstoi, la douăzeci şi ceva de ani: „În viața mea, n-am întâlnit niciodată un om în întregime rău, nici în întregime mândru, nici pe de-a întregul bun, nici pe deplin inteligent. În modestie, descopăr întotdeauna o tendință înăbuşită a orgoliului, în cartea cea mai inteligentă prostie, în conversația celui mai prost dintre oameni lucruri înțelepte.” Transcriind aceste rânduri dintr-o ciornă a povestirii *Copilăria,* Henri Troyat îşi dă seama că se putea lăsa condus de sensurile lor atât în viața cât şi în opera celui pe care-l urmăreşte pas cu pas.

Într-adevăr, parcă pentru a-şi mulțumi biograful de mai târziu, Tolstoi va face din acele cuvinte o veritabilă deviză de lucru şi de viață. Le va preschimba treptat într-un îndreptar aplicabil atât existenței personajelor sale, cât şi lui însuşi. Căci nici el,aşa cum se vede prea bine din paginile *Jurnalului*, nu putea fi scutit de năzuințele – şi de greşelile – şi de slăbiciunile omeneşti . Din contră, recunoaşte deseori că se află mereu la discreția lor. Într-un loc îşi propune cu străşnicie să nu mai calce pe la jocurile de noroc,în altul să termine pentru totdeauna cu vizitele *la țigănci* . De fiecare dată găsim însă şi regretele, ba chiar şi autocritici nemiloase că n-a fost în stare să-şi respecte *preceptele.* Preceptele erau deci severe norme de viață, cele pe care şi le formula întotdeauna ca pe nişte sentințe. Dar, avea să noteze cu o discretă maliție biograful său, “abia îşi alegea o regulă de viață, că descoperea o alta mult mai atrăgătoare” . La 16 ani se hotărăşte să dea admitere la Universitatea din Kazan. Îşi trasează şi *preceptele*, bineînțeles obligatorii, punct cu punct : “A studia întregul curs de drept, a studia medicina practică şi o parte a medicinei teoretice; a studia limbile franceză,rusă, germană, engleză, italiană şi latină; a studia agricultura dintr-un dublu punct de vedere, teoretic şi practic; a studia istoria, geografia, statistica” etc. Încă o dată,biograful îl amendează, de data asta cu o vizibilă ironie :” Din cei cinci ani şi jumătate petrecuți la Kazan, nu rămânea altă urmă la universitate decât o inscripție crestată cu cuțitul pe un pupitru de fier :*contele Lev Tolstoi.*“

Pentru a-şi birui deprinderile rele, pe care în primul

rând el şi le flagela, tânărul conte se decide să plece în Caucaz . Îl avea,acolo, pe fratele său Nikolai, ofiţer în armata rusă, şi tot acolo găsea, în plus, acea ordine şi disciplină militărească de care lui i se părea că are neapărată nevoie. Mai întâi voluntar, apoi cu gradul de iunker, ia parte la câteva incursiuni împotriva cecenilor – care şi pe atunci se răsculau ! – după care se mută pe frontul din Crimeea. Ca subofiţer acum,având în vedere că făcuse cunoştinţă cu mai toate grozăviile unui război, normal ar fi fost să se şi acomodeze cu primejdiile vieţii de militar. El, însă, înainte de fiecare luptă,trecea printr-o pronunţată stare de panică şi de-abia mai târziu cunoştea bravura, disproporţională, şi ea. Firea sa nestatornică, şovăitoare, îşi spunea ca întotdeauna cuvântul, acum însă biograful o comentează pe cu totul alt registru: „Nici nu bănuia că talentul îi venea tocmai de la firea sa neobişnuită,în stare, rând pe rând, de laşitate şi eroism, că tocmai imperfecţiunile, contradicţiile sale, îi vor permite să-şi însuşească, mai târziu, cu o egală sinceritate, punctele de vedere ale tuturor personajelor sale, că va fi cu atât mai complex ca scriitor, cu cât era mia fracţionat ca om.” Între timp, apăruseră, de altfel, nuvelele *Copilăria* şi *Adolescenţa,* ca şi câteva dintre povestirile de la Sevastopol, ceea ce putea fi semnalul intrării într-o altă vârstă.

Nici mai târziu,însă, la maturitate, şi nici după ce maturitatea s-a numit bătrâneţe Tolstoi nu s-a putut elibera de contradicţiile din interiorul său. Şi, de data asta, nu mai putea fi vorba de capricii sau făţărnicie, cum au şi fost etichetate cele din adolescenţă şi tinereţe. Când oare era sincer? îşi puneau întrebarea chiar unii din apropierea lui: „în clipa în care se bucura că putea cosi trei ore în şir ori în clipa în care regreta sentimentele neruşinate stârnite de trecerea unei slujnice de la fermă?” Cum se împăca el însuşi cu teoriile privind abolirea şerbiei, pentru care militase cu mult înainte de a fi decretată, şi cu propria lui condiţie de moşier? „În arsenalul ideilor sale nu exista una căreia el să nu-i opună alta exact contrarie” – consemnează cu deplină obiectivitate cel care-i povesteşte viaţa – şi continuă demonstraţia cu exemple concrete: „aristocratul invidios pe prerogativele sale şi amicul poporului îmbrăcat ca un mojic, slavofilul înflăcărat şi occidentalistul paşnic, defăimătorul proprietăţii particulare şi boierul care-şi extinde moşiile, vânătorul şi protectorul animalelor, mâncăul şi vegetarianul, evlaviosul după moda ţărănească şi dărâmătorul înverşunat aş bisericii.” Până şi biograful echidistant înclină să-i dea dreptate mai degrabă Soniei, soţia lui Tolstoi, când afirmă, cu aceeaşi obiectivitate: „Atâţia soţi s-au succedat în faţa ei sub acelaşi chip, încât, pentru a păstra o aparenţă de unitate vieţii de familie, trebuia să lupte împotriva schimbărilor continui de direcţie cerute de Tolstoi.” De altfel, chiar cel în cauză pare să le dea dreptate tuturor atunci când îi scrie unui prieten şi vorbeşte despre Turgheniev astfel: Îl iubesc mult, de la distanţă, îl stimez, îi urmăresc cu interes destinul, pe când, din apropiere, totul ia o altă întorsătură.” Şi nu numai atunci, ci şi când vorbeşte despre el însuşi, căci nici cu sine se pare că nu se putea împăca între atâtea neîmpăcări : “Cum oare sălăşluiesc toate acestea în mine? Nu ştiu şi nu voi şti să explic; dar sigur este că pisica şi câinele trăiesc în acelaşi colţ retras.”

„În adevăr, acest câine şi această pisică simţeau chiar o plăcere deosebită să se bată amândoi”, îi dă şi lui dreptate comentatorul, iar aprobarea nu mai este nicidecum ironică. Pur şi simplu, nu poţi judeca cu aceeaşi unitate de măsură teribilismele din adolescenţă ale unui tânăr aflat în devenire şi teoriile sale de mai târziu, când în urma lui se află deja o operă de răsunet. Ai scrie, de pildă,cu reală nesăbuinţă, chiar ţarului Nikolai al doilea, că „autocraţia este o formă de guvernământ perimată, care poate răspunde necesităţilor unui trib din Africa Centrală, izolat de lume, dau nu nevoilor poporului rus, care asimilează din ce în ce mai mult cultura universală”,nu mai este o simplă părere conjuncturală, ci o convingere profundă, pe care tu însuţi înţelegi s-o aplici. Tot aşa, când ataci, în numele raţiunii umane, dogmele şi tainele bisericii ortodoxe, respingând aproape toate învăţăturile sale canonice, înseamnă că o faci pentru a proclama propria ta credinţă, pe care nu o vei mai părăsi nici pe patul de moarte. Chiar şi atunci, a refuzat împăcarea cu biserica ce-l excomunicase nu pentru că ar fi fost ateu, ci pentru că, din întreaga *Biblie*, singurele precepte pe care le recunoştea erau cele din *Predica de pe munte*; adică cele care şi pe el îl ajutaseră să-şi descopere şi să-şi urmeze calea, viaţa, adevărul.

Conştient, aşadar, de semnificaţiile unor adevăruri eterne, pe care marele scriitor i le comunică de pe o altă platformă de vârstă şi cunoaştere, Henri Troyat, el însuşi scriitor, încearcă să le găsească motivaţia cea mai potrivită. Mai spusese deja, o dată, că talentul izvora tocmai de la firea sa nestatornică şi contradictorie. Va reveni, într-un alt loc, asupra spuselor, însă pentru a le pune mai mult în lumină .Cum, întotdeauna, Tolstoi se simţise „în culpă”, faţă de sine şi faţă de cei din jur, “o nouă contrazicere nu l-ar fi uimit, obişnuit cum era să treacă, într-o clipită, de la înger la bestie. Nu trebuie oare să atingi fundul prăpastiei, dacă vrei să te salţi cu piciorul,ca să revii la suprafaţă? când sus, când jos, conformaţia fizică a lui Lev Tolstoi nu-i permitea să se menţină pe linia de mijloc”. Iar acum orice nedumerire se limpezeşte definitiv. Acest om „altruist din egoism”, unul care „nu avusese niciodată alt prieten, alt confident decât pe el însuşi”, se chinuia şi pe sine în avantajul scriitorului. Prin aceste treceri bruşte şi nemotivate de la extaz la disperare, aflat în permanenţă „când sus, când jos “, cel care se regenera mereu şi renăştea de fiecare dată era scriitorul. Fără asemenea pendulări n-am fi avut astăzi nici *Război şi pace*, nici *Anna Karenina,* nici *Învierea.*

Cu asta se pare că s-a spus totul. Ca întotdeauna, însă, mereu mai este ceva de spus, chiar după **totul.** Idolul căruia i se supun amândoi scriitorii este, bineînţeles, adevărul. El este, până la urmă,altarul pe care-şi aduc amândoi jertfele, de viaţă – de creaţie – de tihnă personală. „Lev Tolstoi se jură, de la început, să caute întotdeauna cuvântul potrivit, chiar dacă era aspru, trivial, necuviincios, să-l aştearnă pe hârtie fără a se teme de repetări să nu trădeze niciodată adevărul, dintr-o

preocupare pentru eleganță sau poezie." Sunt asigurări pe care ni le dă cu toată gravitatea confratele său francez, după ce ştim că a cercetat o uriaşă arhivă în acest caz. El evocă, de pildă,chiar o ceartă dintre Tolstoi şi soția sa, pe care o descrie fiica lor, Tania, în amintirile despre tatăl ei: "Nici unul, nici celălalt nu ceda un pas. Amândoi apărau ceva mai important pentru ei decât viața lor: ea apăra bunăstarea copiilor, pe care-i iubea la nebunie; el, apărându-şi sufletul, apăra ceea ce şi el iubea mai mult decât orice: adevărul." Oricâte asigurări şi jurăminte s-ar adăuga, însă, cele mai demne de crezare ar fi tot acelea presărate de Tolstoi din loc în loc, în *Jurnalul* întotdeauna fidel. Una singură mi se pare suficientă, pentru a le condensa pe toate la un loc:

"Omul care nu are alt scop decât fericirea sa este rău; omul care are drept scop opinia altora este slab; acel al cărui scop este fericirea altora este virtuos; acel care are drept scop adevărul este mare !"

Sunt, iată, alte câteva cuvinte care ar putea servi şi drept o concluzie, dacă ar fi nevoie de vreuna. Din acelaşi motiv al adevărului de la sine înțeles pentru care şi cele spuse de Henri Troyat în avertismentul inserat în cealaltă lucrare ar fi trebuit repetat şi în asta sau ar fi putut tot atât de bine să lipsească din amândouă.

Mihaela Bal

ELEMENTE ALE IMAGINARULUI CREŞTIN ÎN DANSUL CĂLUŞULUI CU APLICAȚII PE OPERA DRAMATICĂ „ZILELE DE PE URMĂ" DE DUMITRU VELEA

I. Despre Căluş şi nu numai. Pentru a trăi într-o casă, spune Mircea Eliade în *Sacrul şi profanul*, aceasta trebuie mai întâi întemeiată. Casa creştinului este lumea în care trăieşte, pornind de la drumul dintâi, spre biserică, şi apoi tot ceea ce i se întinde înainte spre a fi cunoscut. Sub acoperişul său încap toate valorile de până la el. Nu suntem oare noi, creştinii, cei norocoşi că ne-am născut ultimii? Nimic din ce a existat nu a fost aruncat, doar remodelat după alte canoane.

Mi-am propus să vorbesc despre legăturile ce se stabilesc între omul modern şi strămoşii săi, despre evenimentele care îl duc pe om în pragul extazului, dându-i speranța libertății spiritului, revelate la timpul sacru al sărbătorilor. Am ales dansul eliberator şi cathartactic, Căluşul, ca simbol al întâlnirii dintre două lumi, păgână şi creştină, dar mai ales ca exemplu de asimilare a imaginarului creştin a elementelor precreştine.[i] Am observat oamenii de la țară cum trăiau între cele două lumi. Odată, la începutul primăverii, cineva mi-a dat să mănânc o turtă lângă o grămadă de gunoi şi mi-a impus să nu mă mişc de acolo cât mănânc. Am întrebat de ce, mi s-a spus aşa e bine. Altădată mi s-a spus să nu stau lângă geam marți seara. La întrebarea de ce, mi s-a răspuns: pentru că nu e bine. Pentru ceea ce vine din substratul străvechi, explicațiile s-au pierdut, în schimb puteau da explicații pentru tot ceea ce ținea de învățătura creştină, primită în familie sau la biserică. Pentru un om care nu a primit o educație religioasă, recunosc că totdeauna am simțit o mare atracție pentru fondul precreştin, inaccesibil explicațiilor, unde puteam, neprimind răspuns la întrebarea de ce, să-mi imaginez tot ce doream.

Pornind de la „*supraviețuirile păgâne*" despre care vorbeşte Mircea Eliade în *Istoria credințelor şi ideilor religioase*, am văzut în dansul *Căluşului* o posibilitate de a studia imaginarul religios creştin grefat pe o tradiție păgână, care nu s-a pierdut, dar s-a modificat primejdios în ceea ce se poate numi chiar centrul ei. Mircea Eliade descrie Căluşul ca dans cathartic. Instruirea căluşarilor se face timp de două sau trei săptămâni, în pădure sau într-un loc izolat. După ce au fost acceptați de vătaful cetei, căluşarii se adună într-un tainic, în ajunul Rusaliilor; cu mâinile pe "steag", ei jură să păzească rânduielile şi obiceiurile grupului, să se aibă ca frații, să fie caşti în următoarele nouă, douăsprezece sau paisprezece zile, să nu vorbească nimănui despre ceea ce văd sau aud, să se supună vătafului. Când jură, căluşarii cer ocrotirea Împărătesei Zânelor, Irodiada, îşi ridică ciomegele în aer, apoi le lovesc unul de altul. Ei jură să păstreze tăcerea de teamă ca nu cumva ielele să aibă boală asupra lor. După jurământ şi până la împrăştierea rituală a grupului, căluşarii rămân tot timpul împreună.

„*Recuperarea centrului*" acestui dans se situează în dansul solstițial solar trac cu implcații rituale ludice, medicale, războinice, cathartice. În *Mitologie română*, Romulus Vulcănescu aduce mai multe variante ale originii dansului, dar m-am oprit asupra acesteia, care se apropie, prin implicația cathartică, şi de ritualul de exorcizare.

„*Ruperea de nivel*" este chiar ritualul de purificare. Aici se produce şi ruptura şi veriga continuității, deschizând perspective inedite asupra concepției despre viață, în general, şi despre viziunea mitologică a lumii.

O prezentare a Căluşului este şi tragedia *Zilele de pe urmă* (*Ultimul Căluş* şi *Rusalii apocaliptice*) a scriito-

rului Dumitru Velea. Întrebându-l odată *ce* a vrut şi *cum* să transmită prin opera sa, mi-a răspuns că, dacă vreodată dansul s-ar pierde, cineva l-ar putea reconstitui citindu-i textul, iar referitor la *ce* a vrut să transmită, a păstrat tăcere, aidoma, parcă, practicanților acestui dans misterios şi străvechi. Piesa este mai mult decât un document, este o pagină aleasă de dramaturgie modernă, este un răspuns pozitiv la întrebarea dacă dramaturgia românească are un viitor. Despre *Ultimul căluş* Mircea Ghițulescu spune în *Istoria literaturii române. Dramaturgia* că este: "*expresia cea mai semnificativă a tentativei de comunicare cu viața uitată în legende".*[i] O sumară prezentare a tragediei ar fi posibilă ținând cont de cele două părți ale textului. În partea întâi, *Ultimul căluş,* Vătaful Bătrân, retras din joc, după 16 ani petrecuți în închisorile comuniste, mai are o ultimă datorie: să-i instruiască pe cei tineri, care vor să intre în Căluş, pentru frumusețea dansului, şi nu pentru valuta cu care ar fi plătiți dansatorii într-un turneu peste hotare. Impresarul şi Reporterul au misiunea de a încheia contractul trecând peste legea sacră a jocului, a „*nontransponibilității*", în cuvintele lui Blaga: Căluşul nu se poate juca decât în zilele de Rusalii. Bătrânul îi avertizează: "*...nu e o distracție! Căluşul îndreaptă lumea. O pune în țâțâni!"*[ii] Partea a doua, *Rusalii apocaliptice,* este dedicată spiritualității dansului, scenele se desfăşoară în cimitir, *Sub clopotul invizibil*, lângă biserica satului. Sosirea Rusaliilor, timpul sacru, dă libertate dansatorilor să joace cu foc deasupra capului şi cu foc la călcâie. Bătrânul este la capătul puterilor, se aşează deasupra mormântului pentru a-şi găsi liniştea: "*Doamne, am ajuns deasupra mormântului şi nu ştiu dacă am mâncat un strugure din via ta!"*[iii] Căluşul se joacă în cimitir, cu „*urcarea pe steag*", un stâlp mitic, al urcării sufletelor la cer. Vătaful Bătrân cade, Vătaful cel Nou îi preia harul: "*Hei, Căluşarii mei, e ziua ultimului Căluş!"*[iv]. Dansul nu merge până la capăt, Ielele aprind Biserica şi pe căluşari, iar lumea rămâne luată din Căluş.

II. Simbolistica dansului. În *Dicționar de simboluri*, Chevalier şi Gheerbrant consideră că dansul apare în loc de cuvânt. "*Şi oare ce este această febră în stare să cuprindă şi să agite până la frenezie orice creatură, dacă nu manifestarea adesea explozivă a instinctului vieții, care aspiră la suprimarea oricărei dualități a lumii temporale, pentru a redescoperi dintr-o dată unitatea originară în care trupuri şi suflete, creator şi creație, vizibil şi invizibil, se regăsesc şi se contopesc, dincolo de timp, într-un extaz unic."*[v]

Tot în *Dicționarul* mai sus amintit sunt prezentate proprietățile dansului în majoritatea culturilor tradiționale. Este eliberator, catharctic, aduce bucuria vieții, dar nu se pomeneşte de dans ca mod de comunicare cu lumea de dincolo, ca modalitate de inițiere în moarte.

Făcând o incursiune prin tragedia lui Dumitru Velea, *Zilele de pe urmă,* încerc să evidențiez aceste proprietăți ale dansului. Dansul e o alegorie moarte-înviere: "*Vătaful: ...Cum să scăpăm lumea de boală, dacă noi nu murim?"*[vi]*,* asemănătoare cu sacrificiul lui Iisus pe cruce, însă ritualul e mai vechi, după cum spune unul din personaje, Vătaful Bătrân: "*Pe cruce au pus-o mai târziu. După ce a sfințit-o Iisus cu carnea şi cu sângele său."*[vi]

Până aici, acesta e un ritual prin care omul se contopea ce zeii. Dacă zeul moare şi învie, şi omul poate, dacă Iisus moare şi învie, şi omul poate, Căluşarul cu atât mai mult, pentru că el este un simbol al celui sacrificat. În timpul dansului cu proprietăți curative, oamenii cu afecțiuni, „*luați din Căluş*", sunt săriți de căluşari.

Unul din căluşari moare, semn că a preluat boala celui afectat, iar omul se ridică de la pământ sănătos. Acesta e unul din rosturile Căluşului: „*Vătaful Bătrân: Căluşul nu e distracție. Căluşul pune lumea în țâțâni!"*[vii] Lumea este bolnavă, iar Căluşul o vindecă. Lumea a fost păcătoasă iar Iisus s-a lăsat răstignit pentru păcatele ei. Iată două elemente care se suprapun: "*În zorii civilizației, oamenii s-au văzut înconjurați de o sumedenie de ceremonii şi operații magice, de rituri ciudate, a căror rațiune nu o mai pricepeau. Erau rămăşițele mentalităților primitive, absurde şi contradictorii; erau atât de indisolubil legate de viața tribului sau a națiunii, încât nu puteau fi părăsite."*[x] Dansul păstrează mai bine laolaltă ritul şi mitul, după cum apreciază Mircea Eliade în *Arta de a muri*.

Dansul face posibilă urcarea omului la cer, contopirea cerului cu pământul, prin motivul urcării pe steag. Fiecare căluşar are în steag o panglică, simbol al sacrificiului de sine. În didascalii se precizează: "*Steagul: simbolul Căluşului. O prăjină de alun, lungă de 5-6 metri, în vârful căreia sunt legate o batistă albă, mărgele, fire de grâu, de pelin şi 44 de căpățâni de usturoi, bune de leac. Mai flutură, agățate de el, şi ațe roşii, pentru a-i apăra de deochi pe căluşari. Stegarul trebuie să-l țină drept în sus, altfel este rău pentru jucători. Este credința că, dacă se fură un fir de usturoi din steag, Căluşarii înnebunesc. Stegarul nu lasă pe nimeni să treacă printre Steag şi jucători*."[x]

Steagul e stâlpul de la începuturi, cu care omul, nu altă divinitate, susținea cerul. Vătaful Bătrân are o legendă a sa despre dans ca urcare la cer: "*S-a urcat o ceată de căluşari, pe steag, şi a început să joace Căluşul în fața lui Dumnezeu. Că pe aici, jucaseră la toți. Era lumea mai rară. Băteau cu picioarele în cer, de s-au speriat toți sfinții, crezând că se clatină cerul. Pe pământ, oamenii şi-au închipuit că s-a mâniat Sf. Ilie. Deşi nu era nici un nor pe cer! Şi Dumnezeu tare s-a supărat şi i-a aruncat din cer cu flăcări deasupra capului. Peste drăcuşorii lui."*[xi]

Stăpânirea puterilor Diavolului şi ale lui Dumnezeu se realizează prin dans: "*Vătaful Bătrân: Hei, copile! Noi jucăm între două focuri. Duhul Sfânt pogoară în lume, în oameni (arătând locul) prin creştet, să ne facă nemuritori. Iar spiritul de jos trebuie să iasă din om, şi noi îl batem să intre în pământ, să nu ne mai bântuie. Cu tălpile noastre batem focul cel negru şi sărim să atingem lumina de sus*.[xi] Sau este o armonizare a celor doi: *Vătaful Bătrân: Prin căluşari Dumnezeu se luptă cu Dracul, sau îți dă mâna*..."[xi]

O exorcizare dar şi o descătuşare a erosului, în sensul cel vechi, adică de punere a lumii în ordine, e posi-

bilă prin dans, prin personajele pe care le întrupează unii dansatori: Căluşarul-Popă, Căluşarul-Turc, Căluşarul-Femeie, Căluşarul-Bărbat, Femeia Stearpă, fiecare încercând să facă dragoste cu aceasta. Rolul esențial al descătuşării erosului îl reprezintă Mutul. Jocul şi manifestarea sa, gesturile şi elementele pe care le posedă sunt, în acest sens, de-a dreptul simbolice. "*Pantomima pe care o execută Mutul este licențioasă. În cele din urmă, unul din "actori" e omorât şi înviat, iar Femeia rămâne însărcinată"*, spune chiar dramaturgul Dumitru Velea în eseul său „*Mutul Ithyphallos*".[x]

Rolul Mutului este regăsit în mitologia greacă, chiar în jocurile lui Dionysos, zeul venerat şi de femeile trace. "*Dionysos fiind zeul naturii, al codrilor înzăpeziți, al prăpăstiilor amețitoare, al izvoarelor ce se reped năprasnic peste stânci, femeile trace socoteau că îi vor fi pe plac săvârşind rituri tot atât de crunte, tot atât de sălbatice. De aceea, începeau goana înfricoşată către culmi, cu iedul cald la sân, în răcnete şi chiote prelungi, în jocuri de facle, despletindu-se, rupându-şi veşmintele, zgâriindu-se, căutând durerea trupească şi bucurându-se de țâşnirea fierbinte a sângelui…Femeile erau cuprinse de furie orgiastică, exaltarea simțurilor pricinuia halucinații, îşi pierdeau cunoştința, şi atunci - convinse că strâng în brațe chiar trupul lui Dionysos, cel îmbucătățit odinioară de Titani - sfâşiau iedul de viu şi rupeau cu dinții dintr-însul. Acesta era extazul femeilor trace, aceasta era contopirea lor cu zeul..."*[xv]

În *Zilele de pe urmă*, Mutul îndeplineşte prin „jocul" său funcția exorcizării erotice. Extazul femeii care rămâne însărciantă constă în contopirea ei cu Mutul.

Am arătat că dansul căluşarilor are proprietăți curative în bolile psihosomatice, se poate vorbi de o exorcizare a alungării necuratului din om. Aceasta se relevă prin Femeia luată din Căluş. Scena *Scoaterea dracului din femeie* este reprezentativă:

"Femeia luată din Căluş: ... Împielițatul mi-a luat pielea şi s-a ascuns în ea. Sunt toată o rană. O carne a fericirii pentru dragoste şi viermi! Hălă-i şa! Hop şa! (joacă) Dracul joacă în mine. În pântecele ăsta sunt ascunşi o legiune. Şi nu e pe aproape o turmă de porci.

Vătaful bătrân: Este luată din Căluş. Întindeți-o jos!

.....

Vătaful: Unde l-ai ascuns pe drac?

Femeia luată din Căluş: prințul mi-a intrat în casă.

Vătaful Bătrân: Părinte, pune-i oala neagră la cap!

Căluşarul Popă: Gata!

.....

Vătaful: Hei, părinte, treci la luptă cu dracul! Să vedem care pe care."[xv]

Dansul Căluşului face parte din *arta de a muri* sau cum spune Ion D. Sârbu în *Povestiri petrilene: să ne pregătim frumos de moarte.*[xvi] În tragedia lui Velea, Bătrânul, îşi caută drumul spre lumea cealaltă în paşii jocului. "*Vătaful Bătrân, în veşminte obişnuite, doar cu băț de căluşar, intră pe alee, în paşii jocului „Drumul", face câteva sărituri urmate de strigături: „Hălă-i şa! Hop şa!", înaintează pe lângă zidul bisericii şi la jumătatea acestuia, unde este lespedea cu ghirlanda de viță de vie, se răstigneşte pe el*."[xi]

Cele două lumi

Dansul pregăteşte moartea şi, pentru cel care se pregăteşte să intre în hora ei, este necesară purificarea. Omului nu-i este frică de moarte. Monologul Vătafului Bătrân explică acest lucru: "*Cui pe cui se scoate! Asta s-a văzut de la început. Friguri pe friguri? Cu frica pe frică călcând*..."[x] Dansul căluşarilor este un dans psihopomp şi susțin această idee prin toate simbolurile precreştine legate de rolul calului în ritualul de înmormântare. Din mitologia morților la daci face parte şi ceea ce s-a numit în preajma erei noastre (sec. IV î.e.n. până în sec. IV e. n.) *eroizarea mortului*. Din materialele arheologice referitoare la eroizarea mortului în Dacia reiese că un rol deosebit îl dețin cele referitoare la cavalerul trac, *călărețul funerar.*[xx] În reprezentările dace, calul este redat pe monumente funerare de epocă, uneori singur, alteori *călărit de sufletul mortului*. Acesta este cazul cavalerului trac şi al cavalerilor danubieni înfățişați pe stelele funerare din regiunea Carpato-balcanică.[xx]

Bătrânul căluşar prin chiar reprezentarea sa în dans, ca om călare, poate fi privit din perspectivă precreştină, ca un călăreț funerar, sau din perspectivă creştină - omul călăuzit în moarte de calul care îl duce pe cărarea dreaptă chiar la Dumnezeu.

Dansul dinaintea morții este *Ultimul Căluş*:

"Vătaful bătrân: În ultimul Căluş, Dumnezeu e Mutul!
Nebunul satului (râzând): şi Dracul e Vătaful."[xxi]

III. Personajele. Realizate ca simboluri, lucru evident din prezentarea făcută în incipit: Vătaful, Mutul, Stegarul, Căluşarul I (Popa), Căluşarul II (Turcul), Căluşarul III (Bărbatul), Căluşarul IV (Femeia), Căluşarul V (Dracul), Căluşarul Nou (Negustorul), Vătaful din Coadă, Lăutarii (Vioristul şi Cobzarul), Vătaful Bătrân, Femeia Stearpă, Femeia luată din Căluş, Băiatul cu bulendrele, Clopotarul, Nebunul satului, Orbul din capul satului, Impresarul, Medicul, Reporterul, Frumoasele - Catrina, Zalina, Marina, unele dintre ele au o proiecție mitologică şi ocultă.

Dramaturgul descrie costumația unora, cele care performează dansul, fără de aceasta înțelesul textului nu se lămureşte: "*Căluşarii (inclusiv Vătafii) au pe cap*

pălării negre, la baza cărora este cusută o panglică înflorată. De la acesta pleacă spre spate, peste pălărie şi umeri, cu mult în jos, panglici colorate... Multe din elementele costumației sunt date cu plăcere de bărbați, femei şi fete, pentru că jucate de căluşari aduc stăpânilor noroc şi sănătate. În situația ***Războiului****, costumația defineşte plastic şi expresiv, grotesc şi caricatural, personajul.*

Mutul este îmbrăcat într-un cojoc ros şi rupt, întors pe dos, cu multe petice colorate. Peste pantalonii sfâşiați are o fustă petrecută în față, pe unde se ridică falusul uriaş... Pe față are o mască, a cărei funcție este să-l ascundă.

Stegarul este îmbrăcat în haine obişnuite. Celelalte personaje ale piesei au costumație firească, exceptând pe Nebunul satului, care o are albă, contrastând cu cea încărcat colorată a Mutului."[xx]

În didascalii, precum şi în eseul „*Mutul Ityphallos*", Dumitru Velea dă de înțeles că Mutul este personajul principal: "*Funcția sa este evidentă: căluşarii-dansatori devin „corul" acestui personaj simbolic, căruia cuvântul i s-a luat, lăsându-i-se, în schimb doar fapta."*[xx]

Însă, din perspectiva simbolisticii creştine a textului, personajul principal devine Vătaful Bătrân. Destinul său este chiar destinul dansului şi al lumii sale: lumea-lagăr, lumea-întreagă cu bulendre, mai apoi lumea purificată prin foc. El este istoria trăită în mod participativ, prin închisorile comuniste, apoi în talciocul postrevoluționar. E necesar sacrificiul său, arderea sa, pentru ca Dumnezeu să primească lumină şi să re-divinizeze spațiul.

În scena întâi, Vătaful Bătrân este alături de Căluşarul Nou, pe care îl învață taina dansului şi a vieții, asumându-şi rolul de păstrător şi transmițător al ritualului.

Este un Meşter Manole care s-a zidit de viu în Căluş, ținând laolaltă cu cei ce-au murit înaintea sa zidul unei creații – dansul. Sacrificiul de sine este specificat în ultima parte, la umbra unei cruci, când îți aminteşte că zidarii iau celor ce dorm pe câmp măsura trupului şi o îngroapă la temelia unei biserici. Când se încheie construcția, omul moare: "*Biserica începe cu o moarte, nu cu o viață; cu o înmormântare, nu cu o nuntă sau cu un botez!*"[xx] Anii petrecuți în închisoare îl învață cum să țină alături pe morți şi pe vii, în marşul comandat de Dumnezeu sau de Dracul.

Moartea Vătafului duce cu ea o tradiție şi lasă lumea în haos.

Mutul este opusul Vătafului Bătrân. Este nelipsit din scenă, reprezintă lumea păgână asimilată de creştinism; e cel mai important element din Căluş. Dumitru Velea, în eseul dedicat Mutului, precizează: "*Numai ulterior, odată cu suprapunerea elementelor religioase, care i-au obturat o parte din semnificație, a devenit „prohibit" față de biserică şi „eliberator" pentru eros. El reprezintă o frângere a fricii față de forțele erosului, care se descătuşează odată cu regenerarea firii şi a naturii."*[xxv]

Vătaful Bătrân reprezintă lumea cu Sfântul Duh: "*Pot să joc până îmi dau duhul! Că joc în ziua* ***Pogorârii Sfântului Duh****. Şi am putere."*[xxv] Mutul reprezintă lumea antică, pusă în ordine prin eros.

Curte interioară, 2

Teatrul în teatru îl pune pe mut în două ipostaze: în scena ***Războiul*** el are rol secundar, asistă la împerecherea Femeii, ca o zeitate androgină, în scena ***Mutul se preface mort*** are rolul principal, este bocit de căluşari şi dus la loc cu verdeață. Moartea simbolică e un semn că Femeia va rodi şi pe lângă Femeie, lumea întreagă devine roditoare şi sporitoare. Femeia stearpă din scena *Războiului* îl apropie pe Mut de Dionysos, dar de acel Dionysos androgin.*"Fenomenul e uşor de înțeles: viața țâşneşte dintr-un prea plin, dintr-o totalitate. Şi trebuie să adăugăm imediat: pentru oamenii de cultură tradițională, viața era o hierofanie, o manifestare a sacralității. Creația - la toate nivelurile - presupune intervenția unei puteri sacre."*[xx] Această putere o are Mutul. În comparație cu ceilalți, Mutul este apărat în fața Diavolului prin mască, are acest privilegiu poate şi pentru faptul că el nu aparține lumii creştine. Dumitru Velea vrea să sublinieze prin acest personaj că elementul precreştin a fost, totuşi, asimilat. Mutul cu mască luptă împotriva Diavolului, se aliază cu Duhul Sfânt. În trecut prezența Mutului în mijlocul dansului a făcut ca Biserica să ia atitudine. "*Deşi depunerea jurământului se face în numele lui Dumnezeu, scenariul mitico-ritual înfăptuit de căluşari nu are nimic comun cu creştinismul",* precizează Mircea Eliade. *Putem presupune că, la începuturile existenței căluşarilor, autoritățile ecleziastice au luptat împotriva lor cu oarecare violență, pentru că o serie de caracteristici arhaice atestate în secolul al XVII-lea au dispărut. Chiar la sfârşitul secolului al XIX-lea, căluşarii erau, în unele regiuni, excluşi din comunitate timp de trei ani. Dar în cele din urmă Biserica a decis să-i tolereze."*[xx]

Cel mai emoționant moment al tragediei este concentrat în scena *Morminte pline, morminte goale*, când Mutul preia asupra lui singur rostul Căluşului, iar Nebunul Satului devine Vătaful: *"Cât mai sus Mutule, fără frică! Dracul nu te poate lua. E cea mai grea zi a lui. Este şi el pus la încercare. Ai mască, nu te cunoaşte. Nici vocea nu şi-o aude, Împielițatul. Aşa, câte pielițe o avea şi el? Acum, i-ai venit tu de hac. De-aia nu vorbeşte Mutul. Să nu-l recunoască Dracul. El se luptă cu dracii să-i izgonească din lume. Ei nu pot să-i ia gura,*

să-l pocească, fiindcă el este mascat şi nu vorbeşte. Mereu dracul îl ia drept altul - şi se încurcă. În faţa măştii pierde şi Dracul. Sări, Mutule, sări! Duhul sfânt şi-a dat tărie. Ai pogorât şi tu odată cu el. Hei, oameni buni, ştiţi cine e Mutul? E Ion, Dumitru, Gheoghe. E Nicolae, Matei, fiecare dintre noi. Eu, tu el. E poporul ăsta. Ce zic „poporul"? Lumea..."[xx]

El concentrează mesajul dansului, în care se regăseşte lumea întreagă. Mutul este „*fiecare dintre noi*" în sensul că în jocul viaţă-moarte suntem egali. Fiecare joacă pe cont propriu asumându-şi toate rolurile. Lumea este sacră, dar omul îşi dă seama abia după ce descoperă că ea este un joc divin.

Vătaful nou reprezintă preluarea harului. În partea a doua, *Rusalii apocaliptice*, el aduce Căluşarii în cimitir, lângă biserică, pentru ultimul Căluş. Înţelege că nu mai poate continua, căci lumea şi-a pierdut credinţa, puterea sa de conducător militar, se poate spune, a slăbit. Deasupra mormintelor joacă pentru ultima oară: "*Aici sub tălpile mele sună pământul a gol. Îmi rosteşte numele! „Dumitre! Dumitre!"- îl aud. Este mormântul meu!"*[xxx]

Mormântul gol sau cenotaful este folosit pentru cei ce au murit printre străini şi li s-au pierdut urmele morţii. Este ca şi cum căluşarii se sting într-o lume străină.

În ultima scenă, *Ruperea Steagului*, Vătaful cel Nou este protagonistul. Împarte între căluşari tot ce a mai rămas din steag şi orânduieşte un Căluş pe lumea cealaltă. Îi pune pe căluşari să joace fără să strige, cu aşchiile steagului între dinţi, ca şi cum şi-ar duce în dinţi coşciugul. În ultimul monolog al Vătafului celui Nou, Căluşul este lumea, iar Dumnezeu sau Omul va purta o mască, astfel încât oricine se poate bate cu Dracul. Se dezvăluie şi secretul moaştelor Căluşului, *Ciocul Căluşului.* Este pielea unui iepure, care a fost pusă pe capul unui copil, semn al castităţii jucătorilor în zilele Căluşului. Vătaful comite vina tragică dezvăluind acest secret, apoi se pregăteşte de moarte.

La incantaţia Vătafului răspund Frumoasele: Catrina, Zalina, Marina. Regina lor este Irodiada, căreia căluşarii îi jură credinţă să nu-i îmbolnăvească. Relaţiile dintre căluşari şi zâne sunt nelămurite. Dansatorii cer şi contează pe protecţia Irodiadei, dar totodată riscă să devină victimele alaiului care o însoţeşte, victime ale vrăjitoarelor. Căluşarii joacă prin sate, vindecând pe cei ce au fost victimele vrăjitoarelor.[xxx] Se înţelege că au o relaţie antagonică, mascată de o alianţă aparentă.

În tragedia lui Velea, Frumoasele sunt puteri malefice, vin de sub pământ: "*Jos, la rădăcina steagului apar trei femei: Catrina, Zalina, Marina; nu se disting decât de la sâni în sus, în rest par îngropate. Căluşarul Nou, în disperare, începe să se cţere pe steag".*

Au nume cu rezonanţă muzicală, asemănătoare fonetic, şi nu se disting ca înfăţişare. Căluşarul Nou este prima lor victimă pentru că iniţierea sa nu a fost împlinită. Această triadă reprezintă o apropiere de cele trei Parce sau de Ursitoare. Ele menesc de rău şi dispar.

Revin în final, ca întrupare a focului mistuitor care arde biserica şi pe căluşari. Nebunul satului le recunoaşte şi încearcă să le domolească printr-o incantaţie: "*Frumoaselor, domniţelor, măiastrelor, zânioarelor, sfintelor de noapte, mândrelor, împărăteselor, şoimanelor, miluitelor, nu secătuiţi viaţa din noi! V-a trimis Irodiasa, irodiţelor, rusalcelor! Capul lui Ioan pe tavă îl vreţi! Capetele noastre pe tăvi le vreţi! Să jucaţi peste ele! Şi noi cu ochii holbaţi, să vă privim pulpele, până la sfârşitul lumii!"* Din incantaţie reiese contopirea elementului păgân, ocult, cu cel al mitologiei creştine, precum şi ideea sacrificiului căluşarilor pentru purificarea lumii, aşa cum a fost sacrificat Ioan Botezătorul, din dorinţa Irodiadei.

Reprezentările feminine din tragedie sunt diferite.

Femeia stearpă este opusă zânelor, ea este Mama. "*Aici în răsăritul Europei, femeia şi mama au fost întotdeauna slăvite. Au fost slăvite nu în sens profan, lumesc, nici în sensul cavaleresc al Evului Mediu ci, în aceste părţi răsăritene, femeia şi mama au fost socotite din cele mai vechi timpuri ca un miracol divin pe pământ.*" În dansul Căluşului, femeia este un Căluşar-Femeie, numai aşa se poate realiza o glumă a Mutului, fără ca femeia-mamă să fie jignită.

Personajele neimplicate în dansul Căluşului, dar care se regăsesc alături de căluşari în zilele de Rusalii, *sub clopotul invizibil,* alcătuiesc un triunghi al lumii creştine sacre: Clopotarul, Orbul din capul satului, Nebunul satului. Ei sunt martorii purificării prin foc a Bisericii ca spaţiu sacru şi a căluşarilor, care se sacrifică alături de Biserică.

Clopotarul, credincios pus la încercare, aşteaptă o viaţă venirea Copilului cu Cartea, ca să poată trage clopotul, anunţând vestea sacralizării lumii. Asistă la arderea Bisericii, mistificându-se că e un semn bun, în flăcări vede Cartea şi crede că i-a trimis-o Dumnezeu. Nici când totul în jur se face scrum, el nu renunţă: *"Doamne, m-ai aprins cu lumina ta!*" Clopotul pe care vrea să-l tragă este cerul, la care nu mai are acces, căci Dumnezeu îi arde funia.

Orbul prezice focul apocaliptic, citind din Carte, asumându-şi rolul de oracol: "*După aprinsele nopţi / În teascul cel mare / Strugurii viei, vai, copţi / Se calcă-n picioare / Vin negru sare în vas / Precum dintr-o mână, / Ce jumătate a rămas / Căzută-n ţărână. / Nu-i om în case şi curţi, / Fug pe cai călare, / Doar sângele-n burţi / Bate ca o mare."*[xxx]

Nebunul satului, în comparaţie cu Clopotarul, este vocea raţiunii. El înţelege că Orbul din capul satului nu este Copilul cu Cartea: *"Nu! Copilul ne-a trimis Cartea. El n-a venit de scârbă".* Focul pus Bisericii nu este o înălţare spirituală, ci pur şi simplu un pârjol: "*Şi bietul Dumnezeu are nevoie de arderea noastră. De unde să mai ia şi el atâta lumină, dacă nu de la noi!"* Nebunul înţelege şi rostul focului: Lumea a fost umplută cu duh, dar a căzut în păcat şi se impune regenerarea prin foc, un sacrificiu în care intră şi căluşarii şi locul sacru (Biserica) pentru re-divinizare. Cei trei rămân la sfârşit să-l ajute pe Dumnezeu să refacă spaţiul sacru: *"Ai grijă, Doamne, pe unde calci! Să nu cădem amândoi într-un mormânt gol!"*[xx]

IV. Consideraţii asupra structurii şi a semnifica-

ţiilor. Scrisă ca o tragedie modernă, *Zilele de pe urmă*, nu începe cu intriga, ci cu figura punerii în abis: locul blestemat, care va fi purificat, unde Vătaful Bătrân iniţiază pe Căluşarul nou. Iniţierea este întreruptă, semn rău atât pentru novice, cât şi pentru Căluş, când apare Vătaful Nou, căruia Bătrânul îi povesteşte că a visat Biserica arzând: "*Se făcea că s-a aprins Biserica şi că ielele jucau în ea amenințător... înfăşurate în flăcări... au ieşit peste căluşul nostru şi... ne-au aprins...*"[xxx]

În final, biserica se aprinde, în ea se încinge hora ielelor, care nu mai ascultă de incantaţiile Vătafului Bătrân, nici Mutul nu se mai poate lupta cu ele. Pe lângă iele, sunt sugeraţi şi caii apocaliptici, prin beţele căluşarilor cu cap de cal. Până în scena finală, calul e un simbol precreştin al „eroismului", al forţei virile, acum devine un simbol al puterilor malefice, sunt caii apocaliptici. Beţele căluşarilor ajung înfipte în câte un mormânt.

Textul are o structură simetrică, visul Vătafului Bătrân din incipit se petrece întocmai, în final, iar Căluşarul Nou, care nu-şi desăvârşeşte iniţierea la început, se prăbuşeşte la sfârşit.

Un plan este cel religios-simbolic, cu mesajul de redivinizare a lumii prin focul apocaliptic, alt plan este social-alegoric, prin ceea ce reprezintă personajele de care nu m-am ocupat: Regizorul, Impresarul, Medicul, cărora li se alătură Băiatul cu bulendrele.

Sunt planuri care se armonizează dramatic, ceea ce se petrece în plan social are urmări tragice în cel religios şi invers. Regizorul, Impresarul, Medicul, Băiatul cu bulendrele (cu recuzita) vor să monteze spectacolul Căluşului pentru turneu în Germania. În plan religios e o vină tragică şi trebuie ispăşită, pentru că jocul nu se ţine în zilele de Rusalii. *"Noi toţi am jurat! Am călcat jurământul? Când am fost nevoiţi să jucăm şi fără sărbătoare. Şi fără Mut. Şi fără steag. Şi fără Cioc, doamne! De aceea eu sunt acum în faţa ta sub chip de Cioc. Între tine şi lume. Lumea este luată din Căluş."*[xxx]

Cufundarea lumii în haosul apocaliptic are urmări în plan social. Cei care montează Căluşul nu înţeleg ce se petrece, Regizorul e fascinat de biserica în flăcări şi filmează *o imagine pentru eternitate.*[xxxv] Băiatul cu bulendrele împodobeşte crucile cu costumaţiile căluşarilor din scena *Războiului* şi râde de isprava sa. Sunt semne că lumea e luată din Căluş.

Tragedia omenirii înseamnă moartea ei spirituală, dar şi o speranţă pentru revigorare: *Secolul XXI va fi religios sau nu va mai fi deloc (Andre Malraux)*

Ceea ce revine ca semnificaţie majoră a textului este puterea spiritului creştin de a asimila, fără a încălca legea nontranponibilităţii, elementele păgâne care îl precedă.

"*Ruperea de nivel*" între păgân şi creştin, între sacru şi profan se fixează prin timpul sacru, sărbătoarea Rusaliilor – păgână - peste care se suprapune sărbătoarea Pogorârii Sfântului Duh - creştină.

De asemenea, se poate sesiza "*ruperea de nivel*" prin semnificaţia estetică a operei literare. Lumea slăbeşte credinţa în epocile moderne, dar, în compensaţie, ceea ce se pierde în plan religios, se câştigă în plan estetic. Opera de artă reprezintă ea însăşi "*ruperea de nivel*" prin trecerea de la spaţiul cotidian, la spaţiul ficţional-estetic.

Note

[i] Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, Ed. Universitas, 1994, vol. 3, Chişinău, p.237.

[i] Mircea Ghiţulescu, *Istoria literaturii române.Dramaturgia,* Bucureşti, Ed. Tracus Arte, Buc. 2008, p.799.

[ii] Dumitru Velea, *Zilele de pe urmă*, Ed. Fundaţiei Culturale „ Ion D. Sîrbu", 1994, Petroşani, p. 112.

[i] Ibidem, p. 164.

[v] Ibidem, p. 186.

[v] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, Bucureşti, Ed. Artemis, 1994, vol. I, p. 427.

[vi] Dumitru Velea, *Zilele de pe urmă*, Ed. Fundaţiei Culturale „Ion D. Sîrbu",1994, Petroşani, p. 166.

[vi] Ibidem, p. 166.

[i] Ibidem, p. 112.

[x] Mircea Eliade, *Arta de a muri*, Ed. Moldova, Iaşi 1993, p. 185.

[x] Dumitru Velea, *Zilele de pe urmă*, Ed. Fundaţiei Culturale „ Ion D. Sîrbu", 1994, Petroşani, p. 112.

[xi] Ibidem, p. 166.

[xi] Ibidem, p. 115

[xi] Ibidem, p. 115.

[x] Dumitru Velea, *Mutul Ithyphallos*, Ed. Fundaţiei Culturale „Ion D. Sîrbu", 1994, Petroşani, p.197.

[xv] Mircea Eliade, *Arta de a muri*, Ed. Moldova, 1993, Iaşi, p. 192

[xv] Dumitru Velea, *Zilele de pe urmă*, Ed. Fundaţiei Culturale „Ion D. Sîrbu", 1994, Petroşani, p. 151.

[xvi] Ion D. Sîrbu, *Povestiri petrilene,* Ed. Scrisul Românesc, 1999, Craiova, p. 93.

[xi] Dumitru Velea, *Zilele de pe urmă,* Ed. Fundaţiei Culturale Ion D. Sîrbu, 1994, Petroşani, p. 162.

[x] Ibidem, p. 164.

[xx] Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Ed. Academiei R.S.R., 1985, Buc., p.177.

[xx] Ibidem, p. 191.

[xxi] Dumitru Velea, *Zilele de pe urmă,* Ed. Fundaţiei Culturale "Ion D. Sîrbu", 1994, Petroşani, p. 175.

[xx] Ibidem., p.111.

[xx] Ibidem., p. 198.

[xx] Ibidem, p. 165.

[xxv] Dumitru Velea, *Mutul Ithyphallos,* Ed. Fundaţiei Culturale „Ion D. Sîrbu", 1994, Petroşani, p.201.

[xxv] Dumitru Velea, *Zilele de pe urmă,* Ed. Fundaţiei Culturale Ion D. Sîrbu, 1994, Petroşani, p. 118.

[xx] Mircea Eliade, *Arta de a muri,*Ed. Moldova, Iaşi, p. 175.

[xx] Mircea Eliade, *Ocultism, vrăjitorie şi mode culturale,* Ed. Humanitas, 1997, Buc., p. 104.

[xx] Dumitru Vela *Zilele de pe urmă*, Ed. Fundaţiei Culturale "Ion D. Sîrbu", 1994, Petroşani, p. 118.

[xxx] Ibidem, p. 186.

[xxx] Mircea Eliade, *Ocultism, vrăjitorie şi mode culturale,* Ed. Humanitas, 1997, Buc., p. 104.

[xxx] Dumitru Velea, *Zilele de pe urmă*, Ed. Fundaţiei Culturale "Ion D. Sîrbu", 1994, Petroşani, p. 190.

[xx] Ibidem., p. 195.

[xxx] Ibidem., p. 116.

[xxx] Ibidem., p. 187.

[xxxv] Ibidem., p. 192.

Constantin Cubleşan

O INCITANTĂ PROMISIUNE ROMÂNESCĂ: TAINELE INIMII

de Mihail Kogălniceanu

Interesul pentru formele moderne ale prozei – nuvelă şi mai cu seamă roman – a apărut la noi în primele decenii ale secolului al XIX-lea, după întoarcerea de la studii, din Occident, (Franța, Germania, Italia, Elveția) a tinerilor care aveau să formeze, în principal, aşa numita generație paşoptistă. Tradițiile autohtone în această privință, oricât am fi de binevoitori, sunt foarte firave, dacă nu cumva chiar inexistene, cu toată demonstrația lui Anton Cosma[1] în privința dezvoltării nuvelei, cu rădăcinile în scrierile cronicarilor (vezi Ion Neculce ş.a.), pe coordonatele mai ample ale romanului modern. Realitatea e că abia după ce au fost *descoperite* reuşitele acestei specii, în producțiile preponderent franceze ale romanului popular, ale romanului de senzație, de inspirație istorică şi nu mai puțin de analiză morală (burgheză), s-a format la noi *un nou gust literar*, cum zice Ioana Drăgan, impactul cu traducerile, ce încep să fie din ce în ce mai numeroase, fiind hotărâtor în crearea şi modelarea curentului de opinie favorabil pentru susținerea şi promovarea romanului[2]. În 1820 este tradus romanul **Harito şi Polidor** de J. J. Baethelmy; în 1837 I. Heliade Rădulescu tipăreşte la Bucureşti versiunea românească a romanului lui J.J. Rousseau, **Julia sau noua Eloisă** (**La nouvelle Heloise**), ca să notez doar câteva din aceste apariții, între care şi **Istoria Genovevei de Brabant** a lui Christoph von Schmid, în traducerea lui Gr. Pleşoianu (1838), care în anii următori mai oferă cititorilor săi şi alte opere ale aceluiaşi, sau **Corina sau Italia** a D-nei de Stael, în 1846 etc. Un rol de seamă îl joacă adaptările, prelucrările, iar practica foiletonului literar în gazetele vremii va stârni plăcerea publicului de a lectura, cu continuitate, asemenea creații. Mihail Kogălniceanu însuşi, unul dintre promotorii speciei în limba română [,] şi publică romanul (din păcate neteminat), **Tainele inimii**, în foiletonul ***Gazetei de Moldavia***, la 1850. Dar, până atunci, mai este de semnalat prima încercarea de roman, la noi, a lui Ion Ghica, **Istoria lui Alecu**, un soi de imitație după Jerome Paturot de Reybaud, în fapt o autentică pictură originală, satirică, a societății româneşti din epocă, şi nu e de neglijat nici trilogia **Romana** de G. Baronzi, din 1847. Desigur, pregătirea publicului s-a făcut prin nuvela originală, de anume amploare, constituind, cum am spune azi, nişte microromane, bine receptate de public. În aceast sens sunt de menționat, ca evidente reuşite, **Zoe** de C. Negruzzi (1838) şi **Alexandru Lăpuşneanul**, **Aprodul Purice** ale aceluiaşi, alături de **Buchetiera de la Florența** a lui Vasile Alecsandri, din ***Dacia literară,*** la 1840, cu un pronunțat caracter romantic etc., dar şi fiziologiile numeroase, tot după moda străină, care zugrăveau cadre de epocă şi tipologii specifice, în note analitice, de obicei cu accent satiric nedisimulat: **Iaşii şi locuitorii săi în 1840** de Alecu Russo, **Fiziologia provincialului** de C. Negruzzi (1840), **Provincialii şi ieşenii. Amorezații de ambe sexe**. **O plimbare la iarmarocul din Fălticeni**, în ***Propăşirea***, de D. Ralett (1844), izbutite pagini satirice etc. E acum, fără îndoială, o atmosferă de efervescență literară, menită a stimula şi a promova... romanul românesc. Între animatori, între protagonişti, Mihail Kogălniceanu are un loc şi un rol de pionierat, de „înnoitor şi îndrumător", „militând pentru crearea unei literaturi naționale" dar încurajând şi traducerile, el însuşi „a transpus în româneşte, din franceză şi germană, nişte narațiuni satirice şi descrieri ale moravurilor burgheze".[3]

Privită în ansamblul său, opera lui Mihail Kogălniceanu (nu doar cea literară) evidențiază un spirit extrem de bine organizat, cu proiecte pe care le-a urmărit, în realizarea lor, cu o rigurozitate, pot spune, inginerească, după un sistem de gândire ce viza *operativitatea* lucrării imediate în perspectivă istorică. În planul angajamentului literar acea **Introducție** la ***Dacia literară*** reprezintă programul de construcție a unei noi literaturi, pe coordonate ideatice trasate cu precizie, urmate în general, de-a lungul vremii până în zilele noastre. Mihail Kogălniceanu sesiza astfel, „o mare lipsă în literatura noastră" de *producții româneşti* competitive în circuitul valorilor europene, arătând că, fără a se dezice de creațiile înaintaşilor („urmând un drum bătut de dânşii, folosindune de cercările şi de ispita lor"), literatura nou creată, „compunerile originale", trebuie să arate „ca o oglindă" fidelă, specificul formelor de manifestare, de gândire şi de exprimare a tututor scriitorilor români, „moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, fieştecare cu ideile sale, cu limba sa, cu chipul său", în ideea ca „românii să aibă o limbă şi o literatură comună pentru toți". El pune astfel accentul pe *gustul original*, „însuşirea cea mai prețioasă a unei literaturi", îndemnându-i pe scriitori spre istoria națională („are destule fapte eroice") dar şi spre faptele actualității: „obiceiurile noastre sunt destul de pitoreşti şi poetice, pentru ca să putem găsi noi sugeturi de scris". Între operele în care se resimțea „o mare lipsă", era cu siguranță, şi romanul, ca specie, ca formă artistică modernă, capabilă a surprinde, în construcția sa, întregul *chip* al actualității societății româneşti, cu aspectele sale progresiste sau retrograde.

În vederea unui proiectat (viitor) roman, Mihail Ko-

gălniceanu începe metodic a-şi pregăti materialul epic, realizând adevărate fişe de observaţie asupra stării sociale, politice şi mai ales morale a ţării, schiţând în aqua-forte portrete ale unor felurite personaje ilustrative, surprinzând în linii fugare dar ferme, tablouri peisagistice, în speţă citadine, organizate în câteva *compuneri* după modelul fiziologiilor franţuzeşti, la modă în anii începutului de secol 1800, sau a descripţiilor analitice, de tip balzacian, a moravurilor ce caracterizau societatea moldovenească a vremii, începând de prin 1838, cu **Filozofia vistului**, continuând în 1839 cu **Soirees danssantes** (**Adunări dănţuitoare**) ş.a. până în 1850 cu **Tainele inimii**, din care nu publică însă decât primul capitol, **Confetăria lui Felix Barla**, roman ce trebuia să fie amplu, cu o perspectivă largă asupra dinamicii sociale a vremii, cu personaje bine individualizate şi cu idei îndrăznețe susținute polemic, având o anume rotunjime de construcţie, nu mai prejos decât celelalte „naraţiuni literare" (Dan Simonescu) străine, cu care îşi probează întru totul unitatea de concepţie şi de intenţie în sondarea lumii de tranziţie.

Romanul debutează cu o invitaţie la „o plimbare favorită" prin Iaşul, capitală a ţării, pe care îl compară, desigur păstrând proporţiile, şi aici introducând o notă de bonomă ironie, cu marile capitale ale Europei, toate având câte un loc de promenadă, cu locantele specifice, unde „se adună gloata de bogaţi sau de acei cari voiesc a fi crezuţi de bogaţi, de târâie brâu, de curiozi, de alergători după havadişuiri" (noutăţi – n.n., Ct.C.). Trimiterea se face cu promptitudine: „Parisul are Câmpii Elisee şi Redul de Bolonia, Viena are Praterul, Berlinul Tier-Garten, Madridul El-Prado şi Atocia". Prin urmare şi „Iaşii, ca o capitalie, trebuie şi ea să aibă o plimbare pentru societatea aleasă a sa. Această primblare este Copoul, care se deosebeşte de toate plimbările din lume". Descrierea comparativă, a promenadelor din capitalele *evropineşti*, sfârşeşte prin concluzia că frumuseţea *plimbării* Copoului „este lipsită de toate frumuseţile, şi tocmai asta face că Copoul este o plimbare singură şi unică în felul său, între toate plimbările". Prozatorul purcede aşadar, la „descrierea plimbărei ieşenilor în anul 1849" pentru ca imaginea aceasta să se păstreze „viitorimei". Avem dintr-odată un cadru, nu doar natural ci şi social, pentru ca *romanţul* să poată demara, creând cititorului curiozitatea pentru tipicul locului de întâlnire al unei faune umane dintre cele mai interesante, care „se adună", cu predilecţie la „confetăria d-lui Felix Barla". Aici urmează trecerea în revistă a *cafelelor* pariziene, vieneze, berlineze ş.a. pentru a ajunge la Iaşi, unde „cafelele, botezate sub numele disprețuitor de cafenele, nu sunt vizitate decât de canalie, adecă de negustori, de vătaji, de câţiva scriitori, de tot ce, în sfârşit, nu se numără între rangurile aristocratice sau care au pretenţie de aristocratice". Ei bine, aici într-o asemenea *confetărie*, anume a d-lui Felix, începe a *se petrece* „istoria ce am a vă desfăşura", anunţă romancierul, „la anul 1844". Având deci avertizarea asupra apartenenței sociale a eroilor romanului, care se întâlnesc în această locantă, rămâne doar, ca pentru *perspectiva istorică* a locului, să se dea relaţii despre persoana acestui domn Felix Barla, „piemontez", care are „meritul să fie cel mai vechi confetar din Iaşi". Mihail Kogălniceanu nu uită să pomenească de incendiul care a „prefăcut în cenuşe a patra parte din Iaşi" şi în urma cărie *catastrofe*, domnul Felix a renăscut ca o adevărată pasăre Fenix, construindu-şi o „casă cu două rânduri, cu acoperământ de fier şi cu magazin cu bolte". Iară, în acest nou şi, desigur, modern, local, „într-o seară de toamnă a anului 1844", „împregiurul unei mese ce era în faţa uşei despre uliţa mare, şedea cinci tineri, cari înfăţoşa adunarea cea mai eterogenă ce-şi poate cineva închipui, prin poziţia, figura şi caracterul lor". Cel dintâi e avocatul N. Măcărescu, „băiat bun, prieten nefăţarnic, lipit îndatoririlor sale, urmând un drum sigur şi hotărât de la întoarcerea sa în ţară, cu mai mult spirit decât mulţi cari se socoteau mai înţelepţi". Al doilea personaj, e vărul celui dintâi, "studiant de umanităţi la Paris", dar pentru că acolo s-a preocupat „asupra cei mai frumoase jumătăţi a neamului omenesc", tatăl său l-a rechemat acasă şi i-a dat „spre căutare" moşia părintească din ţinutul Fălciului". Cel de al treilea membru al acestei adunări din *confetăria* d-lui Felix este fiul unui vechi „soldat al lui Napoleon" care după „întâmplările anului 1814" s-a văzut azvârlit „de la ţărmurile încântătoare a Senei" pe „malurile glodoase ale Bahluiului" unde s-a statornicit, contribuind la răspândirea în Moldova a limbii şi literaturii „măreţei sale patrii". Între timp însă a îmbătrânit, a sărăcit, iar fiul său, născut la Iaşi, „nu avea de franţuz decât numele", ilustrându-se ca „jertfa nevinovată şi răbdătoare a epigramelor", ştiind a spune „în tot minutul proverbe, cimilituri şi paremii" (proverbe, n.n., Ct.C.). În fine, celelalte două personaje, „fiind menite a fi eroi principali în proza noastră", se bucură de o mai largă prezentare. Unul, „elegant, un dandi, un leu", era militar, purtând „epoletele aduse de la San-Petersburg", colonelul Leşescu, „un tânăr ca de douăzeci şi şasă de ani", ca înfăţişare „cu acele stampe colorite, ce se alăturează pe lângă jurnalele de modă ale Parisului". Prozatorul este un bun portretist, lucrând în detalii de finețe, cum s-a ilustrat şi în alte cazuri, pictându-i cu amănunţime înfăţişarea, importantă, desigur, în angajamentul sentimental ce se prevesteşte: „...faţa sa însă, deşi de un tip nobil şi frumos, era palidă şi veştejită de excesuri timpurii. Favoriţii săi şi mustețele sale răsucite era toate drese cu o afectaţie de a-i da un aer de oştean bătrân. Purta o sabie turcească, fecioară de orice vărsare de sânge. Postura sa pretenţioasă şi studiată arăta în el dorinţa de a se deosebi de alţii. El se ţinea departe de masă, sprijinindu-se cu o mână de mânunchiul sabiei şi cu cealaltă din când în când purta la gură o linguriţă de înghețată de portocale. O manta frumoasă, cenuşie-deschis, era aruncată cu neglijenţă pe dosul scaunului. Spre a completa această descripţie, vom zice că purta epolete de ştab-ofiţer şi un nişam turcesc la gât; dar atât titlul cât şi decoraţia de le câştigase mai puţin prin activitatea şi meritul său, decât prin protecţia unor dame de vârstă, deşi nu şi de purtare respectabilă". În fine, cel de pe urmă membru al acestei echipe de adevăraţi muşchetari moldoveni, era „Domnul Stihescu", „un proprietar din Besarabia, ţinutul Bahluiului", ce se ocupa mai mult cu „sămănarea grâului şi vânzarea lui în portul Odesei", dar „neînvăţat, nedeprins cu

faşionul englezesc", era „cinstit, îndatoritor, neputincios de a face vreo răutate sau vreo mârşăvie". Adunați la un loc, aceşti prieteni, alcătuind o societate atât de eterogenă, desigur nu putea decât să discute aprins pe teme dintre cele mai stringente în actualitate, fiecare căutând a-şi susține cu fermitate punctul de vedere propriu, atitudinea hotărâtă şi pedantă. Un subiect ardent este, în ce-i priveşte, moda înnoirilor cu orice preț, după model occidental: „Socoți tu, poate, că cu straiele nouă ne-am făcut mai buni şi mai puternici? Vai de capul nostru, măi fraților", zice domnul Stihescu, adăugând: „Nu credeți însă că urăsc tot ce e străin. Nu, că chiar dacă sunt prost, nu sunt însă neghiob. Dar urăsc tot ce nu se cuvine țării noastre, toate acele parascovenii şi bazaconii pe care voi le luați de la străini cu ochii închişi". Discuția despre tradiție şi înnoire se aprinde, pledoaria este una tăioasă, înfățişând o stare de fapte economice şi sociale, morale nu mai puțin, pe care Mihail Kogălniceanu o denunță astfel (şi, dacă e să judecăm cinstit, actuală şi azi la noi):„ ...adevărata civilizație este aceea care o tragem din sânul nostru, reformând şi îmbunătățind instituțiile trecutului cu ideile şi propăşirile timpului de față. Aceasta o simțesc şi o practică chiar națiile care se află în capul luminilor. Franța, Anglia, Germania simțesc neapărat nevoie de a lega lanțul timpurilor şi de a urmări în trecut propăşirea năravurilor publice, origina instituțiilor lor, leagănul libertății lor (...) Noi am socotit că, lepădând tot şi împrumutând tot, am face mai bine şi am merge mai departe. Ce am ispărvit? (...) am schimbat abuzurile pământeşti cu abuzurile străine; dintr-o țară patriarcală, ne-am făcut țară feodală (...) Cât de departe însă am merge, câtă fericire ne-am pregăti, când, în loc de a ne cheltui în deşert activitatea şi capitalurile noastre, le-am întrebuința în sporirea buneistări materiale a țării noastre, singura care ne poate duce la bunăstarea intelectuală, adecă la adevărata civilizație (...) Să ne unim, mai ales, toți într-un singur şi mare țăl, fără deosebire de stări, de tarafuri (aici în sensul de grupări policite, n.n.,Ct.C.) de partide, țălul de a scoate țara noastră din haosul, din ignoranța şi demoralizația de astăzi; atunce vom avea adevărata politică, atunce vom fi adevărați bărbați de stat!"

Atmosfera acestor aprinse discuții este întreruptă pe neaşteptate de apariția unui „balon-brişcă", tras de doi cai negri, care se opreşte în fața *confetăriei* şi dintr-însul coboară „două dame tinere" ce atrag „ochirea prietenilor noştri", căci „una avea o figură oacheşă şi melancolică, iar cealaltă avea o față bălaie şi veselă". De îndată aflăm că noii oaspeți ai locantei erau „Aga Tachi Mătiescu şi cu femeia sa, munteni, veniți de la Bucureşti, de curândă vreme". Elena pare „scoborâtă din ceruri şi soră cu îngerii", pentru care interesul domnului Stiheanu e vădit. Şi de data aceasta romancierul se întrece în a-i *picta* acesteia un portret, cu adevărat de madonă: „Închipuiți-vă o femeie de talie de mijloc, cu o față virginală şi frescă, care nu semăna nicidecum a fi măritată de cinci ani. Un cap oval cu cele mai pure şi corecte linii; un păr negru ca pana corbului, o frunte largă şi albă ca alabastrul Italiei şi pe a căria tâmple se vedea vânătul celor mai fine vine, doi ochi din care, prin o curiozitate rară a naturii cât şi încântătoare, era unul albastru plin de dulceață, ca a zânelor Nordului, şi celălalt negru, sclipitor de toate razele meridionale ce se văd numai în ochii unei andaluze, două sprâncene încordate, care, cum ar zice un poet din şcoala lui Conachi, forma cel mai frumos arc a amorului. Obrazii acoperiți de acea albeață palidă ce dă atâta expresie unei figuri de femei, un nas de romană, o gură, lăcaşul grațiilor, a căror buze, tot după cum ar putea zice poetul suspomenitei şcoale, sămăna a două foi de roze; cât pentu dinți, nu cred că oceanul să aibă mărgăritare care să fi putut a li întrece albeața. Închipuiți-vă, pe lângă aceste, un zâmbet nevinovat şi îngeresc, un gât alb şi mlădios ca a lebedei, un piept şi nişte umere precum le-a visat numai Fidias, o talie de baiaderă, să o strângi între două degete, forme care aduna toate condițiile esteticei şi a voluptății, picioarele unei sevilane şi un mers de zeiță plimbându-se pe nouri, iarăşi după expresia poetului maisusprenumit". Exaltarea descripției e tipic romantică şi prozatorul se lasă putrtat de o atare înflăcărare, dându-ne informația că şi „tovarăşa ce-i sta aproape", Laura era de fapt „tânără văduvă", iar ochii săi „făgăduiau toate voluptățile amorului metrial", căci „viața sa era o singură şi întreagă cochetărie", purtându-se în relație cu bărbații „când platonică, când cu aerul nevinovat a unei vergure de cincisprezece ani, când cu pozele unei lavete din Paris", ea fiind „din acel număr blăstămat de femei care în amorul cuiva văd numai un mijloc de a petrece şi de a produce jărtfe nenorocite". Iar Mihail Kogălniceanu adaugă promițător: „... Din acele femei, tip rar, ce nu se găsesc decât la noi şi care nu s-a tratat încă de nici un romanțier a Europei". Iată deci, anunțată o posibilă ingrigă amoroasă, capabilă a dezvălui însă o stare a moravurilor specifică timpului şi locului în care se plasează acțiunea.

Aici ia sfârşit, din păcate, primul capitol al romanului **Tainele inimii** şi continuarea factologică e greu de presupus, cu atât mai mult cu cât modelul balzacian pe care îl preia Mihail Kogălniceanu lasă a se întrevedea intenția unei ample fresce de epocă, văzută prin perspectiva politică şi morală. „Se ghiceşte – crede Şerban Cioculescu – o dublă linie de acțiune. Laura având desigur plăcerea să-şi înşele verişoara şi să-l ataşeze pe «denderliul» incoruptibil lanțului ei de suspinători". Cine ştie! Dar, criticul are perfectă dreptate observând că „în fragmentul rămas se dezbate între eroi şi se completează prin expunere teoretică a digresiunii teza progresistă a romanului. O ambiție de a contribui la adâncirea psihologică a vieții sentimentale răzbate din totul. Prin profilul moral al personajelor feminine, autorul se arată tributar romanului popular, cu eroine demonice sau angelice, într-o simetrie artificială de contraste; înşişi bărbații sunt construiți cu premise antitetice, ca să reprezinte integral puritatea morală sau corupția"[4].

E cu neputință a şti cum ar fi evoluat relațiile între aceste personaje, prezentate cu atâta pitoresc de imagini în primul capitol al romanului. Subiectul lui ne rămâne cu totul obscur, dar dacă vom arunca o privire, oricât de fugară, asupra *fişelor* pe care prozatorul le-a realizat în vederea scrierii, în cele din urmă, a romanului, vom avea, în fidelă zugrăvire, cadrele de epocă în care el ar fi fost să se desfăşoare, mediile şi tipologiile

ce ar fi trebuit să se coreleze pe fundalul unei intrigi de ordin moral, cu siguranță. Mai întâi, orașul de reședință al țării, Iașul, în care debutează romanțul, ni se înfățișează, pe la 1840, într-o stare urbanistică fără... măreție: „Iaşii, oraş vestit prin feredeul turcesc, prin cârnații lui Carigniani, prin apa de la Păcurari, prin vorba nemțească a lui Regensburg (Patronul Hotelului Central, n.n., Ct.C.) şi prin plăcintele răposatii madamii dumisale, prin ruinile lui Ipsilant, prin minunatele păpuşe ce tot anul se văd ziua, iar de la crăciun şi până la lăsatul secului şi noaptea, prin o berărie nemțească, prin lărgimea şi frumusețea ulițelor, prin o fabrică de chipuri de ipsos, prin arhitectura bordeielor şi baracelor sale, Iaşii, centrul civilizației, a literaturei şi a gunoiului Moldaviei, are ulițe, dar mai nici una cu nume, are optzeci de mii de trupuri, dar nici macar zece suflete, are poduri prea frumoase şi n-are macar un pârâu; căci cu toată bunăvoința ce am de a lăuda tot ce-i patrie şi a patriei, totuşi nepărtinirea mă opreşte şi numesc Bahluiul altfel decât o mare sau o mlaştină, una şi alta după timp sau vreme, după săcetă sau umezeală. Iaşii, care îi orașul cel mai frumos din lume când îl vezi de departe sau îi întorci dosul, este lăcuit între alte nații de armeni, cai, jidani, câni, țigani, boi, din care, după etimologia învățatului Dionisiachi Fotino, se trag şi boierii; mai ales este lăcuit şi de o mână de claponi cari fac mai mult viuet - şi mai puțin lucru – decât toate celelelate bipede” Etc (**Iluzii pierdute**...). Şi-apoi, celui care se apropie, venind, bunăoară, de la Bucureşti, ca Aga Tachi Mătiescu, „Iaşii de departe i se arată în cea mai frumoasă poziție; Bordeiele nu se văd, palaturile albesc, turnurile bisericilor strălucesc cu o mie de raze”, încât omului îi vine să strige:” În sfârşit, iată-mă în cel mai frumos oraş al Principatului Moldaviei, sau a Cnejiei!”. Dar, înaintând pe „Şoseaua Păcurariului”, vede „nişte case aşa de urâte, cele mai multe acoperite cu paie sau cu şindrilă putridă, fără nici o arhitectură“. Apoi, înaintând până „în preajma temniții statului” va avea revelația să i se deschidă „dinaintea ochilor”, ulița aristocratică a Copoului, cu frumoasele sale palaturi. Atunci marea capitalie i se arată; îşi găseşte iarăşi Iaşii ce i-a văzut în visuri şi strigă: «Slavă ție, Dumnezeule, slavă ție, că nu fusei înşelat!»”. În centru va găsi renumita „ospătărie” Sant-Petersburg, la intrarea căreia îl întâmpină „un lacheu bine îmbrăcat, iar nu în cămeşă de țară“, care îl conduce „într-un apartament frumos, decorat şi mobilat mai bine decât odăile ce a văzut la ispravnicul sau la prezidentul ținutului său”. În sufragerie „ochii îi sunt orbiți de noile frumuseți ce descopere. Părețiii sunt zugrăviți şi seamănă cu acei descrişi de Nervil. Masa îi bine acoperită şi luminată cu lampe (...) Talgerele sunt de farfurie fină. Provincialul, carele n-a văzut încă nimica asemine, se socoate în palaturile din halima (...) Bucatele sunt tot beftecuri, anghe mathuri, budinci şi blamanje (prăjituri, n.n., Ct.C.), bucate favorite în ținuturi şi care de unii se mănâncă cu sardele, ca să nu fie prea dulci şi să strice dinții (...) toți beu şampanie”, numai că „toate aceste pot fi şi tare scumpe” (**Fiziologia provincialului în Iaşi**). În asemenea ambianță, lumea bună a orașului se distrează, îşi petrece serile în numeroasele „suare burghezească“, organizate cu mare frecvență nu doar de casele celor mai înstărite familii. „Soareaua dansantă“ este „numai şi numai a epohăi noastre” şi „se întinde de la palaturile de pe ulița Copoului, până în Armenie şi supt Curțele arse. Boieri, dieci, negustori, toți dau astăzi suarele dansante”. Ambianța e uşor de realizat:„O scripcă, o cobză, câteodată şi un nai sau o daire; vreo câteva lavițe, patru poponețe (sfeşnice, n.n.,Ct.C.) într-o odaie mărişoară şi *suareaua* e gata. Pe urmă nişte dulceți cu apă, nişte posmagi, apă zaharită, împodobită cu numele de limonadă, purtate pe tabla, din ceas în ceas. La mijlocul suarelei, zama de ciorbă numită bulion sau ceaiul cu franzelă prăjită îşi face intrarea triumfală... Ş-apoi să mai vezi acolo cincizeci- şaizeci de voinici, jucând ca nişte fericiți, asudând sânge şi apă la sunetul cobzei. Rămăşița şade împregiurul odăiei, priveşte, critică, încuviințează. Alții joacă vist sau preferans, vorbnind de câte corăbii au sosit la Galați şi cât se vinde chila de grâu şi de păpuşoi./ Deci, toată această lume este un adevărat vinograd (aici cu sensul de ghiveci, n.n., Ct.C.), numai că nu-i sărat, alcătuit de pălării de paie şi straie negre, de pelerinuri şi capele sau turbanuri stacoşii; scriitori de pe la secții, vechili pe la divanuri, doftori de dinți şi de cai, spițeri, toți alegători la Eforie (administrația locală, n.n., Ct.C.), toți *coconi*. Cucoanele destul de frumoase, afară de nişte figuri de țuțuence, a căror rumeneală, pară de foc, în mijlocul unor fete tinere şi frumuşele, samănă cu o floare de mac într-un câmp de nu-mă-uita./ Bărbații vorbesc necontenit trebi, proțesuri, dinți scoşi şi potcoave găsite la cai morți. De la un capăt al odăiei la celălalt auzi strigătele lor, lucru foarte interesant, te încredințez” (**Soirees dansantes** / **Adunări dănțuitoare**/). Iată cadrul cel mai nimerit pentru provocarea unor flirturi amoroase, a unor intrigi de salon. Aici se poate face uşor remarcat *un om plăcut* („... este acela carele, într-un bal joacă totdeauna şi nu se odihneşte niciodată, jucând deopotrivă cu toate, cu cele frumoase şi cu cele urâte, bun tânăr şi de treabă, carele face filantropie la mazurcă spre slujba fetelor celor bătrâne, şi carele crede că are vreo îndatorire cătră gazda ce-l pofteşte la bal” etc.), sau un *cavaler* („Cavalerii ce nu sunt oşteni, cari obicinuit se aud de departe, din pricina târâitului săbiei, cavalerii civili, zic, cari intră pentru întâiaşi dată în adunări, poartă neaparat o jiletcă albă, legătura de gât de atlaz negru şi gulerul fracului căptuşit cu catife; de abie la al doile sau al triile an a intrării lui în lume, începe a se deprinde cu pălăria-clacă, cu pantaloni *collants* şi cu papuci cu cătărămi de la Miculi. Dar atunci i s-a dus blândețea cea dintâi! Piciorul i se strică. Se ostineşte, se odihneşte, când joacă alege damele; se depărtează de bătrânețe şi de clădări afumate şi, jucând, stă la gânduri; îndată ce la un banc faro (joc de cărți, n.n., Ct.C.) va lepăda pe o carte un galbăn, este prăpădit, şi jocul îi este urât”), dar şi *o fată bună* („Ea să îndoapă cu posmagi şi cu zaharicale, cu primejdie de a-şi strica stomahul; vorbeşte cu gura plină şi-şi varsă şampanie pe rochie; povesteşte cavalerilor săi festile şi şiretlicurile ce au făcut la pansion; bufneşte în râs când le vorbeşte, şi-i strânge de mână când joacă. Întreab-o dacă-i place jocul şi ți-a răspunde că se *înglendiseşte frumuşel* franțuzeşte; *je m'amuse joliment*; jumătate tip de grizetă; boboc român

de trandafir din mahalaua Muntenimei"). Se petrece bine şi nimeni nu se plictiseşte (**Soirees dansantes / Adunări dănțuitoare**). Fără îndoială marile pasiuni nu lipsesc. Poate întâiul amor al unui adolescent naiv („Niceta era pentru mine nevinovăția personificată") care, în cele din urmă, suferă marea decepție d'a fi tratat în derâdere de către juna ce „nu era la cel dint-i amor". Romantică şi plină de *delicateți* juvenile, dar şi ironică subtextual, nuveleta **Iluzii pierdute... Un întâi amor** s-ar fi putut şi ea *topi* în marea intrigă a romanului **Tainele inimii**. De ce n-am accepta această experiență de *salon*, văzută din perspectiva Laurei, cea care frânge atâtea inimi în provocările sale amoroase, şi care ar fi putut flirta, la o vârstă încă fragedă, cu adolescentul licean, care o diviniza şi care îşi povesteşte, la maturitate, cu nostalgică rememorare prima iluzie/deziluzie în... amor. **Iluzii pierdute**... e şi ea o fiziologie. A amorului („...cea mai nobilă dintre toate patimile care ațâță la fapte mari, care însuflețează eroismul şi geniul, care dă idei de cinste şi de slavă, care înviază, care farmăcă, care aduce pe om într-o lume de visuri, unele mai aurite decât altele, cine-l cunoaşte, cine-l slăveşte? Amorul în Moldova este desfătarea simțurilor, dragostea faunilor şi a satirilor. A iubi însămnează la noi a se lua, a se schimba, a se lepăda, a se uita, spre a se îngurlui (a se însoți, n.n., Ct. C.) şi a se despărți iarăşi, fără ca patima să lase cât de puțină întipărire în inima acelor ce zic că simțesc amorul"), a femeii („...am slăbiciunea să cred că femeia este făcută pentru altă ceva mai înalt decât a porunci de bucate şi a căuta numai prozaicele trebi a gospodăriei; o socot de o misie mai nobilă în societatea europeană" etc), a fetei intrată în adolescență, cu speranțe romantice de iubire ideală dar care se prăbuşesc foarte curând sub presiunea moravurilor stricate ale celor maturi, în societatea cărora intră („...Care fată la vârsta de şaisprezece ani nu-şi face o lume de iluzii, care nu crede că-şi va uni viața cu un tânăr înzestrat cu toate însuşirile trupului, a inimii şi a duhului, trii însuşiri pre care mai niciodată nu le are adunate un bărbat. Însă vai, săraca fată, iluziile sale se pierd în puțin ca fumul în atmosferă. Vine o vreme, când deodată, fără ştirea, fără voința sa, se vede jărtfită dumnezeului zilei, *interesului*; mai niciodată inima ei nu este în conglăsuire cu voința părinților. Câte fete, dacă ar fi putut alege după placul lor, s-ar fi făcut soții îmbunătățite, mame fragede, podoaba societății? Dar asta nu se întâmplă mai niciodată. Poronca părinților le aruncă în brațele unor modârlani neciopliți, dar prețioşi pentru că-s plini de bani, pentru că au moşii, au stare. Iar dacă au însuşiri de a face pre o femeie fericită, cine mai întreabă?"). Etc.

Opera literară a lui Mihail Kogălniceanu, cuprinzând puține titluri, între care şi acel promițător roman de epocă, o frescă morală a societății, din care însă n-a împlinit decât primul capitol, are calități de netăgăduit în demersurile de pionierat ale scriitorilor noştri pentru impunerea în gustul public a speciei predilecte în țările occidentale. Prozatorul este foarte bine informat în domeniu, cu o cultură largă a romanului, de care şi uzitează în discursul său epic din paginile fiziologiilor. Are spirit critic accentuat şi o cenzură ironică a manifestărilor sentimentale cultivate într-un halou mimetic al libertăților unei societăți moderne în curs de constituire. Kogălniceanu se dovedeşte a fi „un bun observator, înzestrat cu privire ironică, spiritual şi malițios, dotat pentru schița de moravuri, de scurte meditații asupra unor fenomene sociale sau asupra firii omeneşti"[5]. Are principii şi angajamente politice, morale nu mai puțin, pe care îşi construieşte literatura. Tocmai de aceea nu cred că trebuie să vedem în tribulațiile amoroase ale adolescentului din **Iluzii pierdute...** suferințele proprii ale autorului aflat la vârsta anilor de liceu. Mihail Kogălniceanu are ştiința realizării personajului literar, în cadrul unor coordonate precise tipologic şi chiar impune astfel figuri reprezentative pentru ceea ce va fi, nu mult mai târziu, romanul secolului al XIX-lea la noi, în care vom regăsi asemenea figuri, asemenea caractere. Desigur, ca romancier, Mihail Kogălniceanu rămâne la limita unei promisiuni frumoase, incitante (Dar, câți scriitori nu se numără, în istoria noastră literară, între promisiuni?!), însă scriitura sa elevată - e vorba de un stil anume – limba folosită de-acum suplă, în care neologismele se alătură cu farmec pitoresc unor cuvinte sau expresii de sorginte levantină, reprezentând un fel de *tradiție* culturală la noi (G. Călinescu remarca „farmecul limbii patriarhale în care înoată elegant finețile gândirii moderne..."[6]), fac din paginile sale beletristice un autentic model de urmat pentru contemporani şi pentru cei ce i-au urmat. **Tainele inimei** e un romanț cu multe tribulații romantice dar şi cu destule inserții de observație realistă a stărilor de fapte specifice actualității din care îşi extrage seva, şi trebuie să vedem în el fermenții care au impulsionat, fără îndoială, experimentările (naïve, stângace, unele chiar ridicole, „producție de romane mediocre", cum o numeşte Nicolae Manolescu[7], dar toate cu mari ambiții estetice) atâtor autori români din zorii epocii noastre de autentică modernitate.

[1] Anton Cosma, **Geneza romanului românesc**. Editura Eminescu, Bucureşti, 1985

[2] Ioana Drăgan, **Romanul popular în România. Literar şi paraliterar**. Capitolul: **Romanul românesc în secolul al XIX-lea sau parcursul de la paraliterarul primelor scrieri paşoptiste la triumful literaturii**. Editura Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca, 2001, p. 193 - 129

[3] Dan Simonescu, **Prefață** la Mihail Kogălniceanu, **Tainele inimii. Scrieri literare şi istorice.** Ediție îngrijită, prefață şi tabel cronologic de Dan Simonescu. Editura Albatros, Bucureşti, 1987, reluând integral **Prefața** la Mihail Kogălniceanu, **Tainele inimii. Scrieri alese**, Editura Pentru Literatură., Bucureşti, 1964, Biblioteca pentru Toți.

[4] Şerban Cioculescu, **Mihail Kogălniceanu**. În **Istoria literaturii române**, vol. II, **De la Şcoala Ardeleană la Junimea**. Volum colectiv, editat sub egida Academiei R.S.R., Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1968, p. 443

[5] Leon Volovici, **Kogălniceanu**. În **Dicționarul general al literaturii române.** vol. E – K. Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2009, p. 783. Sub egida Academiei Române

[6] G. Călinescu **Istoria literaturii române de la origini până în prezent.** Ediția a II-a, revăzută şi adăugită. Editura Minerva, Bucureşti, 1985, p. 183

[7] Nicolae Manolescu, **Metamorfozele poeziei. Metamorfozele romanului.** Editura Polirom, Iaşi 1999, p. 151

Gellu Negrea

UN NEDREPTĂȚIT: NICOLAE VELEA

Postdecembrismul literar românesc, în ansamblu şi, cu deosebire, cel circumscris ultimului deceniu al secolului expirat s-a constituit nu o dată într-o arenă feroce a resentimentelor şi vendetelor de toate soiurile şi calibrele, aproape toate aşezate principial sub flamura fluturândă a revizuirilor – fireşti şi necesare, de altfel – pe care le presupune o schimbare radicală de sistem politico-social, foarte multe dintre ele însă acreditând drept modalitate predilectă de manifestare răfuiala crâncenă, promovată în numele unor imperative etice discutabile, cel puțin. Rațiunilor imanente fenomenului cultural, le-au luat locul precumpănitor: judecățile şi verdictele extra-literare, tentativele de reconfigurare a ierarhiilor axiologice în virtutea unui fariseic rigorism moral, transferarea arbitrară a unor mai mari sau mai mici derapaje biografice în prim-planul evaluării operelor, încercările repetate de eliminare dintre valorile consacrate ale literaturii noastre de ieri şi de azi a unor scriitori diabolizați la greu şi împinşi ad-hoc spre condiția de *nomina odiosa*. Prin demolări succesive ale formelor de relief existente, prin negări vehemente şi uniformizatoare, s-a vizat amenajarea unui teren, chipurile, virginizat ideologic (chiar dacă operațiunea de epurare se executa grobian, cu toroipanul unor intoleranțe doldora de subiectivisme deloc inocente), teren pe care se puteau trasa ulterior cu mai multă uşurință palierele altor ierarhii literare. Nu era prea clar cine urmau să fie instalați pe soclurile acuzaților de colaboraționism cu regimul comunist – Sadoveanu, Călinescu, Arghezi, Vianu, Preda, Barbu, Nichita Stănescu, Labiş, D.R. Popescu, Buzura, Breban, Fănuş Neagu şi alții – important era trandafirul spinos al „revizuirilor" cu orice preț.

Valul revanşelor oculte, instrumentate la umbra idiosincrasiilor politice în floare, s-a mai temperat oarecum în ultima vreme, dar, în forme nebuloase şi perverse, continuă să otrăvească atmosfera ce înconjoară lumea noastră literară în care judecățile valorice nu se hrănesc încă întotdeauna din lumina curată şi binefăcătoare a cărților.

Există însă, în afara contestării directe, şi alte forme de anihilare, tacită, a unor scriitori pe care inventiva-ne contemporaneitate le exersează cu aplomb, indiferentă la dramaticele consecințe pe care le generează asemenea practici maloneste. De exemplu, uitarea vinovată, ignorarea tendențioasă, tăcerea asurzitoare aşternută peste destinul unor autori de calitate neîndoielnică.

Unul dintre marii nedreptățiți ai postdecembrismului este Nicolae Velea, scriitor de stirpe aleasă şi de remarcabilă vocație realistă, una dintre vocile distincte şi viguroase ale prozei româneşti a deceniilor al şaptelea şi al optulea din secolul trecut. În ultimii 20 de ani, despre cărțile lui s-a vorbit sporadic şi fără convingere. Singurul gest de readucere a lui Nicolae Velea în circuitul public l-a schițat, în 1997, fostul său coleg de filologie bucureşteană, criticul Gabriel Dimisianu, căruia îi datorăm îngrijirea unei antologii de texte reprezentative, completată de un substanțial corpus de extrase din comentariile critice privitoare la creația scriitorului (e vorba, se-nțelege, despre volumul *Povestiri* apărut la Editura Fundației Culturale Române, în colecția „Prozatori români contemporani").

Nicolae Velea este prezent, fireşte, în *Istoria literaturii române. 1941-2000* a lui Alex Ştefănescu, însă printr-un text mai curând polemic la adresa considerațiilor, datând din anii '70, ale lui Eugen Simion, cel din *Scriitori români de azi*, ca şi în *Istoria literaturii române de azi pe mâine* a lui Marian Popa, dar, în chip surprinzător, Nicolae Manolescu nu-i consacră un articol separat în recenta sa *Istorie critică*, expediindu-l scurt în lista „autorilor de dicționar"(?!).

Comparând acest tratament postum mai degrabă ingrat cu recepția entuziastă, ca să nu spun direct triumfalistă şi ditirambică, de care s-a bucurat înainte de '90 („*Proza lui Nicolae Velea este, prin subtilitatea limbajului şi a observației, excepțională*", decreta fără ezitări, de pildă, Eugen Simion, iar verdictul său era cvasiunanim acceptat în epocă), ne-am putea întreba dacă nu cumva discrepanțele se explică printr-un firesc, natural efect al fenomenului pe care Eugen Lovinescu îl definea prin sintagma „mutația valorilor estetice", dacă nu trebuie să vedem , aşadar, în vitregia lor o consecință inerentă sau măcar justificabilă a intrării României în siajul unui declic istoric de proporții continentale.

Şi-au pierdut nuvelele, schițele şi povestirile lui Nicolae Velea farmecul de odinioară, emisia lui artistică nu mai este consonantă cu sensibilitatea cititorului din zilele noastre sau conul de umbră în care acesta rătăceşte este hazardat şi circumstanțial, iar scriitorul împărtăşeşte nemeritat soarta literară a altor prozatori de valoare – unii dintre ei, congeneri: Ion Băieşu, Teodor Mazilu, Ştefan Bănulescu, Eugen Barbu, Sorin Titel şi alții? Chiar vor fi fiind ei inferiori plutonului scos la înaintare în zilele noastre, ai cărui corifei sunt cultivați – critic şi editorial – cu insistență? Mă gândesc la un I.D. Sârbu, de exemplu (supraevaluat din rațiuni extraliterare, după părerea mea), Petru Creția (umanist distins, eminescolog reputat, dar scriitor pasabil) sau Octavian Paler (substanțial şi captivant ca eseist, nu însă şi ca romancier), Mihail Sebastian (vizavi de al cărui *Jurnal* a fost rostit, într-un elan laudativ perplexizant cuvântul magic „capodoperă") – şi enumerarea ar putea continua.

Orice lectură (ori relectură) a prozei lui Nicolae Velea

infirmă în chip hotărât atare supoziții, unica explicație a faptului că el nu ocupă locul cuvenit în actualitatea vie a literaturii române contemporane putând fi aceea că scriitorul n-a reuşit în specia majoră a genului epic, romanul, *În război un pogon cu flori*, publicat fragmentar la Editura Albatros, în 1972, fiind, de fapt, tot o nuvelă, dar de proporții întinse, ale cărei calități esențiale nu țin de soliditatea şi complexitatea specifice arhitecturii romaneşti, ci de savoarea, pitorescul şi expresivitatea unor secvențe de viață, aşa-zis mărunță, a unor scene de mare autenticitate şi cu adâncimi psihologice nebănuite, desprinse din realitatea imediată. Nu pot să nu mă întreb, în context şi cu doza de retorică aferentă, care ar fi fost destinul literar al lui Marin Preda dacă n–ar fi scris *Morometii* sau *Cel mai iubit dintre pământeni***,** ci şi-ar fi prelungit cariera pe linia povestirilor scurte din *Întâlnirea din pământuri*?

Nu, nu-mi răspundeți, n-am timp de răspunsuri, mai ales dacă ele conțin truisme de genul „*nici Cehov n-a scris romane*": *comparaison n'est pas raison*. Sau, în limba noastră cea română: comparația nu reprezintă un argument. Nu întotdeauna, în orice caz.

Apropierea de Marin Preda şi, în special, de povestirile sale de tinerețe se impune cu forța evidenței şi a fost semnalată de la primele apariții publice în revuistica literară ale lui Nicolae Velea. În *Odihnă,* din volumul de debut *Poarta*(1960), întâlnim un descendent în linie directă a lui Pațanghel din *O adunare liniştită*, numitul Dănilă Lencioiu, care, frământat de o problemă interioară apăsătoare, susține un monolog lung şi întortocheat, cu opinteli şi intempestive ruperi de ritm, cu derutante alunecări de memorie şi cu reveniri sinuoase la subiectul pe care vorbitorul pare a dori mai mult să-l ascundă – uzând de sofisticate, deşi naive, ocolişuri, ezitări, amânări şi divagații –, decât să-l elucideze. Mizanscena este curat morometiană, iar oralitatea la ea acasă:

„*Într-o duminică din toamna aceasta stăteam pe zona şoselei şi aşteptam un cunoscut. Stăteam şi zobeam între degete boabele negre de bozie, când nea Dănilă – el mi-e vecin – ieşi pe podişca a mică şi mă chemă să viu pe la el că are să-mi spuie ceva [...]*

El începu să-mi vorbească, la întâmplare, de timp, de strânsura din toamna asta... Vorba nu se lega. Îmi dau seama că omul are ceva pe suflet, dar nu se îndură uşor să-l spuie. Mai aruncarăm câteva păreri anapoda, după care nea Dănilă îşi cutremură umerii, ca ținut de friguri, şi începu poticnit şi parcă încontrându-se cu cineva:

– Uite ce. O să-ți spui eu acu' dumitale nişte lucruri care, sânt precis, o să te mire. Dumneata eşti persoană cu carte, după ce mă asculți o bucată, poți să te ridici şi să-mi zici: Mă, nea Dănilă, sau nea Dane, cum îți vine mai bine, ai dat în mintea copiilor. Şi te ridici şi pleci. Nu e supărare. Dacă nu te miră mă asculți până la urmă. Mai ia o ceaşcă. Mai trecu o pauză, după care omul, tot zmucit:

– Buun! Dumneata îi fi ştiind că eu toată ziua, cît e de mare, n-aveam astâmpăr, eram ocupat. Nu aşa, nu e bine, s-o luăm altfel. Ştii că eu am intrat în cooperativă în urma ălorlalți. Nu e bine nici aşa, s-o luăm de la cap. Care va să zică eu n-aveam hodină, eram ocupat. Şi cu cuvântul ăsta ocupat*... L-am auzit întâiaşi dată de la bietu' tata. El seara, după ce mântuia treburile, se aşeza la masă şi începea să citească jurnalul. Un jurnal de pe vremuri. Atunci nu ți l-ar fi putut clinti nimeni. Cînd venea mama şi-i spunea că aşa şi aşa, mai trebuia făcut cutare, îi arunca peste umeri că e ocupat. Eu stăteam sub țoale în pat, jumătate adormit şi mă uitam la tata cum citea jurnalul şi ținea picioarele proptite pe o stinghie de sub masă. Credeam atunci că* ocupat *înseamnă când stai cu picioarele pe stinghie. Minte de copil, ce vrei...*".

Din aceeaşi familie, de harnici amestecători de vorbe-n colțuri şi rotunde, contorsionat în exprimare şi ajungând cu dificultăți (adesea autoinventate) la ceea ce intenționează să sugereze mai mult decât să afirme cu limpezime, face parte şi Dică din *La un dublu decimal (Monolog economic)* din volumul de nuvele *Zbor jos* (1968):

„*– Aici tu faci două prostii. Prostii descheiate de mine, că trebuia unul din neamul nostru să le descheie şi risipească. Află tu aici de la mine două lucruri*.

Întâi şi-ntâi, că eu nu lovesc în om. Adică, tu poți să zici că lovesc. Dar dacă stai bine să judeci, eu pic de sânt cam al zecilea sau al o sutălea în drumul fructei sau bunului, poftim, de la cracă sau izvor pînă la gura omului. Va să zică eu sânt o fază, o portiță prin care trece bunul. O condiție, na, dacă-ți place mai mult. Aşa cum e vântul din primăvară sau musca, albina, ce-o fi fost, care-a amestecat polenurile, cerul senin care n-a adus ploaia care să scuture floarea, va să zică lipsă de ploaie, pe urmă ploaia la vreme, pe urmă soarele care a trebuit să bată cu o cumpănire anume ca să nu usuce mărul, fructa, orice-a fi, doar să-l împlinească, să-l coacă; şi pe urmă tot soarele care a ieşit la timp atunci prin jurul lui Sîn Petru, de-a spart norii ăia de grindină şi s-au lăsat către Loviştea. Şi pe urmă... Ce mai, nici un pe urmă... Dac-o luăm aşa...

Şi în al doilea rând, că mai ales în *al* doilea *vreau să vorbesc cu tine, adică nu vreau să vorbesc cu nimeni, vreau să spui şi eu cuiva. Al doilea – şi poți să râzi dacă eşti prost – întâi şi-ntâi mie îmi place să trăiesc din ce* e peste*. Tu plecaseşi de-aci, te făcuşi ce te făcuşi. Al Miții lui Pițurcă ajunse şi el pe la Oneşti, inginer. Nu prea credeam. Al lui Simnicioiu de peste râu era mare director de fabrică, acu tot în ziare citii că e criticat şi că l-a schimbat. Cu economiile. Da-n sat a venit cu o maşină şi mai lucioasă, a zis că l-a trecut la minister. Cred, de ce să nu cred? Aşa...*

Şi cine rămase, mă, aci în sat să se uite la dealurile astea, la pomii ăştia, la oamenii şi casele astea de aci... într-un cuvânt, la toate bunurile? Câți au stat aici din câți am isprăvit atunci gimnaziul sau cum îi mai zicea? Eu, eu şi puşlamaua aia de Eugen. Ăla care când fuse director la G.A.S., zis fermă acum, s-a purtat în ambiție cu un neam al tău. Şi i-a făcut ce i-a făcut. Da ție şi alor tăi ce, v-a durut ceva? Nimic, de unde?!" (*La un dublu decimal*).

Relevante şi definitorii pentru Nicolae Velea nu sunt însă asemănările, cât, mai ales, deosebirile sesizabile

în raport cu Preda şi cu alți prozatori din deceniul al şaptelea şi prima jumătate a celui următor – intervalul de timp în care autorului îi apar volumele antume. Non-istorismul, indeterminarea, aerul de vagă atemporalitate ce înconjoară personajele behavioriste şi întâmplările ce se dispensează de orice dimensiune psihologică sau etică, fiind văzute printr-o lentilă rece de undeva, de sus, în panorame largi şi neutre afectiv din *Întâlnirea din pământuri* sunt abandonate în favoarea transfocării şi contragerii acțiunii în planuri apropiate, în gros-planuri şi în imagini de detaliu care umanizează privirea naratorului, dar îi şi facilitează sondaje insolite în lumea interioară a eroilor, în gândurile şi trăirile lor nu o dată dramatice. Textele câştigă astfel în adâncime cu toate că protagoniştii nuvelelor şi povestirilor sunt recrutați din lumea oamenilor mărunți – țărani, şoferi, casnice, tehnicieni agricoli, brigadieri, oficialități rurale, instructori de partid şi alții asemenea. Ei îşi trăiesc timpul istoric fără violența şi contorsionările de suflet de care va fi plină, ceva mai târziu, proza aşa numitului deceniu obsedant – maniheistă şi cam artificială prin accentul excesiv pus pe tragedia țăranului român deposedat de proprietatea funciară şi obligat să se înscrie în trendul noului tip de existență socială bazată pe colectivism.

De-a dreptul uimitoare este în literatura lui Nicolae Velea absența cvasitotală a dimensiunii politice a vieții satului românesc de după război, inexistența conflictelor cu autoritățile comuniste şi, în general, eludarea înfruntărilor sângeroase dintre victimele şi agresorii unui timp istoric calificat drept brutal sau măcar constrângător. Dacă personajele lui Velea au mari probleme existențiale (şi au!), sursa lor nu trebuie căutată în presiuni exterioare, ci în sfera lor lăuntrică sfâşiată de întrebări, dileme şi, mai ales, de încercări disperate de a-şi limpezi viața proprie sau natura relațiilor cu ceilalți. Există de fiecare dată în povestirile sale, dincolo de vorbe întortocheate cu meşteşug şi întâmplări (dintre cele mai banale, de regulă) o propensiune subiacentă continuă spre penetrarea semnificațiilor ascunse ale vieții şi spre elucidarea misterului nesfârşit ce învăluie fiecare ființă umană:

„Una din cele mai mari desfătări ale lui Dandu Panțurescu era aceea ca fiecărui om pe care-l cunoştea, întâlnindu-l, înainte de a începe vorba, să-i desfacă în părți felul de a fi, şi fiecărei întâmplări să-i afle punctul de pornire, să meargă pe firul ei, şi după ce-o despica să-i refacă rotunjimea şi s-o aşeze undeva printre lucrurile de care era fericit că le înțelege.

De fiecare dată când pățea ceva deosebit, învățătorul îşi inspecta înțelegerile. Dar niciodată nu i se păruse că le istoveşte. Bănuia dinapoia lucrurilor ştiute nişte înlănțuiri care trebuiau să aibă multă frumusețe". (Transferul)

Tabloul care rezultă este departe de simplismul grosier al literaturii realist-socialiste care făcea ravagii în epocă, multiplicând, pe bandă rulantă, o imagine monodimensională şi edulcorată a lumii rurale în care problematica se reducea la micile ezitări provocate de iminența intrării în colectivă, urmate de marea bucurie şi entuziasmul nestăvilit cu care țăranii întâmpinau zorii noi ai socialismului biruitor şi participau într-o contagioasă unanimitate la făurirea unei lumi lipsite de confruntări, armonioasă şi fericită. Celebrele „dumiriri", nelipsite din maculatura literară a timpului, nu-şi găsesc niciodată locul în povestirile lui Nicolae Velea. Şi nici la fel de intens vehiculatele conflicte dintre bine şi mai bine trăite de eroi previzibili şi lineari. Dimpotrivă, paginile sale sunt populate în proporție covârşitoare de „suciți", de inşi cu psihologii nebuloase şi un tip de reactivitate emoțională care iese sistematic din tipare.

În pofida generoasei literaturi critice consumate în elucidarea resorturilor abisale ale numitei „suceli", ea nu este decât substitutul lexical al unui „altfel", raportat însă nu la o realitate psihologică veritabilă, ci la un anume canon ideologic şi literar dominant în epocă. De foarte multe ori, reacțiile neobişnuite ale protagoniştilor literaturii cu „suciți" îşi află sorgintea într-o percepție inocentă, copilărească, nepervertită de cutume a vieții care se revarsă, iconoclastă şi hohotitoare, dincolo de hotarele unui imaginar reducționist, fundamental fals prin schematism şi lipsă de autenticitate.

Nicolae Velea a publicat în 15 ani mai puțin de zece cărți. Iată titlurile lor: *Poarta* (nuvele, 1960), *Opt povestiri* (1964), *Paznic la armonii* (nuvele, 1965), *Zbor jos* (nuvele, 1968), *Cutia cu greier* (nuvele, 1970), *În război un pogon cu flori* (fragment, 1972), *Vorbă-n colțuri şi rotundă* (schițe, 1973), *Dumitraş şi cele două zile* (povestiri, 1974), *Călător printre înțelepciuni* (schițe, 1975). Din ele se pot extrage oricând câteva texte antologice, demne să figureze pe raftul de sus al literaturii române postbelice.

În treacăt este o astfel de nuvelă exemplară, care cochetează cu statutul de capodoperă a genului scurt. În plin elan de optimism stahanovist, Nicolae Velea şochează izvodind o tragedie copleşitoare, în care eşuează, din motive obscure, iubirea a doi tineri curați sufleteşte, dar răsfățați de destin, care nu ştiu să-şi ia în serios sentimentele. Intrarea în narațiune, abruptă, are tăietura decisă a unui text clasic:

„Lui Duminică i s-a părut deodată că s-a grăbit. Şi-a zis că are prea puțin timp în urmă şi prea mult înainte şi că poate să se mai odihnească, să se mai răsfețe. Că prea trăise iute. [...]

Într-o zi de sărbătoare, cu ocazia unei excursii, Duminică a cunoscut-o pe Adina Gheorghe, tehniciană agricolă de la Sfatul din Cuca – o comună vecină.

A cunoscut-o pe muntele către care se făcuse excursia, muntele Frunții. Pe vârf era o ceață joasă, şi ei nu se vedeau decât de la mijloc în sus. Picioarele nu se observau şi, mergând, toți păreau că plutesc.

Când a văzut-o prima dată pe Adina, lui Duminică i-a pierit orice veselie. Avu zguduirea a ceva presimțit şi deveni tăcut şi sfios".

Cei doi tineri încep să caute pretexte pentru tot mai frecvente întâlniri. Cu ocazia uneia dintre ele, aflați în maşina cu care îşi făcea serviciul Duminică, acesta riscă o glumă neglijentă, comunicându-i Adinei că este însurat. Era o minciună, însă fata se aruncă bulversată din autovehicul şi sfârşeşte răstignită într-un țăruş de pe marginea drumului. Cu ea moartă în cabină, tânărul

porneşte pe un halucinant drum către sinucidere:

„Merse mult, fără să ştie cât, până ajunse la un mal. Văzu în faţa lui o apă, dar nu văzu că e mare şi nu ştia că e Dunărea.

Nu opri; îşi spuse că n-are timp să zăbovească. Trecu malul, şi maşina începu să se umple cu apă şi să se scufunde. Împrejur totul era alb – maşina era înfreşurată în dâre de lapte. Pe Duminică albul acesta îl ameţi şi la început îl înspăimântă. Apoi îl bucură, el îşi spuse că a găsit locul acela unde totul era neadevărat şi reparabil – nu se putea să existe râuri de lapte în care să te mai şi îneci – şi spuse liniştit cuiva că gata, să oprească jocul, ajunge.

Duminică începu să întoarcă deznădăjduit volanul spre dreapta, spre ceva care, credea el, ar fi putut fi luat de la început şi alcătuit aşa cum ar fi trebuit să fie. Maşina se scufunda mereu"...

Nuvela *Întâlnire târzie* dispune, condensat, de toate datele unui roman al degradării iremediabile, deşi nemotivate, a relaţiilor unui cuplu atins grav de maladia necomunicării. Pavel Vârşan şi soţia sa, Fica, se îndepărtează treptat unul de celălalt, îndreptându-se spre o despărţire ireversibilă, cu toate că, în final, bărbatul îşi mărturiseşte sentimentele mistuitoare nutrite dintotdeauna pentru partenera sa. Momentul este impresionant:

„Şedeau unul în faţa altuia, ocolindu-şi privirile şi mirându-se. Era ca şi cum până aci ar fi stat – ea la o mejdină a viei şi a pământului lui Pavel, iar el la altă mejdină, şi din depărtare nu se putuseră vedea bine. Şi, deodată, pământul s-a scufundat, n-a mai fost, marginile lui s-au apropiat şi ei s-au pomenit alături. S-au văzut întregi, prima dată, şi s-au minunat unul de altul. Şi tocmai acum, când trebuiau să se ştie mai bine, să se bucure unul de altul, ei nu mai voiau, îşi fereau ochii. Era prea târziu."

Nicolae Velea este un maestru al sugerării marilor revelaţii prin gesturi mărunte şi cuvinte puţine, obţinând apreciabile performanţe literare atunci când privirea lui se apleacă asupra lumii copilăriei. Şcolarul Andrei Prundaru din *Zbor jos*, îşi dă seama, într-o clipă de înfiorare a conştiinţei *„că nimeni nu ştie ce e în mintea lui, că-şi poate schimba gândurile şi judecăţile despre cineva de la o clipă la alta în bine sau în rău fără ca acesta să ştie nimic. Pentru că-l poate privi în ochi la fel ca întotdeauna şi se poate purta cu el ca şi cum nimic nu s-ar fi schimbat*". Descoperirea disimulării şi a jocului liber al gândului îl aduc pe băiat într-o ciudată stare de graţie onirică:

„Andrei se visa plutind pe un nouraş străveziu, care ocolea mereu ceva şi se apropia – tot ocolind, dar din ce în ce mai puţin, şi din ce în ce mai drept – cine ştie spre ce."

În *Răgaz întins*, copilul Benone, după ce comite o greşeală, se ascunde de teama pedepsei paterne sub podişca de la şosea, dormind pe pământul umed şi contractând o febră puternică. Starea îngrijorătoare a sănătăţii sale îl obligă pe tată să iasă din carapacea tăcerii, divulgându-şi astfel, nebănuite sensibilităţi:

„Simţea că-i vâjâie capul şi că toate se învârtesc împrejur. S-a sculat greu şi s-a târât până la gard, să se proptească. Taică-său abia atunci l-a văzut schimbat, galben la faţă.

– Ce ai, mă?

Şi pentru că Benone tăcea, taică-său s-a apropiat de el şi l-a întrebat cu voce coborâtă:

– Ce e, mă Benone tată, cu tine?

De obicei, taică-său nu-i zicea pe nume, sau îi zicea simplu: Benone. Dar Benone tată*...? Aşa îi mai spusese doar o dată, cînd murise maică-sa. Se întorceau de la cimitir. Taică-său i-a pus mâna pe cap şi i-a zis:*

«Rămăserăm singuri, Benone tată*. Mă-ta se duse...»*

Atât îi zisese. Şi acum îi spunea iar cuvintele astea".

După ce copilul se însănătoşeşte însă, părintele redevine taciturn, ursuz, utilitarist şi contondent în adresare:

„S-a suit în căruţă, i-a smuls hăţurile din mână, l-a îmbrâncit cât colo şi i-a spus:

– Nici un cal nu eşti în stare să-l mâi. De nevoie te-am ştiut, de nevoie ai rămas. Nu eşti bun de nimic.

Şi plesni calul care începu să alerge.

Benone luă un fir de lucernă şi-l strânse între dinţi, încleştîndu-şi gura ca să nu plângă. Nici tu Benone, nici Benone tată*. Le trecuse răgazul. Acum era sănătos şi bun de muncă".*

Într-o altă povestire, micuţul Sandu aşteaptă înfrigurat ca poarta, care se mai ţinea doar într-un cui, să cadă ca şi în anul precedent, făcând tot ce-i stă în putinţă pentru a grăbi evenimentul. Fără o motivaţie anume, pradă unor trăiri noi şi inexplicabile, băiatul suferă însă o bruscă ieşire din copilărie – tulburătoare, dureroasă şi declanşatoare de gesturi şi reacţii neaşteptate:

„Plângea, cuibărindu-se mic în braţele ei, căutând parcă ocrotire de ceva neînţeles şi îngrozitor care-l înspăimântase. Abia după un timp putu bîiÎgui:

– Poarta, mamă, m-a minţit poarta...

Şi plângea şi mai tare, ştia că nu de asta plânge, ci de altceva şi mai dureros pe care nimeni nu-l poate înţelege, nici chiar el însuşi, şi nimeni nu-i poate spune de ce plânge el. După ce se domoli stătu un timp mut, cu ochii mari privind în gol, apoi se smulse îndârjit şi parcă ruşinat din braţele mamei şi-i spuse surprinzător de liniştit, cu o voce care parcă era a lui taică-său:

– Hai să mă ajuţi să dregem poarta aia, mamă!"

Pline de un subtil farmec al oralităţii (autorul a fost considerat „un Creangă al Argeşului"), pitoreşti şi rafinate ca spectacol lingvistic, povestirile cu substrat şi figuraţie paremiologică din *Vorbă-n colţuri şi rotundă* şi *Călător printre înţelepciuni* se constituie adesea în ingenioase parabole etice, dând seama, totodată, de valenţele stilistice remarcabile ale scrisului lui Nicolae Velea.

Reprezintă mai mult decât o datorie, o obligaţie derivând din elementare raţiuni deontologice, întoarcerea atenţiei criticii la cărţile sale şi echitabila lor reaşezare la locul ce li se cuvine de drept în vitrina cu exponate preţioase a literaturii noastre.

Petru Ursache

ISTORIE, GENOCID, ETNOCID* (II)

De la stânga la dreapta şi invers

Moto: „În anul 1959 a fost adus la conducerea închisorii Aiud col. Gheorghe Crăciun, fost chestor al Poliției, apoi şef al Securității din Braşov şi şeful diviziei de securişti care au luptat în Munții Făgăraş împotriva rezistenților anticomunişti – între aceştia fiind ing. Gavrilă Ogoranu şi frații Arnăuțoiu, Dabija (Munții Banatului) şi alții".

(Grigore Caraza, *Aiud însângerat,* p. 151).

„În ianuarie 2004, am citit un interviu dat „Jurnalului național" de către Gheorghe Crăciun, comandantul închisorii Aiud în timpul reeducărilor din 1960 – 1964. Dacă mărturisirile lui ar fi fost adevărate, nu ar putea fi socotit de posteritate decât un om corect, cinstit, de o moralitate ireproşabilă. În realitate, Gheorghe Crăciun rămâne unul dintre marii călăi ai acestui neam…".

(Grigore Caraza, *Aiud însângerat,* p. 148).

„Către seară, când recepția a luat sfârşit şi ni s- au deschis uşile principale care dădeau în parcul Casei Albe, am rămas mai multe minute pentru a face fotografii, avându-l în mijlocul nostru pe ambasadorul Mircea Geoană şi soția lui. Foarte atent şi îndatoritor, dl. Geoană ne- a invitat pe toți românii care eram acolo la Ambasadă iar după aceea în clădirea personală, la o gustare şi pentru a închina un pahar de şampanie. Dintre toți cei de față, nu au răspuns invitației doar trei inşi: părintele Calciu, soția mea şi eu. Atât părintele Calciu, cât şi eu, fără a premedita, nu am acceptat invitația unui fecior de fost general de securitate".

(Grigore Caraza, *Aiud însângerat,* p. 307)

Literatura istorică nu a rămas datoare față de fenomenul concentraționar, fie de dreapta (fascismul), fie de stânga (bolşevismul), în fond, unul şi acelaşi monstru bicefal. Când masca (neapărat cu dublă folosință, după împrejurări) a fost scoasă şi chipurile descoperite, într-o pauză de diktat: la Viena - Moscova, Ialta - Potsdam, Ialta – Malta, omenirea a văzut dintr-odată, dar fără să învețe minte, dracul gol, indiferent dacă el se fălea cu pipă ori cu trabuc în gură, ca semne de identitate. „Lumea mă va judeca", a spus unul mai glumeț dintre „ei". La asemenea scene festiviste, erau înconjurați de martori discreți, diplomați a – creditați, ziarişti de serviciu, scriptologi, dame de companie care doar „zâmbeau a râde", pe loc şi pe placul înaltelor obrăzare. Nouă, „celorlalți", ni se înfățişează acele diabolice petreceri prin cuvinte în doi peri. Trebuie să ne intre în cap că istoria „se scrie" şi mai ales se re- scrie cu labele strâns încordate ale monştrilor puterii, nu cu sângele celor morți în tranşee ori în celulare, nici cu lacrimile celor ce- şi petrec viața în schit şi în capelă. Când lumea diplomatică est- vestică se pregătea pentru conferința postbelică de la Paris, s-a constatat că, în Constituția americană, celebra capodoperă democratică a lui Lincoln şi modelul tuturor statelor moderne, exista un articol de politică externă în două variante de redactare, făcându- se uz, după împrejurări, când de una când de alta. Roosevelt şi- a arătat măiestria diplomatică jucând ambele partituri în fața lui Stalin, ceea ce părea straniu la prima vedere. De altfel, s-au înțeles de minune.

Chipul dublu a fost reactivat şi în problema *reeducării*, cu undă verde dată cu fast de la cel mai înalt nivel, al supraputerilor, până la cea mai sumbră închisoare comunistă. „La Conferința de la Ialta s-a hotărât «reeducarea» puterilor dictatoriale învinse, în spiritul democrației, pe care se bazează disciplina liber consimțită a oamenilor şi popoarelor, pe temei de libertate şi dreptate (…). America, Anglia şi Franța au procedat la reeducarea Germaniei, Italiei şi Japoniei, în conformitate cu principiile democrației sociale a lui Woddrow Wilson; iar Stalin a înțeles reeducarea în slujba imperialismului rusesc, care urmărea anexarea țărilor limitrofe drept primă etapă în vederea stăpânirii lumii. În consecință, el a impus în toate țările ocupate numai guverne comuniste, înfeudate complet imperialismului rusesc, iar pentru ca anexarea acestor țări să fie consolidată el a recurs la misionarismul ideilor comuniste, aşa cum dictatura țaristă a recurs, pe vremuri, la acela al ideilor panortodoxe şi panslaviste". (1

Fiecare parte a lucrat pe cont propriu, pretinzând cu gâlceavă că pune în aplicare principiile democrației „adevărate". Marele public era îndemnat, prin retorică abilă, să creadă că aşa ar sta lucrurile, că el ar fi primul şi cel mai îndreptățit beneficiar. În acest scop se fabrica o variantă oficială a „statului de drept", pentru a fi difuzată şi instituționalizată. Numai că, la întâlnirile la „nivel înalt", formulă consacrată şi egal admisă, conturile erau contabilizate în mod secret şi dirijate în folosul „monstruoasei coaliții" şi al Băncii Mondiale.

Dar, vorba clasicilor anonimi, „ulciorul nu merge de multe ori la apă" iar „minciuna are picioare scurte". Istoricii de profesie şi de bună credință au relatat (ceea ce se cunoştea de multă vreme, prin participare directă, în chip de victimizare şi de suferință), că extremismul nu are nici puncte cardinale, nici culoare ori măsură. Dacă îşi spune „de dreapta", „de stânga", „de rasă", „de clasă", „de stea roşie" ori „de zvastică", până la urmă titulaturile se dovedesc a fi vorbe pentru naivi, pentru *stupid people*. Studii semnate de istorici reputați ca François Furet, Hanna Arendt, Simone Weil, Ernest Nolte, scrieri de închisoare datorate lui Soljenițîn ori

Paul Goma, apeluri politico- literare semnate de Havel, Bucowski etc. au zguduit puternic zidul unic- totalitarist dreapta-stânga, au pledat cu forță pentru readucerea gândirii pe calea adevărului, au militat curajos, cu riscul sacrificiului de sine pentru reabilitarea demnității omului ca ființă aleasă şi creatoare de valori, pe toate meridianele planetei, nu numai în zone şi în condiții „privilegiate". Vocile lor au avut un rol însemnat în modificarea imaginii Europei postbelice, iar printre cele mai cutezătoare a fost şi a rămas a românului Paul Goma, omul reprezentându-i cu demnitate pe compatrioții săi de suferință şi căpătând încrederea celor mai înalte foruri politice şi scriitoriceşti de competență internațională.

Semnificativ mi se pare faptul că un simpatizant comunist, cel puțin inițial, anume francezul Furet ca şi germanul Nolte, apologet al nazismului s-au unit în părerea, cu prilejul unui studiu comun şi devenit celebru, că totalitarismele dăinuie de când lumea, mai ales în zonele euro-asiatice. Ele se explică prin una şi aceeaşi cauză: cruzimea; nu totdeauna din dorința de îmbogățire a unor aventurieri politici şi economici cât, mai curând, din patima primitivă de întemeiere a imperiului absolutist al crimei. Ce sunt arderile pe rug din noaptea sabatică a Evului Mediu față de cuptoarele naziste; ori pârjolirile de sate în stil tătaro-căzăcesc şi trasul pe roată; decimările de populație practicate de către colonizatorii europeni în ținuturi africane sub semnul demagogic şi aşa-zis civilizator al crucii; ca să nu mai amintesc de masivele deportări siberiene din epoca bolşevică?

La rândul ei, Hanna Arendt, cea care ne credea pe noi, românii, „fasciști notorii", după surse dubioase gen Oscar Lemnaru, şi-a dobândit un bine meritat titlu de glorie în calitate de corespondent european de presă în vremea Procesului de la Nürenberg. Poposind mai îndelung pe filele dosarului lui Eichmann, considerat criminal odios, mare specialist în crematorii şi în incinerări, a constatat cu surprindere, producătoare de zăpăceală pur şi simplu, că unii rabini figurau printre listaşi şi colaboraționişti. Contribuiau, cu alte cuvinte, la îndeplinirea „normei" (de unde şi obsesia Anei Pauker în alt context) de victime evreieşti, pentru victoria celui de al III- lea Reich. S-ar putea observa, identificând practicile terorismului la diverse paliere spațio- temporale până la comuniunea dreptei cu stânga, tendința unor istorici reducționişti şi „recenți" de acceptare a crimei organizate, dacă nu de atenuare sau de transfigurare a semnificațiilor dramatice, invocându-se formula îngăduitoare a „pagubelor colaterale". În acest caz, ce rost a mai avut Procesul de la Nürenberg? De ce unii cu ponoasele iar alții cu foloasele şi încă fabuloase, fără oprire?

S-a dovedit, însă, fără drept de apel, că societatea modernă s-a întrecut pe sine în mondializarea criminalității, în dezvoltarea armelor cu efecte de masă, în lansarea unor teze ideologico-educaționale cu efecte morale şi psihice dezastruoase pentru biata ființă umană, chiar dacă nu totdeauna direct victimizată. A sosit vremea ca, în sfârşit, marile puteri, teoretic răspunzătoare pentru destinul umanității, să fie culpabilizate deopotrivă, ca masca să fie dată jos. Deocamdată, asta se face doar în surdină, nu şi în înscrisuri hotărâte, cu valoare finalistă. Dar istoricii şi-au făcut datoria în linii generale. Urmează ca problema să fie reluată şi sub alte aspecte: al disciplinelor (psihologie, sociologie, etnologie) chemate să constate formele de comportament uman sub teroare şi în detenție: instituții (tribunale, închisori) răspunzătoare de încadrările juridice ale hotărârilor penale, de condițiile de detenție, etc. Crima avea o mulțime de fețe, iar comuniştii, ca nimeni altcineva, au înfăptuit- o cu mare vicleşug şi pricepere. Pe ei îi fascina asasinatul în masă, ceea ce se practica încă din barbarie. Mai ales intenția de ideologizare îi mâna la asasinate în serie, fapt ce le aparține ca noutate, în modernism şi în postmodernism. Închisoarea nu semnifica, în ideologia lor, doar loc de detenție, de izolare, de penitență pentru fapte reprobabile. Închisoarea însemna „şcoală" de importanță decisivă pentru reprofilarea şi extinderea noului regim. La Jilava, Piteşti, Aiud, Gherla se experimentau, „în mic", în eşantion, anumite linii prefabricate de comportament, pentru ca experiențele dobândite, cu sacrificii inimaginabile, să fie extinse la nivelul „celularului mare", adică al țării. Nu conta gradul de vinovăție al inculpatului; putea să fie, în realitate, curat ca lacrima. „Educatorii" cu galoane şi cu bâte ştiau asta. Totul părea extrem de simplu: individul, trecând prin stagiul lucrativ al „reeducării" trebuia să învețe să spună, de voie- de – nevoie şi în auzul tuturor, ceea ce doreau „ei" să se creadă că ar fi: duşman al clasei muncitoare, agent străin, bandit, fascist, legionar; astea toate în chip de alfabetizare, de lepădare „cu ură de sine". Aşa devenea, chipurile, cu adevărat „om nou", la fel de util stângii ca şi dreptei, fascismului ca şi comunismului.

Notă

1. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori* (Mărturii asupra unui veac zbuciumat). Ediție îngrijită şi studiu introductiv de Voicu Lăcătuş. Editura „Dacia", Cluj – Napoca, 1991, p. 192

„Subsemnatul bandit…"

Moto: „Era un preot catolic în celulă cu noi, care studiase la Roma. La rugămintea noastră, chiar după asfințitul soarelui am început să asistăm la slujbă şi să dăm răspunsuri la strană preotului, care a făcut întâi Drumul Crucii, cu cele 14 popasuri ale lui Iisus, pe Golgota. Sunau toate clopotele în oraş la miezul nopții când, cu o voce care se înalța la ceruri, ne- a chemat blând şi rugător:

- Veniți de luați Lumină!

Am trecut toți prin fața preotului care ne- a mângâiat fruntea şi creştetul".

(Grigore Caraza, *Aiud însângerat,* p. 44).

„Era atâta înduhnnovicire acolo, încât până şi gardienii au asistat la slujbă într-o linişte desăvârşită, stând cu coatele pe geam. A fost o înviere tristă, dar cu o trăire cum nu am întâlnit de multe ori în viață. Poate doar

atunci, în copilărie, când am mers cu mama la biserică… Eram mic şi, văzând icoana lui Iisus, cu coroana de spini pe cap, o întrebam:

Cine este omul acela, mamă? De ce are spini pe cap?

(Grigore Caraza, *Aiud însângerat,* p. 44).

Despre Piteşti s-au scris multe cărți de referință, una mai importantă decât alta. Una dintre primele, dacă ținem cont de gradul de implicare a autorului, dar şi de cronologia apariției în acelaşi timp, poartă semnătura lui Grigore Dumitrescu, *Demascarea*, citată în mai multe rânduri în paginile de față. Ea se referă la închisoarea politică din Piteşti, momentul Țurcanu, adică la partea cea mai dramatică din istoria acestei sinistre experiențe concentraționare. Autorul a trecut prin toate fazele programului diabolic de aşa-zisă reeducare, pe care le-a descris în amănunt şi cu precizie, pornind de la sine şi observându-i, totodată, şi pe cei din jur, supuşi aceloraşi suferințe; ca şi pe acei care mânuiau bâtele şi urlau sudalmele. Cartea se impune întâi de toate ca document; interesează mai puțin valoarea literară, expresia sensibilă, imaginativă, cât relatarea crudă, de memorial al durerii, suferinței şi morții. Se confirmă că Piteştiul a fost într-adevăr un „fenomen", un centru experimental pentru masacrarea tineretului universitar şi liceal în general. Nu a fost în exclusivitate un loc al legionarilor, cum a susținut propaganda comunistă, ca să dea formă ocultată, ca de obicei, propriilor fapte. Mai ales cele de care avea de gând să se dezică după consumarea lor, pentru a scăpa de răspundere. Simpatiile politice ale lui Grigore Dumitrescu, dacă este să invocăm un asemenea amănunt, mergeau în direcția țărăniştilor lui Iuliu Maniu. Dacă nu mă înşel, deținea o funcție importantă în organizația de tineret şi se bucura de aprecieri din partea şefului țărăniştilor. Îl aştepta o carieră profesională strălucită, dar, după detenție, a fost nevoit să emigreze în condiții extrem de riscante.

Goma n-a fost „piteştean". Închisoarea lui „preferată" ca subiect literar, ca să mă exprim în limbaj oarecum generalizat (Nicolae Mărgineanu spunea „Aiudul meu") era, în primul plan, Gherla. Apare în mai multe cărți: *Ostinato, Uşa noastră cea de toate zilele, Gherla,* autobiografice la origine, dar croite secvențial şi narativ în stil romanesc şi justițiar. Autorul avea experiență de viață concentraționară şi la propriu şi la figurat, încă din *Arta refugii*. Tocmai de aceea dorea să-şi încerce puterile şi pe teren piteştean. Uneori pare mâhnit, întrucât i- a lipsit şansa de-a fi fost acolo, la locul cel mai greu. E un neastâmpăr care dă bine, dar şi o încercare de verificare a puterii de rezistență. Să scrie despre acele „patimi" îl îndemnau şi cunoştințe avizate, ca Marcel Petrişor. Se antrenase şi el în mai multe locuri de grele suferințe, îndeosebi „Fortul 13" de la Jilava despre care a refăcut, cu puteri proprii, adevărate scenarii danteşti. Şi Paul Goma şi Marcel Petrişor sunt doi dintre supraviețuitori, martori şi eroi în adevăratul înțeles al cuvântului, pe care istoria ni- i indică drept repere morale şi justificative în mizeria noastră cea de toate zilele. Mai mult decât atât, se dovedeşte că ticăloasa muncă de reeducare nu s-a finalizat cum au dorit bolşevicii în frunte cu Ana, „ochiul lui Stalin", cu Nicolski, „stăpânul nostru al tuturor", cu Dulgheru, Zeller ş.a. Ea s-a transformat într-o adevărată încercare de rezistență, iar fibra românească şi umanitatea însăşi au biruit prin câteva exemplare umane de curaj exemplar şi de neclintită verticalitate morală. *Patimile după Piteşti* de Paul Goma reprezintă expresia unei bătălii complexe care îşi mută câmpul experimental în interiorul ființei omului; în forma suferinței celei mai grele. În asemenea împrejurări, nici un ajutor „din afară" nu foloseşte. Goma ne învață că omul este dator să se verifice pe sine dacă doreşte să- şi asigure un loc printre semeni.

Cât despre cartea lui Virgil Ierunca, *Fenomenul Piteşti,* se ştie că a cunoscut o lungă perioadă de gestație şi de refaceri succesive, ca mai toate lucrările (documentare, memoriale, jurnale, evocări) ce țin de literatura de închisoare. Dificultatea documentării ar fi una dintre explicații, iar motivele se cunosc în general. Remarcabilă la Virgil Ierunca (întrucât, printre altele, nu a cunoscut detenția în chip direct) este relatarea corectă, oricând verificabilă. În 1975-1976 când „mişcarea Goma" se declanşase în forță de câtăva vreme (sprijinită şi de *Ostinato* – 1971, *Uşa noastră cea de toate zilele* – 1971 şi *Gherla* – 1976) se vorbea pe „unde scurte" la „Europa liberă" despre închisorile din România bolşevizată şi ceauşizată. De unde informațiile? Din ce surse? Zeci de transfugi români îl căutau la Paris pe Virgil Ierunca. Numele lor trebuia să rămână tăinuite pentru că securitatea avea mare putere de penetrare. Materialul cules cu atenție şi acribie a fost redactat în chip de eseu şi axat pe faptele echipei de torționari conduse de Țurcanu; cum aflăm, reeducați şi reeducatori la rândul lor, până când au ajuns mai toți în fața justiției, adică la condamnarea la moarte tocmai de către şefii lor, aceia care le-au ordonat să omoare.

Ar mai trebui adăugată şi cartea lui Octavian Voinea, la celelalte amintite: *Masacrarea studenților române în închisorile Piteşti, Gherla şi Aiud* (1996). Autorul a fost într-adevăr legionar şi- şi recunoaşte cu orgoliu apartenența politică, fără ocolişuri sau regrete, asemenea oricărui militant devotat mişcării. Poate de aceea se cuvine să-i urmărim ideile. De reținut că totdeauna s-a delimitat de crimele camarazilor săi rebeli, comise mai mult pe cont propriu, din răzbunare şi în condițiile dezastrului din țară. La fel gândeau şi cei din staful mişcării care au trecut prin detenții, codrenişti (Şerban Milcoveanu) ori simişti (Nistor Chioreanu). Ca şi Grigore Dumitrescu, autorul volumului *Masacrarea* a parcurs toate etapele programului reeducării; după ce i s-a pus capăt „fenomenului Piteşti", adică experimentului Țurcanu, conceput şi dirijat în stil Macarenko, Octavian Voinea şi-a continuat anii de detenție la Gherla- Aiud, unde politica de „recuperare" a elementelor declasate şi rătăcite burghezo- moşiereşti era susținută cu aceeaşi retorică dură a bâtei şi a sudalmei.

Întoarcerea la Hristos este „o adevărată odisee a spiritului, o introspecție abisală făcută cu umilință şi finețe pe care numai un om trecut prin chinurile iadului şi ieşit curat pe malul înalt al spiritului le- a putut primi

de la îngerul care l-a vegheat pe toată calea încercărilor". (1 Aşa scrie Părintele Gheorghe Calciu – Dumitreasa despre cartea citată a lui Ioan Ianolide, încă unul dintre supraviețuitorii închisorilor comuniste, după îndelungi decenii de chinuri şi de umilințe. În *Mărturisire autobiografică*, un scurt cuvânt introductiv, citim: „Am împlinit 64 de ani. Din 1919 până în 1941 am fost în conflict cu lumea burgheză, care a degradat ruşinos viața creştină. Din 1941 până în 1964 am fost întemnițat, chinuit şi batjocorit, la început de dictatura antonesciană, apoi de cea comunistă. Din 1964 până astăzi sunt încarcerat în mine însumi, deoarece lumea mă ostracizează, mă umileşte şi mă desconsideră. Nu eu, ci Hristos este urât şi prigonit în mine". (2

Ambele însemnări, provenind de la oameni încercați prin suferință, pornesc din convingerea autorilor că iadul nu are puterea să-l zdrobească definitiv pe om, cu toată armata lui de monştri şi de meşteşuguri ucigaşe. Ianolide evocă multe cazuri din detenție, nume cunoscute în cultura română sau scoase la iveală din adâncul anonimat, dar care s-au ridicat cu vrednicie la treapta de om prin curaj şi răspundere de sine. A avut prilejul să cunoască bine sinistrele locuri şi vremuri, pentru că a colindat închisorile încă din anii studenției. „Pe noi ne-au luat de la vie şi ne-au dus la Aiud. Apoi s-a comunicat că studenții vor fi duşi la Piteşti, elevii la Târgşor, muncitorii la Gherla, intelectualii la Aiud, Galați, Râmnicu Sărat şi Sighetul Marmației" (idem,p. 63).

Importantă informație: se pare că regimul de detenție nu era la fel de sever pentru toată lumea. Dar, la un moment dat, s- a decis, acolo „sus", să se treacă la programul sever de „reeducare" şi de exterminare. S- a început cu experimentul Țurcanu de la Piteşti. Împreună cu colegul de şcoală şi prietenul de suferință, Valeriu Gafencu, nepot de frate al fostului om politic basarabean, Ioan Ianolide nu a cedat torturilor comandate de Țurcanu. Gafencu a murit în închisoare, tânăr şi demn, fără să se vaite. Rugăciunea şi poezia i – au fost hrană sufletească şi întăritoare. Autorul reproduce, în paginile cărții, mai multe poezii de închisoare, printre care şi *Metanie* de Radu Gyr. Ca multe altele, se folclorizase, circula de la o închisoare la alta:

„Doamne, fă din suferință
pod de aur, pod înalt
şi din lacrimă, velință
pentru-un pat adânc şi cald.

Din lovirile nedrepte
faguri facă- se şi vin,
din înfrângeri scări şi trepte,
din căderi urcuş deplin.

Din veninul strâns în cană,
fă miresme ce nu pier
şi din fiecare rană,
o cădelniță spre cer."

Un document carceral de importanță deosebită pentru conținutul şi, mai ales, ineditul unor date de detenție a publicat Mihai Buracu în 2003, cu titlul *Tăblițele de săpun de la Itşet –Ip* (Craiova, Editura MJM). Este un memorial întipărit în versuri şi în proză evocatoare, dând glas înlăcrimat unui destin zbuciumat şi frânt, care a cuprins nu doar o singură ființă, ci o întreagă generație de tineri ce se încumetau să intre în scena istoriei. Cine reuşeşte să se exprime, în asemenea împrejurări dramatice, „singularizându-se" formal, devine voce semnificativă. Ea se cuvine a fi ascultată cu acelaşi interes ca şi documentul de arhivă pentru că rezumă şi *esențializează* o mare experiență trăită în zbucium şi în suferință. Este şi înțelesul primelor cuvinte, scrise cu apăsare de epitaf: „Dureroasă şi pioasă aducere aminte a morților şi viilor schingiuiți în iadul reeducărilor de la Piteşti, Gherla, Târgu Ocna şi Peninsula Valea Neagră. Cu lacrimile şi sângele lor s- au scris cele mai cutremurătoare pagini din istoria mult încercatului neam românesc".

Experimentul piteştean se încheia cu formula „Subsemnatul bandit…", în chip de declarație scrisă. Era semnul de ajungere „liber- consimțită" la ordinea dorită de reeducatori. Anchetatorul care instrumenta un caz în vederea pregătirii dosarului de proces abuza şi el de forme brute. Îi punea victimei în față o listă cu acuzații inventate şi îi cerea să semneze. În caz contrar, nefericitul era trimis din nou şi din nou la camera de tortură. În cele din urmă, ceda. Anchetatorul ştia că altă cale nu există, de aceea aştepta să i se spună: „Dați-mi hârtia!" Scrie Lena Constante, care a stat cinci ani de zile sub anchetă pregătitoare; aşadar, în faza preliminară, de întocmire a dosarului, fiind supusă la mai multe forme de presiune şi de tortură: „După douăsprezece zile semnez ceva. Nici nu ştiu ce am semnat. Creierul meu nu mai funcționează. Voință? Principii? Demnitate? Conştiință? Nu mai eram decât o bucată de carne beată. Nimic decât nişte resorturi ruginite. O maşină stricată. O formă goală. Au torturat în mine însăşi natura. Au atentat la un mecanism misterios. Vital. Dacă mi- ar fi cerut atunci, ca să mă lase să dorm, să declar că aş fi furat, omorât, că mi-aş fi asasinat părinții, aş fi semnat orice". (3 Semnătura astfel obținută era decisivă. Făcea inutilă apărarea în instanță, oricât de dreaptă ar fi fost ea. Nu conta că inculpatul purta toată viața povara unei mărturii false, văzându-se pe sine neputincios, umilit, vinovat față el dânsul şi față de cei pe care îi trădase.

Procesul continuă, în altă cheie, în celularul lui Țurcanu. Aici se joacă teatru sinistru. Se joacă de voie - de ne-voie. Indivizii din celular au un statut tragic, bine determinat: ei ispăşesc o pedeapsă în baza unei sentințe „juridice". Aşadar, se află dincolo de perioada anchetelor violente. Țurcanu reface scenariul procesului, cu accent pe partea dramatică a anchetelor. Fiecare are partitura lui caracterologică (bandit, trădător, fascist, legionar, slujitor al lui Hristos, incestuos) pe care trebuie s-o expună când îi vine rândul, în fața noilor anchetatori (grupul Țurcanu) şi a colegilor de reeducare; cu convingere şi cu lepădare de sine, dar mai ales de părinți, de biserică, de profesori, de neam, de țară. Când expunerea de acest tip, adică „demascarea internă", din proprie inițiativă (era şi o „demascare externă", provocată la comanda țurcanilor) nu-l mulțumea pe torționarul şef, intrau în rol ciomegele.

Ca şi în cazul anchetei aşa- zis procedurale, victima

„reeducată" cerea să i se spună ce şi cum să treacă pe hârtie autocaracterizarea, după dicteu, şi i se indica titlul general cunoscut: „Subsemnatul bandit…". Era dovada că victima se pierduse iremediabil, fără speranța revenirii la normalitate, ca în cazul Lenei Constante. Individul ajunsese să execute orice comandă, să repete mecanic frazele dictate de torționari, ei înşişi victimizați, într-o totală stare de rătăcire mintală. Începeau să se simtă „bine" întrucât ajunseseră cu toții la acelaşi subnivel de animalitate.

Note:

Ioan Ianolide, *Intoarcerea la Hristos*. Documente pentru o lume nouă. Ediție îngrijită la Mănăstirea Diaconeşti. Cu un cuvânt înainte de Părintele Gheorghe Calciu-Dumitreasa. Editura „Christiana", Bucureşti, 2006, p. 6

Ioan Ianolide, lucr. cit.,p. 17

Lena Constante, *Evadarea tăcută*, lucr. cit., p. 67

Celularul Mare într-o nouă ediție

Moto: „Întrebarea pe care ți-o pui, firesc, ca după fiecare volum care se nutreşte din acelaşi timp şi din aceeaşi tragică experiență e: cine era mai liber în România acelor ani, cel închis în temniță, sau cel reeducat într-o aşa zisă libertate controlată, modificată, urâțită...? Răspunsul, din păcate, nu-l putem da nici la mai bine de jumătate de secol de la acea perioadă. Procesul comunismului în România n-a avut loc. Abia dacă a fost denunțat ca «regim criminal»…! Dar crimele cine le va judeca vreodată? Istoria se scrie, încă, cu mâna stângă de către stângiştii încremeniți în fruntea treburilor statului, de către cei care controlează memoria națiunii tocmai pentru a masca adevărul, pentru a spăla crimele şi ororile, pentru a ascunde criminali şi albi petele de pe activiştii roşii care s- au insinuat în viața noastră publică".

(Grigore Caraza, *Aiud însângerat*, p. 369-370).

Dușmănia universalizată pornea de la lozinca „Proletari din toate țările, uniți-vă !", adică din haos şi din nebunie. Ea se închipuia ca formă a „luptei de clasă", dar se fixa la categorii profesionale, etnice, religioase, politice etc. (fiind vizat, în fond, individul), pentru a se ajunge la grupuri din ce în ce mai extinse. Omul trebuia coborât la animalitate, la simplă masă amorfă. Toată structura de rezistență şi toate instituțiile bolşeo-comuniste erau orientate în această direcție negațională. Pe acest fundal de psihoză abisală, Țurcanu, şeful torționarilor de la Piteşti, unealtă bine manevrată şi eficace, prindea puteri năucitoare, ce se ridicau din hăurile ființei, cu urlete şi scrâşnete de dinți ca la înfricoşătoarea judecată. El era însuşi Judecătorul. Ardea de neastâmpărul de a remonta procesele trecute prin tribunalul poporului, scandaloase şi acelea, cum se ştie, în regie proprie şi în fantastică închipuire. Scena era deschisă, cum şi- o dorea; invenția spontană, întrezărită la iuțeală şi trăită cu jubilație întreținea în celularul închisorii piteştene, o atmosferă încordată şi de gheață. Dormea la grămadă cu ceilalți, ca să-i aibă tot timpul sub observație şi, mai ales, să afle pretext de harță, de provocare. Nimeni din jur, douăzeci, treizeci, câți se aflau în sinistra încăpere, nu ştia clipa (şi cauza!) când i se putea face semn să treacă în față, pentru a fi supus schingiuirii. Privirile fiecăruia se roteau cu discreție şi îngrijorare fără margini, când spre torționarul şef, când spre echipa lui de haidamaci care-l străjuiau cu ciomegele ridicate, gata de atac. Țurcanu ieşea din celular după instructaje, iar revenirile erau senzaționale. De pildă, deschidea brusc uşa anunțând începutul de program: „Bandiților, pregătiți- vă să vă căcați". Nu glumea. Individul îşi ținea la îndemână gamela, singurul vas pentru toate trebuințele şi se aşeza lângă prici năucit de situație. Urma, tot la comandă, să-şi privească fiecare recolta şi să mediteze îndelung asupra ei. Erau generali, miniştri, filosofi, poeți, profesori. Unora dintre ei li se întâmpla şi mai rău, nu numai să mediteze. La asemenea scene, directorul închisorii, caralii, paznicii, uneori Nicolski, chiar „Ana noastră", cum o alinta fericitul Brucan în articolele de fond ale „Scânteii", Drăghici priveau prin vizetă. Erau satisfăcuți!

Între cei care au scris nemijlocit despre „fenomenul Piteşti" (Grigore Dumitrescu, Ioan Ianolide, Octavian Voinea, Mihai Buracu) se remarcă anume diferențe stilistice în maniera relatării. Primul vrea să fie mai punctual, să consemneze modalitățile curente de agresiune aplicate direct asupra propriei persoane, de unde interesul pentru urmărirea continuă, cu caracter autoscopic, a sleirii puterilor fizice şi mintale, aspecte semnificative pentru psihologia cedării, robotizării, alienării. Materialul capătă tensiunea viului, dar nu se transformă în jurnal propriu-zis. Nici nu se putea, dacă ne gândim la condițiile redactării. De altfel, cartea a fost scrisă la multă vreme după ieşirea din detenție. În aceeaşi situație s- a aflat şi Octavian Voinea. Acesta, fiind mai viguros ca eu narator, dă expunerii un caracter secvențial şi- şi permite, adesea, comentarii marginale. El decupează figuri umane şi întâmplări cu aspect evenimențial, tipice detenției. Textul capătă cursivitate, „personajele", dau impresia că ies din rutina mortifiantă a programului de celulă, supus caracterologiei periculoase şi mereu explozive a lui Țurcanu, cu răbufnirile lui demențiale, înscenările, lecțiile de morală caricată, dialogurile agresive, obsesiile în lanț. Dar, atenție: acest tumult comportamental şi idei delirante maschează câteva teme precise care ies la iveală, într-o formă sau alta, în mişcare şi pe viu, fiind, în fond, subordonate programului comandat de „sus", de educare şi re-educare. Este baza de susținere a „fenomenului Piteşti", cum s-a observat încă de la Virgil Ierunca şi, mai ales, cum l-a simțit direct, pe pielea lui, fiecare dintre sutele şi miile care au trecut prin acele încercări ale morții.

În orice caz, Eugen Țurcanu părea tot timpul stăpân pe situație. El producea până şi liniştea, ca s-o facă aducătoare de furtună. Era şi una dintre modalitățile de intrare în rol. Citim în cartea lui Grigore Dumitrescu: „E seara, trecut poate de ora opt. În Camera 4 Spital e liniște totală. Suntem ca o lume moartă, în urma unui cataclism nemilos. Nu se aude nici măcar respirația ființelor abrutizate de pe prici. Bătăuşii sunt şi ei stane de piatră, fiecare la locul lui. Însuşi Țurcanu e întins pe

pat, mâna dreaptă sub ceafă, privirea fixată într-un punct în tavan". (1 Liniştea suspendată n-a durat mult. Torționarul şef îşi pusese la punct programul de seară. Anunțându-l, a şi trecut la aplicarea lui: „În seara asta voi face o demascare neobişnuită". Asta semăna panică generală, pentru că păcatul putea să cadă pe capul oricui dintre cei douăzeci-treizeci de condamnați. A fost ales Nuti Pătrăşcanu. Spaima s-a mutat rapid în uluire, adică tot într-o trăire psihică la cotă înaltă. Alesul făcea parte din corpul de bătăuşi ai lui Țurcanu şi chiar în clipa aceea abia-şi ținea răsuflarea după zelul depus fără răgaz toată ziua. Dar programul trebuia să-şi urmeze cursul fără amânare. S-a început cu un soi de denunț, care, într-o situație normală ar fi putut trece drept o glumă proastă, grosolană. În situația dată, din contra, i se găseau individului păcate teribile care se cereau pedepsite imediat: „Bine, mă, Pătrăşcanule, ai spus că n-ai să mai ascunzi nimic din ce e duşmănos clasei muncitoare. Ai mințit şi în trecut, dar după ce ai fost odată demascat ai promis că vei scoate tot putregaiul din tine. Dar nu vrei; rămâi un duşman odios al poporului muncitor care îți dă aici de mâncare". (2 A urmat pedeapsa. Într-o primă fază, Nuti Pătrăşcanu a fost dezbrăcat la pielea goală şi purtat prin „culoarul suferinței", adică obligat să treacă prin fața celor doisprezece roboți cu bâtele în funcție, şase de o parte, şase de alta. Țurcanu îl împingea din urmă având o vargă metalică în mână. În faza a doua, cei doisprezece s-au aşezat grămadă peste nefericitul în cauză, făcând fel de fel de drăcării până când a început să lase din el să curgă şiroaie de sânge şi de fecale. În faza a treia victima era obligată să le mănânce în grabă, fără să rămână urme. „Uşurința cu care Pătrăşcanu şi-a lăsat gura în propriile-i fecale e dovada că teroarea la care au fost supuşi aceşti oameni, pentru a fi transformați în roboți, trebuie să fi atins proporții sinistre". Se pare că autorul relatării, Grigore Dumitrescu, încearcă o compasiune pentru bătăuşii din garda lui Țurcanu, victime la rândul lor; dar se mai subînțelege gândul, cu două tăiuşuri, al torționarului principal: pe de o parte „lecția" trebuia să fie învățătură de minte pentru coechipieri; pe de alta, se dorea să se mențină starea de teroare printre ceilalți, aflați oricând la disponibilitatea bestiei.

Scena presării individului sub grămada de haidamaci era practicată adesea în toată schema ei, inclusiv punctul fecale. Este şi cazul unui anume Pârvu, „demascat", adică pârât, denunțat de mai multe ori, chiar de unul din grup, că şi-ar fi ascuns un ac, adevărat „corp delict", sub prici. Fusese, de fapt, o minciună. Pârvu şi-a adunat murdăria în gamelă, spre hazul tuturor, şi a turnat-o în tinetă. Din cauza lipsei de apă şi a consemnului sever, nu şi-a spălat vasul înainte de a veni hârdăul cu mâncare. Comentariu de martor cu intenție autoscopică: „Şi sunt obligat, zi de zi, să lupt cu această sinistră teroare. Slăbiciunea fizică e mare, dar simt că mai am totuşi puteri. Atât cât le mai am, trebuie să dau lupta pentru salvarea simțurilor. E adevărat că am devenit în parte insensibil la durerea altora şi chiar şi a mea, dar cred că e mai degrabă efectul obişnuinței".(3

După altă invenție a lui Țurcanu, împricinatul trebuia

Veneția

întins pe o bancă de lemn în chip de crucificare. Torționarii, în echipă, oricând harnici şi agili, îi trăgeau pantalonii individului în jos, îl legau strâns de mâini şi de picioare şi- l frământau în cele mai trăsnite forme, cu mare poftă de distracție. Se auzea şi vocea „justițiară" a lui Țurcanu: „Să vadă toată lumea cum legionarii şi-au înghițit p..a unii la alții". În continuarea acestei schițe de program, mai era adus în scenă un călugăr, fost student şi, probabil, legionar, pe nume Ungureanu. Fusese schingiuit îndelung şi sălbatec, aşa că, în cele din urmă, îi cedaseră puterile. Era de ajuns, spuneau cunoscătorii din interior, să- i vezi fața răvăşită pentru a înțelege starea de neorânduială a minții în care se zbătea în chip dramatic. Rolul lui în scenariul lui Țurcanu era să treacă prin fața „spectatorilor", încă nereeducați, ca să spună cuvinte urâte la adresa bisericii şi a hainei preoțeşti. Părea un personaj episodic, dar cu efect „pitoresc", dintr-o piesă oarecare de teatru.

Se jucau şi piese tari, de amploare, tot în regia lui Eugen Țurcanu, cum am mai spus, şi cu participarea întregului personal victimizat din Camera 4 Spital; unii ca actori, alții ca spectatori, aceştia stând pe prici între două ciomăgeli zdravene, cu răni sângerânde şi cu nesfârşită durere în suflete. Piesele se reduceau la câteva teme obsesive, prelucrate de torționarul şef cu ură şi batjocură, selectate în chip realisto-socialist din viața de familie burgheză, putredă şi decăzută, incapabilă să crească odrasle normale, ci bandiți, netrebnici, desfrânați, ucigaşi, răufăcători, asemenea legionarilor din celule. Se recunosc aici tezele pedagogice ale lui

Macarenko ori discursurile negaţioniste şi de „înfierare" din şedinţele de P.C.R. Altă sursă de inspiraţie pentru Ţurcanu se găsea în cărţile religioase, mai ales în Noul Testament. Vieţile sfinţilor erau terfelite, sfinţii apostoli apăreau ca nişte impostori cu comportamente de ocară şi de ruşine, Fecioara Maria, o desfrânată fără pereche, iar Fiul ei, un tip mizerabil, mincinos şi farseur cum nu s-a mai pomenit pe lume. La fel, Ţurcanu transforma în derizoriu Istoria românilor, mai veche sau mai nouă, considerată fără eroi şi fără glorie, cu domnitori beţivani, trădători, desfrânaţi şi lacomi de avere. Să ne amintim că unii istorici postdecembrişti au înfăţişat şi ei pagini din trecut, în manieră derizorie, vorbind despre „firea românilor", îndeosebi despre domnitori, beţivani fără pereche, intriganţi, criminali şi trădători.

Religia avea prioritate în desfăşurătorul lui Ţurcanu, cu fixaţie la patimile Mântuitorului, la cultul Sfintei Fecioare şi la Sfintele Taine. Se pare că realizatorul „fenomenului Piteşti" a exersat în mai multe rânduri tema Golgotei, combinată cu aceea a Sfintelor Taine. Aşa s-a ajuns la o variantă de spectacol mai dezvoltată şi oarecum structurată, pe care „animatorul" o adapta după împrejurări: una pentru Naşterea lui Iisus (Crăciun) alta pentru Răstignire (Paşti). Tinerii de la Piteşti, legionari sau nu, beneficiaseră de educaţie îngrijită în familie şi în şcoală, cu sentimente curate pentru marile sărbători creştine. În replică, Ţurcanu provocase o adevărată nebunie colectivă, de aceea deţinuţii, repartizaţi pe lista fatală a reeducării, aşteptau sărbătorile cu îngrijorare şi cu teamă.

Pentru varianta Naşterii, realizatorul alegea chiar în seara colindelor doi tineri la întâmplare, fixându-le rolurile: „Dezbrăcarea! ordona el unuia. Tu eşti Fecioara Prea… iar tu (şi arăta spre altul) eşti preasfântul Iosif. Vom demonstra acum cum s-a putut zămisli Fiul lui Dumnezeu, dracul să-l ia, dintr-o Fecioară rămasă de-a pururi Fecioară. Deci, fă, Mărie, pune fundul la bătaie!".(4 În altă variantă a Naşterii, păcatul cădea pe capul unuia care urma să mimeze chinurile facerii, în timp ce galeria bâtangiilor fremăta în delir. Genu (Eugen Ţurcanu) se mândrea cu această invenţie scenografică proprie. „Mai trebuie şi îngeri imaculaţi, boi şi măgari, ca să fie legenda verosimilă. Toţi în pielea goală. Vreau o orgie, bă, cum nu s-a mai văzut. Eu, Dumnezeu, o ordon ca atotputernic! Şi o să vă iasă Dumnezeu şi din măduva spinării, nu numai din creierii ăia stricaţi (…). Apoi să treceţi pe rând, să vă cuminecaţi (…). Dacă nu vă ajunge, aveţi tineta plină! Atenţie, Dumnezeu e de faţă, totul se petrece după voia mea şi să-mi cântaţi mie slave şi osanale. Executarea!".(5

Se menţionează în scrierile memorialistice ale foştilor deţinuţi politici că Bogdanovici, concurentul numărul unu al lui Ţurcanu la şefie şi la înfăptuirea actelor torţionare, a cerut, peste ani, în clipa morţii, să fie „împărtăşit" cu propriile-i fecale, ca semn de ispăşire, de recunoaştere a păcatelor grave pe care le ducea cu sine: „Vă rog să mă iertaţi! Am greşit. Nu am crezut că se poate ajunge aici. Nu este permis să cochetezi cu satana. Mor ca un nemernic şi nu am nici o nădejde".(6

În aceeaşi ordine de idei poate fi reţinută şi o însemnare a lui Nistor Chioreanu: se afla, ca de obicei, în închisoare. La un moment, dat i s-a înfăţişat un legionar, tânăr destoinic, pe care-l cunoştea dinainte de detenţie. Mărturisea că trecuse prin programul de reeducare comandat de Ţurcanu; fusese şi el nevoit să rostească partitura, în chip de autodemascare, pe tema şablon, că s-a născut dintr-o familie burgheză fără căpătâi, cu o mamă desfrânată şi cu un tată decăzut, incapabili să-i dea o educaţie normală: „…ca să mai scap de torturi, pentru că n-aveam ce spune, am spus că m-am culcat cu mama". Realitatea era că provenea dintro familie de oameni sărmani. Mama lui „a muncit ca o roabă ca să mă ţină pe mine la şcoală", iar tatăl căzuse pe frontul de răsărit, să-şi apere ţara şi familia de invadatorii comunişti. Nelinişţea tânărului provenea din faptul că se întorcea acasă şi urma să mărturisească ce a pătimit în închisoare.

Blasfemierea Bisericii şi a tainelor sacramentale a atins cota maximă prin montarea cazului Papken Keropian. Era numele unui preot grec şi, probabil, legionar. Aflăm din *Masacrarea studenţimii române* că întâmplarea se vestise în toate închisorile, căpătase note de poveste de groază, începuse să se folclorizeze. În programul comunist de reeducare, una dintre formele de atac împotriva adversarului era diabolizarea. Propaganda avea aici un rol extraordinar; mă refer la limbajul de presă, agitat, agresiv. Injuria şi epitetul negru au fost figuri cultivate cu avânt revoluţionar şi cu efecte ucigătoare. Li se alătura reprezentarea grafică negaţionistă, vizând deopotrivă feţele bisericeşti şi chipurile adversarilor politici. Nici într-o parte, nici în cealaltă, nu sunt admise gluma, anecdota; cel mult ironia aspră, cu sângerare, cu puroiere. Imediat ce se ivea un eveniment nou, incomod, o abatere de la linie, o intenţie „deviaţionistă", se dădea comanda pentru încropirea unei expoziţii. Cazul Tito, „călăul", este elocvent pentru „celularul mare", adică la nivelul ţării, al lagărului carpatic. Jules Perahim era totdeauna pe faţă şi foarte util. În acelaşi stil diabolic, responsabilii cu închisorile, de la Nicolski în jos, au apelat la arma revoluţionară a expoziţiilor de caricatură, ca şi la spectacole tip Ţurcanu. Erau organizate periodic şi vizionate de către deţinuţi, tot între două bătăi: făceau parte din programul de reeducare.

Cum Mişcarea legionară ducea casă bună cu Biserica, preoţii care aderaseră la politică în libertate erau supuşi unor programe deosebit de drastice. În relatarea despre Papken Keropian (deocamdată, trebuie să înţelegem că era vorba de o schiţă scenografică adesea utilizată, ca şi în cazul Ungureanu), nenorocitul slujitor al lui Iisus Hristos era dezbrăcat în pielea goală şi alergat prin faţa deţinuţilor. În acelaşi timp trebuia să strige (în gura mare şi cu „convingere", altfel spectacolul se relua): „Prăvălia mea a fost Biserica, oficină de comerţ. Înşelam oamenii şi credincioşii. Eram un mincinos şi un farsor". Urma a doua parte a spectacolului, marcată de obişnuitul ordin al lui Ţurcanu: „Bandiţilor, pregătiţi-vă să vă căcaţi!". Preotul îşi înceta cursa şi recitalul şi se pregătea de sfânta slujbă, „a împărtăşaniei cu trupul şi cu sângele lui Hristos". Cânta în acelaşi timp cu voce

tare şi cu lacrimi în ochi, iar torţionarii, care „cunoşteau cântecele bisericeşti”, îl acompaniau, având grijă ca oficiantul să ţină sus tonul şi gamela cu fecale, semn de înaltă cinstire şi slavă pentru Cel de Sus. În sfârşit, binecredincioşii în zdrenţe şi zdrobiţi de amărăciune se ordonau în linişte de mormânt, pentru a primi sfânta cuminecătură, aflată din abundenţă în hârdău şi în gamele. Preotul rostea formula sacramentală, după tipic: „Se împărtăşeşte robul lui Dumnezeu cu trupul şi sângele lui Hristos şi se va curăţa”; apoi îi ştergea la gură pe bieţii nefericiţi.

De multe ori, efectele acţiunilor de reeducare au fost cu totul contrare celor aşteptate de organizatori. Octavian Voinea a „semnat”. Mai citim, însă, la el o frază, scrisă sub impresia unei scene de tortură: „Ticălosul, nu şi-a dat seama de efect. La mine s – a trezit dorul de răzbunare şi ura împotriva acestui monstru. Firul credinţei în Dumnezeu s-a refăcut”. (7 Dar şi un alt tip de reacţie: Ţurcanu combina imaginile evanghelice. Cu prilejul unei reprezentări tip Keropian, un figurant mima crucificarea lui Iisus, stând nemişcat şi lipit de perete. Exact în momentul în care preotul, să spunem, „de serviciu” se afla în punctul „împărtăşanie”, figurantul a sucombat în chip real, în deplină tăcere. Administraţia închisorii a intervenit în felul ei, adică împărţind pedepse printre cei de faţă, printre deţinuţi şi dând vina pe… legionari!

Dar, indiferent de asta, poate dimpotrivă, trebuie să ne imaginăm că s-a produs în inimile simţitoare un puternic şi memorabil cutremur psihologic. Asemenea evenimente intrau în timpul narativ, „se folclorizau”, cum am mai spus, deveneau file de istorie trăită. Tot Nicolae Mărgineanu, întemniţat la Aiud, a lăsat o fişă utilă istoricului şi etnologului. Se referă la „fenomenul Piteşti”, dovadă că, la un prim nivel, folclorizarea se desfăşura de la o închisoare la alta: „În adevăr, auzise el, în 1952, la Piteşti, se petrecuseră lucruri de-a dreptul îngrozitoare, pe care mintea unui om sănătos la cap nu le poate crede. Ofiţerul politic a însărcinat agenţii săi, care au acceptat funcţiunea de «turnător», ca să procedeze la reeducarea celorlalţi pentru a-i aduce şi pe ceilalţi la comunism, folosind în acest scop orice mijloc le trecea prin minte. În acest mod studenţii ceilalţi au fost schingiuiţi în bătăi, privaţi zile întregi de mâncare şi apoi obligaţi să soarbă ciorbă fierbinte aşezaţi pe burtă, timp în care erau loviţi peste spinare cu o coadă de mătură. La 2-3 zile jumătate dintre ei au murit în chinuri îngrozitoare, cu buzele, gura şi stomacul arse şi plini de băşici. De asemenea au fost obligaţi să declare în faţa celorlalţi că mama le-a fost curvă, iar tata hoţ. A fost desenată şi figura blândului Iisus în mărime naturală iar în spatele ei a fost aşezat un tânăr cu sexul scos prin panou ca să fie luat în gură de ceilalţi”. (8

Paul Goma reconstituie următorul pasaj scenografic, perfect autentic după documentaţia posibilă. Este vorba de o scenă de instructaj, cu Ţurcanu în chip de reeducator:

„– Şi-acum, banditule, spune după mine: clica manisto-legionară a dus ţara de râpă! Spune, măi!

Însângerat, ştirb, cu trupul şui, Stef îşi roteşte privirea, nu atât speriată, cât ofensată. Însă nu scoate un cuvânt.

Spune, măi, după mine: Maniu este un porc, un idiot şi un deşănţat! Spune după mine

Maniu momea fetiţe nevinovate, de nouă anişori, le dădea o jumătate de bomboană – toată viaţa a fost un avar – şi, în timp ce fetiţele de nouă ani sugeau bomboanele, el, dişanţatul bătrân, el lingea pe sub fustiţe! Cu limba lui lubrică de viperă ţărănistă! Zi, mă! Spune ce-ţi cer eu!

Zic, domnule, dar nu înţeleg semnificaţia cifrei nouă: de ce aveau fetiţele neapărat nouă ani? Ţurcanu izbucneşte în râs. Râd şi ceilalţi. Disting behăitul bălănesc al lui Ţurcanu, sufocat de râs.

Aţi auzit, măi? Cică de ce? Simplu, măi lumină lină a lumii din Ploieşti: fiindcă ele nu aveau optzeci de ani ca băşinosul de la Bădăcin! – ha – ha – ha! Ho – ho-ho!”. (9

Virgil Ierunca îi are în vedere pe studenţii teologi aflaţi la dispoziţia lui Ţurcanu. Citim: „Cât despre studenţii în teologie, ei erau obligaţi de Ţurcanu să oficieze în slujbele negre pe care le regiza mai ales în săptămâna Paştilor şi-n noaptea Învierii. Unii făceau pe ţârcovnicii, alţii pe preoţii. Textul liturghiei lui Ţurcanu era bineînţeles pornografic, parafrazând, în mod demonic, textul original. Preasfânta Născătoare de Dumnezeu era numită «marea curvă», Iisus - «Idiotul care a murit pe Cruce». Studentul în teologie căruia îi revenea rolul preotului era dezbrăcat în pielea goală, apoi acoperit cu un cearşaf mânjit cu fecale; de gât i se atârna un falus făcut din D.D.T., pâine şi săpun. În noaptea Învierii din 1950 au fost obligaţi să treacă prin faţa unui atare «preot», să-i sărute falusul şi să spună «Hristos a înviat». Ţurcanu observa mimica fiecăruia şi, dacă unul dintre cei care se declaraseră reeducaţi, care-şi denunţaseră toţi prietenii şi cunoscuţii, care descriseseră cum se culcaseră cu mamele lor sau cum îşi violaseră surorile, avea acum totuşi o clipă de ezitare, dacă se simţea că are strângere de inimă în acest moment al blasfemiei, atunci izbucnea:

Ah, banditule, vasăzică ţi se pare că profanezi, mai sunt în tine rămăşiţe din educaţia ta mârşavă! Ia să treci din nou prin toate fazele”. (10

Un tabel rezumativ al temelor vizate de propaganda comunistă în general îl găsim la

Nicolae Steinhardt, de unde se vede că problema religioasă era inclusă într-un program mai larg de distrugere a personalităţii individului. Se referă tot la Ţurcanu. Nici Steinhardt nu a trecut pe la Piteşti. Dar, asemenea tuturora, a cunoscut „piteştizarea”, într-o formă sau alta:

„Aflu amănunte autentice despre Ţurcanu şi reeducare.

Dacă diavolii, îngeri căzuţi, puteau născoci chinuri cumplite, numai ordinului şmecheresc al oamenilor i-a putut trece prin minte torturi atât de ţicnite şi de întortocheate.

Ardeiaşul fierbinte înghiţit pe nerăsuflate şi numaidecât după aceea o stacană mare cu apă rece;

Căţărări cu unghiile pe ziduri;

Metanii neîntrerupte până la leşin;

Excremente mâncate (Se socoteşte privilegiat cel care-i pus să le mănânce pe ale sale);

Mâncare enormă urmată de patruzeci şi opt de ore petrecute într-o celulă ticsită, fără tinetă şi cu uşa, fireşte, zăvorâtă;

Preoții siliți să facă onanie;

Orele reduse la patru, de la 12 p.m. la 4 a.m. şi acelea întrerupte la fiecare sfert de ceas;

Obligația de a sta numai în picioare, de la 4 p.m. la 12 p.m., timp de două luni;

Trei alarme pe noapte…", etc. (11

Este de înțeles că, trecând prin asemenea chinuri, cei mai mulți au „semnat". Un personaj al lui Mircea Eliade (Ştefan Viziru din *Noaptea de Sânziene*) îşi anunța prietenii, după numai o scurtă experiență de detenție, cu o propoziție devenită memorabilă printre cititori: „Ştii că m-am întors din labirint?" Adevărat, de vreme ce Paul Goma întâmpină şi astăzi oprelişti diabolice în drumul spre iubita lui Ithaca. Într-adevăr, absurdul are nesfârşite ramuri: unuia dintre cei mai curajoşi şi reputați luptători europeni pentru drepturile omului i se barează întoarcerea acasă. Asta nu i s-a întâmplat nici lui Ulysse. Se vede treaba că tiranii (plus drăcuşorii) din Bucureşti sunt mai puternici decât zeii din Olimp. Pățaniile lor trebuie îndelung narate, nu ocultate.

Sigur este că, judecând după mărturiile scrise, confirmabile între ele, supraviețuitorii de la Piteşti, Jilava, Gherla, Aiud, Canal, Bicaz, Suceava, Sighet, Râmnicu -Sărat ar avea motive să afirme că au scăpat şi de Scyla şi de Caribda, că au trecut prin Infernul lui Dante în toată grozăvia lui, cu perdele de flăcări şi râuri de murdărie. Iată de ce, repet, cuvântul lor se cuvine ascultat din necesitatea cunoaşterii corecte a istoriei. Prin *corect* înțeleg *adevărat*.

Note

Grigore Dumitrescu, lucr. cit., p. 113

Grigore Dumitrescu, p. 114

Idem, p. 158

Ioan Ianolide, lucr. cit.,p. 95

Ioan Ianolide, p. 271

Ioan Ianolide, Idem, 94

Octavian Voinea lucr. cit., p. 64

Nicolae Mărgineanu, lucr. cit., p. 256

Paul Goma, *Patimile după Piteşti*. Ediția a doua. Editura „Dacia", Cluj-Napoca, 1999, p. 112 – 113

Virgil Ierunca, *Fenomenul Piteşti*. Prefață de François Furet. Ediția a III-a. Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 53 – 54

N. Steinhardt, lucr. cit.,p. 91

„Piteştizarea" continuă

Moto: „Sunt atât de convins de drumul pe care l-am urmat şi merg înainte cu orice risc, deşi s-ar putea ca şi după publicarea acestui volum să-mi atrag duşmani sau chiar să ajung într-un proces pentru că la ora asta conduce nu neamul românesc, oameni de bună credință, ci eşalonul doi comunist".

(Grigore Caraza, *Aiud însângerat*, p. 359–360).

„În seara învierii se auzeau clopotele dinspre Cetățuie, vestindu-ne şi nouă marea sărbătoare a Luminii. Cu fiecare dangăt, o înfiorare tainică îmi cuprindea trupul iar în suflet mi se strecura lin şi prelung o bucurie caldă, care îmi amintea de pâlpâiri de lumânare şi lacrimi fierbinți adunate într-o palmă de copil…".

(Grigore Caraza, *Aiud însângerat,* p. 43-44).

„Pentru cei din exil, de fiecare dată biserica românească era duminica primenirii noastre sufleteşti, era fărâma de țărână strămoşească ce ne şoptea că-i aparținem, chiar şi în țară străină. Acolo, limba română se unduia în imnuri de slavă, în har liturgic şi în lumini pogorâtoare de linişte şi binecuvântare".

(Grigore Caraza, *Aiud însângerat,* p. 302).

S-a crezut că „fenomenul Piteşti", de „reeducare" a fost stopat la o dată anume, tot din comandă de „sus". Aşa ne spune Virgil Ierunca, în acord cu toți aceia care au cunoscut direct detenția piteşteană. Autorul citat se destăinuie, printre multe altele, în următorul pasaj cu care se încheie, de altfel, excelenta sa cercetare: „Nimănui nu-i este îngăduit să uite că între 1949 şi 1950 s-a desfăşurat în România «experiența» pe care am încercat s-o descriem şi că, într-un arhipelag al ororii, una dintre cele mai odioase insule s-a numit Piteşti". Era nimerită, pentru vremea aceea, relația arhipelag-insulă. Autorul se adresa cititorului străin. Poate nici nu bănuia ce interes putea să prezinte cartea sa pentru istoricul de astăzi, în măsura în care doreşte *să fie* şi să rămână istoric, nu propagandist de duzină, amăgit de o Cleo re -coafată.

Paul Goma a zis *Patimile după Piteşti*. În mod paradoxal, derutant şi răscolitor (ca tot ce i se întâmplă acestui om, ca şi puterea neobişnuită, titaniană de a înfrunta curajos orice eroare cu efecte catastrofice în istorie), autorul a mizat pe acelaşi parcurs, ales şi de Charta Drepturilor Omului, şi de oculta răspunzătoare de rețeaua concentrațională de la noi, pândind-o pas cu pas. Jocului cu neagra, practicat de temuții şi mereu neînvinşii adversari, el i-a opus alba, cu toate riscurile, dintr-o disperată, generoasă, păguboasă şi dramatică speranță idealistă. Înțelesul traseistic în varianta ocultei: experimentul Piteşti este o victorie deplină; pachetul de date trebuie regândit şi structurat în scopuri aplicative. Sub masca suspendării (după procesul şi condamnarea lui Țurcanu), experimentul se relansează cu maximă forță de susținere în toate penitenciarele din țară şi în coloniile de muncă, începând cu Gherla, Aiud, Canal, Lăteşti. „Celularul mare" capăta un sens nou, cu perspectiva de a cuprinde toată țara, cum se întâmplă şi astăzi, sub ochii noştri. Pare a avea însuşi chipul „Românieі", de altfel o formulă geografico-lingvistică devenită incomodă pentru neocomunismul în desfăşurare. Înțelesul traseistic în varianta Goma: pentru moment, Piteştiul dă impresia unei insule integrabile într-un arhipelag al suferinței şi al morții. Charta se cuvine să ne

fie reper şi portdrapel. Se visa, la momentul căderii Cortinei de Fier, schimbare „pe cale paşnică”. Greu de crezut şi de afirmat cu mâna pe inimă că a adus eliberarea dorită, că *drepturile omului* şi-au găsit calea normalității; ori în ce măsură Charta însăşi a fost un joc politic, manevrat cu măiestrie din lojă şi de la „nivel înalt”, tip „Ialta-Malta”. Căci la „Europa liberă”, nu cânta chiar cucul acela destinat să vestească dezgheţul.

Un lucru mi se pare clar ca lumina zilei: idealistul Paul Goma s-a trezit dintr-o dată singur, părăsit şi de marii săi colaboratori din Vest (oameni politici, somități literare şi culturale, edituri prestigioase), dar şi din Est, prieteni, mulțime de oameni care îi pronunțau numele cu mândrie: iată un român care ne face cinste şi ne reprezintă cu demnitate.

Privind lucrurile de la distanță, pare drama unui om de marcă şi atâta tot. În realitate, este drama unei generații, poate a unei epoci întregi, în neputință să judece lucrurile corect, curajos şi până la capăt. În schimb, Goma se arată de neînvins dând impresia că stă, acuzator şi neclintit, rezemat de coloana dumnezeiască şi fără sfârşit a drepturilor omului. Întărirea îi vine din amintirea anilor de suferință, suferința ca pătimire „după Piteşti”, „după Gherla”, „după Lăteşti”. De partea parcursului sub semnul negrului, rezultatul s-a tradus în victime omeneşti; de partea cealaltă, a pătimirii şi a sfințeniei albului, a izbândit ființa umană, pe termen lung, în fibra ei cea mai pură. Dovadă -martirii. Torționarii nu au dat jertfe, pentru că nu au avut de unde; mă gândesc la torționarii specializați în formule ideologice, din cercul Ana-Țurcanu – Dulgheru.

Aşadar, „fenomenul Piteşti” capătă o nouă dimensiune şi o nouă semnificație după căderea Cortinei de Fier. Cum autorul *Patimilor* se dovedeşte a fi singurul în stare să continue programul neîmplinit al Chartei, cu dificultăți sporite, ne revine datoria să vorbim despre „fenomenul Goma”. Toate astea nu puteau fi pe placul torționarilor de ieri, după cum nu convin nici urmaşilor, caraliilor ideologici, profitorilor de astăzi; mai ales că Paul Goma, cu suferința lui de nevindecat (ca şi a multora dintre noi), continuă să provoace „tulburări”, în tot cuprinsul Celularului mare. De vreme ce tiparele dobândite prin „reeducare” au fost extinse într-o rețea largă de forme concentraționare, ca politică de stat în toate deceniile comuniste de la Dej la Ceauşescu, iar acestea au căpătat un nou statut după „revoluția de catifea”, într-o manieră subtilă, dar puternic instituționalizată, se înțelege de la sine că „fenomenul Piteşti” reintră în actualitate, dar în noua ediție, a Celularului mare.

Se poate merge şi mai departe în direcția descoperirii unor rădăcini mai adânci în istoria „piteştizării”, fiind vorba de aceeaşi ideologie care şi-a găsit, cu ani în urmă, alte zone aplicative. Dacă ar fi să-i dăm crezare lui Octavian Voinea, am identifica teze politice ale Cominternului în programul piteştean de reeducare şi, în consecință, pe terenul mai întins al Celularului mare, deopotrivă în accepție ceauşistă şi postceauşistă. Am văzut deja că majoritatea celor care depun mărturii despre anii petrecuți în detenție semnalează, ca leit-motive, anumite aspecte de regim torționar revenind cu prioritate. Asta înseamnă că ele dezvăluie tocmai fondul preocupărilor administrației, găsindu-şi un relief pronunțat în paginile cărții *Masacrarea studențimii române* Nu ştiu exact dacă autorul are absolută dreptate, dar faptul trebuie să ne dea serios de gândit. De altfel, materialul documentar prezentat până aici, privind atacurile la Biserică în maniera caricată cunoscută, la trecutul istoric al românilor, la personalitățile politice concurente Cominternismului (de exemplu partidele politice care activau înainte de alegerile din 1946 în frunte cu Iuliu Maniu şi Gh. I. Brătianu) vorbeşte de la sine. Au fost compromise personalitățile reprezentative până la decapitarea națiunii în latura spiritualității, pentru a fi redusă la o masă amorfă, la *stupid people*; dar şi instituțiile fundamentale: familia, Biserica, şcoala, armata; au fost neglijate, până la desființare, muzee şi monumente. Toate astea au vizat şi reuşit să ducă la rău sfârşit extremismul concentraționar românesc, sub conducerea „dârză” şi „vigilentă” a echipei Ana-Nicolski-Drăghici – Duhlberger-Zeller-Pleşiță. Nici istoria națională, cu voievozii şi strămoşii tracasați de năvăliri continue, ca şi astăzi, de războaie şi de sărăcie, de dezbinări şi de sângerări interne, adesea manipulate din afară, nu a lipsit din programul Ocultei, în intenția de umilire şi de exterminare a etniei noastre. Citim la Octavian Voinea următorul pasaj, după ce sunt înşirate mai multe teme ale „demascării” în stil oculto-piteştean, confirmând ideile lui Constantin C. Giurescu din *Istoria românilor*, privind blasfemierea statului român. „Ultima, ponegrirea istoriei: toți voievozii neamului nostru, pentru care noi am păstrat un adevărat cult, trebuiau prezentați ca ticăloşi cu interese meschine. Erau descrişi ca slugoi ai papilor destrăbălați şi ai bisericii retrograde şi asupritoare a maselor populare.

Pe Ştefan cel Mare nu-l interesa soarta poporului, ci numai propria lui bunăstare…

Mihai Viteazul a fost un mare moşier şi un adevărat zbir al maselor populare.

Avram Iancu a fost o slugă preaplecată a imperialilor de la Viena. A păcălit masele populare să lupte împotriva propriilor interese în speranța că habsburgii îl vor face mare mahăr. La urmă s-a pomenit cu un picior în dos.

Aşa au fost terfelite în noroi toate monumentele înălțătoare ale istoriei noastre. S-a avut grijă să se scoată în evidență marele «ajutor» dat de popoarele slave pentru a ieşi de sub jugul asupririi burghezo-moşiereşti.

Se trece apoi la profanarea religiei. Pe Iisus Hristos l-au prezentat ca pe un desfrânat, mult mai desfrânat ca Rasputin. Fecioara Maria era prezentată ca o *femeie de moravuri uşoare,* exact aşa cum o prezentau iudeii şi comuniştii. Toți sfinții bisericii – la rând – trebuiau murdăriți şi terfeliți cu noroi. Biserica în întregul ei, trebuia prezentată ca o afacere comercială, iar preoțimea ca un instrument al puterii conducătoare spre a fi învățători şi corupători ai maselor populare.

Nu era suficient să expui doar o dată şi cu asta ai scăpat de năpastă. Erai obligat să participi la discuții, să aduci argumente convingătoare care să poată sta în picioare.

Dacă «comitetul de reeducare» în frunte cu marele tartor Țurcanu aprecia că ai făcut-o numai de formă, riscai să treci prin toate fazele de tortură ale «reeducării».

Ziceau cei din «comitetul de reeducare» : aici nu e voie să spui minciuni, ci numai lucruri adevărate.

Pentru multe lucruri pe care le-ai inventat, trebuia să juri pe tot ce ai mai sfânt că ce ai spus este adevărat". (1

Ce să mai vorbim, un adevărat program de „învățământ ideologic", aşa cum preconizau organizațiile de partid pentru cei din „libertate". Lipseau haidamacii lui Nicolski-Țurcanu, nu şi bâta ideologică.

Dacă Piteştiul s-a remarcat, în planul reprezentărilor dramatice, prin strădania „artistică" a lui Țurcanu şi cu ecouri puternice în Celularul mare, adică în rețeaua de unități concentraționare din România, constituită deocamdată în „arhipelag", Aiudul şi-a asumat rolul de „pinacotecă", iar Gherla şi Jilava de bibliotecă. Într-adevăr, la Aiud exista obiceiul să se organizeze expoziții de pictură în stilul şi cu temele împrumutate de la Piteşti. În practica imaginilor asociative, religie-istorie, religie-politică, biserică-bordel-cârciumă, se întrezăresc elemente de gândire țurcaniană. Torționarul şef agrea mariajul imposibil, pe deasupra prefabricat, între realități disparate, după logica dicteului automat. În artă multe sunt posibile, chiar şi în închisoare, dacă este considerată supraartă, nonartă, postartă. Reeducarea la Aiud a culminat cu o expoziție de pictură şi desen plină de obscenități la adresa religiei şi a unor căpetenii politice deranjante.

Două dintre aceste picturi sau desene au ieşit în evidență prin caracterul violent tendențios al reprezentărilor. Într-unul era înfățişat Corneliu Zelea-Codreanu violând-o pe servitoarea generalului Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul; în al doilea, era înfățişat Moş Codreanu (tatăl) îngenuncheat în fața Iridentei – soția martirului Ion Moța -, ea însărcinată fiind, cu burta la gură. În legenda graficii, Moş Codreanu îi spunea Iridentei: „– Vei naşte un fiu de la Duhul Sfânt". În spațiul liber, „erau înfățişați numai legionari în stare de ebrietate sau în diferite ipostaze obscene". (2. Se spune că un legionar, Simion Ghinea, ar fi avut curajul să-l întâmpine pe directorul închisorii pe ton dezaprobator. Culmea, temutul torționar Crăciun s-a arătat îngăduitor: după trei zile, unul dintre tablouri a fost eliminat din expoziție.

Cum spuneam, imaginarul Celularului mare s-a restructurat, după împrejurări şi a prins contur îngrijorător pentru noi, românii, după căderea Cortinei de Fier, mai ales după mascarada balconului, din 22 decembrie 1989. Toate, dar absolut toate reformele care au urmat, sub masca „schimbării", a modernizării şi postmodernizării României, au avut şi continuă să aibă caracter negaționist: în familie („revoluția sexuală"), în şcoală („manualele alternative"), în Biserică (seria de campanii şi calomnii anticlericale), în cultură (degringoladă dirijată în planul valorilor), în sectorul socio-uman (provocarea duşmăniei interetnice). Se lansează discuții de presă, cu caracter „elitist"; despre „canon", despre „alteritate", despre „rescrierea istoriei", cu vădite intenții deconstructiviste; se inițiază experiențe literare păguboase: literatură scatologică; mediatizarea unor cărți sub orice limită valorică ori cu conținut duşmănos, împotriva „drepturilor omului". Ele vizează sistematic şi în manieră comintenistă trecutul istoric, valorile consacrate, biserica, limba română. Nici o intenție protecționistă în domeniile fundamentale şi vitale, nici o inițiativă pentru normalizarea lucrurilor.

În acest context, nici nu trebuie să ne surprindă expozițiile în serie, „româneşti" (!?), din America şi Germania care, în fond, au scandalizat o lume întreagă de bun simț şi cu judecată normală. Ele au fost încuviințate, ca să nu spun mai mult, de anumite autorități bucureştene actuale şi „recente" (nu este tautologie), depăşindu-şi cu mult atribuțiile, în ce-i priveşte, ca „cetățenii români". Reacția a fost corectă, dreaptă, dar târzie, pentru că acțiunea se consumase, într-o primă variantă, în interior, în țară, cu viclenie şi în trepte, până la faza şi anvergura cunoscute. Debutul a avut loc la Iaşi, în dubla fațetă piteşteană: ca spectacol de „evanghelişti", pe tema țurcaniană a crucificării, dar şi ca expoziție de pictură cu reprezentări ofensatoare la adresa trecutului nostru istoric. Ambele acte de „cultură" au fost adăpostite de Ateneul Tătăraşi, o instituție nou înființată şi dăruită de primărie francezului Benoit Vitse, fostul director al Centrului Cultural Francez, să-l păstorească în vederea „reeducării", deocamdată a ieşenilor. Cine urmăreşte spectacolul *Evangheliştii* de Alina Mungiu şi desenele „pictorului" Sorin Tara (ambele produse chiar în incinta Ateneului, la scurte intervale de timp), poate constata cu surprindere şi dezgust că seamănă literă cu literă şi punct cu punct cu materialul pus în joc dramatico-expozițional, prin forța bâtelor, de torționarii de la Piteşti şi de la Aiud, la comanda lui Nicolski. Ieşenii responsabili şi cu judecată normală au ripostat în presă în legătură cu blasfemiile din piesa citată, o compoziție total neîndemânatecă şi neinspirată, cât şi la măscările acelui Tara care dădea dovadă de un imaginar bolnăvicios şi agresiv. Li s-a răspuns pe ton ridicat şi cu aroganță că ar trebui să fie bucuroşi pentru darul cultural ce li se face, în sensul reeducării. Aşa că episodul „aristic" de la New York a însemnat reluarea aceluiaşi scenariu denigrator cu accente piteştene. De aceea, H.-R. Patapievici s-a arătat la fel de cutezător, ca să nu folosesc alt cuvânt, în intervențiile sale, dând drept mare noutate că numai omul cultivat, „de tip nou" este capabil să guste subtilitățile artei. Nu-şi dădea seama în ce ridicolă postură se situa iremediabil, cu ciudata sa judecată? Sau ni se impune să ne aşezăm iarăşi pe prici şi să asistăm la reprezentații năstruşnice, fără crâcnire, dacă vrem să nu ne vâjâie pe la ureche epitete jignitoare, aşa cum pe vremuri trosneau bâtele pe spinările nenorociților de la Piteşti, Jilava, Gherla, Canal? Halal dialog, halal cultură, ca să nu spun „operă" de „reeducare".

Note

Octavian Voinea, *Masacrarea*, loc. cit.,p.79

Idem, p.194

Ionel Necula

ŞTEFAN ZELETIN ŞI CONCEPȚIA SA FILOSOFICĂ

Pentru mulți dintre contemporanii săi, Ştefan Zeletin trecea drept unul dintre puținii gânditori ai timpului său care-ar fi putut să articuleze o filosofie originală, adică să elaboreze un sistem de gândire complet şi noncontradictoriu, o viziune de ansamblu de maximă generalitate în afara căreia nu mai pot fi concepute resturi sau secvențe neintegrate. Ştefan Zeletin s-a încercat într-o asemenea construcție temerară într-o vreme când abordarea sistemică a filosofiei, în Europa şi în lume, devenise deja caducă, de glorie apusă. În locul vechilor viziuni sistemice filosofia evolua acum problematic, prin secvențe epistemice decupate din ansamblul universului conceptibil.

Era evident că după Kent şi Hegel nu se mai poate face filosofie sistemică, cu pretenții totalitare rezonând lumea în integralitatea ei. Ştefan Zeletin, ca şi Lucian Blaga, s-a încercat în această ispravă metafizică exhaustivă ignorând tendințele mai noi, de inserție secvențială şi eclectică care domina lumea filosofică a timpului său. A fost nu numai un temerar, dar şi unul dintre ultimii mohicani ce s-a încumetat la o construcție desfăşurată a gândului metafizic până la cutezanța unei viziuni sintetice.

Izvoarele gândirii lui Ştefan Zeletin

Intelectualiceşte Ştefan Zeletin s-a format în cadrele culturii germane. I-a citit pe Marx şi pe alți gânditori în original şi a rămas marcat pentru tot restul activității sale de filosofia idealismului clasic german. Cei ce s-au aplecat mai insistent asupra lucrărilor sale au remarcat că filosoful român, cu temperamentul său romantic întârziat, s-a impregnat de ideile filosofiei clasice germane pe care le-a combinat cu concepția lui J.J. Rousseau privind postularea conştiinței omului în deplină armonie cu ordinea din natură. În opoziție cu Thomas Hobbes, filosoful francez credea în altruismul omului de la natură, dar pe care societatea l-a artificializat şi l-a făcut rău, invidios, arogant şi egoist. Conviețuirea în societate, laolată cu oamenii săi, i-a alterat genuitatea inițială, aşa cum îi fusese hărăzită prin actul biblic al Facerii. Cadrul social l-a obligat la reacții pasionale, afective, pătimaşe, l-a obligat să-şi dezvolte capacitatea sentimentală. J.J. Rousseau a devenit un fel de profet al simțirii şi sentimentului, al vieții afective în general. A făcut din sentiment cheia de boltă a formării de certitudini şi i-a conferit un loc central în filosofia sa.

Lumea există numai în măsura în care poate fi simțită, adică se oferă simțirii noastre şi este asumată gnoseologic sub forma senzațiilor. Nu senzațiile sunt vinovate de existența îndoielii, ci rațiunea. Senzațiile sunt imprimări subiective şi reprezintă o garanție a certitudinii. Ele sunt puse în rosturi logice de partea activă a sufletului, care este voința şi impulsul prim al tuturor acțiunilor umane. Un impuls volitiv postulează şi Rousseau la scara întregii ontologii, ca impuls inițial al mişcării din Univers, dar aceasta este de natură divină şi certifică existența lui Dumnezeu, concluzie pe care Zeletin nu era dispus s-o îmbrățişeze.

Vectorii filosofiei lui Zeletin

Ştefan Zeletin preia şi dezvoltă toate aceste motive ale gândirii lui Rousseau, le aglutinează cu logica hegeliană şi cu ideile fundamentale ale filosofiei clasice germane şi-şi configurează propriul său sistem de gândire, îmbogățind astfel patrimoniul filosofic românesc cu o partitură originală şi neaşteptat de curajoasă. Din păcate, murind timpuriu (la 52 de ani, vârstă la care a încetat din viață şi Fichte) n-a avut cine să-l pună în valoare şi să cioplească la soclul pe care îl schițase. Opera sa n-a cunoscut nici circulația meritată şi nici hermeneutica românească nu l-a ținut în grații. Gânditorii români de mai târziu nu s-au aplecat cu interes asupra scrierilor sale şi nu l-au invocat ca autoritate în dezbaterile filosofice ulterioare. Nenorocul care l-a însoțit toată viața a continuat să-l persecute, cu aceeaşi nedreaptă apatie, şi după trecerea sa într-o altă lume.

Spuneam că Ştefan Zeletin a preluat, conservat şi dezvoltat câteva idei filosofice aflate în topul timpului său. El preia înțelesul noțiunii de sentiment, aşa cum o creditase autorul „Contractului social", în antiteză cu gândirea şi reflexia care implică chibzuință şi calcul. Or, precizează filosoful român, „din calcul şi chibzuință nu-şi trage puterea nici un sentiment" (Ştefan Zeletin, *Evanghelia naturii* – ediția a II-a, îngrijită şi prefațată de Ştefan Munteanu, Editura Moldavia – Bacău, 2003, pag.46). Sentimentul se naşte spontan şi nu implică participarea reflexiei, a gândirii, a inteligenței.

Întreaga construcție filosofică plăsmuită de Zeletin îşi trage sevele din antiteza kantiană dintre simțire şi gândire, dar, fireşte, cu alte rezolvări decât cele propuse de magul din Königsberg. Kant îngrădise simțirea pentru a conferi autoritate legilor rațiunii, în timp ce Zeletin, dimpotrivă, limitează gândirea în beneficiul simțirii. „Filosofia noastră, declară autorul *Evangheliei naturii*, se înfățişează ca antipodul filosofiei kantiene" (p. 47). Zeletin nu polemizează cu sistemul lui Kant, dar îl ocoleşte, preferă să alunece pe lângă el, să se țină într-o relativă neutralitate.

Sentimentul implică voința, adică acea *tendință, năzuință sau pornire* a subiectului spre o atitudine aferată față de lumea cu care interacționează. Recursul lui Zeletin la gheizerul volitiv ar fi trebuit să-l plonjeze în cadrele pesimismului schopenhauerian, dar filosoful nostru evită comunicarea directă cu doctrina filosofului din Frankfurt. Nu intră în dialog cu el, dar nici nu scoate factorul volitiv din ecuația formării sentimentului, ci preferă să-i confere un înțeles mai special. „Sentimentul e o pornire întunecată, voința e o pornire luminată", altfel spus, „sentimentul e o pornire oarbă, voința e o pornire ce vede. Dați sentimentului ochi şi el se schimbă în voință, adică în pornire reflectată; luați lumina ce călăuzeşte voința şi ea se preface din nou în sentiment, adică în pornire oarbă. Astfel ajungem să vedem, nu fără un zâmbet sarcastic, că ceea ce metafizica voluntaristă numeşte voință oarbă se demască la lumina analizei psihologice drept sentiment" (p. 59).

În spiritul fenomenologiei hegeliene, Ştefan Zeletin consideră că voința nu este decât sinteza dintre teza – sentiment şi antiteza – inteligență. Afirmă apăsat că „opera de față („Evanghelia naturii", ad.n.) are sarcina de a dovedi că peste tot în cuprinsul spiritului domneşte aceeaşi lege a dezvoltării triadice, atât în naşterea sa, cât şi în dezvoltarea formelor sale de viață. Peste tot spiritul porneşte de la simțire, trece la gândire, pentru a se ridica în urmă la o sinteză de amândouă. Acesta e învățământul ce alcătuieşte osatura sistemului nostru: toate încheierile ce el stabileşte, izvorăsc într-un fel sau în altul dintr-însul" (p. 60).

Orice pornire e un act de voință, dar el pendulează între egoism şi altruism, iubire şi ură, simpatie şi antipatie. Ca moment de sinteză al dispunerii opoziționale, voința poate să nu țină totdeauna cumpăna dreaptă între sentiment şi inteligență şi să nu păstreze o echidistanță rezolubilă între antiteze, să încline spre una sau alta dintre extreme. „Orice pornire începe ca sentiment, pentru a lua forma voluntară abia când cade sub înrâurirea inteligenței" (p. 77) Dacă înclină mai mult spre sentiment se sedimentează în pasiuni, față de care „inteligența stă în fața lor fără putere" (p. 76), iar dacă înclină mai mult spre inteligență configurează tipul spiritului critic al filosofului.

Întreaga viață sufletească e determinată de prezența acestei triade şi de ponderea asocierilor din interiorul ei, dar conştiința de sine, Eul, individualitatea se conturează numai în funcție de capacitatea de simțire – „partea adâncă şi statornică a sufletului omenesc" (p. 82). De fapt, este creditat sentimentul pentru că filosoful nu face distincție între sentiment şi simțire. „E poate înduioşător de văzut că în vremurile noastre mercenare, când totul se cumpără, a mai rămas încă un lucru rebel la această modă; sentimentul. Ideile s-au dat de mult după timp. Ele străbat mările şi uscatul cu iuțeala fulgerului pentru a deveni averea tuturor. Nimeni nu le mai poate numi ale mele: aceasta se poate spune numai de sentiment". (p. 82–83). Nu se poate simți prin delegație, unul în locul altuia.

Postulând opoziția dintre sentiment şi inteligență, Ştefan Zeletin recunoaşte de fapt antiteza dintre necesitate şi libertate. Voință liberă în mod absolut nu există, ci numai în asociere cu unul sau altul din termenii antinomici ai binomului. Într-o ipostază ideală, voința nu este altceva decât un sentiment călăuzit de inteligență sau gândirea ancorată în sentiment. Se vede bine că Zeletin nu conservă nimic din înțelesul schopenhauerian al voinței, nu-i conferă funcțiile autotelice şi antropomorfice. Ea înseamnă ceva numai în măsura în care se asociază cu unul sau altul din termenii dualității (inteligența sau sentimentul). Voința la Zeletin nu este investită cu autoritatea lucrului în sine kantian, cum procedase Schopenhauer şi nu este golită total de determinații şi cauzalitate; dimpotrivă, îi conferă autoritatea numai în măsura în care se impregnează de simțire sau inteligență pentru a se structura în tipologii umane.

Ştefan Zeletin nu exclude posibilitatea altor combinații în interiorul binomului vieții sufleteşti având reperele fixate în dualitatea simțire-inteligență la care se adaugă sinteza voinței. O preponderență a simțirii în cadrul triadei, dă naştere gândirii intuitive, iar o predominare a inteligenței face posibilă gândirea abstractă. De unde gândirea intuitivă antrenează simțirea în forarea nemijlocită a realului, gândirea abstractă procesează diversitatea existării prin scheme logice, prin subminarea sentimentului de către inteligență. „Gândirea intuitivă e organul de creație artistică, cea abstractă e unealta de orientare practică şi cercetare ştiințifică" (p. 90). Cu cât se desprinde mai mult de sentiment, cu atât inteligența devine mai dispusă pentru gândirea abstractă. Mai mult, prima „e liberă, există în sine şi ca ea sunt şi creațiile ei; cealaltă „e supusă la scopul, există în vederea acestora şi operele ei au un chip firesc aceeaşi însuşire" (p. 92).

Condiția filosofiei şi a optimizării ei

Ca toți gânditorii care se respectă, Zeletin şi-a pus şi el problema disciplinei filosofice şi a domeniului pe care îl circumscrie. Era interesat de identificarea constantelor care asigură ceea ce numim **philoshophia parennis**, dar şi de aspectele mai speciale (adevărul, cunoaşterea, Dumnezeu) care întregesc domeniul filosofic. În demersul său putea să pornească de la conceptul mirării, aşa cum se statornicise din vechime, dar nu se arată interesat de acest traseu. Preferă să repună în discuție cele trei interogații aduse în filosofie de Gorgias din Leontinoi cu mai bine de două milenii în urmă. Există ceva? Dacă există, poate fi cunoscut? Dacă poate fi cunoscut, poate fi comunicat? Ştefan Zeletin îşi pune cam aceleaşi întrebări, aduse, e drept, într-o formă mai personală. „Trei sunt întrebările de seamă, spune autorul Evangheliei naturii, pe care le pune gândirea filosofică: a) ce e lumea?, b) cum cunoaştem? Şi c) Cum e, sau cum ar trebui să fie viața"? (p. 93).

Dacă prima întrebare revine în exclusivitate filosofiei, a doua este de natură gnoseologică, iar a treia vizează domeniul etic. Zeletin nu tăgăduieşte existența lumii reale, dar admite că poate fi asumată gnoseologic fie pe cale intuitivă, fie abstractă. Ea poate fi explorată cu ajutorul simțurilor şi atunci se sesizează mai uşor ne-

Bust Hasdeu

contenita ei schimbare şi devenire, sau cu ajutorul raţiunii, prin intermediul gândirii abstracte şi-i surprinde factura statornică, neschimbătoare şi eternă. Gândirea abstractă pătrunde ordinea logică a lumii, esenţa şi fundamentele ei şi are o anumită prioritate faţă de cea intuitivă, procesată prin acţiunea înşelătoare a simţurilor.

Zeletin oscilează între viziunea heraclitică prin care se postula „veşnica nestatornicie a firii" şi gândirea eleată, a lui Parmenide în special, care proclama atotprezenţa monolitică a existenţei şi nega posibilitatea nonexistenţei, a golurilor din interiorul existenţei care să facă posibilă mişcarea şi devenirea, curgerea, „Cugetarea greacă, precizează filozoful nostru, deosebeşte două organe de cunoaştere: simţirea şi gândirea. Cele dintâi ne dau lumea în necurmată schimbare, cea din urmă dă ceea ce e statornic în lume. Datele celei dintâi sunt înşelătoare, deci nu se poate pune temei pe ele; singură gândirea e unealta cunoaşterii, căci ea ne dă miezul etern neschimbător al lucrurilor" (p. 94). Zeletin se foloseşte de această dihotomizare a gândirii pentru a credita raţionalismul împotriva empirismului, dar şi pentru a se poziţiona în privinţa felului de viaţă şi a firii omeneşti.

Filosoful nu vrea să lase nici cea de-a treia întrebare, cea care aducea discursul în partitură etică, fără răspuns. Cum pot fi explicate manifestările omeneşti? Şi aici Zeletin se foloseşte de o dihotomie; ele pot să decurgă fie dinăuntru în afară, fie dinafară înăuntru pentru a rezona întreaga gamă a purtărilor omeneşti. Purtarea liberă sau desfăşurarea vieţii dinăuntru în afară decurge din simţire: ea e dezvoltarea nestânjenită a pornirilor spontane. Aşa este şi aşa se înţelege viaţa în lumea veche. Purtarea cârmuită din afară înăuntru îşi are temelia în gândire: ea înseamnă domnia nelimitată a legilor ce aceasta dictează omului. Aşa este şi aşa se înţelege viaţa în lumea creştină.

Ce-i drept, Zeletin nu iese din tipicul vremii, aşa cum se statornicise de la Descartes încoace şi conchide şi el că „viaţa gândirii reproduce întocmai viaţa simţirii". Gândirea înseamnă, printre altele, asumarea imperativelor lumii (**ratio mundi**), inclusiv a celor postulate de doctrina creştinismului şi fixate în decalogul poruncilor, dar filosoful nu pare interesat de adâncirea acestui aspect şi nu apelează la oportunităţile revelaţiei. Revine la vechea teză a lui Empedocle din Agrigent şi proclamă iubirea şi ura (discordia) ca extreme ale ecuaţiei gnoseologice lăsând în seama gândirii sarcina sintezei, adică împăcarea lor.

Câtă vreme cele două forme de gândire (intuitivă şi abstractă) se menţin într-o relaţie dihotomică absolută, alimentează fie empirismul, fie raţionalismul – cel puţin până la Kant, care le aduce într-o formă de conlucrare, ca puseuri ale aceluiaş proces gnoseologic. Tot din această antiteză a gândirii în intuitivă şi abstractă decurge şi natura adevărului, care nu poate atârna decât de natura minţii omeneşti, ca fapt psihologic, sau de o ordine logică superioară pentru a se profila ca fapt logic etern şi mai presus de mintea omenească. „Piară orice urmă de om, adevărul rămâne", declară ritos filosoful. Există un ritm al gândirii, o nesfârşită alunecare de la adevăruri vremelnice la cele eterne, care vectorizează întreaga dinamică a vieţii. În această mişcare, credinţa într-un adevăr etern şi râvna pentru căutarea acestuia („ca nădejde şi ursită") este mai importantă decât aflarea lui definitivă. Regăsim aici câteva ecouri ale gândirii lui Lessing, aşa cum le expusese în *Laocoon*, dar Zeletin nu insistă asupra acestei idei.

Ritmul ca indicator dinamic al triadei hegeliene

În desfăşurarea discursului său filosofic, Ştefan Zeletin avea nevoie de o nouă noţiune care să rezoneze dinamica lumii şi a vieţii sufleteşti. Aş zice că recursul la ideea de **ritm** era în spiritul vremii, mulţi gânditori români recurgând la valenţele latente ale acestui concept. Printre ei, l-aş aminti pe Vasile Pârvan care îl asuma ca entitate cosmică, dar şi ca realitate extrasubiectivă, evadată din cadrele ritmului cosmic. Ritmul, spunea reputatul istoric şi metafizician în lecţia de deschidere a cursului de istorie a religiilor, ţinut în semestrul de vară al anului 1920, este „o formă raţională simplificată, senzorio-armonizată şi logic – sistematizată a Mişcării („Datoria vieţii noastre", Editura Univers, Bucureşti, 1999, p. 69).

Dar dacă Pârvan a recurs la noţiunea de ritm pentru a explica fenomenul mişcării, Zeletin se foloseşte de aceeaşi noţiune pentru a lămuri dinamica vieţii sufleteşti şi ideea de dezvoltare, de evoluţie. Zeletin constată că lumea este nervurizată de o multitudine de antiteze din care unele pot fi aduse într-o situaţie de conlucrare, altele sunt menite să rămână ireconciliabile. Mai mult, cu cât antitezele (cele conciliabile) se află pe o treaptă mai înaltă a evoluţiei, cu atât devin mai oportune pentru conciliere. „Legea hegeliană a dezvoltării în teză, antiteză şi sinteză nu se poate înţelege pe deplin decât atunci când e lămurită legea generală a ritmului" (p. 115). Principiul hegelian al evoluţiei triadice, mai spune Zeletin, este „un caz particular al legii generale a ritmului, adică forma deosebită pe care o ia ritmul vieţii sufleteşti", care nu este decât „felul de a fi al vieţii naturii". La o privire mai atentă se observă uşor că schema hegeliană a mişcării spiritului absolut este preluată *ipso facto* fără nicio intervenţie deosebită. „Viaţa spiritului, în toate formele ei de manifestare, porneşte de la simţire, se ridică la

gândire şi se încheie cu o sinteză din amândouă" (p. 117). Este aceeaşi rostogolire a spiritului absolut care se pune, se opune şi se compune, trece prin cele trei trepte epistemice pentru a reveni în acelaşi punct inițial. Admite şi Zeletin că „sinteza e reîntoarcerea tezei înălțată prin înrâurirea antitezei" (p. 117). În limbajul său, sufletul începe de la simțire – la o simțire mai dispusă pentru procesare logică, pulsează către gândire şi se întoarce iarăşi la simțire (p. 116).

Interesul pentru funcția apofantică a ritmului provenea, desigur, din filosofia lui Spencer – cunoscută fie din lectura directă a lucrărilor sale, fie sub influența magiştrilor de la Facultatea de Filosofie. Se ştie că Maiorescu, bunăoară, acorda filosofiei lui Spencer, în anul de învățământ 1886 – 1887, nu mai puțin de 20 de lecții, mai mult decât lui Kant şi Schopenhauer la un loc. Ulterior, fireşte, numărul prelegerilor consacrate lui Spencer va scade (în 1895 la 7 lecții, în 1899 la 8 lecții, iar în 1904 – 1905 la 4 lecții), dar interesul pentru filosofia gânditorului englez a rămas la fel de captivant şi de catalitic.

C-a existat un interes real şi nescăzut față de filosofia gânditorului englez rezultă şi din faptul că o serie de studenți de-ai lui Maiorescu şi-au ales drept subiecte pentru tezele de licență aspecte ale filosofiei lui Spencer. În 1891 Pompiliu Eliade şi Mihail Dragomirescu, în 1895–1896 Virginia Brădescu şi Nicolae Longinescu şi-au ales ca subiecte pentru licența de absolvire teme din filosofia lui Spencer.

Zeletin a cunoscut bine filosofia lui Spencer, dar nu s-a conectat mecanic la înțelesurile ei pentru că nu era mulțumit de semnificația conferită ritmului de gânditorul britanic. „Forma ritmului stabilită de Spencer, spune filosoful tecucean, deşi exactă, e însă cea mai vagă, de aceea e de puțin folos. Aceasta şi lămureşte de ce în filosofia sa ritmul joacă rolul de lux" (p. 130). Îi nemulțumea mai ales faptul că Spencer aplică ideea de ritm numai naturii, nu şi gândirii, cum a procedat, bunăoară Hegel. Amândoi gânditorii (şi Spencer şi Hegel) au absolutizat câte o formă specifică a devenirii, dar n-au privit lumea în integralitatea ei. Or, tocmai sarcina aceasta si-a asumat-o Zeletin, „de a identifica relația (raportul dintre formele potrivnice ale sentimentului şi acelea ale gândirii" (p. 131), de a extinde izomorfic filozofia ritmului la scara ambelor ținuturi filosofice (natura şi gândirea). Zeletin a respins cu egală severitate atât tendințele solipsiste, de a citi natura cu aroganța subiectului antropomorfic care substituie cunoaşterea cu auto-cunoaşterea, cât şi tendințele care fetişizau gândirea autotelică, tentația de a transfera în subiect întreaga fenomenalitate a devenirii. Teoria sa privind ritmul vieții universale este şi un semn că între filosofia unității profunde şi rigide, plăsmuită de eleați, de Vedanta sau Spinoza şi cea a devenirii nesfârşite, izvodită de Heraclit şi Hegel, a ales varianta din urmă. Scopul filosofului era să reabiliteze simțirea în demnitatea pe care i-o conferise Hume şi pe care-o vedea pusă la grea încercare din partea demiurgiei rațiunii, dar n-a ricoşat nici în solipsism şi nici în exacerbarea rațiunii demiurgice căreia i-a recunoscut „rolul ei adevărat de a lumina dezvoltarea slobodă a simțurilor" (p. 119).

Zeletin era convins că valoarea cunoştinței (dobândită printr-un act gnoseologic) are, printre altele, şi caracter de „document sufletesc" în măsura în care incumbă câte ceva din subiectivitatea celui ce-o procesează. Scopul filosofiei sale este să țină cumpăna dreaptă între natură şi gândire, între Hegel şi Rousseau. Chiar spune: „Sub raționalitatea hegeliană noi am descoperit iraționalitatea sentimentului. De unde se vede că dedicația operei noastre nu e din cale afară de paradoxală: un suflet turnat pe tiparul Rousseau poate să-şi însuşească elemente din gândirea lui Hegel, fără a înăbuşi prin aceasta ceva din felul său de a fi. Dimpotrivă, apropierea spiritului à la Rousseau de Hegel e tot atât de firească pe cât a fost identificarea sentimentului cu gândirea, de care s-a făcut vinovat cel din urmă" (p. 146). Se vede bine că încercarea lui Zeletin de a-l împăca pe Hegel cu Rousseau este şi o formă de pacificare a naturii cu gândirea, a sentimentului cu rațiunea.

Spiritul filosofic de la viața sufletească la viața socială

În cea de-a doua diviziune a Evangheliei naturii, Zeletin revine la cea de-a treia întrebare pusă în premisele sale metafizice, cea care răsfrânge problemele vieții şi ale realității sociale. Filosofia nu procesează doar frământările conştiinței individuale, dar şi comunitatea din care face parte aceasta. Filosoful postulează un limbaj intuitiv, coform cunoaşterii intuitive şi un limbaj sintetic corespunzător cunoaşterii logice. Zeletin a înțeles limbajul ca un factor de socializare a omului. Cum „societatea, crede filosoful, e o simplă prelungire în linii largi a sufletului individual" înseamnă că toată epistemologia activată în procesarea vieții individuale a spiritului poate fi creditată şi pentru explicarea vieții sociale. Limba este liantul care facilitează escaladarea spiritului de la individ la societate. „Filosofia socială nu e decât o psihologie aplicată la viața obştească. Ea lămureşte fenomenele sociale potrivit aceleiaşi teorii prin care psihologia lămureşte fenomenele sufleteşti individuale; cu alte cuvinte, ea e o psihologie tradusă în termeni sociali" (p. 149). Fără existența gândirii, limbajul (ca formă de comunicare interumană), nu este posibilă o analiză desfăşurată a vieții sociale, care reclamă operații complexe, precum abstractizarea şi generalizarea pentru a se ajunge la lege, normă, convenție, reglementând raporturile intracomunitare. Legea, ca substitut al obiceiului şi cutumei primitive, este un produs al gândirii abstracte şi esențializate.

Altfel, viața socială îşi are uniformitatea ei, iar evoluția de la habitudine la lege, de la natură la omenirea civilizată implică şi o emancipare a spiritului de la gândirea intuitivă la gândirea abstractă. „Drumul de la omenirea primitivă la omenirea civilizată stă într-o continuă creştere a puterii de reflexie şi, paralele cu aceasta, într-o continuă dezmecanizare a obiceiurilor" (p. 170). Antiteza dintre morală şi natură este forma particulară a antitezei dintre simțire şi gândire şi, totodată, o trecere a spiritului de la gândirea intuitivă la gândirea abstractă.

În stadiul de domnie a legii, precizează Zeletin manifestările (pornirile) morale sunt la fel de slobode ca şi în faza de preponderență a obiceiului, numai că în momentul când legea „ajunge la deplina neatârnare" şi contravine simțirii, morala se ridică împotriva ei într-o justificată revoluție. Aşa a apărut creştinismul, ca reacție morală împotriva „forțelor naturale din om" – considerate ca virtute supremă şi aşa va dispărea creştinismul, anticipează filosoful, ca revoltă a simțirii îmbolnăvite împotriva imperativelor opresive ale legii.

Domnia simțirii şi a legii (a noimelor) sunt privite de Zeletin alternativ, într-o ciclitate necesară care ventilează întreaga evoluție a omenirii. Domnia simțirii, împotriva autorității legii, reprezintă revoluția. J.J. Rousseau a fost „cel dintâi apărător al drepturilor simțirii", primul care a legitimat revoluția. El a „limpezit conştiința obştească a vremii, spunând lămurit şi tare ceea ce fierbea surd în sufletele tuturor. Astfel, când simțirea izbucni împotriva normelor gândirii, scrierile sale deveniră evanghelia timpului" (p. 191). Marea Revoluție Franceză şi Sturn und Drang-ul german au fost ultimele răzvrătiri ale simțirii împotriva legiuirii, aşa că boala simțirii, de atunci încoace, s-a acutizat, a căpătat tensiuni mocnite care nu aşteaptă decât ocazia pentru a răbufni iarăşi împotriva legiuirii şi a convențiilor. De unde „menirea evoluției este de a uniformiza viața prin legiuiri, scopul revoluției este impunerea individualității, este la fel ca nebunia în viața individuală".

Boala simțirii, mai precizează Zeletin, se poate manifesta prin mai multe forme: în primul rând se resimte în sentimentul iubirii, încătuşat de domnia legii în cadrul familiei şi a vieții sociale ignorându-se exemplul naturii, a florilor bunăoară, care nu se inhibă să-şi resfire petalele şi să-şi dezvelească organele de reproducere în fața naturii întregi" (p. 201). Boala simțirii poate ajunge la conştiința de sine, dar aspectul în sine este învederat mai mult de artişti decât de gânditori, iar Werther, eroul lui Goethe, este din acest punct de vedere reprezentativ pentru un anumit moment al devenirii istorice (cel romantic).

Zeletin crede şi el, asemenea lui Auguste Comte, dar, fireşte, dintr-o perspectivă total diferită, că de-a lungul evoluției sale omenirea a trecut prin trei stadii:

- stagiul desfăşurării spontane a forțelor sufleteşti elementare, dar inconştiente de ele însele;

- stagiul afirmării impunătoare a gândirii şi a normelor silnice în pofida pornirilor naturale;

- stadiul afirmării conştiinței de sine şi a forțelor naturale din om, adică revenirea la stadiul inițial, dar într-o formă emancipată, cu dobândirea conştiinței de sine.

Ultima diviziune a Evangheliei naturii este consacrat religiei şi raporturilor ei cu filosofia. Părerea lui Zeletin este că nu peste mult timp religia îşi va recunoaşte neputința de a oferi „chiar păturii de jos mulțumirea sufletească trebuitoare". Autorul identifică şi cauzele care aduc religia în această incapacitate de a procura convingeri şi credințe. O primă cauză constă în dezvoltarea precipitată a ştiinței şi, în al doilea rând, starea de osificare a religiei, în neputința de a-şi reînnoi principiile, dogmele şi ceremonialul. Raportul dintre imanență şi transcedență evoluează în favoarea imanenței care se afirmă din ce în ce mai plenar şi mai convingător în detrimentul transcendenței.

Zeletin nu are deloc cuvinte de apreciere față de religie, pe care-o consideră „boală a sufletelor iobage". „În antiteza dintre imanență şi transcendență se oglindeşte de fapt antiteza dintre negarea şi afirmarea naturii umane. Omenirea cultă ce a înaintat la acest din urmă stagiu cugetă imanent, însă pătura fără cultură, ce n-a ieşit încă din stadiul de mai înainte, cugetă transcedent" (p. 268 – 269). Lecturile marxiste din vremea formării sale intelectuale n-au rămas fără ecou. Concluzia autorului este că lumea se găseşte în plin proces de descreştinizare şi se apropie tot mai mult de natură, care conservă încă principiul antropomorfismului. Natura umană se reintegrează în natura de care o vreme s-a înstrăinat, datorită autorității legii. Idealul naturii umane este să conviețuiască în deplină armonie şi simbioză cu natura din care s-a desprins datorită supunerii legii morale.

Câteva concluzii. Marcat de influența idealismului clasic german, de Rousseau, de Spencer şi de filosofia vechii Grecii, filosoful român s-a străduit să-şi infuzeze gândirea cu note originale, chiar şi în condițiile în care influențele erau clare şi vizibile. S-a folosit, bunăoară, de conceptul schopenhauerian al voinței, dar, urmărindu-i pendularea între simțire şi gândire l-a expus într-o diorama complet nouă şi personală. Voința la Zeletin nu mai este conceptul cosmic şi antropomorfic, care generează lumea ca reprezentare, el capătă bemoli afectivi la cheie, se edulcorează şi devine dorință – mai oportună lumii artistice decât conceptul rece şi imperativ al voinței. O dorință mai accentuată devine pasiune, iar o pasiune mai intensă se transformă în patimă, ceea ce înseamnă că a constituit întregul orizont problematic al creației artistice. Se vede bine c-a lucrat la soclul unui sistem filosofic care n-a fost conceput ca oglindire a lumii, ci ca „poemă a sufletului omenesc" aşa cum îşi propusese de altfel în introducere.

Trandafiri în vază de cristal

Marcel Mureşeanu

A ŞAPTEA VALE

Se zice că Ochiul Poeziei
A apărut
Numai din impunătorul
Motiv
Că prea multă lumină
Se risipea degeaba !

ȚARA APEI ALBE

Au năvălit apele în Chiuşeni
a crescut Oul grindinii
firul verzei s-a rupt pe la mijloc
de zece zile mă chinui să intru în spital
iar noaptea mă scutur de coşmaruri
ca de muşte !
Între timp, în săptămâna asta
numai aici prin preajmă
au murit zece oameni
toți mai tineri decât mine…
Nu mai scot o vorbă
las gândurile să se împrăştie
ca păsările când tună
şi aştept să obosească moartea.

SENTIMENTELE

Pe rând se aşază sentimentele
în fața focului
să-şi uşte hainele
toate se laudă pe unde-au umblat
la toate şi se urcă o furnică
pe şira spinării
toate rup cu degete lungi
scoarțe de pe o rană
mai veche…
Numai dragostea nu !

REMEMBER

Rana e farul
de pe țărmul trupului nostru
care face cu ochiul
morții din larg !

TEST DE COAGULARE

Într-un cuptor se cocea o pâine albă.
Într-un cuptor se cocea o pâine neagră.
Jarul era roşu.
Jarul era roşu.
Cine este duşmanul nostru?
Cine este duşmanul nostru?
Focul ! zice pâinea albă.
Focul ! zice pâinea neagră.
Cine este focul?
Cine este focul?
Focul este părintele nostru !
Când le-au scos erau arse
şi arătau foarte frumos.

O SCRIERE TRUFAŞĂ

Dumnezeu se gândeşte la Sine,
eu mă gândesc la mine
Dumnezeu se gândeşte la mine
eu mă gândesc la Dumnezeu
Dumnezeu nu se gândeşte la mine
Eu mai mult mă gândesc la El
Dumnezeu îşi aduce aminte de mine
eu la nimic nu mă gândesc.
Tac, țin capul în pământ
şi fac oale
o rază trimite El pe fruntea mea
cu ea scriu pe sfera de lut
necunoscută, până atunci, formulă
a dinamitei.

MAUSOLEUL

E adunare mare la mormântul Poetului Necunoscut,
mii de confrați, toți cunoscuți, toți enormi
se calcă pe picioare să vadă statuia
cu chipul şters, cu ochii cufundați în piatra de jad
sticloşi şi verzi, cu urechile mici, de liliac
cu barba împinsă în fața asemeni cu-n țurțure,
poate îl va recunoaşte cineva
poate îşi vor da seama cine a fost
cum se numea înainte de-a ajunge atât de celebru
dar nimeni nu riscă să pronunțe un nume…
Jerbe de flori acoperă soclul şi trupul statuii
înălțând un mausoleu vegetal…
Doar către miezul de noapte, târziu,
când se fugăresc sub lună călugării,
pare a se mişca acolo ceva
sub mormanul de trandafiri şi garoafe !
O mână, piciorul, apoi Poetul Necunoscut, întreg,
cu fața înecată în lacrimi !

ÎNTUNERICUL ORIGINAR…

…nici o oprelişte şi nici un far!
Se-aşteaptă Domnul, vulturul şi delfinii
să dea deşteptarea luminii !

Universul întreg are-n gât
o gălușcă de piatră și -atât
de rău i se făcu și de durere
încât Domnul Însuși se-ntinse grăbit
și-l lovi cu putere
după ceafa netunsă și ascunsă-n comete…
și-atunci năvăli pe-ndelete țipătul lui
și lumina furată
din ochiul Ceresculuí Tată !
Fiat lux ! zice și Cel Preaînalt
și se prefăcu în bazalt.
Urmară la rândul lor toatele
și ale râului și preacuratele !
Sub soare greu ce abia mai străluce
osul și carnea urcă pe cruce!
Când va ieși iarăși Domnul din stâncă
lumina se va-ntoarce sub pleoapa adâncă,
dacă nu cumva, în iertare scăldați,
El ne va face înc-o dată scăpați.

BOIERUL

Soarele asfinte peste casa lui Arvinte
dar Arvinte nu-i acasă!
Căutați-l pe Arvinte,
până soarele n-asfinte!
Cine să te auză în liniștea asta?
E plecat la vânătoare
cu gloanțele la cingătoare…
Până ieri asfințea prin dreptul morii,
fix pe spinarea pietrei…
Nu știu de ce vă tot văicăriți,
nu-i, nu-i,va veni el!
Crezi? se-mbucură soarele.
Fără tăgadă, domnule!
Atunci îl voi aștepta nemișcat până vine!
La o vreme, iată-l și pe Arvinte
venea încet și fluierând, cu tolba plină…
De-acum viața se putea relua!

OCHIUL CICLOPULUI

O pălărie seduce
prin anvergura borului ei
și omoară prin indiferența
găurii negre
ce se dăruie tuturor
ca ultima și cea mai pură
depravată !

Robert Toma

SETEA

Nu-i rugăciune; setea să mi-o stingă
Îndură-te o clipă,
Odihnete-mă
Cu genele zdrobind neliniști,
Cu râul sufletului, înspumat!
Funingine grăiesc, nu vorbe,
Fierbinte praf respir…

Un lac la orizont
Mă-mbie să-l ajung -
Mă dor de moarte brațele,
Iubito…

* * *

Trupul tău fără cuvânt,
S-a uscat.Și nu mai sunt
Decât umbra ta semeață,
Decât margine de gheață.
Unde ești, să te cuvânt,
Să mă-nvăpăieze sfânt
Chipul tău, femeie, tu?
Viața toată se pierdu,
Cum se pierde un cuvânt
Sub un cer care s-a frânt.

ATÂTA AM PRIVIT ÎN LUCRURI

Atâta am privit în lucruri
Și miezul – nicăieri
Mi-au tot zgâriat obrazul
Pe –ntuneric.

Vicleană, m-ai ademenit –
Sărutul tău sărat
A fost aievea...
Și-am ațipit în podul palmei tale,
Al meu eram strigându-te pe tine,
Atins ușor de gândurile mele
Ce se umflau ca albele perdele.
Dar ce singuratate e
În lucruri!

VINDECAT PE JUMĂTATE

Vindecat pe jumătate,
Ce duminici înserate!
Se-ncordează gândul, anii,
Pace n-am în spovedanii.
Rugăciunile, pesemne,
Stau grmăezi, ca niște lemne.
O sclipire neguroasă
Mă tot leagă și mă lasă.
Apa clătinată clar
Mă-mbie în zadar.
Îmi e frig și nu am straie,
Sfinții umblă-ncet prin ploaie.

TU SINGUR, AI RĂMAS

Tu singur, ai rămas pe lume, vers,
Ești cel din urma sâmbure, nești.
Ești umărul pe care gândul greu
Se pleacă mirosind a semizeu.
Ești aurul bătut pe nicovală,
Orbind fugare umbrele din jur.
În liniștea ce sfârâire domoală
Auzul umbla singur și mahmur,
Neîntrebat al cui e, pe pământ...
Am asurzit de cei ce nu mai sunt.

TE-AM CĂUTAT

Te-am căutat fără de trup,
Râvnito!
Absența ta m-a ostenit…
Ce înserare
Să ne cunune, tâmplele
Să ne sărute?
Să ne scufunde
În cerul mirosind a iarnă, cine?
Cu gâdul steaua de voi răsturna
Ca pe-o căldare,
Un aur greu ne va topi
Cuvintele cu muchii ascuțite
Sau amare.

DASCĂLUL

Cum sta-nclinat spre slove latineşti,
Bolborosea: Virgiliu, unde eşti?!"
Pupilele de cearã sfârâind,
Din cartea veche tot sorbeau cu jind.
Într-un ungher musteau galoşii încă,
Şi-n noaptea care se lasă adâncă,
Loviri de sabii, scuturi şi urale
Trezeau motanul prins într-ale sale.
Şi când să plec, necunosute brațe
S-au strecurat, grbăite să mă-nhațe,
Dar anii mei au devenit o dungă
Albastră și grăbită să m-ajungă.

REVELĂRI

În liniște-i o patimă ascunsă,
În lucruri -
Înțelesuri neștiute,
De-ți pleci urechea,
Poți s-auzi
În vorbe care nu s-au spus
Nicicând,
Se șlefuiesc
Iubirile-ncepute.
Un rost găsești
În fapte ce n-au fost,
Și-n spuma de-ntâmplări a lumii
Navigatorii urmele își pierd.
Foșnind amar,
O frunză mai pătrează
În goana ei sclipiri nebăuite.
În râsul care altora se-mparte
Dospește suferința.
Prin albastrul
Spre care orbii fruntea își înalță,
Trec păsări mirosind
A pene arse.

* * *

Ea tot mai tremură
Ca o lumină
Ținută- n palma unui ucigaș.
Făpturi necunosute,
Nenumite,
Se-mpotriveau tăcut ființei sale.
Dar amintirea ei –
O iarba' naltă,
Se leagănă sub ochii mei, curată.

Vasile Filip

Trăiesc printre litere

Tot mai adânc şi tot mai sfios
Îmi duc viața printre litere;
Le zugrăvesc şi le înmulțesc,
Făcându-le semnul zborului.
Iar ele bat din nevăzute aripi,
Se înalță, se duc şi plutesc
Cu mine agățat de necăzătoarele pene.

Din când în când şi tot mai des,
Le fac semnul coborârii
În ochi de om însetat,
Pentru facerea cuibului
În sufletul celui doritor de lumină.
Mă amestec şi eu împreună cu ele,
În chip de stea zburătoare,
Şi mă pregătesc pentru un nou îndemn:
''Zburați, zburați, păsărelele mele !''

Şi din nou literele îşi iau zborul
Şi iar mă agăț de penele-vise,
În căutarea sufletului însetat,
Pentru a spori strălucirea luminii.

Prin somn şi prin vis

Numai prin somn mai aud orăcăitul broaştelor
Din gârla Pârlita sau din pârâiaşul Chirița,
Serile, când încep a umbla liliecii
Prin întunericul haşurat de razele lunii.

Numai prin vis mai aud dinspre calea ferată
Cum roțile trenului bat ritmul la joante.
Către dealul Păun ochiul nu mai poate răzbate,
Totul semănând cu o mare nesfârşită de smoală.

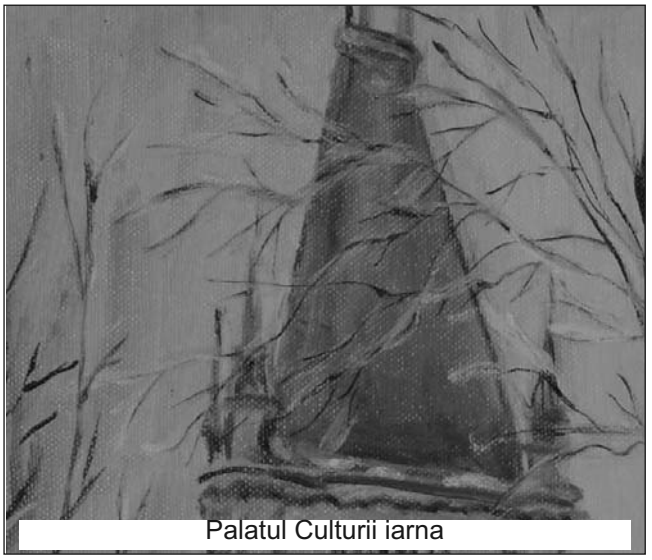

Palatul Culturii iarna

Numai de sus, de pe cer, câte o stea se desprinde,
Ca o scânteie din focul de vreascuri din sobă
Şi se topeşte în hău, undeva, nu ştiu unde –
''A mai murit un om'' – parcă aud vocea mamei.

Jur-împrejur mai țârâie încă şi greierii,
Netemători de atacul unor păsări de noapte.
Noi stăm nemişcați şi tăcuți pe prispele casei
Şi ascultăm ce ne povestesc vocile nepătrunsului.

Pe toate acestea acum doar prin somn le mai simt,
Numai prin vis mă întorc la începutul de drum
Şi nici nu ştiu cât de lung ar putea să mai fie…
Cunosc numai ceea ce este la capătul lui.

Cimitir

Mi s-au mutat dăncenii sub pământ,
În cimitirul care s-a umplut.
Ce-or fi făcând acolo, în mormânt,
Cu-atâta noapte şi cu-atâta lut?

Oare mai simt când se arată zorii
Sau când e timpul de ieşit la coasă?
Când primăvara se întorc cocorii,
Ei pentru ce nu se întorc acasă?

Eu parcă-i văd trecând către ogoare,
Mai înainte să se reverse zorii,
În pas săltat, cu sapele-n spinare,
Cum de la oaste se întorc feciorii.

Şi-i văd la joc, în zi de sărbătoare,
Cum bat pământul, mângâindu-l parcă,
În valuri largi, prelung unduitoare,
Precum pe mare ar pluti o barcă.

M-am prins şi eu la vremea mea în horă,
Alături de cei ce nu mai sânt,
Căci, iată, s-a înfățişat o oră,
Când s-au mutat acolo, sub pământ.

M-aplec pe sub cireşi şi pe sub nuci,
Din cruce-n cruce paşii mi-i strecor;
Le-a putrezit şi numele pe cruci
Şi nu mai ştiu cine-i stăpânul lor.

Eu îi întreb de trista lor poveste,
Cum aş avea ceva de lămurit,
Dar ei m-aşteaptă, să le dau de veste
Despre acei ce încă n-au murit.

Vasile Andru

LOGODNICA INDIANĂ

1.

Dimineaţă, acasă la Niraji.

M-a lăsat să mă odihnesc după drum, ea trebăluieşte pe afară.

Nici nu ştiu bine: sunt captivul acestei fete, sau sunt invadator în sanctuarul ei?

Indianca micuţă are un instinct feminin sigur, învăluit în cuviinţă. Instinctul ancestral al femeii care învăluie un bărbat sau mai bine zis îl împlineşte, îi dă siguranţa că şi-a găsit complementarul. Îi mai dă şi impresia de cuceritor, de victorios peste regnul feminin, iluzie ce prinde bine intrării în rol. Dar mai ales îţi dă senzaţia că ai cucerit femeia indiană, situată mai aproape de primordial, în imaginarul tău.

Am sosit ieri. În gară, m-au aşteptat şi Niraji, şi Aju. Le-am scris la amândouă că voi sosi la Kottayam cu trenul de ora 11,30. Ele aşteptau chiar împreună, pe peron. Am coborât şi le-am îmbrăţişat pe amândouă. Evident, în India nu-i admis să îmbrăţişezi două femei, chiar dacă amândouă mi-au fost colege la cursurile de Vedanta de la Neyyar Dam. A îmbrăţişa astfel înseamnă aici a cere în căsătorie. E absolut dezavuabil să îmbrăţişezi două tinere deodată.

Aju avea faţa transpirată, şi asta era deja semnul că vrea să piardă.

Niraji a neutralizat-o repede pe Aju, spunându-i direct:

– Ananda vine la mine acasă! Good bye, mai vorbim la telefon.

Aju a răspuns:

– Of course.

Era un pic descumpănită, dislocată. Voise ea să piardă, dar nu din primul

moment! Acum nu avea de ales.

Am mai schimbat două vorbe despre ea, apoi Aju s-a retras, făcând o uşoară plecăciune.

Niraji m-a luat ferm în stăpânire, a chemat rikşa, i-a indicat drumul driver-ului, pe limba lor.

Îmi plăcea cum eram capturat de molateca asta mică. Îmi plăcea că plinuţa, dar dinamica, unduitoarea mică mă lua în primire.

Acum să nu fac pe candidul. În ashram, eu am făcut primii paşi spre ea, eu am început atacul bine primit. Apoi m-am complăcut că Niraji a preluat iniţiativa.

De la gară, aşadar, am luat o auto-rikşa. Niraji era bucuroasă că eram acolo, că mă stăpânea. Niraji mi-a spus că vom opri pe traseu la o prietenă. N-am nimic împotrivă. „Traseul" înseamnă acest oraş Kottayam copleşit de verdeaţă, şi plantaţiile de cocotieri din marginea oraşului; totul îmi dădea o stare bună, şi chiar îmi plăcea că Niraji mă ia în stăpânire, îi şi întăream sentimentul că ea conduce cuplul. Mă comportam ca o captură plăcută, zâmbitoare, şi ei îi plăcea de două ori.

Rikşa a oprit la o casă la marginea oraşului, „aici stă prietena mea", zice Niraji.

Prietena ne-a poftit într-o cameră răcoroasă, ne-a servit cu fructe. Lui Niraji îi plăcea să mă arate. Era un mod de a-şi întări posesiunea. Prietena ei era femeie singură, nemăritată, îşi dorea un bărbat, şi Niraji era un pic provocatoare arătându-mă ei, vedeam asta. Dar îmi plăcea că mă arată, prada ei, captivul ei alb.

Prietena aducea mereu fructe tropicale şi prăjituri indiene savuroase. Iar Niraji vorbea frumos, povestea despre mine, despre trecutul nostru: că am fost colegi la cursul de Vedanta, la Neyyar Dam, aveam deja un trecut comun, stătusem alături la lecţii, era ca şi cum am fi copilărit împreună. La dejunuri, ea mă proteja („karma" ei era servitul mesei), deja îşi crease un ascendent casnic. Şi acum îi povestea prietenei trecutul nostru, pe sărite. Eu doar întăream spusele ei, vorbeam puţin, monosilabele complicităţii serioase.

Apoi am ieşit de la prietenă, rikşa aştepta la poartă, driver-ul somnola (era o auto-rikşa, prindea o viteză de circa 15 km pe oră). Am continuat drumul spre Lavatham, satul unde locuia Niraji.

Acasă la Niraji, ne-am dus direct la fântână, ne-am răcorit. M-a instalat în camera ei, apoi ea a dispărut, iar eu am adormit, poate aşteptând-o, poate simţind că am ajuns acasă.

2

Acum este dimineaţă, acum este a doua zi. Sunt în curte, sub cocotieri, aerul e cald şi bun, cred că patria mea arhetipală este un ţinut ca acesta, el îmi naşte stare mistică.

O văd pe mama fetei, o salut în limba malayalam, ea surâde, am un sentiment de cotropitor alb. Numai în faţa mamei am acest sentiment de cotropitor alb. Ştiu că: a intra în casa unei fete indience presupune o intenţie maritală, nu se glumeşte cu lucrurile astea, şi Niraji mi-a zis:

„Mama e îngrozită că te-am adus acasă. Adică este fericită crezând una, şi îngrozită crezând alta!".

Casa este îngropată în vegetaţie. Modelul raiului este sudul tropical, este Kerala, este Malabar. În Biblie, Edenul – grădina plantată de Dumnezeu pentru om – este situat între Tigru şi Eufrat. Dar alţi cartografi, l-au plasat în Kerala, ţara cea mai verde din lume.

Niraji şi mama ei au trebăluit pe lângă casă, şi prin bucătărie, casa este absolutul femeilor. Aici tatăl este exilat. El, tatăl, a plecat dimineaţă în zori la treburile câmpului, a revenit spre ora 10 să mănânce ceva, a primit replici aspre ca şi comenzi, apoi a plecat iarăşi. Este trimis, este certat, este luat la rost, el nu ripostează, nu l-am auzit ripostând niciodată. Aici am descoperit un matriarhat perfect. Când am auzit-o pe micuţa şi molateca Niraji dând ordine, am simţit pentru prima dată fiorii matriarhatului etern.

Patru câini, în lanţ. Mai multe capre, şi căpriţa Malu, scumpă şi obraznică. Două vite. Fântâna în curte. Specii de pomi, nu le ştiu numele. Repertoriul unei case de ţară, la oameni gospodari.

Eu sunt oaspetele. În India, oaspetele este socotit ca al patrulea zeu. Eu uit mereu că sunt zeu, şi mă comport cu bucuria muritorilor. Toate zilele Sudului au gustul sărbătorii.

Îi spun fetei:

– Niraji, azi la mine este sărbătoare mare: sunt Floriile. Iar săptămâna care vine este sfântă. Hristos a intrat în Ierusalim şi şi-a săvârşit misiunea.

Niraji îi traduce mamei, în malayalam.

Mama zice: Vom sărbători şi noi.

Beau ceaiul, numai eu, femeile mă asistă. Aşa-i obiceiul. Bărbatul mănâncă primul, femeile îl asistă. Frumuseţea acestei lumi indiene sunt obiceiurile, rangurile nestricate.

La amiază, vine tatăl de pe câmp. Niraji vorbeşte aspru cu el. Fiica este foarte autoritară cu tatăl. Asta contrastează cu moliciunea ei, cu mişcările ei unduitoare.

Constat şi beneficiul matriarhatului sudic, camuflat şi precis. Gandhi prevedea că, în mileniul ce vine, va fi o întoarcere la matriarhat. Dar femeia stăpână nu va fi punitivă, ca-n preistorie; ci va fi numai civilizatoare.

– Azi mergem să-l vedem pe guru meu! spune blând şi ferm fata.

Guru Ragindra Babu. Duhovnicul.

Dacă mă va duce la duhovnicul ei, şocul prezenţei mele, în faţa satului, se va atenua. Este ca şi cum ar oficializa totul.

– Da, zic, mergem.

Fac ce-mi cere. Pentru că cere numai lucruri logice, drepte. Ea este tânără dar dă porunci. Poate nici nu ştie că dă porunci: când eşti logic, nu-ţi dai seama că eşti dominator, că anexezi omul. Dar e plăcută anexarea ei, instinctul ei. Niraji nu este tipic indiană, constat acum. Sau nu-i indiană conform şablonului din mintea mea. Sau este indiancă numai când cântă …

Niraji mă conduce la guru ei. Ca-n scenariile cuviincioase: îl iei de mânuţă pe „candidatul" şi-l conduci la duhovnic. Acum mă simt captivul ei. Lunec tandru în plăcuta captivitate a femeii. Capturat şi valorizat.

Pentru Niraji, e firesc să facă aşa. Suntem într-un sat tradiţional, quasi arhaic, aici totul este la lumina zilei. Prezenţa mea în sat, în casa fetei, deja este prilej de clevetiri, de indiscrete loviturі. Eu sunt evenimentul, sunt calul troian. Când trecem prin dreptul ceainăriei, se lasă tăcere iscoditoare. Sătenii ne privesc cu seriozitate absolută, ca la parafarea unui tratat imperial.

Dacă mergem la guru fetei, la duhovnic cum ar veni, lucrurile se înscriu imediat în normalitate. Satul află rapid că fata mă conduce la brahman. Este brusc înlăturată orice suspiciune că ar fi ceva uşuratic şi necurat.

– Ragindra Babu mi-a fost povăţuitor de la 15 ani! zice Niraji.

Babu înseamnă *tata,* sau „părintele", cum zicem noi.

Ca să ajungem la casa lui Ragindra Babu avem de străbătut aproape tot satul. De la case, se îndind gâturi spre noi. Salutăm. Este o defilare care îmi face bine, pentru că lui Niraji îi face bine. Mă arată satului şi-i face bine. Urmăm arhetipul nupţial. Iar arhetipul nupţial face bine.

Suntem în casa lui Ragindra Babu.

Dialogul său: liniştit, predicator. Cald, un pic vetust. Tonic. Un preot de ţară. Văd altarul casei sale, văd biblioteca. Ne pofteşte în *atrium*, aşa numesc eu acest spaţiu care îmi aminteşte casa vechilor latini. Multe îmi aminteşte aici eternul latin.

Soţia lui aduce un ceai cu lapte. El vorbeşte. Un dialog bun, ceva între iniţiatic şi pre-nupţial.

El are grijă de evoluţia spirituală a fetei. Aşa mi-a spus şi fata, mai înainte. Cred că aşa se explică maturitatea ei. Deşi maturitatea este totdeauna structurală, nu făcută.

– Cum ţi se pare fata noastră? Va face faţă în Europa?

Aşadar, maestrul intră direct în subiect, fără ocolişuri. Că dacă tot am venit la ei, se subânţelege că am venit s-o iau, s-o răpesc.

Simt că, de ieri, fac paşi care mă tot angajează. Puţin câte puţin, dar ireversibil. Mă amăgesc că inima mea este sub control. Sau poate chiar este. În orice clipă, mă simt ca omul care încă se poate retrage. Liber să avansese, liber să se retragă. Nu ştiu dacă sunt liber, dar mă cred liber. Oricum, cea mai de temut captivitate e cea care vine dinlăuntrul meu, şi pe care o neglijez foarte adesea … până mă trezesc prins, fără putinţă să mai dau înapoi … Dar acum sunt destins, surâzător. Mai ales că simt că mi se dăruieşte ceva. Cu toate aceste aparenţe ale „acaparării", acum mi se dăruieşte. De altfel, biologicul avansează prin daruri, prin voluptăţi.

Surâd. Trebuie să răspund la întrebarea lui: „cum ţi se pare fata noastră?".

– Babu Ragindra, zic, Niraji, este o fată deşteaptă şi vrednică. Are o minte clară şi un caracter bun. Mă şi uimeşte precocitatea ei afectivă. O asprime, o duritate chiar, aş zice; dar este mai corect zis precocitatea afectivă şi inteligenţă afectivă.

Ragindra Babu este satisfăcut că laud fiica sa duhovnicească, că am surprins, frumos şi obiectiv, trăsăturile. Şi că am fost exact.

Zice:

– Da, are o duritate, ai remarcat bine. Ea nu glumeşte cu viaţa ei. Este riguros preocupată de viaţă.

Zice:

– Plus avantajul de a se fi născut în satul acesta. De aici, ea pleacă în viaţă mai întărită, mai tolerantă la frustrare.

Zice:

– Ea vrea să meargă în Europa. Ţi-a spus. Aşa credem că se va realiza.

– Şi, bag de seamă, Europa ei este România.

– Da. Ce poate lucra în România? Ea vrea să lucreze. Nu vrea să fie casnică.

– Fireşte, zic. Are şi o calificare, un titlu, este *acharya,* master în Filosofie. Cu acest titlu, şi cu prestigiul indianului în materie de terapii complementare, va avea prioritate în domeniu. Chiar mă întrebam dacă să începem cu România, sau s-o recomand direct unui centru sapienţial din America.

– Interesant. Unde?

Îi spun despre centrele Sivananda din Canada şi din SUA, unde îi cunosc pe directori. Şi pot s-o recomand realmente. Mai ales că merită. Are o competenţă, am şi văzut-o lucrând la Neyyar Dam unde am fost colegi. Este şi ambiţioasă. Fireşte, ambiţia este o impuritate, un viciu, dar pentru un suflet îngrijit, viciul este combustia virtuţii.

Guru ne aprobă, ne şi vede trecând la acţiune.

Discuţia se duce în prezenţa fetei. Ea ascultă, nu intervine deloc. Tace mâlc când vorbesc doi bărbaţi, aşa-i femeia indiană.

Apoi Regindra Babu mă ia să-mi arate casa, camerele, sanctuarul.

Prima vizită se termină, ne dăm întâlnire pe mâine, când va veni el *la noi* acasă.

Apoi eu şi Niraji ieşim în satul copleşit de vegetaţie, de ver-

dele tropical. Niraji este veselă, foarte veselă. Are acel elan care-i cuprinde pe oameni în preajma unei mari schimbări.

3.

După vizita la duhovnicul indian, o conduc şi eu la episcopie. Zic:

– Acum mergem la biserică! Azi, la creştini sunt Floriile, sărbătoare mare. Trebuie să căutăm o biserică ortodoxă. Ştiu că regiunea Kottayam este predominant ortodoxă. Cunoşti vreo biserică prin apropiere?

Îl sunăm pe Regindre Babu şi el ne trimite la sigur:

– Mergeţi la Devalokam, reşedinţă mitropolitană.

Aşadar, posibil cuplu cu două religii în casă, mergem pe rând la două biserici. Până ce unul cedează.

Devalokam înseamnă Locul Sfânt.

Am chemat rikşa, am ajuns repede.

Un complex impunător, catedrală, edificii anexe.

Biserica este plină ochi. Am lăsat-o pe Niraji să stea în partea stângă, unde stau femeile; iar eu am mers în partea bărbaţilor. Aici demarcaţia este netă.

Intrarea unui alb, a unui european, este imediat remarcată; toate capetele se întorc spre mine, sunt privit, sunt imaginat.

Ei cântă OSANA, cu multă trăire, cu dramatism, ei trăiesc mai intens ca noi evenimentul biblic al Floriilor. Ei resimt de parcă s-ar petrece astăzi scena biblică a intrării Mântuitorului întâmpinat de mulţimi. Ei sunt mulţimile care-L ântîmpină pe El. Ei simt asta, copleşitor, participă. Ei aruncă pumni de petale roşii. Se simt contemporani cu Hristos.

Ei iau petale de flori din mâna stângă şi le aruncă apoi cu mâna dreaptă, ca la *puja*, ritual indian.

Sunete de alămuri. Doi ministranţi cu talere şi clopoţei sporesc emoţia. Aud trompete. Ei sunt mult mai aproape de Ierusalimul psihologic.

Slujba e ţinută de trei ierarhi. Ei aduc a ierarhi din vechime. Şi veşmintele lor sunt mai apropiate de sacerdoţiul antic.

Altarul este separat de o cortină stacojie, cu cruce aurie.

Acum se împart la fiecare ramuri lungi de palmier. Toţi le unduiesc, este impresionant. Ei îl întâmpină pe Mântuitor cu ramuri de palmier. Ei participă foarte intens.

Niraji a fost impresionată de această slujbă din Duminica Floriilor tropicale. Este prima dată când Niraji intră într-o biserică creştină. Este o hinduistă pură, practicantă. E strict hinduistă.

Şi acum descoperă cu uimire, cucerită şi intrigată, că există această biserică frumoasă, aceste mulţimi care-l întâmpină pe Hristos.

Sfârşitul slujbei. Văd oameni cu chipuri senine, fericite. Ei ies, schimbă impresii, îşi amintesc că există.

Un preot indian, care deja remarcase prezenţa unui european la slujbă şi mă tot iscodise cu privirea, acum vine spre mine cu un chip surâzător. Fac şi eu doi paşi spre dânsul. Mă prezint, spun de unde vin. Se prezintă şi el: Father Sakaria, secretar vicar.

Zice:

„Veniţi din România? Ne onorează nespus. Haideţi la praznic."

O ia înainte şi ne îndeamnă să-l urmăm în sala de oaspeţi.

Aici, pregătire mare. O masă în formă de L, plină de bucate.

Părintele Sakaria mă prezintă mitropolitului Mar Osthathios, vlădica creştinilor ortodocşi din Sudul Indiei.

Suntem poftiţi să ne aşezăm la masă la dreapta mitropolitului, şi devenim repede personajele principale ale Floriilor.

Niraji intră în vorbă de la început, şi continuă prezentarea pre limba lor, în malayalam. Vorbeşte cu aplomb, cu detalii, mitropolitul o ascultă absorbit, binevoitor. Apoi mitropolitul mă ia de după umeri. Nu ştiu ce i-a mai spus Niraji despre mine/noi, dar a făcut impresie bună.

Ea vorbeşte, avantajată de faptul că este pe terenul său lingvistic, şi apoi are darul să-i intimideze puţin pe aceşti celibatari sfinţiţi. Are prezenţă de spirit şi iniţiativă, încât îşi neagă iarăşi clişeul de „femeie indiană", din acelea care stau anonime în umbra bărbatului. Preoţii o priveau cam cu jind, cu tot elanul frustrării lor monahale. Niraji înflorea văzând cu ochii. Se simţea bine să fie personajul principal al Floriilor.

Părintele Sakaria ne îndeamnă iarăşi să gustăm din bucate. Ceea ce şi facem, căci era o masă copioasă cu tot felul de ispite culinare.

Sunt privit ca un oaspete oficial, deşi eu le tot repet că fac o vizită pur particulară, un pelerinaj.

– Desigur, spune mitropolitul, un pelerinaj. Dar noi tocmai am fost vizitaţi de o delegaţie de ierarhi români, în frunte cu patriarhul Teoctist, şi cu mitropolitul Antonie …

Ei asociază automat venirea mea cu vizita oficială recentă.

Eu abia acum aflu aceste lucruri! Aşadar, întâmplarea de a veni după aceşti ierarhi, mă face bine primit, ca o nouă solie română. Ba chiar ca o aprofundare a soliei precedente, sau o consolidare a relaţiilor!

Se stabileşte imediat o relaţie perfectă. Suntem în capul mesei, eu şi Niraji. Cum stăm foarte apropiaţi, Niraji cam lipită de mine, mitropolitul ne percepe ca pe un cuplu, un mariaj româno-indian. Ne priveşte reconfortant, ca la binecuvântare. Ni se aduc bucate bune.

Îi spun lui Niraji:

– Vezi cum este la creştini? Asta este o *agapă* creştină.

Mitropolitul spune că-mi pregăteşte camere de oaspeţi la reşedinţa din oraş, din Kottayam. Îmi spune că pot veni acum, cu maşina lui.

Îi răspund că voi veni a doua zi, luni, că astăzi locuiesc la cunoştinţa mea indiană aici de faţă, cu care am fost coleg la cursurile de Vedanta, la Centru Sivananda. Arăt spre Niraji, care mă ţinea de mână, sau eu o ţineam de mână, nu-mi mai amintesc.

– Bine, zice mitropolitul. Te aşteptăm mâine, luni.

Niraji intervine şi zice blând, convingător:

– Da, va veni marţi. Vă mulţumim mult.

Apoi le explică ceva în malayalam.

Ni se aduc mereu bucate bune.

Niraji se simte bine. Doi diaconi tineri, dintre însoţitorii mitropolitului, îi dau lui Niraji o atenţie sporită. În medii mănăstireşti, frustrate şi austere, un chip de femeie tânără produce vertigii. Produce tulburări hormonale. Feramonii femeii îi persecută pe monahi, le iau minţile. I se dă multă atenţie, iar ea primeşte cu încântare omagiile şi privirile tainic libidinoase. Le primeşte ca un omagiu bine meritat. Dar nu omite să arate că este parţial angajată, lucru care sporeşte provocarea.

După agapă, îndestulaţi şi bine omeniţi, am făcut plecăciunea discretă la ierarh, şi eu şi Niraji; iar mitropolitul ne-a binecuvântat pe amândoi, în malayalam.

4.

În faţa sediului Devalocam, am găsit o rikşa, am luat-o şi am făcut drumul acela grozav printre orezării, apoi pe lângă plantaţiile

cu cocotieri, şi am ajuns în satul fetei, Lavatham. Am oprit la un vânzător de fructe şi am cumpărat două sacoşe de struguri şi mandarine, pentru mama lui Niraji.

Am ajuns acasă într-o stare uşor schimbată, aş zice bisericită. Până azi, Niraji trecuse cu deferenţă peste fenomenul creştin din India. Văzuse creştini, printre apropiaţii ei. Chiar colega noastră de la cursul de Vedanta, juna Aju, era creştină; Niraji îşi făcuse, după Aju, un fel de portret robot al creştinului indian, şi crede că tot creştinul indian se reduce la faţa lătăreaţă şi transpirată a colegii noastre Aju, pragmatica Aju, cu care făcea şi un pic rivalitate. Dar azi, văzând o slujbă şi o agapă, şi nişte feţe bisericeşti strălucitoare, toate luau alt chip. Devenise curioasă să afle mai multe.

Zice:

– Ragindra Babu a citit Biblia. Şi mi-a rezumat creştinismul prin fraza: *„Când unul îţi dă o palmă, întoarce-i şi celălalt obraz şi roagă-l să-ţi*

dea încă o palmă." Păi asta nu pot admite!

Mă amuz de acest rezumat al creştinismului, ca o religie în care se încasează palme. Mă amuz de reacţia ei de respingere a unei religii în care se încasează lovituri … Înţeleg că se sperie, şi ca femeie, de o posibilă consimţire la violenţa casnică! E amuzant că pentru ea, creştin, se reduce la plăcerea de a încasa palme…

Ea zice:

– Rezumă-mi mai pe înţeles creştinismul.

Zic:

– Creştinismul este aşa. *„Dacă ai două cămăşi, una s-o dai aproapelui tău."*

Rămâne pe gânduri, aprobator. Cred că asta îi convine. Să încasezi nu palme, ci cămăşi. Da, asta e altceva … Mă priveşte încurajator. E clar, îi datorez o cămaşă frumoasă … imediat …

Apoi mai caut o frază, ca să-i rezum învăţătura. Zic:

Creştinismul este aşa: *„Fericiţi cei săraci cu duhul, că a acelora este împărăţia cerurilor*."

Zice, sărind în sus:

– Asta au spus-o Buddha şi Ramakrishna!

– Cei doi, zic, sunt prietenii lui Hristos. Să ştii.

– Mai explică-mi.

– Creştinismul este aşa: „Mila voiesc, nu jertfă."

– Asta ai luat-o din Bhakti Yoga!

– Un copil de la noi spunea aşa: „Astea de la mintea lui Dumnezeu le ştim!"

Răzmeriţa continuă în grădină. Stăteam sub cocotier, şi Niraji deschide cartea primită de la părintele Sakaria: un catehism creştin, în limba malayalam.

Citind, Niraji devine nervoasă. Sare în sus când întâlneşte în cartea creştină cuvintele *puja* (pentru „liturghie") sau *karma* (pentru „slujire", „ascultare"), sau Ishvara (pentru „Dumnezeu").

Ea protestează:

- Creştinii nu sunt yoghini! Creştinii nu fac **puja**! De ce ne-aţi furat vocabularul?

O liniştesc. Este o hinduistă geloasă pe creştini, acum. S-o îmblânzesc. Îi spun că-n sanscrită **Surya** înseamnă Soare, pentru toţi, şi pentru creştini, şi pentru hinduişti. Adică nu există doi termeni pentru Soare, în funcţie de două religii.

Tot aşa, zic, **karma** cu k mic înseamnă **slujire**, şi pentru creştini şi pentru păgâni. În ashram, la Neyyar Dam, noi aveam fiecare slujirea lui, ascultarea lui, obligaţia de a face ceva manual, şi asta era numit karma, cu k mic. Tu aveai karma la bucătărie, să serveşti bucatele, să-mi aduci mie suplimentul de *butter milk*. Şi la creştini există noţiunea de slujire, de ascultare.

Tace. Nu-i convine. E prea tânără să cedeze.

Tânără şi dravidiană.

Se consideră frustrată. Că de ce creştinii indieni au „furat" noţiuni care sunt doar ale hinduiştilor.

Ca şi teologii noştri, ea confundă tradiţia cu o posesiune naţională. Ca şi cum creştinii indieni ar trebui să renunţe la limbi hindi şi să vorbească greceşte sau ebraica! Ca şi cum, în Biblia hindi, Dumnezeu trebuie tradus prin Iahve, sau Theos, sau Dominus … şi nu Ishvara … care, evident, poate deruta şi pe un episcop monofren.

Niraji nu se lasă convinsă azi. Poate mâine da, însă nu azi. Zice:

– Creştinii să nu se atingă de termeni specifici hinduişti!

– Termenii sunt ai limbii, nu ai religiei. Numai sufletul este al religiei.

Tot nu-i convine.

Zic:

– Gandhi te-ar fi convins mai repede, draga mea. Pe Gandhi l-ai fi crezut mai uşor.

– Ce are Gandhi cu subiectul acesta? zice.

– Are. Gandhi a spus că *Predica de pe munte* a lui Hristos i-a schimbat viaţa. Gandhi spunea: Misionarii, cu metodele lor impulsive, făceau să-mi pară creştinismul detestabil; dar când am citit *Predica de pe munte*, am avut revelaţia geniului creştin.

Niraji rămâne gânditoare. Vine lângă mine, strâns. Zice:

– Dă-mi să citesc *Predica de pe Munte* …

Şi seara aceea a fost foarte frumoasă.

Când a apărut mama ei şi ne-a văzut atât de lipiţi acolo, pe prag, atât de adunaţi unul lângă altul, s-a speriat foarte tare, crezând că am mers prea departe cu simţurile noastre. Dar noi încă nu merseserăm prea departe. Şi Niraji s-a ridicat şi a mers la mama ei s-o liniştească şi s-o ajute la treburile serii.

5.

Luni m-am mutat la reşedinţa episcopală. Niraji a fost tristă când am plecat, şi vedeam că legăturile între noi evoluează primejdios. Tristeţea ei mă lega de trupul ei, de casa ei.

Mi-a cerut ca, după ce mă instalez la Episcopie, să revin la ea, după amiază. Că dacă nu vin, zice, vine ea la Episcopie, să mă caute … Îmi plăcea că mă ia în stăpânire, că are puseuri posesive. Deşi mă sperii de captivitate, e plăcut că fiinţa asta vrea să mă captureze … ca şi cum asta ar fi un semn al valorizării. E un paradox: să fugi de captivitate, dar să-o iubeşti pe cea care te face captivul ei …

Îi spun că da, voi veni s-o văd după amiezele, toate.

Am ajuns la aşezământul episcopal la ora 10.

Mitropolitul Mar Osthatios m-a trimis întâi la trapeză, să mănânc ceva. Asta-i regula ospitalităţii, în toate aşezămintele creştine: să-l aşezi pe vizitator la masă. M-a însoţit un diacon, care a primit ascultare să mă instaleze. După mâncare, m-a instalat în camera de oaspeţi, într-o zonă a campus-ului numită „Sophia Center", adică Centrul înţelepciunii. Mi-a arătat complexul studenţesc, căci în ansamblul episcopiei era şi Facultatea de Teologie, şi Seminarul teologic. Mi-a arătat biblioteca, şi am rămas acolo vreo două ore, până ce a sunat clopoţelul pentru *diner*, masa de prânz. M-am prezentat din politeţe, nu de foame.

M-au aşezat la masa staff-ului. *Father* Sakaria mi-a mai prezentat nişte feţe bisericeşti, care ţineau şi cursuri la Teologie.

După masă am vizitat grădina superbă, şi am stat pe malul râului, unde mi-am făcut „canonul" de scris.

Apoi am asistat la slujbă şi la predică-lecţie a lui Mar Osthatios, pentru studenţi, în limba malayalam, dar eu nici nu-mi dădeam seama că slujba este într-o limbă străină, adică mi se părea că înţelesurile îmi pătrund prin toţi porii, înţelesurile se decodau spontan lăuntric, mai presus de haina fonetică a unui limbaj anume.

În final, Mar Osthatios le-a spus studenţilor că oaspetele Andru din România a stat la toată liturghia. Şi toţi s-au întors holbaţi să mă vadă … Diaconul care era lângă mine îmi traducea, deşi nu era chiar nevoie.

Am fost invitat să spun un cuvânt de întâmpinare. Am venit în faţa altarului, am vorbit. Microfonul era foarte bun, aşa că engleza mea părea mai bună decât este, mai biblică. Jumătate de treabă o face microfonul, întotdeauna. Cealaltă jumătate o face ecoul acestei biserici vastă ca o catedrală.

Apoi Mar Osthathios le-a spus studenţilor că voi face cu ei 10 minute *oratio mentis*, „aşa cum numai Bizanţul ştie!" a accentuat el, prea amabil. Am făcut scurt, lent, spornic.

Din seara aceea, mi-am câştigat acolo un prim-plan neaşteptat, adică, din oaspete episodic sau consumator, am devenit un actant, o ficţiune care produce efecte bune.

6.

Marţi, după amiază.

Niraji vine să mă caute la Seminar, la „Sophia Center".

A întrebat de mine şi cineva a arătat spre camera de oaspeţi. Sunt în cameră, o văd prin geam.

Tinerii seminarişti, viitori diaconi şi preoţi, erau amabili cu Niraji, erau curtenitori, foiau în jurul ei. Mirosul ei de fată, feramonii ei, i-au înviorat la culme pe junii seminarişti.

Eu văd de la geam, ştiu că a venit pentru mine. Mă ridic să ies. Seminariştii o anturau cu sfială adolescentină, cu presimţirea păcatului.

Ea îi domina net cu avantajul psihic al femeii dorite, şi cu maturitatea ei certă. Îi domina surâzătoare.

Niraji se simţea bine să fie centrul de interes. Singură, fără nici o concurenţă, în lumea bărbaţilor.

De altfel, lucrurile trebuie privite cu realism. Un viitor absolvent, ca să fie preot, va trebui să se însoare, suntem între ortodocşi. Niraji este hinduistă, necreştină, dar asta n-ar fi un impediment major, ca eventuală viitoare soţie de preot ortodox se va putea boteza repede.

Dar să nu vedem atât de departe. Deocamdată ea se simţea bine curtată de simpaticii diaconi şi de viitorii popi. Sfiala lor îi făcea frumoşi. Ascendentul ei o făcea strălucitoare.

Vorbea. Cei mai îndrăzneţi, îi adresau întrebări. Niraji răspundea prin seriozitate la micile avansuri. Îi manipulează afectiv, se simte stăpână. E sigură şi stăpână, ei sunt sfioşi şi mulţi. Au sfială de catiheţi, dar mai ales de virtuali respinşi, în acest surplus masculin.

De altfel, în toată India de azi este un excedent de bărbaţi faţă de femei, iar de aici poate începe înnăsprirea vieţii. Terorismul azi se hrăneşte din excedentul de bărbaţi în toată Asia. Toate războaiele au pornit când s-a stricat balanţa demografică şi a apărut un excedent de bărbaţi. Lăcomia de pace, de după al II-lea război mondial a fost premisa unui defetist matriarhat.

Niraji mai răspunde la două trei întrebări ale catiheţilor, apoi trimite un diacon să mă cheme din camera mea. Diaconul nu se grăbeşte să plece, ca să mai stea cu ea.

Dar eu eram deja ieşit din cameră, eram pe aproape.

Când am apărut, ea s-a arătat un pic prea amabilă cu mine, stârnind un val de invidie. Dar junii îşi cenzurau rivalitatea cu mine, căci mă ştiau protejatul mitropolitului.

Rikşa ne aştepta. Ne-am urcat şi am pornit spre satul ei.

Viitorii popi, viitorii episcopi au privit cu infinită nostalgie şi jinduire rikşa în care Niraji mă răpise din mijlocul lor.

7.

Am străbătut oraşul Kottayam, apoi satele de la margine. Totul era superb pe acest traseu, între oraş şi satul Molavatham. Era un traseu atât de frumos, printre cocotieri şi lanuri de orez, că-mi venea să-mi consacru restul vieţii ca să-l parcurg în fiecare zi, ca o rugăciune în aer liber.

În scenariile mentale fantasmatice, mă şi vedeam aici dintotdeauna … chiar m-am gândit că, dacă m-aş însura cu Niraji, tot acest ţinut minunat tropical ar deveni al meu, cu vara eternă şi cu plantaţii verzi în tot timpul anului. Toate deveneau ale mele … erau zestrea cu care Niraji mă ameţea … Ispita binelui asedia viaţa mea la răstimpuri. Ştiam, dar nu mă opream.

Credeam că mai controlez situaţia, că mai sunt autonom, şi că mă pot opri când voiesc. Credeam că mă pot desprinde când vreau de *Miss Illusion*, Domnişoara Iluzie. Dar fiecare pas mic întărea dependenţa încă neştiută, definitivă.

Dar să nu dramatizăm, căci după amiaza a fost grozavă. Am ajuns la uliţa noastră, am lăsat rikşa să plece şi am coborât un drumeag umbrit de cocotieri.

Acasă, am lăsat sacoşele cu fructe aduse pentru mama lui Niraji, apoi ne-am pregătit să ieşim.

Mama fetei ne-a întrebat dacă vrem să ne facă un ceai.

Niraji i-a răspuns că plecăm în pădurea cu bambuşi, şi vom bea ceaiul când ne întoarcem. Mama s-a speriat iarăşi foarte tare, auzind că plecăm în pădurea cu bambuşi.

Mama fetei nu înţelegea decât două-trei cuvinte englezeşti, dar avea un limbaj al chipului atât de expresiv, încât îţi lăsa impresia că înţelege tot ce zici. Bănuiesc că percepea limbajul presemantic, esenţial. Era o slăbătură de femeie, subţire, muncită, piele şi os. Mă gândeam că duce o viaţă sobră, de frustrări asumate. Dar trei odrasle reuşite (Niraji mai avea o soră şi un frate, foarte frumoşi) răsplăteau toate penitenţele şi frustrările vieţii ei.

Am pornit spre crângul cu bambuşi, aflat cam la o milă distanţă. I-am spus să nu ne îndepărtăm prea mult.

– De ce să nu ne îndepărtăm? mă întreabă.

– Să nu ne prindă noaptea, zic.

– De ce să nu ne prindă noaptea?

Ar fi vrut să rămân peste noapte acolo, în casa de sub cocotieri, în cămăruţa ei de fată, în patul ei de fată, unde dormisem două nopţi, singur, evident.

Mi-ar fi plăcut şi mie să rămân. Dar trebuia să dorm la mănăstire, mai ales că era Săptămâna Mare, veneau sărbătorile Paştelui, slujba de dimineaţă începea la ora 5. În plus, mitropolitul iubea să mă vadă prezent, să mă vadă intrând primul în biserică. Îi creştea şi lui punctajul în faţa catiheţilor, cu astfel de oaspete care vine primul la slujba lui. Eram un exemplu bun pentru seminarişti, şi pentru misionariatul indian, aşa că nu puteam să-l decepţionez.

Aşadar i-am spus lui Niraji că trebuie să plec cu ultima cursă. Înseamnă că avem la dispoziţie, pentru noi, vreo trei ore bune.

Mergând spre luncă, am străbătut o parte din sat, pe sub ochii aprigi şi necruţători ai satului – care sancţionau totul şi tolerau condiţionat. Tolerau că m-au văzut mergând cu fata la duhovnicul ei. Duhovnicul se asigurase că mă voi preocupa de viitorul fetei. Încă nu ştiu în ce mod o voi face, dar siguranţa fetei era o garanţie că partida e câştigată de dânşii, nu de mine.

Şi, ca în orice sat aflat în apropiere de oraş, sat cu destui navetişti, deci cu un incipient proletariat rural, - mijea un modernism care îi făcea pe oameni mai înţelegători de purtarea unei fete care se expunea cu un european.

În seara aceea, am fost tare aproape de Niraji, şi cred că începea un fel de febră de a fi împreună. Doar în treacăt mă gândeam că unde este multă femeie este puţin Dumnezeu … Altfel zis, creşte dependenţa de femeie şi scade dependenţa de Dumnezeu. Abia aşteptasem astăzi să se termine slujba şi ascultările la trapeză, nerăbdător s-o văd pe Niraji.

Acum mergeam şi vorbeam. Mă lăsam condus de ea şi vorbeam.

„Cum mă percepi tu?" am întrebat-o.

„Ca pe un om curat, Ananda."

„Ce înţelegi prin asta?"

„Ananda, uite ce înţeleg. Tu ai o fiică, *one daughter*. Mică. Trăieşte cu mama ei, în Franţa. Mi-ai spus asta chiar din ashram … Vedeam că-ţi controlezi frustarea… Ananda, de ce nu te-ai înţeles tu cu mama fiicei tale? De ce v-aţi despărţit? De ce n-ai putut să te-nţelegi cu ea?

Zic: „Ea a vrut să trăiască în Franţa. În România se simţea îngrădită, asfixiată. Timp de 50 de ani, în România, a fost asfixie şi angoasă; şi ea a plecat, iar eu am rămas. Asta a fost în mai, 1990. Mi-a spus: Tu faci ce vrei, dar eu emigrez, nu mai pot îndura să stau aici. Tu ai mai multe posibilităţi, tu vezi lumea, dar eu, ca să-mi creez ceva posibilităţi, trebuie să plec din România!"

Niraji mă conduce printr-un loc superb.

Stăm pe un pod arcuit, din lemn. Niraji îşi lăsa în jos picioarele desculţe, pe care le clătina. Jos, curgea apa. Pe maluri, erau palmieri, cocotieri. Era ceva ca-n *René şi Atala*.

„Cine-s René şi Atala?" m-a întrebat. I-am povestit.

Am stat acolo, până a apărut o ceată de copii, gălăgioşi, ne priveau indiscreţi, chicoteau, ne stricau intimitatea. Dar eu mă simţeam integrat într-un firesc tropical. Ne-am sculat de pe punte şi am plecat mai departe.

Am trecut printr-un loc întunecos, apoi am mers în crângul cu bambus. Vedeam pentru prima oară un crâng cu bambus.

Mă gândeam mereu cum ar fi să locuiesc aici, s-o iau pe femeia dravidiancă şi că locuiesc aici. La început, să-mi iau o slujbă în învăţământ, la seminarul teologic. Rectorul, adică mitropolitul Mar Osthathios îmi era favorabil, mi-ar da un curs de Istoria religiilor, sau cursul de Mistică. Să rămân aici. Să fac un schit într-un colţ al livezii lui Niraji, pentru utrenii şi laude, pentru suflet. Era un gând liniştitor. Era ca o renunţare la tot frigul lumii, o instalare precoce în rai. Mereu mă gândeam la acest scenariu, întrebându-mă dacă-l vreau cu adevărat … O voiam oare pe Niraji, sau voiam India şi vara tropicală, pe care Niraji mile aduce ca zestre? O voiam pe ea, sau în primul rând zestrea ei, continentul acesta, mitul acesta de palmieri şi meditaţie?

Castelul Iuliei

Şi invers, Niraji, în scenariul ei mintal cu mine, în reverile cu mine, - exact pentru că prin mine putea evada de aici, în Europa! Ea voia de la mine Europa! În fantasmele ei, eu eram deţinătorul unei lăzi cu zestre: Europa viselor ei de realizare … Eu eram eliberarea ei de rurarul indian, de ancestrele ei cu intemperii şi musonii … înfricoşători.

Ea sfida satul prin acest proiect al ei. Ea sfida prin libertatea de a mă aduce în casa ei. Ea mă şi obliga, prin aceasta. Prin Niraji, femeia indiană îmi arăta o faţă foarte neromantică, foarte aspră. Femeia indiană are viclenia ei naturală şi pozitiv orientată spre viaţă. Moleciunea ei este doar fizică, admiram viclenia ei inconştientă, biblică.

O privesc şi o gândesc în rostul ei.

Este veselă, este lângă mine.

Vrea să vorbim despre viitor.

Numai despre viitor.

Este convinsă că am suficientă putere, influenţă, relaţii, vocaţii ca să aranjez viitorul.

Era convinsă că viitorul ei ascultă docil de mine.

De altfel, indiencele ştiu că viitorul ascultă de voinţa bărbatului.

Indianca asta nu-i deloc prefăcută. Este directă, dură. Are o moleciune dură.

Moleciunea ei asiatică, atât de dragă mie, este numai aparentă, inspirată de formele plinuţe, de mersul planturos.

Nu uit că-şi persecută tatăl mereu, îl persecută dimineaţa, când îi planifică ziua, şi seara, când îl ia în primire. Cu mama este altfel: este o alianţă, o solidaritate, o complicitate. Dar nu între egali, evident. Căci Niraji conduce alianţa.

Niraji conduce tot ce intră în viaţa ei.

Dar pe mine încă nu ştie de unde să mă apuce. Căci mai mult privesc decât vorbesc. Mai mult admir decât pretind. Mai mult mângâi decât revendic …

Mă las condus cât să-i dau siguranţă, nădejde. Apoi îi lunec printre degete, mă apăr.

Şi totuşi, mă simt condus de ea.

Mă tem de supunere dar mă las supus la răstimpuri. Admit doar supunerea scurtă, temporară, supunerea de negociere … Ştiu ce urmează. Nu-mi fac iluzii că pot scăpa mânuirii ei. De la

primul semn de dragoste pe care-l arăt, am şi semnat pactul de supunere. Dragostea înrobeşte amarnic. De aceea încă mă feresc de dragoste, cum m-am ferit şi-n ashram, când ea începuse să-mi controleze sufletul prin grija de a-mi da tot ce-mi trebuie. Mă apărasem. Dar acum simt că micul Cupidon sau marele Kama ne săgetează necruţător.

8.

În crângul de bambus, am stat jos pe nişte pietre. Soarele apunea şi eram foarte aproape unul de altul. Prin bluza ei subţire răzbătea căldura trupului ei. Ardea lipită de mine.

Atunci am îngânat cântecul:

„*Lakshmi Narayana Narayana Narayana* … „

Şi ea a preluat imediat îngânarea mea, a început să cânte. Când cânta, ea devenea cu totul alta, devenea arhetipul feminităţii totale. Femeia infinită se exprima în cântecul ei. Marile calităţi ale femeii – supunere, ascultare, moleciune, libidou, viaţă – ieşeau copleşitor, tandru prin voce. Era cu totul alta. Poate acesta era adevărata Niraji! îmi ziceam.

Seara dădea transparenţă zărilor, câmpuril de orez se vedeau cafenii până departe, în asfinţit. Şi ea cânta:

„*Sitha Narayana Narayana Narayana,*

Lakşmi Narayana … „

Moleciune, libidou, bunătate …

Cu ce confundă spiritul meu bunătatea, de mi-i atâta de plăcut? O confundă cu capitularea femeii în faţa ta, în faţa scopului continuării vieţii, în faţa egoului doritor de victime fine? Bunătatea îmi pare o combinaţie de inteligenţă şi supunere. Smerenia este culmea inteligenţei, dar este prea rară, prea neîntâlnită pe lume.

Smeritul iese oricum din competiţia sexelor, a devorării. Femeia smerită, adică perfect echilibrată psihic, nu mai tentează nici un cuceritor, nici măcar pe cei degeneraţi. Orice cuceritor este un colecţionar de nevrotice …

Apoi am uitat că eram sub pecetea autocontrolului şi am vrut s-o ţin în braţe. Am cuprins-o încet, dar înfiorat, la limita păcatului.

S-a lăsat şi ea două minute, apoi s-a desprins încet, amintindu-mi că „suntem totuşi în India … unde asemenea lucruri se fac numai după nuntă."

Mi-am revenit la simţuri, m-am ridicat.

– Niraji, hai să mergem la bus-station. Trebuie să prind ultimul bus. Vreau să ajung la rezidenţă, la căminul mănăstirii, noaptea asta. Dimineaţă, la ora 5 este utrenia.

– Da, şi eu trebuie să mă scol foarte devreme, apoi s-o iau peste câmpurile de orez … ca să ajung să-mi ţin lecţia. E tare greu pentru mine să fac naveta asta matinală. Şi am nevoie de un revolver, Ananda. Aş vrea să-mi cumperi un revolver.

– Un revolver? am întreba-o surprins.

– Da. Dar mai bine să mă iei în Europa. Nu mai pot să-mi ostenesc trupul şi nervii cu slujba asta, mă macină de timpuriu. Vreau o schimbare, Ananda. Acum, cât nu-i prea târziu. Trebuie să discutăm serios treaba asta. Să stabilim precis cum facem. Mă iei în România? Cum vezi tu ieşirea mea de aici, realizarea mea? I-ai promis lui Ragindra Babu, gurul meu, că te ocupi de realizarea mea. Ai spus că am talent. În ashram, mă lăudai la cursul de Vedanta. Cred că ai spus serios că am talent. În acest caz, e firesc să mă zbat, să nu îngrop talentul, să mă bizui pe el.

– Da, Niraji. România poate fi un loc de trecere, loc de *endevour*, de îndârjire.

– Ce înseamnă „îndârjire"?

– Înseamnă ceva intermediar. Da, trebuie să discutăm cum să facem. Niraji, vrei să te iau chiar acum în România, sau să plec şi să te chem mai târziu, spre toamnă? Cum vrei?

– Alege tu. Spune tu repede. Tu ştii ce-i bine. Mă bazez pe tine, Ananda. Să ştii: mă bazez pe tine. Tu eşti *the provider.*

Zice asta blând, dar un fior de responsabilitate se strecoară în mine. Acest „decide tu", voia să însemne: „Îmi place să iei tu deciziile … în favoarea mea". Şi, ca să fie convingătoare, cred, şi-a lipit tâmpla de tâmpla mea, fierbinte.

Şi pentru că viitorul se grăbea să ne inunde, să vină peste noi, i-am zis:

– Niraji, vreau să-ţi spun ceva foarte important. Eşti pregătită să mă asculţi acum, sau mâine?

A devenit un pic speriată, a zis:

– Acum.

– Niraji, eu aş vrea ca noi doi să rămânem aici … Să ne facem aici casa. Aici, în Kerala …

A rămas tăcută, lovită. A zis:

„Nu, Ananda. Noi vom merge în Europa!"

N-am continuat discuţia, că deja ea devenise tristă. Aşa de tristă, de parcă intervenise brusc o prăpastie. Eu voiam să rămânem aici la fel de mult cum ea voia să fugă de aici, să scape, să evadeze.

Zice:

„Cred că nu-i adevărat ce mi-ai spus".

Am tăcut. Şi ca să o împac, ca să amân, am zis:

– Important este altceva, Niraji. Important este că astăzi noi am vorbit un lucru serios, din pragul sorţii noastre: să fim împreună. Restul, unde vom sta, va veni lesne.

Pentru ea, asta a sunat ca o cedare a mea.

Suntem în staţia de bus. Autobuzul e gata de plecare.

– Oh, Raji, ce mă fac eu cu tine? i-am zis în timp ce autobuzul pornea, şi ea rămânea în întunericul rustic, şi îmi făcea cu mâna.

9.

Autobuzul m-a lăsat în centrul oraşului. De aici până la stabilimentul teologic, am luat o rikşa. Pentru că eram european, driver-ul mi-a cerut un preţ mare. Nu m-am tocmit, ci i-am dat cât a cerut, pentru că aici, în India, consideram că am primit mai mult decât pot să restitui.

Am ajuns cu bine la rezidenţă. Era întuneric beznă.

Eram într-o stare de bucurie care îmi prevestea capitularea amoroasă. Juna Niraji lăsase în mine imaginea ei, vocea ei. Îmi era bine cu imaginea ei, cu ea toată. Mijirea dependenţei amoroase îmi creează un vast confort psihic. Este faza ideală a unei relaţii: ai şi arvuna raiului, ai şi libertatea de a amâna claustrarea în rai.

Şi dacă nu mă opresc aici, dacă mă las pe panta iubirii, mâine vor începe chinurile, întâi în doze mici, în doze plăcute dulci, amărui; apoi în doze mari: suspiciunea, posesivitatea, nesomnul. N-o să las să se ajungă aici, credeam.

Ştiam că sunt vulnerabil la dragoste şi mă controlam. Mă las foarte greu dus în robia iubirii …

Iubirea este un ocean în care personalitatea şi duhul ţi se înneacă … De aceea, voi sta cât pot mai mult pe malul oceanului

iubirii, şi voi lăsa doar valuri calde, primejdioase, să mă atingă.

Mă apăram fără efort, căci aveam o stare de pelerin. Cu gândul tot la temple şi altare. Încă nu erau riscuri să-mi pierd capul. Dar simţeam adierea brizei care se face furtună, într-o zi: dulcea răpire a capului care pregăteşte legarea … Lanţul cauzalităţii.

Niraji mi se strecura în fire. Mă încânta această fiică a Indiei, prin ea pecetluiam o legătură cu Asia, cu Terra.

De aici şi până la robia dragostei e cale lungă, credeam eu, deşi, în realitate, este doar un pas. Niciodată nu ştii când faci acest pas. Te trezeşti doar legat fedeleş în lanţul cauzalităţii, şi-i prea târziu, nu mai poţi ieşi.

Vedeam febra ei de „realizare" în Europa, şi-mi plăcea rolul de protector, de *provider*; dar asta nu-mi simplifica rolul de amant, de om care trebuie să-şi distreze o tânără soţie. În seara asta mă simţeam liber: folositor şi liber, îndrăgit şi încă liber.

*

La capătul aleii, am văzut o lumină de lanternă, şi două umbre de oameni. Când m-am apropiat, am văzut că erau Mitropolitul şi un diacon. Mitropolitul avea în mână o lanternă mică, o aprindea cu intermitenţe. Aşadar, oamenii aceştia nu se culcă devreme, îmi zic. L-am salutat bucuros pe Mitropolit, şi el a răspuns tot bucuros, deşi era, surprins că mă vede venind la ora asta. Diaconul venea la un pas în urma sa.

Mitropolitul zice:

– Îmi fac plimarea de seară. Şi rugăciunea minţii, în acelaşi timp. N-ai fost la masă?

– Nu, n-am fost. Am făcut o vizită în satul Lavatham.

Zice să-l însoţesc în plimbarea lui.

– Cu bucurie! zic, căci vedeam că-n seara asta mi se întâmplau lucruri bune.

Părintele mitropolit zice:

– Oamenii se minunează că asişti la slujba făcută în limba malayalam, o limbă necunoscută ţie. Şi staţi şi la predicile noastre …

– Da, zic, aseară m-aţi citat, în timpul predicii. Am auzit că aţi spus numele meu, şi am înţeles că m-aţi dat exemplu.

– Cred că încep să înţeleg limba malayalam.

– Limbile neamurilor sunt în noi, sunt amintiri. Iar în biserică nu-i greu, limbajul de cult îl înţeleg, din cântări, din ritual. Şi-mi fac tare bine cântările, plasmodierea.

Apoi mitropolitul începe o discuţie teologică. Trece lesne de la cotidian la teologie. Are mintea vie. Are rangul în sânge. Şi are aceasta uşurinţă de a trece de la teologie la viaţă, ca oameni care-şi trăiesc preceptele.

Era un ierarh care chiar credea în Dumnezeu. Căci am întâlnit astfel de ierarhi, rar de tot, dar am întâlnit: ierarhi care cred în Dumnezeu!

Plimbarea a mai durat o jumătate de oră.

L-am condus până la pragul său, apoi am mers în camera mea, în pavilionul numit „Sophia Center", tatonând pe întuneric.

10.

Ziua următoare, am urmat rutina centrului, masa, slujbele. Apoi mitropolitul mi-a prilejuit încă o întâlnire cu studenţii, să-i întăresc în *oratio mentis.* Aşadar, n-a fost chip să fug până în sat, la Niraji, aşa cum am promis. Dar am reuşit să vorbesc la telefon cu ea, din cancelaria mitropolitului. Iar dânsa folosea telefonul unei rude, cum am convenit pentru urgenţe.

La vecernie, Mar Osthatios le-a spus iarăşi studenţilor ceva despre mine. Diaconul însoţitor îmi traducea, o laudă, o politeţe ecumenică, ceva cu efect bun în instituţie. Câţiva studenţi mi-au adresat întrebări, de hermeneutică creştină.

La urmă, seara, la ieşirea din sală, o tânără a intrat în vorbă cu mine, mi s-a adresat ca şi cum ne-am fi cunoscut. Zicea:

– Când aţi făcut *oratio mentis* cu studenţii, eram şi eu în grupul de meditaţie.

Apoi mi-a spus ce a simţit ea în timpul exerciţiului. Mi-a mai spus că este de etnie persană.

– Credeam că aici la Teologie sunt numai băieţi.

– Eu nu sunt la Teologie; sunt la facultatea de Drept, la Universitate, în ultimul an. Dar vin aici pentru slujbe, căci sunt creştină. Şi eram în sală când aţi făcut *oratio mentis* cu noi, şi chiar vreau să mai fac. Să-mi spuneţi când mai faceţi, ca să vin şi eu.

– Îmi pare bine, zic.

Zice:

– Te superi dacă te rog să mă conduci până dincolo de poarta mănăstirii? Într-o zi, erau pe aici nişte câini care m-au speriat. Trece-mă dincolo de ei, dincolo de „Sophia Hall".

Mi s-a părut un pretext simpatic. Eu n-am văzut niciodată câini pe aici.

Dar mi-a făcut plăcere să merg cu fata persană. Şi cum mergeam foarte aproape, am văzut că această fiică a Asiei era o primejdie pentru liniştea mea. Era mai insinuantă, mai precisă, mai învăluitoare decât Niraji. Intra direct în simţurile mele. Nu am înţeles bine ce voia, ce-o stârnea. Ştiam că aici nu ducea lipsă de pretendenţi, de parteneri; seminarul avea zeci de studenţi, viitori popi, iar fetele care intrau în atenţia lor erau repede acaparate, arvunite. Cu atât mai mult această persană care emana o energie feminină puternică, o morfină sexuală tare.

Am condus-o dincolo de poarta mănăstirii, până la locul unde ea se temea că ar fi fost câini. Evident, n-am întâlnit nici un câine.

Fata persană spune că probabil câinii aceia sunt mai departe, şi-mi cere s-o mai conduc puţin, să fie sigură că scapă de ei. Şi noaptea era tot mai întunecoasă. Aşa că am condus-o până la primele case din oraş, pe un drumeag superb, sub cocotieri, noaptea era înrourată şi măreaţă. Şi când au apărut primele case, ne-am oprit, am mai stat, că ea îmi povestea tare frumos ceva din lumea ei. La despărţire ne-am prins mâinile, un gest cam tandru în noaptea tropicală. Sunt acele gesturi care făgăduiesc fără vorbe, mai tare ca vorbele …

Am plecat spre chilie bucuros şi derutat. Nu înţelegeam ce intenţii are Dumnezeu cu mine. În plimbarea aceea, a fost, o ambiguitate erotică. De altfel, în orice comunicare bărbat-femeie este o ambiguitate erotică … Din căldura fetei, nu rezulta ceva clar între politeţe şi afecte. Pot fi amândouă. Căci evident, mereu inima încalecă pe minte ca să ajungă departe. Niciodată nu există mariaj pur, adică numai din dragoste, numai din interes, numai din onoare. Ci doar când toate trei sunt împreună, temelia casei e bună.

Da, prima componentă e inima. Ştiam că, uneori, când le conferenţiez sau fac atelier cu studenţii, se întâmplă acel efect de „transfer", cum zic psihologii numind acea situaţie când eleva se-ndrăgosteşte de profesor. Iar dacă magistrul este şi celibatar … imaginarul lucrează repede … Mi-a fost dat să întâlnesc iubi-

rea imaginară. Până la un punct, iubirea fantasmatică, iubirea născută din fantasma cea mai frumoasă a speţei umane, are măreţia ei. Magistrul nu are nici merit, nici vină; această iubire, la tânăra silfidă, este un caz pur de transfer, sau de magie terapeutică; de regulă, ea trebuie să se termine cu un sevraj, altfel zis, cu o înţărcare.

Fata persană a plecat cu o bucurie care m-a bulversat un pic, aşa cum era bulversat preotul care simţea fiori amoroşi când împărtăşea din sfântul potir fete nubile cu sânii mândri şi persecutori, şi, plin de amară remuşcare, preotul respectiv a cerut să fie supus unei chirurgii de castrare, fie şi simbolică, dar definitivă, pentru a nu mai pângări sfânta taină a împărtăşaniei.

Un caz mai senin, mai sublimat, este Gandhi. Despre Gandhi s-a zis că nu le descuraja pe admiratoarele numeroase să se aprindă de el, iar în final le lăsa să se stingă obligatoriu, cum vor vrea, pentru că el depusese votul castităţii şi, de la 40 de ani, n-a mai atins niciodată păsărică de femeie. Dar a îngăduit unei admiratoare saxone să doarmă dezbrăcată lângă el, luând aceasta ca pe un exerciţiu de autocontrol perfect.

Încă neputând scăpa de amintirea fetei persane, mai presupuneam, spre liniştea mea, că juna ochioasă a arătat doar o politeţe interesată. Interesul ei era legat de amiciţia mea cu mitropolitul, asta putea fi de folos viitorului ei. Nici junii seminarişti nu erau indiferenţi la poziţia mea privilegiată. Totuşi, n-am înţeles niciodată proporţia componentelor cauzale, din amabilitatea fetei persane în acea plimbare nocturnă, şi primejdioasele atingeri trupeşti.

Acum mai aveam şi sentimentul c-o înşel pe Niraji. Deşi nu făcusem nimic cu fapta, făcusem cu gândul … adică m-am simţit bine lângă persană … Or, când te simţi bine lângă cineva, şi te laşi învăluit de căldura sa, de norişorii hormonali din jurul ei, de mirosul floral al pielii sale, de timbrul sexual al vocii sale … înseamnă că ai comis adulter mintal …

M-am culcat cu acest sentiment păcătos, de preacurvie mentală … şi am avut un somn penitent, cu vise totuşi plăcute, visam că sunt la Neyyar Dam … şi că venise în vizită Sonia Gandhi … albă, foarte albă, în sariul şofran … aşa cum chiar o văzusem cu trei luni în urmă.

Relaţia cu fata persană s-a stins repede. Am folosit clasica metoda a fugii. După ce terminam ora de *oratio mentis* cu studenţii, o bucuram mergând direct la ea, congratulând-o, lăudând-o în faţa celorlalţi apoi îi spuneam voios tare că m-a chemat mitropolitul urgent, şi dispăream lăsând în urmă un ocean de surâsuri.

Altă dată, mi-a cerut iarăşi s-o însoţesc până dincolo de poarta mănăstirii, şi tocmai atunci a venit diaconul spunând că mă cheamă Mar Osthatios, aşa că a văzut ea însăşi că nu era motiv inventat de mine. În ziua următoare, n-am mai văzut-o la slujbă.

11.

Miercuri am mers iarăşi la Niraji, căci începeam să-i simt lipsa. Vedeam cum pătrunde încet şi sigur în viaţa mea.

S-a bucurat când m-a văzut intrând cu sacoşele de fructe, şi chiar s-a lăsat pradă primului impuls, cel mai elocvent, de a-mi atinge obrazul cu tâmpla.

Apoi am mers pe marginea râului, printre orezării. Ne-am făcut de cap în ziua aceea.

Am pierdut ultimul autobuz, dar nu m-am alarmat.

S-a bucurat că nu mă alarmez şi că voi rămâne peste noapte în casa ei.

A fost o seară ca şi de familie. Am avut şi invitaţi, a venit brahmanul, duhovnicul fetei, chiar bucuros de parcă eram deacum neamuri. Eu m-am lăsat pradă casei, iar Niraji se simţea în siguranţă.

Am făcut o vizită şi la bunica ei, care avea o casă mai mare şi mai frumoasă ca a lui Niraji. Am mâncat nişte bunătăţi indiene. Ne-am întors târziu, şi, aş zice, fericiţi.

Am dormit în pătuţul ei de fată (singur, evident). Dimineaţa m-am sculat în zori, înaintea tuturor, şi am scris pe prispă.

Niraji s-a trezit şi ea, a venit lângă mine, s-a lipit strâns, era într-o cămaşă sumară şi transparentă. Era ca o scenă de familie precoce. S-a holbat prin caietul meu, să vadă ce scriu. De regulă era cu totul indiferentă la asta. Acum mă întreabă:

— Ananda, ce tot scrii tu mereu acolo? Şi în ashram te vedeam mereu scriind … Ce tot scrii? Un roman? Cum se cheamă?

— Da, un roman. Se cheamă *Well come*, *Miss Illusion*!

Sau *Bună ziua, iluzie*.

Nu s-a uitat niciodată în caietele mele. De altfel, scriam în română. Când fac însemnări în engleză, o îndemn să citească, dar nu-i deloc curioasă. În privinţa asta, e genul ideal de parteneră, care nu-mi inspectează manuscrisele.

S-a trezit şi mama lui Niraji, a ieşit, ne-a surâs, nu mai era alarmată să ne vadă stând acolo, lipiţi, pe prag, ci era chiar împăcată, văzând că lucrurile între noi merg firesc de bine.

Am băut ceaiul, repede-repede, apoi am mers amândoi spre staţia de autobus, traversând orezăriile. Era o dimineaţă ca-n ziua Facerii lumii, caldă, aburoasă; orezăriile respirau un oxigen dens, învăluite în vapori, ca la începutul lumii. Şi noi ne înfruptam copios din începutul lumii.

Autobuzul a pornit aproape gol. Pe lângă Niraji şi eu, mai erau vreo trei persoane somnoroase, care au adormit imediat. Apoi a adormit şi Niraji, cu capul căzut pe umărul meu, ca într-un simbol marital. Şi am ajuns prea repede în oraş.

12.

În stabilimentul episcopal era linişte şi pace. Toată suflarea omenească era în biserică. Am intrat direct în biserică. Era plină ochi; pe lângă rezidenţi, era şi poporime din oraş. Creştini şi necreştini, de marile sărbători se adună toţi la închinare, dar şi la darurile generoase care se practică aici.

Era Joia Mare, cu un program mai special.

Slujbe şi cântări, toată ziua Cântări şi slujbe. Foarte aparte joia mare, aici. Indienii ăştia nu glumesc cu sărbătorile împărăteşti.

La capelă. Slujba de noapte a început puţin după miezul nopţii, mânăstireşte. Aşa este la ei în Joia mare.

Mi se pare că tot oraşul este aici.

Utrenia, laudele ţin până la 9,30.

Masa de dimineaţă, sumară, postire. Apoi odihnă. Stau o oră în bibliotecă, că eu mă odihnesc repede, recuperez urgent. În bibliotecă, primesc câteva „vizite" duhovniceşti de la teologi, cei mai apropiaţi.

Apoi slujba de amiază.

Apoi *lunch,* la ora 13,30. Mănâncă totuşi mult, indienii. Masă vegetariană, dar prea gustoasă.

Ora 14, în Auditorium.

Ritualul spălării picioarelor.

Episcopul Mar Osthatios spală picioarele la 12 preoţi, în amintirea „tainei smereniei" lăsată de Hristos. Este, aş zice, a 8-a taină a bisericii: slujirea aproapelui, micşorarea celui mare. Tot ce-a făcut Hristos în ultima săptămână a instituit taine de iniţiere creştină, şi merită să fie repetat. Aici, în India, acest ritual este impresionant, văd pe unii că au lacrimi în ochi.

Sala era arhiplină. Mi s-a făcut loc în rândul din faţă.

Asistam pentru prima dată la un asemenea ritual, când mitropolitul spăla picioarele unor preoţi din eparhie. Spăla picioarele unor „mai mici", preoţi şi diaconi, luând pilda mântuitorului, care zisese: „faceţi celor mai mici ceea ce eu vă fac vouă…"

Mitropolitul spălând picioarele celor 12, apare bătrân şi face eforturi mari să se aplece. Are dificultăţi la mers, la curbare. Apoi un preot îi spală lui picioarele.

La urmă, toţi primesc un pacheţel cu prăjituri (de post) şi ceai. Iar preoţii, invitaţii de seamă, notabilităţi din oraş, mergem sus, la agapa cu prăjituri, fructe, ceai. Mar Osthatios mă prezintă primarului, mă descrie. A venit şi *father* Sacharia de la Devalokam; fac cunoştinţă cu *father* Varghese, are studii la Paris, vorbeşte o franceză bună.

După agapă, toţi pleacă la odihnă, centrul se goleşte, mirenii din oraş au plecat şiruri şiruri … acum locul e gol şi liniştit.

Iau o rikşa şi plec în oraş, la centrul sapienţial, unde Niraji a terminat orele pe ziua de azi şi mă aşteaptă.

I´ll miss you, I´ll miss you! spune ea veselă, frustrată doar pe jumătate că nu ne-am văzut atâta vreme, de azi dimineaţă.

Îmi place oraşul acesta, mai ales când sunt cu Niraji, şi am umblat pe strada mare, ne-am oprit la un cinematograf, am privit afişele, rulau filme cu titluri atrăgătoare: *Destinul meu este dragostea*. Niraji şi-a apropiat faţa de gura mea, dar tot ea mi-a zis: „Atenţia, aici suntem în ţara cea mai tradiţională, n-ai voie să mă săruţi pe stradă!" Un alt afiş de film spunea: *Vreau să fii nevasta mea*…

– Mergem acasă, la Molavatam? întreabă Niraji, sau mai curând porunceşte frumos.

– Astăzi nu, *my dear*. Tu ştii, este Săptămâna Mare şi am obligaţii mari. La noapte, primul clopoţel de sculare este la ora 1,30, slujba de dimineaţă începe la 2 dimineaţa şi durează până la amiază. Spune şi tu, cum să ajung eu din sat până aici ca să fiu prezent slujbe?

– Bine, zice, dar asta e ultima dată.

Am condus-o la staţia de bus, apoi am luat rikşa spre Rezidenţă.

Îmi era bine cu Niraji, dar nu eram îndrăgostit până peste urechi, cum se zice. De îndată ce rămâneam singur, mă absorbea teologia, mă absorbea Dumnezeu. Dar când eram lângă ea, survenea o bucurie de ea, până la exaltare. Era genul de fată care te scotea din minţi când eram lipit de ea. De cum mă distanţam, mintea se elibera de ea, şi Dumnezeu se reinstala în toată mintea mea, singur şi neconcurat de nici o creatură perfectă a Sa.

13.

Vinerea Mare, o zi exclusiv religioasă, din zori până-n miez de noapte. O zi în care n-am ştiut de mine, ci doar de acel firicel de mine care făcea parte din convoiul de oameni, din fluidul de rituri. Voi spune doar unul din aceste rituri sacre.

După slujbă, în loc de anaforă, ni s-a dat să bem oţet cu apă, în amintirea calvarului Mântuitorului când era pironit pe cruce, ars de sete, şi a zis: „Vreau să beau". Atunci i s-a întins un burete îmbibat cu oţet. Reconstituiri şi analize au stabilit că era vorba de băutura numită „posca", oţet amestecat cu apă, pe care soldaţii romani o aveau în orice expediţie, şi băutura aceasta avea un efect uşor euforizant. Intenţia era să uşureze chinurile crucificatului. I s-a dat şi lui Hristos pe cruce acest aţet tonifiant, dar El a refuzat să bea, vrând să rămână perfect lucid în marele minut al încredinţării Duhului Său în mâinile Tatălui.

Acum, în biserica indiană, ortodoxă-maronită, noi actualizam setea Mântuitorului: treceam prin faţa altarului, iar Mitropolitul ne dădea să bem, dintr-un ulcior mare, oţet îndoit cu apă. Cum să bem toţi din acelaşi ulcior? În India există obişnuinţa de a bea fără să atingi recipientul cu buzele, adică prin turnare de la înălţime, drept în gură, procedeu pe care l-am deprins şi eu.

Îmi amintesc că oţetul îndoit cu apă, pe care l-am luat ritual în acele condiţii, avea gust acceptabil. Mai spun că, de atunci, am băut consecvent un preparat asemănător, mai ales la sete arzătoare.

Sâmbătă dimineaţa.

O zi de respiro, de aşteptare a Învierii.

Întâi, am stat cu Mar Osthatios şi cu *father* Varghese, şi am retuşat o scrisoare pastorală, ce trebuia citită spre zori.

La Înviere va veni multă lume. Oraşul Kottayam este în majoritate creştin-ortodox; dar vor veni şi indieni hinduişti, care vin masiv la slujbele creştine, fie pentru că sunt pioşi, fie pentru agapele tare frumoase şi darnice aici.

*

Pe la ora 11, văd că apare Niraji. Surpriză mare!

Plecăm în oraş cu o rikşa. În drum, facem un popas la un elev al ei, pe care-l meditează. Casă mare, de om bogat. Aşezată minunat, pe mal de râu. Apoi mă conduce la centrul sapienţial de care ţine ea („Indra Prastham Auditorium"). Apoi intrăm în două librării. Niraji mă ia de mână, ca din întâmplare.

„Niraji, tu simţi cum toţi înaintăm spre Înviere? Şi noi …"

O las pe Niraji la centrul ei sapienţial, apoi revin la Residence, la Sophia Center. Găsesc tot stabilimentul în linişte, toţi se odihnesc spre a fi proaspeţi la noapte, la Înviere. Fac şi eu aşişderea.

Odihnă o oră. Apoi ultimele pregătiri pentru la noapte.

Spre ora 17, mă văd iarăşi cu Niraji.

„I like you".

Parcă-mi vorbeşte de foarte departe, din ireal. Vârsta ei este problema ei. Ascult vorbele vârstei ei.

O îmbrăţişez frumos, fără să-mi pierd capul de tot.

„Mă conduci la autobuz?" întreabă.

„Da, Niraji. Te urc în autobuzul tău, apoi mă întorc. Tare aş merge cu tine, dar astăzi nu se poate. Trebuie să mă întorc la *prayer*. Este sâmbăta Paştelui. Asta e foarte important pentru omenire.

„Atunci hai să prind autobuzul de ora 19. Când vii la mine? Că altfel, vin eu la tine … Mâine?"

– Niraji, mâine plec cu mitropolitul la Niranam, la sediul Misiunii ortodoxe. Cred că stăm acolo două zile, căci Mitropolitul are treburi pastorale.

– Bine, miercuri dimineaţa vin la seminar, la ora 8.

– *May be*, zic.

Mă atinge cu mâna vârstei sale. Electricitate orientală. Are ochii umezi. „Următorul *Easter* (Paşti) îl vom face împreună. Este

Spre Câmpina

ultimul Paşti pe care-l facem separaţi", zic.

O strâng abia atingând-o. Apoi o las să coboare strada, spre staţia de autobuz. O privesc cu tristeţe. *Une tristesse*, *un ireel*, *un possible reel*. Tristeţea este începutul legării. Fugi de ea, cât mai poţi, omule încă liber! … îmi ziceam cu o amărăciune dublă, cu o frică dublă: de a rămâne dar şi de a pleca …

După Înviere, după agapa de la trapeză, pe la amiază, mitropolitul m-a luat cu el prin dioceza lui, unde avea obligaţii pastorale în cele trei zile de Paşti, timp în care trebuia să viziteze 12 biserici, deci 4 biseriri pe zi. Pentru mine, acest periplu a fost minunat. Am străbătut cu maşina sute de kilometri prin înverzita Kerala, prin sate mai ales, unde mitropolitul trebuia să aducă binecuvântările Paştelui. Când ne opream într-un sat îmghiţit de o pădure de cocotieri, sau înghiţit de junglă, şi când vedeam o biserică creştină în plină pădure tropicală, trăiam o emoţie puternică a universalităţii Evangheliei, şi-mi veneau în minte cuvintele lui Iulian Apostatul murind: „Ai învins, Galileanule".

Am venit la Lavatham cu bunătăţi de Paşti, aduse de la Mitropolie. Niraji m-a primit bucuroasă, s-a adaptat perioadei pascale, am mâncat în familie, repede, apoi ne-am dus în crângul cu bambuşi, să fim singuri.

Când am ajuns în crâng, era o umbră de înserare. S-a desprins liniştită din îmbrăţişare, şi mi-a zis:

– Ananda, vreau să discutăm.

Când am ajuns în codrul cu bambuşi, Raji a declanşat una din acele discuţii „decisive", pe ton de ultimatum, catifelat de vocea ei melodioasă. A întrebat:

– Ce ai de gând cu mine, Ananda? Peste câteva zile, tu pleci în Himalaya, şi mă laşi aşa … în ceaţă. Hai să stabilim ce facem.

– Da, Niraji.

– Tu ai darul să tot amâni o discuţie importantă. Dacă te temi, spune-mi acum.

– Nu mă tem, Niraji. Vreau să fiu cu tine. Dar … aş vrea să rămânem aici.

– În India?

– Da. Chiar aici, în Sud, în Dravidia ta. Aseară, la slujbă, m-am lăsat în voia unei stări de graţie şi am întrevăzut cum ar fi viaţa noastră aici.

– Unde o să stăm?

– În Kottayam. Voi primi să predau un curs, la Seminarul teologic.

Tace. Ştiu ce-i în mintea ei.

Are o minte gata de luptă.

– Ananda, *you are a dreamer*. Tu te înşeli foarte tare. Tu gândeşti greşit, acum. Tu crezi că India este ashramul de la Neyyar Dam, unde toţi te răsfăţau. Acolo, ca bursier, aveai totul pe tavă. Şi tu crezi că asta este India: discipoli în haine galbene de in, discuţii vedantine, ceaiul sub bolta de iasomie, mâncarea la ore fixe … cu Niraji Devi care îţi servea suplimentul de masă, *butter-milk*-ul preferat, *japati* preferate, *dosha* preferate … Tu crezi că asta este India? Sau aici, în Kottayam, cu mitropolitul care te răsfaţă, te pune-n capul mesei, te ia prin dioceza lui la inspectat biserici, unde devoţii aşteaptă cu plocoane. Ai primit cei mai bun aici, pentru că eşti musafir. Şi crezi că asta este India … Tu n-ai văzut India adevărată. Sau lucrurile astea nu te ating pe tine. Că te complaci cu capul în nori … Că ştii să culegi ce-i mai bun … Ai mai văzut câte ceva din mizeria şi corupţia Indiei, dar nu te atinge, că nu te implici în nimic. Nici nu cred că vrei săţi asumi responsabilitatea unei familii … Ai face-o pentru că ai promis, nu poţi da îndărăt … Dar tu n-ai nevoie de familie cu mine, şi nici cu nimeni. Ai tot ce-ţi trebuie, plus alura cuceritorului alb, iluzia unei lumi care-i la picioarele tale. Tu trăieşti în altă lume. Iar de mine, nu-ţi pasă cu adevărat.

A tăcut. Am negat ceva, am corectat ceva … dar mi se pare că nu găseam cele mai bune cuvinte să-i explic. Zice:

– Eu nu mai rămân aici. Am crescut în acest sat, cu oameni care se mulţumesc cu un pumn de orez pe zi, cu viaţa de la care ei nu cer nimic şi nu aşteaptă nimic. Sau poate după ce încep ploile, musonul, ei aşteaptă să treacă … musonul … Este şi asta o aşteptare … şi tot aşa. Ananda, eu nu mai stau aici. Ai spus că am talent, ai spus că am minte bună.

Tace. Apoi dă pe faţă un lucru dureros, bănuit de mine, dar pe care nu-l atinsesem până azi.

Zice:

– Fratele meu Kumar, cu dreptul lui de frate mai mare, mi-a cerut solemn şi jignitor să mă despart de tine. Mi-a amintit că încalc legea noastră dravidiană. Mi-a spus ce pedeapsă karmică mă aşteaptă. I-am răspuns că nu te voi lăsa, şi am îndurat ocările lui, ameninţările lui, pentru tine, Ananda. Ştii, la noi, fetele nu-şi hotărăsc ele căsătoria; ci căsătoriile sunt aranjate de părinţi, şi nu se crâcneşte la hotărârea lor. Pe tata îl controlez… m-ai şi întrebat de ce sunt aspră cu tata, şi de ce el suportă docil. Este simplu: l-am surprins o dată când a băut bere de cocos…or asta e o ruşine mare…şi de-atunci el nu ridică privirea din pământ. Dar fratele mai mare are o putere peste care nu pot trece…decât excluzându-mă din familie. El are dreptatea lui, de altfel nu este vorba de puterea lui, ci a datinei; e legea castei noastre, pe care o încalc…El mi-a spus că legătura cu tine deja a produs un dezastru, aruncând o lumină proastă asupra surorii mele, şi sorămea nu se mai poate mărita vreodată în ţinutul nostru. Aşa că eu trebuie să dispar, să plec de aici, lucru pe care mi-l şi doresc. Ori cu tine, ori singură.

Înţeleg acum că o paşte dezmoştenirea, iar fratele ei îi poate lua şi zestrea ei cea mare, adică India…

Îi spun:

– Niraji, vom merge în Europa. Iar mai târziu, am putea trăi alternativ în două ţări. Vom avea două alternative.

M-a privit fără surâs, fără împăcare.

Încă nu este convinsă că vreau s-o iau de aici.

Încă se teme că ascund sub tălpi o fugă…ruşinoasă.

Bănuieşte că numai pe intervale scurte aş reuşi să port pe umeri două altare: al casei şi al pustniciei…

Dar un firicel de speranţă reieşea din promisiunea mea.

S-a înduioşat de „cedarea" mea, aşa că i-am luat capul între mâini şi l-am apropiat de al meu, strâns.

Am stat aşa două ore, calde şi repezi.

Apoi m-am ridicat trezit din timpul mistic al fiinţelor împlinite.

I-am spus că mâine voi pleca, pentru două zile, la mănăstirea Betania, la vreo 100 km de aici. În munţi. Şi vineri voi veni înapoi, şi vom posti pentru temeiul vieţii noastre noi.

I-a plăcut cum suna „vieţii noastre noi".

Ne-am despărţit pe acest teren frumos, de cleştar şi nisipuri mişcătoare.

Se simţea încă suspendată în aer, nici căzând, nici plutind. Cu şanse egale, de a nu ajunge niciodată pe pământ, niciodată în cer.

Când bus-ul a dat a pleca, Niraji a izbucnit în plâns.

Şi eu, dar pe mine nu m-a văzut nimeni.

M-am culcat tulburat. Auzeam în urechi cuvintele ei:

„ Ananda, eu am încălcat datina dravidiană...!"

14.

Lipsind eu toată săptămâna luminată, Niraji s-a chinuit şi s-a supărat tare. Am făcut-o să sufere. Mi-a spus că, ce-i mai rău, are mereu are impresia că vreau să fug şi vreau s-o las aşa …

În final, Niraji spune:

– Bine. Rămânem aici … Dacă vrei tu …

Plângea. Am strâns-o tare, s-a liniştit, a continuat.

– Rămânem … până când te vei sătura. Că nu se poate să nu vrei să pleci … Europenii care rămân în India, rămân să devină pustnici nu să se însoare. Te vei sătura, te vei trezi. Până atunci, bine, vom rămâne aici. Voi fi o sclavă clasică, atârnând de soarta unui bărbat … clasic … care cândva, în ashramul de la Neyyar Dam, s-a aprins de o indiancă mică … şi apoi i-a dat speranţe … şi s-a aprins şi ea … şi într-o noapte … pe 22 februarie, după ritualul *aarati*, după ce s-au spălat cu foc şi au luat *prasad*-ul … au urcat pe treptele de la intrare… dar n-au intrat, ci s-au abătut pe sub arbori şi s-au strâns în braţe, cu inocenţă … că şi-au pierdut capul … şi asta e începutul a toată mitologia cuplului … Bine, Ananda, vom rămâne aici, în India, de care eşti îndrăgostit ceva mai mult decât de mine …

Apoi Niraji a plâns. De parcă era ceas de despărţire, şi nu ceas de logodire.

S-a lăsat mângâiată, dar fără să participe.

Apoi a spus:

– Acum vreau să te rog ceva. Fie că ne despărţim, fie că ne luăm, aş vrea să îmi faci un cadou … De nuntă sau de despărţire, promiţi?

– Promit.

– Să-mi faci cadou un revolver. Ţi-am mai spus o dată că-mi doresc un revolver.

A spus-o în aşa fel, încât îmi făcea frică. Avea o privire fixă hipnotică. O spunea într-un moment de deznădejde, nu de mulţumire.

– Da, mi-l vei dărui?

– Da, Niraji.

Mi-am amintit că, în *ashram*, maestrul ne spusese (în pledoariile sale pentru asceză, pentru celibat, pentru lucrare):

„Într-o căsătorie, orice femeie ţine îngropată în ea dorinţa de a-şi ucide bărbatul; şi orice bărbat, îngroapă în el dorinţa de a fugi de-acasă"

Apoi maestrul privise spre mine şi Niraji, cuibăriţi chiar în faţă, la cursul său de Vedanta … El voia să ne bine dispună, sau să ne avertizeze? Maestrul a continuat atunci:

„Depinde care din cei doi dă curs, primul, acestui instinct inconştient, dureros, dar categoric … De regulă, bărbatul pune primul în practică acel gând refulat … din fericire … salvând totul, şi pe el, şi pe ea …"

Atunci, Niraji se înroşise tare, evident, de plăcerea de a fi centrul atenţiei şi subiect de parabole vedantine … Şi de a primi confirmarea ca şi oficială a dreptului ei natural asupra vieţii bărbatului. Simţul ei matriarhal era gâdilat, evident … Tot atunci mă înroşisem şi eu, pentru că maestrul bănuia că baza mariajului este fuga, eterna fugă, mereu sfâşietoare … Eu mă simţeam deja împovărat de o fugă veche, vinovat până la Dumnezeu … iar magistrul parcă mă dezvinovăţea … spunând că baza mariajului este fuga …

Mi-am amintit acum de parabola din ashram, deşi Niraji nu-mi inspira frică decât în ce o priveşte pe ea însăşi …

Am confirmat:

– Da, Niraji, îţi voi dărui un revolver.

Oricât de special era momentul când a cerut acest cadou, îmi amintesc că, şi până acum, de câteva ori mă întrebase: „Cât costă un revolver în ţara ta?", explicându-mi că-i trebuia pentru că trăim într-o lume de inegalitate a sexelor, în care bărbaţii pot agresa femeia, şi că ea făcea naveta aceea grea, plecând peste câmpuri, dimineaţa devreme, de la Lavatham până la staţia de bus, mereu cu frica în sân. Pentru că trăim într-o lume astfel întocmită … Şi-mi mai spusese că o femeie fără un revolver nu-i stimată de bărbat …Cine ştie…Un motiv abisal, ca şi visul, când este povestit în cuvinte, devine o inocentă legitimă apărare.

Îi zic:

– Mergem mîine la Thiruvananhapuram să vedem care-i regimul armelor şi să obţii legitimaţia de port armă.

Am stabilit că o dată cu inelele, voi cumpăra şi revolverul pentru Niraji.

Cred că este cel mai ciudat dar de logodnă pe care l-a primit vreodată vreo femeie.

Şi nu-mi ieşea din minte spiritualul remember al magistrului…că suntem dotaţi fatalmente cu instinctul nimicirii reale sau simbolice…şi întrebarea cine-i va da curs…noi, robii clasici ai poruncilor vieţii…Dar acest gând al meu putea să fie şi o acoperire plauzibilă a neiertatei ispite de a te pune de-a curmezişul sorţii.

Ion Lazăr da Coza

DECLARAȚIE*

Cum mă cheamă? Cum adică „cum mă cheamă”?! Când aţi completat „invitaţia”, aţi ştiut. Da-da, e acelaşi nume. Da, aşa îl chema pe tătuţa. Nu, poreclă n-avem. Am pierdut-o pe firu' vieţii. Dacă cineva vrea să ne găsească după poreclă, zice: „Ai lui Mitrache, mă!”, că tătuţa şi-a făcut numele renume. Bănuiesc de ce m-aţi chemat, dar vreau să aud şi de la d-voastră, aşa… oficial, ca să zic aşa. Staţi-staţi! Nu ştiu cum de reuşiţi să vă enervaţi pe căldura asta, că pe mine, şi dacă aş vedea o trufanda, nu m-ar stimula… Huo, drace, cum de am putut aduce vorba despre asta?! Obsedat? Eu!? N-oi fi băiat bun, dar nu mă pretez la aşa ceva. Ce să am eu cu baba aia? Am văzut că aţi adunat aici pe toate poamele din zonă, da' vă spun că eu nu fac aşa ceva! Cum? Păi aia a fost altă poveste. Nu, nu l-am aşteptat pân' a ieşit din pârnaie. Nici nu ştiusem că ieşise. Întâmplarea dracului a fost că aveam o treabă în satu' ăla. Mergeam îngânduraţi fiindcă vedeam că ne apropiem de crucea lui tătuţa şi-l aud pe frate-miu că şopteşte aşa, ca pentru el: „Mă, ce-ai avut cu tătuţa, mă?!” şi nici nu am simţit cum a şters-o de lângă mine şi s-a dus la nemernicul de se-nvârtea pe-acolo prin poartă şi i-a dat un pumn, un singur pumn i-a dat, mă jur pe Dumnezeul Mare din Cer, şi criminalului i-a sărit ochiu'. Nu ştiu cum l-a recunoscut, nu ştiu cum şi-a dat seama că e criminalul, că eram mici de tot când nea năpăstuit. Poate că are alt sânge… Ce criminal dom'le? De ce de criminal?! Păi sigur că mă supăr! A stat în pârnaie aproape patru ani. Ani frumoşi de tinereţe pe care nimeni nu ţi-i dă înapoi. Da' şi noi ne răzbunăm. În fiecare an, de ziua lu' tătuţa din calendar şi în ziua crimei, închiriez popa din satul lor şi fac parastas în poarta casapului, lângă crucea sfinţită. Pun masă mare în mijlocul drumului şi dau de pomană şi amintesc sătenilor că acolo a sfârşit, nevinovat, tătuţa. Unii primesc pomana, alţii nu. Nu! Nu l-am atacat amândoi. Eu am sărit ca să-i despart, altfel intram la alt psalm. Am avut martori, martori străini. Altfel… Mă gândesc, săltat de draci, la anii pierduţi de bietul frate-miu. Dacă ştiam că aşa e legea, îi scoteam şi eu un ochi, ca să rămână şi el chior, că' chiori am rămas fără tătuţa. Ei, cum să spun că nu mâncam papară atunci când nu învăţam? Mereu când venea rupt de muncă ori aghesmuit, ne spunea o pildă pe care târziu, prea târziu am priceput-o. Pe când era el elev, se făceau doar patru clase primare. Şcolile aveau, ca anexă, locuinţa învăţătorului. Învăţătorul avea gospodăria lui: un coteţ, o poiată… Curăţenie făceau elevii. Când i-a venit rându' lu' tătuţa, acesta s-a pus sârguincios pe treabă. Nici nu avea cum – învăţătorul era dat dracu'. În mintea lui puţină de copil, şi-a agăţat ghiozdanul, o traistă din păr de capră, într-un răzlog din ţarcul porcilor. Afurisiţii au tras la ei traista şi au început s-o mozolească. Numai ce-mi vine în control învăţătorul, şi când vede cărţile, tăbliţa şi tibişirul tăvălite în scârnăvie de porc, l-a apucat, frate, pandaliile. Doar udat cu apă tătuţa a fost în stare să se mai ţină în picioare. Sărăcuţul, n-ar fi vrut să spună acasă ce-a păţit, da' prea erau mari vânătăile. Tata lui, adică bunică-miu, l-a luat de mână şi a plecat înspre sfatul popular. Când i-a văzut pe drum, învăţătorul le-a ieşit în cale: „– Hai, măi nea Tudore, că mă ştiţi că sunt mai nervos de felul meu… Că nici el nu trebuia să fie atât de neatent!…” Bunicu' o ţinea tot pe-a lui, nu şi nu: „– Vreau să văd ce zice noul sistem de trebuşoara asta.” Când a auzit învăţătorul de „noul sistem” a schimbat omul placa: „– Hai să mergem să vedem cine îi făcea parastase lui Moţa şi Marin. Cine purta cămaşă verde?” Năduşind, bunicul îl târa pe tătuţa de mână înapoi spre casă. La cimitir, în timpul prohodului, mi-am amintit că nim'nea nu l-a răzbunat pe biet tătuţa. Şi cum aveam un cui ruginit prin buzunare, am hotărât să zgârii poza învăţătorului de pe crucea de ceramică, însă mi-o luase altcineva înainte. Da' mă bucur că n-am fost eu ticălosul ăla… Asta spuneam: dacă-l aveam pe tătuţa, aveam şi noi un Dumnezeu. Mămuţa, săraca, a trebuit să se ducă jurnă la mină. Ce-i aia „jurnă”? Spălătoreasă, dom'le! Femeie de serviciu! Cu salariu ei, cu alocaţia noastră, cum credeţi că ne-am descurcat? Ne vedea la două-trei săptămâni. Acasă eram de capu' nostru. Băteam prundu' cât era ziulica de mare, da' la şcoală mergeam, că ne snopea nebuna de soră-mea. Ea nu ştia că noi nu învăţam, că era mai botă ca noi la carte. Ce, credeţi că mie mi-a căzut bine când domnu' profesor m-a scos la tablă şi m-a pus ca să scriu: „Mama lucrează în mină!”? Eu, în loc de „mină” am scris „mine” şi eram în clasa a şaptea, cu un an de repetenţie în spate. Au râs colegii ca apucaţii, cu toate că fiecare îmi ştiau de frică, însă la grămadă… Sigur că era pluralul la „mină”... Ce, ori era chirurg, săraca, să lucreze în mine? Atunci mi-am dat seama că ştiinţa de carte îţi dă adevărata putere, or era târziu, prea târziu. Şi tătuţa şi-a dat seama de asta… De-aş fi avut mintea de-acu', mă puneam cu burta pe carte şi n-aş fi ajuns să fiu chemat aici, ca un cal breaz. Cum, nu am voie să îmi aprind o ţigară? Am văzut scrumiera pe masă, plină cu chiştoace, am văzut geamul deschis, şi-am crezut că… Bine, am înţeles! Unde rămăsesem? A, pentru că i-a scos un ochi, frate-meu a făcut ceva pripon, cică l-am vătămat, dar el, el că ni l-a omorât pe tătuţa, nu ne-a vătămat vieţile? Şi nu o viaţă-două, ci şapte! Credeţi că mi-a fost uşor când, pentru prima oară, soră-mea cea mică a mers cu plugușorul, singură printre băieţi, că era treabă doar de băieţi, ca să mai câştige un ban? Ori atunci când a dat-o cu gaz prin păr că avea păduchi şi copiii o strigau „păduchioaso”? Pentru asta cât a luat? Hai, spuneţi-mi, a luat ceva?! Soră-mea cea mare s-ar fi măritat cu un beţiv? Frate-miu cel mare s-ar fi însurat cu o japiţă? Ceilalţi fraţi ar fi fost acum argaţi? Eu sunt în vorbă cu o fată mai acătării, da' tac-so ce-o să zică de-o auzi c-am fost pe aici, că şi aşa nu mă prea înghite? Şi pentru ce l-a omorât? Că s-a dus şi i-a cerut banii pe lemnele ce i le dusese cândva, că avea nevoie de ei, că ne avea pe noi acasă? Păi asta-i dreptate?! Nu sunt furios deloc, doar întreb. Şi-acum veniţi, îmi luaţi amprentele şi mă acuzaţi de viol. Sigur că ştiu unde am fost aseară, dar nu spun! Eu vorbesc doar cu dom' şef. Cum, şi dânsu' are voie să întrebe? Bine, răspund: am fost la o damă. Nu vă spun la ce damă. Nu pot. V-am spus că nu pot. Cum ar veni asta să întrebaţi dama dacă am fost la ea? Discreţi pe dracu'. Iertaţi-mă dom' şef. Nu

*Din volumul *Apusul îngerilor*, în curs de apariţie

înseamnă nimic! Dacă nu vreau să vă spun, nu vă spun şi gata. Nevoit? Când oi rămâne singurul suspect de pe listă, poate. Şi nici măcar atunci! Trebuie ca d-voastră să demonstraţi c-am violat baba, şi nu eu că nu am violat-o. Io-te că ştiu. Eu nu sunt nicicum suspect! Nu spun şi gata. Păi dacă nu-mi daţi voie s-aprind o ţigară… Domnule, suntem gentilmeni! Putem să vorbim despre curve în crâşme, nu la poliţie. Cum să-mi imaginez că sunt în cârciumă dacă nu mă lăsaţi s-aprind măcar o ţigară, ce să mai zic de-o cinzeacă?! Ba, eu sunt foarte-foarte calm. D-voastră v-aţi pierdut firea. Sărut mâna! Sunteţi mulţumit? Nu fac mişto de nimeni, vă rog să mă credeţi. Uitaţi ce… Nu vreau să fac niciun târg. Ce, nici d-voastră n-aveţi voie să pipaţi aici? Aha!… A, nu-nu! Cu cât mă ţineţi mai mult aici… Oricum ar fi, eu vă fac un serviciu spunându-vă că nu eu sunt cel pe care îl căutaţi. Ştiţi una şi bună, da' şi eu ştiu una şi bună. Acum mă luaţi cu „domnule", nu ţine vrăjeala. Nu, n-o aprind, mă joc cu ea doar. Că eu n-am voinţa lu' tătuţa. El când a zis că nu mai fumează, n-a mai fumat în veci. Să vă spun cum a fost: era cărăuş. Ei, cum traficant de lemne de construcţie? Bine, aşa să fie! Fără traista cu mâncare pleca la pădure, dar fără pachetul de ţigări, nu. Într-o dimineaţă, pe lângă boi, urcând un pripor mare (trăgând din ţigară, fireşte) simte o slăbiciune în tot corpul. Nedumerit, îşi freacă barba şi se urcă în căruţă. După alte două-trei fumuri trase tot cu sete în piept, vede că ameţeşte şi mai şi. Stinge ţigara şi o aruncă. Toată ziua s-a chinuit ca peştele pe uscat. Tovarăşii lui îl îndemnau întruna cu ţigări, crezând că a rămas fără. Seara, după ce am terminat de mâncat, mămuţa, văzându-l dus pe gânduri, scoate un pachet de ţigări şi i-l aşează pe masă. Tătuţa îl împinge din faţa sa, zicând: „Pe ăsta fumează-l tu." În noaptea aceea, diavolu' l-a vizitat în somn. Se făcea că i-a dat o ţigară. Tătuţa a luat-o şi a sfărâmat-o în deşte. Diavolul i-a tras una peste braţul drept, cu un retevei mâzgos de sânger, ocărându-l: „Eu ţi-am dat-o ca s-o fumezi, nu ca s-o rupi!" Dimineaţa, uite-aşa de mare avea o vânătaie. O lună întreagă a umblat cu pachetul de ţigări început şi cu amnarul la el. Zicea: „Ia, să văd dacă rezist ispitei." Şi mai zicea: „Călugărilor le e uşor să nu păcătuiască fiindcă stau pustnici, da' ia să stea cu măicuţe tinerele, ce-şi ţin poalele-n brâu, ce arată un decolteu, un braţ gol..." Ehei, dacă la tutun a rezistat, la femei, nu. Păi cum naiba să poată? Cum o atingea pe mămuţa, cum mămuţa rămânea gravidă. Îl ştiţi pe Sorin, mecanicul? E fratele nostru vitreg. E făcut cu Muta. Aşa era şi tătuţa – înalt, frumos, puternic. Noi, feciorii lui din căsătorie, suntem nişte stârpituri, nişte amărâţi, nişte… Care oi? A, am înţeles. Ce-aţi spus, adică a fost o pildă, o fabulă ceva. …Aha! De multe ori stau şi mă gândesc dacă lui tătuţa nu i s-o fi tras din blestemu' gestionarului. Că chiar în cap i-a dat cu toporul călău' ăla. Staţi-staţi că e interesant. Şi asta e o pildă! E vorba despre un miliţian bun, dom'le. Om cu doxă, nu glumă. Veneau, tătuţa cu alţi doi cărăuşi, dintr-o cursă. Bine, dacă asta vă face plăcere, spun ca d-voastră: erau hoţi de lemne! Da-da! Ei, săracii, furau cu căruţele cât să trăiască, acum se fură cu peridoacele, cu trenurile, cu vapoarele. Le faceţi ceva? Îi prigoneşte cineva pe hoţii ăştia de azi? Să zicem că… Da' să lăsăm… Cum spuneam, veneau pe înserate spre casă. La un moment dat, îi depăşeşte un *Steag*, o basculă de aia pe benzină, cum nu mai sunt astăzi. Gestionarul din Holişca îşi aducea marfă la cooperativă. Marfa era acoperită cu o prelată de celofan. Maşina trece, tătuţa şi ăilalţi îşi cătau amărâţi de drum… Căruţele erau răsfirate după cum îi ţineau picioarele pe fiecare. Cam începuse să răsară luna, ceva-cumva, că se vedea pe unde calci. Deşi tătuţa era ultimul, tocmai el observă o mogâldeaţă mică, neagră la marginea drumului. Dă cu piciorul în ea. Moale-moale. Se apleacă, o ia, şi ce descoperă? Mândreţe de căciulă. Din aia cu urechi, rusească. Mai găseşte câteva. Dumnezeu ştie câte. Mai găseşte chiar şi din cele pentru copii. Ălea erau ca nişte ceaune, doar că în loc de toarte aveau nişte apărători pentru obraji, pe care le înnodam cu nişte şnuruleţe cu motocei. Mi le amintesc de parcă le-am purtat ieri. Ci nu doar eu şi fraţii mei am purtat dintr-ălea, c-a dat şi la alţii, tot săraci ca noi. A cules tătuţa la căciuli şi le-a îndesat în raniţă, de nu se putea. Atent să nu-i scape vreuna, se duce şi îi atenţionează şi pe ceilalţi. Dumitru găseşte două. Una după alta. Se părea că întârcase bălaia. Celălalt, Fănică, vede şi el, după un timp lung, una. Cum Dumitru era mai tânăr, mai sprinten i-o cam smulge din mână. „Nu, că eu am văzut-o primu'!" „Nu, că eu am pus mâna pe ea…" Ciondăneala era gata. „Bă, dacă nu mi-o dai acu', mâni dimineaţă mă duc la miliţie!" le hotărî uncheşul. Tătuţa a încercat să-i împace pe amândoi, ţinând cu adevărul. Văzând că niciunul nu renunţă, ia o căciulă de la el şi i-o bagă în sân uncheşului. Ăsta nu şi nu: că aia e căciula lui, că el a văzut-o primul, că el pe aia o vrea şi numai pe aia! „Dă-io, măi Dumitre, că ţi-o dau pe asta!" A început ăsta să se jure ca un milog turbat la capra podului că el a prins-o întâi, că nu i-o dă, că e a lui, că... Tătuţa, om cu minte, când a ajuns acasă, le-a pitit. Da' nu pe toate într-un loc. Ce versat, dom'le, ce versat?! După cum se aştepta, pe la prânz a venit gestionarul cu miliţianu' la noi. Tătuţa a scos câteva, legându-se că atâtea a găsit. La plecare, miliţianu' îl trage deoparte şi-i arată cât a fost de prost că le-a dat şi pe-acelea. Dar eu zic vorbă veche: „Ce e de haram, de haram se duce!" Că uite, stau şi am inima îndoită, după cum spuneam – dacă din blestemu' gestionarului i se trage lui tătuţa? De fiecare dată când punem o masă pentru sufletu' lui, dăm şi-o căciulă de pomană. Că aşa sunt unii: spurcaţi la gură. Parcă pagubă mare i-a făcut gestionarului? Să vedeţi ce gospodărie şi-a trântit omu'. Ce, credeţi că doar din muncă cinstită? Uite că eu nu m-am rugat să i se întoarcă blestemu'. Are Domnul grijă de asta. De atunci m-am ferit de furat! Că trec printr-o grădină şi iau un buzunar de mere, de pere, de ce o fi acolo, iau! Nimic mai mult. Să trecem iar la oile noastre? Păi mai aveam una cu… A! Să nu întind coarda? Am înţeles, am înţeles! Pot să aprind şi eu una? Nu?!… Păi, la o ţigară mi s-ar dezlega şi mie limba. Hă, ştiu că aveţi timp şi răbdare. Pe asta vă şi bazaţi. Dacă aveţi timp, v-o spun pe aia cu… Bine, renunţ. Uuf, ce zăpuşeală, dom'le!... N-au de ce să mă taie apele! Ce, d-voastră nu sunteţi leoarcă? Asta înseamnă că… Bine, văd că n-am încotro: aseară am fost la Ana lu' Neculai. Aia, sigur. Cum să nu o ştiţi, fiindcă aţi fost şi pe acolo. Scuzaţi-mă, dar toată lumea ştie. Asta-i bună! D-voastră când vă duceţi la gagici vă luaţi martori? Noi, nu. Numai dacă mă lăsaţi s-aprind ţigara. Nu mă târguiesc, dar asta nu priveşte cazu'. Pot? Aşa mai merge. Acum se poate discuta. Un fum de ţigară, tocmai când îţi arde gura, e ca un fum de ţigară când îţi arde gura. Şi cum spuneam: tătuţa, după ce i-a dus lemnele de casă… A, v-am spus asta? Pe cumnată-miu să îl chemaţi aici şi să-i daţi câteva scatoalce zdravene, că o tot scarmănă pe sora-mea. Nu se pune problema, l-am aranjat de câteva ori, eu cu frate-miu, da' sora-mea a spus să nu ne mai băgăm. Ticălosul! Trebuie să reclame ea? Şi care-i diferenţa? Păi, bătaia luată aici nu i-o dă soră-mii, înzecită? Nu-l bateţi pe dracu'! Nu, pe mine nu m-aţi bătut, da' mai ştiţi cum vi se pare cumnată-miu, că are o mutră să-i dai numa'-n gură, ca la coasă, nu alta. Când am vorbit… Cum să bat câmpii? Vroiam să vă spun că atunci când am încercat să trec… Bine, văd că sunteţi curioşi… De unde atâta grabă? N-aţi spus d-voastră că vă prieşte zăpuşeala? Lăsaţi-i să fiarbă ole-

cuţă, că unii chiar par suspecţi. Bine. De fapt nu vreau să vă mai spun nimic. Am spus ce aveam de spus. Staţi-staţi! Păi ziceaţi că nu vă bateţi clienţii. Hai să considerăm că a fost o glumă şi-acum îmi iau şapca şi-o şterg de aici. Da' n-am ce să vă mai spun. Recunosc: n-am fost la dama de care am zis, ci la bărbatul său. Are să-mi dea nişte bani pentru nişte lemne ce i le-am dus mai pe toamnă. Cum să mint? Şi de unde o să aflaţi? A, dacă eu spun o sumă şi el spune altă sumă înseamnă că eu mint. Dar dacă el nu mai vrea să-mi dea banii şi când o să mă duc să îi cer el mă omoară, aşa cum a păţit-o bietul tătuţa? Că noi om fi vreun neam blestemat, mai ştii? Mă jigniţi! Cum să mă copilăresc? Să mă arestaţi? Ce, sunteţi nebuni?! Pardon! Am înţeles că mă puteţi priponi. Hai să vă spun: Neculai, omul Anei, nu poate. Înţelegeţi? Adică nu poate să-i facă nimic femeii. Înainte de a se căsători, omu' i-a spus care-i baiu'. Ba i-a spus c-o lasă ca să-i mai facă un plod – unul îl avea de fată mare – şi uite că are deja trei. Curele, hamuri, vibratoare? Pe vremea aia nu se pomenea de aşa ceva. Cel mijlociu cred că-i al popii, că prea mult seamănă cu el. S-o fi spovedit femeia, săraca, iar popa, auzind asta, o fi iertat-o şi el de câteva ori. Ei, ia staţi aşa! Dacă-i punem o caschetă de poliţai lu' ăla micu, chiar că seamănă cu… Glumeam-glumeam! Am tăcut! Am tăcut!! Uoau… ce pumn greu aveţi! Coastele mele!... V-a mai spus şi altcineva că vă seamănă… A! vă refereaţi la pumn?... Gata-gata! Tot nu înţeleg de ce atâta zel. Ce dacă a trecut parlamentarul ăla? Vă e frică de ei cum vă era pe vremuri frică de secretarii de partid. Numai că atunci era unu pe judeţ, iar acum sunt cinci-şase. Doar că ăştia sunt şi ciocoi pe deasupra. Să judecăm drept: a trecut, neică, parlamentarul în *gipanul* lui măreţ. Cum se benocla după temenele, a văzut o babă în şanţ, zgâriată şi cu poalele în cap. A coborât tacticos din *gipan*, regretând că prin preajmă nu-i televiziunea, şi a întrebat-o dacă a fost violată. Baba, mahmură, a zi că da. Ştie baba ce-i ăla un viol? Du-te dom'le, că e colea în dispensar, şi întreb-o pe româneşte dacă a fost sau nu fu… După cum mă priviţi, îmi dau seama că nu v-a dus capu'. Că eu o cunosc pe baba asta: caută şi suge toate sticlele din ograda barului. Ei, ce-aţi aflat? Da, mă interesează şi pe mine! Chiar dacă nu-mi spuneţi, eu ştiu că am avut dreptate. Aşa, tam-nesam, sunt liber? Şi eu cum mă spăl? La cişmea?! Păi nu mă refer la tuşul de pe mâini. Obrazul, obrazul cum mi-l spăl?

Decebal Alexandru Seul

Vântoasa

Trecea pe uliţă cu o legătură de uscături sub braţ, mereu cu un câine după ea. Uneori, venea din pădure cu un fel de cunună de flori pe creştet. Şi atunci printre ulucii gardului, Trică o pândea până dispărea după poarta prinsă-ntr-o balama. -Încă puţin şi vorbeşte de una singura - îşi zicea bărbatul pregătindu-şi deja iapa. Îi spusese,cum nu-i spusese de mai multe ori; -Măi femeie, nu te mai opinti atâta ! Strânge crengile laolaltă şi ţi le duc cu faetonul. Dar Vântoasa când auzea vorbindu-i -se aşa i se strâmba într-un fel şi tocmai atunci vântul îi umbla pe sub rochie, dându-i la iveala picioarele albe, vânjoase. Veniră zile cu ploi reci şi subţiri ce se ţineau mână de mână. Umezeala umbla să-şi facă cuibul în oase. Vântoasa părea şi mai îndârjită tot cu potaia în urma ei. Nu de mult, spre seara, ploaia-i lipise rochia de trup. Se clătina... -Să te ajut-îi ieşi în cale vecinul.

-Bine - gemu ea slobozindu-şi lemnele în braţele lui ca de urs. Trică o urma şi acolo în şură se opri în faţa grămezii. Erau lemne pentru mai mulţi ani. Chemat mai apoi se văzu şi în casă. Acolo, în odaie, cum se aşeza pe divan se trezi în mână cu un sap înfundat -Bea i-a zis femeia care, pe genunchi, îşi dădu rochia peste cap, o stoarse bine şi în rufe curate, se apropie. El puse sticla la o parte .

-Şi de ce nu cauţi pe cineva, gâfâi, întâlnindu-i ochii..

-Nu ştiu, adică nu m-am gândit...

-Spargem hardughia asta şi te muţi la mine. Vom îngriji livada cu meri. Vrei?

Femeia se lasă moale, pe divan...

Ningea când fuseseră văzuţi alături prin sat, lipindu-şi gura, obrajii de aripile odihnitoare ale fulgilor...

Grădina

Dimineaţa când vijelia lovea în neştire plesnind mai tot ce întâlnea în cale, Tiucu ieşi din baraca de pe malul râului, ajunse în grădina din preajmă şi-şi amintise de EL. Îl afla în cuşca şi-l lua în braţe. Îl mângâie cu palma pe spate. Animalul răsufla fierbinte, lăsându-se moale-n iarba. Atunci apăru cel cu priviri întunecate şi spuse; E bolnav, trebuie... şi-şi arată în dreptul omuşorului care i se zbătu lacom. Tocmai tuna. Bolta înroşită slobozi din nou ploaia. Ierburile se închinară şi nişte jucării alunecaseră dintr-o răchită unde nu de mult fuseseră agăţate. Trebuie să zbor zise iarăşi tatăl, plescăindu-şi limba. Tiucu trase iepurele la sân şi se cuibări cu el lângă jucăriile risipite. Vietatea se încorda, pielea copilului scăpăra sânge, mâna aspră şi mare a tatălui i se vâra ca un cap de şarpe prin deschizătura cămăşii. Seara târziu tatăl avea să jumulească iepurele. Ce ai făcut? -murmură Tiucu, însă cu o altă voce. Şi când zorii îşi întredeschiseră genele albăstrii,el se gândi la grădină. Dar râul i-o furase acoperind-o cu valurile sale tulburi.

Dorința

Duminica. Aionoaie dormise somn lung până ce soarele îi atinse faţa. Dar nu reuşea să se smulgă din acea stare. Mormăi ceva şi în sfârşit deschise un ochi, apoi altul. Motanul roşcat ca o vulpe se întindea pe covor. Omul sări din pat, făcu puţină gimnastică şi ieşi în curte Acolo cu mişcări repezi dădu drumul la găini din poiată, le azvârli o mână de grăunţe, aruncă în cuşca iepurilor câţiva cartofi şi în cele din urma zăvori uşile şi se cuibări în pat. Zorii trebuiau să-l găsească urcând muntele cu drujba în spate şi pentru astăzi îşi propuse odihnă totală. Ciudat însă. I se păru că ceasul scânceşte ca un copil de ţâţă. Trecu o vreme fără să se gândească la altceva decât la ceas. Am să-l mut în sufragerie,dar tot nu se îndura să-şi scoată nasul de sub pătura albastră. Pe bâjbâite îşi găsi sticla din care sorbi o înghiţitură. Cu nişte vată îşi înfundă urechile. Desigur ai nervii slăbiţi repeta el în gând cuvintele doctorului de familie. Nu auzea acum mai nimic în afară de propria-i respiraţie şi inima începu să i se zbată ca o pasăre în colivie. Ce prostie, parcă aş fi un copil, şi-şi arată

faţa,dar i se taie răsuflarea. O făptură,se întindea ca arcul,pe duşumea, gata de a-

i sări la gât. Ăsta-i Lupi. Fugi cotoi afurisit. Convins că se va linişti încercă să nu se mai gândească la nimic. Dar vai ce toarce Lupi asta...ar trezi şi morţii .Zău aşa. Afară spurcăciune .Închise uşa după el şi dădu drumul la radio, apasă pe butonul televizorului dar se plictisi în curând de muzica şi de telenovela care altădată îi plăcuse atât de mult. Când cu greu îşi reveni din situaţia bizară, se uită în oglindă, în prima oglindă care-i căzuse la îndemână. Aşa, cu parul vâlvoi, arăta rătăcit şi speriat. Şi asta la câteva zile de când îşi alungase nevasta.

Noaptea bradului rege

Trebuia să ajungă iarăşi ACOLO cu toate că mai avea uneori acel junghi în spate după căzătura din iarna trecută. Să renunţe, nu se poate...Şi într-o seară geroasă cu cerul spuzit de stele şi o lună palidă lua toporul lăsând-o pe a lui cu palma la gura şi pe al mic gângurind in leagăn. Omătul scârţia sub cizme, după suişul mai mult pe genunchi şi coate îi apăruse deodată semeţ şi solitar ca o nălucire. În acele momente bărbatul parcă avusese o clipa de ezitare dar stăpânindu-şi fiorul îşi dezbrăca şuba şi cu unealta bine ascuţită începuse să se caţere atras de înălţimea copacului. Se ţinea cu nădejde de tulpina bradului rege reuşind să-i ajungă sub vârf. Atunci înfipse lama toporului în el însă creanga i se rupse sub picioare...

Frăguța

N-o ia nimeni în seamă, nici chiar oamenii locului obişnuiţi s-o ştie mai mult pe munte. E iute în mişcări ca o căprioară, apare şi dispare printre tufişuri şi poate fi zărită de pe uliţă pe colina aceea plină de cioate ca un obraz uriaş ciupit de vărsat. I se ghiceşte uneori numai baticul roşu, căci ea aplecată mai tot timpul culege. Strânge fragii, bobiţă cu bobiţă şi are spor. Cât ţine durata lor, în iulie şi o parte din august, zi lumină. Prea puţin se odihneşte lângă buza unui izvor, uneori se îndestulează doar cu aroma fructelor, şi sătenii, pe bune îi spun Frăguţa. Într-o amiază cu multă căldură şi zăpuşeală, răcorindu-şi faţa cu apa rece şi cristalină se hotărî să ajungă pe creasta muntelui vecin Acolo va găsi desigur şi mai mulţi fragi umplându-şi cu vârf găleţica albă din plastic. Şi tot ţinând firul unei cărări abrupte şi sinuoase se opri cu răsuflarea întretăiată, simţind o durere greu suportabila la piciorul ce-i străpunse grămada de crengi uscate. M-oi fi înţepat urât de tot - îşi zise fetişcana aşezându-se mai deoparte în iarbă, şi şchiopătând făcu cale întoarsă să-l caute pe moş Vraciu căci în ţinutul ei odată ajuns puteai să agăţi harta în cui şi de bună seamă la dispensar,ca de obicei, trebuia să bată vântul. Noroc de bătrân care-i făcu o tăietura cu lama mai sus de gleznă, unde o muşcase şarpele şi-i supse cu gura sângele rău. Gata Frăguţo, dar să nu mai umbli prin pădure desculţă şi să ai picioarele frecate cu usturoi.

Aşa voi face şi fata-şi opri lacrimile din drum, printr-un zâmbet.

Potopul

În plină zi cu soare strălucitor pe oglinda cerului apărură ca nişte bivoli negri norii. Apoi, straturi pâcloase începură să atârne deasupra pădurii şi a satului. Scăpărară fulgerele şi urma un tunet prelung. Se porni ploaia. O rupere de nori . Pârâul peste care se trecea pe o bârnă îşi umflase albia şi-n scurt timp se transforma în puhoi care părea un adevărat fluviu. Fură smulse case mai prăpădite, grajdurile cu tot cu animale, gardurile prăvălite, arborii din lunca şi câţiva oameni au fost luaţi de ape. Vuietul apei neliniştea întreaga suflare a satului. Şi turna cu găleata. Ăsta e sfârşitul, apucă să spună preotul care cu biblia în braţe se zbătea în vâltoare. Nişte copii ţipau dispărând în gura lacomă a apei. Valea era toată într-un plânset. Clopotele bisericii nu-şi mai conteneau dangătul. Nu rezistase furtunii nici reţeaua electrică. În plină zi devenise stăpân ÎNTUNERICUL. Un eveniment nemaipomenit pe acest meleag de sub crestele stâncoase ale munţilor.

Poveste de vara

Nu a fost vis. Le-a auzit clar ciripitul, cântecul inconfundabil l-a şi trezit. Se ridica uşor din pat şi, ca în fiece început de zi, se apropie de fereastra deschisă, căci aşa doarme cu ea, stelele pălesc, iar albastrul cerului devine din ce în ce mai deschis, luna pe încetul devine o părere,după ce i-a fost nopţii felinar. Un miros puternic de iarba în pârg îi năvăleşte în nări, odată cu răcoarea pătrunsă în încăpere. Înfiorat de plăcere, bărbatul izvorean abia aşteaptă să-şi strunească bondarul uriaş, cum şi-a botezat motocositoarea. Şi după ce şi-o pune în mişcare prin iarba fragedă de rouă, încearcă să-şi uite coasa, unealta de prin colţul şurii încă atât de dragă .Bondarul uriaş lasă, pe unde este mânuit, valuri de iarba tot mai multe. De undeva, printre brazii rari, îşi arată faţa soarele Când arşiţa îi poposeşte prea mult pe creştetul protejat de pălăria albă,bătrânul chibzuieşte că pentru astăzi are de ajuns. Ca şi în zori, omul mai are de muls vitele în ocolul de sub pădure. O va face seara, ele strigate vor cobori singure din poiană, acolo, în ocol, dar până atunci va împrăştia brazdele, le va întoarce. Abia a doua zi va aduna iarba uscată în căpiţe, va meşteri claia. Copiii şi femeia îi sunt la lucru în Spania. Izvoreanul se smulge din plasa gândurilor. De o săptămână gospodarii din sat dau laptele la porci, iar femeile lor îl fac brânză şi caşcaval afumat iar asta fiindcă unii patroni le refuza lichidul alb atât de hrănitor...Şi el ţine un godac însă îi trebuie bani. Nu-i poate face din piatră seacă.

Singurul martor

În acel sat, la o margine de drum, exista o capeliţă, micul simbol sacru fiind amplasat într-un loc cu animaţie rutieră. Capeliţa, cocârjată de ani, stă într-o rână şi este menţinută astfel ca fiind unica în felul ei în acest ţinut, numele ştiut numai de către ei,depărtat de lumea dezlănţuită. A fost ridicata de nişte meşteri huţuli, ce şi-au dorit numele ştiut numai de către Tatăl Ceresc. Căsuţa de peste şanţ are drept sprijin un gard din răzlogi, iar din faţă o protejează crengile unui brad cu ramuri dese, dar printre care se mai strecoară, uneori, vântul, ploaia şi viscolul. Capeliţa s-a ţinut în picioare, continuând şi astăzi să fie prilej de rugăciune pentru creştinii care-i deschid portiţa cât un gemuleţ, mânuindu-i clempuşul ruginit şi aprinzând în interior o lumânare, pe care o fixează într-un sfeşnic, lăsând câţiva bănuţi în cutia milei, punându-şi în minte şi în suflet o dorinţă, sărutând o icoană. Unul dintre consilierii bisericii locale, deschizând, deunăzi. gemuleţul, a găsit, cu amărăciune, cutia milei spartă. Un netrebnic a bănuit,probabil, că va afla,acolo, o avere, iar preotul a cerut oamenilor la slujbe, ca hoţul să fie descoperit. Dar cum să-i dai de urmă când singurul martor a fost Mântuitorul Iisus din ramele icoanei.

TREI POEȚI BRITANICI

*Rosa Thomas**

Vremea

Asta-i vremea care place copiilor,
Şi eu.
Când zăpada umple fiecare brazda şi fiecare canal
Şi bulgării de zăpadă zboară
Când cerul este cenuşiu şi câmpurile-s albe;
Iar întrebarea care se pune este „Rămâne sau se topeşte?"
Când toate şcolile-s închise toată ziua
Şi cei mici doresc să fie afară şi să se joace,
Şi eu doresc la fel.

Conacul Osborne

Victoria, Regina Angliei
şi a tuturor dominioanelor,
Împărăteasa a Indiei,
a murit la ea în pat.

A privit pentru ultima oară
la pânzele albe
la iahturile din Solent,
copaci falnici şi gazoane îngrijite,
tufe cu trandafiri, parterres
şi feţele neprihănite ale nepoţilor.

Daca-şi ciuleşte urechile
poate să le audă vocile?
Nu, li s-a cerut să fie liniştiţi,
„Bunica se odihneşte."

Zbătându-se să-şi afle cuvintele,
vrea să apună
„Nu strica vacanța copiilor.

Nu bloca lumina,
nu le întrerupe jocurile,
nu-i îmbrăca în haine negre apretate
şi nu-i ține nemişcați pe scaune."

A spus aceste cuvinte?
Sau le-a gândit?
Nu ar fi făcut vreo diferență.
Protocolul trebuie satisfăcut,
pentru ei şi alți copii victorieni;
fețe solemne, sub bonete negre.
În doliu pentru bunica.

Deschide obloanele.
Bătrâna regină e moartă.

Natură moartă

Artistul, iubitul meu, soțul meu
care nu mă mai priveşte acum
deşi-mi periez părul la o lucire de ebonită
şi-mi întredeschid rochia atât numai cât să arăt
sânii ca miezul piersicilor
şi ochii mei lucesc ca şi porumbarul.

După amieze calde pe marginile Senei
şi cuvintele lui vărsându-se ca vinul;
eram a lui Laura, muza lui, comoara lui
şi tot ceea ce era el, era al meu.
Şi m-a pictat dormind şi plimbându-mă
şi trei ani se trecură în timp de vals.

Acum el pictează sticle goale şi pânze fără formă,
pepeni, piersici, mere şi mici struguri țepeni.

My Hero / Eroul Meu

Coperta albumului este decolorată;
fotografii - le numim la minut -
strâmbe parcă băute.
„Colțuri adezive'' care se dezlipesc.
Unele din fete, în sepia decolorată,
Aproape de nerecunoscut acum.

Mă opresc la fotografia a trei tineri,
pantaloni labratați, jachete necălcate,
şepci cu borurile prea largi,
zâmbete ruşinate.
îmi fixez privirea la cel mai scund şi mai tânăr,
„cinci picioare, cinci si jumate''
fusese însemnat pe fişa de evidență din armată.

***Rosa Thomas** este o poetă care s-a născut şi crescut în Porthleven Cornwall. A locuit o vreme în Maroc şi USA, iar acum domiciliază cu familia în Helston Cornwall.
A făcut cariera în învățământ şi este membră la *The Poetry Society of the Open University.* A publicat poezii în *OU Poets*, în antologia anuală *Openings*, precum şi în alte reviste literare şi antologii.
Versurile Rosei Thomas au apărut în volum cu titlul ***Under a Cornish Sky***, publicate la Palores Publications/ Redruth Cornwall. Poeziile ei pictează în cuvinte oraşul Porthleven şi peisajul rural din Cornwall. Poezia Rosei Thomas dezvăluie impresii trecute şi prezente inspirate din mediul în care trăieşte.

Pentru mine avusese şapte picioare înălțime
zâmbetul lui luminase lumea,
sursa a cunoaşterii întregi,
autoritate ultimă, eroul meu - tatăl meu.

Hoțul de bijuterii

Privesc amuzată
cum îmi fură rubinele;
acest intrus cu păr negru lins
venind în ziua mare.

Îşi ridică capul
ochii-i lucesc lacomi
nemişcat cât o bătaie de inimă;
ştie ca-s aici.

Pe când alege pe cel mai lucios şi mai mare,
Curios că nu-mi vine să-l alung
Apoi, bătând din aripa-i neagră, îi dus.
Mă apuc să culeg coacăze pentru ceai.

Undeva

Undeva o mamă îşi spală copilaşul
Pe când robinetul curge,
el bolboroseşte şi strigă de bucurie
Toată viața va şti că apa nu se va opri;
Apa pentru băut, pentru înnot, pentru navigație.
Copilaşul va cânta şi împroşca nestânjenit.

Undeva o mama îşi leagănă copilaşul,
în tăcere, cu remuşcare lacrimile ei se preling
pentru copilaşul care nu va şti vreodată
mângâierea apei care curge din belşug.
Deja este prins în strânsoarea unei boli cumplite
născute, într-o baltă stagnata, pe briza maladivă

Usucă-ți lacrimile, Mamă. Acest copil va fi salvat.
Salvat de târâitul picioarelor spre izvorul depărtat,
teama de înțepătura asidua de țânțar,
şi tragedia albiei uscate a râului.
Ține-o strâns şi acopere-i fața
născută nevinovat într-un loc şi la o vreme nepotrivită.

Will Rushton*

Hiroshima

Într-o dimineață calmă
acea floare mânioasă a înflorit
distrugere.
(**Din Hiroshima, Will a adunat într-o batistă o mână de cenuşa.**)

Cântec

Un băietan cântă,
precum păsările;
sunete de basm se-mpreună.

Război

Bătălii luptate, bătălii pierdute.
soarele încă se trezeşte,
dar nu şi morții.

Purificare

O baie japoneză,
o mică găleată din lemn,
în care te clăteşti: apoi paradis.

Conduraşi în oală de lut

*Poetul **Will Rushton** s-a născut în 1926, în Pendleton, o suburbie industrială a Manchester-ului. Interesul pentru poezie i-a fost trezit de versurile citite şi scrise pe băncile şcolii primare. În timpul celui de al Doilea Război Mondial, poetul a luptat în Orientul Îndepărtat, experiență care l-a marcat profund şi despre care a scris după terminare conflagrației.
Poezia lui Will Rushton este influențată de poetul scoțian Robert Burns. Unele din poeziile sale captează esența anilor copilăriei. Versurile lui au apărut de-a lungul anilor în diverse reviste literare.

*Nina Mattar**

Tuturor jucătoarelor de golf

Ce pricepută jucătoare de golf sunt
Sunt cea mai îndemânatecă din câte cunosc
Pot schimba becurile cu ochii închişi
Coase nasturi la mâneci, repara ciorapi găuriți
Şi-mi amintesc întotdeauna cum să-mi revin din critici
Ştiu să aranjez florile după sfatul grădinarului
Pot sa înnod şireturile cu funde potrivite
Pe toate le-ndeplinesc de mare calitate
Oare de ce nu pot lovi cum trebuie o minge de golf?

La apus

La malul mării
orizontul în ceață
reflectă soarele
la apus, ziua
plăpândă recuperează
imagini de nori în mişcare
ce-şi schimbă culoarea şi forma.
La malul mării oamenii
discută din mers
tulburare
a pasivității
magie
la apus.

Aprilie

Da, simt că primăvara-i pe drum
Iarna, se pare, că-ntârzie încă
pe fiecare floare şi creangă,
amândouă sunt îmbrăcămintea naturii
pe moment fără haine. Mâine va sosi
şi va saluta trandafiri şi violete.
Da, ştiu, împreunarea-n natură
e-un motiv adânc, adânc
care sporeşte orice, orice anotimp.
Se vesteşte, Aprilie, prieteni.

Dimineața urmează răsăritul

Trează observ
munți care trec
şi întunecime care
se predă. Un cer
transparent cuprinde orizontul
liniştit, apoi avansează spre realitate.

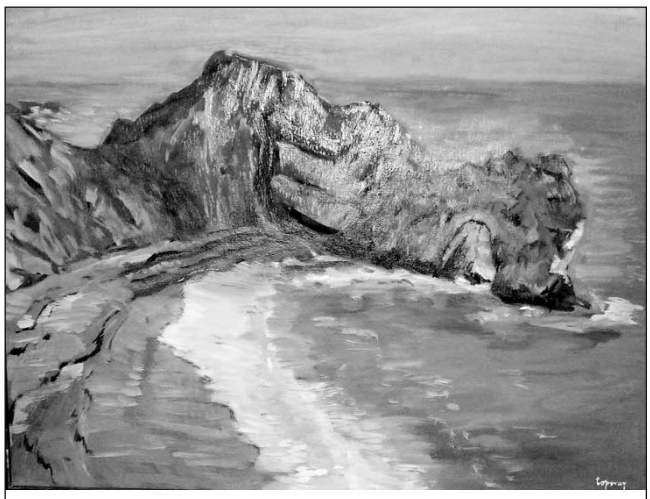

Țărm englezesc

Natura retrăieşte
acea porțiune din cer
când împreunarea se petrece
să spargă tăcerea.
Când creaturile se alătură
Eternității în mişcare.
Frumusețea nu mai este tulburată
îşi moşeşte nenăscutul
dimineața urmează răsăritul.

Bătrânul

Nu privi la timpul trecut fără capăt,
momente meditative ne inspiră
să privim insistent la o lume
mereu aici, dar totuşi absentă.
Entități armonioase ne orbesc,
păşim continuu-n prezent
şi-l folosim pasager.
Nici azi şi nici mâine
nu ne dăm seama că-i numai timp
în prezent, o amintire
nu privi la trecutul fără capăt.

Himere

Am stat în brațele
naturii, şofând
dacă să mă angajez în cursa
cerului şi pământului.
Norii aleargă, fragmente.
apoi se adună, ghiontesc
la realitate torentul
de ploaie. Am cercetat
ar putea să fie himere.
Uite un stol de păsări
urcă, apoi planează
pe cerul apos.

Prezentarea şi traducerea din limba engleză Mariana Zavati Gardner

---

*__Nina Mattar__ este o poetă britanică membră a *The Poetry Society of the Open University*. De mulți ani scrie şi publică versuri în revista *OU Poets* şi în antologia anuală *Openings*. A fost editoare invitată a mai multor numere din revista *OU Poets*. De-a lungul anilor, a fost prezentă cu versuri în paginile altor publicații literare în UK.

HARIVANSHRĀI „BACHCHAN” SHRIVĀSTAV

Harivanshrāi “Bachchan” Shrivāstav (27.11.1907 – 18.01.2003) aparține mişcării literare Chhayavaad (răzvrătire romantică) a literaturii de limbă hindi de la începutul secolului XX.

A fost primul indian care a absolvit Universitatea Cambridge şi a devenit profesor de limbă engleză la Universitatea Allahabad în India între 1941 şi 1952.

Este cunoscut mai ales pentru poemele sale reunite sub titlul *Madhushālā*, publicate în 1935, cu tema dominantă a unității sociale şi care l-au făcut fără întârziere faimos. Madhushala a fost punctul de pornire al unor spectacole de coreografie, reprezentări dramatice şi a fost printre primele fragmente poetice în limba hindi care au fost puse pe muzică. A fost ulterior tradus în limba engleză şi în câteva limbi indiene (bengali, marathi, malayalam). Este parte a unei trilogii, alături de *Madhubālā* (1936) şi *Madhukalash* (1937).

A publicat aproximativ 30 de volume, a tradus Shakespeare (*Macbeth* şi *Othello*), *Rubaiyat* de Omar Khayyam, *Bhagavad Gitā* şi pe W.B. Yeats în hindi.

Este considerat ultimul *Rāshtriya Kavi* (poet național). Poezia propusă aici, însă, nu face parte din nici unul din volumele trilogiei menționate mai sus, ale căror dimensiuni ar împiedica publicarea traducerii integrale într-un astfel de spațiu.

Traducere din limba hindi de **Ioana Alina Georgia URSU***

Se spune că stelele cântă

Se spune că stelele cântă!
Linişte de mormânt s-a aşternut pe pământ,
Urechea-am lipit-o de cer,
Însă melodia celor fără de număr şiraguri de aur nu noi o putem auzi!
Se spune că stelele cântă!

Înaltul ascultă acest cântec,
Atâta doar pământu-a cunoscut:
În fără de număr stropi de rouă, curg lacrimi tăcute de stele!
Se spune că stelele cântă!

Deasupra – zeii, dedesubt – oamenii,
Văzduhul - amândouă cântul-plânsul,
Melodia se înalță mereu, iar lacrimile cad.
Se spune că stelele cântă!

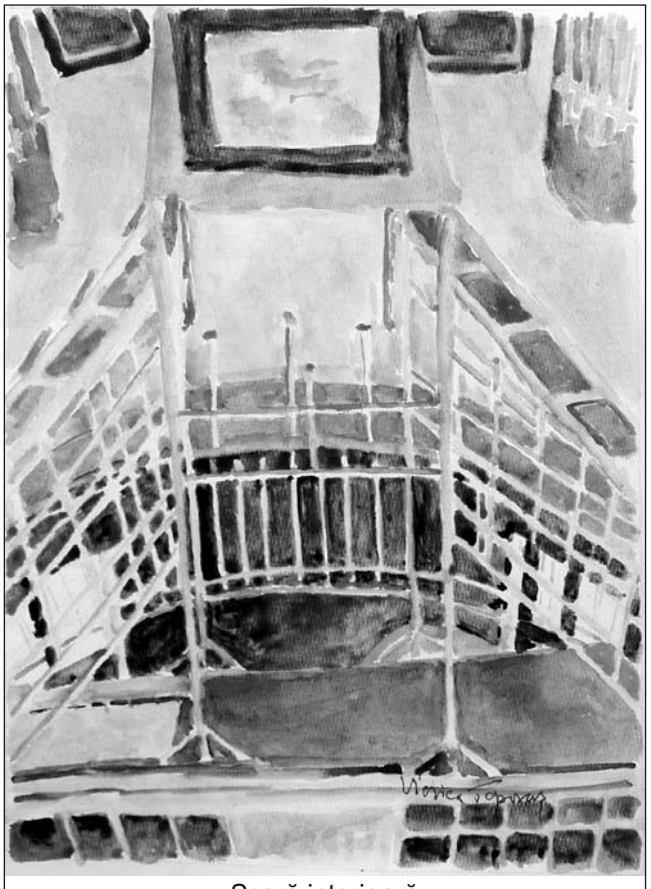

Scară interioară

* Născută la 24.05.1988 la Câmpina. Studentă la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine (Limbile şi Literaturile Japoneză şi Hindi) din cadrul Universității Bucureşti.Între 2004 -2008, redactor la ,,Revista Nouă'' din Câmpina,acum colaborator.Deținătoare a numeroase premii la concursurile naționale.

Mircea Radu Iacoban

EDITORUL AFLĂ ULTIMUL!

Când am editat cea dintâi carte a lui Pacepa, *„Orizonturi roşii”,* n-aveam habar care-s adevăratele dimensiuni ale personajului. Am pierdut mai bine de un an căutându-l pe dispărutul Pacepa… să semneze contractul de copyright, într-o vreme în care se editau fără jenă şi în deplină voioşie mii de cărți cu totală ignorare a drepturilor de autor. Primisem, de la Aristide Buhoiu, filmele ediției americane în limba română şi nu trebuiau decât date într-o tipografie. Stânjenitoarele reflexe ale editorului de modă veche impuneau însă existența unui contract; într-un târziu, am descoperit societatea deținătoare a copyright-ului… După tipărirea celei de a doua cărți, *„Moştenirea Kremlinului”,* lucrurile au mai început să se lege şi figura misteriosului spion-şef (acum ar trebui să aibă 81 de ani) ieşea încet-încet din ceața premeditat confecționată, căpătând contururi cât de cât reale. Rămânea de răspuns doar la întrebarea „Pacepa, erou sau simplu trădător?”, pe care o lămureşte în bună măsură culegerea de documente publicată de curând la Editura Enciclopedică sub titlul *„Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității”.* Defectarea şefului adjunct al spionajului ceauşist a stârnit o adevărată furtună în universul tăcut şi închis al James Bonzilor autohtoni, a prilejuit represalii cărora le-au căzut victime, ca de obicei, şi vinovați, şi nevinovați, a pus pe butuci mare parte a rețelei DIE din întreaga lume şi oferă acum, prin publicarea documentelor deținute de CNSAS, o radiografie în cheie tragi-comică a unei lumi interzise, parazitată de interese meschine, corupție şi lichelism. N-a fost nimic patriotic, politic, generos, eroic, în fuga super-spionului, ci doar spaima că se apropie funia de par: Pacepa a ales într-adevăr libertatea, fiindcă în România… îl pândea puşcăria – diverse anonime („scrisori ale oamenilor muncii” – de fapt, turnătorii ale subalternilor exasperați) îi dezvăluiseră matrapazlâcurile cu caracter cât se poate de penal, iar verificările dispuse le confirmau. Deosebit de interesant este episodul dispariției din Hotelul „Intercontinental” de la Köln, în stare să stupefieze diplomația românească cu grade ascunse sub cămaşă, şi să genereze o stare de prostrație căreia i-a căzut pradă, la început, şi spionajul german. Cea dintâi telegramă trimisă de rezidența noastră de la Köln cu indicativul urgență-fulger-imediat anunța că, în dimineața zilei de 29 iulie 1978, generalul mr. Ştefan Constantin (nume de cod: Viorel), însărcinat să-l conducă pe Pacepa la aeroport, nu l-a găsit la hotel: „L-am căutat şi prin împrejurimi, dar, până la această oră, nu am dat de dânsul şi nici la hotel n-a apărut. Îmi e teamă de o răpire sau accident.” După cum se vede, ipoteza dezertării nici nu era luată în calcul. În camera lui „Vintilă” (Pacepa) patul era desfăcut, toate lucrurile personale la locul lor şi televizorul, lăsat deschis, mergea în gol. „Tipografia” de la Bonn (nume de cod pentru Ambasadă) intră în alertă de gradul I şi încep căutări disperate, fără nici un rezultat. Atunci, se apelează la secretarul de stat de la Interne, Hartkopf (ministrul era în concediu). Se convine păstrarea secretului total şi nemții, care ştiau prea bine cine-i Pacepa, dar erau nevoiți să-l considere aşa cum oficial le-a fost prezentat, adică, „secretar de stat la Consiliul de Miniştri”, pun în mişcare Poliția şi Interpolul. Cercetările atrag atenția presei şi încep să curgă telefoanele la „tipografie”. Răspunsul Ambasadei era stereotip: „nu cunoaştem existența unui asemenea caz”. Ministerul de interne răspunde la fel, dar, peste câteva zile, va trebui să recunoască (poliția primise o poză a lui Pacepa şi o arăta pretutindeni, ceea ce nu putea să scape gazetarilor), dar tratând cazul ca o simplă dispariție de banal interes polițienesc. Nici bănuielile ziariştilor nu ajung până la dezertare, ci se rezumă la alte ipoteze: răpire, crimă, dispariție întâmplătoare, cu explicații care țin de patologia stress-ului ori intoxicației medicamentoase involuntare. Curg telegramele spre țară, cu citate din gazetele de pretutindeni, inclusiv din Iran, Japonia, Columbia, Cipru, Israel, Venezuela, „tipografiile” noastre lucrând zi şi noapte. De la Bucureşti soseşte o importantă delegație, condusă de gen. Iulian Vlad. Între timp, ziarul *„Kölnische Rundschau”* pune degetul pe rană: „Diplomatul (!) fugar Vintilă s-ar afla, după unele informații din cercurile serviciilor de securitate germane, sub ocrotirea CIA.” Apare şi o nouă surpriză, până azi nedecodată: Poliția din Köln primeşte, prin poştă, un plic conținând paşaportul lui Pacepa şi o scrisoare nesemnată: „plicul şi paşaportul le-am găsit cu 14 zile în urmă pe promenada de pe malul Rinului.” Analizând laconica epistolă, Iulian Vlad conchide: „este o acțiune premeditată a celor implicați în acest caz”. După 11 august, adevărul trebuie să fie acceptat şi de partea română, fiindcă „*Le Monde”* scrie: „Generalul locotenent Pacepa a cerut azil politic în SUA.” Ambasada îşi modifică radical poziția, transmițând presei un comunicat bățos: „Pacepa este acuzat de întocmirea de acte false, de acceptare de mită şi de întreținerea unor contacte şi desfăşurarea de negocieri cu firme occidentale fără a fi dispus de împuterniciri…” etc. etc. Ceea ce nu era, de astă dată, chiar departe de adevăr, dar se vedea de la o poştă confecționarea ad-hoc a acuzelor (încă nu se stabilise, oficial, nici o învinuire concretă şi probată) pentru deturnarea sensului dezertării: nu-i vorba despre o chestiune ce ar ține de convingeri politice, ci doar de evadarea unui simplu escroc. Nemții erau de două ori jenați: mai întâi, că n-au izbutit să elucideze (nici până acum!) mecanismul dispariției, şi, apoi, pentru că n-au putut ei înşişi să beneficieze de oportunitatea exploatării unei astfel de neprețuite surse – conform protocoalelor

NATO, erau obligați să cedeze americanilor capturile de rang înalt. Mai departe, se ştie: americanii au refuzat extrădarea. Ceea ce nu se ştie şi abia acum aflăm, este valul de corupție, mizerie şi imoralitate la cel mai înalt nivel pe care avea să-l dezvăluie rapoartele celor din preajma lui Pacepa, interogați în România.

Cele de până acum sunt, desigur, mărunțişuri, mai ales dacă le coroborăm cu informația rezultată din interceptarea unei convorbiri între ambasadorul USA, Aggrey şi omologul său iranian Boye, potrivit căreia Pacepa se afla în serviciul CIA de aproape 15 ani (notă din 5 noiembrie 1978). În acelaşi noiembrie, Securitatea află că Pacepa, numit acum Paul Montaigne, „a fost supus unei operații estetice, poartă barbă şi mustață tunsă scurt." I-a fost identificată adresa, într-o zonă din apropierea Washingtonului locuită de cadre CIA, numărul maşinii, şi se propune „Compartimentului nou constituit (de killeri, n.n.) să aplice hotărârea judecătorească de condamnare la moarte". Nu era o decizie singulară. Sub acoperirea eufemismului „neutralizare", majoritatea celor ce au „trădat idealurile clasei muncitoare" solicitând azil politic în Apus erau urmăriți şi, când se considera posibil, urma rezoluția „sunt condiții de a fi neutralizat de către o echipă de ofițeri de securitate pregătiți special în acest scop." Ori: „propunem deplasarea în zonă a unei echipe formate din ofițeri pregătiți special, care să execute sentința de condamnare la moarte." (cazurile Tipăruț, Vulpe, Răuță, Iacob etc.) De reținut că acelaşi tratament urma să fie aplicat şi defectorilor condamnați (în lipsă) la pedepse mai „blânde" (15 ani de închisoare) – mâna revoluției e lungă! Cât despre moralitatea „cadrelor", lista mizeriilor deconspirate după plecarea lui Pacepa este nu numai nesfârşită şi întru totul jenantă, dar frizează chiar incredibilul. Lucrătorii din străinătate, de la ambasador la şofer, erau obligați să contribuie la colectarea de fonduri din care urmau să se achiziționeze cadouri scumpe pentru ştabii de la Bucureşti, în conformitate cu listele de comenzi trimise fără ruşine din țară. Generalul Bozianu arată că, în repetate rânduri, a fost nevoit să-i trimită ministrului de externe Ştefan Andrei „câte 5-6 duzini de stridii şi sticle de vin alb pentru peşte, pe care le plăteam personal, cu excepția ultimului colet, când l-am asociat, cu jumătate de cost şi pe tov. ambasador Flitan" (asta în perioada în care românii se aşezau la coadă de la 3 noaptea pentru un litru de lapte!) Se speculau înclinațiile fiecăruia: „tov. Patilineț pentru tehnică, ale tov. Stănescu pentru tehnică (casetofoane, Polaroid etc.) şi pentru whisky, ale tov. Ştefan Andrei pentru coniac franțuzesc şi whisky… " (declarația gen. Neagu Cosma) Se cereau fără ruşine biblioteci şi alte piese de mobilă italiene şi englezeşti, combine muzicale, televizoare, aparate de proiecție, frigidere, blănuri, coliere din aur, ceasuri de firmă, cartuşe de țigări, lăzi cu băuturi fine; aduse prin curier diplomatic, toate treceau fluierând prin vamă. De menționat că unele articole erau apoi vândute prin mica publicitate de la „România liberă"! Col. Manea afirmă că „tov. Ştefan Andrei a primit atât de multe cadouri încât, după aprecierea lui, n-ar fi încăput nici în cinci apartamente". Este publicată o lungă listă de ambasadori nevoiți să plătească fără crâcnire birul menținerii în funcție – aveau şi de unde, câtă vreme (de pildă) şeful reprezentanței statului român de la Roma şi-a însuşit cecuri de mii de dolari din… donațiile străine pentru sinistrații inundațiilor! Janoş Fazekaş, ministrul comerțului interior, proceda mai simplu, aplicând un comision de 2% în folos propriu la toată aparatura medicală cumpărată din Austria; convins de propria-i impunitate, nu s-a sfiit să dea chitanțe pentru sutele de mii de dolari sfeterisite. După căderea lui Pacepa, documentele compromițătoare au fost scoase la lumină – ceea ce nu a impietat prea mult asupra carierei politice a lui Fazekaş, fiindcă era nevoie de un reprezentant docil al maghiarilor în conducerea superioară de partid. Ştabii se bucurau şi de alte „bunuri" ce nu le aparțineau. Vasile Patilineț prefera favorurile sexuale ale subordonatelor. „Maxim Petre a fost văzut cum introducea diferite femei în această încăpere şi apoi încuia uşa. Au fost introduse în această cameră următoarele femei:..." Din considerente de înțeles, CNSAS pune puncte-puncte, salvând oarecum „onoarea" postumă a docilelor salariate, dar n-o iartă pe jurista Dumitriu, recent numită Directoare de Direcție, adeseori „introdusă în cabinetul tov. Patilineț atât în timpul programului, cât şi duminica". După care, desigur, se încuia uşa. Îl seconda, cu performanțe similare, Vasile Pungan: „a întreținut relații intime cu mai multe femei, atât în perioada cât a fost ambasador în Anglia, cât şi după aceea, cu soții ale cadrelor aflate la post". Aluziv, se strecoară ideea că încornorații erau la curent, dar n-aveau ce face. Dacă nu îşi trimeteau soațele cu bună ştiință, nu-şi puteau menține posturile ori obține promovări. Experți în analize de caz şi diagnosticare caracterologică, colegii spionului-şef îl zugrăvesc conclusiv pe Pacepa fără cruțare: „era omul tuturor jongleriilor; nu avea nimic sfânt, fără caracter, lichea; tipul arivistului gata de orice pentru parvenire, carierist care viza vârful piramidei". Sigur că vitejia lor de după război se explică şi prin tentativa de a se detaşa de fostul şef definitiv compromis, îngroşând contururile şi supralicitând, însă lumea pe care o revelează documentele recent publicate colcăie de uimitoare mizerie morală. Şi când mă gândesc cu câtă naivă încredere şi deplină bună credință am publicat cărțile lui Pacepa…

Flori de iasomie în pahar

Dan Brudaşcu

COCALARII ŞI IMPOSTORII VIEȚII PUBLICE ROMÂNEŞTI POSTDECEMBRISTE

Între *„împlinirile”* perioadei post-decembriste putem considera şi apariția în spațiul public româ-nesc, la fel ca în viața cultural-ştiințifică sau politică, a tot felul de scursuri şi de nechemați, de veleitari agre-sivi şi periculosi, dornici, deşi fără nici un merit real, să escaladeze rapid, peste noapte (şi ca să nu-i vadă ni-meni, desigur) culmile gloriei şi ale recunoaşterii publice. Cum astfel de indivizi, de obicei, nu au nici o cali-tate, adesea neavând nici măcar studii minime, fiind tipi fără operă sau autori de maculatură, scoasă pe ban-dă rulantă de editori preocupați exclusiv de câştigul lor material sau din milă, ei au declanşat şi întrețin, în spațiul public, o atmosferă extrem de tensionată, a urii şi demolării josnice, practicând, adesea, linşajul unor indivizi care au făcut greşeala de a fi repudiat pe cocalari şi impostori, exclusiv din rațiuni igienico-sanitare, din spațiul vieții cultural-sociale al țării sau al diverselor centre urbane.

Ce e de remarcat este că unii din aceşti cocalari şi impostori sunt, la origine, foşti milițieni, secu-rişti sau colaboratori ai Securității şi ai organelor de represiune ale vechiului regim. Cu toate astea, reuşind, destul de frecvent, din păcate, să-i păcălească pe unii oameni de afaceri, fără orizont cultural, interesați, în general şi exclusiv să-şi facă reclamă lor şi partidelor politice aflate în spatele lor, aceşti cocalari şi impostori reuşesc să ajungă în fruntea unor efemere posturi de radio sau televiziune, precum şi al unor publicații pe care le folosesc nu în scopuri gazetăreşti, potrivit deontologiei acestei profesii nobile şi grele, în care ei sunt nişte intruşi şi nechemați, pentru demolarea celor pe care li s-a *„pus lor pata”.*

Din nefericire, de asemenea cocalari şi impostori – şi nu puțini la număr – avem parte şi la Cluj-Napoca, oraş cultural, academic şi universitar de recunoscut prestigiu pe plan european şi internațional. Şi pentru că nu au resurse şi calități intelectuale certe, adecvate, pentru a se afirma demn, convingător, prin munca sau operele lor, asemenea ipochimeni recurg la invective de tot felul, precum şi la atacuri injurioase, jignitoare şi calomnioase, otrăvind şi urâțind atmosfera. De obicei asemenea frustrați şi, de foarte multe ori, chiar ratați intelectuali, clachează, sunt demişi de patronii lor. În loc să îşi facă examene de conştiință şi să-şi admită şi asume propria impotență, ipochimenii respectivi devin violenți, de fapt tot mai agresivi, ca atitudine şi limbaj, şi se consideră, ei, foştii milițieni, securişti sau turnători, deveniți, peste noapte şi absolut fără nici un merit real, ditamai ziarişti sau *„avocații adevărului”.* Al cărui adevăr? vă puteți întreba. Al celui perceput de creierele lor bolnave, minuscule şi obsedate. Al frustraților, rataților şi impotenților, al celor care, în orice societate bazată pe merite reale şi valoare indiscutabilă, nu ar depăşi, decât în situații excep-ționale şi rare, condiția de gunoieri sau portari. Ei, însă, într-o societate extrem de permisivă, care nu şi-a regăsit deplin şi definitiv calea spre normalitate, deşi au în spatele lor un trecut ruşinos şi un prezent al non-performanței, se simt îndreptățiți să dea indicații, să exprime opinii otrăvite, să se considere nedrep-tățiți pentru că nu li se cunosc sau recunosc meritele. (Care merite? Care performanțe?) La proferarea de acuze şi injurii, la stropirea cu noroi a altora etc., desigur.

În mod normal astfel de infractori mărunți, găinari literari sau teleaşti, nu ar trebui băgați în seamă. Ei, oricum, vor dispare, curând şi inevitabil, din spațiul public, fără a fi vreodată amintiți sau regretați de cineva, fără să lase în urma lor altceva decât ură, invidie, răutate şi o infinită mizerie morală, dovezi ale fru-strării lor. Destinația lor este certă – groapa de gunoi a istoriei. Este regretabil că astfel de rebuturi umane şi intelectuale găsesc înțelegere la unii intelectuali, care-i folosesc, pe

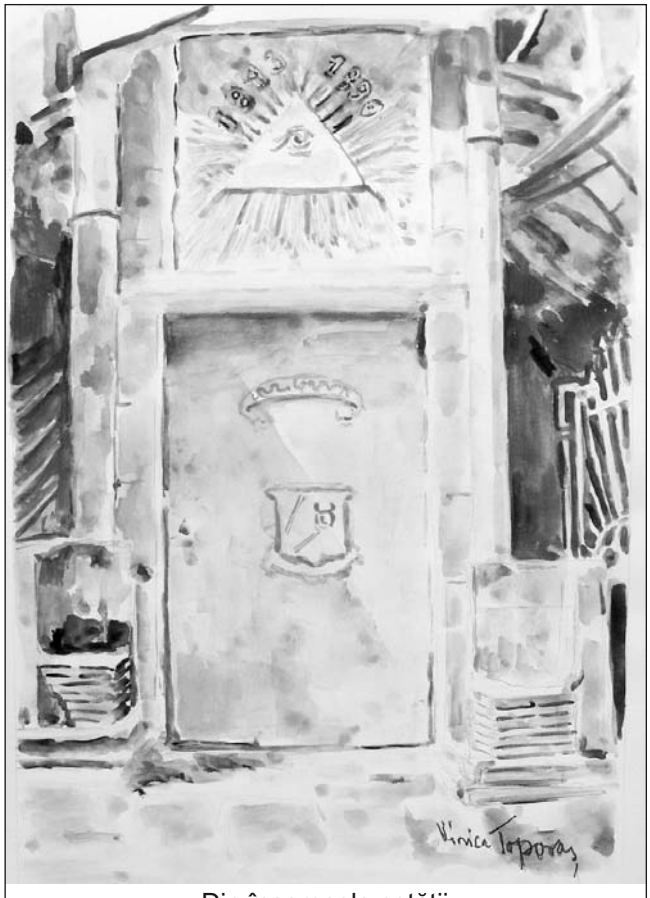

Din însemnele cetății

post de killer-i morali, împotriva adver-sarilor lor. Este, de asemenea, la fel de regretabil, că mai sunt şi oameni de afaceri care confundă agre-sivitatea lor verbală cu talentul, valoarea sau capacitatea profesională. Astfel de inşi nu sunt în stare decât de scandaluri şi acuzații. Cu astfel de retardați intelectual afacerile lor au toate şansele să eşueze lamentabil, mai devreme sau mai târziu.

De aceea, îmi permit să fac un apel, sincer şi dezinteresat, la comunitatea intelectuală şi de afaceri din Cluj-Napoca, din județ, ca şi la cea din întreaga țară, să nu îi mai încurajeze pe cocalarii şi impostorii din viața publică. Mâine, cei pe care azi unii intelectuali îi manipulează în scopuri meschine, nedemne de ținuta unui intelectual autentic, vor ajunge să sară şi la gâtul patronilor lor spirituali de acum. Vor ajunge să încerce să-i împroaşte şi pe ei cu noroi, să le conteste meritele, să îi acuze de plagiat sau de cine ştie ce alte păcate. Pentru că în mintea acestor eunuci, totul e al lor. Ei au inventat apa caldă şi au pus coadă la prună. Au obrăznicia să susțină, cu nonşalanță, dar şi cu inconştiență, că singurele lucruri valoroase sunt doar cele pe care le-ar fi făcut ei.

Ca să îi recunoaşteți mai uşor, vă sugerez ca, la vernisaje, lansări de carte sau la orice alte eveni-mente cultural-artistice însoțite de momente de protocol, să îi urmăriți cu atenție pe cei care nu se mişcă de acolo până nu e băut, de ei, se înțelege, ultimul strop de vin, vodcă, coniac etc. şi nu este consumat ultimul sandviş. Ăsta e comportamentul şi nivelul lor de înțelegere, precum şi comportamentul de flămânzi mes-chini. Ulterior, veți afla, cu uluire sau stupoare, că evenimentul la care ei s-au ghiftuit ca nişte ghiorlani ce sunt, a fost o mizerie, un rahat, o chestie specifică altor vremuri. Sau că reuşita acestuia li se datorează exclusiv. Că toți, în afară de el sau ei, se înțelege, sunt nişte nimeni, nişte incompetenți, în cel mai bun caz. Deci, dragi români, atenție mare la cocalarii şi impostorii tranziției, la *„ziariştii”* agresivi şi inculți, cu trecut de milițian, securist sau de turnător!

Mircea Dinutz

„ÎMPĂRATUL E GOL”, NU ŞTIAȚI?

Umoral, mustind de rea-credință, plin de inexactități şi ranchiune, d-l Gheorghe Andrei Neagu acordă un interviu d-lui C. Carbarău în revista „Sud” (nr.9/septembrie 2009,pag.1 şi 3) în calitate de preşedinte al Asociației cultural-artistice „Duiliu Zamfirescu”, al cenaclului migrator prin mai multe spații sacro-sancte ale municipiului şi redactor-şef al revistei „Oglinda literară”. Rezultatul este un monolog delirant, megalomano-mitoman, arogant şi suficient, mistificator şi denigrator. Modest cum îl ştim, acesta declară cu nonşalanță că revista şi cenaclul Său au adunat„tot ce era valoare spirituală în județ **şi nu numai**” (s.n.) Dumnezeule, cum de n-a observat nimeni asta în afară de Domnia Sa?

Convins că revista „Pro Saeculum” a murit şi că noi n-avem unde şi cum ne apăra, convins că nici d-l Carbarău (de bună credință), nici cititorii revistei „Sud” nu au cum verifica spusele Sale, probând aceeaşi truculență structurală şi aceeaşi eminentă lipsă de caracter, d-l Gheorghe Neagu îşi înalță singur un bust de ipsos (în lipsa unor fonduri mai substanțiale de la Consiliul Județean) debitând enormități, jignind, străduindu-se să anuleze meritele reale ale unei prestigioase echipe redacționale (Valeriu Anghel, Constantin Coroiu, Florentin Popescu, Lucia Dărămuş, Maria Nițu, Horia Dumitrescu, Andrei Milca, Elena Stoiciu) ce a reuşit – în aproape opt ani de existență - să dea viață unei reviste competitive şi cu adevărat respectate, creându-şi un public țintă şi un cerc foarte larg de colaboratori. E adevărat, pentru a aprecia corect aceste lucruri, trebuie să te afli cât mai departe de discursul ulcerat de ură şi neputință intelectuală al sus-numitului redactor-şef.

Cu toate că sunt prea puțin convins de eficiența unui dialog cu acesta, totuşi i-aş adresa câteva întrebări-nedumeriri, fără mari speranțe de a obține un răspuns civilizat şi rațional:

1. De ce crede Domnia Sa că „Saeculum / Pro Saeculum“ ar fi fost „surogat cultural vrâncean”? Crede acesta că distinşii academicieni Constantin Ciopraga, Eugen Simion, Marius Sala, Mihai Cimpoi, D.R. Popescu, Virgil Cândea, Fănuş Neagu ar fi semnat alături de autohtoni lipsiți de valoare? Să vă spun pe cine jigniți gândind astfel?

2. Să nu fi observat d-l Neagu, de pe poziția asumată de super-vizor al culturii vrâncene, că după 1 ianuarie 2008 academicienii, din varii motive, n-au mai colaborat la „Pro Saeculum” şi că numărul autohtonilor a crescut semnificativ? Sau tocmai asta l-a deranjat cel mai tare?

3. N-a băgat de seamă d-l redactor-şef că autohtonii semnatari în revista pe care o coordonez sunt, cu prea puține excepții (Elena Toma, Elena Stoiciu, Ana Maria Cornilă, Teodora Zaharia, Diana Pavel, Florinel Agafiței), ACEIAŞI cu distinşii colaboratori ai „Oglinzii literare”? Şi atunci cum se justifică disprețul față de colaboratorii revistei concitadine?

4. Acelaşi domn Neagu susține cu o nonşalanță,

echivalentă cu atrofierea bunului simț, că primeşte bani de la Consiliul Județean pentru cel mult 2-3 numere, după care urmează o demagogie ieftină… Regret, nu putem să-i plângem pe umăr, pentru simplul fapt că documentele financiare arată altceva: 200 de milioane de lei vechi aprobați pentru **anul** în curs, mai mult decât suficient pentru apariția celor 12 numere editate anual. De ce induceți opinia publică în eroare?

5. Mă rog frumos, cine e vrânceanca D. Cherciu, cadru universitar în S.U.A.? Domnule Neagu, vă informez că se numeşte Lucia Cherciu din Păuleştii Vrancei, actualmente conferențiar universitar în statul New York, formată pentru literatură de domnul profesor Gheorghe Zaharia. Dar Carmen Săpunaru Tămaş? Originară din Odobeşti, absolventă a Liceului „Al.I.Cuza" din Focşani, ce a debutat în „Salonul literar" (1998) cu o prezentare făcută de subsemnatul. În acest moment, după ştiința mea, face parte din corpul profesoral al prestigioasei Universități din Osaka (Japonia). Prima este o talentată poetă, iar cea de-a doua o redutabilă eseistă şi specialistă în mitologia niponă. Pe cine a format şi a crescut d-l Neagu, cât de cât comparabil cu cele două exemple de mai sus?

6. Scrie Domnia sa (stupefiant): „Sub şefia lui Mircea Dinutz, ba chiar şi a lui Florinel Agafiței, revista a reuşit să creeze impresia că are vederi de dreapta". Despre ce revistă e vorba? Am fost – pur formal – redactor-şef al „Oglinzii literare" de la nr.10/ octombrie 2002 până la numărul 15/ martie 2003, perioadă în care nu m-am implicat ***în nici un fel*** în alcătuirea sumarului.

Căsuță în creierul munților

Dar… tot n-am înțeles. Care„vederi de dreapta"? De unde până unde? Când a fost Florinel Agafiței redactor-şef? Dacă vreți să-i provocați un infarct, comunicați-i şi lui această noutate.

7. Ne acuzați că n-am avea «o difuzare națională cât de cât rațională». N-are rost să vă explic cum difuzăm noi revista; oricum aveți urechile astupate pentru tot ceea ce nu vă convine, dar vă asigurăm – spre liniştea D-voastră sufletească – că ajunge unde trebuie şi la cine trebuie: Cluj-Napoca, Timişoara, Iaşi, Bucureşti, Sibiu, Alexandria şi Roşiorii de Vede, Fieni şi Slobozia, Tecuci, Bacău, iar un număr semnificativ de exemplare se vând la Muzeul Literaturii Române din Bucureşti. Aproape toate revistele importante din țară o primesc şi unele chiar o comentează elogios. Ce să ne mai dorim?

8. Şi, de fapt, ce înțelege d-l Neagu prin „revistă ocazională"? Până acum, revista „Saeculum / Pro Saeculum" are 56 de apariții în opt ani de existență, cu peste 5140 de pagini format A4 şi a cunoscut zeci de calificative onorante în „Cultura" (cele mai consistente), „Revista nouă", „Luceafărul", „Viața Românească", „Ateneu", „Argeş", „Convorbiri literare", „Astra"… Avem un dosar voluminos şi-l putem pune la dispoziție celor interesați! Ne e cazul domnului Neagu.

9. Că i-ați publicat pe Vadim Tudor şi Adrian Păunescu, nu avem de ce să ne mirăm. Cu această mişcare inteligență şi abilă ați plinit orientarea decisă a revistei în zona amoralității! Amestecându-i cu Gherea şi Coposu, ați oferit un argument în plus celor care văd în„Oglinda literară" o struțo-cămilă, un produs hibrid, greu definibil. Ce doriți D-voastră e una şi ce iese e altceva. Grav e doar faptul că ați ajuns să confundați dorințele cu realitățile frustrante.

10. Dar cea mai stupefiantă declarație a d-lui Neagu este cea care se referă la numărul de accesări: „Oglinda literară" are câteva mii de accesări lunar (noi n-am avea nimic împotrivă), pe când „România Literară" are un număr derizoriu!… Mai mult decât atât, cei de la prestigioasa revistă bucureşteană sunt acuzați de„golănie" pentru că ar mistifica aceste cifre. Ar rezulta de aici că „Oglinda literară" se află la înălțimi amețitoare față de biata „Românie literară". Domnule Neagu, dacă vă imaginați că acesta poate fi un criteriu de valoare, vă aflați într-o gravă eroare. În primul rând, contează calitatea celor care accesează, contează motivația acestora, care de multe ori nu are de-a face cu valoarea. E ca şi cum am spune că Ioana Băiețica sau Claudia Golea, oricum mai citite / frecventate decât Ioan Groşan, Cristian Teodorescu, Petru Cimpoeşu, le sunt net superioare pe acest argument al „accesării" opurilor jenante pe care le-au produs. Sau că Vasilică, Ionel şi Gheorghe, arătați cu degetul de toată lumea, sunt valori indiscutabile în raport cu membrii Academiei Române, ce au o ținută demnă şi decentă, viețuind modest şi firesc printre noi (nici măcar Televiziunea nu-i prea bagă în seamă).

11. Vă citez cu voluptate: „Am simțit că îmbătrânesc din momentul când am început să intru în ***marele dic-***

ționar ale lui Sasu (v. dezacordul), în, „Istoria literaturii române”, ***ale*** lui Rotaru şi ***ale*** lui Marian Popa (vă admir pentru perseverență), de când numărul diplomelor îmi **umplu** (observați: „numărul (…) îmi umplu”) umilul meu cabinet de lucru… Mă opresc aici, cu totul copleşit şi întreb: **nu** D-voatră sunteți cel care ați reprezentat cu **brio instituția premiilor la kilogram?!** Țin minte că la un festival „Duiliu Zamfirescu” ați distribuit, cu o crasă iresponsabilitate (de ce m-aş mira?), 37 de premii… Era normal ca fericiții colecționari de diplome să vă întoarcă serviciile, problemă de bun simț! **Când ați ştiut D-voastră ce este o valoare?** Când v-a interesat, cu adevărat, structurarea onestă a unei ierarhii de valori? Vă spun eu ce este asta: O MASCARADĂ care vă ajută să vă deghizați într-un nefericit apostol pe altarul culturii! Totul e făcătură, impostură, cu detonarea tuturor punților spre valoarea adevărată, care ne dă dreptul să viețuim cu demnitate în lume. Dicționarul lui Aurel Sasu este, cel puțin, o ciudățenie :peste două treimi din articole sunt preluate din„Dicționarul Scriitorilor Români”, iar celelalte sunt prelucrări sumare (strict informative) ale textelor (sută la sută obiective) trimise de către candidații la nemurire!… Acesta e „marele dicționar”. Ştie d-l Neagu care este cota reală a lui Ion Rotaru în lumea specialiştilor? Îl interesează măcar un moment adevărul? Cât despre Marian Popa… ce să spun? Aşa se văd lucrurile de la câteva mii de kilometri distanță !

12. Îl mai informez pe d-l Neagu că nu mi-am dorit să fiu **şef** cu orice preț, aşa cum insinuează Domnia Sa. Cel mai îndreptățit ar fi fost Valeriu Anghel, dar a refuzat această onoare. Pe de altă parte, nu era de acceptat un redactor-şef din afara județului, aşa că…

Mai scrie ilustrul cărturar şi mentor: „ne-am propus să protestăm *împotriva vulgului de proastă calitate*”. Aferim, coane Neagule! Eu vă propun să protestați pur-

Smochinul de la apartamentul 33

tând în brațe mormanul de diplome a căror valoare reală se reduce la prețul cartoanelor.

Dintr-o nemărginită silă, m-aş opri aici, reprimându-mi impulsul de a discuta modul în care e făcută şi des-făcută revista. Păcat, mare păcat, pentru că aveți aproape de D-voastră 5-6 oameni care vă sunt net superiori intelectual şi moral şi care, zic eu, ar merita o soartă mai bună. Trag nădejde că, în timp, vor băga de seamă un lucru mai mult decât evident: „împăratul e gol !”

P.S. Sunt convins, domnule Neagu, că ați fost şi sunteți nespus de fericit, aflând că „Pro Saeculum” continuă să apară. Vă urez, din toată inima, să aveți această fericire mulți ani de acum înainte!

Florentin Popescu

LIVIU IOAN STOICIU ŞI NOSTALGIA NORMALITĂȚII

Reflectând la câte şi mai câte se întâmplă prin lumea noastră literară mă tot încearcă ideea de a scrie o istorie a literaturii române actuale. Dar nu ca toate celelalte, care s-au mai făcut până acum, ci altfel: una în care scriitorii să fie nişte personaje vii, cu individualitatea şi personalitatea lor inconfundabilă. Adică exact aşa cum i-am cunoscut şi îi urmăresc îndeaproape de vreo patru decenii încoace.

Şi ajungând eu la Liviu Ioan Stoiciu îmi spun că el, alături (sau, dacă vreți, împreună cu) Magda Ursache şi alți câțiva, puțini, ar putea foarte bine să ilustreze un capitol pe care cum altfel l-aş putea intitula dacă nu „Justițiarii, colegii de care avem nevoie în permanență”?

Să fiu limpede: Nu e vorba aici de „beletriştii’’ mai sus numiți, autori care au deja o operă cunoscută şi comentată, care le va supraviețui cu siguranță, ci de publiciştii în cauză, de cei care s-au / se implică cu gândul, opinia şi condeiul în problemele ce frământă lumea creatorilor de literatură şi a artiştilor în, general.

Liviu Ioan Stoiciu a publicat în ultimii vreo zece ani (dacă nu cumva şi mai înainte) zeci de articole şi eseuri (multe dintre ele şi la rubrica pe care o susține şi în re-

vista noastră) în care şi-a spus (şi îşi spune în continuare), tranşant, punctul de vedere în legătură cu anomaliile şi neregulile din instituțiile de cultură, din ministere, din redacțiile unor reviste şi edituri ori din institute, care pe bani publici, au dus şi duc o politică deficitară (ca să nu spun greşită),comițând în acest chip mari nedreptăți creatorilor şi mersului culturii.

Acest poet născut într-un canton C.F.R. (pe care el însuşi l-a făcut celebru prin poezie şi mărturii autobiografice),are, dincolo de vocația literară propriu-zisă (confirmată în timp şi recunoscută în unanimitate de critici şi de cititori) şi o certă chemare de pamfletar. De justițiar. În vremuri în care mai toți cei ce viețuiesc şi activează pe tărâmul culturii ori tac chitic, ori abia dacă schițează, pe ici pe colo, câte un gest de nemulțumire, Liviu Ioan Stoiciu a îmbrăcat hainele avocatului apărător al dreptății, dar şi pe acelea de procuror chemat să facă rechizitoriul celor ce nu-şi urmăresc decât propriile interese, ori se pun în slujba altor interesați, aflați din spatele lor, cărora nici că le pasă de poeți, de actori, de muzicieni ori de pictori. Pe aceeaşi linie, pamfletarul nu se sfieşte să atace birocrația, spiritul de gaşcă al celor ce-şi împart între ei privilegiile şi nu de puține ori banii pe care, de bine de rău, statul îi mai alocă culturii.

Este aceasta o poziție deloc comodă pentru Liviu şi nu e de mirare că şi-a atras duşmănii şi antipatii aproape prin multe instituții ale statului: Ministerul Culturii, Uniunea Scriitorilor, Institutul Cultural Român.

Ba, mai mult, intrând în conflict cu preşedintele Uniunii Scriitorilor pentru că a publicat un articol al lui Paul Goma, neagreat de conducătorul obştii condeierilor, era cât pe-aci să fie dat afară din redacția revistei „Viața Românească'' (unde până la urmă a rămas, dar „retrogradat'' din postul de redactor şef în acela de simplu redactor).

Prin ceea ce scrie ca pamfletar, Liviu este – îndrăznesc să cred – citit mai mult decât ca poet, cei care îi împărtăşesc opiniile şi subscriu la criticile lui fiind, fără îndoială, foarte mulți.

Pentru că într-un loc am cutezat să-l compar pe un prozator talentat din Urziceni cu unii scriitori remarcabili din perioada interbelică am fost suspectat de supralicitare. Mai risc o dată: nu şovăi să-l apropii pe Liviu Ioan Stoiciu de N.D. Cocea şi chiar de Arghezi. Scriitura lui o impune şi e de ajuns să-i citeşti două-trei texte ca să te convingi de asta. Adică de virtuțile,raționamentele şi justețea ideilor lui.

Până prin 2003, când mi-a dăruit unul din volumele lui de versuri, despre care am scris o cronică în revista „Sud'' (recurgând acolo la o manieră împrumutată de la G. Călinescu, adică făcând mai întâi un mic portret al omului şi publicistului „cu program serios de luptă întru slujba şi binele culturii'' şi abia mai apoi transcriind impresiile de lectură), relațiile mele cu poetul erau strict protocolare, aşa cum, de altfel, sunt relațiile lui cu mai toți scriitorii.

La apariția recenziei mele l-am întâlnit absolut întâmplător în fața librăriei de la Muzeul Literaturii Române şi nu mică mi-a fost surprinderea când, într-un entuziasm destul de rar la el, m-a îmbrățişat şi m-a sărutat, mulțumindu-mi, fireşte, pentru cronică. Îi plăcuse. Ce anume? Mi-e greu să spun. Poate maniera de care aminteam,poate sinceritatea părerilor.

Irişi accente într-un vers de Iaşi 36-45

Ulterior aveam să mă întâlnesc de mai multe ori cu Liviu: fie în Bucureşti, cu prilejul jurizării lucrărilor primite la concursul literar al revistei „Sud'' (unde, amănunt pitoresc, din toți cei cinci care alcătuim juriul el e singurul care la un anumit moment nota creațiile cu cifre fracționate: 6,50; 5,60, ba chiar şi 5,33 şi n-am putut să nu-l apostrofez pentru asta,ne încurca la stabilirea mediilor. Şi el s-a conformat majorității…), fie la Focşani (la Salonul literar de la Dragosloveni) sau în alte locuri. Dar nu pot spune că suntem apropiați, că am devenit prieteni, cu toate că – sunt sigur, mi s-a confirmat în diverse discuții – aveam idei comune despre literatură, despre scriitori şi în general despre agitata viață culturală de după 1989.

Tuns scurt şi cu părul complet cărunt la o vârstă la care ar fi putut foarte bine să aibă şi un păr negru ca pana corbului (şi aici aş fi gata să fac o speculație: a încărunțit oare din cauza vârstei, a moştenirii genetice sau / datorită neîncetatei stări de stress pe care i-o provoacă nedreptățile celor din jur?), sobru şi taciturn prin gălăgioasa lume bucureşteană, Liviu Ioan Stoiciu pare mai degrabă descins dintr-o țară îndepărtată ori dintr-un colț de provincie uitat de toți decât din fabulosul ținut al Vrancei – locul care i-a transmis robustețe, curaj, cinste, verticalitate, bunătate, poezie şi, mai presus de toate, o nestrămutată încredere în frumos şi în bine, într-un viitor care va trebui odată şi odată să devină luminos şi pentru cultura românească, pentru cei care o făuresc cu sacrificii şi eforturi pe care doar ei singuri le ştiu…

Vlad Zbârciog

DOUĂ CĂRȚI IMPORTANTE DE LA CLAUDIA PARTOLE*

La nici trei luni de la apariție, romanul Claudiei Partole *Viața unei nopți sau Totentanz* cunoaşte deja câteva recenzii substanțiale, prin care, atât autorul de la revista *Contrafort*, Grigore Chiper, cât şi autoarea de la revista *Literatura şi arta,* Liuba-Drăgostița Bujor, dar şi poetul Dorin Chârchelan care scrie pentru *Viața Basarabiei*, conchid că romanul este un succes evident al autoarei, având „toate ingredientele necesare pentru a deveni mai mult decât o frumoasă carte de vacanță" (G. Chiper); „un roman plin de durere, de adevăr, un roman care naşte gânduri, speranțe..." (L.-D. Bujor).

Trebuie să menționăm de la bun început că scriitoarea Claudia Partole este un nume cunoscut nu numai în spațiul literar basarabean. A debutat la începutul anilor optzeci cu o carte de poezii pentru copii (*Mahalaua veselă,* 1982), după care a editat mai multe volumaşe consacrate micilor cititori (*În aşteptarea mamei,* 1989; *Are mama fată mare*, 1992; *Un mare calendar pentru tine mic şirengar,* 1994 ş.a.), aceasta constituind etapa de început în creația scriitoarei. Au venit apoi cărțile pentru maturi: *Păsări suntem când ne naştem* (poeme); *Psalmii Mariei Magdalena* (poeme); *O clipă...* (eseuri); *Cea mai aşteptată întâlnire* (proză); *Eu sunt* (versuri); *Unde eşti, Iren?* (piese); *Salba cu mărgele care plâng; Dumnezeu vine la mare; Domnița-Păstorița* (Premiul Mare al Salonului Internațional de Carte, Chişinău, 2006). Este apreciată cu Diploma Internațională de Onoare „Andersen" (2007), deținătoarea Premiului Consiliului Uniunii Scriitorilor din Moldova (2006), mai multe premii ale Saloanelor Internaționale de Carte pentru copii de la Chişinău şi Iaşi...

În 2009 Claudia Partole editează două volume* care o reprezintă, confirmând faptul că este la ora actuală un autor de frunte din spațiul literar românesc. Este vorba de volumul *Îmblânzirea câinilor; Jurnalul unei experiențe onirice* şi *Viața unei nopți sau Totentanz*. Primul volum este, cum afirmă şi autoarea, *jurnalul unei experiențe onirice,* „cartea pe care aş putea s-o scriu până în ultima clipă...", ceea ce suntem convinşi că scriitoarea o va face. Şi nu numai din drag de a călători *la capătul nopții*, dar mai ales pentru că aceste călătorii, la început devastatoare, iar mai apoi devenind o necesitare vindecătoare, i-au prilejuit nenumărate momente de pelerinaj dincolo, în transcendență, acolo unde dobândi, până la urmă, siguranță, încredere şi forțe pentru mai departe, ele, călătoriile, fiind, totodată „un act de protest acestei lumi", „refugiul indispensabil dintr-o existență sordidă şi monotonă".

Autoarea a avut cutezanța şi răbdarea să noteze totul ce i s-a întâmplat acolo, *dincolo de zi* şi de lumea *arătată* tuturor. A căutat să studieze totul ce i s-a proiectat pe ecranul subconştientului, convinsă şi conştientă că *dincolo, în altă lume,* este un spațiu aproape sau poate chiar deloc explorat, ceva mult superior gândirii şi cugetului nostru pământesc. Este vorba, poate, *de memorie*, de memoria colectivă a neamului, stratificată în firidele inconştientului şi care nu poare răzbate la suprafață decât în vis, în stările de coborâre în transcendență, acolo unde ființa umană se uneşte, se contopeşte cu trecutul, cu strămunii, cu ceea ce poate ai trăit sau poate că vei trăi de acum înainte... O relație care s-a țesut pe parcurs de ani şi pe care autoarea a încurajat-o şi a cultivat-o cu insistență, chiar şi cu pericolul de a cădea în captivitatea ei. Fiindcă se ştie că, aflându-se în vis, adică în transcendență, individul suportă foarte greu intensitatea senzațiilor şi afectelor pe care le trăieşte... A învățat această stare (uneori periculoasă), simțind cum o câştigă treptat, cum o captivează şi o depărtează de real, redobândind, totodată, o „nouă naştere", adică o nouă înțelegere, o nouă stare a cugetului şi psihicului care i-a ajutat să minimalizeze sau chiar să înfrunte spaima... Ziceam de memorie... Spunea cineva că memoria este unica şansă care ne rămâne atunci când spiritul nostru este supus devastării. Acolo, în presupusa beznă a lumii de dincolo, doar memoria ne poate transporta în tărâmul destinat fiecăruia, doar ea, memoria, păstrează nealterat spațiul libertății interioare, mai ales în procesul de trasmutație...

Scriitoarea Claudia Partole a trăit un *ceva* care depăşeşte *existența* acestui „univers îngust şi încorsetat". Cunoscând o asemenea experiență, a ajuns să vadă şi să cerceteze realitatea din diverse unghiuri de vedere şi sub mai multe aspecte, dar mai ales să-şi exploreze propria ființă. Această carte este, aflăm din mărturiile autoarei, experiența trăită timp de treizeci de ani, când i-a apărut în vis omul care avea s-o însoțească în acest periplu în momentele cele mai dificile. *Omul din vis* – astfel avea să-l numească, deşi l-a întâlnit în realitate şi a fost să converseze, să dialogheze, să discute pe viu de nenumărate ori... Această carte mai este şi un act de compensare a momentelor dramatice, dar şi o încercare de a contura detaliile, liniile esențiale ale unei vieți ulterioare. Se zice că atâta vreme cât visăm, ne asigurăm o altă viață în spațiul imaginației... Claudia Partole continuă să viseze în această neobişnuită, ne-

* *Caludia Portale, Îmblânzirea câinilor. Jurnalul unei experiențe onirice* Iaşi, *Ed. Princeps*, 2009 şi *Viața unei nopți sau Totentanz*, Chişinău, *Ed*. *Pontos*, 2009.

ordinară, subtilă şi originală carte, pusă la dispoziția cititorilor de sensibilul cuplu de editori de la Iaşi Filomena şi Daniel Corbu. Este o carte care merită atenția cititorilor...

Cea de a doua carte a Claudiei Partole – romanul *Viața unei nopți sau Totentanz* – este, în primul rând, un roman-eveniment. În al doilea rând, un roman original, elaborat în cunoştință de cauză, autoarea studiind minuțios evenimentele despre care scrie, utilizând procedeul introspecției şi retrospecției, monologul interior, dar şi recurgând la incursiuni în biografiile protagoniştelor, la citate şi judecăți de valoare extrase din jurnalele intime ale eroinelor sale. Este un roman modern, de un realism expresiv, un roman care o situează pe autoare printre prozatorii de frunte din ultima vreme. Narațiunea cuprinde relatarea unei nopți de veghe în care una dintre eroine moare – este vorba de bătrâna Emili de care avea grijă fosta actriță a unui teatru din Chişinău, acum menajeră, ajunsă în Italia în căutarea unei bucăți de pâine. O noapte de veghe, o noapte de retrospecții în care naratoarea rememorează scene, momente, întâmplări din scurta-i dar zbuciumata viață, din viața unor ființe dragi, destinul cărora i-a marcat existența. Scriitoarea are un parcurs destul de complex: Facultatea de ziaristică a Universității din Chişinău, activitatea de redactor la Teleradio Moldova, redactor la mai multe ediții periodice, redactor-şef al revistei de Muzică a întreprins, pe parcursul anilor, mai multe călătorii de documentare în aproape toate țările din Europa, în SUA, Canada, China, Israel... Conştientă de harul dăruit de Providență, a perseverat cu inteligență, s-a aplecat cu tenacitate asupra valorilor literare europene şi latinoamericane, confruntându-şi spiritul cu lecturi din operele unor autori de mare calibru...

Experiența de viață, confruntările cu realitatea dură în care i-a fost dat să se afle au contribuit, fireşte, la o mai subtilă înțelegere a fenomenului *migrație,* a particularităților individuale de viață ale protagoniştelor. A trăit o vreme printre aceste femei care, puse în situația de a-şi părăsi baştina din cauza stării de sărăcie în care a adus Basarabia regimul comunist, a luat calea pribegiei pentru a dobândi resurse materiale şi a-şi susține familiile. Acumulând materialul şi experiența necesară, scriitoarea condensează, cum menționăm ceva mai devreme, în spațiul unei nopți toate întâmplările, dialogurile de suflet, amintirile, bucuriile, decepțiile eroinelor sale (dar şi cele personale), totul ce i-a lăsat amprente dureroase, stratificate în firidele sufletului. Este filmul unei vieți, condensat într-un exercițiu retrospectiv, mă refer mai ales la eroina centrală din numele căreia se derulează narațiunea, o actriță care, asemenea altor femei din Basarabia, ajunsă la capătul deznădejdii, a părăsit baştina în căutarea unei vieți mai bune. Un roman zguduitor, un soliloc, destine angajate într-un dans al morții, fără a sesiza pericolul unei iluzii devastatoare care o urmăreşte pe eroină din oglinda propriei lacrimi. Este imaginea destinului neamului nostru, reflectat în destinul protagonistei şi a prietenelor sale Ani, Emili, Nelly... Eroinele Claudiei Partole sunt nişte femei obişnuite. Emili, de exemplu, la care era menajeră, o bătrână sensibilă şi înțeleaptă, moare subit şi naratoarea este nevoită să-şi caute alt loc de muncă; Ani, o femeie frumoasă, este părăsită de soț şi ea nu găseşte o altă ieşire din situație decât să-şi pună capăt zilelor. Moartea lui Ani o face să ia hotărârea de a pleca în Italia. Aici o întâlneşte pe Nelly, care o adăposteşte, o ajută financiar, îi găseşte un loc de muncă. Nelly e fost lucrător medical, dar din cauza situației precare, pleacă peste hotare în căutarea unui rost. Aici profesează cea mai veche îndeletnicire – prostituția.

Acasă, în Moldova, are o fiică, pe care o susține material. Aceasta, aflând cum îşi câştigă mama ei existența, se dezice de ea. Nelly moare în împrejurări misterioase...

Aceste femei însă nu se revoltă, nu au resentimente, privesc lumea cu sentimentul omului împăcat cu destinul. Ele trăiesc o realitate crudă care se împotriveşte cu înverşunare stării de bine şi umanitate, impunând fiecăreia alte roluri decât cele jucate de artista-menajeră pe scena teatrului din Chişinău. Aici se joacă alte piese, este un alt fel de teatru, un teatru al lumii, al destinului, al relației dintre Bine şi Rău, dintre Adevăr şi Minciună, dintre Umanitate şi Neomenie....

Autoarea, prin bonomia şi sinceritatea, curățenia sufletească, încearcă să atenueze, să diminueze duritatea vieții, a relațiilor umane, recurge la pagini de jurnal (ale sale, dar şi ale protagoniştelor), aceste adevăruri pe care nu le poți striga în public (cum face o altă eroină – Țâcnita – un fel de bufon, prin gura căruia este rostit

Omagiul lui Antonioni

adevărul crud. Acolo, lângă lacul *paşilor pierduți,* unde se adună migranții, Țâcnita strigă în gura mare lucruri adevărate şi dureroase. Lumea râde, se amuză de tot ce spune femeia (...) vorbe inedite, care nu aparțin unui scenariu. *Şi de fiecare dată avea în repertoriul ei de soliloc fraze care mă cutremurau: „Dacă nu ne întoarcem de unde am venit, vom ajunge nişte prăpădiți! Nişte oameni ai nimănui...”*). Aceste adevăruri nu le poți striga în public, dar ele sunt înspăimântător de dureroase, mai ales că omul nu-şi poate supune destinul. Dar nici să-i determine direcția, să-i atenueze loviturile nu poate. Prietenele naratoarei îşi află fiecare moartea în împrejurări misterioase, relațiile lor, deprimante în cea mai mare parte, nu pot fi cunoscute, detectate, deoarece sunt dirijate de o forță prestabilită: fiecăruia i se dă atât cât merită şi atât cât poate duce. Iar atunci când te ridici împotriva ordinii stabilite de Divinitate, nu eşti nicidecum în stare să înfrunți forța răului... Claudia Partole, ca nici un alt scriitor din spațiul prutonistrean, a surprins procesul de demnitizare a ființei umane, de prăbuşire morale a omului, de profanare a valorilor, de eclipsare a spiritului şi luciditații umane, de evadare din spațiul conştiinței şi a suferinței pentru aproapele.

Vorbeam la începutul acestei cronici, referindu-mă la volumul *Îmblânzirea câinilor*, despre memoria colectivă a neamului... Susțineam că memoria este singura şansă pe care o avem pentru a lăsa lumina să pătrundă acolo unde s-ar părea că bezna nu va putea fi topită niciodată. Memoria ne face să acceptăm trecutul, dar, totodată, ne îndeamnă să căutăm drumul luminii, drumul spre înțelegerea în primul rând a ființei noastre. Memoria suferinței fizice, dar mai ales a suferinței morale, nu reuşeşte întotdeauna să acopere spațiul intim al sufletelor celor patru protagoniste ale romanului. De aceea, meditațiile autoarei, combinate cu cele ale protagonistelor, extrase din jurnalele lor, completează spectrul de trăiri, de speranțe şi deziluzii conturând o imagine generalizată. Autoarea ştie a privi în inima şi-n miezul lucrurilor, împărțind amintirile, meditațiile în zone de lumină şi umbră. Portretele protagonistelor sunt pe cât de modeste, pe atât de expresive, autoarea utilizând fraze simple, scriitura respiră printr-o succesiune de amintiri, meditații şi stări concrete. Lectura romanului este participativă, sau cum susține scriitorul Vladimir Beşleagă în textul de pe coperta a patra: „o carte care „te prinde” imediat. Odată ce ai pornit s-o citeşti, o duci până o dai gata. Chiar dacă la sfârşit de alegi cu un gust de cenuşă pe limbă”. Există în această carte o stare dominantă, un freamăt de forță şi culoare, de poezie dar şi de tristețe, de durere şi umilință, aşezate în cuvinte şi imagini îmbogățite printr-o aplecare frecventă a autoarei asupra destinului uman, asupra cunoaşterii în detaliu a vieții, a unor experiențe literare care îi alimentează în permanență spiritual. Autoarea ne face, aşadar, părtaşi la povestea unei lumi cuprinsă de disperare, aşa cum este astăzi întregul neam românesc din Basarabia. Dar, totodată, această cutremurătoare mărturie ne trezeşte şi un puternic sentiment al credinței în bine, în adevăr, în echitate socială.

Aşadar, Claudia Partole semnează un roman care, deşi tragic prin trăirile protagonistelor, ne îndeamnă să sperăm, să luptăm pentru a da sens vieții noastre. Autoarea ne dă o lecție de luciditate şi rezistență, mai ales în planul luptei cu neputința, cu disperarea, cu degradarea sufletească a individului, cu frica zilei de mâine. Eroinele sale sunt purtătoare ale unor adevăruri dureroase. Dar, deşi sunt personale, aceste adevăruri exprimă un sentiment comun, trăit de toți înstrăinații – lupta omului cu propriile limite pentru a rezista şi a izbândi.

Prin acest roman Claudia Partole, o spunem cu toată certitudinea, îşi dobândeşte un loc de cinste în literatura română contemporană.

Ioan Adam

ÎNTRE CRONICĂ ŞI PARABOLĂ

Neliniştitor, tenebros, cu o alură de carte neagră a secolului XX, este noul roman*, ***Cât ar cântări un înger,*** al lui Eugen Uricaru. Scris în două registre, al ***cronicii***, deci al referențialității la anumite momente istorice selectate cu intenții demonstrative, şi al ***parabolei*** care are şi conotații evanghelice, el continuă ciclul epic inițiat în 2006 prin ***Supunerea***, aducând personajele mai aproape de timpul real al consemnării destinelor, dar ținându-le totuşi departe de un prezent față de care prozatorul păstrează o rezervă prudentă. Cine i-a citit romanele şi povestirile – nu puține! – publicate din 1974 încoace, ştie că Eugen Uricaru se simte mai confortabil în Ieri decât în Azi. Şi asta pentru că, ne lămureşte acum unul dintre personajele sale, Todor Grancea, „trecutul e plin de surprize. [...] Spre deosebire de viitor, trecutul este interpretabil.” Este exact ceea ce-i convine prozatorului: disecarea, interpretarea, haloul ficționar, transferul în imaginar al datului istoric, pentru a-i revela dimensiunile ontologice. ***Rug şi flacără, Aşteptându-i pe învingători, Memoria, 1784 – Vreme în schimbare*** au fost false romane istorice, dar adevărate povestiri fi-

* Eugen Uricaru, *Cât ar cântări un înger*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2008.

lozofice, alegorii cu minimă înscenare epică pe tema condiției umane. Miza lor e ***memoria***, ***cunoaşterea*** nu recunoaşterea, ***iluminarea*** rezervată doar celor Aleşi. Niciodată personajele lor nu sunt ceea ce par sau măcar ceea ce vor să pară. „Aleşii" au o parte de divinitate, de mister, de ***preştiință*** care-i desparte de zeii vulgari (*Die Götter*, zice un personaj din ultimul roman), momentan atotputernici. Cei care sunt sunt cei care ***ştiu***. Ei pot afirma cu orgoliu nereprimat nici în momentele vitrege: „Nu vreau să par nimic. Eu sunt ceea ce sunt." E replica lui Basarab Zapa, protagonistul din ***Cât ar cântări un înger,*** şi ea are un ecou ce vine de pe buzele enigmaticei Petra, cu trimitere directă la fiul său – ***Cezar***: „El este ceea ce este."

Pe acest fundal biblic asupra căruia voi reveni mai târziu, Eugen Uricaru construieşte o parabolă în decor modern. E povestea lumii totalitare în necurmat război cu Memoria, lume la fel de abjectă, de constrângătoare, indiferent că adoptă ca regim cromatic distinctiv ***negrul*** sau ***roşul***. Eugen Uricaru are ceva din tehnica panoramatică a expresioniştilor, pictează pe spații mari. Basarab Zapa e un Candide care cutreieră Terra din Bucovina natală până în Viena imperială, unde obține o diplomă de inginer de drumuri şi poduri, apoi e purtat de război până în străfundurile Asiei şi în Tibet; e convocat ulterior de misterioasa fundație hitleristă „Ahnenerbe" pentru o nouă expediție în Gyatzo, „lumea fricii fără motiv, a puterii fără glorie, şi a credinței fără un Dumnezeu", şi dispare în stilul eliadesc al lui Zerlendi din ***Secretul doctorului Honigberger*** în clipa în care intuieşte substratul malefic al proiectatei expediții; în 1944 fuge iar din Cernăuți când ruşii cuceresc oraşul, se metamorfozează provizoriu în fotograf (o meserie şi condiție existențială de care Eugen Uricaru se arăta interesat şi în ***Memoria***), în fine în cerşetorul decrepit, dar iluminat din orăşelul bănățean Peta...

Chiar dacă îi reuşesc performanțe picturale (descrierea Tibetului – în cheie imaginară – e memorabilă), romancierul nu e tentat de frescă, nu abordează aventura mediilor, ci pe aceea a conştiinței. Secolul XX, mai exact spus intervalul 1914-1964, e în ochii lui un veac bolnav în care, dacă n-a murit, ca la Sartre, bunul Dumnezeu pare neputincios în fața diavolului care i-a „totul sub control" şi-şi întinde „marele năvod". Aici lumina nu urmează întunericului (*post tenebras lux* scria Apostolul Pavel), ci se amestecă cu el, până când elementele acestei dualități devin corelative inseparabile. Ce şanse mai are ***călăuza***, cel care ***ştie***, într-o lume coruptă, concentrațională, în care şi cei răi, şi cei buni au nevoie de întuneric ca de aer? Aparent nici una. Dar aceasta există. Nu e moartea, nu e dizolvarea în întuneric, pe care Basarab Zapa, „omul invizibil", o practică şi la Berlin, şi la Acățari, adică în două puncte din geografia modernă a infernului propusă de prozator, ci refugiul în ***memorie***. Amintirea, memoria, e darul, harul, iar în lumea totalitară e stigmatul celor aleşi. Dacă în ***Supunerea*** locul rău în care războiul cu trecutul era purtat cu o ferocitate diabolică se numea Rusia stalinistă a gulagurilor, în ***Cât ar cântări un înger*** „strânsoarea de oțel a fricii" cuprinde în demonia ei distructivă România postbelică. Imperiul fricii se întinde ca o igrasie intratabilă, schimbând peisajul şi oamenii: „Peta – notează romancierul – nu era singurul loc din pământ unde creştea Rusia. Mai văzuse şi la Timişoara dar mai cu seamă în Bucureşti. Nu doar în pâlcurile de mesteceni amestecați cu brazi de pe străzile cu nume de capitală ori din zona protocolului de lângă Herăstrău ci în birouri, pe culoarele îmbrăcate în lemn... o vreme s-a auzit rostirea palatalizată a românilor care studiaseră la Moscova ori la Pskov sau Odessa dar mai ales a celor care le erau subordonați. Chiar dacă nu venea din adânc, Rusia asta s-a răspândit ca apa într-un perete. Chiar aşa şi era, o igrasie."

Răul e demoniac, inventiv, cu multiple strategii de anihilare a identității celor prinşi în năvod. Ținta lui e conservarea puterii prin cultivarea complexului cetății asediate. „Ilegalistul" Pantelei Marcencu le-o precizează fără înconjur subordonaților din „Instituție": „Misiunea voastră este să transformați împrejurimile în împrejmuiri iar împrejurările în necesități obiective." Ceea ce-i reuşeşte excelent acum prozatorului este anatomia eului demoniac. A eului, nu a sufletului, pentru că Todor Grancea, Neculai Crăciun sunt „morți vii", inteligențe perfide şi reci al căror scop este eternizarea răului. Operație care nu poate reuşi decât prin spălarea creierului, prin dispariția „termenului de comparație" şi eliminarea radicală a amintirilor. Trimis în Peta să „curețe" trecutul viitorului „cârmaci", torționarul Neculai Crăciun îi spune victimei care încercase să se transforme într-o umbră fără chip: „Iar tu şi toți ai tăi, voi ştiți pentru că lumea aia pe care vrem să o schimbăm era a voastră. Voi ați făcut-o. Noi o îngropăm. Şi trebuie să o îngropăm bine, cu totul, să nu-i rămână afară nici măcar un deget. Trebuie îngropată şi uitată. Ştearsă. Nici în vis să nu mai poată fi amintită, nici în poveşti, nici în scrisori, în jurnale sau alte prostii de felul acesta."

Războiul dintre ***memorie*** şi ***neant*** se poartă însă în noul roman al lui Eugen Uricaru nu doar la nivelul declarațiilor explicite, ci şi la acela al simbolurilor implicite. Onomastica e funcțională şi spune multe. Ca receptacol al memoriei, firava Petra (nume ce provine din latinescul *Petra*=piatră) e un simbol al libertății, al cunoaşterii, al stabilității neamului căruia nu i se poate extirpa memoria. Basarab (din cumanul *baş-haraba*, conducătorul de căruță, călăuzitorul, aşadar) e, într-un plan secund al acțiunii, îngerul păzitor al lui Cezar şi păstrătorul simbolic al amintirilor. Fotografiile lui sunt identificări ale trecutului, semne imperisabile ale unei psihologii colective a cărei căldură interioară este imposibil de nimicit. „Trecutul e plin de lumină", iar păstrarea lui, fie şi prin fotografii, e o cale spre Dumnezeu. Spre finalul romanului, portretele celor trei, aşezate de Petra Maier pe o servantă, sunt icoane laice ale unei *sagrada familia* în decor românesc totalitar.

Finalul romanului e trist şi parcă fără speranță. Basarab, călăuza, şi Cezar-salvatorul, Mesia adolescentin, cel născut, iar nu făcut, mor, iar Neculai Crăciun, geniul rău al ***Instituției*** de tristă amintire, pare nemuritor. Dar taina, sufletul, memoria dăinuiesc, căci cine acceptă moartea, crede în Înviere.

Ionel Popa

HUMUSUL LITERATURII

Folosind o formulă des uzitată, criticul Mircea Dinutz ne oferă o carte* necesară şi utilă despre opera scriitorului Ioan Dumitru Denciu. Cele 269 de pagini sunt orînduite în: “Studiu introductiv”, “Antologie de texte” (proză, poezie, eseu, traduceri, cronici, jurnal, interviuri), o minicrestomaţie critică, “Bibliografie”, “Tablou cronologic”, iconografie.

Studiul introductiv, foarte condensat, prin caracterul monografic, reuşeşte să pună în evidenţă varietatea, unitatea şi originalitatea unei “opere rezistente”.

Ioan Dumitru Denciu debutează în 1983 cu romanul istoric “Luminile zeiţei Bendis” căruia, la doi ani, îi urmează tot o evocare istorică, “Identităţile lui Litovoi”. Un al treilea roman de acelaşi gen, “Calul Dicomes şi tovarăşul său Socrate” ,cu un dosar de avataruri editoriale, a rămas încă nepublicat.

Analizând cele două cărţi, autorul studiului introductiv subliniază strategiile narative, elementele moderne ale structurii compoziţionale şi substratul ideatic, deci tocmai acele componente care asigură împlinirea artistică a textelor respective. Concluzia: cele două romane istorice sunt “proză de idei” axată pe două probleme: o meditaţie asupra istoriei şi “sensurile fundamentale ale dăinuirii noastre”. În cele două evocări istorice scriitorul realizează un amestec inefabil de mit şi o bănuită realitate istorică. Spun o presupusă realitate istorică deoarece cele două epoci în care sunt plasate întâmplările şi personajele sunt sărac documentate. Romancierul proiectează o viziune-evocare eminesciano-sadoveniană asupra celor două *începuturi* de existenţă istorică ale lumii carpato-danubiano-pontică, folosind cu dibăcie toate ingredientele specifice şi necesare unui roman istoric. Realizarea epică şi poetico-evocatoare este cu atât mai de apreciat cu cât epoca respectivă e învăluită de tăcerea documentului. Sub pana inspirată a scriitorului evenimentele şi personajele ”istorice” *trec* în parabolă.

Cu toate paginile excelente, romanul de actualitate “Din adâncurile irespirabilului” se situează sub valoarea celor anterioare. În continuare criticul aduce sub lupa analizei trei proze scurte. Dintre acestea “Povestea lui Etana”, cea mai realizată, este tot o evocare istorică încărcată de mit. Ioan D. Denciu are vocaţie de romancier. Şi cele trei proze sunt nuclee romaneşti.

Cu toate că poezia a fost “dragostea dintîi”, Ioan D. Denciu a debutat ca poet târziu, în 2003 cu vol. “A îmblânzi destinul”. Alte volume de poezii: “Chemări şi atrape”, ”Poemes pour privoiser le destin. Poemi per domare il destino”, Focşani, 2009. Tema fundamentală a poeziei lui Ioan D. Denciu este *rana* cuvântului care nu-şi regăseşte miezul divin, rană provocată de asaltul contingentului. Într-o viziune şi stil personale poetul abordează în fond o temă universală: confruntarea dramatică dintre trăirea ideatico-afectivă şi realitatea prozaică şi limitată. Multe din versuri au tonalităţi de psalm.

Într-o operă atât de unitară în varietatea ei e dificilă şi chiar inoperantă o ierarhizare a componentelor. Şi totuşi cronicarul optează pertru romanul istoric şi eseurile din cele două volume “Rătăciri esenţiale” (2002, 2006).

Partea de antologie cuprinde texte reprezentative. Mica crestomaţie critică cuprinde texte care confirmă aserţiunile din studiul monografic. Cartea despre scriitorul Ioan D. Denciu gândită şi alcătuită de criticul Mircea Dinutz se încheie cu un “Tablou cronologic” – o mică biografie. Iconografia punctează, alături de tabloul cronologic, momente ale devenirii omului şi scriitorului Ioan D. Denciu.

În provincie vieţuiesc şi creează scriitori a căror operă în multe cazuri trece cu succes apecierea-prag “operă…, dar modestă”. Operele lor formează **humusul literaturii**. Cartea lui Mircea Dinutz despre scriitorul focşănean, Ioan D. Denciu semnalează tocmai această realitate ignorată.

Cartea recenzată este un dar pentru aniversarea scriitorului Ioan D. Denciu.

La mulţi ani D-le Denciu!

Mediaş, august, 2009

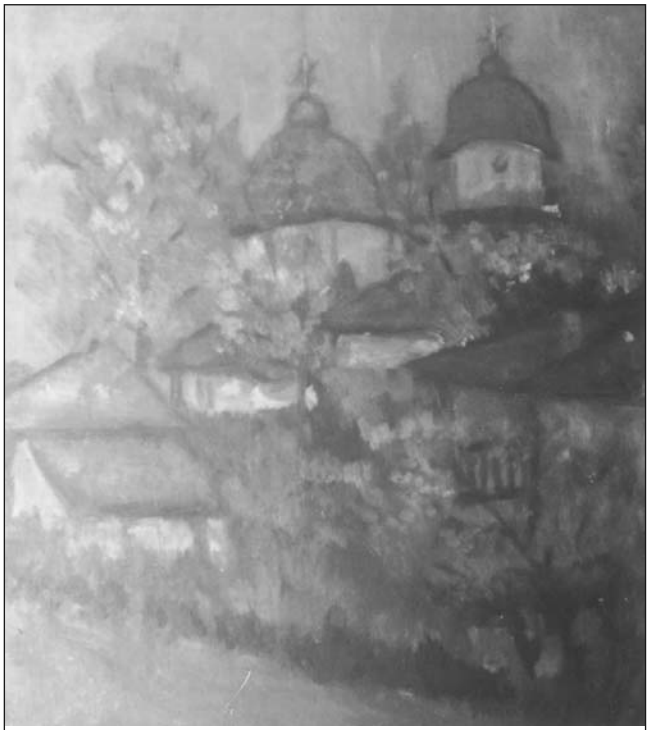

Biserica Nicorița

* Mircea Dinutz, *Ioan Dumitru Denciu. Micromonografie,* Focşani, Ed. Terra, 2009.

Cornel Galben

VOCAȚIA CĂLĂTORIEI

Chiar dacă s-a pensionat de ani buni, jurnalistul **Gheorghe Baltă** nu şi-a trădat profesia, slujind în continuare cuvântul, cu mențiunea că acum nu o mai face prin intermediul presei scrise, ci direct în pagini de carte.

A debutat editorial în 2001, când, după aproape o jumătate de secol de gazetărie, s-a gândit să ofere contemporanilor câteva *Mărturii peste timp* (Editura Geea, Bacău), urmate la scurte intervale de alte două cărți de publicistică şi de volumul de povestiri autobiografice *Bubu* (Editura Corgal Press, Bacău, 2009).

Grație preocupărilor sale, paşii l-au purtat prin mai toate zonele țării, întărindu-i convingerea că vocația pentru jurnalism, cultivată cu migală de-a lungul deceniilor, i-a inoculat treptat încă o aptitudine aparte, cea a călătoriei,probată, la rândul ei, atât în coloanele ziarelor şi revistelor la care a colaborat, cât şi în paginile volumului *Glas de clopot*, tipărit deja, sub egida Editurii Plumb, în două ediții (Bacău, 2001 şi 2004).

O vocație care nu i-a lăsat însă indiferenți nici pe membrii familiei, părtaşi adesea la peregrinările sale, fie că a fost vorba de cele din țară, fie de mai rarele evadări peste hotare, restricționate de regimul opresiv în anii dominației comuniste.

Scrise la acea dată, notele de călătorie au consemnat nu doar momente memorabile, ci şi impresiile şi sentimentele unui călător avizat, care a pornit la drum cu un bagaj informațional deja conturat şi, la fața locului, a beneficiat, în plus, de ghizi competenți ori de însoțitori speciali, delegați de oficialitățile unora dintre aşezările vizitate.

Reunite acum în pagini de carte, consemnările îşi mențin de cele mai multe ori prospețimea, deşi sunt concurate de notele recente ale fiicei sale, conf.univ.dr. **Elena Bonta**, autoare de carte didactică şi călătoare erudită, care, în calitatea sa de universitar sau de turistă îndrăgostită de frumusețile lumii, a avut şansa unor călătorii spectaculoase prin Europa, adăugând sumarului câteva file consistente, capabile să sporească şi mai mult interesul cititorilor.

Anonimi prin Europa (Editura Corgal Press, Bacău, 2009)*,* volumul pe care vi-l propunem spre lectură, reuneşte, aşadar, două condeie distincte, despărțite de vârstă şi de preocupări, de universurile culturale de formare şi de gradul de percepere a realității imediate, dar cu aceeaşi sete de cunoaştere şi cu o nestăvilită bucurie de a împărtăşi, nu doar celor apropiați, cât mai multe detalii despre posibilele itinerare, incitându-ne să o pornim pe urmele lor la drum.

Începută în cursa Bucureşti-Casablanca, aventura celor doi pe meridianele continentului se încheie printr-o croazieră pe Marea Neagră, familiarizându-ne, astfel, cu toate mijloacele de transport aflate la îndemâna călătorului modern: avionul, trenul, vaporul, feribotul, autoturismul, autocarul, bicicleta.

Văzute de sus, de la nivelul solului ori de pe apă, obiectivele turistice capătă imediat patina timpului, încărcătura dată de vicisitudinile istoriei ori grandoarea cu care sunt percepute, gradul de entuziasm din ochii şi mintea privitorului crescând cu fiecare clipă: “o grădină rară, fără pereche”, “o privelişte de basm”, “o mare de curcubee”, “o adevărată grădină a raiului”, “un tărâm de poveste”, “un oraş pe care nu-l poți uita”, “un vis frumos”, “ceva ireal”, “de-a dreptul magnific”, “îți taie, pur şi simplu, respirația” etc.

Şi asta, desigur, raportând totul la ce se întâmplă pe la noi, dar neînsemnând neapărat că pe alte meleaguri câinii umblă numai cu colacii în coadă şi că metehnele esticilor, ca să nu-i numesc direct pe români, nu se regăsesc şi pe la casele selecte, unde civilizația nu a pătruns de ieri, de azi. Imaginea drogaților din Amsterdamul invadat de biciclete e şocantă, ca şi mizeriile care se scurg pe Tamisa, dar o decepție a fost, totodată, Namurul, capitala Valoniei din Belgia Saxofonă ori, mai aproape de noi, serviciul oferit de operatorul de turism bulgar la Ruse, care i-a lăsat flămânzi şi le-a trimis un ghid ce nu ştia decât bulgara.

Dincolo de aceste sincope inerente la întâlnirea cu națiuni şi civilizații eterogene, itinerariul descris ne poartă prin spații privilegiate, doldora de monumente, galerii şi spații muzeale, de grădini populate de castele medievale şi de parcuri de distracții, în care doar o imaginație bogată te poate ajuta să descâlceşti țele unor întâmplări smulse din negura timpului, cu împărați şi regi, cardinali şi oameni de cultură, savanți şi oameni simpli, dictatori şi războinici stând unii lângă alții şi aşteptând judecata mulțimii pornite la asalt cu aparate sofisticate de fotografiat şi filmat.

Ca să priviți Berlinul de sus, ar trebui să vă urcați cu ei în Turnul Televiziunii, aşa cum, dacă doriți să vă apropiați mai mult de divinitate s-ar impune să-i însoțiți la Domul din Köln ori la Abația din Melk, dar şi la Minimundus-ul din Klagenfurt, unde veți avea surpriza să găsiți reprodusă, în toată splendoarea, Mănăstirea Curtea de Argeş.

Iar raportarea la spațiul natal nu e singulară, autorii neputând face abstracție de realitatea românească, indiferent că e vorba de reflecții amare, ca în cazul celor prilejuite de vizita la Castelul Cecilienof, unde s-a încheiat Conferința de Pace de la Postdam, care ne-a aruncat în brațele puterii sovietice, ori de altele, reconfortante, cum ar fi asocierea stațiunii balneoclimaterice Bad Elster cu stațiunea Lacu Roşu ori cea de la Bad Mellinghen cu Slănic Moldova.

“Cu gândul doar la Stockholm”, precum peregrinii noştri, am vrea, la rându-ne, să vizităm Florența de pe Elba, Veneția Nordului, Bordeaux, Luxemburg, Uppsala, Londra şi, de fapt, toate celelalte centre prin care ei ne-au purtat, exclamând autoironic, dar satisfăcuți, aidoma celui ce a adus ploaia la Chemnitz, “Bravo, neicuşorule, te-ai ajuns!”

Monica Grosu

UN STUDIU AVIZAT ASUPRA LITERATURII ROMÂNE PENTRU COPII

O exegeză minuțioasă şi bine fundamentată pe o asiduă muncă documentară ne oferă prof. dr. Olga Morar în lucrarea *Literatura română pentru copii până la 1940* (Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2009), ce strânge între copertele ei frumos şi viu colorate, informații şi chiar descoperiri de maximă importanță pentru literatura genului şi nu numai. Deşi aparent, subiectul ar putea părea unora minor, totuşi, în realitate, este unul foarte complex şi abordarea autoarei este pe măsură.

Având în vedere densitatea informației şi varietatea tematică a materialului de studiu, Olga Morar are în vedere o paletă largă de dezbatere, paletă ce include în raza sa de interes nu doar aspecte teoretice, ci şi practice, anume modurile de manifestare concretă ale acestui gen literar. După o introducere cât se poate de lămuritoare în istoria genului, cu referiri precise la modul de receptare al literaturii pentru copii, la modelele celebre recunoscute unanim şi consacrate drept repere fundamentale într-o analiză comparativă, după un amplu periplu în literatura străină pentru copii, autoarea ne introduce în universul literar al frumoaselor poveşti scrise de marii clasici români: Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ioan Slavici şi I. L. Caragiale. Incursiunea în opera scriitorilor clasici amintiți nu vizează doar aspecte generale, ci autoarea realizează şi posibilele filiații cu modelele literaturii de gen sau alteori întreprinde o analiză literară focalizată pe textul propriu-zis. Este cazul *Poveştii lui Harap-Alb*, de Ion Creangă, basm în structura căruia autoarea identifică reiterarea unui model grecesc, cel din *Feciorul de împărat şi Spânul*, poveste publicată de istoricul literar Vasile Grecu, recunoscut bizantolog, atât în revista ,,Universul copiilor'', cât şi în ,,Calendarul Bucovinei'', ambele din 1928, după cum ne informează autoarea.

Dintre capodoperele literaturii universale destinate universului celor mici, Olga Morar se opreşte selectiv la câteva, supunând atenției modele din marile literaturi ale lumii, precum cele din literatura franceză, germană, daneză, italiană, engleză, americană şi suedeză, toate unanim recunoscute. În mod evident, această trecere în revistă a unor nume importante din literaturile menționate nu face decât să sporească interesul lectorului şi să-l familiarizeze cu manifestarea acestui gen literar printr-o privire sincronică şi ținând cont de ,,reperele de receptare la nivel psihologic"[1], după cum propunea autoarea în incipitul lucrării. Astfel, însoțite de reproduceri grafice şi incitante fotografii, cercetările autoarei includ referiri la operele unor scriitori străini precum: Charles Perrault, Contesa de Ségur, Frații Grimm, Hans Christian Andersen, Edmondo de Amicis, Carlo Collodi, Daniel Defoe, Charles Dickens, Mark Twain, Selma Lagerlöf, autori cărora Olga Morar le dedică, pe rând, câte un binemeritat crochiu literar.

Considerăm ca fiind de o mare importanță capitolul al IV-lea al lucrării în care sunt prezentate revistele pentru copii din perioada interbelică, pe care autoarea lucrării de față le-a cercetat cu minuțiozitate şi răbdare, evidențiind aspecte mai puțin cunoscute referitoare la structura acestor periodice, valorificarea creațiilor originale, identificarea pseudonimelor şi a debuturilor literare, analiza unor traduceri literare, preocuparea autorilor acestor articole pentru originalitate şi creativitate etc. Legat de aceste aspecte, autoarea punctează: ,,fenomenul presei literare pentru copii s-a bucurat de-a lungul perioadei interbelice de interesul a numeroşi scriitori, unii consacrându-se mai târziu ca nume cu greutate în dezvoltarea literaturii române sau pur şi simplu scriitori care au rămas de-a lungul timpului ataşați conceptului de literatură pentru copii."[2]

Acestea sunt premisele de la care Olga Morar a pornit îndelungul periplu de cercetare prin paginile publicațiilor interbelice destinate celor mici si nu numai lor. Aflăm astfel printre semnatarii unor poezii, povestioare, fabule, texte dramatizate, articole, numele unor importanți scriitori români, cum ar fi: Alexandru Macedonski, Mihail Sadoveanu, Victor Eftimiu, Anişoara Odeanu, Monica Lovinescu, Vasile Voiculescu, Zaharia Stancu, Radu Gyr, Radu Boureanu. Acestora li se alătură Elena Farago, N. Batzaria, un nume aproape uitat al perioadei interbelice, după cum afirma autoarea, Mihai Gafița, George Coşbuc, Dimitrie Anghel, Şt. O. Iosif, Panait Cerna şi alții.

Olga Morar valorifică ingenios şi dezinvolt paginile unor reviste destinate copiilor, unele dintre acestea cu o existență destul de longevivă, iar altele mai efemere, însă toate oferind în ansamblu imaginea unor creatori preocupați de literatura pentru copii şi formele ei de manifestare. Cercetătoarea constată astfel cum numărul revistelor pentru copii a sporit în perioada interbelică, fapt ce constituie un adevărat reper al interpretării fenomenului literar în discuție. Universul copilăriei este sugestiv punctat în rubricile periodicelor analizate, conturându-se o structură aproape tipică, structură ce reținea în special, un articol-program, creații originale,

[1] Olga Morar, *Literatura română pentru copii până la 1940*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2009, p. 7.

[2] *Ibidem*, p. 108.

creațiile colaboratorilor, rubrici de folclor, ştiințifice şi educative, jocuri, traduceri, ilustrații, poşta redacției şi, uneori, note de călătorie sau pagini de jurnal.

Procedând diacronic, Olga Morar a recurs la o binevenită şi punctuală clasificare a revistelor pentru copii, identificând precursoare ale revuisticii interbelice în domeniul literaturii pentru copii şi revistele specializate din chiar epoca interbelică. Prezentarea fiecărei publicații în parte este însoțită de comentarii adecvate, alături de informațiile necesare privind perioada apariției, colaboratorii, structura, programul etc. Se cuvine a aminti măcar o parte din revistele supuse dezbaterii, reviste cu rezonanță în segmentul literaturii pentru copii din perioada interbelică. Astfel, între publicațiile interbelice pentru copii, de o mare popularitate au beneficiat: ,,Revista copiilor şi a tinerimii'', ,,Pentru inima copiilor'', ,,Lumea copiilor'', ,,Gazeta copiilor'', ,,Dimineața copiilor'', ,,Revista copiilor'', ,,Universul copiilor'' şi alte câteva.

Periplul analitic nu se opreşte aici, ci continuă în capitolele următoare cu o amplă şi foarte ordonată prezentare a cărților de succes pentru copii, a traducerilor şi a colecțiilor editoriale din domeniu, a tipografiilor, editurilor şi bibliotecilor pentru copii, prilej cu care autoarea insistă în mod colateral şi asupra unor aspecte socioculturale şi politice ce au influențat într-o măsură oarecare apariția cărții pentru copii, marcând momente importante, unele tensionate, în evoluția acestui gen literar la noi.

În urma parcurgerii unei vaste bibliografii şi pe baza cercetărilor personale, autoarea a reuşit să supună atenției rolul special pe care îl are literatura pentru copii ca gen literar, idee la care subscriem şi noi, la fel cum considerăm foarte binevenită şi oportună apariția acestui studiu ce reconsideră, între altele, peisajul revuistic interbelic din domeniul literaturii pentru copii.

Viorica Răduță

NEMÂNTUITUL EUGEN NEGRICI (!?)

*Iluziile literaturii române** de Eugen Negrici, Editura Cartea Românească, 2008, țin de catoptrică, dar una a receptării, istorie a deformărilor de viziune critică sub incidența miturilor, considerate păguboase, a „complexelor”… ne-muritoare nouă, cu incidență asupra literaturii. Cartea se va citi totdeauna dublu, din cauza „generalizatei” deformări vizate, *iluziile* critice, din care nu există ieşire Până nu se face o deconstruire globală, se pare. Ansamblul de mituri şi texte... naționale ar câştiga, într-adevăr, prin repoziționare. Dar nu strâmbată („anamorfotic”) în prelungirea tocmai a unghiurilor receptării literare, fie şi pe dos, avute în vedere? Loviturile critice asupra anchilozelor (!) de percepție a literaturii unui popor, cum o face cartea recentă, pot fi benefice, mai productive față de „râsu-plânsu” continuu pe marginea unor texte fixe, necitite, dar citate ca statui.

Totuşi, negarea totală a viului din întregul corp literar românesc, cu diacronia şi sincronia tipică oricărei „vieți a formelor” (accepția lui Focillon), mistificat(oar)e sau nu, pare o cupolă prea amplă tocmai pentru literatura căreia nu i se recunoaşte „subiectul”, adică desfăşurarea, numita organicitatea, cum ar veni. Miturile…*protecționiste* nu se văd ca ascuțit deformate de la început, datorită demersului unui Boia, încetățenit. Ideea de a mai reduce din „statul”/ corpul literar în ansamblu nu-şi arată dimensiunea critică şi supliciul decât după polizare când colții morali, şi „la persoană”, sunt duşi la fierar pentru fiecare capitol, personalitate etc. *Naivi şi sentimentali* cum suntem într-ale negației luăm invitația la redimensionare drept unghi necesar (în momentele de, în fine, luciditate!), seducător şi expresiv, dinamica aserțiunilor drept alertețe de gând, „de-figurarea” Umanismului sau Renaşterii de la statura mitică, tip manuale (deşi, nu ştiu de ce, îți vine în minte tocmai cel de clasa a XI-a, coordonat de Mircea Martin), şi…figură stilistică, având în vedere excepțiile recunoscute. Aşa, a răstigni ceea ce a intrat în obişnuința românului ca personalitate culturală, curent literar, validare artistică după criterii extraestetice (şi câte şi mai câte minunății la receptorul cel comod şi supus moralei, politicii, altor „asupriri” curente, paseiste au ba, dar mereu activate după modelul cel… mitic), rezistența la vidarea de proporții a criticului nu mai are seducția scontată, ci … expresie. Aici, autorul este de-a dreptul „constructiv”, creionând epocile şi momentele literare cu dar narativ iar „personajele” negative, mai ales, pe muşcături călinesciene (!), mai să zic mitice.

Dar mitul Eroului, al Salvatorului, al Omului providențial, al Paradisului pierdut (şi…neîntors), momentul Călinescu, alte multe „regii”, alți regizori literari pe care nu-i numim fiindcă fac de mult parte din corpul nostru literar, sunt ființări, totuşi, pe „plai”, fără ei nu am rămâne decât cu…golul dedesubt. Până şi în iad e nevoie de o *Talpă*, acolo. Se impune luciditatea şi libertatea receptării, o re-cunoaştere a măsurii proprii, cum ne invită Eugen Negrici, dar pentru locuire, fie şi în literatură, e nevoie de „alegerea locului”, apoi de construcție (geografii spirituale, Cornel Ungureanu), nu de valoarea artistică a textelor unui Kogălniceanu, de pildă, sau de o critică literară la Maiorescu. Aş zice că tocmai spiritul

---

* *Eugen Negrici - Iluziile literaturii române, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 2008*

critic al primului şi activitatea „culturală” a celuilalt au depăşit un *complex*, al zidului părăsit, prin „impulsul” momentului, „arhitectural”, totuşi. Dar pe acest teren, al „momentelor” din literatura română sau al celor (cam prea) fixaţi în cadru, Eugen Negrici merge, cum s-a observat, pe multe alunecări de teren. E o laudă.

Astfel, accentele polemice devin „impulsuri” pentru o altă viziune (sunt destule luări de poziţie statice, călduţe, destulă „jale”, într-adevăr, pe „la noi”), cu toate nedreptăţile, subevaluările, desfiinţările grăbite, constanta vidare de propriul obiect direct, literatura română.

Securea lui Eugen Negrici taie în carne vie întrucât a desfăşura, fie şi anamorfotic, din unghi, totuşi, deformator, etapele, momentele, curentele literare, tendinţele noastre literare (folclor, Umanism, Renaştere, baroc, preromantism, romantism, balcanism, modernism, avangardism, protocronism, onirism, optzecism, post/ modernism, literatura feminină, etc.) înseamnă a-i recunoaşte chiar trupul, organicitatea, atât cât există. Viziunea, prea/ constant neagră, aduce un bizar unghi de lectură/ interpretare fiecărui moment, dar mai mult vechiul şi literatura comunistă sunt, parcă, vizate cu ochiul drept, celelalte subiecte sunt instrumentate cu o catoptrică, reflexie strâmbă, gata oricând să fie repuse de un lector avizat în altă perspectivă, a continuităţii şi rupturilor, totodată, deja în viziunea unui Sorin Alexandrescu, de exemplu. Aşa, literatura română ar fi chiar figura golului, şi aista răstignit. Parcă ne aflăm printre „Avesalomii” bacovieni, răsturnaţi şi, paradoxal, intabulaţi în etape, direcţii, vârste artistice, spectre mai degrabă literaturizate decât aparţinătoare „spiritului critic”. Ţintele pamfletului, satirei, sunt proiectate în oglindă, fie măritoare, fie de micşorare, deci strâmbătoare. Din acest punct, acuzatele *Iluzii* ale receptării literaturii române sunt contrapunctate de viziuni anamorfotice, cu instrumentul critic deformat/ or, prin urmare artist cât se poate, la un volum care este în primul rând expresiv, cu scăpări de ritm doar la patosul ţintit, direcţionat, monocord: tivirea…destrămată a unui Călinescu (aşezat epopeic, fie şi în postura de model diabolizat pe drept, şi nedrept), a lui Dan Horia Mazilu, dinăuntru, a lui Maiorescu, Kogălniceanu…din afară, cu fente memorialistice la unii, cu umori la recenţi, de felul optzeciştilor. Ş.a.m.d.

Ideile mustesc, sunt, dacă nu drepte, cel puţin deschizătoare de re-vederi critice, deşi modernismul e aşezat într-un procustian Hugo Friedrich, disputa criticului cu armia dinainte oferind neprevăzute: modernismul tocmai la bătrâneţe, aş zice, faţă de fixările curente, mult „înapoiu”, ca să folosesc stilul cronicăresc. În loc de momentul simbolismului ne trezim, astfel, cu modernismul abia pe la neomoderni. Dar Eugen Negrici nu iartă nici definitivul, opera, în genere. Aflat pe urmele mutaţiei… lovinesciene, *matrice* recunoscută (o… iluzie!?), distinsul autor vine, însă, cu ideea desfiinţării perenităţii, clasicităţii, canonului, prin inevitabila „schimbare”, adică dispariţie (!). Dar *mai vechii de* autor recunoscuţi, o *Ţiganiada* sau *Istoria ieroglifică!?* Suntem în „mitogeneză” blestemată dacă mai căutăm la *Mioriţa* ori la „opera deschisă” a vreunui Shakespeare? Că autorul *nostru* secţionează dur exegeza care supraevaluează şi blochează dimensiunea mitului, e drept. Doar că, justiţiar, constantul „Nu” din acest volum construieşte o deconstrucţie cam largă dacă intră în ea toată literatura noastră, şi miturile din căpăţână, pe un proiect al deziluzionării, cam la persoană, dacă e vorba de Călinescu, cam nervos la concepte, destul de multe pentru o literatură „minoră”, cum se discuta…odată. Ideea clasicităţii, într-adevăr, e bătătorită, şi cam larg de Călinescu, dar martori sunt şi dincolo de naţia ceasta fără destin (fără *vină tragică* nu exişti!) pusă pe mitologii şi alte „iluzii”. Un spectru sceptic bântuie prin demersul critic al deosebitului profesor, rana multor torturi suportate după o ideologie, cunoscută, şi după alte…vecinătăţi (extra-literare) se deschide, exigenţa taie şi din partea sănătoasă a corpului întregii literaturi puse pe masa de disecţie, iar operaţia constă în dezmembrare, în negarea continuităţii noastre „artiste”, rupte şi îmbolnăvite tocmai de vechile „impulsuri”, fundamentalistele mituri...

Ca într-un *Satyricon*, „personajele” caricate sunt tocmai „mitul” Eroului, al Salvatorului, al Omului providenţial, chiar al Paradisului pierdut, o parte din galeria de manual a îndrumătorilor, constructorilor, dar mai ales Călinescu, fără …călinescienii urmaşi. Diagnosticul lui Negrici e previzibil, de la un punct, monocromia viziunii simţindu-se acasă mai ales cu literatura sub comunism, nucleul sever al vederii sale chirurgicale, generalizate, uniformizator, la întregul corp românesc de literatură. Aş adiţiona construcţia pe aceeaşi temă a Sandei Cordoş, cum, adesea, anumite subiecte cer vizibilitatea unui Mircea Martin, con-textualizarea mai amplă a literaturii, Cornel Ungureanu, pulsul la cald, lovinescian, Irina Petraş, mai criticul „în felul său”, distant şi apropiat călinescian, Manolescu Nicolae, etc.

Cel mai reuşit personaj este Eugen Negrici însuşi, ochiul care dezvăluie „nevăzutele”, întors „pe dos”, cu viziuni proaspete, cum ar fi cea privind romantismul românesc care ne omoară în predarea, de liceu, prin melanj „clasic” (dar să nu uităm aporturile la temă!), sau perspectiva asupra postmodernismului, unde bătălia autorului se dă cu „tăcute”. Personajul se pune, astfel, în mişcare „epică” odată cu repoziţionările drepte, dar şi cu speculaţiile, starea polemică, ironiile strecurate calm, cu baioneta îndreptată spre mituri (originile sunt şi nu sunt), înnegrite şi otrăvitoare, spre toate etapele, statuile noastre critice şi curentele întârziate foarte sau gonflate, încât seducătoarea negaţie nu mai poate fi citită decât la doi timpi, unul simpatetic, celălalt de ruptură. Stare… narativă, între „iluzii”, nu!?

Scepticul atinge disperarea cioraniană şi se îmbracă ionescian, dar într-o *căutare,* demers*,* fără *intermitenţele* înaintaşului, un *epic*entru al seismelor noastre literare. „Complexul” zidului părăsit nu se mai…isprăveşte, dar poate fi un loc de pelerinaj pentru aflarea identităţii, limpezirii noastre literare într-o şi dintr-o poziţie firească. Deşi tocmai vederea critică de faţă stă într-un unghi deformator.

Totuşi, decât să apară cadavre, mai bine o carte vie, riscantă, moderatoare pentru situarea literaturii române în con-Texte largi, îndelungi...

Silviu Cernea

EVENIMENT EDITORIAL

Fişa de neobosit editor, autor şi traducător a lui Dan BRUDAŞCU s-a îmbogățit recent cu două noi apariții, ambele volume fiind tipărite, în excepționale condiții grafice, în Coreea de Sud: versiunea românească a lucrării ***Scurtă istorie a Coreei*** de Shin Hyong Sik şi ***Antologia poeților români contemporani,*** lucrare bilingvă: română şi coreeană.

Prima lucrare beneficiază de sprijinul Korea Foundation şi este un proiect prin care Dan Brudaşcu, care semnează deopotrivă traducerea şi asigură şi aparatul ştiințific, respectiv notele, extrem de utile în corecta şi completa înțelegere a complexei şi nu o dată contradictoriei istorii a poporului coreean în întregul lui. Este, în opinia specialiştilor, prima lucrare de istorie a națiunii coreene tipărită în limba română ferită de orice amestec de ordin politic şi ideologic. Volumul, de 170 de pagini, cuprinde pe lângă numeroase, variate şi bogate informații de ordin istoric, cultural, religios şi foarte multe materiale ilustrative, redate color, fapt ce face din această lucrare nu doar o incitantă invitație la lectură, pentru descoperirea identității existenței unui popor (cu foarte multe lucruri asemănătoare, în evoluția sa istorică, cu cea a poporului român: statul unitar rezultat, ca şi în cazul României, al unirii a trei regate/provincii, ca şi existența, în prezent, tot ca în cazul României, rezultat al presiunilor şi amestecului unor forțe străine, a două state coreene diferite ca nivel de dezvoltare social-economică şi doctrinară etc.)

În condițiile stabilirii, după 1990, a unor relații diplomatice şi al intensificării schimburilor economice şi pe alte planuri între cele două țări, apariția unor lucrări ştiințific concepute privind istoria întregii națiunii coreene constituia o necesitate obiectivă. Continuându-şi nobilul travaliu de promovare, prin traduceri, a valorilor cultural-literare şi spirituale coreene, iată că, prin această nouă carte, Dan BRUDAŞCU umple un gol imens şi dă posibilitatea cititorilor români să descopere o țară care poate fi model în ce priveşte maniera în care îşi înțelege rolul şi rostul în lume şi face față dificultăților de natură economico-financiară, ferind populația sa de efectele nefastei crize economice actuale.

Credem, cu sinceritate şi în mod dezinteresat, că astfel de cărți sunt deosebit de utile şi necesare, iar lectura lor extrem de benefică, nu doar sub raportul informațiilor complexe, variate şi inedite pe care le oferă, ci şi în planul susținerii eforturilor de intensificare a colaborării şi cunoaşterii reciproce între popoarele noastre.

Cel de-al doilea proiect, realizat cu prilejul împlinirii a 10 ani de la înfrățirea dintre Cluj-Napoca şi Suwon, obiectiv la care Dan Brudaşcu, în calitatea oficială deținută la acel moment, şi-a adus o substanțială contribuție.

Antologia bilingvă beneficiază de o succintă introducere semnată de Dan Brudaşcu, de un Cuvânt înainte al traducătoarei, sensibila poeta Yongsuk Park, visiting Professor la Universitatea "Babeş Bolyay" şi Director al Centrului Cultural Coreean din Cluj-Napoca, precum şi de mesaje de felicitare din partea primarului oraşului Suwon şi a Excelenței Sale Choi Ihl Song, ambasadorul Republicii Coreea în România. Volumul, de o ținută grafică deosebită, cuprinde 75 de poeme semnate de 39 de poeți români contemporani. Realizatorul acestei antologii, Dan Brudaşcu, precizează următoarele: *"Intenția noastră , de această dată*, este de a demonstra că, într-o lume globalizată ca a noastră, poezia continuă săşi păstreze specificitatea şi personalitatea, să reflecte cu mijloacele sale caracteristice universul viselor şi speranțelor popoarelor care au scris-o".*

Apariția acestei antologii este salutată, în termeni deosebit de calzi, şi de Excelența Sa, dl. Choi Ihl Song, Ambasadorul Republicii Coreea în România. Domnia Sa afirmă, între altele, că: *"Acum ne apropiem de o etapă a maturității activităților de cooperare, iar această ocazie, prin intermediul emoțiilor şi sentimentelor poeților români, pare să ne motiveze alte posibilități pentru schimburile noastre culturale şi spirituale, precum şi alte manifestări".*

Aceste două noi apariții editoriale semnate Dan Brudaşcu constituie, cu certitudine, un eveniment editorial important, care se va bucura de interesul cititorilor români şi, deopotriva al criticii şi presei de specialitate. Pentru că nu apar, în fiecare zi, astfel de cărți cu o mare încărcătură ideatică şi informațională.

Noile apariții editoriale sunt, totodată o convingătoare reconfirmare a vocației dlui dr. Dan BRUDAŞCU de promotor al culturii româneşti peste hotare, dar şi al altor culturii (istoria Coreei, în acest caz) pentru cititorii români.

---

*Autorul face referire la faptul că, în anul 2008, tot la Suwon şi tot prin grija autorităților locale de aici, a apărut, în versiunea engleză-coreeană, o altă antologie, mult mai consistentă, ca şi cuprindere, față de aceasta nouă.

Tudor Cicu

CĂRȚILE, CA ŞI POVEŞTILE, NU AU ÎNCEPUT ŞI NICI SFÂRŞIT

I.

Tâlcul cărților de rezistență îşi au cheia lor, în fabuloasa copilărie a celor care le-au scris; ori ca să utilizăm o metaforă adecvată, visătorul aplecat deasupra paginii albe, observă că se visează pe sine într-un timp îndepărtat şi că plăsmuirile visului sunt chiar întâmplări despre el însuşi pe care le trage de o viață după el. Cartea de proză* intitulată „**Întâmplări din anul şarpelui**" (unsprezece povestiri), de Ovidiu Dunăreanu, apărută la Ed. EX PONTO, e cartea unui „prozator foarte talentat, exersat şi matur" (*Alex. Ştefănescu*), unde autorul ei cultivă fantasticul, magicul şi fabulosul mitic al unui ținut de la Dunăre, care a dat scriitori de efigie aurită precum Panait Istrati sau Fănuş Neagu. Spre deosebire de aceştia, Ovidiu Dunăreanu redă literaturii un alt decor mirific: canaraua, japşa şi dereaua de la Dunăre, malurile ei ciuruite de cuiburi de prigorii, mereaua cu mărăcini şi rugii de mure, ceairul cu costrei unde se dau mânzacii la păscut, păcuiul străjuit de oțetari, casele sub formă de ceardac cu acel curnic din chirpici pentru păsări, cărămidăriile învelite cu stuf, lipite cu pământ galben şi înălțate în adăpostul malului etc… Toate astea ne duc cu gândul la acei scriitori care au gândit mai întâi o lume şi apoi au redat-o în scrierile lor, însă originalitatea scrierii lui Ovidiu Dunăreanu ne conduce la faptul că, mai curând lumea mirifică a satului de la Dunăre l-a gândit pe el şi l-a înzestrat cu darul privirilor contemplative: (vezi *Pasărea ploii*, *Uluirea*). „O povestire bună şi scurtă ține de magic" – ni se confesa cândva Fănuş Neagu, iar noi citind proza scurtă „Mânzul" (prima din cele unsprezece povestiri ale cărții), înțelegem că Tudor Fermecatu, eroul povestirii, va rămâne veşnic înrămat în povestirea lui Ovidiu Dunăreanu, pentru că, în conştiința cititorului, el a auzit luna galopând în pântecul mânzului fantasmatic şi s-a scurs totemic în el. În cele unsprezece povestiri, Ovidiu Dunăreanu cultivă elementul misterios şi fructifică scânteia ce-o dă senzaționalul acestuia. Narațiunea construită pe aură fantastică îi este mai apropiată sufletului decât proza realistă a unor fapte şi observații exacte dintr-un anumit cadru al trăirilor, de aceea senzația cititorului este că are de-a face cu un prozator pictural. Desfăşurarea metaforei (specia a căpătat deja nuanță fănuşiană) în proza actuală, nu-i decât un pretext lingvistic pentru a zugrăvi pastelat un ținut magic, cunoscut în literatură ca bătut de secetă şi vânturi năprasnice, uitându-i-se însă misterul şi fantasticul întâmplărilor încifrate în unduirile şi sclipirile fluviului care se târăşte ca un şarpe imens între malurile bântuite de năluci. Nu uită însă şi prozatorul Ovidiu Dunăreanu. Cu bună ştiință, cititorul se poate întreba: cât este fantastic, magie sau mit în proza lui Ovidiu Dunăreanu? Dacă percepem apariția mânzului (vezi *Mânzul*), ca pe o intruziune brutală a unui fapt misterios în viața reală a țăranului Tudor Fermecatu, aflat în pregătiri de praşilă a porumbului, atunci proza „*Mânzul*" este o proză fantastică. Povestirea „*Vaporul de la amiază*", poate fi înțeleasă şi ca metaforă a imaginii născute în închipuirea localnicilor torturați de „dogoarea care se stârnise la jumătatea lui septembrie", mai ales că „sub chinurile vipiei, în groapa cu ulmi, (*până şi*) iarba se aprinsese". Încinsă de nebunia naturii, închipuirea ia forme halucinante în mintea bietului Anton Petrecostache, ca urmare a întâmplării mai vechi petrecută cu Mara lui Stoienel, cea care şi urcase pe puntea fantomaticului vapor cu zbaturi (ce trecea nevăzut pe Dunăre) şi „adusese" veşti despre o lume atemporală, iar Mara îşi uluise consătenii cu „transformările" ei petrecute pe puntea vasului. E dacă vreți, metafora „vaporului alb aitmatovian" care îți ia mințile şi te cheamă la el, ca să te redea lumii de „dincolo". Mai ştim, că de practicile magiei sunt legate descântecele şi vrăjile. Dar fără credința în puterea magului (cel care săvârşeşte magia), magia ca atare nu ar avea forța invizibilă de a determina o nouă ordine, de înfăptuire miraculoasă, vizibilă de astă dată, a unei mai vechi dezordini. Spre această direcție se înscriu povestirile: *Pietrele din lună*, *Uluirea* (percepută şi ca metaforă a creației unui visător despre fabuloasa-i copilărie) – şi chiar unele episoade din „*Întâmplări din anul şarpelui*". O a treia clasificare a prozei lui Ovidiu Dunăreanu, ca mod de percepție, o constituie mitul. Semnificațiile simbolice ale narațiunii mitice: rusaliile, paparudele, faraoancele, nălucile cailor sălbatici sau ştima ori balaurul apelor, vin să completeze în realitatea descrisă de narator, spațiul atemporal sugerat de prezența unor ființe supranaturale care şi-au dobândit o existență şi o prezență incontestabilă în viața oamenilor simpli şi, care privesc aceste lucruri sau întâmplări, ca pe o sacralitate: (vezi *Soare topit*, *Herghelia*, *Visul*, *Întâmplări din anul şarpelui*). Temele acestor proze cu introspecții lirice şi poetice, nu sunt dramele morale propriu zise ale unor personaje desprinse din spațiul imaginar şi fabulos al unui ținut de altfel sărăcăcios, bântuit de secetă şi vânturi uscate, cât viața contopită cu natura purtătoare de o încărcătură magică specifică ținutului dunărean: tema iubirii şi îndrăgostirii prin magie şi vrajă (*Încercarea*, *Năluci fulgerând înserarea*); tema morții şi naşterii (*Herghelia*, *Soare topit*, *Visul*); tema intrării pe tărâmul

**Ovidiu Dunăreanu, ,,Întâmplări din anul şarpelui", Constanța, Ed.EX PONTO, 2003.*

imaginar, descifrat doar cu cheia basmului (*Uluirea*, *Pasărea ploii*); tema întâmplărilor vechi, legendare, a unui sat întemeiat pe structuri şi obiceiuri arhaice (*Mânzul, Vaporul de la amiază, Pietrele din lună*). „Montura" stilistică a cuvintelor în frază „cu migala unui bijutier" – la care făcea referire Alex. Ştefănescu – e însă, un mod de a diminua dificultatea autorului care survine ori de câte ori trebuie să facă faţă exigenţei prozei realiste: intrigă, psihologie, sondare în adâncime a sufletului omenesc, adâncire şi dramatizare epică, orizontare epică în planul mişcării sentimentelor. Procedeul de a curma oarecum brusc şi nelămurit finalul acestui gen de proză scurtă, îi conferă autorului prilejul de a transfera şi cititorului sentimentul coparticipării la interpretare şi imaginaţie. Asta, întrucât cărţile, ca şi poveştile, nu au început şi nici sfârşit. De altfel, spaţiul mirific dunărean din care a descins Ovidiu Dunăreanu şi, în care riturile şi superstiţiile au constituit zăcământul menit să dea aură şi durabilitate unei mitologii a câmpiei, prefigurează o „metaforă textuală", o nelinişte în privinţa actului creator. De ce să nu privim proza „*Uluirea*" şi din perspectiva arderii până la epuizare a artistului în actul *creaţiei*, precum şi încercarea odisiacă a copilului cu un efort tragic de a-i afla secretul? Cititorii au nevoie de astfel de întâmplări trecute prin malaxorul fabulaţiei, a miticului şi misterului, despre o lume petrecută într-un ţinut mirific, care să-i trezească dorul tinereţii fără bătrâneţe, a poveştilor care mai de care mai năprasnice, rostite cu suflare sadoveniană, ca în nuvela „*Întâmplări din anul şarpelui*", pentru că de ce nu, timpul se va aşterne peste toate cândva, dar lumea care va veni după noi, nu va trebui să le uite.

II.

Cu cea de a doua carte aflată în atenţia noastră „*Cu bucuria în suflet*"*, ce aparţine tot lui Ovidiu Dunăreanu (deşi în ordinea cronologică a apariţiei ea este prima), descoperim la acest autor, darul dumnezeiesc de a evada, trăgându-şi şi cititorii după el, din prezentul sărac al unui tărâm lăsat de o parte şi de alta în călătoria sa reportericească, pe un fabulos „drum al soarelui", într-o cetate de vis, aureolată prin farmecul scrierii: în fantasmele copilăriei, întâmplările tainice ale locurilor şi născocirile inepuizabile ale oamenilor întâlniţi în cale. „*Cu bucuria în suflet*", volum apărut la Ed. Paralela 45 în 2008, într-o ediţie a II-a revăzută şi îngrijită (aflăm însă că anul 1995 este anul primei sale apariţii), este cartea de suflet a lui Ovidiu Dunăreanu, cât o odă a bucuriei în două părţi, şi prin care străduinţa lui a fost să reintre în mitologia unei Dobroge străvechi („Dobrogea este o ţară blândă şi binecuvântată, croită după un canon dumnezeiesc…); ca mai apoi să redevină timp şi spaţiu al unui tărâm locuit cândva de un titan al Liricului, aflat în exil. E cartea, prin care Ovidiu Dunăreanu îi redă cititorului, printre note documentare şi descrieri pastelate, imaginea unor locuri devenite de-acum istorie, pe care Dobrogea şi le-a bătut demult în efigie. „În faţa pădurii şi fluviului, pe canaralele de la Hârşova" fiinţa sa întreagă exprimă dragostea şi apropierea de proza poematică. De aceea, poezia scrierilor sale exprimă atât de dulce şi arde cu „flacără pură şi deplină" în frumuseţea limbii literare, care strecoară şi cititorului năzuinţa sa spre visare şi călătorie în lumea poveştilor adevărate: „iar eu devin temerarul ei navigator, năzuind spre îndepărtate ţărmuri de poveste" (*Heracleea* pag. 61.) Din nesfârşitul labirint de visuri, autorul nu poate să uite şi nici să lase deoparte extazul şi uimirea avută cândva prin fabuloasa-i copilărie: „Prădat de fantasmele copilăriei, aici, la marginea de prăpastie albastră, de la Dunăre, a podişului, unde oamenilor le-au plăcut , de când se ştie, *întâmplările tainice,* nemărturisirea mea până acum, bănuială că Dobrogea îşi are părţile ei secrete prin care lesne se poate trece „*dincolo*" în intimitatea fosforescentă a galaxiei, devine *certitudine*". Astfel, scrisul (situat între reportaj artistic şi epic liric), constituie o dezlegare pentru spaimele, obsesiile şi contradicţiile cu care fiinţa sa se rosteşte în scris, între cauză şi efect întinzând cu fiecare privire contemplativă, urzelile unui nou gen mitic-lirico-epic. Ovidiu Dunăreanu aduce şi argumente la miturile vechi care circulă în acest colţ de lume, întărind fraza scrisă prin sintagma: „cum spune legenda". Ex: „În acest colţ de lume, fiecare deal, fiecare pădure, canara, vale sau fir de apă îşi are propria legendă". Numele li se leagă de întâmplări *străvechi,* de vremuri de vitejie demult apuse"; iar cât priveşte puterea miturilor, credinţa în puterea şi dăinuirea lor, este încă odată transmisă şi cititorului prin avertismente ce ţin de un ev inextricabil. (Vezi pasajul despre Câsâca şi pădurea acesteia situată undeva între Esichioi şi Almalău şi blestemul fetei turcoaice): „N-au mai apucat să iasă din ea, că au murit cu toţii. Mormintele lor se află printre arbori". Originalitatea lui Ovidiu Dunăreanu şi, explicaţia „monturii" stilistice a scrierii sale, o găsim în metalimbajul prozaic folosit cu ştiinţă de autor, în sensul că imaginile construite se comentează pe ele însele: „Canaralele roşii, întunecate, se surpă asemenea unor ziduri fabuloase în undele rareori limpezi. În piatra lor încremenită pare a se fi sedimentat tot *misterul* şi *înţelesurile* obscure ale unei geologii pierdute în orizonturi fragile de legendă". Între: descriere-relatare-întâmplare, *ceva* se furişează la infinit printre nuanţe. În „agora" din care construieşte liric un univers poematic şi autorul ei imaginează întâmplări vechi, din relatări şi născociri, tradiţii şi obiceiuri repovestite, se vor naşte povestirile fantastice de mai târziu (vezi: *Cheile Dobrogei*; *Cântecul verii, cântecul amintirii* şi *Caii soarelui*) Prin modul în care descrie pitorescul locurilor, Ovidiu Dunăreanu „te fură şi te trece dincolo de hotarele firescului" (A se vedea cele notate de noi în prima parte despre prozele: *Visul*; *Uluirea*; *Pasărea ploii*), cuprinse acum de autor, într-o primă variantă şi în finalul părţii a doua din „*Cu bucuria în suflet*". De altfel, povestirea „*Năluci fulgerând înserarea*" din „*Întâmplări din anul şarpelui*" o găsim şi în paginile acestei cărţi. Recitind-o, ne refacem imaginea acestui autor decodificat de noi ca prozator pictural, gata să se destrame până la absorbţie în peisajul descris. Bolta prăbuşită de greutatea stelelor („stele bulghioze"), ciulinii sticlind sub „pulberea de argint a primei

* *Ovidiu Dunăreanu, „Cu bucuria în suflet", Bucureşti ,Ed. Paralela 45,2008.*

brume", luna „Gigantică. Stranie.", vatra „de cerneală a zării", îi ridică şi cititorului, cortina scrierii, în faţa unei văi împovărate de mister „şi de suflul desăvârşirii". Tableta intitulată „*Sub pleoapa de mătase a pădurii*", e un periplu lingvistic al căutărilor în spaţiul poeziei, aflat direct în osmoză cu sufletul. Ovidiu Dunăreanu excelează şi în crochiuri literare gen Geo Bogza precum: *În zori, sub maluri*; *Marea în septembrie*; *Grota haiducilor*; *„Gorunul" din marginea mării* etc… Într-o altă tabletă intitulată „*Lacul zânelor*", găsim următoarea adnotare: „În primăvara următoare, pe lac au înflorit pentru prima oară nuferii albi şi au apărut douăsprezece lebede". Deci, „*Uluirea*" (povestirea cuprinsă în carte dar dezvoltată epic în „*Întâmplări din anul şarpelui*", îşi are miticul ei în alte vechi legende auzite de prin bătrâni ori culeasă de prin alte scrieri. Despre spaţiul atemporal, localizat între viaţă şi ficţiune de autor, aflăm că: „totul devenea un joc al năzăririi" – ni se destăinuie însuşi autorul în „Supravieţuitorii"; iar despre oamenii acestui spaţiu: „Tot prin povestit supravieţuiau şi iernilor lungi, pline de nelinişte şi aşteptare". De la ei, posibil să fi aflat şi auzit Ovidiu Dunăreanu poveşti asemănătoare celor relatate şi de V. Voiculescu în „Pescarul Amin" (vezi relatarea despre morunul uriaş din *Supravieţuitorii*), iar la „Popasul Pescarilor" (ca la Hanul Ancuţei în cazul lui Sadoveanu) „întâmplările incendiau mintea ascultătorilor şi nu era niciuna la care ei să nu dea crezare" – reţinem că îşi notează convingător prozatorul. Iar fraza care-ţi aminteşte de stilul sadovenian, pare a fi ceva de genul: „Undeva înspre Grindul Cocorilor, la o stână, licuresc limbile unui foc şi se aude cum nechează în somn mânjii" din „*În bătaia de hermină a lunii*". Dar despre povestirile sale, enigmaticul student de ieri (Uctep Uidivo) – Ovidiu Dunăreanu de azi – ni se destăinuie că nu sunt decât „o înşiruire de reverii, de născociri inepuizabile, de noi şi noi şi uluitoare situaţii şi întâmplări, o *căutare neîncetată* după tot ceea ce părea neobişnuit, magic, tulburător şi veşnic în existenţa lor" (*Oameni de lângă ape şi cer* pag. 131). Străduinţa autorului de a reintra în mitologia unei Dobroge străvechi pentru a redeveni timp el însuşi, iată o materializare fericită în care „timpul îşi are acum fiorul veşniciei". În final, să navigăm prin postfaţa şi referinţele critice incluse în carte, pentru a ne face o imagine asupra a ceea ce şi noi am notat aici la vecinătatea cerului, aproape de mânăstirea la care slujeşte acest autor: 1.) Angelo Mitchievici, în postfaţă, spune despre autorul acestei cărţi, că stabileşte o „relaţie inefabilă, inextricabilă între poveste şi spaţiul în care ea ia naştere" iar „cartea se deschide în egală măsură contemplării şi visului". Ovidiu Dunăreanu „are ceva din universul copilăriei, acolo unde minunile sunt posibile" şi „avem un prozator constructor de imagini, un peisagist. Epicul îşi are originea ei în anecdotă, în întâmplarea miraculoasă, cu tâlc, în năzărirea care transformă peisajul" 2.) Ştefan Cucu ne vorbeşte despre „fantasticul şi oniricul (*ce*) domină proza lui Ovidiu Dunăreanu", că „autorul creează o proză de atmosferă, elementul epic pierzându-se uneori în pasta densă a descrierilor, a inserţiilor lirice" şi astfel „se ajunge chiar la o proză poematică, existând fraze cu admirabile virtuţi poetice" întrucât „în prozele lui Ovidiu Dunăreanu întâlnim vocabule cu iz regional şi arhaic… ajutând la crearea atmosferei, la individualizarea spaţiului descris" 3.) Dan Perşa, vorbind despre ipostaza prozatorului, ne-o aminteşte pe cea a dobrogeanului „care s-a îndulcit cu miraculoase legende, cu datini străbune, cu poveşti ale bătrânilor pescari" dar şi a migălosului stilist, - pecetea acestei „monturi" stilistice fiind pusă de Alex. Ştefănescu -, precum şi a locului acestei cărţi „situată între reportaj şi povestire" 4.) L. Berechet, în comentariul făcut acestei cărţi, propune cititorului „o întoarcere înspre literatura de notaţie, înspre reportajul artistic" şi e încântat să străbată prin lectură alături de autor „drumul soarelui" 5.) Evelina Cârligeanu notează: „Scriitorul e un monograf; el alătură neculcian, mărturiile apocrife şi documentul, geografia reală şi topografia afectivă pentru a ne convinge că locurile sunt vii, iar oamenii – întruparea energiilor lor latente „ şi îl înrămează pe autor în ipostaza de rapsod paseist care pare-se că-i este cea mai pe potrivă".

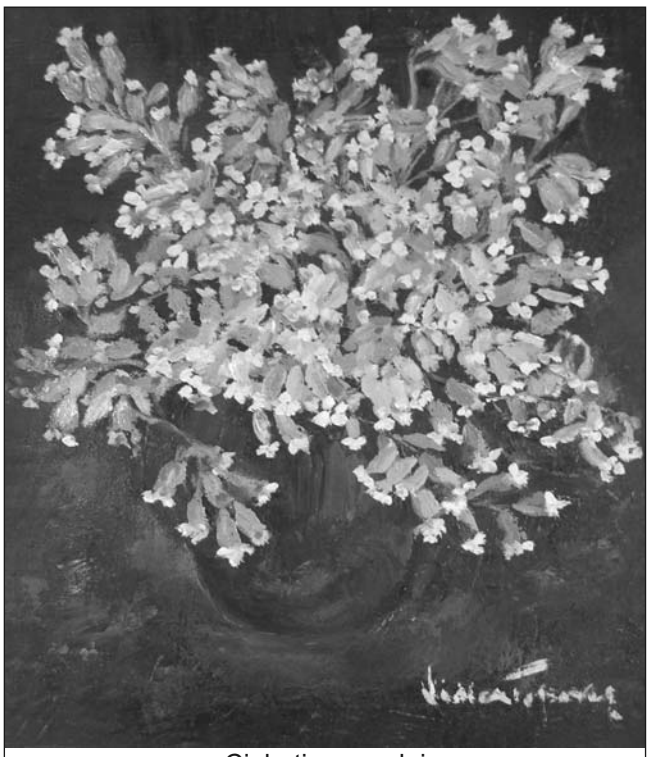

Ciuboţica cucului

Am consemnat cele scrise cândva de cei care s-au aplecat asemenea nouă, acum, asupra Universalului din cele două cărţi ale lui Ovidiu Dunăreanu, pentru că la rândul nostru am intuit în eseul de faţă, aceste caracteristici ale prozei lui Ovidiu Dunăreanu şi credem cu tărie în cele afirmate de Ion Roşioru (ca o concluzie), că „bucăţile volumului - *Cu bucuria în suflet* s.n. – constituie totodată *uvertura* marii proze pe care prozatorul o are în sertar (era prin august 1995 n.n.) şi bineînţeles în sufletul său candid şi virginal ca şi colţurile de natură dobrogeană care prin scrisul lui inconfundabil se veşniceşte recuperator într-o carte de care spiritualitatea dobrogeană avea cu adevărat nevoie". Asta întrucât – ne-am lămurit acum – cărţile, ca şi poveştile, nu au început şi nici sfârşit.

Titi Damian

SĂRBĂTOAREA „EXILATULUI” DE LA ULMU

Motto: „Dacă cineva îşi va aminti de noi, tot nu vom fi de față.” (Aurel M. Buricea, p.155)

O privire de ansamblu, desigur incompletă, asupra Scrisului românesc al ultimilor douăzeci de ani dezvăluie o evoluție extrem de dinamică, dacă avem în vedere toate componentele: istoria şi critica literară, publicistica, eseistica, poezia, proza, dramaturgia. Că n-a existat o „literatură de sertar”, aşteptată de toți, timpul a confirmat-o. Au existat şi continuă însă orgoliile, frustrările, refulările, ambițiile, discreditările, într-o mişcare browniană care, paradoxal, stârnesc competiția, absolut necesară primenirii literaturii române. Că au fost suficienți aceşti douăzeci de ani, ne-o confirmă câteva izbânzi care şi-au găsit concretizarea în creații durabile şi esențiale, contestate de unii, aplaudate de alții. Avem în vedere solidele istorii ale literaturii române ale lui Ion Rotaru, Alex Ştefănescu, Nicolae Manolescu, fiecare dintre ele însoțite de câte un prezumtiv „dacă”, dovadă că hulitul şi contestatul G. Călinescu rămâne un reper greu de atins. Tot în categoria izbânzilor rămân şi dicționarele de scriitori, impunându-se de departe „Dicționarul biografic al literaturii române” al lui Aurel Sasu, ori „Dicționarul general al literaturii române”al lui Eugen Simion.

Dacă avem în vedere publicațiile literare, multe dintre ele îşi păstrează ținuta, prestigiul şi continuitatea, supraviețuind, în ciuda unor probleme financiare dificile, chiar dacă unele mai fac directe sau mai discrete compromisuri politice. Lor li se adaugă numeroase şi (multe) de bună calitate reviste de cultură, numite arogant de unii „de provincie”, aproape în fiecare județ, uneori chiar două-trei, având o viață mai lungă sau mai scurtă – după „buget” (ca să parafrazăm personajul îndeobşte cunoscut). Dacă avem în vedere extrem de active revistele şcolare, tabloul ar fi acela al unei efervescențe vizibile, din care timpul va scoate la iveală nume şi opere durabile. Că se scrie şi se publică multă poezie, iar este o realitate. Academicianul E. Simion observa pe bună dreptate: „Cultura română este o cultură de poeți.” Că vor rămâne puțini, tot timpul va avea ultimul cuvânt. Cert este că această permanentă frământare a limbii o împrospătează, forțându-i tiparele.

O ultimă privire vizează editurile şi puzderia autorilor şi cărților de tot felul. Că unele edituri „noi” au apărut pe fundamentul altora „vechi” şi că ele, de fapt, fac legea în cultura română, este un fapt îndeobşte cunoscut. În jurul lor s-a adunat „aristocrația” literară, „cercul strâmt şi închis” al prieteniilor politice şi literare care publică şi premiază cum vor şi cât vor, fără să aibă în vedere vreo umbră de valoare artistică. Asistăm la un concubinaj al acestora cu revistele aservite politic, acestea neezitând să ignore sau să excludă, in-amicii literari mai vechi sau mai noi, fenomenul trimițând izbitor la „obsedantul deceniu”. Editurile mari ignoră cu bună ştiință, cu aroganță ostentativ afişată, lumea literară românească, publicând în tiraje – acum amețitoare – traduceri din scriitori străini – câtă „frunză şi iarbă”, exploatând doar snobismul cumpărătorilor şi neglijând valorile autentice, tradiționale.

Răspunsul la asemenea aroganțe, fie ele de critică şi istorie literară, fie publicistice sau editoriale îl reprezintă puzderia de edituri apărute în toate ungherele țării care publică mii de titluri, fiecare în doar câteva sute de exemplare, după generozitatea sponsorilor mărunți. Tabloul este general. Atomizarea este evidentă. Competiția este deschisă. Numele şi operele mari se vor impune şi se va naşte o mare literatură. Fără autori de raftul unu, doi, trei, patru nu pot exista excepțiile. Devin pietre de temelie sau cărămizi în zidul cetății literare româneşti.

Odată cu ele, au început să apară, tot în provincie, substanțiale antologii ale unor scriitori de talent şi puşi pe treabă care şi-au suflecat mânecile în folosul cetății lor literare.

Am în față antologia ultimă brăileană a lui Aurel M. Buricea, **„Scriitori brăileni de azi,**

Apărută în urmă cu un an.

Cartea surprinde din cel puțin două motive: mai întâi, că autorul este îndeobşte cunoscut ca poet, având la activ 12 volume de poezii (**„Sarea neagră a nopților”, „Elegii nocturne”, „Clopote de magneziu”, „Poeme de dragoste”, „Axiome sacre”,”Sonete pascale”, „Haiku-poezii”, „Povestea unui suflet”, „Scara din Ulm”, „Între număr şi cuvânt”, „Masca unui Înger”, „Vama din rod”**. Un al doilea motiv este că poetul se consideră „exilat la Ulmu” de Brăila, ca profesor de matematică de prin 1966 şi în prezent. Aparentul dezavantaj al izolării a avut efect benefic, întrucât, din miezul câmpiei, ferit întrucâtva de bârfele şi răutățile scriitoriceşti fireşti, a putut urmări mai detaşat fenomenul literar, faptul oferindu-i avantajul obiectivității. Mai are încă alte atuuri: prietenia de-o viață cu Fănuş Neagu, apoi de acolo, din aparenta izolare, a evadat uneori pentru a căuta prietenii literare durabile; are şi atuul eseisticii pe care a cultivat-o alternativ cu poezia (**„Axione sacre”, „Arhivele cerului”, „Vocația prieteniei”**). Şi nu în ultimul rând, prietenia şi sinceritatea – calități atât de rare la alții, dar care pe el îl înnobilează.

Aurel M. Buricea procedează riguros în organizarea

imensului material. Am numărat 74 de nume de scriitori brăileni contemporani (poeți, eseişti, prozatori, dramaturgi) şi 101 volume. Faptul presupune un imens efort de lectură, de selecție, de analiză, dar mai ales de redactare. În ordonarea materialului, procedează elegant şi inteligent. Mai întâi, capitolul „Lirica feminină brăileană" (17 nume şi 20 de volume). Urmează şapte nume şi opt volume de „Eseişti brăileni". Partea a treia este intitulată inspirat, „Legendele Brăilei" şi conține 19 nume cu 21 de volume. Ultima parte, cea mai consistentă, intitulată metaforic „Calea spre arhivele cerului" cuprinde 31 de scriitori cu 52 de volume. Volumul mai cuprinde şi o „Addenda" cu date biobibligrafice a 12 scriitori brăileni reținuți în marile dicționare.

Primul element ce-i conferă originalitate este structura eseistică a volumului. Faptul că eseul vine dinspre un poet, îi oferă avantajul metaforei, al spontaneității şi libertății, după cum chiar el se autodefineşte la un moment dat: „Stilul meu critic este metaforic, iar demonstrația se transformă în discurs afectiv".

Ordonarea materialului fiecărei fişe este făcută după o anume ştiință, de el inventată. Mai întâi, un demers eseistic pe tema dominantă a volumului recenzat. Urmează o prezentare-portret în tuşe discrete, niciodată stereotipe, ale autorului respectiv, care aduc nota de prospețime, necesară captării cititorului, apoi o pătrundere în miezul temelor şi motivelor, entuziamându-se în fața unor certe izbânzi literare sau devenind necruțător cu veleitarii. În final, dă verdictul, asemeni unei căderi de cortină, fixându-i locul într-o imaginară scară de valori a literaturii brăilene.

Astfel, fiecare prezentare devine un eseu unic, irepetabil, respectând clauza originalității. Încântătoare sunt multe, dar admirabile sunt cele despre Marilena Istrati (p. 27-30), Maria Cogălniceanu (p. 42-43), Valeriu Perianu (p. 269-272) etc. Ca model ar putea fi citat în întregime admirabilul eseu despre volumul „Culori învinse" al lui Aurel Furtună, din care ne permitem să citățm câteva fragmente: „Poezia poate fi şi un instrument al ritualului. Arta poate fi, uneori, imitarea realității. În general, arta nu e lipsită de utilitate, deoarece stârneşte şi purifică emoțiile. Poate fi o formă de terapie. Cel mai elocvent exemplu în acest sens este acest debut întârziat: Aurel Furtună, <Culori învinse>, editura Sigmum, Reşița, 2005." Urmează o incursiune care scormoneşte amintiri din cenacluri, despre începuturile sale literare, o mărturisire despre Şt. Aug. Doinaş, apoi trece la observații de mare rafinament pe care le justifică în continuare: „Cartea este o bijuterie pe care scriitorul o va purta cu eleganță pe inelarul liric. Personal, după ce am citit-o, am fost năpădit de imensa bucurie a copilului care descoperă tainele lumii. Aurel Furtună este un poet de valoare indubitabilă care, în modestia sa, nu-şi dă seama că are multe de lăsat posterității. {...} Poetul *se luptă cu țărâna timpului*, caută *licărire-ntr-un ecou virgin*, pipăie *locul/ de unde izbucnea/ spre noile catarge/ virgina furtună*, descoperă *plecările unite cu despărțirile/ mute,* (intuiție extraordinară, plătită de soartă), uneori *saliva de dorințe* sau *blana de pe ziduri/ era străbătută/ de colți*, cu zel *soarbe un nor durut,* se consideră vinovat *fiindcă a greşit în fața statuii,* observă cu melancolie cum *peste copaci treceau păsări*, simte *umbra călătoare/ dând târcoale*, se înclină *în fața laudelor cascadei vijelioase*, devine precreştin, *se roagă zeilor din Olimp* şi iată *ruga la zei îi fu ascultată/ şi azi timpii se scurg în nisip*, convins fiind *că viața ne arată doar zâmbetul ei*, zadarnic caută *dorințe mute/ care să-mi arate calea spre oceanul/ de unde oamenii/ îşi culeg visele/ şi unde păsările cu aripile frânte*, *aude fâlfâitul aripilor frânte*, se *îmbracă în straiele codrului*, cineva *îi arată calea spre pajiştea căprioarelor*, când *urcă prin noi diminețile*, cheamă clipele *la praznicul plămădirii*, rămâne cu obrajii *arzând de dorință,* se contopeşte cu *inocența/ ce-şi caută adăpost/ în nedăruite iubiri...*, aprinde *făcliile speranței*, adâncul îl cuprinde în *mrejele visului*, vrea să pătrundă *lumina/ ce-mi era dăruită/ din nemărginir....,* ne invită *să ne afundăm în speranțe*, se metamorfozează în *clipă* şi culege *picături din nopțile albe*, smulge *albastrul din curcubeu*, întinde mâna *să atingă o bucată de cer*, duce la *Polul Nord ideile reci*, cu o premoniție dureroasă *dincolo de lume te simt/ întotdeauna pe tinel* şi strigă *atunci voi cuprinde focul sacru/ cu lacrimi din cupa nemuririi noastre,* se luptă să tragă afară *găleata de întuneric,* spune o poveste *era un izvor neclintit/ era întuneric de zbor/ neajutorat,* cheamă liniştea *ascunsă între plopii ce se agață de cer ..., mărturiseşte e o taină în fiecare curgere a marilor fluvii şi* cade în milenara beție (nu de cuvinte) *s-au umplut oalele de/ Dumnezeu ars şi s-au cinstit/ înfrângerea credinței ...* ca în *final l-a îmbătat/ pe daci/ cu vinul biruinței.*

Aşa s-a născut Logosul în sufletul poetului mistuit de întrebările fundamentale ale lumii."

În alte situații, devine acid, necruțător, polemic, dar pitoresc în exprimare:

„Întâlnim şi texte greoaie, insignifiante, unde făcătura, artificiul se întâlnesc într-un descriptivism pretențios, obositor" (p.13)

„Versuri declarative, compuneri comune" (p.18)

„Versul suferă de sindromul trufiei, de suculență" (p.156)

„Încercare de a resuscita cadavrul unui înecat" (p.159)

„Autorul a publicat mai mult decât a scris" (p.222)

„E un versificator de formă fixă" (p.235)

„Cosmetizarea literaturii e o nuntă fără mireasă şi cu lăutari beți" (p.239)

„Sunt tare îndurerat că n-am fost invitat să ridic şi eu coliva când se cânta veşnica pomenire" (p.240)

„De versificatori ocazionali, mediocri, Brăila n-a dus lipsă, sufocați de o gândire minoră, păşunistă" (p.260)

În foarte multe dintre texte, Aurel M. Buricea izbuteşte formulări fănuşiene prin care savurează izbânzile confraților, dar care îl trădează la tot pasul pe poetul din el:

„Gingaşe caligrafii lirice pictate cu duioşie şi melancolie într-un spațiu de rebember, sincere şi intime"

*Aurel M. Buricea, *Scriitori brăileni de azi*, Brăila, Editura DANUBIU, (2008) .

(p.15).

„Poemele au cuvintele acoperite cu stele de rouă” (p.16)

„La cumpăna amiezii Fata Morgana îmbracă rochia de mireasă a verii sub ample acorduri bucolice” (p.30)

„Cei ce au sete de izvorul luminii, prin rugăciune şi smerenie vor ciopli icoane în fiecare gând” (p.36)

„Cercul după care poeta aleargă în copilărie, s-a transformat într-o horă de fluturi neprinşi” (p.42)

„Timpul se hrăneşte cu imagini din vis în casa ființei” (p.46)

„Indiferența fluviului curge şi odată cu ea, lumea ca un carnaval viscolit” (p.92)

„Aud cum se desprind din pleoapele cerului fluturii ninsorii” (p.109)

„Pe aripi de fluturi, ducând zăpada la zei pluteşte sufletul lui Haş. Sub geana zării, ca o lacrimă, umbra lui cade peste gândurile mele” (p.114)

„Poezia sa, un țipăt de pescăruş în oglinda apei, acolo unde cerul se scaldă în neant” (p.128)

„Îşi juleşte călcâile cu fulgere care au mai scăpărat pe străzile Brăilei” (p.180)

Scriitorul are un cult pentru Fănuş Neagu. Mulți ar crede că stă în umbra lui, dar eu îl văd alături de el. Nu se sfieşte să facă exces de epitete pentru „fachirul limbii române, Fănuş Neagu”, pentru că îl iubeşte cu toată ființa, numindu-l: *regele metaforei (p.37), brăilean de geniu (62), clasicul în viață (p.79), viitorul mare prozator (p.85), maestrul (p.86), ilustrul prozator (p.86), bijutierul limbii române (p.92), geniul fănuşnian (p.92). genialul prozator (p.93), Brâncuşi al literelor române (p.94), ilustrul prozator şi dramaturg (p.94), unul dintre cei mai străluciți prozatori ai literaturii contemporane (p.95), maestrul Fănuş (p.118), clasic în viață (p.118), magistrul (p.121), mentor spiritual şi prieten în sensul sublim al cuvântului (p.131), marele nostru romancier Fănuş Neagu (147), patriarhul literaturii române (170), patriarhul limbii române (p.180), patriarhul Fănuş Neagu (p.185), arhontele Fănuş Neagu (p.223), Fănuş (p.223)*.

Nici Fănuş Neagu nu-i rămâne dator. Am căutat, am citit, am recitit şi am admirat o noapte întreagă portretul colorat cu macii câmpiei şi cu tămâioasa de Ulmu din cartea lui Fănuş, „A doua carte cu prieteni”, pe care i-l face lui Aurel M. Buricea, capitolul „Îndrăgostiți de neființa şi-ndrăzneala răsărind a ierbii”: „Câmpia începe şi se răspândeşte în destin, destinul se află într-o fântână părăsită. Bărăganul – priveliştea nimănui, numai a mea şi a matematicianului Buricea [...] E un poet care zămisleşte matematici şi un matematician care aşază metafore pe semnul scăderii, viscolul şi arşița se adună în strofe, în vers, în picătura de rouă. El e fir de alior lângă o cumpănă de fântână.”

Elementul forte al acestei cărți este însă tehnica. Poetul-matematician are certă vocație de eseist. În eseurile sale descoperi şi savurezi numeroase maxime de mare profunzime şi rafinament pe teme fundamentale precum: poezia, arta, timpul, dragostea, Dumnezeu. Am numărat mai bine de o sută de maxime, dintre care mă limitez să citez doar câteva, deşi ele ar putea face obiectul unei cărți aparte:

Poezia trebuie să refuze îndoiala, pentru că are nevoie de preludiu, de tăcere(p.8)

Poezia este pictura dintre cuvinte, o imagine ce leagă tainic două evenimente, podul de curcubeu între „a fi” şi „a avea”(p.8)

Poezia este cerc cu centrul în Dumnezeu (p.8)

Codul ceresc al poeziei se află în lumina necreată din gânduri negândite (p.27)

Poezia poate fi uneori un joc de cuvinte aşezat în pagină cu o oarecare iscusință atunci când nu sângerează neantul în inima ta (p.153)

Poeții sunt efemeri doar poezia este eternă. Dacă cineva îşi va aminti de noi, tot nu vom fi de față (p.155)

În drumul său spre extaz, poetul se află într-un conflict permanent între infinitul rău şi eternitatea rea (p. 62)

Funcția artei este de a ne bucura de propriile noastre fantasme (p.176)

Cu vocația scrisului te naşti, improvizația duce la eşec (p.191)

Timpul din poem trebuie să fie vertical, să emoționeze activ şi dinamic (p.8)

Frecvența şi perioada din legea pendulului sunt motivații lirice unde se poate auzi cum curge timpul când vom trece de linia orizontului (p.16)

Cunoaştem numai starea de timp şi nu ideea de timp (p.25)

Descoperim că în fiecare clipă pulsează eternitetea, timpul fiind substanța vie a spiritului, elegia care ne poartă între „a fi” şi „a avea” (p.389)

Spațiul şi timpul se întrepătrund şi se omogenizează. Geometrizarea timpului se încearcă prin raportul dintre timpul real şi perceptual (p.64)

Timpul se scurge prin conştiința noastră. Timpul matematic măsoară distanța dintre două mobile. Măsura determină măsura timpului. Există un vector al timpului în sens invers existenței noastre (p.66)

Urmărim cum timpul cotidian şi spațiul uzual se resorb în amintiri, cum pătrund în conştiința istoriei (p.68)

Nu există mărime fizică fără unitate de măsură, aşa cum nu există timp fără mişcare (p.135)

Trecutul nu se poate măsura cu timpul prezent, are alte coordonate, aşa cum fulgerul nu se poate compara cu lumina unei stele aprinse (p.181)

Între zile şi nopți, între viață şi moarte, această gheață a întunericului care ne fură timpul (p.183)

Dacă Dumnezeu ne-a creat, nu-l putem vedea cum nu putem să vedem timpurile şi gândurile, cum nu poate pruncul în pântecul mamei sale să-şi memoreze existența (p.209

Cei care au sete de izvorul luminii, prin rugăciune şi smerenie vor ciopli icoane în fiecare gând (p.36)

Dumnezeu scrie cu mâna naturii atâtea poeme de iubire, nu trebuie decât să priveşti în jur cum fiecare lucru se încarcă de lumină (p.27)

Religia şi arta reprezintă două dimensiuni spre cunoaştere absolută (p.50)

Dumnezeu se naşte în gena noastră precum sudul în păsările călătoare (p.202)

Dumnezeu este atât de mare, că infinitul nu-l poate cuprinde (p.232)

Am cunoscut iubire, iubire, mirajul împărăției tale. Pe tărâmul de purpură sufletul însetat de lumină s-a îmbătat de fericire (p.38)

Dragostea, ca şi arta, reprezintă un mijloc de exprimare a sinelui (p.167)

A iubi înseamnă a intra în rezonanță cu spiritul divin, a avea forța unui ghiocel când învinge crusta de gheață a iernii (p.248)

Durata veşniciei este tăcerea, noaptea poate fi umbra dintre cuvinte, vremea trăită prin consumarea iubirii (p.246)

Sufletul este un călător fără timp, într-un cer fără cer (p.191)

Scriitorul Aurel M. Buricea este un ins cultivat. Face deseori, cu multă cumpătare şi înțelepciune, apel la citate, asocieri, argumente din autori celebri, fie ei istorici, filozofi, filologi, poeți, romancieri, precum: Sf. Augustin, Kant, Bacon, Socrate, Genette, Goethe, Cioran, Saint Exupery, Heraclit, Aristotel, Bergson, Heideger, Sartre, Enstein, Cyjec, Bachelard, Sandberg, Țuțea, Schopenhauer, Barthes, Wilde, Witman, Ioan Damaschinul, Grigore cel Mare, Freud, Caragiale, Descartes, etc.

Buricea are şi un duşman de neiertat, comunismul:

Am trecut prin furcile caudine ale comunismului şi sufletul meu încă sângerează (p.79)

Aşa ştiu slugoii comunişti să-şi prețuiască autorii (p.73)

Regimul de tristă amintire (p.79)

Propagandişti din epoca de piatră (p.82)

Forțele malefice ale unui sistem totalitar (p.90)

Mârşava concepție marxistă (p.97)

Fiarele flămânde ale comunismului (p.98)

Pisică neagră care zgârâie cu gheare turbate (p.99)

Pânză de păianjen comunistă (p.100)

Analfabetul cu ifose de ideolog bolşevic şi chip de maimuțoi antropoid (p.112)

Fosilele comuniste behăie în imaginile virtuale ale oglinzilor mocirloase dintr-un trecut damnat (p.119)

Toate lichelile comuniste au umplut până la refuz partidele de azi (p.158)

După Zburdalnicul din Decembrie, tot mai mulți gurişti vor să cânte în corul premianților (p.268)

Are şi un prieten de nădejde: **brăileanul**, fie cel din miezul urbei, cel de pe malul Dunării sau cel din imensitatea câmpiei. Nu cred că există un alt autor contemporan care să-şi iubească mai mult spațiul geografic şi spiritual. Când vorbeşte despre Fănuş şi despre brăilenii lui, se înflăcărează, aşa cum îmi mărturiseşte cu sinceritate în dedicația pe acest volum pe care o consider esența cărții sale: *„Prietenului meu, aceste pagini de cuget şi de suflet, despre starea de legendă a spațiului spiritual fănuşian – convins fiind că mi-am făcut datoria față de oraşul magic."*

Cartea lui, țâşnită dintr-un suflet mare cât spațiul magic al Brăilei înseamnă nu numai o sărbătoare a poetului-matematician-profesor, autoexilat la Ulmu, din penița căruia țâşnesc deopotrivă formule şi metafore, ci şi o sărbătoare a Brăilei şi a culturii române îndeobşte, fără de care o viitoare istorie literară nu se poate înfăptui.

Încă vreo patruzeci şi două de astfel de Cărți şi avem panorama completă a literaturii române, fundament solid pentru o nouă sinteză, spre veşnicia limbii române.

Mircea Dinutz

CÂND FEMEIA N-A MAI VRUT SĂ FIE ÎNGER

,,***Umorul din om e unic**"*, este acela ,,*cu care vine fiecare pe lume*'', găsim în ,,**Îngerul de faianță"** (Timişoara, Editura Hestia, 2004), cel de-al treilea roman a lui Ion Scorobete, a cărui substanță dramatică depăşeşte sensibil cota primelor două narațiuni: ,,**Cavalerul după-amiezii"** (1998) şi ,,**Noaptea orgoliilor"** (1999). Miza aparentă a cărții* ține de senzațional: trădat în dragoste, marginalizat şi umilit, personajul principal ucide pe soțul femeii-înger, face o detenție grea de douăzeci de ani, revine în saivan pentru a se mărturisi față de sine, o re-întâlneşte pe aceea care-i răpise chiar şi speranța unei reveniri la normalitate, ucide pentru a doua oară şi se sinucide, lăsând în urmă o anchetă în curs de desfăşurare. Trecând dincolo de pojghița faptelor, pretext pentru o analiză percutantă, Toni Mătuşoni, un frustrat în toate planurile, ,,*clientul răzvrătirilor împotriva sensului fără sens"*, îşi trăieşte marea iubire cu Marina Buracă sub semnul unei grave crize de identitate: ca fiu (legitim) al lui Onisie Matu, estropiatul întors de pe front cu ferma convingere că *,,lumea asta e împuțită şi infamă"*, ca fiu(natural) al învățătorului Costin Buracă şi, deci, vinovat de incest, în sfârşit, ca fiu (spiritual) al alchimistului Traian, un idealist ce crede în piatra filozofală şi-n puterile ei de a proiecta asupra materiei funcția inițiatică a suferinței.

Toni ucide o dată pentru a înlătura un obstacol în calea fericirii sale (inginerul Berlinger) şi, a doua oară, pentru a o pedepsi pe femeia care a refuzat să mai fie înger (Marina). Subiectul central, miza reală a narațiu-

*Ion Scorobete - ,,Îngerul de faianță'' , Timişoara, Ed. Hestia, 2004.

nii, îl constituie procesul de instalare progresivă a răului (dinafară şi dinlăuntru),explorarea naturii umane atinse de abjecția lumii, cu pierderea ireversibilă a inocenței şi alunecarea decisă într-un spațiu al tragicului. Ion Scorobete şi-a învestit personajele cu o uimitoare capacitate a reacțiilor intense şi cu o pătimaşă putere de a căuta adevărul / sensul din realitatea trăită.

Arhitectura romanului e atent elaborată ,prezentându-se ca o construcție ciclică cu sensul unei rotații inepuizabile a răului şi binelui, a întunericului şi luminii, a demonicului şi angelicului, ce-şi schimbă semnele năucitor, mai aproape de haos decât de cosmosul dorit. Îndată ce se ajunge la structura centrală (relația dintre Toni – Barabas şi Marina, ,,*îngerul de faianță"*) fiecare secvență, fiecare detaliu îşi găseşte locul cu o uimitoare precizie. Tragicul e înțeles şi susținut pe toate palierele. Povestea e construită prin dezvăluirea treptată a evenimentelor şi personajelor, iar rolul şi semnificația acestora ni se revelează abia spre final, în funcție de anumite repere simbolice. Spre exemplu, ***saivanul*** este, pentru Toni, templul, locul de rugăciune şi de meditație, locul unde personajul se regăseşte în esența sa originară, pe când ***colonia*** reprezintă, pe de o parte, şansa ratată la o familie şi la dragoste, iar pe de altă parte, şansa socializării după o detenție îndelungată. Un roman întunecat, cu unele izbucniri violente de culoare şi puternică implicare afectivă, în care viziunea (sumbră) şi tehnica (neconvențională) se află în deplin acord, iar viziunea însăşi se rosteşte ca un întreg, ca un fapt de majoră semnificație.

Se fac auzite, alternativ, mai multe voci narative ,între care cea mai pregnantă este cea a lui Toni, axul central al unei narațiuni construite conform tehnicii disensiunilor ce se intersectează, se fragmentează, se interferează, se completează fericit până la luminarea sensurilor finale, mai apoi, cea a lui Nanu, naratorul – personaj, un alter-ego al autorului, fără îndoială, ce închide şi deschide romanul–dezbatere, la care se adaugă, contrapunctic, vocile Galenei, ale lui Matu şi Traian, mai mult pentru a sugera contururile unei cronici încrâncenate a familiilor Buracă şi Berlinger, realizate din aceste trei perspective topite într-un epos plin de dramatism. Existențele acestora sunt tulburate de conştiința elementară a păcatului prin îndepărtarea de natură şi de ființa ce ,firesc , aspiră la desăvârşire. Altfel spus, dacă ne gândim la Toni şi Marina, înainte de toate, recunoaştem cu uşurință două personaje cărora li se refuză viitorul, trăind într-un prezent apăsat de păcatele trecutului. În cazul de față, sămânța răului (un adevărat *fatum*) s-ar afla în relația erotică ce a existat cândva între mama criminalului (Galena Mătuşoni) şi tatăl doamnei văduve (Costin Buracă). Poate tocmai de aceea vor constata cei doi, Marina şi Toni , mult mai târziu, că ,,*ne scăldăm în incompatibilități inexplicabile, de viață şi moarte"*. Şi asta pentru că, ni se spune în text, ,,*ura a fost tot atât cât a fost şi dragostea".*

În afara cuplurilor pomenite mai sus, mai putem vorbi de un cuplu nu mai puțin funcțional în rețeaua de semnificații a textului, chiar dacă nu evoluează la vedere: Traian, alchimistul, şi a sa Trudy. Acestuia i se reproşează că ,,*s-a pus la umbra Gertrudei"* pe care a iubit-o nespus, în ciuda faptului că îşi petrecea cea mai mare parte a timpului la creuzet căutând ,,***piatra filozofică***" prin încercări inițiatice repetate, cu ajutorul ucenicului său, Toni, şi în prezența unui martor – Nanu, substituit al naratorului omniscient, cu puteri evident diminuate. **Toni** se consideră *,,continuator al spiritului acelei pietre la care el nu a renunțat"* şi de care nici Gertrude, nici Marina n-au fost străine, părți active ale unui scenariu mitico-ritual respectat cu strictețe. Relația magistru–ucenic nu se reduce la cuplul Traian-Toni, ci are în vedere şi tentativa altor personaje de a-şi transmite spiritul în cel de alături, de a-l modela pe celălalt cu sau fără succes. Când sutura nu rezistă, personajul aflat în postura maestrului alunecă în zona tragicului. La final, Marina Buracă / Berlinger este acuzată de Toni zis Barabas , revenit din detenție după douăzeci de ani (1977-1997), că a încălcat ,,*legământul"* încheiat între el şi ,,*îngerul"* (de atunci) pentru aflarea mult râvnitei pietre filozofale, echivalent al unei fericiri la care – în mod firesc – aspiră orice muritor.

E momentul să decodăm şi titlul ales: ,,*îngerul"* lui Toni e iluzia de care orice om are nevoie (căldură sufletească, ocrotire), în schimb ,,*îngerul de faianță"* este echivalentul unui artefact, inconsistență şi inautenticitate, un idol fals cu luciri malefice. Marina este cea care l-a împins spre crimă, chiar dacă n-a plănuit neapărat asta. Ea a tutelat şi a inspirat acest joc (,,*zidul curajului"*) ce se va finaliza cu trecerea în eternitate a soțului ei, inginerul Berlinger . Crima va avea loc simultan cu botezul fetiței născute din păcat, în prezența părintelui protopop Scripca, tot aşa după cum, la dorința ,,*zeiței parfumurilor"*, patroana firmei Globe–Rechin LTD ,nunta cu noul stăpân al locurilor avea să coincidă cu împlinirea a două decenii de la moartea fostului ei soț. Urcând Golgota Suferinței până la capăt Toni este Galineanul (fiul Galinei) şi nu Galileanul, locuitor al Țării Sfinte, Galilea. El mai este Barabas, cel ales de mulțime să ispăşească păcatele celor de dinaintea sa şi ale celor care vor urma.

Legat de piciorul patului cu un lanț ruginit în copilărie, hrănit cu urzici şi arpacaş, bătut şi umilit în permanență, acesta îşi investeşte toate resursele sufleteşti într-o ființă eternă, mai mult rod al imaginație sale decât realitate, nutrită din prea multă singurătate şi suferință, cu şansa vindecării în timp prin dragoste: *,,cel care a trăit numai pentru îngerul său, Marina Buracă"* , opera credinței sale oarbe. Fiind declarat mort şi, oricum, cu o identitate incertă, tulbure, umblând prin lume ca un stigmatizat, el nu poate ierta aceleia că i-a încălcat abuziv proprietatea lui din colonie, că i-a călcat în picioare enorma investiție de suflet şi că l-a trădat pentru un străin. Criza de identitate a protagonistului se menține până la final: ,,*eu în prezent sunt cum am fost ,adică al nimănui"*. Răul şi moartea înstăpânesc această realitate desacralizată, în condițiile în care valorile umane au fost pervertite şi uniformizate într-un melanj greu suportabil. Moartea face parte, şi de această dată, din regula jocului.

Ana Bazac

CALITATEA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR ŞI CALITATEA EVALUĂRII PROFESORILOR POPPER CONTRA CORUPȚIEI UNIVERSITARE

Vechilor lamentări despre opoziția dintre cantitate şi calitate în învățământul superior românesc li se poate replica luând în seamă ansamblul conexiunilor dintre interesul economic ce reglează funcționarea universităților şi, pe de altă parte, criteriile folosite în actul educativ. Dar aceste criterii, de multe ori slabe în tratarea studenților, sunt formate, înainte de toate, şi din cele ale evaluării şi autoevaluării profesorilor de aici (adică, desigur, a tuturor cadrelor didactice, indiferent de poziție).

Da, nu este cazul nici unui *numerus clausus*: toți – în calitate de studenți dar şi de profesori – pot intra în sistemul de învățământ superior. Dar toți trebuie să facă față cerințelor academice. Dacă acest lucru nu se întâmplă, rezultatul este o pervertire pe termen lung şi în planul întregii societăți, a criteriilor de evaluare a activităților, a valorilor urmărite, a obiectivelor de realizat.

Modul de a privi studenții ca pe o marfă, sau învățământul superior ca pe o afacere, depinde de şi, fără îndoială, este înscris în întreaga logică a aşezării sociale. Dar, în această logică, un factor esențial este unul intern învățământului superior: calitatea profesorilor. Această problemă a calității profesorilor din sistemul universitar constituie subiectul articolului de față.

Scăderea performanțelor studenților şi absolvenților în ultimele două decenii este direct legată de scăderea drastică a performanțelor şi criteriilor de evaluare a profesorilor. Unii dintre aceştia – de obicei, cadrele de conducere şi aspiranții la poziții universitare - au fost primii care, din păcate, au făcut rabat de la standardele academice.

Dar ce înseamnă aceste standarde? Primul şi cel mai important este cel al *corectitudinii* în activitatea universitară – proprie şi a comunității din care facem parte. Am discutat în altă parte despre sensurile acestui termen[1], inclusiv în forma sa negativă, de incorectitudine, despre care, este semnificativ, Wikipedia în engleză nu discută decât despre incorectitudinea manifestată de către elevi şi studenți. Corectitudinea academică exclude orice formă de incorectitudine - vădită prin *plagiat* şi *auto-plagiat*, *falsificări* de date şi informații legate de exercițiul universitar, *înşelăciunea* (Wikipedia dă ca exemplu pretinderea falsă de a fi prezentat o lucrare unei instanțe ştiințifice), *trişarea* (încercarea de a da sau de a primi ajutor neîntemeiat pe regulile ştiințifice), *sabotarea* activității ştiințifice a celorlalți.

De ce are, însă, loc încălcarea corectitudinii? Nu numai pentru că prestigiul poziției universitare permite integrarea celui care o deține în structurile de putere, academice şi extra-academice, ci şi deoarece criteriile de a accede la pozițiile universitare sunt, aşa cum şi trebuie, legate strâns de *activitatea ştiințifică*. Doar aceasta permite evaluarea creativității cadrului didactic, singura capabilă să formeze oameni creativi, şi nu roboți[2]. Dar activitatea de cercetare este grea, solicită întreg timpul – pe care cercetătorul adevărat i-l acordă necondiționat şi plin de entuziasm – şi poate să fie cu totul neinteresantă pentru un cadru didactic universitar. Dar, cum activitatea ştiințifică este un criteriu al aparteneței la poziția universitară care este cunoscut *ab initio*, în loc ca doritorul de această poziție fie să îl îndeplinească plin de pasiune fie să înțeleagă incongruența dintre aspirația sa la această poziție şi, pe de altă parte, reala sa aplecare spre altceva decât cercetarea academică, alege să simuleze această cercetare, prin metode formale şi incorecte.

Într-adevăr, de ce scriem lucrări ştiințifice? Nu pentru ca să obținem puncte necesare promovării în universitate, ci ca să învățăm – noi, şi astfel şi cititorii – cât mai mult din cercetarea pe care, scriind, o supunem dezbaterii comunității academice, ca să aducem „argumente noi şi interesante, chiar dacă neconcluzive" pentru o teorie sau alta, ca să participăm la şi să dezvoltăm gândirea critică, singura fertilă pentru ştiință[3]. Cauza fundamentală a scrierii lucrărilor ştiințifice este *curiozitatea noastră sinceră* de „a face universul în care trăim inteligibil nouă înşine"[4], ca şi *spiritul critic* în care abordăm datele teoretice existente deja. De aceea, premisa *sine qua non* – şi presupusă de toate lucrările celebre despre cercetarea ştiințifică şi despre intelectualitatea academică – este *onestitatea*: faptul că apare clar în textul ştiințific că, indiferent de socotelile „lumeşti" ale autorului privind ascensiunea sa ca urmare a textului scris şi recunoaşterea sa de către comunitatea academică, motivația profundă a scrierii textului este dată de elementele menționate mai sus (curiozitatea sinceră şi spiritul critic) susținute de *auto-cenzura rațională* a întregului nostru demers.

În această perspectivă, dorința noastră ca textul nostru să fie supus discuției critice deschise este parte a competenței noastre ştiințifice, ceea ce înseamnă inclusiv participarea la *contextul cultural critic* ce reprezintă specificul tradiției şi raționalității ştiințifice. Popper a arătat pe larg, în mai multe lucrări, că tradiția europeană include tocmai – şi s-a format tocmai din – exer-

sarea spiritului critic ca urmare a impactului unui „conflict cultural”[5] (între teorii, între *Weltanschaaung*-uri). Criteriul fundamental al ştiinţei fiind învăţarea din ea, o valoare ce desemnează acest criteriu este aceea a caracterului *fructuos* al discuţiilor ştiinţifice, iar alta – caracterul *transparent* al propunerilor de texte şi teorii ştiinţifice: „o discuţie în care învingi dar care nu te ajută să-ţi schimbi sau să-ţi clarifici gândurile câtuşi de puţin[6] trebuie să fie considerată o pierdere absolută. Chiar pentru acest motiv nici o schimbare a opiniei cuiva nu trebuie să aibă loc pe ascuns, ci ea trebuie arătată iar consecinţele cercetate”[7]. Textele şi teoriile trebuie să fie comparate, „altfel spus, ...să nu fie ‚incomensurabile,”[8]. Iar criteriul de comparaţie este, din nou, fertilitatea ofertelor ştiinţifice, rezultatele lor raţional evaluate[9].

Ei bine, corupţia universitară este profund opusă acestui punct de vedere.

În 2006, după apariţia volumului *Integrare europeană. Repere istorice şi evoluţii instituţionale contemporane*, coord. prof. univ. dr. Angela Banciu, autori: lect. univ. dr. Georgiana-Margareta Scurtu, lect. univ. drd. Daniela Maricica Cotoară, asist. univ. drd. Adrian Claudiu Stoica, asist. univ. Sergiu Ţâră, Bucureşti, Politehnica Press, am făcut, şi în scris, în catedră (din fosta catedră de Politologie şi istorie a UPB am făcut parte şi eu) câteva observaţii, cu scopul evident de a îmbunătăţi ofertele catedrei. Observaţiile au vizat exclusiv spiritul în care a fost îndrumat, de către coordonatoare, să se realizeze volumul – care a certificat frumosul efort de informare şi capacitate de sinteză a celorlalţi autori – şi incredibilele greşeli, concentrate în cele 3 pagini de Prefaţă, scrisă de dna coordonatoare. Răspunsul la aceste observaţii a fost admonestarea mea – inclusiv de către Consiliul Departamentului – şi refuzul de a discuta critic şi observaţiile şi obiectul lor.

O să încep cu greşelile „minore” din Prefaţă. Deşi dna Banciu s-a mândrit cu „vechimea experienţei profesionale” (Prefaţă, p. 7) – la care a alăturat „noutatea tinerească, tipică celor patru autori cu care am realizat o excelentă colaborare şi conlucrare universitară” (*ibidem*) -, această vechime nu i-a adus, din păcate, capacitatea de exprimare clară şi exterioară ridicolului. Dar capacitatea de exprimare reflectă modul în care mintea însăşi realizează inferenţele: acurateţea logică şi profunzimea raţionamentelor, nu?

În primul rând deja, se spune că „ideea de Europa...a însufleţit, încă din timpuri străvechi, gândirea şi interesul cercetătorilor din domeniul ştiinţelor socio-umaniste” (*ibidem*, p. 5). Dacă este destul de greu să concepem cercetători din ştiinţe particulare, aşadar deja fragmentate, existenţi în timpuri străvechi, şi dacă, pe de altă parte, putem să înţelegem redundanţa („colaborare şi conlucrare...”) semnalată mai sus drept semnul entuziasmului de a coordona un volum despre problema la modă, dacă, de asemenea, putem (oare?) să trecem cu vederea că „pentru unii istorici şi politologi (doar pentru unii?) cel de-al Doilea Război Mondial a reprezentat o aspră confruntare ideologică...Lupta dintre cei doi protagonişti, SUA şi Rusia...având o mare încărcătură ideologică...”(*ibidem*, p. 5-6), nu mai putem să rămânem în registrul „formei” în faţa unei afirmaţii din aceeaşi primă pagină.

„Europa întruchipează sintetic tot ceea ce a fost mai frumos şi mai dureros pentru omenire, în evoluţia ei milenară”. Există aici un europocentrism care nu este numai desuet, repudiat de majoritatea specialiştilor din lume, nesutenabil din punct de vedere ştiinţific, dar şi dăunător pentru cititorii studenţi cărora le este dedicată cartea. De ce nu Asia, sau Africa? (Şi cum „sintetic”?)

De asemenea, fraze neîndemânatice – pentru a nu le descrie decât aşa – emit „adevăruri” care nu spun nimic nou, nu reprezintă explicaţii şi nu au nici o legătură cu ideile enunţate anterior. Astfel, după ce se precizează că „Lucrarea are menirea de a contribui nu numai la cunoaşterea reperelor istorice ale integrării europene şi a evoluţiilor instituţionale contemporane, ci şi de a forma conştiinţa identităţii europene în procesul complicat al ‘unităţii în diversitate‘...” (*ibidem*, p. 6), se continuă cu următoarele observaţii: „Acum când ştim cum va arăta Europa ‘lărgită‘ (AB: de ce ghilimele?), despre care un istoric scria, cândva, că e important să aibă ‘dimensiunile potrivite‘: putem spune că imperiul roman a fost chiar mic în comparaţie cu perimetrele pe care le va avea Uniunea Europeană.

Dar, Europa trebuie să păstreze spiritul cetăţii romane, desluşit cu atâta profunzime şi fineţe de marele istoric Nicolae Iorga: ‘Roma nu există numai pentru că vrea să dureze, ci pentru că trebuie să fie‘. Dreptul roman caracterizat printr-o mare receptivitate faţă de tot ce este omenesc, prin spiritul de toleranţă şi compromis, a făcut ca ideea Romei să supravieţuiască, ea devenind prin creştinism un mit tonifiant pentru alcătuirea unei societăţi umane, aşa cum o dorim în pragul mileniului al III-lea” (*ibidem*, p. 7).

Ei bine, cui servesc asemenea platitudini, presărate prin intermediul unor referinţe bibliografice neprecizate, ale unor exprimări à la M. de La Palisse, ale unor aberaţii (dreptul roman ce a devenit mit prin creştinism!), toate reluate (căci anul 2006 se afla în mileniul trei, şi nu în pagul acestuia)? Numai autoarei, din păcate. Studenţii au învăţat multe din informaţiile despre UE redate de autori, dar, spus frumos, au sărit peste capitolele de istorie ale dnei Banciu. Deoarece acestea au început cu substituirea permanentă a ideii de Europa cu descrierea festivistă a Europei ca atare.

Astfel, Capitolul I, Ideea europeană în istorie, începe cu 1.1. Originea şi specificul Europei, unde (p. 13) se începe cu „Ideea de Europa a însufleţit gândirea şi interesul istoricilor...încă din timpuri străvechi...”, şi se vorbeşte, repetat, despre componentele originare ale civilizaţiei europene: „creştinismul, umanismul grec şi ordinea juridică romană” (p. 17, 19). Civilizaţia europeană se descrie a fi raţională – AB: dar unde este confruntarea dintre raţionalism şi iraţionalism? -, concretizându-se şi astfel: „arta europeană are o structură aparte, sociologul german Max Weber demonstrând cum europenii au ştiut să introducă raţionalitatea în toate domeniile artei, atât de preţuite în timp” (p. 19; vai!). Dar, continuă dna Banciu, „religia popoarelor europene are unele caracteristici faţă de celelalte religii

ale lumii. (AB: care sunt acestea?) Catolicismul şi ortodoxismul, întemeindu-se pe actul originar al creației, nu exclud din sânul lor formele logice." Oare celelalte religii exclud formele logice?

Etc. Etc. Dna Banciu a continuat să scrie în aceeaşi manieră despre „Europa" şi UE[1]. Impresia, aşa cum va apărea imediat, este aceea a focalizării dogmatice pe tema momentului, la fel cum, în alte epoci, s-a tratat „cuvântul de ordine" de atunci. Iar spiritul în care scrie dna Banciu, şi în care direcționează abordarea lucrurilor de către colegii tineri din catedră, este cel care exclude cu totul *problemele şi contradicțiile sociale* care au marcat şi marchează istoria Europei şi a UE. Este acesta, evident, genul de „gândire unică"[1] (caracteristic politicii), dar preluat, din nefericire, de către unii membri ai comunității universitare, aparținători mai degrabă de birocrația conducătoare universitară.

Or, spiritul ştiințific, critic, nu constă în „modalitate de a vedea lucrurile în acord cu teoria dominantă"[1]. În orice caz, spiritul ştiințific înseamnă cel puțin redarea, dacă nu evidențierea originală, a problemelor, ce au abundat în istoria Europei şi ce reprezintă complexitatea *stărilor sociale conflictuale*.

„Admit chiar, a adăugat Popper, şi posibilitatea ca într-o bună zi comunitatea oamenilor de ştiință să fie compusă în principal sau exclusiv din cercetători care vor accepta necritic o dogmă conducătoare...În orice caz afirm că acesta va fi sfârşitul ştiinței aşa cum o ştim noi, sfârşitul tradiției...Atât timp cât ştiința înseamnă căutarea adevărului, ea va fi o discuție critică şi rațională între teorii concurente..."[1]

Nu şi pentru dna Banciu. Într-un articol publicat în 2008 („Cultură şi identitate europeană", *Limbă, cultură şi civilizație în contemporaneitate*, coord. Yolanda-Mirela Catelly, Bucureşti, Politehnica Press, p. 44-47), în acelaşi spirit festivist şi plin de platitudini – şi în urma căruia nu apar, ca probleme ale temei, decât „realitatea deosebit de complexă a identității europene" (p. 44) sau caracterul său de a fi fenomen dual (p. 45), sau „realitate identitară contradictorie" (p. 46) – se induce ideea că „în ultimul timp, tot mai mulți teoreticieni explică fenomenele negative de la nivelul Uniunii prin o anume lipsă de asumare a identității europene" (p. 46). Ei bine, „fenomenele negative" nu sunt, în primul rând, de ordin cultural, ci economice, sociale, politice. Iar asumarea identității europene trece, înainte de toate, prin înfruntarea *teoretică* a acestor fenomene. Pe de altă parte, dacă tema era identitatea culturală, ea trebuia explicată: or, cititorul nu desluşeşte care sunt „valorile specifice" (p. 459) ale Europei. Şi cum de identitatea europeană este un dat („Europa medievală se desăvârşeşte şi îşi afirmă propria identitate în luptă cu Islamul, p. 44; la fel, Secolul Luminilor deschis către Europa de Est, p. 44-45; există „o ambianță culturală specifică", p.45) şi, în acelaşi timp, „definiția Europei culturale este mai degrabă imprecisă, ambiguă" (*sic*!, p. 45). Se aminteşte doar că există limbi diferite şi că păstrarea diversității lingvistice, prin proiectul din 2008 de adoptare a limbii personale de adopție, este soluția.

Concluzia lucrării ar trebui, din nou, să o facă atentă

Camera Iuliei Hasdeu

pe autoare la exprimarea care, deşi se referă la cultură, sună astfel: „În procesul căutării identității, Europa trebuie să facă față unor tendințe contradictorii: să integreze diversele culturi europene într-o cultură armonioasă distinctă în ansamblul culturilor lumii, să înlăture excluziunea, în sensul că unele popoare europene au un grad mai înalt de reprezentativitate, sunt mai luminate (*vai!*), respectiv noi şi ceilalți, noi fiind un termen privilegiat şi, în acelaşi timp, Europa identitară să se deschidă spre restul lumii" (p. 47). Nu este cazul să comentez nici forma (iar aici, putem observa profunda frământare a dnei Banciu, redată prin dilema: integrarea diverselor culturi etc. sunt sau necesare – „*să* integreze..." – sau nişte „tendințe" impuse de logica perversă a istoriei) şi nici conținutul. Nu lungimea şi caracterul ciudat de liber al frazei, nici folosirea inadecvată a adjectivului „identitară" sunt aspectele cele mai preocupante, ci faptul că autoarea ignoră că identitatea Europei se constituie *şi* în procesul de deschidere spre restul lumii. Mai mult: această identitate este, deja, multiculturală nu doar privind limbile naționale ce comunică, ci şi prin integrarea deja a culturilor din Turcia, Africa, Asia. Cel puțin numărul mare şi caracterul foarte popular al restaurantelor „non-europene" din Europa ar fi putut sări în ochii autoarei. Din păcate însă, imaginea domniei sale este, încă o dată, europocentristă şi uşor rasistă: pentru domnia sa, francezii de origine arabă sau africană, de exemplu, nu sunt „europeni". Or, conform Constituției franceze, ei sunt francezi, deci europeni.

Odată mai mult, se adevereşte că „învățământul dogmatic, necritic" este un obstacol mai grav în calea discuției raționale „decât orice distanță culturală sau lingvistică"[1].

Dna Banciu este profesor universitar cu vechime. Cum poate atrage învățământul universitar – şi nu numai – pe cei mai competenți absolvenți, dacă modelul lor este de factura celei descrise aici[1]?

Dar dna Banciu este şi cadru de conducere de 20 de ani încoace. În această calitate, contagiunea incompetenței este mai mare: una din legile lui Murphy este aceea că şefii incompetenți se înconjoară de apropiați nu pur şi simplu de aceeaşi factură, ci mai slabi. Aşa se constituie corupția universitară ce determină „rinocerizarea" multora şi ce are drept rezultat înfățişarea ac-

tuală a universității. Or, universitatea are în vedere mai mult decât a fabrica diplome: ci „onoarea spiritului uman care trece prin justiție, prin echitate, prin respect, dar şi prin capacitatea de a-i valoriza pe cei care au talent[1].

Nu sunt naivă: ştiu că producția intelectuală şi industria universității fac parte din ansamblul social şi se articulează impecabil cu raporturile de putere, cu psihologia acestora şi cu ideologia şi miturile respectabilității. Dar domeniul intelectual – concret, aici, cel universitar – are un specific, dat de puritatea motivațiilor de cunoaştere şi comunicare a cunoştințelor. Nu ar trebui să apărăm această puritate?

Note:

[1] Ana Bazac, „Despre modelul universitarului", în Romulus Brâncoveanu (editor), *Structura universității – structura cunoaşterii*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2008, p. 133-145.

[2] Georges Haddad, directorul Diviziei Învățământ superior UNESCO, interviu luat de Melania Mandas Vergu, în *Gândul*, 26 mai 2009, p. 11.

[3] Karl R. Popper, „Mitul contextului" (1965, 1976), în Karl R. Popper, *Mitul contextului. În apărarea ştiinței şi raționalității*, Traducere din limba engleză de Florin Lobonț şi Claudiu Mesaroş, Bucureşti, Editura Trei, 1998, p. 56, 59, 68.

[4] *Ibidem,* p. 63.n

[5] *Ibidem,* p. 66. Şi p. 77: „cea mai mare valoare a conflictului cultural constând în faptul că ea poate da naştere unei atitudini critice".

[6] Sau să ai „sentimentul că nu au învățat din discuție nimic ce să nu fi ştiut dinainte", *ibidem*, p. 70.

[7] *Ibidem,* p. 68.

[8] *Ibidem,* p. 81.

[9] Dacă sunt acceptabile, sau nu, „consecințele logice" ale premiselor etalate în text, vezi şi Popper, *ibidem*, p. 89.

[10] Mai mult. Tocmai acest buclucaş capitol „Ideea europeană în istorie" a fost publicat, înainte de volumul citat mai sus, în revista *Sociologie Românească*, nr. 4, 2006. Nimeni din colectivul redacțional nu a observat aspectele discutabile, din moment ce era vorba de soția, care „trebuie" să publice într-o revistă, a unui sociolog cu vechi state de serviciu, inclusiv cadru de conducere un timp.

[11] *Pensée unique*, la Jean Daniel, *Avec le temps – Carnets 1970-1998*, Paris, B. Grasset, 1998, p. 723, 505

[12] Karl R. Popper, „Mitul contextului", p. 83.

[13] *Ibidem,* p. 86-87.

[14] *Ibidem,* p. 77.

[15] Şi nu numai aici. Vezi Ana Bazac: „Şuşanele, fraudă şi ascensiune universitară", în *Observator cultural*, anul IX, serie nouă nr. 161 (419), 17-23 aprilie 2008, p. 20-21; „Cultura română interbelică în fața corupției academice", în *Pro-Saeculum*, nr. 3 (55), 2009.

[16] Georges Haddad, *ibidem.*

Dan Brudaşcu

ZILELE EUROPENE ALE PATRIMONIULUI

Joi, 17 septembrie a.c., la fostul restaurant New York, a avut loc, în organizarea **Direcției județene pentru cultură, culte şi patrimoniu cultural național Cluj**, o conferință de presă consacrată **Zilele Europene ale Patrimoniului.**

Am fost invitat şi eu, de către directoarea instituției respective, să particip la acel eveniment. Ca unul care, ca deputat dar şi ca simplu cetățean, m-am ocupat într-un fel, timp îndelungat, de soarta monumentelor de patrimoniu din municipiul şi județul Cluj, am intenționat, ca, pe lângă prezentarea generală făcută de organizatori, să supun atenției celor prezenți şi alte aspecte, strict legate de tema supusă dezbaterii. Am fost întrerupt, de la primele cuvinte de o ziaristă unguroaică – reprezentantă, clară a intereselor UDMR, deşi angajată la o instituție publică, unde, prin lege, apartenența politică este interzisă în mod expres, al cărei tupeu îmi era deja cunoscut, dar şi de arh. Virgil Pop, personaj arhicunoscut pentru performanțele sale profesionale ca apărător al patrimoniului clujean.

Deoarece mi-am dat seama că am deranjat, într-un fel, sensibilitatea şi poate orgoliile unora dintre organizatori, care, pe lângă vorbe, într-un specific neolimbaj de lemn, sau de arătat cu degetul doar spre alții nu aveau nimic concret de spus, mi-am cerut scuze şi am părăsit adunarea, nedorind să îmi pierd timpul asistând la astfel de manifestări.

Am considerat că, pentru a pune, în sfârşit, până nu e prea târziu, o anumită coerență şi ordine în activitatea din acest domeniu, s-ar impune câteva măsuri punctuale, pe care, dacă nu aş fi fost întrerupt de tupeul ziaristei menționate sau de teama dlui arh. Virgil Pop de a nu ieşi în evidență rezultatele mai mult decât notabile ale muncii pe care a desfăşurat-o pe această linie, vreme de foarte mulți ani, aş fi vrut să le prezint. Acestea sunt următoarele:

Promovarea unui proiect de lege privind asumarea de către Guvern a obligației asigurării, în capitol distinct, la bugetul de stat, a sumelor necesare reparării şi întreținerii monumentelor de patrimoniu de importanță națională, dar şi a efectuării, pe bază de proiecte, a lucrărilor de restaurare înainte de a se ajunge la deteriorarea totală a obiectivelor respective. (O asemenea măsură este determinată nu de absența cadrului legislativ în materie, ci de nevoia asigurării unei abordări unitare şi complete, dar mai ales ca, în afara măsurilor propriu zise, să se asigure, an de an, în cuantum rezonabil, în raport de prioritățile semnalate de specialiştii şi experții Ministerului Culturii) şi resursele financiare necesare).

Reinventarierea tuturor monumentelor şi siturilor din întreaga țară şi depunerea de eforturi în vederea înscrierii unora în lista de patrimoniu cultural UNESCO. (Din acest punct de vedere, personal am considerat şi consider că sunt mult mai puține obiective culturale importante din România care ar merita includerea pe o astfel de listă. Inclusiv a unora aflate pe raza județului Cluj (Biserica din Lujerdiu, ctitorie a lui Mihai Viteazul, Biserica lui Horea, aflată în parcul în aer liber de la Hoia al Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Complexul memorial de la Ciucea, legat deopotrivă de numele lui Ady Endre şi Octavian Goga, personalități marcante ale poeziei din cele două țări, dar şi europene, din prima jumătate a secolului XX).

Solicitarea intervenției europarlamentarilor români în vederea sprijinirii Ministerului Culturii din România pentru includerea listelor de patrimoniu cultural UNESCO a unui număr mai mare de monumente româneşti, dar şi pentru obținerea unor surse de finanțare din fonduri europene.

Tratament nediscriminatoriu în restaurarea şi întreținerea monumentelor (în opinia mea Biserica din Lujerdiu, Biserica Horea şi complexul muzeal de la Ciucea nu sunt cu nimic mai puțin importante pentru istoria, cultura şi spiritualitatea acestor locuri în raport cu castelele unor grofi). De asemenea, înaintea alocării şi cheltuirii de sume importante de bani de la buget, este bine de ştiut şi contribuția sau faptele fostului/actualului proprietar pentru istoria poporului român pentru a nu irosi sume importante pentru obiective legate de numele unor criminali sau criminali de război notorii, autori ai unor fapte abominabile îndreptate împotriva românilor trăitori în spațiul ardelean.

Atenție egală construirii de noi lăcaşe de cult şi reparării şi întreținerii celor de patrimoniu. În acest sens, se impune, pe lângă informarea corespunzătoare a locuitorilor asupra istoricului şi importanței lăcaşelor de cult respective, mai buna popularizare, inclusiv cu sprijinul mass media, a cazurilor disperate în care se aqflă unele monumente sau situri şi mobilizarea tuturor factorilor, inclusiv a locuitorilor zonelor respective, în vederea salvării lor de la distrugere completă şi definitivă.

Sporirea contribuției personale, inclusiv materiale şi financiare, a deținătorilor, prin restituire sau nu, de obiective de patrimoniu cultural național, precum şi a cultelor la operațiunile de restaurare şi întreținere a imobilelor cu valoare culturală, istorică, artistică, arhitectonică sau religioasă.

Impunerea respectării prevederilor legale în vigoare privind regimul construcțiilor (i.e. sporirea exigenței administrației publice locale în eliberarea certificatelor de urbanism şi a autorizațiilor de construcții, pentru a evita, acum şi pentru viitor, construirea, în mod haotic, de imobile care sluțesc siturile cu clădiri de patrimoniu (vezi, în acest sens, construcția mamut din apropierea Catedralei Sf. Iosif din Bucureşti sau destul de numeroase cazuri ce pot fi constatate în multe alte centre urbane, inclusiv în Cluj-Napoca.

Acestea sunt, câteva, idei menite a da mai mare importanță evenimentului inițiat de Direcția județeană pentru cultură, culte şi patrimoniu cultural național Cluj, dar, aşa cum am arătat, o „ziaristă" tupeistă şi aservită politic, din câte se pare şi un foarte merituos apărător al patrimoniului cultural clujean, impunând o cenzură penibilă şi inadmisibilă, m-au oprit de la a-mi face cunoscut punctul de vedere.

După cum se vede sunt opinii ce nu au nici o conotație politică şi nici nu urmăresc sublinierea contribuțiilor concrete pe care mi le adusesem, în timp, inclusiv ca deputat, pentru obținerea de fonduri necesare reparării, întreținerii sau restaurării unor monumente şi clădiri de patrimoniu cultural de importanță majoră.

În pofida celor întâmplate şi a dovezii, mai mult decât evidente, de proastă creştere a unor indivizi implicați, adresez felicitări sincere Direcției județene pentru cultură, culte şi patrimoniu cultural național Cluj şi conducerii ei, pentru ideea salutară a marcării ***Zilelor Europene ale Patrimoniului*** la Cluj-Napoca.

Este regretabil că, prin cenzură motivată de tupeu sau incompetență, evenimentul nu a putut fi şi unul constructiv, cu schimb de idei, utile în munca deosebit de importantă viitoare de conservare, reală, nu doar declarativă, a patrimoniului cultural. Dacă, în multe oraşe din România, se constată vulgarizarea spațiului urban, vina revine şi unor „specialişti" asemenea celor ce s-au opus la Cluj-Napoca unei dezbateri deschise, fără inhibiții, democratice şi fără cenzură, a unei teme de o importanță vitală pentru acum şi viitor.

Copacul eternității

Radu Costea

REVISTA REVISTELOR

NORD LITERAR (Baia Mare, jud. Maramureş) an VII nr.10(77) - octombrie 2009. Un număr ilustrat cu lucrări din expoziţie personală a artistului plastic Mircea Bochiş, care – de altfel – beneficiază de colaborări consistente la mai toate rubricile.La ,,aniversări'' Gheorghe Glodeanu, responsabilul director al revistei, realizează un portret substanţial şi argumentat al teoreticianului şi criticului literar Ion Vlad, ajuns la frumoasa vârstă de 80 de ani. Distinsul profesor clujean, ne spune comentatorul, « a elaborat o originală teorie a lecturii, din perspectiva căreia discută apoi şi evoluţia formelor literare, îndeosebi cea a romanului» Ne alăturăm redacţiei revistei din Baia Mare, urându-i domnului Ion Vlad la mulţi ani, sănătate şi putere de creaţie! Foarte subtil şi nuanţat este şi comentariul Danielei Sitar – Tăut la romanul ,,Regele cu pene'' al debutantului Constantin Ciucă apărut în acest an la Editura ,,Cartea Românească'' care este – ne asigură cronicarul - ,,un volum de succes'', după care autorul este ,,unul din prozatorii buni ai momentului''. Rămâne să ne convingem. Mai adăugăm aici poemele lui Ion Scorobete, cunoscut nouă şi în ipostaza de romancier: ,,ce iniţiere perpetuă e liniştea / din fereastră / mişcarea pleoapei / glisează un rudiment / de bucurii / între canotele gustului vioi / din cubul de zahăr / pe faleza gri / se destramă cămaşă de fier / a lui Neptun''. În încheiere, poezii de Herbert Zbigniew în traducerea Magdalenei Filary şi fragmente din ,,Numele trandafirului'' de Umberto Eco într-o traducere a Liviei Mărcan.

HELIS (Slobozia, jud. Ialomiţa) an VII nr.6 (74-75)- iunie-iulie 2009.

N-aş fi ştiut de existenţa acestei reviste – încă o dovadă că nu ne aflăm în normalitate – dacă nu mi-ar fi trimis-o poetul Şerban Codrin cu care mă aflu în corespondenţă. De la prima pagină ne întâmpină un eseu al poetului Nicolae Teoharie care-şi comentează colegii de condei (Costel Bunoaica, Şerban Codrin, Gheorghe Dobre, Dan Elias, Florin Ciorcea) cu o notă poate prea apăsat subiectivă, dar şi cu destule observaţii de mare rafinament, la îndemâna unui creator de ,,poesis'' care încearcă să pătrundă teritorii lirice limitrofe. La o altă pagină găsim un grupaj de poeme ce poartă semnătura lui Ilie Comăniţa cu naivităţi gen: ,,şi-am să susţin, / cu adâncul sufletului, / cerul de vis / al ochilor tăi!'', dar şi câteva sonete, probe ale unui talent real, de perspectivă: ***Vis de munte, Lângă tine*** sau un ***Rondel al desăvârşirii,*** întru totul onorabil. Judecând după ce am văzut în acest număr aş zice că şi aici, ca şi în alte locuri, câţiva entuziaşti fac o revistă. Cu multă muncă, sacrificii şi cu prea puţine satisfacţii. Doar e vorba de cultură!

CALIGRAF, supliment cultural-artistic al ziarului ,,Teleormanul'', (Alexandria, jud. Teleorman) an IX nr.8 (108) –august 2009.

Florea Burtan oftează: ,,Mi-e dor de cenaclu !'' şi-l înţelegem prea bine. Unii sunt de părere că ar fi o instituţie perimată, culmea tocmai aceia care datorează suficient de mult unui cenaclu sau altul. La fel de adevărat este că vremurile s-au schimbat şi nici, şedinţele de cenaclu, acolo unde mai există, nu mai sunt aceleaşi. Nu cu bucurie se duc la cenaclu aspiranţii de, acum la înălţimile Parnasului, ci roşi de orgolii, măcinaţi de invidii şi de gândul unei glorii-surogat obţinute indiferent de mijloace. Poate ar fi bine să ne gândim la toate astea când îi îndemnăm pe alţii la cenaclu. ,,Abisuri agresive", semnat de Ana Dobre, reprezintă un necesar articol de atitudine, prilejuit de reacţiile maladive ale unora în faţa eforturilor lui Eugen Simion (încununate de succes) de a-l restitui pe Eminescu integral iubitorilor de literatură. Nu m-aş alătura lui Florentin Popescu, cu toată convingerea, în a-l sărbători pe Ion Brad la împlinirea a opt decenii, atâta timp cât scriitori mai merituoşi decât acesta trec în nefiinţă aproape nebăgaţi în seamă. Varujan Vosganian, scriitorul şi parlamentarul, răspunde unor întrebări ale Matildei Cazacu legate de relaţia între politică şi cultură (păgubitoare pentru acesta din urmă), dar şi despre ultima sa apariţie editorială, ,,Cartea şoaptelor''. Gheorghe Stroe îşi publică ,,Fotograful de mirese'' în limba engleză, în traducerea lui Vladimir Bacalov, pe când Mihail Bulgakov, un confrate al său din Răsărit este tradus în limba română de Stelian Ceampuru.

FAMILIA (Oradea, jud. Bihor) an 46 (147) nr.9 (526)- septembrie 2009.

Privesc cu respect, de mult timp, revista orădeană care are nu numai un trecut prestigios, dar şi un prezent cu care se poate mândri. Trăian Ştef, cu ochii pe realitate, surprinde foarte corect situaţia sinucigaşă în care ne aflăm, când fiecare încearcă să-şi impună vrerea după necesităţi şi nevoi: ,,Cel cu pumnul mai mare bate, cel cu funcţia mai mare hotărăşte şi el (…) discriminatoriu şi abuziv, cei care s-au asociat într-un număr mai mare vor să impună prin forţa numărului, cei care le arată pe toate acestea vor să dobândească şi ei puterea de a impune propriile opinii prin care să se facă legea lor, adică voinţa lor.'' Urmează un incitant interviu acordat de inepuizabilul Gheorghe Grigurcu Dorei Pavel, doi profesionişti faţă în faţă. Ce este Poezia ? Ne răspunde acesta: ,,Poezia e o făptură mitologică, aidoma grifonului ''.Mai citim poeme de Alexandru Muşina, Romulus Bucur şi Lucia Cuciureanu ,dar şi un fragment de roman sub semnătura lui Octavian Soviany. O prodigioasă explorare ,,în lumea femeilor'' întreprinde Melinda Crăciun: Dana Dumitriu, Hortensia Papadat Bengescu, Cella Delavrancea, Tia Şerbănescu, având călăuză pe Liana Cozea, autoarea unei teze de doctorat susţinute în 1993: ,,Prozatoare ale literaturii române moderne''. Cincisprezece pagini de revistă au fost consacrate lui Radu Enescu, fost membru al Cercului Literar de la Sibiu şi fost redactor al ,,Familiei'', cu materiale semnate de Liana Cozea, Blaga Mihoc, Alexandru Seres, Ion Davideanu.

TECUCIUL LITERAR ŞI ARTISTIC (jud. Galaţi) an IV nr.17 / martie-aprilie 2009.

O noutate reprezintă această revistă ajunsă, iată, la nr.17 în anul 4 de apariţie. Redactor –şef este Eleonora Stamate, iar secretară – Luminiţa Teodora Munteanu, cărora li se subordonează

zece redactori între care mai cunoscuţi ne sunt Petru Dinvale,Tănase Dănăilă, Dan Movileanu şi Nicolae Chiscpo, prezenţi – de altfel – şi în paginile acestui număr, fără îndoială, onorant. Am reţinut editorialul lui Daniel Petru Mazilu intitulat ,,Despre seriozitatea părintelui Dumitru Stăniloaie'' şi interviul propus de Tase Dănăilă ,cu care ocazie Florina Zaharia răspunde cumpănit şi, uneori, memorabil: ,,În tot ce fac, încerc să mă cunosc, să mă descopăr şi să mă raportez la o lume pe care, de multe ori, nu o accept, nu o înţeleg. Încerc să mă iubesc pe mine ca să-i pot iubi pe ceilalţi. Încerc să mă iubesc pe mine ca să pot fi iubită şi de ceilalţi''. Sau: ,,timpul pe care îl creez, în clepsidra scrierilor mele, s-a împrietenit de multe ori cu timpul real al lumii''. A.G. Secară glosează atent asupra cărţii concitadinului său, dr. Petru Blaj, «Eseuri despre omul OM» (2008). La pagina 8 Petru Dinvale semnează câteva tulburătoare ,,Armonii pascale'', pentru ca, la pagina următoare, să avem o revelaţie – Valeriu Gafencu , ,,Sfântul închisorilor'', în ipostaza de poet.

SCRISUL ROMÂNESC (Craiova ,jud. Dolj) an VII nr.10(74)-octombrie 2009.

,,Colocviile Scrisului Românesc'' de la sfârşitul lunii octombrie din acest an au avut ca temă ACTUALITATEA ISTORIEI LITERARE. Principalele comunicări susţinute au fost dedicate sintezelor apărute în ultimele două decenii, dintre care unele au fost publicate anticipat în numărul de faţă. Astfel Irina Mavrodin se întreabă şi ne întreabă: ,,Mai este actuală istoria literaturii?'' Răspunsul acesteia, cu trimiteri sigure spre literatura franceză, este pozitiv. Programul ,,luptei pentru adevăr'' în istoria literaturii constituie obiectul unei atente şi nuanţate cercetări întreprinse de Gabriel Coşoveanu, pe când Monica Spiridon declară dezamăgită că ,,o istorie contemporană, profesionistă a literaturii române'', din păcate , ,,rămâne în continuare un deziderat neîmplinit''. Pentru Ion Buzura, istoria literară se reinventează metodologic, de la o zi la alta, dacă vrea să existe cu adevărat. Constantin M.Popa este foarte rezervat în faţa eforturilor lui Alex Ştefănescu şi N. Manolescu de a institui un nou canon literar. În schimb, Ioan Lascu recunoaşte, fireşte ironic, sintezei semnate de Alex. Ştefănescu meritul de a fi o excelentă sursă de documentare. Trecând mai departe, autorul articolului face o listă impresionantă de omisiuni şi contradicţii interne ale istoriei manolesciene, trăgând următoarea concluzie: ,,miza este enormă, iar câştigul nu este niciodată pe măsura aşteptărilor''. Parcă vrând să-l completeze, Dumitru Radu Popa adaugă: ,,cred că singura şansă ce îi mai rămâne lui N. Manolescu ca să se clarifice e să scrie ***o istorie auto-critică*** a literaturii române''. Interesant este că, în faţa acuzelor ce vin din toate părţile, apărătorii sintezei manolesciene (puţini, dar inimoşi, precum plăieşii de la Cetatea Neamţului) se mulţumesc să spună că ,,nu e aşa'', continuându-şi netulburaţi discursul ditirambic, fără să răspundă, punctual, obiecţiilor aduse.

PROARME (Fieni, jud.Dâmboviţa) an I nr.2 – iulie 2009.

Dan Gâju, redactorul-şef al acestei reviste cu un profil mai special, ia un interviu d-lui Mihai Stan, preşedintele Societăţii Scriitorilor Târgovişteni, de unde aflăm suficiente informaţii asupra vieţii spirituale din această zonă a ţării, susţinută de scriitorii importanţi, cum ar fi: Mircea Horia Simionescu, Barbu Cioculescu, George Coandă, Alexandru George, Dumitru Ungureanu, Tudor Cristea!… Despre revista ,,Litere'' al cărei redactor-şef este, aflăm că se zbate în mari nevoi materiale (de ce ne-am mira?),aceasta, ajunsă la nr.100, neprimind subvenţii de la forurile judeţene şi municipale, aşa cum – de bine, de rău - se întâmplă în alte părţi. Se deschid ***Dosare secrete*** (,,Odiseea unei flote'') , sunt prezentate armele românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi (ghioaga, măciuca, buzduganul, biciul de luptă). Acelaşi Dan Gâju (presupun) comentează succint cărţi şi autori: ,,Noaptea miracolului'' de Grigore Grigore , ,,Confreria. Convorbiri şi confesiuni'' de Mihai Stan, ,,Insomnii. Lacrimi şi stele'' de Stella Dobrogeanu Pardix.

CULTURA (Bucureşti) an IV nr.42 (246) – 22 octombrie 2009.

C. Stănescu, ca de obicei aproape de temele fierbinţi, se opreşte, de această dată, asupra reacţiilor provocate de obţinerea premiului Nobel de către Herta M□ller, scriitoare de expresie germană, născută în România .În faţa entuziasmului quasi-general, comentatorul devine circumspect şi se/ne întreabă cum poţi admira ceea ce nu cunoşti. Herta M□ller, dintr-o dată prilej şi obiect de mândrie naţională, nu apare nici în dicţionarele, nici în istoriile literare, ceea ce e de-a dreptul jenant. Cu atât mai bizară apare jubilaţia celui care a semnat, recent, ,,Istoria critică a literaturii române''. Calificativul drastic ,dar meritat, al lui C. Stănescu merită reprodus :,,Explozia de entuziasm general oportunist şi fericire oportună, admiraţie născută peste noapte cu ocazia prestigiosului şi discutabilului premiu dau de gândit…'' , ,,… mai toate, vorbe de admiraţie din vârful buzelor''.Remarcabil comentariul Rodicăi Grigore ce are ca obiect romanul ,,Emma'' de Jane Austen,a cărei eroină străbate un dificil proces de educaţie sentimentală echivalent cu o iniţiere aspră la capătul căreia se va afla o femeie matură şi capabilă «să-şi ia destinul în propriile mâini».Alex Godiş îşi continuă periplul în istoria criticii literare din anii '60 când s-au perfecţionat instrumentele critice, s-a decantat un limbaj de specialitate şi, cu deosebire, s-a despărţit valoarea de non-valoare prin eforturile unite ale unei strălucite generaţii de critici.

LITERE (Târgovişte, jud. Dâmboviţa) an X nr.9 (114)- septembrie 2009.

O revistă care beneficiază de colaborările lui Al.George, Mircea Horia Simionescu, Barbu Cioculescu, Henri Zalis, Mircea Constantinescu nu poate fi decât atractivă pentru orice iubitor de literatură. De această dată, reputatul eseist Al.George îşi mărturiseşte bucuria lecturilor repetate, nu neapărat din marea literatură, cu condiţia unei benefice ,,uitări'' care nu-i anihilează spiritul critic în niciun fel. Acesta recunoaşte – ca pe un lucru firesc – că şi-a revizuit unele judecăţi critice după un asemenea exerciţiu: ,,poate niciunde, ca pe-un text al tău, nu experimentează mai bine actul judecării, ivirea şi moartea unor emoţii şi adevărul că lectura trebuie să fie în orice fel întovărăşită de surprinderi provocate de cele neştiute, uitate sau doar bine cunoscute''. ,,Sufletul nu cunoaşte distanţele'' se arată convins Barbu Cioculescu, parcurgând cu legitim interes paginile de corespondenţă ale familiei, publicate de Pia Pillat la sfârşitul anului 2008. Istoria unei familii se transformă, pe nesimţite, sub ochii cititorilor, într-o neiertătoare istorie socială şi politică. Henri Zalis comentează cu aplicaţie ,,Fragmente din năstruşnica istorie a lumii'' de Gabriel Chifu, o istorie trăită şi tot de el povestită, Margareta Bineaţă îşi exercită spiritul critic asupra jurnalului parodic ,,O iubesc enorm, Domnule Judecător'' de Ion Manolescu, în timp ce George Anca glosează asupra unei cărţi declarat-polemice a lui Puşi Dinulescu - ,,Gaşca

şi Diavolul'', apărută la Editura Minerva. Poezia e reprezentată cu demnitate de Viorica Răduţă şi Iulian Filip, iar proza de Tudor Cristea, Corin Bianu, Paul Mihalache.

ATENEU (Bacău) an 46 nr. 9(481) – septembrie 2009.

Cronicarii revistei îşi fac, şi de această dată, datoria. Astfel, Carletta-Elena Brebu comentează cu un entuziasm temperat romanul ,,Cărţile vieţii'' ce poartă semnătura de – acum prestigioasă a lui Dan Perşa: ,,aşteptările sunt încă mari'' notează cronicarul la final. Iar sub titlul ,,Ovidiu Genaru, reloaded'', Adrian Jicu comentează, cu vădită plăcere, volumul

,,Trandafir cu venele tăiate''. La pagina 9 avem surpriza unor texte (presupun) inedite ale regretatului Florin Muscalu, dar şi un excelent grupaj de poeme ce poartă semnătura Luciei Dărămuş: «Plouă. În grădina cu sunete / plouă / picurii cad pe sunetele trandafir / apoi ca un dans nupţial, / se unesc cu iarba, copacii / florile…» Elena Ciobanu se arată încă uimită în faţa textelor Sylviei Plath. De data aceasta vizează povestirile publicate recent la Editura Polirom, în traducerea Anacaonei Mîndrilă Sonetti: ,,rămâi mut în faţa absolutei , aproape violentei sinceităţi a trăirii poetice care iese la suprafaţă şi în aceste povestiri''. Tot la o revenire de acest gen (un autor de care s-a ocupat constant) se află Constantin Călin cu seria de texte consacrate lui Bacovia (omul, de această dată). Adnotează şi comentează cele două festivităţi de care a beneficiat poetul în timpul vieţii: în 1925, cu ocazia celei de-a doua conferinţe la Ateneul cultural , abia înfiinţat, şi în 1947, la împlinirea a 65 de ani şi după apariţia ,,Stanţelor burgheze'', într-un context politic destul de tulbure. Cu acribia cunoscută, autorul ,,Dosarului Bacovia'' nu lasă nici un detaliu deoparte şi nu-i scapă nicio nuanţă.

CONVORBIRI LITERARE (Iaşi) an CXLIII nr.9 (165)-septembrie 2009.

Consistent ca întotdeauna, poate prea sobru, fără puncte de maxim interes, dar şi fără cedări în planul calităţii, revista ieşeană se înfăţişează, şi de această dată, ca o publicaţie matură şi responsabilă. Reţinem, între altele, studiul lui Basarab Nicolescu, ,,Eugène Ionesco şi logica contradicţiei'' ca o aplicaţie a teoriei terţului inclus a lui St. Lupesco şi în lumina consideraţiilor mai noi ale lui Wylia Sypher. Dan Mănucă elogiază lucrarea lui Stan V.Cristea, ,,Constantin Noica. Repere biobibliografice'' (2009) în realizarea căruia şi-a folosit toate mijloacele profesioniste de sistematizare a datelor legate de viaţa şi opera filozofului român, precum şi experienţa acumulată în decursul anilor prin finalizarea altor lucrări de acelaşi tip. Remarcabilă secţiunea de poezie reprezentată de Andrei Patraş (poeme de scurtă respiraţie) ,Boris Marian, Virgil Andronescu (un ironist cu melancolia-n sânge) şi Grigore Gherman. Daniel Cristea –Enache se întoarce , la fel de inspirat, asupra operei lui Octavian Paler (,,Viaţa pe un peron'') cu câteva observaţii memorabile: ,,În centrul cărţilor lui Octavian Paler nu se află nici sfântul, nici bruta absolută, nici supraomul nietzschean, ci tocmai omul obişnuit, sumă de calităţi şi defecte, patimi şi slăbiciuni, îndoieli şi angoase''. Nimic mai adevărat.

ASTRA (Braşov) an IV nr.35(322) – octombrie 2009.

Din fericire, ,,Astra'' n-a dispărut, cum se zvonea. Mai întâi, Ion Topolog Popescu prezintă cititorilor volumul ,,33 pentru totdeauna – interviurile **Astrei**'' (2009) ca o carte-eveniment, la care participă 33 de personalităţi reprezentând diverse domenii: scriitorii Nicolae Breban, Augustin Buzura, Hans Bergel, D.R. Popescu, criticii şi istoricii literari Eugen Simion, Irina Petraş, Romul Munteanu, inventatorul Iustin Capră, cosmonautul Dumitru Prunariu, actorul Constantin Codrescu, muzicologul Viorel Cosma, istoricul Radu Florescu, pictorul Viorel Mărginean, răspunzând întrebărilor puse cu profesionalism de către Daniel Drăgan, Sorin Basangeac şi Nicolae Stoie asupra operei şi activităţii celor intervievaţi. Realmente încântat de lectură, Constantin Cubleşan scrie despre ,,Cartea şoaptelor'' a lui Varujan Vosganian: ,,un roman dintre acelea pe care le poţi scrie doar o dată în viaţă, rotund în sine şi fără continuare; un roman singular în expresie şi mesaj''. În sfârşit, o piesă importantă a acestui număr îl constituie interviul acordat de dr. Bryan S.Ronnie, important istoric al religiilor din Marea Britanie, lui Gabriel Stănescu. Între multele sale afirmaţii de real interes privind omul şi opera lui Mircea Eliade, reţinem doar una: ,,Un corolar interesant al înţelegerii lui Eliade este acela că nicio lume umană nu poate fi desacralizată în totalitate; după cum a văzut-o el, elemente ale acestui proces al sacralizării rămân mereu camuflate în chiar înţelegerea cea mai laică şi materialistă''.

ROMÂNIA LITERARĂ (Bucureşti) an XLII nr.42/ 23 octombrie 2009.

Foarte elegantă atitudinea lui Gabriel Dimisianu care încearcă să răspundă acuzelor lui Nicolae Breban din ,,Trădarea criticii'' (2009) ce vizează, în fapt, promoţia de critici afirmaţi în anii '60, susţinători ai literaturii lui N.Stănescu, Grigore Hagiu, Cezar Baltag, Ştefan Bănulescu, G.Bălăiţă, N.Breban însuşi , dar care ,,au trădat'' părăsind ,,literatura vie'' şi nefinalizându-şi demersul critic din acea perioadă eroică când împreună, poeţi, prozatori şi critici s-au debarasat de supremaţia ideologicului şi au contribuit la afirmarea valorilor autohtone. În realitate, cartea lui N.Breban este o abia mascată pledoarie ,,pro domo'' şi , tocmai de aceea, acuzele sale sunt îndreptate împotriva acelor critici care l-au susţinut la începuturi şi care au uitat să-i venereze opera. Elegant, G.Dimisianu , el însuşi aflat în boxa acuzaţilor, răspunde: ,,Există (…) şi astăzi critici'', ,,Toate la timpul lor''. Am citit şi noi textul lui Mihai Gălăţeanu (,,Eminescu'') care nu se simte bine decât atunci când îi provoacă pe admiratorii poeziei eminesciene, aducându-i într-o stare de gravă tulburare a sistemului nervos, cu uşoare deviaţii spre suicid. De data aceasta, Alex Ştefănescu are dreptate. Textul este, în mod cert, o antifrază (greu de digerat în această formă) realizată cu geniu parodic, alimentat de o suprasaturare a locurilor comune şi manifestărilor de abundentă insuficienţă intelectuală. Tot Andrei Gheorghe ne are în grija sa la televizor. Mai consemnăm excelentul eseu al lui Mihai Zamfir: ,,Ştefan Petică – suavul visător'', precum şi publicarea unor scrisori inedite de la N. Iorga, E. Lovinescu, G.M. Zamfirescu, B. Fundoianu, Camil Baltazar, Petru Comarnescu.

ARGEŞ (Piteşti, jud.Argeş) an IX nr.9 (327) – septembrie 2009.

Din nou mă întristez aflând că o revistă constant bună, cu un colectiv de redacţie de mare probitate profesională este ameninţată de spectrul desfiinţării, fie şi abuziv. Dar lucrurile merg înainte şi asta ne bucură. Revenind la obiectul analizei noastre, aş spune că e dificil de ales / citat un material sau altul, pentru că nu există denivelări, nu văd puncte vulnerabile. Să risc totuşi: „Povestea unui tablou'' de Mariana Şenilă-Vasiliu. Autoarea articolului are în vedere atât istoria tabloului ,,Scoica pe marmură neagră'', cât şi prietenia dintre Th. Pallady şi Henri Matisse, valorificând co-

respondenţa rămasă, dar şi pânzele acestora ce ar reflecta «un mod de a gândi arta asemănător» cu un rezultat comun: spiritualizarea ei. Rânduri emoţionante aşterne Ştefan Ion Ghilimescu atunci când evocă pe poetul Constantin Virgil Bănescu care s-a sinucis la 27 de ani, lăsând în urmă câteva volume de poezii şi profilul moral al unui om «care nu a minţit niciodată şi nu a ştiut ce e compromisul». Regăsim aici, cu o vădită încântare, pe Magda Ursache cu ,,Avem trecuturi''. În stilul ei obişnuit, muşcător, sagace, autoarea îşi ascunde cu greu amărăciunea pierderii reflexelor identitare. Cum? Cu o condamnabilă orbire şi iresponsabilitate: «nesocotind fapte şi documente, putem avea nu un trecut, ci trecuturi, dar şi un viitor imposibil». În treacăt, m-a „fulgerat'' informaţia conform căreia un amfiteatru plin de studenţi la arhitectură nu ştie în ce secol a trăit Ştefan cel Mare. Mai e ceva de comentat?

PLUMB (Bacău) an IV nr.30/ septembrie 2009.

Din ce în ce mai bine. Actualul număr, pus sub semnul lui Bacovia, reproduce un fragment din cartea lui Constantin Călin, ,,Dosarul Bacovia'' vol.I ,,Eseuri despre om şi operă'' (1999) ce se referă la lecturile poetului băcăuan, între care întâlnirea cu Eminescu l-a marcat decisiv, Grigore Codrescu, diligent şi riguros ca întotdeauna, construieşte un portret convingător şi inspirat al poetului Ion Dinvale (,,Cearta poetului cu filozofii şi lumea). Câteva pagini mai încolo re-întâlnim pe vrânceanul Adrian Botez, în ipostaza de poet, războindu-se – ca şi altădată – cu ,,rătăciţii în calea luminii''. Ţara Vrancei este prezentată, din perspectiva istorică, de către Ion Lupu. Citãm: ,,Cunoscut ca vatră de locuire permanentă încă din cele mai vechi timpuri şi mai ales în perioada migraţiei popoarelor, Ţinutul Vrancei a înfruntat toate urgiile abătute asupra locuitorilor săi, care au rămas pe aceste locuri în care îşi aveau înfipte rădăcinile, **împotrivindu-se** cu îndârjire tuturor acelora care voiau să-i asimileze şi să-i înstrăineze din obârşia lor''. Îl asigur pe d-l Ion Lupu că lucrurile s-au schimbat fundamental şi că vrâncenii îşi caută acum ,,rădăcinile'' prin Italia şi Spania. Cât despre înstrăinare , ce să mai vorbim… Am gustat accentele lirice ale lui Dan Romulus Busnea (,,Amurg de toamnă bacovian''), mai puţin citatul dintr-o poetă quasi-necunoscută. Prefer poezia Silviei Miler şi a lui Dumitru Brăneanu.

Lucian Bâgiu

O SĂPTĂMÂNĂ LA CERCUL POLAR

Institutt for moderne fremmedspråk al Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet are o îndelungată tradiţie a studierii limbilor engleză, franceză şi germană inclusiv la nivel doctoral, acestora adăugându-li-se studii europene la nivel de licenţă, limba spaniolă – curs de un an, precum şi module de limbă franceză, germană, spaniolă, italiană, japoneză, rusă. În 12 ianuarie 2009 („semestrul de primăvară") a debutat şi cursul opţional de limba română. Cursul este destinat studenţilor tuturor specializărilor şi este împărţit în Română 1 şi Română 2, fiecare având câte 7,5 credite şi presupunând verificări pe parcurs (examinare orală şi dictare) şi câte un examen final scris de patru ore. În „semestrul-pilot" al acestui curs studenţii norvegieni au manifestat un interes real, optând pentru studiul inedit al acestei limbi cursanţi de la o mare varietate de specializări de licenţă, în special lingvistică, dar şi literatură europeană, studii politice, media, infrastructură de mediu, tehnologie. Iată numele primilor doisprezece studenţi care au studiat vreodată limba română în sistemul universitar norvegian şi care au susţinut examenul final la Română 1 pe 26 februarie 2009: Sandra Maria Akseth Winther, Charlotte Andersen Dammen, Fredrik Wilhelm Borelly, Maike Gaertner, Jonas Hinrichsen Gjervold, Monika Grammeltvedt, Ingrid Hegvik, Karoline Hovstad, Guri Kaarbø Vårheim, Andreas T Slørdahl, Jon Harald Søby, Elias Aamot. Ei au oferit răspunsurile de mai jos la subiectul de exprimare liberă în limba română.

9. Scrieţi un text scurt despre activităţile dumneavoastră obişnuite într-o săptămână (jumătate de pagină este suficient):

Write a short text about your regular activities during a week (half a page is enough):

Stud.nr.: 687688

Sunt o fată activă. De obicei îmi place să joc fotbal cu prietenii mei. De asemenea îmi place să beau vin alb cu prietenele mele şi îmi place să dansez la discotecă. Sunt studentă la limbi straine li studiez producţie de film. Merg pe jos la şcoalul. Miercuri lucrez la bibliotecă Dragvoll. Seara de sâmbătă îmi place să vorbească cu sora mea în cafenea, bem cacao. Sora mea se numeşte Elin.

Stud.nr.: 693410

Studiez la limba franceză şi ştiinţe politice în Trondheim. Am locuit la oraş doi ani şi jumătate. Îmi place oraşul. În timpul liber meu citesc, văd filmele cu iubitul meu şi merg la oraş cu prieteni. Uneori bem o cafea şi uneori nişte beri. Merg rar la discotecă pentru că n-îmi place să dansez. Cred e greu să trezesc devreme, de aceea iau micul dejun înaintea de ora opt. În week-end dorm des târziu şi e perioade favorită de săptămână.

Stud.nr.: 698475

Luni dimineaţa merg la cursul de limba romăna. Îmi place cursul, e foarte bine. Luni după-amiază des am o întâlnire de lucru cu prieteni în o organizaţie. Seara iau cina cu familia, şi beau o ceaşcă de ceai tare. Marţi sunt liber! Miercuri am cursul de limba română, şi cursul de limba rusă. Vineri seara merg în oraş cu prietene şi fac haz, sau văd un film. Duminică citesc ziarele şi cartele, sau merg la mare. E foarte relaxant. Joi şi sâmbata am mult de lucru, dar pot să dorm până târziu şi beau cafea.

Stud.nr.: 703282

Luni am cursul de limba română în Dragvoll, îmi place mai multe. Marţi am cursul de fonologie cu domnul Abrahamsen, şi văd film cu nişte prieteni în târziu. Miercuri merg la cursuri de

limba română şi sintax, şi văd un film romaneşte cu colegii mei. Joi am cursul de semantică. Mănânc cină la ora 19 (şapte). Vineri văd un film cu un prieten, şi am cursul de pragmatică. În week-end-uri (sâmbătă şi duminică) merg cu maşină la peninsula Fosen, şi vorbesc cu familia mea la telefonul.

Stud.nr.: 704662

Luni dimineaţa am intotdeauna cursul de limba română. Des merg în oraş dupa-amiază. Fac cumpărături în oraş. Marţi dimineaţa şi la prânz am intotdeauna cursul de apă. De obicei merg în cafe M cu nişte prieteni seara. Miercuri de obicei lucrez multe ore. Dupa-amiază am intotdeauna cursul de limba română. Joi de dorm până târziu. Uneori joi dupa-amiază iau cina cu Lysann. Des seara vorbesc la telefon cu familia mai sau prietenii mei din Germania. Vineri dimineaţa am intotdeauna cursul de apă. Seara uneori merg la petrecere în oraş cu nişte prieteni. Sâmbătă uneori joc tenis sau merg la piscină. Dar des în week-end plec la munte sau la mare. Duminică seara văd de obicei un film cu nişte prieteni. Verific intotdeauna e-mail-uri i fiecare zi.

Stud.nr.: 706017

Săptămâna mea

Luni dimineaţa am curs de limba română. Mănânc prânz de obicei cu mama mea. Seara studiez de fonematică sau de psihologie. Marţi dimineaţa merg la curs de psihologie. După curs uneori iau prânz cu prietenii mie. Miercuri la ora zece studiez, şi apoi am curs de limba română la ora unu şi un sfert. Joi nu am nici un curs, dar azi am examen scris de limba română. Joi de obicei studiez sau lucrez. Vineri după-amiaza fac mişcare. Seara uneori merg la petrecere. Sâmbătă şi duminică lucrez la staţion de tren sau sunt libere. Când sunt libere vreau să dorm.

Stud.nr.: 707255

În o săptămână fac o mulţime de activitate. Merg la universitate la zile de lucru. Sunt cu prieteni, unero luam o cafea într-o cainârie, de exemplu. Îmi place alergare, dar nu fac ori de câte orie înainte. Îmi place de asemenea muzică, atit a asculta cît şi a merge la concert.

Stud.nr.: 707256

Săptămâna mea!

Lunea de obicei mă trezesc la ora 7.00 şi merg la curs de limba română. De obiciei merg acasă la ora 14.00 şi lucrez la calculator. De la luni până la vineri în zi fiecare merg la universitate şi studez. În vineri, eu merg la curs de lingvistică şi seara văd un film. În sâmbătă mă trezesc târziu şi de la dimineaţa până la seara văd fotbal la televizor la „Canal +". În duminică stau acasă şi telefonez iubirea mea în Murmansk.

Stud.nr.: 70257

Merg la universitate des, pentru că ai un curs de limba română lundi şi miercuri, şi lingvistică marţi, joi şi vineri. În week-end, de obicei merg la Levanger, pentru că părinţi şi mulţi prieteni mei locuiesc acolo. Nu merg niciodată la sală de gimnastică, pentru că nu-mi place, dar uneori ies cu prieneni pentru ca să facem altceva. Îmi place să trezesc târziu, dar întotdeauna trebuie să trezesc devreme. E o problemă! Studiul îmi place, dar somn îmi mai place. Altcum, des merg la şedinţele de SU şi la filmele românesce. Şedinţele sunt, de obicei marţi sau joi şi filmele sunt miercuri.

Stud.nr.: 707260

Într-o săptămână eu fac mult. Eu fac cina şi spăl casă. Sunt student în lingvistică şi merg uneori la universitatul. Eu şi merg la curs limba română. Hobby mea este teatru, şi joc teatru marţi şi joi, şi multe week-end-uri. În primăvară şi vară, joc fotbal de obicei cu prieteni din universitatul. Dominică merg a petreceri.

Stud.nr.: 707261

Dimineaţa întotdeauna merg la dragvoll şi citesc. Luni şi miercuri sunt la cursul de limba română. În luni seara, eu şi nişte prieteni cântăm music. Marţi şi joi, merg la piscină cu doi prieteni. În week-end plec Trondheim şi călătoresc la familiile în Selba, sau stau în oraş cu prieteni. Undeori mergem la cinematograf, dar este scump.

Baki Ymeri

INDEPENDENŢA KOSOVARĂ ÎN LUMINA LEGĂTURILOR DE RUDENIE ALBANO - ROMÂNĂ

1. Unicul popor din lume înrudit cu românii pe linie daco-traco-iliră, este poporul albanez. **2.** Cele mai vechi şi cele mai frumoase cuvinte ale limbii române (bucurie, buză, ceafă, plai, codru, vatra etc.), au corespondenţe identice şi în limba albaneză (bukuri, **3.** Dacii, cu 200 de ani înaintea cotropirii de către Imperiul Roman, cântau despre vitejie, lucru care actualmente a dispărut în sânul poporului român. Cine sunt dacii adevăraţi? Nu sunt oare fraţii albanezilor kosovari (daco-dardanii zilelor noastre), care cântă şi în aceste clipe despre vitejie ? **4.** Ce spunea **B.. P. Hasdeu** în urmă cu 100 de ani, în sânul Academiei Române (21 Mai 1901)? *Albanesii, dară, nu sunt rude cu noi românii, ci ne sunt fraţi. Fraţi adevăraţi din aceleaşi sânge dacic*. **5.** Pentru studierea substratului paralatin al limbii române, albaneza reprezintă un miracol de istorie (Acad. Grigore Brâncuş). **6.** Kosova este Basarabia Albaniei. Albanezii nu au militat pentru crearea Albaniei Mari, precum militau Hitler, Stalin sau Miloşevici, ci pentru independenţă, conform dreptului internaţional, pentru un stat cu frontiere deschise către Europa şi SUA. **7.** Cu toate încercările zădarnice ale celor care susţin propaganda sârbo/rusă privind independenţa kosovară, românii care pun mâna pe carte în loc de sticlă, ştiu că suntem fraţi, şi că sângele apă nu se face.**)**

Nicola Grigore

COMUNICARE INTERPERSONALĂ. PERSPECTIVE TEORETICE ŞI STRATEGII PRACTICE*

Într-o retrospectivă a istoriei gândirii psihologice, limbajul apare drept singura capacitate umană ce a permis distincția dintre psihic şi spirit. A făcut-o Aristotel într-un mod atât de fericit, încât studiul comunicării, de-a lungul secolelor, a impulsionat cunoaşterea psihicului, a personalității şi a „interacțiunii minților". Acelaşi curs a dus la două trei idei tulburătoare ale timpului nostru, acum la început de mileniu: jumătate din identitatea umană constă din „ce comunicăm" şi „cum comunicăm" (în cealaltă jumătate,– „ce facem" şi „cum arătăm", – limbajul are implicații hotărâtoare); în orice sistem uman ce se deteriorează, procesul începe cu disfuncții în planul comunicării; limbajul are o structură generativă, iar procesul ca atare este de tip productiv. (Creatologia a preluat tacit această descoperire: Duncker, Wertheimer, Guilford, Torrance etc.) Nu există arie de competență şi activitate umană, de la reflex şi deprindere, la joncțiunea emergentă dintre civilizație şi cultură, în care comunicarea să nu aibă funcția de factor de progres.

Tocmai în câmpul fierbinte al acestor contrarietăți, cartea „*Comunicare interpersonală: perspective teoretice şi strategii practice"*, elaborată de Beatrice Adriana Balgiu şi Victor Adîr, ambele cadre didactice la Universitatea Politehnica Bucureşti, vine cu clarificări majore. Însăşi tematica este provocatoare pe fondul unei întrețeseri de informații cu care începe orice proces de elaborare creativă în sisteme complexe.

„Emițătorul" şi „receptorul", cei doi poli între care se realizează schimbul de mesaje, sunt definiți astăzi după criterii de „evaluare", „înțelegere", „satisfacție", „imaginea de sine".

„Folosirea flexibilă a cunoştințelor", cea mai uzitată definiție a creativității, promovată de Institutul de Creative Problem Solving, din Buffalo, este chiar natura intrinsecă a limbajului şi comunicării, Jacques Salomé, defineşte patru „demersuri" în relațiile de comunicare: „a cere", „a da", „a primi" şi „a refuza". Aceste „registre", în funcționalitatea lor spontană, tind spre:

a) o relație sănătoasă (natură elevată, cu respectarea identității partenerilor, asigurarea încrederii în sine şi a autonomiei);

b) tipul infantilizant de comunicare (violență sfidătoare, cu amenințări, etichetări, culpabilizări).

În „Vorbeşte-mi. Am atâtea să-ți spun" (Bucureşti, „Curtea Veche", 2001), J. Salomé conturează conceptual o „ecologie rațională" sau o igienă a comunicării sănătoase (10 reguli ale comunicării eficiente, 6 instrumente, concepte – cheie şi procedee pentru a se trece de la „înfruntare" la „confruntare").

M-am referit la ideile autorului francez pentru a crea un „peisaj" în care să se „proiecteze" conținutul ideativ al tratatului prefațat; primul autor, Beatrice Balgiu, este familiarizată cu stilul nostru de dialog contrastiv, deoarece a susținut doctoratul în Departamentul de Psihologie al Academiei Române. Faptul că autorii nu l-au consultat şi citat pe J. Salomé mi-a provocat o revelație deosebită, apreciind contingențele ideative, spiritul timpului şi acuitatea problematică originală la intersecția ariilor socială, neurobiopsihologică, psihologia terapeutică, imagologică, psihoeconomică.

Abordarea problemelor este antrenantă, atingând dramatismul disfuncțiilor crizelor, ciocnirilor dintre civilizație şi cultură în aria comunicării, în fond o atmosferă pe care „o respiră" orice om, comunitate şi sistem de conviețuire. Cunoscuta viziune transpersonală se scutură de ezoterism dacă ar recunoaşte valențele transpersonale ale cuvântului, fie el rostit, mimat, scris sau figurat. Astfel, în partea I-a a tratatului, expunerea sistematică a teoriilor comunicării reflectă problematica actuală structurată pe cele mai pertinente abordări, – tranzacțională, neurobiopsihologică şi psihoterapeutică. Ca o contribuție notabilă se remarcă sinteza fiecărei teorii în parte şi stabilirea elementelor comune dintre ele.

Partea a II-a aprofundează perspectiva sociologică, proiectând organizația în planul imaginii (în sensul de reprezentare, opinie, convingeri şi nu de imagerie) subiectului despre raportul acțional cu scopul, obiectivele şi structura instituției ce-i modelează cariera. Marca (expresia succesului în producerea şi promovarea unui produs/serviciu) este interesant tratată ca un pivot al comunicării eficiente.

Partea a III-a, „Elemente de grafică publicitară", este o aplicație instructivă vizând cadrul social orientat spre beneficiu pe seama tehnicilor de comunicare. În mod fericit, „grafica publicitară" este numită comunicare specializată, axată pe triada „text-imagine-culoare".

Lucrarea se încadrează în aria studiilor teoretic aplicative de psihologia comunicării şi se poate constitui ca modalitate prin care acest domeniu al comunicării poate avea impact în realitatea socială.

Credem că tematica şi tratarea bine argumentată ar putea servi nu numai pentru informare, ci şi pentru demersuri investigative în arii complementare cum ar fi psihodidactică, diplomație, mentorat şi politică.

Recomand prezenta lucrare ca eveniment ştiințific ce punctează stadiul actual de cunoaştere şi conturează perspective în planurile teoretic şi practic.

*** Beatrice Adriana BALGIU, Victor ADÎR,** *Comunicare interpersonală. Perspective teoretice şi strategii practice,* Bucureşti, Editura Printech, 2009, 185 p.

Elena Stoiciu

VIORICA TOPORAŞ - ,,ŞOAPTELE CULORILOR”

S-a născut la 4 februarie 1941,în localitatea Pănceşti -Sascut, județul Bacău , dintr-o familie de intelectuali. Cursurile primare, gimnaziale şi liceale le urmează la Liceul ;Al.I.Cuza'' din Focşani. Licențiată în istorie filosofie, Universitatea ,,Al.I.Cuza'' Iaşi. A făcut studii libere de pictură cu pictorul Nicolae Popa şi sculptorița Eugenia Ştefănescu din țară ,urmate în diverse ateliere şi cenacluri din România, Turcia şi Anglia. Face excursii şi participă la tabere de creație din diferite localități din țară şi face studii de documentare în Anglia şi în ateliere din România, Turcia, Bulgaria, Elveția, Franța , Grecia, Italia, Monaco şi Polonia. A lucrat timp de 25 de ani în Redacția Studioului de Radio Iaşi. *Este membră a Uniunii Artiştilor Plastici din România, filiala Iaşi şi a Societății Profesorilor de Muzică şi Desen din România*.

Începând din 1976 participă la numeroase expoziții colective şi de grup restrâns în galeriile din Iaşi până în 2007. Sala ,,Victoria'', Universitatea ,,Al.I.Cuza'', ,,Cercul Militar'', Saloanele anuale ale Filialei U.A.P. Iaşi*:* Galeriile Cupola, (2002-2006); Ateneul Tătăraşi (2006-2008); Orăştie (1981); Miercurea Ciuc (1982); Toplița (1983); Bucureşti - Sala ,,Dalles'' (1983, 1985, 1986, 1989, 1993); Făgăraş şi Ploieşti (1986); Bistrița Năsăud (1987); Dorohoi (1988); Constanța (1988,2007-Muzeul de Artă); Bacău şi Chişinău ,,Saloanele Moldovei'' (1994-2006); Bacău (1994) - Anuala U.A.P. Bacău şi ,,Bacovia în arta plastică'' - Galeriile Alfa; Bucureşti (1996)- Casa Americii Latine şi Muzeul Literaturii Române; Moineşti(1996); Alba Iulia – Salonul Național (1997-1999); Bârlad (2006) - Muzeul ,,V. Pârvan'', Bârlad (2007) - ,,Sacru şi profan-Mircea Eliade'' octombrie; Iaşi (2007) - Galeriile Cupola Iaşi - ,,sacru şi profan - Mircea Eliade'', decembrie*.*

Bibliografie:

- Prezențe la radio şi televiziuni locale şi naționale;
- Articole de autor publicate în ziare şi reviste între 1971 –1980, 1994;
- Dicționarul scriitorilor şi publiciştilor vrânceni – Florin Muscalu - 1999, p.167;
- Enciclopedia artiştilor români contemporani, vol.IV, ed. Arc 2000, Bucureşti 2001, p.175;
- ,,Un secol de aret frumoase la Iaşi'' - Valentin Ciucă, ed. Art XXI, Iaşi - 2004, p.395-396;
- Personalități române şi faptele lor 1950-2000 – Constantin Toni Dânțu, p.172-279;
- ,,Clipa împotriva morții'' – Gloria Lăcătuşu, ed.Vasiliana, 2006 - Iaşi;
- Coperte la: ,,Casa glasurilor noastre'' – Gloria Lăcătuşu, ,,Viața în roz''- Maria Cristea Şoimu, ,,Istorie şi morală la Nicolae Bălcescu – Elena Tănase.

Expoziții personale:

-1977,1986 – Galeriile Cronica Iaşi;
-1978-1986 – Galeriile Teatrului *Pastia* Focşani;
-1978 – Teatrul ,,V.Alecsandri'' Iaşi;
-1980,1982 – Casa Presei – Iaşi;
-1981,1988,1990 – Galeriile Rotonda U.M.F. - Iaşi;
-1981 – teatrul ,,G.Bacovia''- Bacău;
-1983,1985 – Sala ,,Victoria'' - Iaşi;
-1985 - Casa Cărții –Iaşi;
-1989 – Teatrul de Comedie – Bucureşti;
-1991,1996 – Galeriile ,,Şt. Dumitrescu – RTV Iaşi;
-1992 – Muzeul Unirii – Iaşi;
-1992 - ,,Sala Dalles''- Bucureşti;
-1997 – Galeriile ,,Trianon''- Iaşi;
-1998 - Casa Americii Latine –Bucureşti;
-2000 – Galeriile ,,Galla''- Bucureşti;
-2000 – Teatrul Național – Tg.Mureş şi Biblioteca ,,Gh.Asachi''-Iaşi;
-2001 – Galeriile ,,Cupola'' – Iaşi –Acuarelă ,,Casa mea'';
-2003 – Galeriile ,,Cupola'' - Iaşi – Ulei ,,Țărmuri'';
-2004 – Galeriile ,,Top Art'' - Iaşi ;
-2006 – Galeriile ,,Cupola'' – Acuarelă ,,Balcic'';
-2006 – Galeriile ,,Artis'' – Teatrul Național Bucureşti;
-2007 – Galeriile ,,Fundația Culturală Dr. C. Teodorescu''- Bârlad;
-2008, sept.- Galeriile ,,Cupola'' Iaşi;
-2008, oct. 22 – B.P.Haşdeu –Iaşi;
-2009,13 aprilie – 13 mai - Galeriile Ateneu Tătăraşi – Iaşi: ulei - ,,Iaşul suflet vegetal'';
-2009, 2 iulie – Câmpina - ,,Sărbătoarea celor două Iulii'' - Acuarelă şi grafică ,,Castelul Iulia Haşdeu în viziunea unei pictorițe romantice, ***Viorica Toporaş''*** .

Premii:

- Locul I – Concursul artistic ,,V.Alecsandri'' – Iaşi – 1982;
- Locul II – pictură–compoziție, concursul ,,Artur Verona'' – Dorohoi, 1985, 1988;
- Locul III – ,,Portret' '- Laureat al Festivalului Național ,,Cântarea României'',1983;
- Premiul II –secțiunea pictură Laureat al Festivalului Național ,,Cântarea României'' 1987-1989;
- Premiul ,,Cartea de Artă'' – pentru albumul Viorica Toporaş ,,Memoria acuarelei'' (Iaşi, ed. PIM,2006) la Salonul Internațional de carte contemporană, ed. a XV-a,2006.

Lucrări de pictură în colecții de stat şi particulare în: România, Anglia, Belgia, Canada, Bulgaria, Franța, Grecia, Republica Moldova , Germania, Iordania, Italia,

Israel, Japonia, Olanda, Polonia, Spania, S.U.A., Turcia.

Aprecieri critice :Aurel Leon, Steliana Delia Beiu, D.N.Zaharia, Cătălin Bordeianu, Florin Muscalu (Focşani) , Constantin Ciporaga , Al. Husar, Traian Mocanu, Gloria Lăcătuşu, Gh.Macarie, Valentin Ciucă, Doina Puăleanu(Constanța),Claudiu Paradais, Petre Bicer, T.Haşegan, Nicolae

Turtureanu, L.Chiriac (Marin Mihalache, Victoria Milescu, Ion Segărceanu, G.Eftimie, Augustin Macarie, Dragoş Ciobanu, Ion Truică, G.Chirilă) –Bucureşti.

,,Portretele de copil, un reuşit nud cu vioară, un autoportret denotă, fiecare în felul său, aspirația de a surprinde emoția, trăirea interioară (…). Intră în joc, aşadar, ambiția de a construi, de a descifra şi nota realitatea; ochiul trece dincolo de suprafețe, căutând viața mai puțin vizibilă a modelelor''- Constantin Ciopraga (1985).

,,Viorica Toporaş simte raporturile misterioase ale cosmosului şi terestrului, ritmul veşniciei marcat de obsesia finitului, lucruri ce țin de sensibilitatea şi puterea de exprimare pe care le struneşte în spațiul artei, temele artistice ce figurează atmosfera Iaşilor de ieri şi de azi privesc în anotimpuri ipostazele simbolice ale peisajului. Copaci, case şi drumuri, coline, parcuri părăsite sunt doar sugestii perspectivale desfăşurate pe un cer vibrant cromatic, deopotrivă de calm, deopotrivă de insinuant sau vorace. Volumele, hotarnice linii ori tuşe comunică în câmpul pictural, se topesc în game calde sau reci de griuri colorate, tonalități dominante fiind determinate de anotimp. Sintetizarea treptată a formelor, ,,potolirea gamelor'', au dus la imaginea survenită în peisaj la rafinamente picturale ce definesc personalitatea artistei în pictura ieşeană'' – Traian Mocanu (revista *Paidea*,nr.2,1988).

,,Ne aflăm ,însă…ca modalități de a simți, de a compune, dacă nu ca modele conştient urmărite – în fața unui penel personal care – prin predilecția sa pentru un anume peisaj, nu cer spectaculos, ci peisajul discret, intim, prin tot ceea ce vede sau selectează cu un ochi evoluat, uşor meditativ, plin de poezie, la modul aproape confidențial se defineşte pe sine. În peisajul plasticii noastre actuale, astfel, stăpână pe arta sa inconfundabilă în această expoziție, adevărată sinteză a propriei sale experiențe, Viorica Toporaş se regăseşte pe sine ca orizont şi ca stil şi, mai presus de orice, ca atmosferă, cu o rară decență şi finețe de spirit, identică sieşi'' –Al. Husar (*Cronica*, noiembrie 1992).

,,Peisajul şi suculența pastei, cu armonizări ale verticalelor (case, copaci), în jocul pe cer ce îmbrățişează zbaterea, liniştind-o , sunt definitorii pentru arta Vioricăi Toporaş. Am văzut multe desene, crochiuri, schițe ce vor să adune o lume anume a autoarei, cu gingăşii feminine şi trăiri profunde, naturi moarte bine compuse şi armonizate în frământarea materiei colorate dusă până la rafinament. Toate acestea mă fac să o consider o artistă serioasă, o intelectuală zbuciumată, ce se înscrie cu o notă aparte în pictura ieşeană, pe care o prețuieşte şi o urmează în ce are ea mai de preț: Ştefan Dimitrescu , Petre Hîrtopeanu şi Mihăilescu Craiu'' –

Ilie Boca,1997.

,,Limitarea tematică îşi spune cuvântul. Restrângând-o , Viorica Toporaş s-a adunat în peisaj destul de rar în flori – genuri în care şi-a relevat şi valorificat mai bine disponibilitățile. Mutația cromatică este vizibilă. Exuberanța cromatică de altădată face loc acum unei lumi mai robuste. Tonalitățile sobre, mai închise, claviatura diversă a unui verde multiplu nuanțat se pun în valoare prin acorduri de brunuri calde şi pasaje de lumină discret difuză. Este lumea muntelui procurând autoarei cele mai multe dintre subiecte (,,Casă din munții Apuseni, Ceahlăul dinspre mănăstirea Durău'') …varietăți vizuale de nuanță dar şi ritmuri auditiv-melodice coexistă simbiotic în armonii de ansamblu'' Gh. Macarie – critic de artă (2000).

,,Practic, Viorica Toporaş se plasează într-o deplină continuitate cu opțiunile artistice mai vechi şi cu formele compoziționale îndelung cizelate. Dacă exercițiile anterioare – îndeosebi cele în suava tehnică a acuarelei – au generat reacții de adeziune spontană şi un mod colocvial de dialog cu vizibilul, acum asistăm la schimbarea registrului comunicării în beneficiul unui parcurs marcat de notele grave ale confesiunii şi dramaticului. Schemele compoziționale sunt mereu incitante, rezolvările asemenea. Materia cromatică a dobândit volum şi un imaginar vânt nordic agită întreaga suprafață. Impresia de jurnal nu poate fi evitată. Raporturile dintre eu şi celălalt fac ca solitudinea naturii să fie populată de absențele noastre, iar nostalgia să estompeze geometria dură a stâncilor în furtună, zbaterea patetică a unui suflet încărcat adesea de irepresibile melancolii(…). Valentin Ciucă –critic de artă (2003.)

,,Întâlnirea cu acuarela s-a produs de timpuriu şi definitiv. Nu este doar o tehnică, ci, mai ales, o vocație. Tipul ei de reflexivitate nu exclude coexistența unor reacții spontane şi directe, ataşante şi puternic individualizate. Artista în pictură construieşte, în acuarelă visează, feminitatea o ajută să desprindă din iluzoria clipă permanența, efectul trecător din lumina unui bob de rouă.(…) Viorica Toporaş face în toate acuarelele ei un fel de autoportret sentimental, o dezbatere asupra propriei sale ființe, dăruită frumosului, se simte bine în liziera unei păduri, în vecinătatea unei străvechi pitoreşti, pe malurile unei ape sau la țărm de mare. Are înțelepciunea de a transfera peisajului atributele unei umanități sensibile şi prin acest proces de antropomorfizare se simte împlinită atât în etic cât şi în estetic.(…). Valentin Ciucă – critic de artă (*Prefață* la albumul ,,Memoria acuarelei'' - 2006).

,În cazul Vioricăi Toporaş , imaginile au o claritate susținută de armătura spațială şi o culoare care acceptă provocarea contrastelor''. Doina Păuleanu – critic de

artă (2007)-Expoziția de grup de la Muzeul de Artă din Constanța.

,,Expoziția de acuarelă a Vioricăi Toporaş ține cont de rigoarea structurii imaginii, cu reprezentări plastice surprinzătoare ce fac naveta dintre senzorial şi intelectiv, totul fiind conceput după o schemă compoziţională bine definită: artista porneşte de la farmecul locului bine studiat, iar pe fondul unui talent hărăzit şi a unei dibăcii învățate îşi construieşte imagistic un propriu balcic fluent. Deşi este cunoscută şi ca un pictor de ,,plain air'', Viorica Toporaş are încă nostalgia unui paradis iluzoriu pe Pământ, dar pe care ea ni-l restituie nouă prin tuşele gracile ale vivacității şi tandreței acuarelei. Entuziasmul tonifiant şi grațiozitatea fluidă a acestei acuarele o ajută pe artistă să se exprime duios în cadrul jocului impresiei pe care îl ipostaziază în acest superb ciclu al Balcicului''. Prof. Dr.L.Chiriac (,,Bârladul'', iulie 2007).

,,Personalitate charismatică, **Viorica Toporaş** are pictura în sânge. Aşa se explică frecventele sale expoziții – de trei decenii încoace.

Structură lirică, sensibilistă, spontană, ea reacționează prompt la contactele cu natura vie, cu istoria palpabilă, cu oamenii. Una din expozițiile sale, sub genericul ***Casa*** (2001), marca prezența unui centru inițiatic în care se întâlneau , interferându-se , spațiul domestic şi ecourile universului senzitiv. Altfel spus, celestul, teluricul şi acvaticul enunță, fiecare, componente biografice, sublimități şi nostalgii. Deschideri naturiste, aspecte urbane şi reverii, orientate spre frumosul senin, iradiază o anumită voie bună. Recenta i expoziție de la sala ,,Cupola'' din Iaşi se înscrie într-un *continuum* organic – suită de prospețimi, de aşteptări şi năluciri : cele treizeci de piese, unele mai vechi (uleiuri şi acuarele) țin de o stilistică ataşantă cu vibrații şi vocalize patetice. Tematic, de astădată **Copacul** – simbol, martor şi însemn al vitalității netulburate – punctează , s-ar zice, solidaritatea vegetalului cu umanul. În orice colț de țară, copacul implică evoluția, transformările, devenirea , o briză de mister. Actul pictural devine contemplare şi meditație. Ritm, linie, culoare şi freamăt demonstrează că el Copacul, reinventează şi resistematizează ambientul profan.

O pânză pătrată (84x84 cm) împărțită geometric în patru careuri, se constituie într-o demonstrație estetică. Precum în *Anotimpurile* lui Vivaldi, la Viorica Toporaş, în spectacolul intitulat *Patru vieți* ,frapează mutațiile, sonorităţile şi revelaţiile unuia şi aceluiaşi arbore – martor statornic între eflorescența primăverii şi desfrunzirea autumnală. Registre cromatice variate, de la verdele crud la galbenul transparent – iată moduri de a filozofa indirect spre viață :fără tragism, fără disperări bacoviene. Unui micro-poem *Teiul* (15 iunie) amintitor de Eminescu, i se alătură armonic o acuarelă , *Batalioane în culorile iernii* . Pulsiunile Copacului, percepute vizual, coloristic, dinamic şi termic, reproduc, parcă mimetic, destine umane.

Un motiv reluat mereu este cel de **curte interioară**; tărâm al vieții de fiecare zi, aceasta respiră un fel de pace gingaşă. Relicve arhitectonice, străzi înfundate, un alb transfigurator colportează veşti din alte veacuri. Pictorița se întâlneşte, pe trasee similare, cu Dan Hatmanu, cu Victor Mihăilescu-Craiu, cu Otto Briese :dialoghează afectiv cu Otilia Cazimir. Culori tandre vorbesc de ***Casa ,,Profesorului''*** :prinde viață o pace mirifică, postasadoveniană. Pe alt fundal, atrage atenția o curte interioară din Olanda; prilej de revelații exotice. De certă poeticitate este evocarea ***În aşteptarea ploii la casa de piatră*** se imprimă în memorie ***Fagii*** robuşti şi solitari, ***Plopii fără soț*** trimițând spre Eminescu, ***Liliacul din grădina lui Liviu,*** şi mai ales, ***Copacul ,,Eternității''*** străjuind tăcut lângă mormântul părinților. Dealurile Hârlăului devin, la rândul lor, pretext de acuarelă :***Pe urmele Vlădişteni***lor. Aproape o treime din totalul lucrărilor sunt notații de jurnal plastic, momente din Balcic şi Câmpulung Muscel. Remarcabil e tabloul ***Copaci la odihnă.***

Constant, artista tematizează, adânceşte şi mai ales jubilează în spiritul unei filozofii luminoase. Pretutindeni, mărturii despre bucuria implantării în medii tonice, familiare. Pornind de la N. N. Tonitza şi Ştefan Dimitrescu. Viorica Toporaş dă curs propriilor opțiuni; trăsătură tipică – un ieşenism în gamă optimistă. Interlocutorii săi nu sunt doar edificiile venerabile, nu doar oamenii, ci şi ***Fagii, Plopii, Teiul, Smochinul.***

Constantin Ciopraga- Elogiul ,,copacului'' – decembrie 2008.

SALONUL DE TOAMNĂ 2009

Salonul de toamnă al filialei Vrancea a Uniunii Artiştilor Plastici din România s-a vernisat la 27 octombrie 2009 la Galeriile de artă din Focşani, organizat de Consiliul Județean Vrancea şi Şcoala Populară de Artă Focşani.

Pictorii expozanți au fost prezentați publicului de către preşedintele filialei U.A.P. Vrancea, pictorul Liviu Nedelcu.

Pictorul Nicolae Rădvan a evidențiat atributele lucrărilor ,,impresia sintetică a lumii formelor vehiculate lăsând deschisă poarta pentru a analiză conform percepției noastre această lume'':

- Elena Pascu Bârhală : suntem flori din seva pământului; le-am mai văzut într-un vis şi chiar acum, iată

altele, scăldate de roua dimineții…

- Laura Elena Drăghici : forme abstracte ascunse în roşul incandescent, de neuitat, dezvăluindu-ne secretul energiilor cromatice ale vitalității…

- Ştefan Dumitru : intuirea unei lumi neînsufleţite fără prezentare concretă, din care transpare expresia unor forme cromatice ce ne pun pe gânduri…

- Gheorghiță Galan : filozofie universal valabilă, exprimată ezoteric, evidențiindu-ne drama realității în care trăim, evaluarea scânteii divine din fiecare ființă umană…

- Virginia Georgescu Hossu :trăirea cu sufletul şi hipervizualitate a cunoaşterii naturii care dau naştere sublimei cunoaşteri încărcată de suflet, mulțumire, frumos şi armonie…

- Claudia Lățcan: plasticizare polisemantică a unor forme abstracte…

- Adrian Mihai Munteanu :ştiu că totul este trecător; trăiesc meditând că ceva din frumos tot rămâne…

- Liviu Nedelcu : triptic din care transpar pe fondul alb imaculat forme născute din energia trainică care a susținut şi va susține întregul univers la infinit…

- Nicolae Rădvan : din ,,Piață'' la ,,Casa măicuței de la Lepşa'' închisă pentru rugăciune…

- Elena Stoiciu :pătrunderea în spațiile necunoscute de jos şi de sus ale realității cunoscute tuturor, punându-ne în ipostaza de a rezona cu aspectele subtile ale creației divine…

- Diana Tăicuțu : expresia liniilor curbe fericit organizate care ne conduc la sinestezie cu sunetele echilibrate biapsihic…

În încheiere, pictorița Elena Stoiciu a vorbit, în special pentru numerosul public prezent la vernisaj , reliefând faptul că pictorii care au expus la Focşani au expus de curând şi la manifestări de nivel național : Saloanele Moldovei Chişinău – Bacău şi începând cu 1 noiembrie , la a XI-a ediție a Bienalei ,,Lascăr Vorel'' de la Piatra Neamț, la Muzeul de Artă.

Elena Stoiciu a mai subliniat un fapt onorant pentru Vrancea :apariția unui excepțional album semnat Valentin Ciucă ,,Un secol de arte frumoase în Moldova '' – editura ART XXI. Cele două volume cu 1270 de pagini , cu reproduceri color ale pictorilor, graficienilor şi sculptorilor moldoveni. Albumul prezintă 42 de artişti din Vrancea, toți cei prezenți în expoziție fiind cuprinşi şi în paginile albumului alături de ceilalți artişti români contemporani.

,,ARTĂ ŞI SACRALITATE"

Galeriile de Artă din Focşani au găzduit expoziția ,,Artă şi sacralitate'' în perioada 30 noiembrie – 15 decembrie 2009,organizată de Consiliul Județean Vrancea şi Şcoala Populară de Artă din Focşani.

Expoziția a fost prezentată publicului de către pictorul Liviu Nedelcu, doctor în arte vizuale, care a arătat că această manifestare este un omagiu adus de artişti zilei de 1 Decembrie. Domnia-sa a prezentat şi invitații : criticii de artă, profesor universitar doctor Alexandra Titu, profesor universitar doctor Constantin Prut, iar din partea artiştilor expozanți pe Şerbana Dragoescu, Mircea Roman, Dany Zărnescu şi Gheorghe Zărnescu.

Profesor universitar doctor Constantin Prut a vorbit despre vastul proiect de prezentare a artei româneşti contemporane, cu lucrări selectate şi prezentate expresiv şi coerent, după anumite teme, atât în expoziții cât şi în cataloagele expozițiilor de către un critic de artă – doamna Alexandra Titu şi un pictor – domnul Liviu Nedelcu.

Au fost 18 artişti care au expus lucrări de pictură şi sculptură : Zamfira Bârzu, Ilie Boca,Mariana Câmpeanu , Mihai Chiuaru , Şerbana Dragoescu, Maxim Dumitraş, Marin Gherasim, Alexandru Grosu, Liviu Nedelcu , Horia Paştină, Florica Prevenda, Mircea Roman, Mihai Sârbulescu, Aurel Vlad, Dany Zărnescu, Gheorghe Zărnescu, Victoria Zidaru, Marian Zidaru.

Profesor universitar doctor Alexandra Titu a amintit: ,,Continuând un important program cultural, expoziția ,,Artă şi sacralitate'' – 2009 de la Focşani , cuprinsă în proiectul mai vast de prezentare –cercetare a artei româneşti contemporane , al artistului Liviu Nedelcu, reuneşte tendințele deja cunoscute de aproape patru decenii, de a formula trasee de comunicare cu un fond de sacralitate latent în imaginarul colectiv, în psihismul colectiv, chiar şi în cel mai secularizat, pe traseele referențiale care mediază între arta intercesoare şi sensibilitatea dependentă de pattemuri culturale eterogene, ce lasă loc senzualității, patetismului existențial, subiectivității sau abstractizării conceptuale''.

Publicul focşănean aştepta această expoziție, după ,,Boca et ses amis'' (16-V-2008), ,,Sacrul în artă'' (27-X-2008), ,,Tradiție şi postmodernitate'' (30-X-2008), ,,Zoon politikon'' (4-VI-2009),spațiul

Galeriilor de artă din Focşani permițând asemenea manifestări de amploare.

În încheiere, minirecitalul elevilor clasei de pian de la Şcoala Populară de Artă din Focşani, conduşi de profesoare Anişoara Ghinea, a contribuit la atmosfera de sărbătoare şi sobrietate a expoziției.

Răzvan Theodorescu

VALENTIN CIUCĂ – UN SECOL DE ARTE FRUMOASE ÎN MOLDOVA

Cu câțiva ani în urmă, într-o consecuție logică şi cronologică de invidiat, cunoscutul cărturar Valentin Ciucă – om al condeiului, al comunicării media, al reflecției estetice, al judecății critice, fericit înlănțuite – publica superbele volume surori „Un secol de arte frumoase la Iaşi" (2004) şi „Un secol de arte frumoase în Bucovina" (2005), pe care am avut privilegiul a le prefața.

Scriam acolo, cu bucuria de a întâlni, cercetată cu acribie şi explicată sintetic, opera plastică a numeroşi creatori porniți din spațiul moldav, că lumea culorilor armonioase, a echilibrului formelor, a suflului permanent de Europă, nu a fost doar cea a vechii arte de la răsărit de Carpați, ea retrăind în ultimul veac, cel modern, sub semnul regal al tradiției şi sub cel revoluționar al inovației. Şi mai scriam încă, gândindu-mă la propria mea biografie de moldovalah iubitor al artelor, că Iaşul lui Valentin Ciucă îmi va fi fost un tainic punct de pornire, dacă am în minte rudeniile mele îndepărtate cu meşteri ai locului, de la Ion Balomir la Constantin Stahi.

Inițiativa de a dedica un nou volum artiştilor Moldovei, cu rigoarea, gustul şi pasiunea pe care i le cunoaştem şi i le recunoaştem autorului, trebuie salutată cu reverență. Căci alături de literatură, de muzică, de arta dramatică înflorite în cea mai cultivată provincie a pământului românesc, artele vizuale au deținut un loc eminent, dătător de măsură pentru aristocratismul moldovenesc despre care am scris nu o dată şi care confirmă intuițiile de acum un secol ale lui Garabet Ibrăileanu.

Deschiderea continentală a Moldovei – cea pe care nu un singur peregrin a comparat-o cu Burgundia –, a Moldovei lui Milescu şi Dosoftei, a Costineştilor şi a lui Cantemir, Moldova barocului vasilian poate fi înțeleasă cel mai direct prin monumentele şi prin operele sale de artă.

În chip firesc, pentru boierii moldoveni care citeau curent pagini din Marmontel şi Florian, din Volney şi Voltaire, din Fénelon şi Montesquieu sau care puneau, la Târgu Ocna şi la Botoşani, pravoslavnice inscripții încheiate cu text franțuzesc, artele vizuale de ei prizate trebuiau să se rânduiască într-un registru european.

Căci ei erau cei care, la Iaşi, ridicau precum un Scarlat Sturza, case în gust apusean, într-o arhitectură palațială cunoscută şi apreciată de simbolul aristocrației settecenteşti a Occidentului, Charles Joseph de Ligne şi tot ei – din neamurile Vârnav şi Kogălniceanu – colecționau opere de artă europeană sau comandau – precum familia Balş – armoriale cu „sămne" închipuite după regulile heraldicii apusene şi pentru care osteneau „arhitectoni" veniți din împărăția Habsburgilor sau „de la Pariz".

În Iaşii premergători atât de europenei „Junimi" îi şcolea pe tineri un Asachi, petrarchizantul trecut prin atelierul roman al lui Canova şi tot în capitala Moldovei, în vremea postjunimistă şi posteminesciană, prima Universitate a României se ilustra prin cursuri de istorie, filosofie şi artă universală urmate sau ținute de Iorga şi Xenopol, de Negulescu şi Tafrali. În aceeaşi ordine a „boieriei culturale" putem înțelege cu mult mai bine educația rafinată şi cultura plastică, adăugate marelui lor talent, vădite de artiştii Moldovei de pe o parte şi alta a Prutului şi a Siretului, de un Pallady şi un Irimescu, de un Arnold şi o Milița Pătraşcu.

Să-i fim recunoscători, o dată mai mult, lui Valentin Ciucă pentru demersul său editorial, demn de tradiția locului unde osteneşte şi care, nu întâmplător, se mai numeşte şi „Florența României".

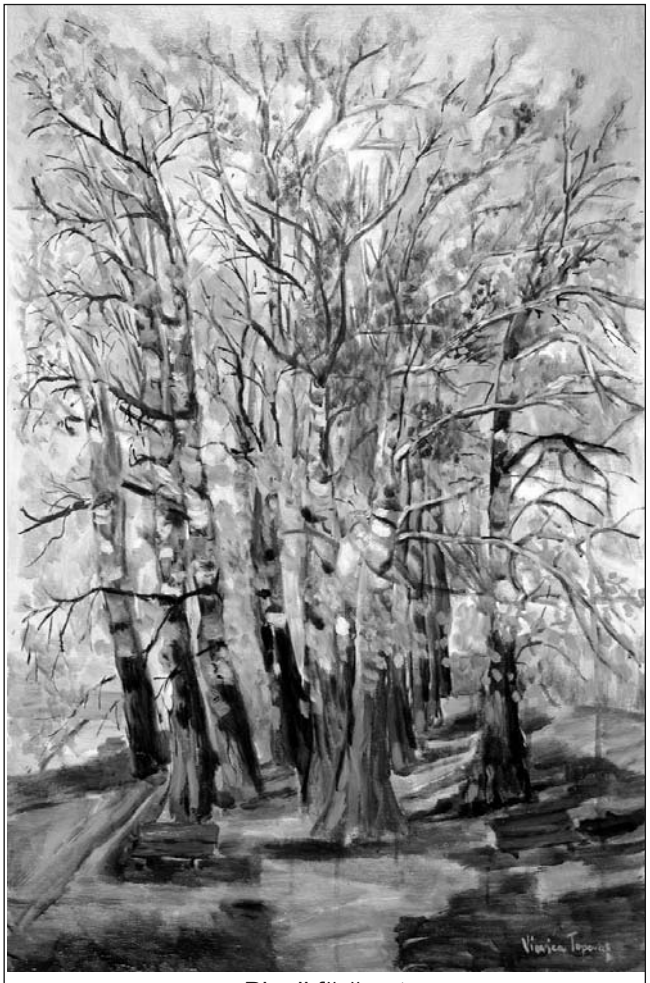

Plopii fără soț

Ciprian Dumitru

ISTORICII L-AU OMAGIAT PE HORIA DUMITRESCU

Peste 30 de istorici au participat la sesiunea anuală de istorie, organizată la Focşani, şi dedicată împlinirii a 90 ani de la Conferința Păcii din 1919 care a consacrat Marea Unire din 1918. Sesiunea a fost organizată de Muzeul Vrancei, Academia Oamenilor de ªtiință, Centrul de Istorie şi Civilizație Europeană Iaşi, Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989. Amploarea evenimentului cultural a confirmat statutul de instituție culturală dobândit în ultimii ani de Muzeul Vrancei. De altfel, unii dintre participanții prezenți pentru prima dată la o sesiune organizată în Muzeul Unirii au rămas uluiți de numărul şi importanța istoricilor prezenți în Focşani. Sesiunea a fost un prilej pentru omagierea directorului Muzeului, istoricul ***Horia Dumitrescu***. Academicianul ***Vasile Cîndea*** a arătat că Focşaniul a devenit un centru recunoscut pe plan național şi internațional. ***„Dintr-un oraş de provincie a reuşit să facă un centru recunoscut pe plan național şi internațional. E o muncă extraordinară care trebuie apreciată“***, a subliniat academicianul. Tema evenimentului a fost împlinirea a 90 de ani de la consacrarea pe plan internațional a Marii Uniri a Românilor de către Conferința Păcii din 1919 şi Tratatele din cadrul Sistemului Paris-Versailles. Cu acest prilej au fost lansate şapte volume, cel mai important fiind „România Mare în ecuația păcii şi a războiului (1917-1947)“, apărut sub egida Muzeului Vrancei.

„Manifestarea se desfăşoară în oraşul Focşani, regăsit alături de Iaşi, Bucureşti, Chişinău, Cernăuți şi Alba Iulia pe strălucitoarea albă a oraşelor unirii. Înțelesurile depăşesc memorarea evenimentului ca atare prin încărcătura sentimentelor trăite, trăinicia mesajului transmis, prin vibrațiile care răscolesc conştiințele. Prin organizarea manifestării, Muzeul Vrancei probează încă o dată recunoscutul statut de instituție culturale cu renume național. Un statut conferit de tot ce am realizat în ultimul deceniu“, a afirmat directorul ***Horia Dumitrescu***.

Ioan Aniţaş

VASILE MIC ŞI-A LANSAT VOLUMUL ,,SCARA DE VIS”

Vineri 20 noiembrie 2009, la lansarea celui de al treilea volum de poezie, intitulat “Scara de vis”, semnat de poetul sătmărean Vasile Mic, a participat multă lume bună, iubitori de poezie de calitate. Am remarcat prezența unor scriitori locali, alături de profesori, lucrători în justiție ş.a. Printre cei prezenți la lansarea de carte menționăm pe: Grigore Scarlat, Nicolae Pop, Ioan Nistor, Ştefan Haiduc, Nelu Andreica, Claudia Vulturescu, Livia Mărcan, Gheorghe Molnar, Gheorghe Crețu, Ionel Bledea, Vasile Paul, Ioan Deicu, Ioan Petruca, Petre Zele, Dumitru Țimerman, Magdalena Matei, Radu Pop, Răzvan Roşu ş.a.

Despre volumul supus atenției selecte au vorbit Dan Brudaşcu, George Vulturescu, Felician Pop şi Robert Laszlo. Vorbitorii au subliniat bucuria de a se afla între prietenii sătmăreni scriitorul şi traducătorul Dan Brudaşcu, editorul, dar şi constanța poetului Vasile Mic în abordarea subiectelor de literatură. Prin acest al treilea volum Vasile Mic a înlăturat toate îndoielile privind creația sa poetică. S-a spus că Vasile Mic are un drum constant care creşte precum bulgărele de zăpadă. Născut în mirifica zonă a Oaşului, acolo unde culorile se întrepătrund adesea într-un mod strident, poetul Vasile Mic nu are nimic din duritatea şi violența celor dintre care provine. El dă dovadă de multă sensibilitate. Prin cuvinte simple aşezate într-un mod deosebit de chibzuit, autorul transmite cititorului trăirile sale. Cartea prezentată s-ar putea considera ca fiind un bilanț al imaginilor şi motivelor utilizate în cărțile sale anterioare. Vorbitorii sunt convinşi că Vasile Mic nu şi-a încheiat conturile cu poezia. Volumul a fost caracterizat apoi ca o carte a iubirii, în care poetul şi-a propus să descifreze enigmele şi frumusețile feminine.

În partea a doua a reuniunii literare au fost aduse în atenție asistenței mai multe cărți semnate de Dan Brudaşcu precum ,,Antologia poeziei româneşti contemporane”, ,,Scurt istoric al Coreei” şi ,,Paradoxurile francmasoneriei”.

Dinu Mirea

BREVIAR EDITORIAL

VIRGIL LOVIN – ,,Mutantul'', Focşani , Ed. Andrew, 2009.

Zece romane, un volum de povestiri şi un volum de poeme. Aceasta este producția la zi a lui Virgil Lovin , impresionantă dacă avem în vedere anul debutului editorial (2004). Deci în numai şase ani – douăsprezece volume, un ritm de creație invers proporțional cu marea discreție în care scrie şi publică autorul focşănean. Ni se impun două întrebări: o prea mare modestie sau un neasemuit orgoliu? O încredere prea mare în sine sau teama de confruntare? Trecând peste aceste întrebări posibile , dar nu şi probabile, ne-am aplecat asupra romanului ,,Mutantul'', apărut în acest an la Editura Andrew din Focşani. O spun de la început: cartea este cu adevărat delectabilă, se citeşte cu interes şi consum de adrenalină, dar nu e o revelație. E o carte cu priză la public, în măsura în care Virgil Lovin mânuieşte cu pricepere rețetele de succes consacrate atât la noi cât şi în alte părți ale lumii: avem elemente de melodramă (nefinalizată, e adevărat), avem crime, urmăriri, schimbări de identitate, dar şi multe elemente senzaționale. Este roman de dragoste, dar şi roman polițist, cu rezolvări în sfera paranormalului, mult suspans, dar şi un optimism contagios ce suspendă sau chiar anulează orice alunecare spre tragic. Cu o dozare calculată a tuturor acestor elemente, romanul ne oferă – la final – şi un reconfortant **happy –end**, cu o coloratură etică evidentă, dar şi cu un zâmbet complice al autorului către cititori.

Femeia cu nume de regină, Dido-Didona, şi un profil de Nefertiti face parte, după cum ne asigură un personaj foarte apropiat acesteia, «din categoria femeilor lăsate de D-zeu pentru făcut dragoste ».Ea are, în afara numelui , şi alte lucruri comune cu nefericita regină (,,infelix Dido'') a Cartaginei: un soț prezumtiv care a murit (crede ea), legământul (nescris) de a rămâne credincioasă acelei iubiri față de Doru / Teodor Soboreanu, dar, mai ales, suferința care o face atât de frumoasă. Numai că tiza sa din modernitate consumă rapid treptele suferinței sale, găsindu-şi salvarea într-o nouă şi mare iubire: Sorin Ernea, fiul unei familii atotputernice prin avere şi poziție socială, obligat să urmeze medicina, în ciuda voinței şi vocației sale de a urma actoria. De reținut că avem în roman mai mulți medici sau studenți medicinişti, în rolurile principale, în legătură directă cu puterile paranormale ale lui Di / Diodor, fiul Didinei, înțelese şi acceptate de cei din jur, în măsura în care înțelegeau avantajele. Di este îngerul păzitor al celor dragi şi pedepsitorul răpitorilor săi care mor, aproape toți, în condiții greu de explicat rațional. Biologul Lovin, cu lecturi solide de genetică, oferă chiar o dublă clarificare pentru a face verosimilă existența ,,mutantului'' înzestrat cu asemenea puteri. Cei doi îndrăgostiți sunt veri primari, de unde pot rezulta copii cu malformații congenitale, dar cu deosebire, şedința de terapie prin hipnoză pentru femeia însărcinată, în nişte condiții speciale impuse de hipnoterapeut.

Avem în roman mai multe cupluri care se formează sau se re-formează sub semnul pasiunii copleşitoare, un eros carnal pustiitor, epuizant, rareori spiritualizat, dar şi mai rar controlat de luciditate. Mai întâi avem un cuplu resuscitat prin mecanismul memoriei involuntare, Doru-Didina, după care un nou cuplu se stabilizează : Sorin–Didina, acesta rezistând până la sfârşit. Mai avem un cuplu la vedere format din soții Ernea care nu poate fi desfăcut, în ciuda infidelității conjuncturale a lui Vicențiu Ernea. În sfârşit, cuplul-surpriză, mai greu de explicat din punct de vedere psihologic, este format – spre final – de acelaşi Doru Soboreanu şi Georgeta Staicu, mult prea generoasă cu farmecele ei feminine (Vicențiu şi Sorin, tată şi fiu, Saminto iluzionistul, Trifan trapezistul, Radu Baltă) care – iată – îşi găseşte acum împlinirea în dragostea pentru doctorul Soboreanu. Ciudată transformare! personajele oscilează indecis între **amor** şi **pudor**, înaltul ideal de virtute feminină, prea adesea trădat.

Epicul are o curgere liniştită până în momentul dispariției / răpirii copilului şi a doicii, Georgeta , despre care cititorul nu ştie aproape nimic în primele 70-80 de pagini. Impresia cititorului este că unele fapte se petrec parcă prea repede, părând forțate, puțin verosimile. Astfel, Didona se lasă condusă mult prea uşor în plasa unei noi relații, abandonându-se unei noi mari iubiri. Dacă în primul caz aveam o iubire interzisă pe motivul rudeniei de sânge, în al doilea caz ea pare o iubire imposibilă având în vedere opoziția soților Ernea, distanțele sociale, precum şi faptul că Dida poartă în pântece rodul unei mari iubiri. Dar acest epic se precipită în ultima treime a romanului, pe măsură ce căutările continuă şi doar calitățile detectivistice (reale) ale lui Sorin contribuie decisiv la limpezirea faptelor până spre final, când comisarul Nicu Păvăloaie vine să mai adauge şi să desluşească câteva elemente din sumarul deja bine luminat de mintea lucidă a medicinistului.

Nostalgic vorbind, aş spune că autorul ne oferă în primele 20 de pagini o pistă falsă, lăsând impresia că Didona este un personaj introvertit şi că avem o proză de ascuțită analiză prin suprapunerea unei senzații prezente asupra unei alte senzații percepute confuz pe ecranul memoriei. Moartea iubitului de atunci (Doru) amenință să se transforme într-o obsesie şi, dacă ar fi mers pe această linie, Virgil Lovin ar fi obținut un merituos roman de introspecție şi analiză psihologică. Însă

aşa, în ciuda unor scurte fragmente în care Dida este surprinsă în asemenea momente când subconştientul încearcă să se elibereze, printr-o suprapunere a planurilor temporale, în timpul unor devastatoare partide erotice, romanul se află la intersecția mai multor formule narative, indecis şi hibrid.

Pe de altă parte, ne este refuzată structura de adâncime a personajelor, atâta timp cât acestea se află angajate într-o serie interminabilă de partide erotice, fie se consumă într-o vervă contagioasă nepotrivită cu situația. Să adăugăm, la aceste observații, o rezolvare facilă a conflictelor şi un limbaj care nu ocoleşte prețiozitățile, aşa cum găsim în intervențiile Didonei: ,,Când ți-am citit trăirile pe chip şi ți-am găsit muşchii **tetronizându-se de dor,** am simțit că mă desprind în miliarde de particule care te învăluiau, ascunzându-te în mine''.

Nu ne e permis să trecem cu vederea trimiterile în zona socială şi, în acest sens, ne este uşor să înțelegem că avem în față un teritoriu controlat autoritar de Vicențiu Ernea care rezolvă totul prin telefon, prin fax, prin trafic de influență, prin puterea numelui său . Să reținem că prezența comisarului Nicu Păvăloaie , la final, este una umil subordonată, după cum reiese din modul în care i se adresează bătrânului Ernea, atunci când vine vorba de iertarea unor păcate (grele) ale Georgetei Staicu, vinovată de complicitate la răpire, cel puțin: „– Asta-i treaba ta, patroane! După ce predau dosarul, nu mă mai interesează ce faci tu cu el''.

Aş încheia spunând că Virgil Lovin e un prozator cu reale resurse, ştie să construiască, să-şi manipuleze personajele şi pe cititori, să creeze suspans, momente emoționale, are ureche bună şi imaginație senzorială, are - în câteva fragmente – un cucernic sentiment al naturii şi un gust etic neîndoielnic. În speranța că va scrie la fel de mult, dar va publica mai puțin, îmi exprim încrederea în izbânzile viitoare.

VLADIMIR UDRESCU – ,,Scot cavaleria. 33 de poeme cavalereşti'', Timişoara, Ed. Brumar, 2009.

Vladimir Udrescu, cunoscut cititorilor ,,României literare'' sub numele de Mihai Răcăşan, a preferat căutărilor şi ezitărilor **la vedere** singurătatea creatoare şi demnă. A preferat să crească şi să se maturizeze într-o nobilă tăcere, cu toate că – aşa cum o dovedeşte acest unic volum – acesta este superior multor poeți debutanți în ultimii 30-40 de ani şi pătrunşi ilegal în dicționarele literare spre gloria lor şi mândria familiilor care au vegheat ca aceia să aibă liniştea necesară pentru mult aşteptatele şi binecuvântatele capodopere.

Citatul din Henri Michaux are, cred eu, o dublă motivație: indică o posibilă filiație temperamentală şi stilistică, dar şi o opțiune fermă pentru explorarea zonelor umbrite ale ființei umane cu mijloace apropiate de cele ale suprarealiştilor. În cele 33 de poeme cavalereşti se aude ,,ritmul clar şi bogat'' al escadroanelor din adâncuri ce poartă cu sine ,,fiorul luptei şi Gloriei''. Doar «ceasul contemplației încremeni / într-un filigran înlăcrimat ». DOLOR (cum altfel?) devine efigia poetului care « lăudându-se cu suferința / şi-a pus singur perfecțiunea / pe creştet». Cu un amestec bine dozat de luciditate şi întunecare (atent controlată) a rațiunii, autorul devoalează lumi imaginare, stări de nelinişte şi încrâncenare, cu surprinderea unei majore crize de conştiință a unui eu bulversat, ce nu-şi refuză soluția religioasă: «nu tenspăimânta se-aude un glas / ca o miniatură dintr-un liturghier / oile-s toate în strungă / vistiernicul înnoptează deasupra / unui lac glaciar // eşti doar o egretă / într-un roi de galaxii / ciugulind ciuperci argintii // stă lângă tine».

Peisajele sunt dacă nu terifiante, cel puțin neliniştitoare, mai mult sugerate într-un discurs energic şi bine echilibrat. Deasupra ,,soarele negru'', iar, din când în când / câte un animal apocaliptic / cu picioare de nichel'', „infinitul şi-a tăiat venele / la liziera substanței'', iar „cavalerul agonizează''. Poetul, de această dată e ***peregrinul*** prin această supra-realitate atinsă de zboruri, luminată intermitent de „razele divine''. Textele sunt oglinzi ale acestei călătorii inițiatice, poeme ale cunoaşterii, de unde tema morții naşte cele mai inspirate şi profunde versuri. ***Poemele cavalereşti*** recomandă un poet de mari resurse cu care aş dori să mă mai întâlnesc şi în alte ocazii, nu mă îndoiesc, fericite.

NICOLAE TEOHARIE – ,,Diavoli de catifea'', Slobozia, Ed. Helis, 2009.

Nicolae Teoharie, născut în comuna Munteni – Buzău, județul Ialomița (1951), este absolventul unei facultăți de drept şi ocupă postul de director comercial la S.A. Țăndărei în acelaşi județ. ,,Diavoli de catifea'' este cea de-a patra carte a autorului care, până acum, nu a făcut eforturi prea mari să iasă în evidență. Puținele reacții critice, din câte ştiu eu, au fost pozitive şi pe bună

Curte interioară Olanda

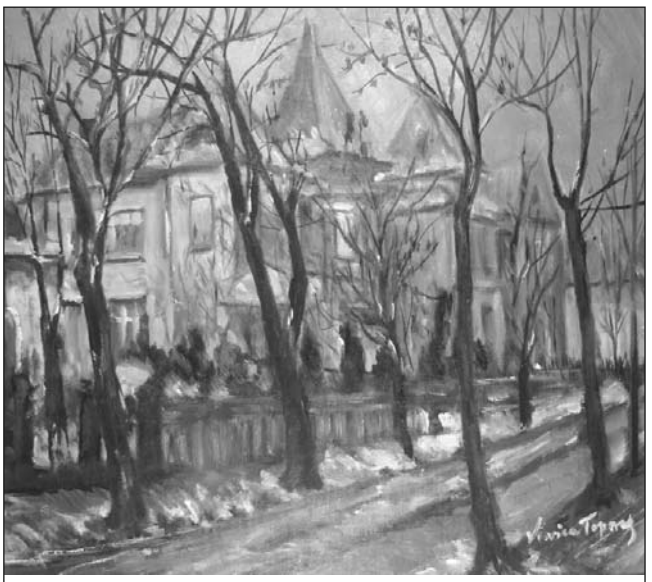

Accente într-un vers de Iaşi

dreptate.

Aşa cum era de aşteptat de la autorul ,,Camerei de concret'', apărută cu un an mai devreme, ***timpul***, în curgerea lui zănatică, dar şi sentimentul de alienare progresivă şi vid existenţial se află între temele preferate ale unui poet ce ,,îşi face din aşteptare o rană'', apărându-se de frig, vid, nimicnicie cu ajutorul alcoolului şi al femeii (,,frumoasă ca o părere de rău''), cu puterile inimii (,,spaţiul dintre lumi''), pentru că, ne asigură acesta, ocupaţia sa de bază este ,,să împrumut fericirea mea copacilor''. Acest Sisif modern care îndură de o eternitate ,,singurătatea unui ideal'', cândva vânător ,,prin deşertul interior'', îşi asumă puterile miticului Sisif în noua realitate creată: ,,plin de râvnă împinge orizontul departe; / departe în istovit''. Mai mult decât evident, modernul Sisif este o altă ipostază a poetului ce ne impresionează cu puterile sale urieşeşti: el mătură ,,cu o grozăvie cât umbra unui buchet de flori / spaţiile dintre inimi, dintre stele''.

Diavolul de catifea, în viziunea lui Nicolae Teoharie, ale cărui sentimente rănite se convertesc într-un imaginar suprasenzorial hrănit de sevele unui expresionism sui-generis la o întâlnire fastă cu un romantism structural, nu este nimeni altcineva decât tot poetul, ascultând ,,frigul lumii'', glosând ,,despre duhorile unei idei'', într-un dialog tăcut şi încrâncenat cu nimicul din lucruri pe care îl vede ,,oprit în dantele'', îl ascultă, iar ,la urmă, se lasă băut şi ucis. Îmbrăcat în armura melancoliei, acesta ,,vine vlăguit de linii şi hărţi / frumos de fum, frumos de-alcool, topit în cărţi, / cineva din tagma umbrelor, un depanator / de amurguri defecte, / sau un asir din deşertul unui viitor, / un diavol cu surâsul decolorat, / poate chiar un monarh al tristeţii / câtuşi de puţin speriat / de pietre funerare ale fiinţei''. Între poet şi moarte, nu poate fi decât un învingător (poetul). Tristeţea inundă din conştiinţa acestuia că mult prea mulţi semeni, atât de aproape de noi ,,locuiesc în privitul în gol!'' După cum se vede, ***jocul cu nimicul*** lasă în urmă victime.

Hotărât lucru, Nicolae Teoharie este un poet adevărat care - prin calităţile sale demonstrate deja - promite o operă poetică puternică şi convingătoare, un teritoriu liric bine marcat şi un discurs personal ferm articulat. Una din condiţii ar fi să scrie oricât de mult, să se cenzureze cu toată severitatea şi să publice cât mai puţin. În lupta cu timpul şi cu nimicul, are o şansă reală.

DECEBAL ALEXANDRU SEUL - ,,Apa din Lourdes'', Bacău, Editura Corgal Press, 2007.

N-a trecut prea mult de când am mai comentat o carte de povestiri a bucovineanului Decebal Alexandru Seul (,,Muntele din beznă''), după care am primit, la sfârşitul lunii iunie, această carte, însoţită de obişnuitele urări de bine, dar şi de patru fotografii cu imagini din comuna sa natală, Izvoarele Sucevei, de-o frumuseţe ireală. Nu m-aş mira să aflu că autorul acestor fotografii să fie acelaşi cu autorul frumoaselor naraţiuni comentate de mine, îndrăgostit peste poate de munte, brazi, cer, dar şi de povestire.

,,Apa din Lourdes'' (2007) este un scurt memorial de călătorie, viu şi antrenant, rod al unei vizite în sudul Franţei, când autorul ,asistent medical, însoţit de prietenul său, profesorul Ion Aflorei, se află ca musafiri între 17 august – 5 septembrie 1992 ai prietenilor francezi din comuna Saint-Nauphary, înfrăţită – în acel entuziasm general provocat de evenimentele din decembrie 1989 – cu Izvoarele Sucevei. E mai mult un document sufletesc, deşi autorul se îngrijeşte să asigure cititorilor şi informaţiile strict necesare, detalii evocate cu ochiul mereu lacom de noutate, dar şi să transmită acea bucurie de a se regăsi liber şi reconfortat atunci când străbate văile munţilor Pirinei, cu barca pe lacul Ploii, sub pământ, în Oraşul Trandafirilor (Toulouse), Montauban, unde vizitează un spital cu o dotare de vis şi curăţenie exemplară, printre portocali şi măslini, peisaje mirifice şi oameni minunaţi. A fost, cum spune, cu sinceritate, autorul, ,,lozul vieţii'' sale.

Vrând-nevrând, cele două spaţii geografice şi spirituale se află într-o inevitabilă comparaţie. Ceea ce este încântător la noi acasă este natura, măreaţă şi inepuizabilă, altfel decât în sudul Franţei, dar – oricum – rezistă la comparaţie. Urmează portul încântător şi ospitalitatea gospodarilor de pe aceste meleaguri, mănăstirile Moldoviţa, Sucevita,Putna, Voroneţ, cu adevărat uimitoare, dar – din păcate – umbrite de însuşirea necuvenită a paturilor de spital şi dispariţia unor cutii de medicamente, cu ocazia celor două vizite ale francezilor, veniţi cu ajutoare, în perioada imediat următoare schimbării de regim politic. În schimb, cei doi bucovineni au permanent sentimentul unei magice călătorii în ,,Paradis'' şi convingerea că tot ce li se întâmplă acum nu poate fi comparat cu nimic, nici atunci când străbat copleşiţi văi glaciare, lacuri, grote şi cascade misterioase, nici atunci când pătrund înfiorați de harul dumnezeirii pe Drumul Crucii sau trec prin peisajul mirific ce se deschide pe drumul dintre Toulouse şi Paris. Dar mai presus de orice pare a fi Lourdes, ,,capitala amintirilor religioase'', locul unde a băut cea mai pură apă din lume, care atrage turişti din toată lumea pentru vindecările ei miraculoase. De aceea, poate, Lourdes este, cum spune autorul, «inima lumii».